

الشيخ محمد بن عبد الوهاب

تفسير

الحشر الكرام

الشيخ محمد بن عبد الوهاب

أرسوياً الألفاظ في

جامع التفسير في تفسير القرآن الكريم
بمناهج التفسير والتأويل

حقوق طبع و مصنف و بارہ محفوظ دی آ

وَأَقَامَ السَّنَةَ الْقَائِمَةَ لِلدَّكْرِ مِنْ قَوْلِهِ
تَفْسِيرًا

حسن الكلام

بَلُغَةُ الْبَشَرِ

لِلشَّيْخِ أَبِي زَكَرِيَّا عَبْدُ السَّلَامِ الرَّسْتَمِي

الجزء الثامن

اتم جزء

دسورة الاحقاف منه تر سورة التحريم پورے

الناشر:

جامعہ عربیۃ لإشاعت التوحید والسنۃ

بکہ بیر پشاور

طابعہ دار العلوم کراچی
دینی و ملی کتابوں کا تنظیم مرکز پشاور
حقی کتب خانہ محمد معاذ خان
درس نکالی کیلئے ایک مفید ترین
لیکچر ام بی ایل

سُورَةُ الْحَقَّافِ ۴۶ مَكِّيَّةٌ ۴۶ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۳۵ آيَاتُهَا ۴

حَمْدٌ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ۵

اللہ تعالیٰ دے یہ مراد ہے پوچھو۔ نازل ہوا دے کتاب و طرف اللہ تعالیٰ نہ دی چہ نور اور حکمت و نور اللہ سے۔

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ سُورَةُ الْحَقَّافِ

ربط دے سورت دما قبل سرہ یہ دیر و وجوہ سرہ دے وجہ اول دادہ چہ یہ
ہفہ سورت کتب امر یہ اتباع د شریعت سرہ و نو یہ دے سورت کتب تصدیق د
شریعت یہ اثبات صدق د نبی او د صدق د قرآن سرہ ذکر کوی۔ دویمہ وجہ دادہ حکم
سورت کتب آیات عقلیہ او وحییہ ذکر شول یہ توحید باندے نو یہ دے سورت کتب یہ ہفہ
باندے تقریح دہ یہ رد د شرک فی القدرۃ العلم سرہ۔ دریمہ وجہ دادہ چہ یہ ہفہ
سورت کتب تخویف اخروی ذکر شویدے او یہ دے سورت کتب تخویف دنیوی ذکر کوی
یہ واقعہ د عادیانوسرہ او ورسرہ دہم ذکر کوی چہ داعیا بوثہ دے دے مشرکانو الیہ
من دون اللہ تعالیٰ نشی دفع کولے۔

دعوی د سورت۔ رد دے یہ شبہہ د مشرکانو باندے چہ معبودان من دون اللہ
وسیلہ کنزی او سبب د نجات و رکولوئے کنزی نو یہ شبہہ کتب د ہفہ جواب کوی یہ اثبات
د صدق د نبی او د قرآن تہ یہ تردید د اقسامو د شرک کتب۔ شرک فی التصرف۔ او فی
العلم او فی الدماء او فی العبادۃ او اثبات د صدق د نبی او د قرآن دے یہ تصدیق کولو د جنات و
خلاصہ د سورت دادہ۔ یہ دے کتب دوہ بابوثہ دی اول باب ترسل پورے دے
یہ دے کتب اول ترغیب الی القرآن دے بیا زجر و تہ دی اول زجر یہ اعراض کولو سرہ
د آیات وحییہ (قرآن) او عقلیہ تہ او دویم زجر یہ رد د شرک فی التصرف یہ طلب د
دلیل سرہ د مشرکانو تہ دریم زجر یہ رد د شرک فی العلم او فی الدماء سرہ خلوم
زجر یہ انکار د قرآن سرہ بیا صداقت د قرآن او د رسول ذکر کوی سرہ د دلیل نقلی
د کتاب د موسیٰ علیہ السلام تہ بیا بشارت دے۔

تفسیر۔ یہ دے آیت کتب ترغیب الی القرآن دے او اشارہ دہ دے یہ بل متوج

مَا خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا

تہ دی پیدا کری مگر آسمانوں کو او زمین کو اور ہفتہ چہ دے یہ میخ کن دی مگر

بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى وَالَّذِينَ كَفَرُوا عَمَّا أُنذِرُوا

یہ فائدے او نیت مقررے سرہ او کافران خلق دھتہ خہ تہ چہ دوی لہ پرے ویرہ وکیڈیشی

مُعْرَضُونَ ۳ قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَتَدَّ عُونُ مَنْ دُونِ

مخ گر حو و نکی دی تہ او ایہ خیر کرے مالہ یہ بارہ دھتہ چا کن چہ تاسو و تہ راعدا شوا یے سیوا

اللَّهِ أَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ أَمْ لَهُمْ

د اللہ تعالیٰ تہ او خا یے ماتہ دھتہ خہ دی چہ دوی پیدا کری دی د زمکے د خیر و تہ آیا دوی لہ شتہ دے

دسورت راتلو کے مضمون چو دی د اللہ تعالیٰ دہ خہ ہے دلیلہ خبرہ تہ دہ ۔

۱۔ یہ دے کن اشارہ دہ چہ راتلو کے مضمون د عقلی دلیل و تہ سرہ ہم برابر دے یعنی دا نظام علوی او سفلی او وسطی دلالت کوی پہ توحید او یہ بحث بعد الموت باتدے ۔ دالذین کفروا دا زجر دے یہ اعراض کولو سرہ عَمَّا رما موصولہ یا مصدریہ دے ۔

۲۔ یہ دے کن طلب د دلیل دے د معرضینو تہ دھوی یہ شرک باتدے او زجر دے یہ شرک فی التصرف باتدے او ہم دا سے تیر شوی دی سورۃ فاطر تک کن حاصل دا دے چہ یہ زمکہ کن خلق یا یہ اسمان کن شرکت پہ تصرف کن دلیل دے یہ الوہیت باتدے نو کہ ستاسو الیہو کن د دے تہ ہو قدرت وی نو او بنائی ۔ او دا دلیل عقلی دے او کہ دا سے تہ وی تو دلیل نقلی د کتاب د اللہ تعالیٰ یاد مخکتو پیغمبران د آثارو ، احادیثو تہ پیش کرے یہ الوہیت د معبودانو ستاسو باتدے مَتَدَّ عُونُ سورۃ فاطر کن شرکاء لفظ ہم ویلے و د حکہ چہ یہ ہفتہ سورت کن مخکن د شرک د مشرکانو تفصیل کرے شوے دے ۔ اِتَّوَفَّيْ بِكِتَابٍ مراد د دے تہ منزل کتاب دے یہ قرینہ د سورۃ فاطر سرہ

چہ یہ ہفتہ کن اتینا ویلے و د من قبل ہذا یعنی نازل شوی دی مخکن د قرآن تہ چہ ہفتہ توران ، انجیل ، زبور دی او ہر کہ چہ دا کتابو تہ مشرکانو تہ تہ دی ور کرے شوی د دے وچ تہ یہ دے ایت کن اتینا تہ دے ذکر کرے ۔ او آثارہ من علم نقل دے دکر مہ او مجاہد تہ چہ مراد د دے تہ روایت نقل کرے شویدے د انبیاء علیہم السلام تہ چہ ہفتہ تہ یہ اصطلاح د شرع کن احادیث ویلے کیدے شی پدیا کن اشارہ دہ

شَرَكٌ فِي السَّمَوَاتِ اِيْتَوْنِي بِكِتَابٍ مِّنْ قَبْلِ هَذَا

برخہ پہ اسمائونو کیں راؤڑٹے ماتہ کتاب رجہ نازل شووی (مکین دے کتاب تہ

اَوْ اَثَرَةٍ مِّنْ عِلْمٍ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿۵﴾ وَمَنْ

یا راتقل کرے شوے دلیل رد مخکونہ) کہ چرے ناسو رشتنی ہے ۔ او خوک دے

اَضَلُّ مِمَّنْ يَدْعُوْا مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ مَنْ لَا يَسْتَجِیْبُ

زیات گمراہ دھوہ چانہ چہ رامدادشہ وائی سیوا دے اللہ تعالیٰ تہ ہخہ چانہ چہ نشی پورہ کوے راجعہ

لَهُ اِلٰی یَوْمِ الْقِیٰمَةِ وَهُمْ عَنْ دُعَائِهِمْ

دعا لورہ تر ورخ دے قیامت پورے او دوی دے هغوی دے بلے تہ

غٰفِلُوْنَ ﴿۶﴾ وَاِذَا حُشِرَ النَّاسُ کَاۡلُ الْهَمْرِ اَعْدَاءُ وَکَاۡلُ

ناخیرہ دی ۔ او کوم وخت چہ راجعہ کریشی خلق نوشی بہ دوی هغوی لڑہ دشمنان او دوی بہ شی

چہ دلیل شرعی صرف کتاب اللہ وی یا احادیث دے پیغمبر دے تہ بقیر پہ بل خیر سرہ صدق
تہ ثابت پیری دے دے وجہ تہ اِنْ کُنْتُمْ صَادِقِیْنَ ہے ذکر کرو۔

سہ دایل ہم زجر دے پہ شرک فی السماء والعلم باندے روستو درد دے شرک فی التصرف
تہ وَمَنْ اَضَلُّ دَا اسْتِفْهَام (تپوس) دے پہ طریقہ دے نفی سرہ او دا راجی پہ تیکارہ

خیرہ کیں دے اَضَلُّ تہ مراد کافر دے حکمہ چہ کفر آخری درجہ دے گمراہی دہ۔ مِمَّنْ
یَدْعُوْا دے دعا تہ مراد حاجت غویشتل او رامدادشہ ویل دی پہ دے عقیدہ باندے چہ

دا حاجت روا او اختیار مند دے نفع او ضرر دے او دا دعا اصل عبادت دے دے دے وجہ
تہ بعض مفسرینو دے یدعوا پہ تفسیر کیں یعبد لیکلے دے۔ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ مَنْ لَا یَسْتَجِیْبُ

لفظ من دون اللہ خوینول ماسوی اللہ تہ عام دے کہ ژوندی وی او کہ مرہ وی بتان
وی او کہ روح والا وی اولیاء وی او کہ انبیاء وی اولفظ دے مَنْ خاص دے پہ عقل والو

پورے کہ مرہ وی او کہ ژوندی نو دا بدل دے خاص دے دے عام تہ او پہ دے کیں اشارہ
دہ کہ خوک دے بتانو بندگی کوی ہم نو دے هغوی مقصد بتان تہ وی بلکه هخہ شخص وی

چہ دابٹ دے هغہ جوڑ کرے شوے دے نو کوم خلق چہ وائی چہ پہ دے ایت
او دے پشان نور وایا تو نو کیں صری بُت پرستان مراد دی نو دایسے (یا تے پہ بلغ)

بِعِبَادَتِهِمْ كُفْرِينَ ۝ وَإِذْ أَنشَأَ عَلَيْهِمُ الْبُيُوتَ

ذہبی دھوی نہ انکار کوئی۔ او کو م وقت پہ اول وسطی پہ دوی بانگ آیا تو نہ زمین نہ کفار

قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ هَذَا سِحْرٌ

نوائی کافران پہ بانہ دحق کیں ہر گاہ چہ دوی تہ راغے چہ دا جادو دے

خلق دقران پہ حقیقت نہ پوہیری بلکہ تحریف کوی۔ تفسیر ابن کثیر، قرطبی، سراج المنیر، خازن وغیرہ تولو تصریح کرے دہ چہ دا ایت شامل او عام دے عابدانو د ملانکو او دعسی علیہ السلام او پیریا تو وغیرہ تہ۔ لَا يَسْتَجِيبُ لَهُ يَعْنِي دَدُو هِيَ حاجت نہ شی پورہ کو لے نہ ورلہ خہ فائدہ ور رسولے شی او نہ ضرر او دا شامل دے د خبرے تہ چہ مری دے ٹوند و دیارہ دُعا ہم نشی غوغلے کہ دوی ورلہ دُعا طلب کوی، حکمہ چہ دُعا غوغلہ ہم استجابیت دے۔ اِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ پہ دے کیں دیر تا کیں دے یعنی مشرک د دا خیال نہ کوی چہ زما دُعا یے اوس قبولہ تہ کرہ نوخو وقت دوستو پہ قبولہ کری بلکہ ترقیامتہ پورے تہ شی قیامیلے۔ او ہر چہ پہ قیامت کیں دے نو اگر چہ حاجت نوائی نہ شی کو لے لیکن مخاطبہ پہ دیوبل سرہ او کری لکہ نور ایا تو نو کیں ثابتہ شوے دہ۔ وَهُمْ عَنْ دُعَائِهِمْ غَافِلُونَ د غفلت نہ مراد نہ اورید دی لکہ سورۃ یونس ۱۰۱ او سورۃ فاطر ۱۷۷ کیں تیر شویدی لفظ د ہم او غافلون اوصفت د غفلت ہم دلالت کوی چہ دا خاص نہ دے پہ بتانو پورے۔ او دا معبودان د دُعا نہ حکمہ غافل دی چہ ٹوک لڑے وی او ٹوک نزدیکی لیکن مرہ دی او مرے خونہ اوری او یا دا چہ د مشرک اواز او دُعا وغیرہ ورلہ اللہ تعالیٰ نہ اوری دغے تفصیل پہ سورۃ فاطر کیں تیر شوے دے۔

سَلْ لَفْظ د حشر او عداوت او کفر (انکار) ہم دلیل دے چہ دا ایت پہ یار د بتانو کیں تہ دے مگر ہلہ چہ مجاز کیپی لیکن چہ ہر گاہ حقیقت کیدے شی نو مجاز مراد کول جائز نہ دی گَانُوا لَهُمْ ضَمِيرٌ د کانوا معبودانو تہ راجع دے او ضمیر د لہم عابدانو تہ او دارنگ و گَانُوا يَعِبَادَتِهِمْ اول ضمیر معبودانو تہ او دویم عابدانو تہ راجع دے یعنی لکہ دشمن چہ دشمن سرہ خبرے نہ کوی او براعت تریہ کوی دغے پہ دا معبودان د دُعا ابدانوسہ خبرے نہ کوی او د دعوی د عبادتو نہ پہ انکار کوی لکہ سورۃ یونس ۱۷۷ کیں او دا انکار دوجہ د ناخبرے تہ دے۔

مُتَّبِعِينَ ۝ اَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ اِنْ افْتَرَيْتُمْ فَلَا

ہنکارہ ۔ ایا دوی وائی چہ داچے دُخان نہ جوہ کریدے تہ اوایہ کہچرے مادخان نہ جوہ کریدے وی نو

تَمْلِكُونَ لِي مِنَ اللَّهِ شَيْئًا هُوَ اَعْلَمُ بِمَا تُفِيضُونَ

وس نہ لوئے تاسو مالک دےج کولو دے اب د اللہ تعالیٰ نہ دےج قسم ۔ حقہ بہا پوہہ دے بہ حقہ خبر و بالکچ ۔ نوئی تاسو

فِيْهِ كُفِيَ بِهٖ شَهِيدًا اَيُّنِيْ وَيَبِيْنَكُمْ وَهُوَ الْغَفُوْرُ

یہ حقہ کیں پورہ دے اللہ تعالیٰ گواہ ۔ یہ مینع زما او یہ مینع ستاسو کیں او خاص اللہ تعالیٰ بخشنہ کو وینکے

الرَّحِيْمُ ۝ قُلْ مَا كُنْتُ بِدُعَاۤئِ الرُّسُلِ وَمَا اَدْرِيْ

رحم کو وینکے دے ۔ تہ اوایہ نہ تہ یم نوئے رالیدے شوئے د قسم د رسولانو تہ او نہ پوہیدیم

سک داہم بل زجر دے یہ انکار د قران سرہ یعنی سرکہ چہ دوی تہ د توحید واضح ایا تو تہ
(لکہ داتیر شوی د وہ ایا تو تہ) او لو ستے شی نو دوی دا دروغ گزری ۔ بِالْحَقِّ د دے تہ مراد
دغہ ایات بیانات دی یا مراد د دے تہ مضمون د خط دے یعنی اثبات د توحید او رد
د شرک ۔ یسخر لکہ جادو چہ بے حقیقتہ خیالی خیز دی نو دوی (کافران) ہم قران
دا سے گزری یا سحر یہ معنی د کذاب او باطل دے لکہ قاموس او تور و کتابو نو د لغت
کیں لیکے دی ۔

سک داہم بل زجر دے یہ انکار د قران سرہ د مخفی نہ ترقی دہ حکم چہ د سحر یہ معنی
کیں بل چاتہ نسبت کول ماخوذ تہ دی او د افتراء مراد دادے چہ دُخان نہ ہے
دروغ جوہ کریدے دی نو بیائے اللہ تعالیٰ تہ نسبت کریدے ۔ قُلْ یہ دے سرہ جواب
ذکر کو حاصل د جواب دادے کہ بالفرض مایہ اللہ تعالیٰ باندے دروغ جوہ کریدے وی
نہ حقہ یہ ضرور مالہ سزا را کریدے وے لکہ چہ سورۃ الحاقہ ۱۱۱ کیں شتہ او تاسو
مانشہ خلاصہ لکہ الحاقہ سک کیں ۔ لیکن اللہ تعالیٰ مالہ عذاب تہ دے را کریدے بلکہ
ماد پارہ ہے شہادت کریدے تَفِيْضُوْنَ رَفِيْہ افاضہ تہ مراد یہ خبر و کیں نتوتل او دھے
تکذیب کول او دھے تہ سحر ویل دی ۔ شَهِيدًا اَيُّنِيْ وَيَبِيْنَكُمْ یہ دے کیں اشارہ دہ ہخہ
ایاتو تہ چہ حقہ کیں دلیلونہ د اثبات د صدق د قران او د رسول ذکر شوی دی ہخہ شہادتو
د اللہ تعالیٰ دی لکہ سورۃ نساء ۱۱۱ رد ۱۱۱ ۔ وَهُوَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ زجاج ویلے دی
چہ دا دعوت او ترغیب دے توبے او استغفار تہ مشرکینو او متکرینو تبولوتہ ۔

مَا يَفْعَلُ بِي وَلَا بِكُمْ إِنْ أَتَيْتُمْ إِلَّا مَا يُوْحَىٰ إِلَيَّ وَمَا

پہ ہذا کارچہ کیڑی بہ زمانہ او تا سوسہ رہ دنیا کیں) زہ تا بعد ای نہ کو تم مگر دھتہ چہ دی کید شہی ماتہ او نیع

أَنَا لَا نَذِيرُ مُبِينٌ ۝ قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كَانَ مِنْ

زہ مگر ویرہ و رکو ویکہ نہکارہ ۔ تہ اوایہ خیر را کرے کہ چرے وی (دا قرآن) د طرف

۹۔ یہ دے ایت کیں جواب د دوو شبہاتو دے چہ مخکین سرہ تعلق لری اولہ شبہہ
دوی اویل چہ تہ مقتری د دے وچہ تہ یے چہ تا داسے دعویٰ کرے دہ (یعنی د توحید او
رسالت) چہ مخکین بل چاہہ دہ کرے دویمہ شبہہ دادہ کہ تہ مقتری تہ یے نو موثر تہ زموثر
د غیبو د حال تو خبر را کرہ نو یہ دے ایت کیں علی الترتیب د دوارو شبہاتو جوابو تہ دی
د اولے شبہہ جواب قُلْ مَا كُنْتُ بِدَاعٍ مِنَ الرُّسُلِ یعنی ماخہ نوے مسئلہ د خان تہ داسے
تہ دہ جو یہ کرے چہ د نورو رسولو تہ زہ یہ ہفتہ سرہ جدا شوے یم بلکہ ماہتہ مسئلہ
د توحید او دعویٰ د رسالت پیش کریدہ چہ مخکین رسولو نو ہم داسے پیش کر یوہ ۔

بَدْعًا بَدْعًا اَوْ مَبْتَدِعًا بِه لَفَتْ د عرب کیں ہر ہفتہ نوے کار تہ ویلے کیڑی چہ دھتہ مخکین مثال
تہ وی او د شریعت پہ اصطلاح کیں بدعت ہر ہفتہ خیز دے چہ دلیل شرعی سرہ ثابت
تہ وی او شریعت گرکو لے شو یوی کہ قول وی او کہ عقیدہ او کہ عمل وی او ہیئت وی او
کہ کیفیت وی او کہ مقدار وی او کہ وقت وی او کہ مکان وی پہ دلیل د حدیث صحیحہ
سُورَةُ اٰحَدَاتٍ فِيْ اَمْرَاتِهِنَّ اَمَّا لَيْسَ مِنْهُ فَمُورِدٌ ۚ نُوْلَفْظُ د ما دغہ تولو تہ عام دے ۔

لَیْسَ مِنْهُ معنی دا چہ ہفتہ د پارہ دلیل پہ شرع کیں تہ وی او دے تقسیم جستہ او
سیمہ یا واجب مستحب وغیرہ تہ نشی کیدے حکم چہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
فرمائے دی کل بدعت ضلالتہ او کو تم تقسیم چہ بعض اہل علمو ذکر کرے دے روستو د منلو
دھتہ تہ ویلے کیدیشی چہ ہفتہ تقسیمات پہ بدعت لغویہ کیں دی ۔ او د دویمے شبہہ جواب

وَمَا اَدْرِیْ مَا یَفْعَلُ بِي وَلَا بِكُمْ مراد د دے تہ احوال دنیویہ دی د حسن بصری تہ
مفسرینو نقل کریدے چہ دا پہ دنیا کیں دی او ہر چہ پہ آخرت کیں دی نو معاذ اللہ
حکم چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ علم و وچہ دے بخلے شوے او چنتی دے نو د
دُنیا د حال تو پہ پارہ کیں نبی عالم الغیب تہ دے دا علم ورتہ تہ و وچہ د مکہ معظمہ
تہ بہ ویستلے کیڑی او کہ قتل کیڑی او کہ تہ او دامت پہ بارہ کیں عالم تہ و وچہ دوی
بہ زما تصدیق کوی او کہ تکذیب او یہ دوی یہ عذاب راجحی او کہ تہ او خہ رنگ عذاب

عِنْدَ اللَّهِ وَكَفَرْتُمْ بِهِ وَشَهِدَ شَهِدٌ مِّنْ بَنِي

دَ اللَّهِ تَعَالَى تَهْ اَو انکار کوئے تا سو ددہ تہ او کو اسی کہیدہ کو اسی کوڈ تکی د بقی

إِسْرَآءِیلَ عَلَى مِثْلِهِ فَأَمَنَ وَاسْتَكْبَرْتُمْ إِنَّ اللَّهَ

اسرائیلو تہ ددے یہ مثل (کتاب) باندے نو ہفہ ایمان ہم راوردے او تا سولوی کوئے، یقیناً (اللہ تعالیٰ)

لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ۝ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا

(توفیق) دھابت تہ و دکوی قوم ظلم کوڈ تکی تہ - او وائی کافران

لِلَّذِينَ آمَنُوا لَوْ كَانَ خَيْرًا مَّا سَبَقُونَا إِلَيْهِمْ وَإِذْ

مؤمنانو رتھی اوروی (کہ چرمے دا حق وے نو ممکن شوے یہ نہ وڈ دوی زمونہ دے تہ او ہر گلہ چہ

یہ وریاندے راچی یہ دلیل دسورۃ اعراف ۱۵۸۔ او تمل ۵۴ انعام ۳۶ سورہ۔
سوال: حدیث دام العلواء الا تصاریہ کیں خوار دی (یہ بارہ دقاقت کیں) واللہ
وانا رسول اللہ وما ادری ما یفعل بی ولا یکر۔ جواب دادے چہ یہ دے روایت کیں
صحیح الفاظ دادی ما ادری ما یفعل بہ لکہ چہ امام بخاری رادہے دے دارنگ قرطبی او ابن
کثیر ہم ویلے دی۔ اِنْ اَتَّبِعْ اِهْ یہ دے روستو دواہہ جملو کیں شان درسول ذکر
کرمے شوئے دے۔

سَدَ دَاهِم زجر دے یہ انکار دقرآن نسرۃ داثبات د صداقت دقرآن پہ شہادت سرہ
اِنْ كَانَ ددے شرط جزاء د واستکبرتم تہ روستو محذوف دہ فقد ظلمتم
شَهِدًا مِّنْ بَنِي إِسْرَآءِیلَ غورہ دادہ چہ مراد د شہاد تہ موسیٰ علیہ السلام
او مثلم تہ مراد تورات دے یعنی موسیٰ علیہ السلام د تورات بیان کرے وڈ
چہ دا کتاب د اللہ تعالیٰ د طرف تہ نازل شوئے دے او یہ ہفہ کیں مضمون د
توحید او رسالت او بعث بعد الموت وڈ۔ و مثلم مراد ددے تہ مماثلت دے
یہ نزول من اللہ کیں او یہ مضمون کیں او مماثل دقرآن نیشہ یہ فصاحت
او بلاغت کیں۔

لَمْ يَمْتَدِّوْا بِهِ فَسَيَقُولُونَ هَذَا آفَكٌ قَدِيمٌ ۝

یوسف نہ لری پدائے کتاب لوضرور وائی دوی جاہ دا دروغ رجور کرے شوی زارہ دی ۔

وَمِنْ قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسَى إِمَامًا وَرَحْمَةً وَهَذَا

او مخفیں و دینہ کتاب و موسیٰ علیہ السلام رنازل کہے شویں پے پیشوا اور حجت . او دا

کِتَابُ مُصَدِّقٍ لِّسَانَا عَرَبِيًّا لِّيُنْذِرَ الَّذِينَ ظَلَمُوا ۖ

کتاب دے تصدیق کوؤکے دے ژبه عربي ده ديوان ددے چه ويه ورکري ظالمانو لره

مسئلہ دایمل زچردے پہ متکرینو دقران باندے۔ او طریقہ د انکار دادہ چہ کوم صحابہ کرامو ایمان راوپے وو نو اکثر فقراء مسکینان وو نو متکبرینو بہ ویل چہ دوی خوکم عقل دی د دوی ایمان دلیل دحقانیت اوخیریت نہ دے بلکہ دا کہ خیروی نوموتو بہ ددوی نہ وپائی نئے وے حکمہ چہ موتو ہونیاریو۔ قرطبی دماوردی نہ نقل کرے دی چہ دامعارضہ خو واپس کیڑی پہ دوی باندے حکمہ ہرمخالق بل تہ ویلے شی کہ ستاخیرہ حق وے نوموتو بہ دھے خلاف نہ وے کرے او کہ تکذیب د رسول خیر وے نو تاسو بہ زموتو نہ مخکس والے نہ وے کرے حکمہ چہ کل حزب بما لداہم فرجون۔ اوس ہم دشمنان دصحابہ کراموداسے وائی او ابن کثیر ویلے دی چہ خوک اہل سنت والجماعہ وی ردھوی پہ زرو نو کین عزت او احترام دصحابہ کرامودے) نو ہغوی وائی کُلّ فَعِلٍ وَقَوْلٍ لَّمْ یُثَبِّتْ عَنِ الصَّحَابَةِ فَمَوْ بِدَاعٍ لِّہٖ تَہ لَوْ کَانَ خَیْرًا لَّسَبَقُونَا اِلَیْہِ لِنُثَبِّتَ لَمْ یُثَبِّتُوْا حَصْلَہٗ مِنْ خِصَالِ الْخَیْرِ اِلَّا وَقَدْ بَاذَرُوْا اِلَیْہَا رُہکار او وینا چہ دصحابہ کرامو نہ تانبہ نہ وی نو ہخہ بدعت دے حکمہ کہ دعتہ خیر نبہ کاروے نو صحابہ زموتو نہ مخکس کرے وے حکمہ چہ ہغوی ہیج خصلت د خیر د خصلتو نہ پر خود لے تہ دے بلکہ ہغہ تہ یے رواندے والے کرے دے) اوداجملہ د رد د بدعاتو (عقیدہ او عمل) دپارہ پورہ قانون دے لکہ تاویل پہ صفاتو د اللہ تعالیٰ کین۔ وسیلے پہ تیرو نو والوسرہ۔ عرس عید میلاد النبی، حیلہ اسقاط اود جتازو بدعات وغیرہ کہ دا نبہ کارو نہ وے نو موتو نہ بہ مخکس صحابہ کرامو کرے وے۔ لَکِنِّیْنِ اَمْتَوُا لَہِمْ دخطاب دے نو ماسبقونا کین التفات دے دخطاب نہ غیبت تہ۔ یا لام شانیہ دے نو سبقونا پہ خیلہ معنی سرہ دے۔ وَاِذْ لَمْ یُہْتَدُوا اِلاّ ہادلیل دے چہ خوک پہ یو خیر باندے یوہ نہ لے نو تکذیب او خلاف یے کو

وَبَشِّرِ لِلْمُحْسِنِينَ ۝۱۲ إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ

او تریرے دپاٹہ دکھاشتہ عمل کو وٹکو ۔ یقیناً ہرگز کسان چہ وائی دوی رب زمونہ اللہ تعالیٰ دے

ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ۝۱۳

بپا پاخہ دی رہہ ایمان باندے (نویشہ ہرگز ویرہ یہ دوی باتا او تہ یہ دوی غمزن کیوی ۔

أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا جَزَاءً بِمَا

دعہ کسان جنت والا دی ہمیشہ یہ وی یہ ہرگز کین بدلہ ورکیدیشی دہ ہرگز

كَانُوا يَعْمَلُونَ ۝۱۴ وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا

چہ دوی عملوتہ کول ۔ ادوخ حکم ورکیدہ مونہ انسان تہ دہورا وپلا سرہ دہیکرے کولہ

۱۲۔ دادلیل نقلی او ترغیب دے قرآن تہ ایمان یعنی یہ ہرگز کین داسے دلیلوتہ دتوحید

ادصدقات دآخری رسول و وچہ اقتداء دہرگز ضروری وہ ورحمۃ یعنی یہ ہرگز کین

داسے عتیدہ اومسائل اواحکام و وچہ ہرگز عین رحمت داللہ تعالیٰ و وادارنگ یہ ہرگز

باتدے عمل کول سبب دخاص رحمت داللہ تعالیٰ و وادلتہ عبارت کین تقدیردے

یعنی دوی یہ ہرگز سرہ ہدایت حاصل تہ کروبلکہ خلاف اوتکذیب ہے اوکرو وھذا

کتاب داترغیب دے قرآن تہ یہ ذکرکولو ددوہ صفتونو دکمال اودکر ددوہ فائدو

دے ویشری دایہ معنی دویبشردے عطف دے یہ لیندار باندے لِلْمُحْسِنِينَ مراد

دے نہ ہرگز کسان دی چہ عمل کوی یہ قرآن باندے ۔

۱۳۔ تردے ایت پورے ذکر دحالاتو دمتکریتو و و اوھغوی تہ زواجراو

جوابوتہ و و اوس ذکرکوی صفات دؤمنانو اوھغوی تہ بشارت دے او

تفسیر دے یہ سورۃ حجر سجدۃ سائکین شیرشویداے ہرکلاہ چہ

یہ ہرگز سورت کین مقام ددعوت کوونکو و وود ہرگز داہمیت دوی تہ یہ

بشارت کین دیر تفصیل و وادلتہ اختصار دے ۔

حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا وَحَمَلُهُ وَفِصْلُهُ

پورے کرے دے دہ لڑ مور ددہ یہ تکلیف سرہ او زیکو لے دے دہ لڑ یہ تکلیف سرہ او پورے کول ددہ او سیچے پریکا ددہ

ثَلَاثُونَ شَهْرًا حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ اَشُدَّهُ وَبَلَغَ اَرْبَعِينَ

دیرش میا شے دی ترھ پوس چہ اور سی کلک والی تہ او اور سی . خلویست

سَنَةً قَالَ رَبِّ اَوْزِعْنِيْ اَنْ اَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِيْ

کالو تہ نو وائی دے اے ربہ زما توفیق را کرے مآ تہ چہ شکر او کرم د نعمتو نو ستا ہفتہ

اَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَالِدَيَّ وَاَنْ اَعْمَلَ صَالِحًا

چہ تاپیزو کرے دی یہ مآ تہ اے او یہ مور او پلار زما تہ اے او چہ عل او کرم د سنت یہ برابر

تَرْضَاهُ وَاَصْلِحْ لِيْ فِيْ دَرْيَتِيْ اِنِّيْ تَبْتُ اِلَيْكَ

چہ تہ تے خوگ کرے او صلاحیت را کرے مالہ یہ اول د زمانیں یقینا مآ تہ یہ کریدہ تاتہ

وَإِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِيْنَ ۝ اُولَٰئِكَ الَّذِيْنَ نَتَقَبَّلُ

او یقینا زہ د پورہ حکمو نو منو نگو تہ یم . داسے خلق ہفتہ دی چہ قبلو نو پور

بھا دے الیت تہ دویم باب دے تراخر د سورت پورے یہ دیکھیں ذکر د دودہ قسمہ
انسانانو دے اول قسم حسن د والدینو او اللہ تعالیٰ تہ توبہ کوؤنگے او ہفتہ تہ بشارت د
او دویم قسم نافرمان د والدینو او مکذاب او ہفتہ تہ تحویف اخروی . بیا تحویف د تیوی یہ
ذکر د واقعہ د عادیانو دے او جواب د شیخ د مشرکا توجہ الہہ د دوی مدد نشی کرے .
بیا دلیل نقلی د جن تہ د پارہ د تشجیح یہ دعوة الی القرآن او صداقہ رسول او اثبات
د قیامت او اختتام یہ تشجیح سرہ یہ صبر کولو او تحویف متکریتو تہ .

ربط ہوکلہ چہ تیرشوی الیا نو تو کیں دودہ قسمہ انسانان ذکر شول چہ د نبی صلی اللہ علیہ
وسلم او د قرآن یہ پارہ کیں خوک تکذیب د ہفتہ کوی او خوک تے تصدیق کوی نو اوس
ذکر کوی د دوارہ قسمو نہ یہ پارہ د والدینو کیں او یہ دے کیں تسلی دہ نبی صلی اللہ علیہ
وسلم تہ چہ ہوکلہ مور او پلار د انسان د پارہ ظاہری قریبی احسان کوئی دی لیکن بعض
اولاد تے اطاعت کوی او بعض تے نافرمانی کوی نو دارنگ د نبی صلی اللہ علیہ وسلم یہ
پارہ کیں ہم دودہ قسمہ انسانان دی . یہ دے ۱۵ کیں ذکر د اول قسم دے .

وَوَصِيَّتًا دَاعِطَف دے پہ معنی دتیر شوی مضمون باندے یعنی مخکن حکم دالله تعالیٰ دے
 پہ بارہ د اصولو د دین کنیں نو اوس حکم د هغه دے پہ بارہ د والدینو کنیں . احسانا کنی
 کول د والدینو سرہ عام او مطلق دی او اطاعت د هغوی مقید دے پہ عدم معصیت پورے
 او احسان پہ قول او عمل او خدمت او خرچ کول پہ هغوی باندے پہ وقت د حاجت
 د هغوی کنیں او امر بالمعروف او نہی عن المنکر پہ نرمہ لهجه سرہ دے ہولو تہ احسان
 شامل دے . حَمَلَتْهُ اُمُّهُ كُرْهًا ھر کله چہ د پلار د احسان اقرار (اکثر) مجبور اکیدے
 شی د دے وجہ تہ چہ د هغه تہ ویرہ کیدے شی لیکن مور کمزورے وی نو د دے وجہ
 تہ انسانا نو تہ د مور تکالیف پہ تربیت کولو کنیں درے قسمو تہ ذکر کوی یوحمل دیم
 وضع د حمل ، دریم سیمہ ورکول او بیا د سیمہ تہ پریکول او د هغه مودہ ئے ذکر کرے دہ
 دوہ تیم کالہ نو معلومہ شوہ چہ د مور حق پہ نسبت د پلار سرہ دیر دے . کُرْهًا کِسَافً
 او قراء ویلے دی چہ کُرْهًا پہ پینیں سرہ هغه تکلیف دے چہ انسان ئے پمچلہ پورے کوی
 او پہ زور سرہ هغه دے چہ پہ بل چا باندے تکلیف اجوی . او ھر کله چہ د تکلیفونو
 اثر د مور کمزورے کول دی د دے وجہ تہ سورة لقمان کنیں د دے تہ تعبیر کرے دے
 پہ وھن سرہ . وَحَمَلُهُ وَفِصَالُهُ دلہ عبارت کنیں تقدیر دے یعنی ومدة حملہ ومدة فصالہ
 ثلثون شهرا روایت د ابن عباس رضی اللہ عنہما چہ قرطبی او ابن کثیر وغیرہ راوی
 دے د هغه مقصد دادے چہ دا دیرش میا شتہ تقسیم دی پہ دواہ حالتونو باندے
 یعنی کله چہ پہ حمل باندے تہہ میا شتہ تیرے شی نورضاعت پہ یو ویش میا شتہ
 وی او کله حمل شیر میا شتہ وی نورضاعت پہ دوہ کالہ وی علی هذا القیاس .
 نو ھر کله چہ رضاعت د دوہ کالو تہ زیاتی کول منع دی پہ دلیل د سورة بقرہ ۲۳۳
 سرہ نو معلومہ شوہ چہ د حمل د پیدائش کلمہ مودہ شیر میا شتہ دی د دے تہ
 کم نشی کیدے او پہ دے کنیں قرطبی واقعہ د عثمان رضی اللہ عنہ نقل کریدہ
 چہ یوزنا تہ د وخت د نکاح تہ شیر میا شتہ روستو ولد رادرو نو هغه ارادہ او کرا
 چہ پہ دے باندے حد د زنا قائم کری نو علی رضی اللہ عنہ منع کرو او پہ دے
 ایت سرہ ئے دلیل پیش کرو او دا سے واقعہ شریعتی د ابوبکر او عمر رضی اللہ
 عنہما بارہ کنیں ہم ذکر کریدہ . او ھر کله چہ دا دیرش میا شتہ د دے دواہ حالتونو
 د پاره مشترکے دی لکہ چہ مخکن بیان شو د دے وجہ تہ یو خائے ذکر کرو .
 دویم قول قرطبی دا سے ذکر کرے دے چہ عاده مودہ د حمل تہہ میا شتہ دہ
 او د رضاعت دوہ کالہ دی لیکن اول درے میا شتہ د پچی دروند والے رباتے پہ بل مخ

پہ گبہہ کنیں نہ محسوس کیجی او دحمل نہ مراد دروند والے دے دے وجہ ہف۔
 درے میا شے اولے ورسرہ شمار کرے نہ دی۔ او پہ ایست کنیں زیانہ مودہ دحمل
 نہ دہ ذکر کرے دے وجہ نہ پہ ہفے کنیں داکم ویر اختلاف دے۔ دریم تفسیر
 مدارک کنیں ذکر کرے دے چہ دحمل نہ مراد د امام ابو حنیفہ رحمۃ اللہ پہ نیز باندا
 پہ لاسو کنیں گر خول دی او ثلثون شہرا قولہ د رضاعت مودہ دہ یعنی دوہ نیم کالہ۔ لیکن
 دا تفسیر ضعیف دے پہ خو وجوہو سرہ اول وجہ دحملہ نہ دا معنی مراد اغستل د
 صحابہ کرام و تابعینو نہ نقل نہ دہ دویمہ وجہ د امام صاحب نہ دا روایت پہ ظاہر روایت
 یا نادر روایت کنیں زمونی پہ علم کنیں نہ دے ثابت شوے دریمہ وجہ د پچی پہ لاسو نو
 کنیں دگر خولو دپارہ د مودے خہ تعین نیستہ حکم چہ اکثر گرجیدل د پچی دیو کال پہ
 عمر کنیں شور و کیوی او د دوہ کالہ یا دوہ نیم کالو نو پچی خو پہ منہا منہا پہ زمک باندا
 گرجی پہ لاسو نو کنیں پور تہ کولو تہ محتاج نہ وی۔ خلو رمہ وجہ دا چہ د امام ابو حنیفہ
 رحمۃ اللہ پہ نیز چہ مودہ د رضاعت دوہ نیم کالہ دہ دا د ظاہر ایست د سورۃ بقرہ
 ۲۳۳ نہ خلاق دے اگر چہ پہ ہفے کنیں تا دیلو تہ کیدے شی او ملا علی قاری شرح
 نقایہ کنیں ویلے دی چہ فتویٰ پہ قول د صاحبینو باندا دے دہ چہ مودہ د رضاعت دوہ
 کلو تہ دی۔ حَقِّ اِذَا بَلَغَ اَشَدُّهُ، پہ عبارت کنیں تقدیر دے یعنی استمرت حیا تہ
 یعنی ژوندی تیریوی تردے پورے چہ اور سیری۔ اَشَدُّهُ مراد دے نہ بلوغ
 دے یا ائلس کلو تہ یا دگریش کلو تہ د ا اقوال مختلفہ د مفسرینو دی۔ وَبَلَغَ اَرْبَعِيْنَ
سَنَةً اشارہ دہ چہ عقل د انسان پورہ کیوی پہ وخت د خلویت کالہ کنیں نو کہ د
 دے نہ رواندے د ہلکوالے یا دخوانی پہ سبب چہ غلط کاروتہ یے کرے وی
 لیکن کالہ چہ خلویت کلو تہ اور سیری نو اسباب د گناہو نو یے کمزوری نشول او
 عقل یے پورہ شو او اس خو ضرور توبہ او باسی او شکر گزار یے تہ ملا او تری او
 دا ہم خوش قسمتی د انسان دہ۔ قَالَ رَبِّ اَوْزِعْنِيْ پہ دے کنیں اشارہ دہ چہ او اس
 یے پورہ توجہ شکر د اللہ تعالیٰ تہ پیدا شوہ لیکن انسان پہ شکر کولو کنیں ہم توفیق د
 اللہ تعالیٰ تہ محتاج دے حکم د دعا خواہی رب او زعی و زع پہ اصل کنیں تقسیم
 او برخ کولو تہ وائی او الہام او توفیق د شکر خاستہ برخہ دہ۔ اَنْ اَشْكُرَ نِعْمَتَكَ
تَظُمُ الدَّارِكِينَ لیکے دی چہ لوے شکر د نعمت الہی توحید فی العبادات دے۔
وَاَنْ اَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ تَرْضَاهُ تفسیر د صالح دے یعنی چہ موافق وی د کتاب
 اوستت سورہ یا تَرْضَاهُ پہ معنی د قبولیت دے یعنی عمل اگر چہ صالح وی لیکن

عَنْهُمْ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَتَتَجَاوَزُ عَنْ سَيِّئَاتِهِمْ

دے دوی نہ دیر خاستہ عملونہ چہ دوی کرے دی او تیر پمال کوؤ مونہ دگنا ہونو دے دوی نہ

فِي أَصْحَابِ الْجَنَّةِ وَعْدَ الصِّدْقِ الَّذِي كَانُوا

وی یہ دوی پہ جنت والو کتہ وعدہ دے رشتین والی ہفہ چہ کیدے شہو

يُوعَدُونَ ۱۴) وَالَّذِي قَالَ لِوَالِدَيْهِ أُفٍّ لَّكُمَا

وعدہ دے دوی سرہ او ہفہ خوک چہ اویل یے مور او پلار خیل تہ افسوس دپہ تاسودا

اتَعِدُنِي أَنْ أُخْرَجَ وَقَدْ خَلْتُ الْقُرُونِ مِنْ

ایا دیرہ دے تاسو مال چہ زہ بہ بیا ناویستے شم دے دے تہ او حال دا چہ تیر گنویہی دیرے پیرے زما تہ

قیلوا یہ اختیار دے اللہ تعالیٰ کیں دی دے اصلح لی فی ذریعہ صلاحیت دے اولاد اشارہ
دے بقاء او اجراء دے توحید او دے عمل صالح تہ پہ اولاد دے دے کیں او صلاحیت دے اولاد ہم
قائدہ دے دپارہ دے والدینو او ہر گلہ چہ دلہ اجراء دے صلاحیت مراد دے دے دے وچہ تہ
متعدی کرو پہ فی سرہ اِنِّیْ تُبْتُ اِلَیْکَ مراد دا چہ ہفہ عوارض دے خواتی او غلبہ دے
شہوانو چہ ورسرہ دے عقل کموالے ہم وود ہفہ تولونہ مارجوع او کرہ و اِنِّیْ مِنَ الْمُسْلِمِیْنَ
پہ توبہ کیں صفات سلیمیہ تہ اشارہ دے چہ دے ناقرمانے تہ یچ کیدل دی او یہ المسلمین
کیں صفات ثبوتیہ تہ اشارہ دے یعنی پورہ تابعداری کول۔

۱۵ دایشارت دے دپارہ دے دے قسم کسانو او لفظ دے اُولَیْکَ دلیل دے چہ دے ایت
تھکتے خاص پہ یو شخص پورے تہ دے لکے بعض مفسرینو سبب نزول کیں نبی
صلی اللہ علیہ وسلم ذکر کرے دے او بعضو ابو بکر رضی اللہ عنہ۔ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا
مراد دے تہ بتول حسنات دی تو احسن پہ معنی دے ہفہ خیر دچہ پہ ہفہ کیں صفت
دے حسن وی یا احسن مقابل دے حسن دے او حسن مباح تہ ویلے کیوی چہ تہ پہ ہفہ
کیں ثواب وی او تہ عذاب۔ فِی أَصْحَابِ الْجَنَّةِ حال دے پہ تقدیر دے کائنات سرہ یا
خبر دے مبتدایہ دے یعنی ہم فی اصحاب الجنة۔ وَعْدَ الصِّدْقِ داتیر شہوے جملے پہ
معنی دے وعدے کیں دی تو دے مفعول مطلق دے دے تاکید دے دے مضمون دپارہ او فعل
یے پت دے۔ وَعْدَ اللّٰهِ وَعْدَ الصِّدْقِ اودا اضافت دے موصوفی دے یا اضافت
بیانیہ دے۔

قَبْلِيَّ وَهُمَا يَسْتَغِيثَانِ اللَّهَ وَيْلَكَ آمِنْ ۚ إِنَّ

مخکن او دے دواړو فریاد کوو الله تعالى ته ردخوئی په یاره کین (تباہ به شه ایمان راوړه یقیناً

وَعَدَ اللَّهُ حَقًّا ۖ فَيَقُولُ مَا هَذَا إِلَّا آسَاطِيرُ

وعداه الله تعالى رشتیا ده نو وای نه دی دا مگر نقل شوے (دروغ) قصه

الْأَوَّلِينَ ۚ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ

د نړو خلقو دی . دلته کسان هغه دی چه پوره شویده په دوی بانسې فیصله د عذاب

فِي أَمْرِ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْجِنَّ وَ

(داخلي) به په هغه دلو کین چه تیر شويدي د دوی ته مخکن د پیرانو او

سکه دا ذکر د دویم قسم دے نافرمان د مور او پلار په مسئله د بعث بعد الموت کین . یعنی
صرف د نافرمان ذکر کول مقصد نه دے اگر چه دا هم کناه دے بلکه هغه نافرمان د والدینو
مراد دی چه په اسلامی عقیده کین د مور او پلار مخالفت کوی او دا درجه د کفر ده او قرآن
کریم کین عاده کامل وصف والا ذکر کیږی . اَقِ لَکُمَا تَفْصِيلَ د دے سورة اسراء
کین تیر شويده . وَقَدْ خَلَتْ الْقُرُونُ مِنْ قَبْلِيَّ دا دلیل دے د منکر د بعث چه مخکن
دیر خلق تیر شويدي او اوسه پورے یو هم دویاره نه دے پیدا شوے او حال دا چه
دا دلیل یې باطل دے حکم مدعا خوداته ده چه اوس په دنیا کین خلق دویاره ژوند
کیږی بلکه دویاره ژوند به د دے دنیا د قنانه روستو وی . وَهُمَا يَسْتَغِيثَانِ اللَّهَ
په دے کین اشاره ده چه داعی الی الحق دپاره ضروری دی چه د دعوت سره د الله تعالى
ته د هدایت د خلقو دپاره دعا کاته هم غواړی . وَيْلَكَ آمِنْ په دے جمله کین تحویف
او علاج دواړه ذکر کړی دی یعنی که ایمان را نوړی نو هلاک به شه او که ایمان در او پو نو
بچ به شه د هلاکت نه . اِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ عَلَتْ د ما قبل دے . فَيَقُولُ مَا هَذَا دا دویم طریقہ
د انکار د متکرره یعنی مخکن خلقو کین هم دا خبره د قیامت ذکر شويده لیکن دروغ
قیصه دی .

فایده :- دا جمله اکثر د قرآن نه د انکار په یاره کین استعمال شويده لکه سورة انعام ۲۵
کین خوف د ددے چه هله مراد دادے چه دا قرآن د مخکنو خلقو قصه دی لیکن دروغ
دی او دلته مراد دادے چه د قیامت خبر دے مخکنو خلقو جوړے کړے دی .

إِلَّا نَسِ إِيَّاهُمْ كَانُوا خَيْرِينَ ۝۱۸ وَلَكِنْ دَرَجَاتٌ

انسانوں نے یقیناً دوی کے ثواب کا رونا کھول - او دھرجا دپارہ درجے دی

مِمَّا عَمِلُوا وَلِيُوَفِّيَهُمْ أَعْمَالَهُمْ وَهُمْ لَا يَظْلَمُونَ ۝۱۹

دو درجے دے گا تو ددوی نہ اوچہ پورہ و زکری اللہ تعالیٰ دوی تا عجزاد عطا نو ددوی او پہ دوی یا نندہ پہ ہیخ ظلم نشی کی دے

وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ أَذْهَبَتْكُمْ

او پہ کومہ و رخ چہ پیش یہ کپے شی کا قسراتن پہ اور پاندے (راویہ دلیل شی) ددوی تاسو

كَلْبَتِكُمْ فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا وَاسْتَمْتَعْتُمْ بِهَا

چلے مرے یہ ثروت دنیاوی ستاسو کتب او قائمے مو اختلے دی یہ حق سرہ

۱۸۔ ادا تخویف اخروی ددویم قسم دپارہ۔ اُولَئِكَ دا دلیل دے چہ دا ایت محکمی عام دے خاص نہ دے یہ عبد الرحمان بن ابی بکر یا عبد اللہ بن ابی پورے لکے چہ مفسرینو یہ سبب د نزول کنس هغوی ذکر کپے دی او بیضاوی او بقاعی رد کپے دے یہ هغه مفسرینو یا نندے چہ چا سبب نزول عبد الرحمن بن ابی بکر گر خولے دے۔ الْقَوْلُ فیصلہ د عذاب چہ لَمَّا لَقِيَ جَهَنَّمَ اء ده یا قول یہ معنی د حجت دے یعنی دنیا کنس د مورد او پلڑیا د بِل دای الی الحق یہ واسطے سرہ پہ دوی یا نندے حجت قائم شوے دے۔ فِي اَنَّهُمْ بِتَقْدِيرٍ كَانَتْ سُدُوحًا لِّكُمْ اَمَّ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ یہ دے کنس ددوی متبوعینو پیرانو او ملایان گمراہانو تہ اشارہ دہ۔

۱۹۔ ادا د فریقینو سرہ تعلق لری یہ طریقہ د دفع کولو د وہم سرہ۔ وہم دا وڈ چہ ددوی دوارو فریقو یہ میتع کنس د فرق وجہ خہ دہ؛ حاصل جواب دادے چہ سبب د فرق عملو نہ ددوی دی یعنی عملو نہ مختلف دی نو ددے یہ سبب درجات او جزا مختلفہ دہ۔ سوال:- درجات کنس معنی دیرہ ختلو دہ نو دد اطلاق یہ جہنم یا نندے و لے کیری؛ جواب:- دیویل تہ زیاتیدال یہ برہ تللو یا پہ خکہ تللو سرہ دے تہ درجات دیلے کیری نو د جہنم یہ مرتبو یا نندے اطلاق کول صحیح دی یا دا اطلاق تغلیباً دے۔ وَلِيُوَفِّيَهُمْ دَا عِلَّتْ دے د عذوف فعل یعنی جَزَاهُمْ بِاللَّذَاتِ لِيُوَفِّيَهُمْ۔ وَهُمْ لَا يَظْلَمُونَ ظلم د امتدادو نہ دے دیلے کول یہ بدو کتب او نقصان کول یہ نیکو کتب دوارو تہ شامل دے۔

فَلْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنْتُمْ

نہ نین یہ بدالہ در کیدلے شی تاسوتہ د عذاب د ذلت (سیک والی) یہ دے و جے سرہ چہ تاسو

تُسْتَكْبِرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ

لوٹی کولہ یہ ملک کنس یہ ناحقہ سرہ او پدے وجہ سرہ چہ تاسو

تَفْسُقُونَ ۲۰) وَادْكُرْ أَخَا عَادٍ إِذْ أَنْذَرَ قَوْمَهُ

حکوتہ د اللہ تعالیٰ نہ منل۔ او یاد کرہ (دوی تہ) رور د عادیانو، کلہ چہ ویرہ ئے ورکولہ قوم خیل تہ

سط د اتخویف اخروی دے اول سبب محرومیدل د طبیات تہ یہ اخوت کین ذکر کوی او هر

کلہ چہ ہول طبیات روک شی نو نتیجہ ئے ذلت او سیکوالے وی ددے و جے تہ

فَلْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنْتُمْ تَتَفَرَّغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ

دوہ سببوتہ د عذاب د پاره ذکر کول چہ ہذا یہ حقیقت کین سبب د جرمان د

طبیاتو او سبب د عذاب ہون دی۔ اذ ہبتم طبیباً تکمر مراد د طبیات تہ مزیدار

خوراک خبثاک پوشاک دے چہ زرہ ئے غواہی نو حاصلوی یا مراد ددے تہ خواتی او قوتوتہ

خریج کول دی یہ مزو حاصلولو د دنیا کین او د اخوت د پاره ہبج محبت تہ دے کرے

دویم قول د ضحاک تہ نقل دے او اکثر و مفسرینو اول قول راو پے دے او یہ ہج

کین د عمر رضی اللہ عنہ دیر روایات نقل کرے شوے دی۔

سوال :- ددے تہ مطلوبیری چہ استعمال د طبیاتو ناروا دے او حال دا چہ سورۃ

اعراف س ۳۳ کین د ہجے یہ تحریم یا ندبے زجر و کرے دے ؟

جواب :- اول جواب دادے چہ مراد دے تہ یہ استعمال طبیاتو کین اہناک کول او ددے تہ عادت جوہول

دی نو ہفہ سبب جوہولشی د پانہ د حرامو، لکہ یو انسان خان عادت کری د مزے پہ خیزو نو باند کو کلہ چہ

ہفہ تہ ملاویری نو بیا د ہجے د حاصلولو د پانہ حرامے طریقے استعمالوی۔

دویم جواب دادے چہ مراد ددے تہ ترک د شکر دے یعنی د طبیاتو استعمال ئے کوؤ او شکر

ئے تہ کوؤ۔ وَاسْتَكْبَرْتُمْ لَفْظ پدے باندے دلالت کوی یعنی د طبیات ئے صرفی د دنیا د پارسہ

استعمال کرے دی دین او اخوت ئے ہیر کوے دے۔

فائدہ :- دا ایٹ اگرچہ صراحۃً یہ بارہ د کافرانو کین وارد دے خو بیا ہم صحابہ کرامو

ددے تہ خوف کوؤ د و جے د دیرے تقویٰ تہ نو کوم ایاتو تہ چہ عام وی نو مؤمنانو

لرہ د ہجے یہ بارہ کین ضرور ویرہ یکار دہ دا بھانہ د تہ کوی چہ د از مونہ یہ بارہ

بِالْأَحْقَافِ وَقَدْ خَلَّتِ اللَّذْرُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ

یہ احقاف خلتے کیں او حال داچہ سیر شو یوڑ ویرہ ورکوؤں کی مخکس ددہ تہ

وَمِنْ خَلْفِهِ لَا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ إِنِّي أَخَافُ

اوروستو ددہ تہ رہا مے خبرہ (چہ بتائی مکوئے دھپا سیوا ذالہ تعالیٰ تہ یقیناً ویرہ سیرم تہ

عَلَيْكُمْ عَذَابُ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿۳۱﴾ قَالُوا أَجِئْتَنَا لِنَأْفِكَنَا

یہ تاسو باندے د عذاب د ورے لوئے تہ - دوی اویل ایاتہ راغلے موئے تہ ددہ پارہ چہ وارکوؤں

کیں تہ دی نازل شوی

فائدہ: سد مخکس بحث تہ معلومہ شوہ چہ دمزے خوراک خبناک بشرطیکہ چہ حلال
دی متع نہ دے لیکن دھتے دپارہ تکلف کول او عادت کیدال منع دی بلکہ سنت د نبی
صلی اللہ علیہ وسلم دادے چہ خان یہ ئے مرہ وڈ هرکله چہ خوراک یہ ملاؤ شو او صبر
یہ ئے کوڈ چہ نہ یہ ملاویداو - حلوی غویشہ چرگ ئے خورلو کله چہ یہ ملاؤ شو او کلائی
یہ اوچہ دودئی ، ستوان د او بوسرہ ، دودئی د اوربشو او یہ کجورو باندے اکتفاء کپیدہ دغہ
رنگ پہ لباس کیں ہم نو مسلمان لہہ یہ دے سنت باندے عمل پکار دے سرے د
شکو تہ یہ نعمت باندے او سرے د صبر تہ یہ تکلیف باندے - بِمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ اہ
استکبار یہ عقیدہ کیں دے یہ ارتکاب د شرک او کفر سرہ او فسق پہ علم تو کیں دے
سلا د دلیل نقلی دے دپارہ د تسلی ورکولو نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ لکہ چہ وصینا
الانسان اک کیں ہم تسلی وہ - او دارلگ داد تخویف دنیوی یو مثال دے مشرکیتو مکذبینو
تہ دپارہ د عبرت اغستلو - او تخصیص د عادیانو پہ ذکر سرہ ددے وچ دے چہ د
دوی بد نوتہ ہم قوی وڈ بادشاہی ئے ہم وسیع وہ - سرکشی ئے ہم دیرہ ددے
وچ تہ ئے ویل من اشد من قوۃ او اباد ئے ئے ہم پچے وے لیکن سرے ددے دوم
قوت نہ هغوی د عذاب ذالہ تعالیٰ تہ پچ نہ شول نو د مشرکین مکہ او نور کاقران
بہ خہ رنگ پچ شی - أَخَا عَادٍ هَٰذَا هُوَ عَلِيَّةَ السَّلَامِ وڈ چہ د عادیانو سبی رورو
او یہ دے تعبیر کیں اشارہ وہ چہ خوک د رور خبرہ تہ متی نو د پردی سہی خو
بالکل تہ متی - بِالْأَحْقَافِ جمع د حقف دہ د شکو دیرے تہ ویلے کیری چہ
اوکدہ او غتہ وی لیکن غر تربتہ تہ وی جور شوی او دایو علاقہ دہ د عثمان
تہ تر مہرہ پورے - یقانی ویلے دی چہ داسے دیرے د شکے چہ کومہ (پاتے پہ بلغم)

عَنِ الْهَيْئَةِ فَاَنَّا بِمَا تُعْدُّنَا اِنْ كُنْتُمْ

دیندگی د معبودان و مومنوں تو را و یہ مومنوں کے لئے عذاب ہے و یہ دے کہ مومنوں کے لئے عذاب ہے

الصّٰدِقِیْنَ ﴿۷۲﴾ قَالَ اِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللّٰهِ وَاُبَلِّغُكُمْ

رشتہ ہونہ ۔ دے اکیل یقیناً علم (د عذاب) د اللہ تعالیٰ سرہ دے او رسوم تاسو تہ

مَا اُرْسِلْتُ بِهٖ وَلٰكِنِّيۤ اَرٰكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُوْنَ ﴿۷۳﴾

ہو پیغام چہ بالیرے شوے یم بہ ہفے سرہ اولیکن لہ ولیم تاسولہ دایم قوم چہ ناپہ فی کوئے ۔

علاقہ کیں وی نوپہ ہفے کیں عادیہ سختے سبلے نہ رانی۔ تو معلومہ شوہ چہ پہ دوی بائک
د سبلے عذاب خارق للعادة و و قد خلت التذراہ دا جملہ معترضہ دہ او پدیکیں
اشارہ دہ ماکنت بداعامن الرسل تہ چہ پہ دے سورت کیں زمونہ د نبی صلی اللہ
علیہ وسلم پہ بارہ کیں تیر شویدے یعنی بول رسولان ہم پہ دے صفت کیں
شریک دی۔ اَلَا تَعْبُدُوْنَ اِلَّا اللّٰه اشارہ دہ چہ یرہ و رکونکی اگرچہ دیروی یکن مسئلے
یوہ دہ چہ مسئلہ د توحید دہ یعنی دا اتفاق مسئلہ دہ اِنِّیْ اَخَافُ پہ دیکیں تخویف د
پہ وخت د اعراض کولوکیں د توحید نہ۔

۷۲ پہ دے کیں انکار د هغوی ذکر کپے دے او انکار د دوی متعلق دے د هغه
مسئلے سرہ چہ الہ تعید والہ ایہ یعنی پہ دے مسئلے سرہ تہ مونیرہ
د الہو د تعظیم او د بندگے نہ آپوے۔ لِنَّا فِکُنَّا پہ دے کیں دوی اشارہ کولہ چہ داہول
د الہونہ ہم پہ دھوکہ او پہ دروغو سرہ دی فَاَنَّا بِمَا تُعْدُّنَا دا متعلق دے د
اِنِّیْ اَخَافُ عَلَیْکُمْ عَذَابُہ سرہ۔

۷۳ قَالَ اِنَّمَا الْعِلْمُ دا جواب دے د هغوی دے قول فَاَنَّا اہ او دا جواب دے پہ ترقی
سرہ یعنی عذاب راوستل خولرے خبرہ دہ بلکہ ماسرہ د هفے علم ہم تیشہ چہ
کلہ بہ وی او حہ رنگ بہ وی او پہ دے کیں مقصد اظہار د شان د رسول دے چہ
ہفہ غیب دان نہ وی بلکہ د هفہ صفت دادے وَاُبَلِّغُکُمْ مَا اُرْسِلْتُ بِهٖ
چہ مسئلہ د توحید او تخویف بال عذاب دے۔ تَجْهَلُوْنَ شرک کول، عذاب پہ تادے
سرہ غوبتل، عذاب پہ اختیار یا پہ علم د پیغمبر کیں کنرل دا بول د جہل کارونہ
دی۔

فَلَمَّا رَأَوْهُ عَارِضًا مُسْتَقْبِلَ أَوْدِيَّتِهِمْ قَالُوا هَذَا

پس ہر گز چہ دوی اولیالہ پلنہ ورخ چہ مخامخ راستلہ ددوی میدانو تہ دوی اویل دا

عَارِضٌ مُّبِطِرٌ كَأَنَّهُ بَلَّ حُبْلًا أَسْتَعْجَلْتُمْ بِهِ رَبِّي

پلنہ ورخ دہ چہ باران او وروی پہ موثر بانداے راویک شوم بلکہ داہغہ مخیز دے چہ تاسو پستوار غوغو دایک

فِيهَا عَذَابٌ أَلِيمٌ ۚ تَذَكَّرْ كُلُّ شَيْءٍ بِأَمْرِ رَبِّهَا

پہ دے کیں عذاب دردناک دے ہر کوی ہر خیل لورہ پہ حکم کرب دے

فَأَصْبَحُوا لَا يَرَى إِلَّا مَسْكِئُهُمْ كَذَلِكَ نَجْزِي

نوصبا کرو دوی پداے حال چہ تہ نیکاریدال سینوا ذکر و نو ددوی تہ دغیہ بدالہ ورکوی مونو

الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ ۚ وَلَقَدْ مَكَّنَّهُمْ فِيمَا آتَيْنَاهُم

قوم مجرمانو تہ او یقینا طاقت ور کرو مونو دوی تہ پہ حقہ خیز و نو کیں چہ تہ ذکر و نو تہ تہ

سُورَةُ هَاذِهِ ذَكَرَ عَذَابَ دَهْوَى دے پہ تفصیل سرہ فَلَمَّا رَأَوْهُ خَمِيرٌ عَذَابُ

ماتعدنا تہ راجع دے عَارِضًا صفت دے د موصوف محذوف سبحان عَارِضًا

قَالُوا هَذَا اِه مفسرینو لیکے دی چہ ددوی باران خہ مودہ بند شوے و نو ہتر

کلہ چہ دوی وزیخہ اولیالہ نو دوی دخیل عقل موافق پہ ہخہ بانداے خوشحالی

بشکارہ کرہ چہ اوس پہ باران اوشی یعنی دخیل وید اعمالو د سزا ہیخہ خیال نے ہم

اونکرو بکن ہوما استعجلتم یہ دا قول داللہ تعالیٰ دے پہ واسطہ دہود علیہ السلام

سرہ یادا پہ زیان حال سرہ دے او استعجال ددوی پہ دے لفظ سرہ تیر شو

فانتما بعدنا ریح یعنی ہخہ ورخ تہ دہ بلکہ د سیل طوفان و د چہ اسمان نے پت

کریو ددویخہ پشان بشکارہ کیدالہ تَذَكَّرْ كُلُّ شَيْءٍ دمار پورہ ہرکت چہ ناگہہ دی کل

شی تہ مراد ہخہ دے چہ ائت علیہ لکہ سورت ذاریات سکت کیں او د کل شئی تہ د

ہود علیہ السلام او د ہخہ د ملگرو خارج کیدل خاری للعادة و د یا مَرَّ رِبَّهَا اشارہ

چہ اسباب تاثیر تہ شئی کو لے بغیر د امر د اللہ تعالیٰ تہ کذالک دا تخویف دے روستو

مجرمانو تہ او کذالک کیں تشبیہ عامہ دہ کہ پہ اصل عذاب کیں وی او کہ پہ نوع

یا جنس ہخہ کیں

فِيهِ وَجَعَلْنَا لَهُمْ سَمْعًا وَابْصَارًا وَافْئِدَةً ۖ فَمَا

یہ ہے کہیں اور کرے مودودی لڑے غیبیہ او سترے او ذہنہ

أَعْنَى عَنْهُمْ سَمْعُهُمْ وَلَا ابْصَارُهُمْ وَلَا أَفْئِدَتُهُمْ

والتہ ردو د دوی تہ غیبیہ د دوی او تہ سترگو د دوی او تہ لہو د دوی

مَنْ شَيْءٍ إِذْ كَانُوا يَجْحَدُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ

ہم حصہ رد عذاب تہ حکم چہ دوی انکار کو د آیاتو د اللہ تعالیٰ تہ

وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهٖ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿٢٦﴾ وَلَقَدْ

او راگیر کرد دوی لڑے حقہ خیز چہ دوی درپورے توتے کو لے - او یقیناً

۲۶ یہ دے کہیں خطاب دے موجودہ مجرمانو تہ او ذکر کوی د عادیانو دہ قوتو تہ او بسبب عذاب او اشارہ دہ چہ پہنچ قوت د دوی سرہ عذاب تہ شو دفع کیدے۔ یو قوت تمکین دے مزاد دے تہ پاخہ مکانو تہ غمت بدنو تہ دیر مالو تہ دی اِن مُکَنَّا کُمِّنْ تَافِیْہِ دے یعنی موجودہ خلقو سرہ دومرہ قوت تیشہ او بقاعی ویلے دی چہ پہ اِن کہیں مبالغہ د نفی دہ یہ نسبت د ماسرہ۔ او دویم قوت وَجَعَلْنَا لَهُمْ سَمْعًا اہ یہ دے کہیں اشارہ دہ قوت باطنیہ تہ لکہ فہم، ادراک، او ہوشیاری یہ دنیوی کارونو کہیں او دارنگ دا اسباب وو د حق معلومولو د پارہ۔ فَمَا اَعْنَى اہ یعنی ہر کلا چہ دا حواس دوی د حق د پارہ استعمال تہ کرل بلکہ صرف د دیادی علومو او تجربو د پارہ ہے استعمال کرل نو یہ ہے سرہ عذاب د اللہ تعالیٰ دفع تہ شو۔ او ہر کلا چہ علی قوت د مالی قوت تہ مضبوط دے او پہ علی قوت سرہ دوی تہ فائدہ اونہ رسید۔ نو پہ مالی قوت سرہ خو پہ طریقہ اولی عذاب تہ شی دفع کیدے دے وج نہ عدم افادہ د سمع او بصر وغیرہ کہیں ذکر کرہ او عدم افادہ د تمکین ہے ذکر تہ کرہ د ہے ذکر ہے مقایستہ پر بخود۔ او سبب د عذاب ہے ذکر کرے دے پہ اِذْ کَانُوا یَجْحَدُوْنَ اہ سرہ نو معلومہ شوہ چہ د اسباب الہیہ پہ مقابلہ کہیں ہیچ طاقت قائدہ نشی ور کو لے۔

أَهْلَكْنَا مَا حَوْلَكُمْ مِّنَ الْقُرَىٰ وَصَرَفْنَا الْآيَاتِ

مہرک کرے دی مونہ چا پیڑہ ستاسو نہ دیر کلی او قسم اقسام بیان کہے وڈ مونہ ایا تو نہ

لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢٤﴾ فَلَوْلَا نَصْرُهُمُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا

دے دیارہ چہ دوی را او گری ڈ باطل نہ - تو ولے مداد تہ کو وڈ دوی سرہ ہفتہ کسانو چہ دوی جو کچھ کو

مِن دُونِ اللَّهِ قُرْبَانًا آلِهَةٍ بَلَّ ضَلُّوا عَنْهُمْ وَ

سبوا ڈ اللہ تعالیٰ تہ دیارہ ڈ نزدیک (اللہ تعالیٰ تہ) معبودان - بلکہ ہیر شو ڈ دوی تہ او

ذَٰلِكَ إِفْكُهُمْ وَمَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢٥﴾ وَإِذْ صَرَفْنَا

دا دیوخ ڈ دوی وڈ او ہفتہ خبر کو چہ دوی ڈ خان تہ جو ہلے - او کلہ چہ را او را ولہ مونہ

۲۴ پدیکہن تخویف دنیوی دے پہ اجمالی طریقہ سرہ مَا حَوْلَكُمْ مِّنَ الْقُرَىٰ اشارہ
دہ واقعہ ڈ نشودیانو او قوم ڈ لوط علیہ السلام او اہل مدین تہ چہ دوی حجاز والو تہ
نزدے وڈ - الْآيَاتِ دلیلو تہ، وعظمتہ، تخویفات او بشارات وغیرہ۔

۲۵ لادارہ ڈ شرک دے چہ متفرع دے پہ مخکنس واقعہ باندے او داجواب ڈ شبہ
ڈ مشرکانو دے چہ دوی وائی چہ مونہ یا بابا یا ممداد شے یا شیخ عبد القادر وغیرہ ڈ
دے وچ نہ وایو چہ ڈ دے پہ برکت سرہ زمونہ عذابو تہ مصیبتو تہ دفع کیری
حاصل ڈ جواب دادے چہ تیر شوی مشرکانو (عادیانو وغیرہ) ہم داسے کول لیکن
ہر کلہ چہ پہ ہغوی باندے عذاب راختے نو ڈ دوی الہو ڈ دوی سرہ امداد او تہ کہو

الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِن دُونِ اللَّهِ قُرْبَانًا آلِهَةٍ - ڈ اتخدوا اول مفعول هُمْ ضمیر عنذوق
دے چہ راجع دے الذین تہ او الہة مفعول ثانی دے او قرباناً حال دے - او بعض
مفسرینو ویلے دی چہ قرباناً دویم مفعول دے او الہة ڈ ہفتہ تہ بیدل دے یا
بیان دے لیکن زعنشری او قرطبی پہ دے باندے رد کریدے - قُرْبَانِ ہو ہفتہ
خیز دے چہ پہ ہفتہ سرہ تقرب کیدے شی اللہ تعالیٰ - نو مشرکانو بزرگان اولیاء
ڈ اللہ تعالیٰ ڈ نزدیک دیارہ وسیلے جوہرے کریدی دارنگ سورۃ زمر سہ کنس
تیر شویدی - بَلَّ ضَلُّوا عَنْهُمْ ضلال پہ معنی ڈ غائب کیدلو او یہ معنی ڈ ہیر بیدلو
او یہ معنی ڈ غافل کیدلو دے داتو لے معانی دلنہ صحیح کیری - وَذَٰلِكَ اِشَارَةٌ
اتخاذ الیہ تہ اِفْكُهُمْ او بیدل ڈ توحید تہ یا ذَٰلِكَ اشارہ دہ (پاتے پہ بل مت)

إِلَيْكَ نَفَرًا مِّنَ الْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ الْقُرْآنَ فَلَمَّا

تاتہ یو دہ ۛ پیریانو نہ چہ غور پئے کہ خود لو قرآن تہ پس ہر کھ چہ

حَضَرُوهُ قَالُوا أَنْصِتُوا فَلَمَّا قُضِيَ وَلَّوْا إِلَىٰ قَوْمِهِمْ

رانزدے شو نو دوی اوپل (یو بل تہ) چپ شے نو ہر کھ چہ پورے شو لوستل روان شو دوی خپل قوم تہ

مُنْذِرِينَ ﴿٢٩﴾ قَالُوا يَاقَوْمَنَا إِنَّا سَمِعْنَا كِتَابًا أُنْزِلَ

(ارادہ کو ٹکی) دوزخ و رکولو دوی اوپل اے زعفر قومہ! یقیناً مونہ اوریدلے ۛ یو کتاب چہ نازل کرے شویدے

مِّنْ بَعْدِ مُوسَىٰ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ يَهْدِي

روستو ۛ موسیٰ علیہ السلام تہ تصدیق کو ٹکے دے دھقہ کتابو نو چہ ددہ تہ عجیب دی ہدایت کوی

ضلال دَالِهَةٍ تَهَادِيهِمْ كَذِبًا وَأَسْمَاءً ۚ وَلَقَدْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَءِيلَ أَنِّي مَعَكُمْ فَلَا تَتَّبِعُوا مَن دُونِيَ وَلَا تَتَّبِعُوا أَهْوَاءَ قَوْمٍ ۚ قَالُوا بَلَىٰ ۖ إِنَّا بِمَا نَزَّلْنَاكَ مِنَ الْقُرْآنِ لَا نَسْمَعُ ۚ وَأَن نُّعْذِبَ مَا لَا عَلَيْنَا أُولَٰئِكَ يَكْفُؤُونَ ۚ فَلَمَّا خَلَّوْا بَيْنَ يَدَيْهِ إِذِ اتَّخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَءِيلَ أَنِّي مَعَكُمْ فَلَا تَتَّبِعُوا مَن دُونِيَ وَلَا تَتَّبِعُوا أَهْوَاءَ قَوْمٍ ۚ قَالُوا بَلَىٰ ۖ إِنَّا بِمَا نَزَّلْنَاكَ مِنَ الْقُرْآنِ لَا نَسْمَعُ ۚ وَأَن نُّعْذِبَ مَا لَا عَلَيْنَا أُولَٰئِكَ يَكْفُؤُونَ ۚ فَلَمَّا خَلَّوْا بَيْنَ يَدَيْهِ إِذِ اتَّخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَءِيلَ أَنِّي مَعَكُمْ فَلَا تَتَّبِعُوا مَن دُونِيَ وَلَا تَتَّبِعُوا أَهْوَاءَ قَوْمٍ ۚ قَالُوا بَلَىٰ ۖ إِنَّا بِمَا نَزَّلْنَاكَ مِنَ الْقُرْآنِ لَا نَسْمَعُ ۚ وَأَن نُّعْذِبَ مَا لَا عَلَيْنَا أُولَٰئِكَ يَكْفُؤُونَ ۚ

۲۹ دادلیل نقلی دے دجناتو نہ دیارہ داثبات د صداقت د رسول او د قرآن اوپہ دے کیں تسلی ہم دہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم او دارنگ پہ دے واقعہ کیں ذکر د طریقہ د دعوت دے چہ اول علم د قرآن دے بیا دعوت دے قرآن تہ بیا دعوت دے اطاعت او اجابت د رسول تہ دا واقعہ پہ سقرہ طائف کیں وہ چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم بطن تحلہ کیں قرآن لوستلو نو جئاتو واؤریدل یا دا دعوت د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم پیریانو تہ پہ لیلۃ الجن کیں او بیا د غہ جئات نبی صلی اللہ علیہ وسلم داعیان مقرر کرل دیارہ قوم د هفوی نقرًا اذ وہ کسان وڈ یا نہہ کسان وڈ بعضہ د نجران او بعضہ د نصیبین وڈ یستمعون القرآن طلب یے کوؤ د قرآن د اوریدلو یعنی د لرے تہ اواز د لوستلو د قرآن یے ترغور شو ماثلہ شول اوریدلو تہ نو نزدے راغلل انصتوا دا ادب د قرآن دے او دے ادب د مچہ تہ پہ دوی باندے رحم او کرے شو یعنی ہدایت ورتہ نصیب شواو توفیق د دعوت ورتہ اللہ تعالیٰ ورکرو لکھ چہ سورۃ اعراف سکتہ کیں ذکر دے ۔

وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ أَخَذُوا مِيثَاقَهُمْ لَعَنَّاهُمْ وَذَرُوا الْكِتَابَ وَنَسُوا حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا وَلَٰكِنْ هُمْ مُعْتَدِلُونَ ۚ

إِلَى الْحَقِّ وَالْإِلَى طَرِيقٍ مُسْتَقِيمٍ ۝ يَقَوْمَنَا أَجَبُوا

حق طریق تہ او نیطے لارے تہ ۔ اے قومہ زموئو قبول کرے

دَاعِيَ اللَّهِ وَآمَنُوا بِهِ يَغْفِرْ لَكُمْ مِّنْ ذُنُوبِكُمْ وَ

(دعوت) د دعوت کو دئی د الله تعالیٰ او ایمان را دیئے پہ وہ ہائے بخشنہ بہ او کبری تاسو د گناہونو ستاسو او

يُجْزِيكُمْ مِّنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ۝ وَمَنْ لَا يُجِبْ

پناہی پہ در کبری تاسو تہ د عذاب دردناک تہ ۔ او چاہے قبول دالے او نکرور (د دعوت)

سورہ روان شو او دا ادب دے د ہر سری دپارہ چہ علم د قرآن او سنت حاصل کری نو
ہقہ دے خیل قوم تہ اور سوی او دانگ سورہ توبہ ۱۲۱ کنس ہم ذکر دی ۔

۳۲ پہ دے ایہ کنس ذکر دے دعوت کول د جانا تو قرآن کریم تہ او دا خاستہ طریقہ
د دعوت وہ ۔ مَنْ بَعَثَ مُوَلًّی د عیسیٰ علیہ السلام ذکرے او تہ کرو د دے وچ نہ چہ
دوی د عیسیٰ علیہ السلام تہ وہ و و خیر شوی یا د دے وچ نہ چہ د انجیل اصل ہم
تورات و د ۔ یٰھٰدِیْ اِلَی الْحَقِّ اہ مراد د حق نہ صحیح عقیدہ چہ امر یقینی او واقعی دے
او مراد د طریق مستقیم تہ اتباع د رسول دہ یعنی د قرآن حاصل دعوت دے توحید
او سنت تہ او سورہ جن ۱۸ کنس ہم داسے ذکر کری دی ۔

۳۳ پہ دے کنس دعوت دے تصدیق د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم او اتباع د ہقہ
تہ دَارِی اللہ مراد د دے تہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم دے او دا دلیل د چہ ہقہ
د قول انس و جن دپارہ رالیرے شوے و د ۔ وَآمَنُوا بِهِ دا تفسیر د اجابت دے او ایمان
د کورہم خیر دے پہ اجابت کنس ۔ یَغْفِرْ لَكُمْ اہ د اجابت دہ فائدے ذکر کرے دی ۔
مِّنْ ذُنُوبِكُمْ مِّنْ دپارہ د تعیم د انواع د گناہونو دے یعنی د ہر قسم گناہونو تہ
بخشنہ کوی پہ سبب د ایمان سورہ یٰمِن دپارہ د تبعیض دے یعنی ہقہ گناہو تہ
بخشنہ کوی کوم چہ د ایمان را دیو تہ بخشنہ وی ۔ او دا اشارہ کیدایشی پچہ جنت
تہ بہ ئے داخلی ٹککہ چہ گناہو تہ مانع و د دخول د جنت تہ تو چہ ہقہ ئے او بخل نو
جنت تہ د داخلی لو تہ مانع پاتے نہ شو او دا مسئلہ اختلافیہ دہ چہ جنت بہ جنت
تہ داخلی او کہ نہ ۔ صحیح دادہ چہ دوی حکم ہم پشان د انسانانو دے او د استحقاق
د جنت دپارہ چہ کوم دلیلونہ دپارہ د بشر دی نو ہقہ دوی تہ ہم شامل دی ۔

دَاعِيَ اللَّهِ فَلَيْسَ بِمُعْجِزٍ فِي الْأَرْضِ وَلَيْسَ

د دعوت کو وٹکی د الله تعالیٰ تو نہ دے۔ بچ کیدا ویک د عذاب د الله تعالیٰ نہ یہ تو ملک کن او نیشته

لَهُ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءُ أُولَٰئِكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿۳۲﴾

دک لره سیوا د الله تعالیٰ نہ ممدکاران دغه کسان به کمرایج سکاره کن دی۔

أُولَٰمُ يَرُوْنَ أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَ

ایا او دوی نه گوری چه یقینا الله تعالیٰ هغه ذات دے چه پیدا کړیدی اسمانو نه او

الْأَرْضِ وَلَمْ يَكُنْ يَخْلُقْهُنَّ بِقَدْرِ عَلَىٰ أَنْ

زمکه او نه دے سترے شوے به پیدا نش د هغه سوره قدرت لرونک دے پد خبره یان دے

يُحْيِي الْمَوْتَىٰ بَلَىٰ إِنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿۳۳﴾

چه ژوندی به کړی مری! هاؤ یقینا هغه به هر خیز یان دے قدرت لرونک دے۔

۳۲ دا زجر او تخويف دے په ترك د اجابت د رسول صلى الله عليه وسلم سوره. فَلَيْسَ بِمُعْجِزٍ فِي الْأَرْضِ په دے کن اشاره ده عذاب الهی ته وَلَيْسَ لَهُمْ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءُ اشاره ده چه بزرگان وغیره هم د دوی امداد نه شی کولے یعنی نه پخپل زور سوره بچ کیدایشی او نه د بل چا په امداد سوره. أُولَٰئِكَ په دے ځائے کن دوه همزگان په ضم سوره جمع شویدی همزه د اولیاء او همزه د اولیک دا په قرآن کن بل ځائے کن نیشته۔

۳۳ په دے ایت کن زجر دے متکونو د قیامت ته چه دوی سره د علم نه په قدر د الله تعالیٰ بان دے انکار کوی د یعت نه او د تفسیر د ضلال مبین دے کوم چه مخکن ایت کن ذکر شویدے وَلَمْ يَكُنْ يَخْلُقْهُنَّ او دلیل ئے داد دے چه تراوسه پورے په نظام د الله تعالیٰ کن هیچ نقصان نه دے راغله که چرے سترے شویو دے نو ضرور به نقصان پیدا شویوؤ لکه سوره ق سله کن. بِقَدْرِ بآ د تاکید دپاره په اثبات کن هم راسخی لکه کفی بالله شهیدا کن. او دا خبر د آق دے حاصل د معنی داد دے ایا دوی علم نه لری په دے خبره یان دے چه هغه الله تعالیٰ چه خالق دے نو قادر هم دے په دوباره ژوندی کولو بان دے. بَلَىٰ په دے کن اثبات د هغه نفی دے

وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ أَلَيْسَ

اوپہ کو مہ ورخ چہ پیش بہ کپے شی کافران پہ اور پاندے راد یہ ویلے شی) ایانہ دے

هَذَا بِالْحَقِّ قَالُوا بَلَىٰ وَرَبِّنَا قَالَ فَذُوقُوا الْعَذَابَ

دا حق ا دوی بہ اوئی ہاؤ قسم دپہ رب زموتی پاندے اوپہ دائی اللہ تعالیٰ تو اوچکے عذاب

بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿۳۷﴾ فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَأُولُوا الْعِزْمِ

پہ دے وجہ چہ تاسو کفر کوؤ - نوصبراو کرہ لکھ چہ صبر کرے وو پوخ کار کوؤ نکو

مِنَ الرُّسُلِ وَلَا تَسْتَعْجِلْ لَهُمْ كَانَتْهُمْ يَوْمَ

رسولانو او پہ تادے سرہ دوی لورہ عذاب مہ خوارہ یقینا دوی پہ کومہ ورخ

يَرُونَ مَا يُوْعَدُونَ لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا سَاعَةً مِّنْ

چہ اوینی ہتھ چہ دوی سرہ ہے وعدہ کی دیشی (کہان بہ اوکری) چہ نہ دو حصار شوی دوی مگر یو ساعت د

نَهَارٍ بَلَّغَ قَهْلُ يُهْلِكُ إِلَّا الْقَوْمَ الْفَاسِقُونَ ﴿۳۸﴾

ورخے نہ دارسول دی پس تہ بہ شی ہلاکولہ پہ عذاب سرہ مگر قوم ناقرمانی کوؤ نکو۔

چہ اولم یرو اکین دہ یعنی بلکہ دوی علم لوی پہ قدرت د اللہ تعالیٰ پاندے نو سرہ د علم نہ انکار کوئی اودارنگ سورہ اسراء سہ کین ہم دی۔

فأیادہ :- ہرکھ چہ پہ دے سورت احقاف کین دابتداء تہ اثبات دبعث بعد الموت تہ اشارہ وہ نو دے وجہ تہ د تاکید دپارہ بآئی زیاتی رادہ چہ مقصد خواص شی۔ سکا د اثبات د قیامت تہ روستو د ہخ ہیبت شان بیانوی دپارہ د تخویف مخکین ایت سلا کین ہم تیر شوی دی پہ ہخ کین اسباب د عذاب ذکر کریدی او پہ دے کین اقرار د متکربینو ذکر کوئی سرہ د عذاب تہ ہذا اشارہ دہ دوبارہ ژوند تہ۔

سہ ہرکھ چہ ذکر کرے شو انکار د متکربینو د توحید اورسالت او قران او قیامت نہ نو اوس تسلی ور کوئی پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم تہ پہ امر سرہ پہ صبر کولو او پہ عدم استعجال د عذاب سرہ - اُولُو الْعِزْمِ مِنَ الرُّسُلِ - العزم تہ مراد پوخ پائے کیدل دی پہرین پاندے سرہ د ہر قسم مصیبتونو تہ بغیر د شکایت نہ مخنوق تہ او پہ دے کین اقوال مختلفہ دی اول قول دادے چہ من بیاتیہ دے او بتول رسولان اولو العزم داپلے پہل مخ

حکم چہ تلو رسول تو کیں دے معنی دَعَزَم موجود وہ۔ دویم قول دادے چہ مِنْ دَپَارَہ دَ
 تبخیص دے او مراد دے دے تہ پتخہ رسولان دی چہ یہ سورۃ شوریٰ سلا او احزاب
 سہ کیں ذکر دی۔ دریم قول دادے چہ دا اتلس پیغمبران دی چہ سورۃ النعام سہ سہ
 سہ کیں ذکر دی او دہغوی یہ اقتداء باندا لے امر کرے شویدے یہ انعام سہ کیں
 خلورم قول دادے چہ ہقہ شہیدان بیاء مراد دی چہ سورۃ اعراف کیں دہغوی قصے
 ذکر دی۔ خویہ دے کیں اول قول غورہ دے۔ وَرَّهَ شَتَّعَجَلْ لَہُمْ دے نہ مراد
 دادے چہ دے بے صبرے دے وچ نہ نہ دوی دپارہ عذاب او غواہے نو صبرا علی دفضائلو
 نہ دے او استعجال علی دزائلو نہ دے نو یہ اول باندا لے لے امر او کرو او دویم نہ
 نہی او کرہ۔ کَا تَہُمَّ یَوْمَ یُرَوْنَ داهم یہ تسلی کیں داخل دے یعنی دوی عذاب پہ تلوار
 سورۃ غواری او دوی وائی چہ عذاب پہ مونہ ولے نہ نہ راشی لیکن ہرکلمہ چہ راشی
 نو دوی بہ پچلہ اقرار او کری چہ دا عذاب خو زراٹے حکم چہ کوم خیز تیرشی نو داسان
 تہ ہیرشی یا دہیبت دَعذاب دے وچ نہ نہ دوی تہ یہ ہقہ او کدا ژوند د دنیا او مرے ہیرے
 شی۔ مَا یُوْعَذُونَ عام دے کہ د دنیا عذاب وی او کہ د آخرت وی او داسے یہ سورۃ مؤمنون
 سہ او سورۃ نازعات سہ کیں ہم ذکر دی۔ بَلَدِغْ داهم خطاب دے نبی صلی اللہ علیہ
 وسلم تہ یہ طریقہ د تشجیح سرہ یعنی عَلَیْکَ بَلَدِغْ یا خبر د مبتدا المحذوف دے ہذا
 دا قرآن بلاغ دے او حمل د مصدر مبالغہ دے قَهْلَ یُہْلَکُ اِلَّا الْقَوْمُ الْقَاسِقُونَ
 داهم داخل دے یہ تسلی د پیغمبر کیں یعنی دوستو د تبلیغ نہ عذاب بہ خاص راشی
 یہ تا فرماتو باندا لے ہاں کہ تبلیغ او نشی نو عذاب بہ عام راشی۔

ختم شو تفسیر د سورۃ احقاق یہ فضل د اللہ تعالیٰ سورہ

الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ أَضَلَّ

أَعْمَالَهُمْ ① وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُورَةُ مُحَمَّدٍ اَوَّلِ نَوْمٍ فِي سُوْرَةِ الْقِتَالِ دے

داسورت اوسورۃ قحیح اوحجرات داخلورم باب دے دآخرے حصے نہ پہ دے کہیں مسئلہ
دقتال اوانتظام ذکرکوی۔

ربط دے ، سورت کے ماقبل سورہ پہ دیر وجوہو سورہ دے اولہ وجہ دادہ چہ ماقبل کیں
ذکر دعوت او تبلیغ و تو پہ دے سورت کیں امر دے یہ قتال فی سبیل اللہ تعالیٰ
سورہ - دریمہ وجہ دادہ چہ ذہقہ سورت پہ اخر کیں اہلک د فاسقینو ذکر شو
نو دے سورت پہ اول کیں ذکر علت ذہقہ دے - دریمہ وجہ دادہ چہ یہ ہقہ
سورت کیں اثبات د اصول اربعو (توحید ، صداقت رسول ، صداقت قرآن ، قیامت)
اوشو تو اوس پہ دے سورت کیں اصول میثدہ ذکر کوی چہ قتال او اتفاق
فی سبیل اللہ دے ۔

دعویٰ دے سورت امر یہ قتال فی سبیل اللہ سرہ پہ سے کیں پہ ذکر دے اتلش
احوالو د کافرانو او هغه علتونہ د قتال دی او اتلش صفات د مؤمنانو د پارہ د تیرے ورکو
پہ قتال یاتدے او اتلش قبائح د منافقینو چہ هغه اوصاف مانعہ د قتال دی۔ او دعویٰ
د توحید چہ مقصد د قتال دے ذکر دہ یہ ایت سے کہیں۔

خلاصہ دسورت داسورت تقسیم دے دوه یا یونوتہ اول باب ترسلہ یورے دے
 یہ دے کہیں تفصیل ذکر کوی احوال دے مشرکینو اتلس اوصفات دے مؤمنانو اتلس یہ
 طریقہ دے تقابل دے فریقینو سرہ۔ او ییا تخویف پہ ذکر دے قرب دے قیامت سرہ پہ سہ
 کہیں او دعویٰ دے توحید پہ سہ کہیں۔ (یا تے یہ بل مخ)

فَضْرَبَ الرِّقَابَ حَتَّىٰ إِذَا أَتَخَسَّوهُمْ فَشُدُّوا

نہ اووہے سستوتہ ددوی تر دے چہ ہرکہ بنہ دینے توئے کرئے ددوی نہ کلک کرئے

الْوَتَاقَ فَمَا مَنَّا بَعْدَ وَإِنَّا فِدَاءٌ حَتَّىٰ تَضَعَ

تہل دھغوی نو یا خوا احسان او کرئے احسان کول روستو (دترلو تہ) او یا تر بنہ فدائے داخلے تر ہفے پورچہ کیدی

الْحَرْبِ أَوْ زَارَ هَاهُنَا ذَٰلِكَ وَلَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَنتَصَرَّ

جنگ سامان خیل داخیرہ دہ او کہ چرے او غواری اللہ تعالیٰ نو بد لہ بہ واخلی

مِنْهُمْ وَلَٰكِنْ لِّيَبْلُوَ أِبْعَضَكُمْ يَبْعُضُ وَالَّذِينَ

بمچلہ ددوی تہ او لیکن (تاسوتہ) حکم دقتل درکے دد دیا چہ از میبت او کری دبعوض ستا سو بہ بعضو سہ او ہو کما

قَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَتَنَ يُضِلَّ أَعْمَالَهُمْ ۝

چہ اوڑے شو بہ لار د اللہ تعالیٰ کیں نو میچرے تہ بے کارہ کوی عملوتہ د هغوی ۔

عنه سیمائتہم دپارہ سبوتہ ذکر کوی پہ طریقہ د ترتیب سرہ او پہ دے کیں د کافرانو
یوحال او د مؤمنانو ہم یوحال ذکر کرے دے۔ ذٰلِک اشارہ دہ اضلال او تکفیر او اصلاح
تہ پہ تاویل د مذاکور سرہ الباطل د دے تہ مراد دلیل باطل دے لکہ اتباع د هوای
(خواہش) او اتباع د اباؤ او الحق د دے تہ مراد دلیل حق دے قرآن او حدیث پہ
داوسی دہ د اللہ تعالیٰ د طرف تہ۔ کذا لک یضرب اللہ اہ مراد د امثال تہ احوال او
صفات دی او ہم ضمیر دواہرہ فریقوتہ راجع دے یعنی صفات د دواہرہ دواہرہ تعالیٰ
نور خلقوتہ ذکر کوی دپارہ د دے چہ خلق د حق او باطل تمیز او پیژنی او عبرت ترے
واخلی۔

سگ دا تقریب دہ پہ ماقبل دواہرہ قسمو توحال تو یاندے یعنی اے مؤمنانو ہرکہ چہ
ستا سودغہ او چمت حالات دی اوستا سو مقابلہ کیں کافران دی او د هغوی احوال د ذلت
دی د دے وچ تہ هغوی لہرہ قتل کرئے دپارہ د دے چہ دا ذلیل اوصاف د دنیا نہ پوتہ
شی۔ فَضْرَبَ الرِّقَابَ اشارہ دہ چہ مؤمن صرف دفع کوونکے تہ دے بلکہ دے رفع
کوونکے دے د دے وچ تہ لَقِیْتُمْ شِیْءً وَشِیْءً دی نو دارنگ د قتل قصد کوونکے دے
اندام باندے گذار کوی چہ مقتول د هفے پہ وچ سرہ زر مرکبہ ششی (پاتے پہ بلخ)

سَيِّدِيْهُمْ وَيُصْلِحْ بِاَلْهَمِّ وَيُدْخِلْهُمْ

ضرور کامیابی دوی لڑے او خائستہ کوی حال د دوی ۔ او داخلہ دی دوی لڑے

اودغہ اندام سہ دے چہ دھغہ پہ وھلو سرہ دمرے رگوتہ پریکھے شی۔ قَسَدًا وَوَتَّاقًا
 اشارہ دہ اگرچہ مؤمن راقح دے رلے کوڈتک د کافرانو دے لیکن مقصد پہ رفح
 کنیں پہ خلقو باندے رعب اچول دی دپارہ ددے چہ بیا د مؤمن مغلہ تہ راجی ددے
 وجہ د دیر قتل تہ روستو امریے د قید کولو ورکرو قَائِمًا مَتَابَعًا وَالْاِقْدَارُ دھریونہ مخکن
 فعل پت دے تمون منا او تفداون فداء۔ قرطبی پنچھ اقوال ددے ایت پہ ذیل کنیں
 ذکر کری دی چہ دامنسوخ یا ناسخ دے یا حکم دے او بیایے اخری غورہ کہیدے
 چہ سرہ د قتال تہ قیدیان جوہول او بیا احسانی پریخودل یا پہ فداے سرہ پریخودل
 داؤل کارونہ جائز دی۔ حَتَّى تَضَعَ الْحَرْبُ اَوْزَارَهَا پہ کنیں توجیہات دی الحرب
 تہ مراد جنگ کول دی یا ترینہ مراد اهل الحرب دی اَوْزَارَهَا مراد ترینہ اسلحہ د جنگ
 دہ یا مراد ترینہ اسباب د جنگ دی یعنی شرک او کفر۔ ہرکلمہ چہ د حرب تہ مراد
 جنگ وی نو د اوزار و کیمودلو نسبت مجازی دے اوچہ اهل حرب مراد شی نو د
 اسلحہ کیمودلو تہ مراد صلح کول، جزیہ ادا کول، یا اسلام داہل دی اوچہ مراد
 ترینہ کفر او شرک شی نو دا یہ مناسب شی د سورة انفال شک سرہ یعنی چہ
 یول خلق یہ مسلمانان شی او ہخہ زمانہ د نزول د عیسیٰ علیہ السلام دہ۔ دا د
 مجاہد تہ قرطبی نقل کری دی او مطلب یہ دا شی چہ اَلْجِهَاتُ مَا ضَرَّ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ
 ذَلِكْ دایو کلمہ دہ چہ فصیحان بلیغان خلق یے استعمالوی کلمہ چہ د یو کلام نبل
 کلام تہ انتقال کوی۔ او دا پہ محل د رفع کنیں دے مبتدایے حذف دہ یعنی خبرہ
 دغہ دہ یلے خبر حذف دے دغہ حکم د کافرانو دے یا پہ محل د نصب کنیں دہ
 یعنی دا کار او کرے۔ وَلَوْ يَشَاءُ اللّٰهُ پہ دے جملہ کنیں حکمت د فرضیت د قتال
 ذکر کوی چہ ہخہ ابتلاء کول دی پہ بندگانو باندے او دا حکمت پہ یولو قرائضو
 الہیو کنیں دے وَالَّذِينَ قَتَلُوا داتسلی دہ دپارہ د شہداء فی سبیل اللہ۔
 فَلَنْ يُضِلَّ اَعْمَالَهُمْ پہ دے کنیں حال د مؤمنانو شہدانو ذکر کرے دے او
 مقابل دے د سلسلہ۔

سے پہ دے ایاتو نو کنیں درے حالات د مومنانو شہیدانو ذکر کوی دپارہ
 د ترغیب د قتال فی سبیل اللہ۔ روستو د مرگ تہ دھدایت معنی جنت تہ رسول د

الْجَنَّةِ عَزَّ فَهَالَهُمْ ④ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ

جنت تہ تعریف ہے کریں گے وہ جنت دوی لڑے ایمان والو کہ

تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ ⑤

مدد او کریں گے اللہ تعالیٰ تو مدد دے اوکری ستاسو او پاخہ بہ کریں قدمو تہ ستاسو

وَالَّذِينَ كَفَرُوا فَتَعَسَا لَهُمْ وَأَصْلُ أَعْمَالِهِمْ ⑥

او ہر چہ کافران دی تو تباہی دے دوی لڑے او بر باد کری دی عملو تہ دوی

لکہ سورۃ اعراف سہ کیں . وَيُضِلِّحْ يَأْكَهُمْ پہ سہ کیں اصلاح دے بال رحال پہ دنیا کیں مراد وہ او دلتہ اصلاح پہ آخرت کیں مراد دے . عَزَّ فَهَالَهُمْ دے تعریف نہ دے پہ معنی دے پیر نہ گئے سورہ دے یعنی ہر جنتی تہ بہ خیل منزل او خود لے شئی او ہفتہ پہ پے پیڑنی . یا دَعْرِقْ تہ دے پہ معنی دے خوشبو یہ کولو او پہ دیکیں نور توجیہات ہم مفسرینو لیکلے دی .

سے روستو دے امر دے قتال تہ سورہ ذکر دے حالتو دے فریقینو تہ تشجیح و رکوی پہ جہادی سبیل اللہ پاندے او دوعہ حالتو تہ دے مؤمنانو ذکر کوئی دا حالتو تہ دوعہ وعدے دی دے اللہ تعالیٰ دے طرف تہ پہ شرط دے جہاد کولو سورہ . ان تَنْصُرُوا اللَّهَ نصرت پہ اصل کیں دے کیں داخلیدل او دے کولو تہ دے کیہی او ہفتے تہ ہمکاری ہم ویلے شئی یعنی اللہ تعالیٰ دین دے پیر لے دے او نبی صلی اللہ علیہ وسلم دے رالید لے دے دے دین چلوی دا کار دے اللہ تعالیٰ دے تہ پہ دیکیں (دین چلوی کیں) ملگرتیا کولو تہ نصرت ویلے کیہی تہ دے ہفتے دے دوعہ فائدے ذکر کرے دی یو نصرت دے اللہ تعالیٰ دے طرف تہ یعنی علیہ و رکول پہ دشمن پاندے دویم پہ دین پاندے ککول لکہ سورہ حج سہ .

سہ دے یو قسم نصرت الہیہ دے دے مؤمنانو سورہ . او دے کافرانو دوعہ حالتو تہ ذکر کوئی دے تحویف دے پارہ . فَتَعَسَا لَهُمْ تعس پہ اصل کیں پر مخ پر یو تلو تہ وائی لکہ نکس چہ پہ سر پاندے غور خیال دی بیا قرطبی دے لے اس معانی ذکر کرے دی دے ہفتے تہ لو مقصد یو دے چہ دلیل کیہی دی . ہفتہ لے دادی . لڑے دے ، غم ، مشقت ، بدرد ویل . ہلاکت ، ناامیدی ، قیاحت ، دلیل کیہی ، بد حال ، بد بختی . وَأَصْلُ أَعْمَالِهِمْ مراد دے اعمالو تہ دے دوی کیہی دے او مکرو تہ دی پہ مخالفت دے ایمان والو کیں .

ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَرِهُوا مَا أُنْزِلَ اللَّهُ فَحَبَطَ أَعْمَالَهُمْ ⑨

دا دے دے نہ چہ یقیناً دوی بدگنری مقہ چہ نازل کریدے اللہ نو بے قائمے کریدی عملو تہ دوی۔

أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ

ایا دوی تہ گزشتی پہ ملک کشن نو چہ اوگوری چہ خہ رنگی وڈ

عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ دَمَّرَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ زُ

اخری انجام دہقہ خلقو چہ د دوی تہ مخکن تیر شویدی تیا فی راوستہ اللہ تعالیٰ پہ هغوی باندے او

لِلْكَافِرِينَ أَمْثَالُهَا ⑩ ذَلِكَ بِأَنَّهُم مَوَّلَى الَّذِينَ

کافرانو لہ دے پشان عدا یونہ دی۔ دا دے دے نہ چہ یقیناً اللہ مددگار (دوست) د

سو۔ پہ دیکسن دوه حالات د کافرانو ذکر کوی۔ ذلک پہ تاویل د مذکور سرہ اشارہ
دہ تعس او اضلال تہ یعنی ددغہ دواہو دپارہ سبب کراہیت د ما انزل اللہ دے
بدگنرل د قران او سنت۔ ناکارہ گنرل حکم او شریعت د اللہ۔ فَحَبَطَ أَعْمَالَهُمْ دے
تہ مراد عملو تہ د کفر او شرک او نور قبائح فواحش دی۔ قَا دَلَّت کوی پہ سببیت
باندے یعنی بدگنرل د ما انزل اللہ سبب دے د پیدا کیدلو د ناکارہ عملو تہ دپارہ
لکہ چہ داسبب د تعس او د اضلال ہم دے قَا دَلَّت کوی پہ سببیت خقیہ (پتہ)
باندے او یاء دپارہ د سببیت ظاہریہ رائجی نو دایت دلیل دے چہ بدگنرل
او نفرت کول د قران او سنت او د هغہ د احکامونہ سبب یشکارہ د دپارہ د هلاکت
او د ذلت او د بے کارہ کیدلو د عملو تہ او د دے تہ پیدا کیدی بدکاری فحاشی او نور
بدا اعمال ہم۔

سہ دا تحویف دنیوی دے او د کافرانو یوحال ذکر کوی او مثال د تعس (هلاکت)
ذکر کوی پہ سبب د کراہیت د ما انزل اللہ سرہ۔ دَمَّرَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ دَمَار پورہ
هلاکولو او د ویرج نہ ویستلو تہ ویلے کیری او عَلَيْهِمْ دلالت کوی پہ احاطہ کولو د
دمار سرہ پہ هغوی باندے۔ وَلِلْكَافِرِينَ دپارہ د تحمیم وصف د کفری ذکر کرو
چہ نو لو کافرانو تہ شامل شی۔ أَمْثَالُهَا هَا ضمیر عاقبت تہ راجع دے یعنی پہ تیر
نشوی اقوام مکذ یہ باندے چہ کوم عدا یونہ راعی وڈ نو د هغہ پشان بہ پہ روستنو
باندے ہم رائجی۔

اٰمَنُوْا وَاَنْتَ الْكَافِرِيْنَ لَا مَوْلٰى لَهُمْ ۝۱۱ اِنَّ اللّٰهَ

مؤمنانوں کے اور یقیناً کافران چہ دی تیشہ سدکار دھوی . یقیناً اللہ تعالیٰ

يَدْخُلُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ جَنَّٰتٍ

پہ داغوی ہخہ کسان چہ ایمان سے راہ دے او غلوتہ نے کریدی پہ سنت برابر جنتوں تہ

تَجْرِىْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا

چہ بھیڑی پہ لاندے دھخہ تہ ولے او کافران خو

يَتَمَتَّعُوْنَ وَاَيَّاكُمْ كَمَا تَاْكُلُ الْاَنْعَامُ وَالنَّارُ

مڑے اخلی (د دنیا) او خوراک کوی لکھ چہ خوراک کوی بخاروی او اور

مَتَوٰى لَهُمْ ۝۱۲ وَكَآيِنٍ مِّنْ قَرْيَةٍ هِيَ اَشَدُّ

خائے دیرہ کیدلو دوی دے . او دیر کلی دی چہ ہخہ مضبوط دی

سبب دما قبل دے او دے مؤمنان یوحال او دے کافران یوحال ذکر کوی ذلک اشارہ نصرت دے مؤمنان او ذلت او هلاکت دے کافران تہ مَوْلٰى الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا دے شیری نہ نقل دے چہ دا ایت کرمیہ دے دیر امید (د خوشحالے) ایت دے ٹکھ چہ اللہ تعالیٰ خیل ولایت پہ عبادت کوؤ نکو، وظیفو او ذکر کوؤ نکو اور یا صفت کوؤ نکو پورے نہ دے خاص کرے بلکہ صرف مؤمنان نے ذکر کریدی۔ او دے ایت موافق اعلان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم پہ احداثیں کرے وَاِنَّا لَمَوْلٰى لَكُمْ یہ جواب دے قول دے کافران کہیں "لَمَّا الْعَزَىٰ وَالْعَزَىٰ لَكُمْ"۔

روستو دے ذکر دے حال تو دے فریقینو نہ بشارت ذکر کوی یو فریق تہ او تحویق دویم فریق لہرہ او دے مؤمنان یوحال او دے کافران درے حالتو تہ نے ذکر کوی دی۔ تَجْرِىْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ پہ دے جملہ کہیں اشارہ دہ چہ دغہ باغات دے جنت ہمیشہ تروتازہ او پہ ترقی سرہ دی۔ يَتَمَتَّعُوْنَ وَاَيَّاكُمْ تَمَتَّعَ عَامُ دے خوراک، خَبَاك، لباس، لہو و لہب، زیب و زینت لو لو تہ شامل دے او اکل نے خاص ذکر کرے دے اشارہ دہ چہ لوے مقصد دے خوراک دے لکھ سورہ حجر سٹ کہیں تیر شوی دی۔ كَمَا تَاْكُلُ الْاَنْعَامُ تشبیہ پہ دیر خیزو تو کہیں دہ (پاکے پہیل مخ)

قُوَّةٌ مِّنْ قُرْبَيْتِكَ الَّتِي أَخْرَجْتِكَ أَهْلَكَ لَهَا فَلَا

ۛ قوت کنی ستا ۛ گنی نه علقه چه ویستلے سئنه هلاک کریدی موندهای ونوؤد

فَنَاصِرُهُمْ ۝۱۳۝ أَفَبِمَنْ كَانَتْ عَلَيْهِمُ الْآيَاتُ يَنْصِرُونَ ۝۱۴۝

ممدگار دوی لڑے ۔ ایسا ٹوک چہ دی یہ ہنگامہ دلیل باندھے ڈرب د طریق نہ دے

كَمَنْ زُيِّنَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ ﴿١٧﴾

بشأن دفعه جادے چہ دول کرے شو یوی دہ لڑا پد عمل ددہ او تابعداری کر یوی د خواہشاتو خپلو .

مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وُعدَ الْمُتَّقُونَ فِيهَا أَنْهَارٌ

صفت 3: حقہ جنت چاہے وہ کسے شویبہ و متقیان و سر (دادے) پہ حقہ کنیں و لے دی

مِنْ مَاءٍ غَيْرِ آسِنٍ وَأَنْهَرِيْنِ لَبَنٍ لَمْ يَتَغَيَّرْ

د اوبو ته چنه به كنده كيږي او د پيو ته چنه به به بدل كيږي

یہ تِلذُّذِ کَیْنِ، یہ فرق نہ کولو دَحْرَامُو اَوْ حِلُّ لَوْ کَیْنِ، یہ اول کَیْنِ بِسْمِ اللّٰہِ نہ ویل اوپہ
 اِخْرَکَیْنِ حَمْدِ اَوْ شُکْرِ نہ کول، خَوْرَکِ مَقْصِدِ کَنْزِلِ، اَوْ دَارِ مَکِ یہ ولادہ باندے خَوْلِ،
 سَلِّ دَا تَسْلٰی دَہِ نَبِیِّ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّم تَہِ اَوْ تَخْوِیْفِ دَنْیَوِی دَے مَنکَرِیْتُو تَہِ۔
قُرْآنِ عِیْ اَسَدُ قُوَّةٌ اِشَارَہِ دَہِ اِحْقَاقِ تَہِ چَہِ مَحْکَمِیْنِ سُوْرَتِ کَیْنِ تَہِ شَوْلِ اَوْ دَہِ
 یہ شَانِ نُوْرٍ وَاَقْعَانُو مَحْکَمُو تَہِ۔ اَہْلُ کُنَّا ہُمْ ہِم صَمِیْرِ اَہْلِ قَرْیَہِ تَہِ رَاجِحِ دَے چَہِ
 حَذَافِ دَے۔

سکھ پہ دے کنب دتسلّی او دتخویر (چہ مخکن ذکرشول) اسیاب ذکرکوی او تقابل
 ذکریقینو دے چہ د مؤمنانو یوحال ذکرکوی او دکافرانو ددّہ حالات ذکرکوی۔
 علی یکتائے مین زبّام اشارہ دک چہ مؤمنان دتقلید مذموم (تقلید جامد) تہ بیج وی بلکہ
 یہ دلیل پسے روان وی کمّن زبّان لہ سوء حملیم یعنی شرک او بدعات ورتہ ثواب معلوم
 لکہ سورۃ کہف سکھ سورۃ فاطر سکھ کنب تیرشومے دی۔ واثیعوا آهواءهم یعنی د
 عمل کولو دیارہ دلیل دوسی تہ لری او خواہش دھوی خود دلیل تہ دے۔

طَعْمُهُ وَأَنْتَهَرُ مَنْ خَيْرُ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ وَأَنْتَهَرُ

خوندا دھغ او ولے دی د شرابو چہ مزہ ورکوی حکونکو لہ او ولے دی

مِنْ عَسَلٍ مُّصَفًّى وَلَهُمْ فِيهَا مِنْ كُلِّ

د کسین چہ صفا کئے شویاے او دوی لہ پہ عسل کس ہر قسم

الثَّمَرَاتِ وَمَغْفِرَةٌ مِّن رَّبِّهِمْ كَمَنْ هُوَ خَالِدٌ

میوہ جاتو نہ دی او بخشش دے دوی د رب د طرف تہ را یادایے کس پشان عفو چا دے چہ ہمیشہ وی

فِي النَّارِ وَسُقُوا مَاءً حَمِيمًا فَقَطَّعَ أَمْعَاءُهُمْ ۝۱۵

پہ اول کس او حکو لے کر دی پہ دوی بانسے ادبہ خو کینا نو توتے توتے پہ کری کولے د دوی۔

یہا ایت نہ محکم بشارت پہ جنت سرہ ذکر و اوس د عسل تفصیل بیاوی او تقابل دے
 د فریقینو پہ جزا و کس۔ مَثَلُ الْجَنَّةِ دامتدادہ خبریے پت دے (مَا تَسْمَعُونَ) یا ہمزہ د
 استفہام محذوف دے اودا مبتدا و دہ او کمن ہو خالدا دایے خبر دے او میخ کس جملہ
 حالیہ دہ۔ فِیْهَا أَنْتَهَرُ مَنْ قَاءَ غَيْرَ اسین داصر ف تفصیل د انواع و مشروبیا تو ذکر کوی
 ہر کلا چہ اول پہ مشروبیا تو کس محبوب او یہ دی نوحہ ہے اول ذکر کرے۔ غیر اسین
 پہ خلاف د اویو د دنیا نہ چہ خوندا ہے کلا د اصل تہ بدل وی او کلا پہ عارض سرہ
 بدل شی لکہ پہ یو خائے دیرے عمارے شی یا لہ پکس پیدا شی۔ وَأَنْتَهَرُ مَنْ کَبَنَ د
 اویو تہ روستو زیات نزدے ہر طبیعت تہ پے رشودے) خکل دی نو دویم ہے ذکر
 دپیو او کرو لَمْ یَتَغَيَّرْ طَعْمُهُ یہ خلاف د پیو د دینا چہ کلا د غور تڑے نہ راؤ شی
 او خوندا ہے خراب وی یا دیر وخت پرے تیر شی نو خراب شی۔ د او بوصفت ر غیر
 اسن) پہ صیغہ د اسم سرہ ذکر و اود پیو صفت (لَمْ یَتَغَيَّرْ) پہ صیغہ د فعل
 سرہ ذکر کر و اشارہ دہ چہ د اویو د جنت پہ دغہ صفت ہمیشہ وی او جنتیان پہ
 ہم دھغے خوندا بدلول نہ خواری او د پیو خوندا بہ پخیلہ نہ بدلیوی لیکن کہ جنتیان
 خواری چہ ماستہ شوملے وغیرہ د ترینہ جو پے شی نو جو پیدائے شی۔ وَأَنْتَهَرُ مَنْ خَبَرُ
 ہر کلا چہ عام طبیعتو تہ د میوؤ او غلوتہ و بستلے شوے رس خواری چہ دھغے نہ موڑ
 دخمدر شرابو) جو پیری نو دریم ذکر ہے دھغے او کرو لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ یعنی د عسل
 رنگ یا خوندا یا عاقبت یہ دلسے تہ وی چہ حکونکی دھغے نہ نفرت (پاتے پہ بل منہ)

وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ حَتَّى إِذَا خَرَجُوا مِنْ

اوی بعض خلق داسے دی چہ غویہ کہی دای تاتہ (پہ جاموئے سرہ) تر دے پورے چہ ہر کلہ ادنی سنا

عِنْدِكَ قَالُوا الَّذِينَ أُوْتُوا الْعِلْمَ مَاذَا

د خواہ واتی ہفہ کساتوہ چہ علم ور کرے شویدے دہ خہ

قَالَ اتَّفَقُوا وَلَكُمْ الَّذِينَ طَبَعَ اللَّهُ

اویل اوس دا ہفہ خلق دی چہ مہر و ہلے دے اللہ تعالیٰ

اوکری اوپہ ہفہ کتب یہ ذاتی لذت پر دوت وی یہ خلاق د خمر د دنیا نہ چہ د ہفہ خوند
اورنگ او عاقبت ہم کریہ وی لیکن یہ خارجی نور و خیزد تو سرہ ہے پکنیں عارضی
لذات پیدا کرے وی۔ وَأَنْتَ هَارٍ مَنْ عَسَلِ ہر کلہ چہ عام طبیعتونہ د مشروبات
خوگوالے غواری او د عام خوگو خیزد تو خوگوالے عارضی دے دے وچ اکثر اوقاتو
کبن ہفہ مصر ہم کیدے شی او د عسل (کبیں) خوگوالے اصلی ذاتی دے او ہفہ
شفاء او علاج دے بلہ دا چہ عسل د مختلفو یوتو اوکلو تونہ راویستے رس وی تو
مناسبت ہے د خمر و سرہ شتہ دے۔ مُصَلِّیْہِ یہ صیغہ د اسم مفعول د تصفیہ نہ
راور لوکبن مبالغہ دہ د ہفہ یہ صفا ہے کبن یعنی گویا چہ صفا کوونکو ہفہ لہ صفا
کرے وی چہ یہ ہفہ کتب یہ پکہ او خستری وغیرہ ہیج نہ دی۔ وَلَهُمْ فِيهَا مِنْ كُلِّ
الشَّمَرَاتِ مخکن ذکر شو مشروبات او دا اجمالی ذکر دے د مطعوماتو۔ وَمَغْفِرَةٌ
مِنْ رَبِّهِمْ اشارہ دہ چہ یہ دنیا کتب کلہ میزبان (کورہ) یہ زہہ کتب د میلنہ نہ
خفہ وی لیکن یہ جنت کتب بہ اللہ تعالیٰ د تولو نہ رضای او د دے وچ نہ
گناہونہ ہے ورتہ بخلے دی۔ كَمَنْ هُوَ خَالِدًا فِي النَّارِ د زجاج تہ نقل دے چہ تقدیر
د عبارت داسے دے اَقَمْنَ کَانَ عَلٰی بَيْنَاتٍ مِّنْ رَبِّہِمَا د اَعْطٰی ہذہ اِلَّا شِیْءًا كَمَنْ رُبِّنَ
لَهُ سُوْءٌ عَمَلًا وَهُوَ خَالِدًا فِي النَّارِ۔

وَسُقُوا مَاءً حَمِيمًا دا یہ مقابلہ د مشروباتو د جنت کتب دے۔ دا داسے اویہ دی
چہ مخونو تہ ہے تر دے کپی نوخ یہ ہے رویت پریت شی او د مع خرمین یہ یہ
ہفہ لوسی د اوی کبن پر یوسی لکہ سورہ کہف کتب تیر شوینا بیا بہ ورلہ دنتہ کو لے
تکرے تکرے کپی۔ او یہ حدیث کتب وارد دی چہ دا تکرے یہ دوی تہ لا تکر
اوسی ر اللہم اجرنا من النار۔

عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ ①۶

یہ زبردستی دوی پاندے او تابعداری کوی دوی د خواہشاتو غیلو ۔

وَالَّذِينَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَ

او حقہ کسان چہ ہدایت والا دی زیاتی کوی اللہ تعالیٰ دوی لہ ہدایت او

اَتَهُمْ تَقْوَاهُمْ ①۷ فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا السَّاعَةَ

ورکوی دوی تہ رتوقی د تقویٰ ۔ نو انتظار تہ کوی داسکرین مگر د قیامت

أَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً فَقَدْ جَاءَ أَشْرَاطُهَا

چہ رابشی دوی تہ تاساپہ نو یقیناً راغلے دی نخبے د ہف

۱۔ دالتقسیم د کافرانو تہ اشارہ دہ چہ بعض پکبن داسے عمل کوی او داعمل د منافق دے د مہم ضمیر راجع دے الذین یتمتعون ویا کلون تہ او پہ دے ایت کین د دوی درے حالات یے ذکر کریدی ۔ مَا ذَا قَالَ اِنْقَابًا یعنی ددوی توجہ نہ وی کلام د اللہ او درسل تہ یہ غفلت کین وی نو پوہہ تہ لری او مراد د دے تہ حقہ کلام دے چہ دوی واوریدالو یا مراد د دے تہ حقہ کلام دے چہ ددوی دراوتلو تہ روستو وودوی د ہف پیوس کوی پہ دے خیال پاندے چہ زمونہ پہ غیبت کین یے غیوے دی ۔ یا داچہ غفلت کین تہ وی لیکن یہ طریقہ د استہزاء او ذنقرت سرہ وائی ۔ وائی چہ دے نبی داخہ بے قائد مے خیرے او کرے ۔ وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ داسیب دے د پارہ د نہ پوہیدالو یہ کلام د اللہ تعالیٰ او درسل د حقہ یا دا استہزاء دہ یہ حقہ پورے او پہ سلا کین چہ اتباع ہوئی ذکر کرے وہ تہ حقہ سبب وود پارہ د تزیین دید عمل ددوی ۔

۲۔ دا یہ مقابلہ د محکبن کین د مؤمنانو دودہ صفات ذکر کوی ۔ زَادَهُمْ ضَمِيرُ اللَّهِ تَعَالَى تہ راجع دے یا استماع د قرآن تہ ۔ یعنی ایمان والا چہ قرآن اوری نو اللہ تعالیٰ دوی لہ یہ سبب د حق سرہ ایمان زیاتوی حکمہ چہ دوی یے پہ غفلت سرہ تہ اوری او استہزاء ہم نہ کوی ۔ وَاتَّبَعُوا تَقْوَاهُمْ یعنی پہ قرآن اوری دلو سرہ طریقہ د تقویٰ ہم ایزدہ شی او د حق توفیق درتہ ہم حاصل شی ۔

قَالَ لَهُمْ إِذَا جَاءَ تَهُمُ ذَكَرْ لَهُمْ ۝ ۱۸ ۝ قَالَ عِلْمُ اللَّهِ لَا

نہ ذکر کہ جائے کہ وہ وہی دوی کہ کلمہ کہ قیامت راشی نصیحت اغسل دوی۔ پس پوچھ شاہ کہ یقیناً نیشہ

إِلَّا اللَّهُ وَاسْتَغْفِرْ لَكَ ذَنْبَكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَ

حق تعالیٰ کہ سوا کہ اللہ تعالیٰ کہ او بخندہ خواہ کہ پکار کہ یوحاں او پکار کہ مؤمنان و سرور او

۱۸ پہ دے کہیں تنویف اخروی دے او ذکر کہ یوحاں کہ کافرانو دے۔ فہل یُنظَرُونَ إِلَّا لَہ
یعنی دا کافران ہر کلمہ کہ اس ایمان نہ راوی نو معلومی کہ چہ انتظار کہ قیامت کوی
(دوی وائی) کہ قیامت راشی نو بیا کہ ایمان راورد اَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَدَايِلُ اشْتِغَالِ دے
دَالِ السَّاعَةِ نہ یعنی قیامت خو ناگہ راخی دوی تہ بیا مہلت کہ تو بے نشی و در کیدے بَغْتَةً
ہخہ حال دے کہ تاریخ معین ہے معلوم نہ وی نو انسان ورتہ تیار دے نہ وی
کریے او تا سایہ راشی اگر چہ نیسے ہے معلوم وی۔

فَقَدْ جَاءَ أَشْرَاطُهَا شَرَطَ تَبَعٌ دَرْخَمٌ تَه وَلِيْلَ کیری کلمہ کہ چہ جو رشی دلتہ مراد کہ ہخہ
تہ کہ قیامت واریہ علامات دی کہ اول پہ ہخہ کہیں کہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم بحث کہ
لکہ چہ صحیح حدیث کہیں وارد دی رَبُّوْتُ اَنَا وَالسَّاعَةُ كَهَاتَيْنِ (نو نبی صلی اللہ
علیہ وسلم خوا او لیر لے شو او دارنگ انشقاق القمر او دُخان دے او دا خو تیر شوی
دے دے کہ تہ جائے کہ فعل ماضی سرہ ہے او یل او ہر کلمہ کہ اولہ تبرا موجودہ شوہ
نو نورے وریسے پرلہ پسے راشی دے دے وچ تہ جمع صیغہ ذکر کرلہ۔ او نورے
نیسے کہ احادیثو کہیں ذکر دی بعضہ دہقو تہ دا دی۔ علم کہ دین بہ پور تہ کرے شی۔
جہل بہ زیات شی۔ غریبان بہ مالداران شی۔ ربا خو رل او شراب خستل او زنا
کول بہ دیر شی۔ نارینہ بہ کم شی۔ زنانہ بہ دیرے شی تردے پورے کہ دے
پنچو سو زنانو بہ یو سرے منتظم وی۔ امانت بہ برباد کرے شی یعنی کاروتہ
بہ نا اہلوتہ او سپارے شی شہادت کہ دروغو او بہ دروغہ قسموتہ بہ دیر شی
مساجد و کہیں بہ اوازونہ او چت کرے شی دہنگ تکور سامان بہ دیر شی دوستا
بہ نزد دے کولے شی او مور و پلار او خیلوان بہ لرے کرے شی۔ نو دا نیسے زمو تہ
زمانہ کہیں اکثر موجود دی لیکن اکثر مخلوق تربتہ بیا ہم غافل دے۔ قَالَ لَهُمْ
إِذَا جَاءَ تَهُمُ ذَكَرْ لَهُمْ، ذَكَرْهُمْ مَبْتَدَاةً قَالَ لَهُمْ خَيْرٌ مَقْدَامٍ دے اذاجاء تہم
شرط (معترض) دے لکہ سورۃ فجر سلا کہیں دی۔

الْمُؤْمِنَاتِ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مُتَقَلَّبَكُمْ وَمَثْوَاكُمْ ۝۱۹

اور انہو مومنوں کے بارے میں کہ اللہ تعالیٰ پڑھتی ستا سو دو گز خیدالو اور ڈ دینے کیسا لو غایو تہ ۔ او

۱۹۔ یہ دے کہیں دعویٰ کی توحید دہ چہ ہفہ مقصد کی مثال دے۔ ربط کی محکمیں سرہ دادے چہ کیامت نزد دے کیدال پئے ذکر کرل نو اوس کیامت کی عذاب نہ کی بیج کیدالو کیانہ طریقہ کار ذکر کوئی۔ نو تقدیر کی عبارت دادے و اذ اثبت ان الذکر کی لا تنفع وقت بحی الساعۃ فاعلم رالین) رہر کلہ چہ ثابتہ شوہ چہ کلہ کیامت راشی نو ذکر کی قائمہ نہ ور کوئی نو اوس پہ ذکر کی بات دے علم حاصل کرے۔ او اول او اہم ذکر کی کلہ کی توحید دہ۔ فاعلم پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم تہ خطاب دے او مراد تربیتہ امت دے یا مراد دے تہ پہ دے علم باندے کلک پاتے کیدال دی۔ او علم دے کلہ شامل دے علم تہ پہ الفاظ کی ہفہ باندے او پہ معنی کی ہفہ باندے او پہ ہفہ باندے عقیدہ مسائل او پہ مقتضیات کی ہفہ باندے ہم پوہ او عمل کول۔ او دادلیل دے چہ علم کی توحید اول فرض دے او دارنگ دادلیل دے چہ علم کی قول او عمل نہ محکمیں دے دے دے وجہ امام بخاری پہ ترجمہ الیاب کہیں ذکر کرے دی باب العلم قبل القول والعمل او بیائے پہ دے ایت سرہ استدلال کریدے وَاَسْتَغْفِرُ لَكَ ذَنْبًا اِنَّكَ اَسْتَغْفَرُ قَوْلَ ذَنْبٍ دے او عمل ہم دے اشارہ دہ چہ کی علم سرہ استغفار پہ کثرت سرہ ضروری دے۔ لَدَا تُبَايَا (سوال) نبی صلی اللہ علیہ وسلم خو معصوم دے نو ہفہ تہ پئے کی ذنب نسبت ولے او کروہ جواب۔ اول جواب دادے چہ مراد کی ذنب نہ گناہ تہ دے بلکہ بوج کی ذرہ او خفکان دے پہ سبب کی شرک کی مشرکانو او مخالفت کی مخالفت یعنی استغفر اللہ وایہ کیانہ کی خفکان کولو کی خفکان کی ذرہ نہ او دلیل پہ دے باندے حدیث دے۔ اَنَّهُ لِيُفَانَ عَلَى قَلْبِي فَاسْتَغْفَرَ اللّٰهُ سَبْعِينَ مَرَّةً اَوْ مِائَةً مَرَّةً رَیْقِنَا زَمًا يَهْ ذَرَّةً باندے بوج او خفکان راشی نو خہ ادیا یا سل کرتہ استغفار وایم) دویم جواب مراد کی ذنب نہ افضل کار کلہ کلہ پر بخود دی اگر چہ ہفہ گناہ تہ دے لیکن کی مقربینو کی شان سرہ مناسب تہ دے دریم جواب قرطبی ذکر کرے دے چہ استغفار غوار کی کیانہ کی بیج کیدالو کی گناہ کولو تہ۔ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ دَا شَفَاعَتِ کول دی پہ دنیا کہیں او اشارہ دہ چہ ہر مؤمن لہ ضروری دی چہ استغفار پہ کیانہ کی مؤمنانو کیانہ کی غواری۔ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مُتَقَلَّبَكُمْ وَمَثْوَاكُمْ داد وایہ الفاظ (پاتے پہ بل مخ)

يَقُولُ الَّذِينَ آمَنُوا لَوْلَا نُزِّلَتْ سُورَةٌ فَإِذَا

دائی ہنہ خلق چہ دعویٰ دایمان کوی ولے نشی نازلیدالے یو سورت نو کوم وختا

أَنزِلَتْ سُورَةٌ مَّحْكَمَةٌ وَذَكَرَ فِيهَا الْقِتَالُ رَأَيْتَ

چہ نازل کریشی سورت پوخ مضمون والا او ذکر کریشی پہ ہفت کیں حکم قتال وینے تہ

الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَّرَضٌ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ

ہنہ کسان چہ پہ زہونو دھنوی کیں مرض دے گوری تاتہ

نَظَرَ الْمَغْشِيِّ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ فَأُولَئِكَ لَهُمْ

پشان د نظر کولو د ہنہ چہ بیہوشی و رہانداے رانوی دمرگ دوی تہ نو تباقی دہ دوی لڑہ -

دیرو معانوتہ شامل دی عا کرخیدل دورخے اوکائے دارام کولو د شے عا عملوتہ ستاسو پہ دنیا کیں او مرجح پہ قبر او پہ قیامت کیں عا کرخیدل پہ سفر کیں او اقامت کول پہ یوکلے کیں یعنی ستاسو پہ تو لو حال تو یاندے اللہ تعالیٰ عالم دے دے وچ نہ د ہنہ د توحید ذالوہیت علم ضروری دے او استغفار غو بستل پکار دی۔ دارنگ پہ دے کیں اشارہ دہ چہ علم او عمل پہ تاسو باندے فرض دے او ہرچہ د ہنہ عاقبت او نتیجہ دہ نو ہنہ د اللہ تعالیٰ پہ علم او اختیار کیں دہ۔

سط دے ایت تہ دویم باب دے تو اخر د سورت پورے پہ دیکیں زواجرد متافقیو دی پہ ذکر داتلس قبا لحد دھوی سرہ او ترغیب دے قتال تہ پہ ۳۳ ۳۵ کیں او ترغیب دے انفاق تہ سرہ د تہید فی الدنیا تہ -

تفسیر پہ دے (سط) کیں زجر دے متافقیو تہ پہ ذکر د خلور و حال تو دھوی سرہ الَّذِينَ آمَنُوا دا قول د تخلصانو مؤمنانو دے دیارہ د شوق د جہاد او دحرص پہ وحی او ریدالو یاتدے دا طلب کوی یا مراد ددوی نہ منافقان دی چہ طلب د نزول د سورت پہ طریقہ د متافقت سرہ کوی لکہ سورۃ نساء دے کیں ذکر دی۔ محکمہ چہ بشارہ مراد والا دی او نہ منسوخ کیوی۔ فِي قُلُوبِهِمْ مَّرَضٌ نفاق او یزدلی د چہ د ہنہ اثرے روستو ذکر کرے دے الْمَغْشِيِّ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ د مرگ پہ وخت کیں بے ہوشی راشی یا دویرے دمرگ تہ بے ہوشہ شی نو د ہنہ سترے نیغ او وازے وی یو طریق تہ او دارنگ د بڈل سپری دویرے د

طَاعَةٌ وَقَوْلٍ مَّعْرُوفٍ فَإِذَا عَزَمْتَ الْأَمْرَ فُلُّوْهُ

(یگانہ) دوی لڑے تا بعداری کول او وینا نیکه نو کوم وخت چه پوخ شو حکم و قتال نو که چرے

صَدَقُوا اللَّهَ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ ۝ (۲۱) فَهَلْ عَسَيْتُمْ

رشتی کرے و دوی لوط و الله تعالی ضرور به غوغا و دوی لڑے نو یقیناً نزدیے ئے تاسو

إِنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَتَقَطَّعُوا

که چرے مخ وارو ئے چه فساد به او کر ئے به ملک کنس او پرے به کر ئے

أَرْحَامَكُمْ ۝ (۲۲) أُولَئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فَأَصَمَّهُمْ

خیلوے ستاسو - دا هغه خلق دی چه لعنت کریدے الله تعالی به دوی باند نو کانہ ئے کرل دوی

وَجَعَلَ سُلُوكَهُمْ وَارِدًا وَيَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا هَذِهِ السُّلُوكَ الَّتِي اتَّخَذَ الَّذِينَ عَدَوْكُمْ لِكُلِّ قَوْمٍ فَسَادٍ ۚ وَالَّذِينَ آمَنُوا يَكُونُوا حُرِّمًا ۚ وَالَّذِينَ آمَنُوا يَكُونُوا حُرِّمًا ۚ وَالَّذِينَ آمَنُوا يَكُونُوا حُرِّمًا ۚ

طَاعَةٌ ۝ (۲۳) هَذِهِ السُّلُوكُ الَّتِي اتَّخَذَ الَّذِينَ عَدَوْكُمْ لِكُلِّ قَوْمٍ فَسَادٍ ۚ وَالَّذِينَ آمَنُوا يَكُونُوا حُرِّمًا ۚ

مَعْرُوفٍ هَذِهِ السُّلُوكُ الَّتِي اتَّخَذَ الَّذِينَ عَدَوْكُمْ لِكُلِّ قَوْمٍ فَسَادٍ ۚ وَالَّذِينَ آمَنُوا يَكُونُوا حُرِّمًا ۚ

۲۲ مراد دتولیتیم نه اعراض د کتاب الله او جهاد ته دے دا قول د قتاده دے نو په دے آیت کنس اشاره ده ناکاره تناسخ ته د اعراض د کتاب الله (پاتے به یل غم)

وَأَعْمَىٰ أَبْصَارَهُمْ ۖ أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ

او بندے نے کچھ ستر کے دے دیے ایسا دوی سوچ نہ کوی یہ قرآن کیں بلکہ

عَلَىٰ قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا ۚ إِنَّ الَّذِينَ ارْتَدُّوا عَلَىٰ

یہ زہونو دوی باندے جرتے دھے دی۔ یقیناً ہخہ کسان چہ واوریدال (دایمان) یہ

او دجہاد تہ۔ یعنی کہ چرے تاسو د قرآن تہ مخ واپر تے اوجہاد پر پردے نو یہ ملک کیں یہ گناہوتہ او بغاوت او ناحق قتلونہ دیرشی او دافساد دے او خیلولے یہ ختم شی یعنی یہ خیلوانو باندے یہ ظلم شوروشی یو بل باندے یہ لوٹ مار کیوری پشان دجاہلیت، یا مراد دتو لیتم تہ والیان کیدل دی یعنی منافقانو تہ چہ ولایت افسری ملاوشی نو فسادونہ یہ کوی یہ مخالفت د قرآن اوستت سرہ او یہ ظلمونو کولو او یہ رشوتونو اغستلو سرہ۔ نو یہ الیت کیں داسے دودہ حالات د منافقانو ذکر دی چہ یہ اعراض کولو یا یہ ولایت حاصلولو سرہ پیدا کیوری۔

فائیدہ: ارحام کر قرطی ویلے دی چہ ارحام دودہ قسمو تہ دی اول عام دویم خاص دے عام رحم یعنی تعلق د دین اسلام دے اودا دتو لومسلکنا توحق دے او خاص خصوص صرف د نسبی خیلوانو حق دے۔

۲۳ ۲۴ دا نور صفات د منافقانو دی یہ دواہ دایا تونو کیں یے پنکھ ذکر کرے دی۔
اولیک دا اشارہ دہ تیرشوی صفتونو والو تہ یعنی ماقبل (افساد او قطع الارحام) سبب دلالت دے اولعت سبب داصمام او عی دسترگودے حرف دقا یہ دے ترتیب او سببیت باندے دلیل دے۔

فائیدہ: قاصم اذ انهم یے او تہ ویل اشارہ دہ چہ پہ غوک پر یکولو سرہ اوریدال تہ فوت کیوری او یہ سترگہ لڑکولو سرہ نظر ختمیوری۔ أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ، ہمزہ استفہام انکاری دے نفی دتدبیر تریتہ مراد دہ او حرف قادلالت کوی چہ اصمام او عی سبب دے نفی دتدبیر دقرآن او یہ دے کیں اشارہ دہ چہ مقصد دقرآن صرف تلاوت د الفاظونہ دے بلکہ تدبیر او سوچ کول دی یہ معانی او مقاصد او حکمتونو د ہخہ کیں اودارنگ سورۃ تساء ۳۵ کیں تیرشوییدی۔ اَمْ عَلَىٰ قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا اَمْ یہ معنی دیک سرہ دے دیارہ دترقی یہ سبب دنفی دتدبیر دقرآن کیں یعنی دتدبیر تہ کولو حقیقی وجہ دادہ چہ ددوی یہ زہونو باندے جرتے دھے شوییدی۔

أَذْبَارِهِمْ مِّنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَىٰ

شاکانو خپلو باندې دوستو د دے ته چه نیکه ښکاره شو دوی ته هدايت

الشَّيْطَانُ سَوَّلَ لَهُمْ وَأَمْلَىٰ لَهُمْ ﴿٢٥﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ

شیطان دوی کړیدای دوی ته (مخولوته ددوی) او مهلتا ئې ورکړی دوی ته. داد دے وچ نه چه یقینا دوی

قَالُوا الَّذِينَ كِرِهُوا مَّا نَزَّلَ اللَّهُ سَنُطِيعُكُمْ فِي

وايي هغه کسانو ته چه بدگري هغه چه نازل کړیدے الله تعالی مونږ په ستاسو خبره اومتو په

لکه جرتده رتاله چه دروازه ياندے او هله شی نودننه هېڅ څيز نه شی. داخليدے نو دارنگ ددوی زړونو ته دننه حق خبره ته داخليږي.

فَأَيَّدَ الْقُلُوبَ نَكَرَةً دې په سياق ذاتبات کين دې يعنی په بعضو زړونو باندے قفل وه. او آفقا لھا ئې مضاف کړیدے ضمير د قلوب ته اشاره ده چه مراد د دے ته جرتدے د او سپنې ته دی بلکه جرتدے چه مناسب دی د زړونو سره يعنی جرتدے د کفر او عناد کولو.

٢٥ دا هم زجر دے منافقانو ته او ارتداد د هغوی داد دے چه د قرآن ته قرضيت د قتال ورته معلوم شو او بيا ئې هم اعراض او کړو او سبب د ارتداد ئې ذکر کړو سَوَّلَ او اَمْلَى نو په دے ايت کين د منافقانو درے حالات ذکر شول.

سَوَّلَ لَهُمْ تَسْوِيل نه مراد خاشته کول سره د اسانولو نه دی. وَ اَمْلَى لَهُمْ سوال. مهلت ورکوؤنکے الله تعالی دے نو شیطان ته و لے نسبت او شو؟

اول جواب داد دے چه اَمْلَى ضمير الله تعالی ته راجع دے په قرينه د شکا د سورة العمران او هک د سورة مؤمنون.

دوم جواب داد دے چه ضمير شیطان ته راجع دے چه شیطان مهلت ورکوي يعنی په وسوسو سره د انسان ته مرگ هير کړي او د دے تائيد په سورة اعراق ٣٢ کين دے. سَوَّلَ کين اشاره ده اعمالو د شرک او بدعاتو ته چه هغه ته دوی گناهونه نه وایي د دے وچ نه توبه او باسي او اَمْلَى کين اشاره ده انهمالك ددوی په خوا هشاتو او شهواتو نفسياتو کين چه توبه کولو ته غافل دی.

بَعْضُ الْأَمْرِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِسْرَارَهُمْ ﴿٢٧﴾ فَكَيْفَ إِذَا

بعض کاروں کیں اور اللہ تعالیٰ پوچھتی ددوی پہ پتہ خبر کو لو پاندے تو شرک حال دوی ہفت

تَوَفَّتْهُمُ الْمَلَائِكَةُ يُضْرِبُونَ وَجُوهُمْ وَأَذْبَابَهُمْ ﴿٢٨﴾

چہ سا اخلی ددوی تہ ملائکہ دمرک دوی یہ مخونہ ددوی او شاگانے ددوی

ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ اتَّبَعُوا مَا أَسْخَطَ اللَّهَ وَكَرِهُوا

دا پندے وجہ چہ یقیناً دوی تابعداری کریدہ دہغہ کار چہ حقہ کریدے اللہ تعالیٰ او بیا گنہی دوی

رِضْوَانَهُ فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ ﴿٢٩﴾ أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ

رضا د اللہ تعالیٰ نو بے قایدے کریدی عملوتہ ددوی ایسا گمان گوی ہغہ گمان

۲۷ یہ دے ایت کیں ہم زجر دے منافقانو تہ او سبب تسویل الشیطان ذکر کوی

چہ ہغہ دے دینو خلقو سرہ پہ دے دینے کیں تعاون کول دی یا د تعاون

کول و وعدہ کول دی کرہوا ما ازلک اللہ ددوی ذکر دے سورت پہ ایت سہ

کیں تیر شوی دے او ہغہ بشکار کافران او مشرکان دی بَعْضُ الْأَمْرِ مراد تربتہ مخالفت

ذنبی صلی اللہ علیہ وسلم او خلقو سرہ دہغہ طاعت تہ منع کول او دجہاد تہ منع کول

دی اظہار د شرک تربتہ مراد تہ اسرارہم دا خبرہ دوی پتہ کولہ او دارنگ نور

منافقوتہ دوی پتہ سا تہ دی ہغہ دلتہ مراد دوی

۲۸ دا تحریف د حال د زنکدان دے او حرف د قایل دے چہ دا عذاب بہ یہ

سبب د محنت دے ذکر شوی صفات او احوال سرہ وی تخصیص د مخونو او شاگانو پہ دے

دجہ سرہ دے چہ یہ وقت د اعلان قتال کیں ددوی پہ مخونو پاندے اتار دحقان

بشکار کیمہ او دقہ مخ یہ ہے کول کو ہسے تہ چہ پہ قتال کیں یہ ہغہ پاندے

گزار اولگی او شا یہ ہے گر کولہ یہ وقت د تختید لو کیں تو یہ دے ایت کیں د

دوی یوحال ذکر شو دارنگ یہ سورۃ انفال تہ کیں ہم تیر شوی دی

۲۹ یہ دے ایت کیں ددوی درے حالتوتہ ذکر کوی او ہغہ اسباب دی د تیر شوی

عذاب رضر د مخونو او د شاگانو یہ طریقہ دلف تشر مرتب سرہ یعنی وھل د

مخونو پہ سبب د اتباع دما اسخط سرہ دی او وھل د شاگانو پہ سبب د کراہت د

رضا د اللہ تعالیٰ دی او یہ دقہ دواو پاندے احیاط د عمل مرتب کرے دے

فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ أَنْ لَنْ يُخْرِجَ اللَّهُ أَضْغَانَهُمْ ۝

چہ یہ نہ ہو کہ ددوی کیں مرض رکبتہ دے چہ را شکاک نہ کری اللہ تعالیٰ کینہ ددوی (دو ممانو سرہ)

وَلَوْ كُشَاءُ لَا رَيْبَ لَكُمْ فَلَعَرَفْتُمْ بِسَيِّئِهِمْ وَلِتَعْرِفُوهُمْ

اؤکہ مونیا او غوام نو او یہ خایو تاتہ دوی نو او یہ پیڑ نے دوی لڑکا یہ تختہ ددوی سرہ او ضرور رستو او بس پیڑ نے

فِي لَحْنِ الْقَوْلِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ أَعْمَالَكُمْ ۝

یہ چال کو خبر و کیں او اللہ تعالیٰ پوہہ دے یہ علو تو ستاسو - او ضرور از مینیت کو و مونیا تو سوا با

اتبعوا ما أسخط الله سبب د غضب د الله تعالیٰ کفر کول دی او دھے سرہ خدایع او
فساد او یہ مؤمنانو پورے استهزاء کیو خلے کریدی - و گرهوا رضوانه سبب د رضا
د الله تعالیٰ ایمان، توحید، اخلاص او اتباع د قرآن او سنت دہ ہفہ دوی بدگتری -
قائده - رضوان ہے یہ صیغہ د اسم سرہ او اسخط یہ صیغہ د فعل سرہ ذکر کریدی
اشارہ دہ چہ رضا د الله تعالیٰ غالیہ دہ یہ غضب د ہفہ باندے - اعمالہم ددے تہ
مراد ہفہ اعمال حسنه دی چہ منافقان ہے د اتفاق دوجے کوی -

۲۹ یہ دے کیں زجر دے او ذکر د یو حالت د منافقان دے - او یہ د سرہ د منافقان
کیلہ ختموی - دوی وائی چہ زمونہ قبالح نیکان تہ دی پکار - نو اللہ تعالیٰ او قرمائیل چہ
داکمان ددوی غلط دے چہ مونیا یہ ددوی قبالح تہ شکالہ کو و - مرض، اتفاق
او حسد او بعض د مؤمنانو سرہ ددوی ذلہ مرض د شکالہ چہ روستو لفظ اصغائہم یہ ہفہ باندے
دلالت کوی یعنی دا قول صفات د منافقت ددوی د مؤمنانو سرہ د کینے کولو د
وجہ تہ دی -

۳۰ ہر کلا چہ د منافقینو بعضے علامات اوصفات ذکر شول او قول ہے بیان نہ کول
د دے وجہ ذکر کوی یہ دے ایت کیں لا ریباً لکم مراد د دے تہ خود دل دتولو
علاماتو دی لیکن لو دلالت کوی یہ امتناع د دوار و جملو یعنی د الله تعالیٰ مشیت
یہ دے باندے نیستہ نو قول علامات ددوی د معرفت ہے تاتہ نہ دی خودلی -
فلعرفتہم بسیمہم دا عطف دے لا ریباً لکم باندے لیکن ہر کلا چہ یہ ہفہ
کیں معنی د انتفاء ثابتہ شہ نو یہ دے جملہ کیں ہم معنی د انتفاء دہ یعنی تہ
ہے یہ علاماتو سرہ تہ پیڑ نے - و لتعرفنہم فی لحن القول دا ذکر دے د یو
علامت خاصہ یعنی یہ وخت د لحن القول کیں یہ ہے ضرور پیڑ نے (پاتے یہ بلح)

حَتَّى نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِينَ مِنْكُمْ وَالصَّابِرِينَ وَتَبَوَّأُوا

ترجمہ پورے چہ جدا کرو موہو جہاد کوؤنکی ستاسوئہ او صابر کوؤنکی او بنکارہ بہ کرو موہو

أَخْبَارَكُمْ ۝ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ

(حقیقت) د خبرو نو ستاسو۔ یقیناً ہخہ کسان چہ کفریے کریدے او منح کوی خلقولہ د لار

سوال :- دا جملہ درالت کوی چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم بول منافقان پیڑندال اود
ایت د سورۃ توبہ سئل نہ صراحتاً معلومی چہ ہخہ بول نہ پیڑندال ؟
جواب :- د دے جواب ابن کثیر سورۃ توبہ کہیں لیکے ہے د ہخہ حاصل دادے چہ دا
د باب د توسم نہ دے (یعنی یہ نخہ سرہ پیڑندال) اود دے نہ دا نہ لازمی پوی چہ
بول منافقانو یہ تعیین او یہ تفسیر سرہ پیڑنی۔ حاصل د جواب دادے چہ یہ لحن
القول سرہ پیڑندالے شی لیکن ہریو منافق یہ ہر وقت کہیں لحن القول نہ کوؤ
د دے وجہ تہ یہ بولو باتدے علم حاصل نہ شو۔

سوال :- حدیث د مستد احمد کہیں چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم د جیمہ پہ ورخ یو
یو متافق تہ اواز ورکرو اود مسجد تہ بے او شریو او شپردیرش کسانو نومو تہ بے
واغستل نو معلومہ شوہ چہ بول منافقان بے او پیڑندال ؟

جواب :- د دے تہ معلومہ شوہ چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم بعض منافقان پیڑندال
وؤ بول بے تہ وؤ پیڑندالی۔ لَحْنُ الْقَوْلِ۔ لَحْنُ مَائِلٌ كَوْلٍ د کلام دی د ظاہری
معنی تہ پلے معنی تہ۔ ابو حیان ویلے دی مراد تریبہ ہخہ کلمات دی چہ ظاہراً خاشہ
وی او مراد تریبہ قبیح وی لکہ راعناً وغیرہ۔ لَحْنٌ ورائے او چالاکے د خبرو تہ ویلے کیری
اولحْن خطائے او غلطے د کلماتو تہ ہم ویلے کیری دا بولے معانی دل تہ مراد کیدی شی
وَاللّٰهُ يُعَلِّمُ اَعْمَالَكُمْ اضافت د پارہ د استغراق دے یعنی ستاسو یہ بولو عملو تو ظاہری
او باطنی باتدے صرف اللہ تعالیٰ علم لری دا دلیل دے چہ پیغمبر ہم یہ بولو اعمالو
د مخلوق باتدے علم نہ لری۔

۳۔ لَحْنٌ ایت کہیں د معرفت د منافقانو د پارہ یو علامت ذکر کرے وؤ یہ دے
ایت کہیں د دے معرفت او تمیز د پارہ یلہ طریقہ ذکر کوی چہ ہخہ ابتلاء دہ یہ
مصیبتو نو سرہ یا یہ عباد تو تو او یہ قرصیت د جہاد سرہ او ابتلاء د اللہ تعالیٰ
د حقیقت بنکارہ کولو د پارہ وی د دے دے حَقُّ نَعْلَمُ اود مراد د علم نہ علم د

اللّٰهُ وَشَاقُوا الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدٰى

اے اللہ تعالیٰ کہ او خلاف کوی کے رسول نہ رسول دے دے کہ چہ نبی جگہ نہ شو دوی کہ ہدایت

لَنْ يَضُرَّ وَاللّٰهُ شَيْئًا وَسَيُحِطُّ اَعْمَالُهُمْ ۝۳۲ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ

پھر نہ ضرر نہ شی و رکوی اللہ تعالیٰ کہ معقم او ضرر نہ فائز ہے یہ کوی عملو نہ دوی ۔ اے ایمان

اٰمَنُوْا اطِيعُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُوا الرَّسُوْلَ وَلَا تُبْطِلُوْا

والو اطاعت کوئے اللہ تعالیٰ او اطاعت کوئے رسول او مہ برباد کوئے

اَعْمَالَكُمْ ۝۳۳ اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيْلِ

عملو نہ خپل رہہ مخالفت دے دے دوارو یقیناً ہغہ کسان چہ کفر کوئے کریدے او منع کول کوی کے لارے

اظہار داد تمیز دے۔ المجاہدین عام دے قتال او تورو سختو اعمالو شرعیو تہ۔
وَتَبٰتِلُوْا اَحْبَابَكُمْ اَخْبَارِیْہِ مَعْنٰی دیا طنی حال تو دے چہ اخلاص او تفاق وغیرہ دی
یعنی جہاد او صبر ظاہری اعمال دی او اخلاص، تفاق یا طنی اعمال دی دا قول یہ
ابتلاء تو سرہ نیکارہ کیری۔ دفضل بن عیاض رحمۃ اللہ علیہ تہ نقل دے چہ ہغہ
یہ دا الیت اولو ستلو نوٹرا بہ ئے او کرہ او دعا بہ ئے کولہ چہ یا اللہ تعالیٰ زمونہ بیت
حالات مہ نیکارہ کوہ دپارہ دے دے چہ شرمندہ تہ شو۔

۳۲ یہ دے الیت کہیں زجر دے منافقانو او تولو کافرانو تہ او دوی پنٹہ حالات
ذکر کوی۔ وَشَاقُوا الرَّسُوْلَ مشاقہ دشقاق او دشق تہ مآخوذ دے یعنی مخالفت کے
رسول او سنت کے رسول پہ ضد او یہ عناد سرہ کوی پہ دا سے طریقہ سرہ چہ
خپلہ لارہ نبی کے لارے تہ پہ بل جانب او گر خوی۔ وَسَيُحِطُّ اَعْمَالَكُمْ مراد کے
تہ ہغہ کیدو تہ او مکرو تہ دی چہ پہ دشمنی کے رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
کہیں دوی کوی۔

۳۳ ہر کلہ چہ منافقانو احوال ئے ذکر کرل نو اس مؤمنان منع کوی کے صفاتو کے
متافقانو تہ او ترغیب و رکوی اطاعت اللہ تعالیٰ او رسول کے ہغہ تہ۔ وَلَا تُبْطِلُوْا
اَعْمَالَكُمْ مراد کے دے تہ تحذیر دے کے صفاتو منافقانو تہ چہ مخکنیں بیان
کرے شول چہ ہغہ سبب کے بطلان کے عملو نو دے۔ بیاد اجملہ عامہ دہ ہر ابطال
تہ شاملہ دہ کہ پہ مخالفت اللہ تعالیٰ او رسول سرہ وی اد کہ پہ (پاتے پہ یا مہ)

اللَّهُ ثُمَّ مَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ ۖ فَلَا

اے اللہ تعالیٰ تہ بیا سرہ شی ہدا اے حال کیں چہ کافروں تو ہیچرے بخشنہ تہ کوی حوی تہ اللہ تعالیٰ . نو کمزوری

تِيهِمْ وَأَتَدْعُو إِلَى السَّلَامِ وَأَنْتُمْ الرَّاغِبُونَ ۖ وَاللَّهُ

مہ بیکارہ کوئے او بلکہ مہ کوئے صلح کو لو تہ (دوچہ دستہ) او حال دا چہ تاسو اوچت ہے او اللہ تعالیٰ

مَعَكُمْ وَلَنْ يَتْرَكَكُمْ أَعْمَالَكُمْ ۖ إِنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا

ستاسو منکرے دے او ہیچرے تہ کہہ وی ثواب دے عملو نو ستاسو . یقیناً ثواب دنیوی

مرتد کید او سرہ او کہ یہ شرک او کفر کو لو سرہ وی .

فَأَيُّدَاهُ . يُوْتَقَلُّ يَأْسَنْتُ مَوْخٍ چہ شوروی او یہ دغہ وخت د فرض جملعت شور

شی نو نقل او سنت یہ فی الحال پر پردی روستو ولے یہ تہ کوی دپارہ د عمل کو لو یہ

دے حدیث "اذا اقيمت الصلاة فلا صلاة الا المكتوبة" او دے تہ ابطال عمل ویل جائز نہ دی بلکہ

دا خو موافقت کول دی یہ حدیث صحیح یاندے . او دارنگ نقل عمل تہ پورہ کول روستو

د شور کو لو تہ رسیوا د حج او عمرے) دا ابطال د عمل تہ دے بلکہ ترک د عمل

اختیاری دے .

سَلَا روستو د خطاب د مؤمنانو تہ زجر دے کافرانو تہ . عنکبن ۳۲ یہ بارہ د ضدیانو

عثادیانو کنیں وؤ او دا یہ بارہ د جاہلہ نو کافرانو کنیں دے . فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ اِشَارَةُ

دہ کہ چرے د مرگ نہ عنکبن ہے د کفر تہ صحیح نو یہ کرے وی نو اللہ تعالیٰ

یہ ورتہ بخشنہ کرے ولے .

سَهْ هرکله چہ د کافرانو خباثتو تہ ہے ذکر کرہ نو اوس مؤمنانو تہ تشجیع ورکوی یہ

جہاد کو لو او منع کوی دوی لوه دے ہمتہ کیدالو تہ . فَلَا تَهْتُمُوا دا یہ سورۃ

ال عمران ۳۹ کنیں ہم تیر شویدے دهن کمزوری بیکارہ کول دی دشمن تہ

او حدیث کنیں د حق دوه اسباب ذکر شویدی علیحدت د دنیا ۷ ویرہ کول د مرگ تہ

وَتَدْعُو إِلَى السَّلَامِ دا د دهن یو صورت دے چہ پخپلہ صلح کو لو تہ دعوت ورکوی نو

دا وهن دے او دے ۲ ایت د سورۃ انفال ۳۴ سرہ مخالفت نیشتنہ خککہ چہ

ہلتہ ہے شرط لگو لے دے چہ کافران هرکله د صلح طلب کوی نو بیا صلح کول جائز

دی او دلتنہ مراد دا دے چہ تاسو داول سرتہ طلب د صلح مہ کوئے . د دے

وجہ تہ یہ حدیبیہ کنیں صلح یہ طلب د کافرانو سرہ شوے وہ .

لَعِبٌ وَلَهُوَ إِنْ تَوَمَّنْ وَأَوْتَقَوَّ إِيَّائِيكُمْ أَجُورَكُمْ

لو بے او مشغلہ وہ او کہ تاسو ایمان راورو او تقویٰ مو او کہہ نو درہہ کری تاسو ته تو ایو ته ستاسو

وَلَا يَسْئَلُكُمْ أَمْوَالَكُمْ ۖ إِنْ يَسْئَلْكُمْ فَمَا فِيْ حِفْظِكُمْ

او ته غواری الله تعالی ستاسو ته مالونه ستاسو - کہ چرے او غواری ستاسو نه مالونه او زور دریا تان او کری

وَأَنْتُمْ أَرْعَاوْنَ اَوْجَتِ وَالے په عزت او په مرتبه کنس دے په نیز د الله تعالی یعنی ستاسو مرتبه په نیز د الله تعالی اوجته ده نو سپک کار مه کوئے۔ یا مراد اوجت والے دے په حجت او دلیل کنس۔ یا مراد د دے نه غلبه ده په عاقبت کنس اگر چه بعض اوقات کنس د بعض عوارضو د وچ نه مؤمنان مغلوب شی۔ او تشجیع د پاره ئے در علقو ته ذکر کرے دی اول انتم الاعلون۔ دویم والله معکم۔ دریم ولن یترکم۔ والله معکم په معنی د ملگرتیا او مدد کو بسره استعمال یری او دا ینکاره معنی ده تویل نه دے نو معلومه شوه چه معیت د متشایها تو ته نه دے لکه چه امام بخاری او نور سلفو هم دا معنی ذکر کرے ده او د بعضو علماؤ په نیز دا د متشایها تو ته دے یعنی معیت نه معنی ظاهری مراد ده او کیفیت د هغه باندے الله تعالی ینہ یو هیږی لیکن دا توجیه ضعیفه ده ځکه چه په عقیده د فوقیت د الله تعالی کنس شبه پیدا کوی۔ وَلَنْ يَرْزُقَكُمْ أَعْمَالَكُمْ ۚ دایه مقابل د سیحیط اعمالهم کنس دے او مراد د دے نه ثواب د اعمالو صالحو دے۔

۳۲ په دے ایت کنس تزهید فی الدنیا ذکر کوی ځکه چه محبت د دنیا سبب دوهن دے او دارنگ ترغیب ورکوی اتفاق فی سبیل الله ته۔ إِنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا هَٰهِنَةٌ ۖ وَثَنٌ ۚ وَهَٰهِنَةٌ سَامَاوَةٌ ۚ چه د دین د پاره نه خرچ کیږی هغه دلته مراد دی۔

لَعِبٌ وَلَهُوَ ۚ دادوا په دے مفهوم کنس شریک دی چه په بے فائده غیر یا تان مشغوله کیدل دی لیکن په لعب کنس ځان خوشحالول مقصد وی او دا اکثر د وړو پجو کارونه وی او په لهو کنس صرف ځان مشغولول وی سرور او خوشحالی پکس مقصد نه وی او دا د خواتانو او د مشرانو خلقو کار دی۔ یا مراد د ایت ته تشبیه ده د زرخمیدلو د ژوند د دنیا یعنی دا ژوند دا بے زرخمیری لکه د لعب اولهو وخت چه لگ وی او زخم شی۔ وَإِنْ تَوَمَّنْ وَأَوْتَقَوَّ ۚ اشاره ده چه هر کله د ژوند د نیوی سره ایمان او تقویٰ جمع شی نو بیا په زیات په بل منځ

تَبْخُلُوا أَوْ يُخْرِجُ أَصْعَانَكُمْ ۖ هَٰذَا نَمُورُ هَٰؤُلَاءِ تَدْعُونَ

نو بخل یہ اوکرتے او را بنکارہ یہ کری کینے ستاسو - خبر شے تاسو اے خلقو را بخلے کیدے شے

لَتَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَمِنْكُمْ مَنْ يَبْخُلُ ۚ

دپارہ ددے چہ خرچہ اوکرتے یہ ریس د اللہ تعالیٰ کیں تو بعض ستاسو نہ ہتھ دی چہ بخل کوی او

مَنْ يَبْخُلْ فَإِنَّمَا يَبْخُلْ عَنْ نَفْسِهِ وَاللَّهُ الْغَنِيُّ

چاچہ بخل اوکرو تو یقیناً بخل کوی رچہ را دیتی د نفس د ہتھ نہ او اللہ تعالیٰ ہے حاجتہ دے

ہے سرہ دیرے فائدے حاصلیری - او یہ تقویٰ سرہ مراد یہ دے ایت کیں دیرے

او وہن او د بخل نہ بچ کیدل دی یہ جہاد او اتفاق کولو سرہ - وَرَدَ يَسْأَلُكُمْ أَمْوَالَكُمْ

پدیکیں خلور توجیہات دی اولہ دادہ چہ ستاسو نہ بول مالونہ نہ غواری بلکہ

بعض حصہ د مال لکہ اسمہ شلمہ او خلویں تمہ - دویم داچہ ستاسو مالونہ اللہ تعالیٰ

د خان دپارہ نہ غواری بلکہ ستاسو اتفاق ستاسو د فائدے دپارہ دے - دریم دامالونہ

ستاسو مالونہ نہ دی بلکہ د اللہ تعالیٰ دی نو ہتھ در نہ خپل مالونہ غواری شلمو

مالونہ نہ غواری - خلورم داچہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم ستاسو نہ یہ دعوت د دین

باندے اجرت نہ غواری - یہ اول دے توجیہاتو سرہ دا ترغیب دے اتفاق طرق

تہ - او یہ آخری توجیہ باندے ترغیب دے ایمان او تقویٰ تہ چہ یہ د اجرو نہ

مل ویری او ستاسو ہیچ خیر پکشن نہ خرچ کیری یعنی گتہ دہ او تاوان پکشن

نیشہ -

۳۷ یہ دے کیں حکمت ذکر کوی چہ اللہ تعالیٰ ستاسو نہ بول مال نہ غواری

دپارہ ددے چہ شرمندہ نشے یہ بنکارہ کیدلو د بخل او د کینے کولو سرہ - حکہ چہ

اللہ تعالیٰ مہربان دے او پہ خپلو بندگانو باندے پردہ اچوی - فَيُحَقِّقُكُمْ

لغت کیں انتہاء تہ رسیدال دی یہ خبر و کولو جگرہ کوو او سوال کولو کیں -

وَيُخْرِجُ أَصْعَانَكُمْ ۚ د اخراج تہ مراد را بنکارہ کول دی او بخرج ضمیر بخل تہ

راجح دے یا اللہ تعالیٰ تہ راجح دے یا سوال او احقاء تہ راجح دے اوروستے

جملہ دلیل دے چہ دا خطاب منافقانو تہ دے حکہ چہ د محکمیں نہ معلومہ شویہ

چہ د صفتونہ بخل، ضغن) د منافقانو دی -

وَأَنْتُمْ الْفُقَرَاءُ وَإِنْ تَتَوَلَّوْا يَسْتَبْدِلْ

او تاسو حاجتمند آه اڌڪه چرے مخ واروڏو تاسو نو بدله ڪنن به راڌي

قَوْمًا غَيْرَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُونُوا أَمْثَالَكُمْ ۝۳۸

نور خلق سڀواستاسو نه پيا به نه وي هغوي ستاسو پشان -

۳۸. جنهن ايت ڪنن بخل ڏڪر ڪرے شويہ هغه وخت ڪنن ڇا ٿول مال ترينہ طلب ڪرے
شي تو اوس ترقی کوی په زجر ڪنن ڇا ٿول مال خو پريگده که لگه حصہ ترينہ اتفاق
فی سبيل الله ڏياره طلب ڪريشي نو هم دوی بخل کوی . قَوْمًا غَيْرَكُمْ مِنْكُمْ دویم قسم
آه حذف ڪرے دے يعنی منکم من ريجور ليکن دلته بخلاؤ ته زجر مقصد دے دے
وچ نه دايو قسم آه ڏڪر ڪرو . فَإِنَّمَا يَبْخُلُ عَنْ نَفْسِهِ يه عَنْ حرق ڪنن اشاره ده ڇا ده
بخل پيدا شويد ڏدوی دنفوسو خيڏو نه . وَاللَّهُ الْغَنِيُّ وَالْأَنْتُمْ الْفُقَرَاءُ داسے سورة
فاطر ڪنن هم تير شوی دی ليکن دلته آه والله الغني جنهن ڏڪر ڪرے دے او
هلته ڪنن روستو وچه داده ڇا دلته دقح دوهم مقصد ده وهم دادے ڇا الله تعالى
امر د اتفاق کوی نو معلوم پري ڇا الله تعالى محتاج دے نو دے په جواب ڪنن والله
الغني رواندے ڏڪر ڪرو او په سورة فاطر ڪنن رد د شريك في الدعاء مقصد وڏو نو
فقرو مخلوق آه جنهن ڏڪر ڪرو ڇا دا مخلوق د الله تعالى سورة شڪه رنگه شريك
جو ريدا لے شي دوی خو بچيله محتاج دی . وَإِنْ تَتَوَلَّوْا يَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ
په ان نو متوا و تتقوا باندے په سلا ڪنن يا داو استينافيه دے ان په مقام د
شڪ ڪنن ڏڪر ڪري نو معلومه شوه ڇا مخاطبين ڇا صحابه ڪرام دی هغو غنه وڏو
ارو لے دے وچ ته دهغوي په ژوند ڪنن ددين حفاظت الله تعالى په پل ڇا
باندے دهغوي په بداله ڪنن نه دے ڪرے هاں هر ڪله ڇا د سلف صالحينو
د زملة تيريدلو ته روستو رفته رفته عربو مخ واروڏو نو الله تعالى ددين کار
عجموتہ اوسپارلو . يا دا خطاب منافقانو د مدینه ته وڏ ڇا هغوي وخت په وخت
د جهاد او اتفاق نه مخ اڀروڏو نو الله تعالى هغوي رفته رفته هلاڪ ڪرل او انصاري
دهغوي په خائے باندے ددين د حفاظت ڏياره قائم ڪرل -

ختم شو تفسير سورة محمد په فضل د الله تعالى سورة او په توفيق دهغه سو -

مَا تَقْدَرُ مِنْ ذُنُوبِكَ وَمَا تَأْخُرُ وَيُتِمَّ نِعْمَتَهُ

دہجہ چہ مخکن تیر شویدی تخطا ئے ستانہ او ہجہ چہ روستو شویدی او پور کوی نعمت خیل

عَلَيْكَ وَيَهْدِيكَ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا ۝ وَيَنْصُرَكَ

پہ تاباندے او کلکہ وی تالک پہ رور تیغہ باندے - او مدد دے کوی تاسرہ

تفسیر۔ مراد دقت نہ پہ صحیح قول کنیں صلح د حدیبیہ دہ چہ سبب دقت د اسلام او گر خیدالہ پہ دلیل د حدیث د یراء بن عازب رضی اللہ عنہ سورہ ہجہ ویلے دی چہ تاسو فتح دے فتح کترے ہاں ہجہ خو یو فتح دہ او موتو بیعت الرضوان فتح کترے۔ او دارنگ روایت د انس رضی اللہ عنہ دے ہر کلہ چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم د صلح حدیبیہ نہ واپس شو تو پہ صحابہ کرامو باندے دیر غم او حق کان وؤ نو دا ایا تو نہ نال شول او نبی صلی اللہ علیہ وسلم او فرما ئیل چہ دامانہ د توی د نیا نہ زیات خوش دی امام زہری رحمہ اللہ نہ نقل دے چہ د صلح حدیبیہ نہ غتہ فتح بلہ نہ وہ د دے وجہ نہ چہ مشرکان د مسلمانانہ سورہ خط شول د غوی خبر دے واوریدے نو اسلام کنیں داخل شول او پہ دودہ درے کالہ کنیں دیر خلق مسلمانان شول۔ فتحا مبینا پہ دے کنیں دیر معجزات یتکارہ شول او سبب شو د غلیہ د اسلام او قتال پکنیں ہم او نشو دے وجہ نہ مبین صفت ئے ذکر کرو۔

س۔ دا ذکر د خلور و قاتلہ دے پہ فتح کنیں د پارہ د نبی صلی اللہ علیہ وسلم۔ اولہ فائدہ۔ لِيُخْفِرَ لَكَ اللَّهُ لِمَ دِپَارَہ د عاقبت او غایے دے یعنی فتح سبب د پارہ د دے خلور و قاتلہ او وجہ د سببیت دادہ چہ فتح مبین دوجہ د جہاد او د قتال فہ سبیل اللہ او د نور و نکالیق و تیرو لو تہ روستو راغلہ او دقہ کارونہ سبب د مغفرت د گناہونو دی حکم چہ ان الحسنات یناھین السيئات ہو د سکا او مشہورہ دہ چہ اِنَّ الْعَظَايَا عَلَىٰ مَتْنِ الْبَلَدِ يَارِيقِيْنَا بخششونہ د مصیبتونو پہ ہما باندے وی) دوم قول دادے چہ لام د پارہ د علت دے یعنی فتح مبین ئے د دے وجہ نہ ورکرو چہ اللہ تعالیٰ مغفرت کرے دے او دا نور کمالات ئے ورکریدی۔ لیکن دا قول ضعیف دے حکم دا خلور امور ئے پہ صیغہ د مستقبل ذکر کرے دی او فتح ئے د ماضی پہ صیغہ سرہ ذکر کرے دہ نور اتلو تے خیر علت او سبب د تیر نشوی د پارہ نشی کیدلے۔

سوال۔ لفظ د مغفرت او ذنب د لالت کوی چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم (پاتے پہ پلمت)

اللَّهُ تَصَرُّعًا عَزِيزًا ۝ هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي

اللَّهُ تَعَالَى مَدَد عَزَّتْ وَالْإِلَهِ . تَخَاصُّ اللَّهُ تَعَالَى هُوَ ذَاتُ كَيْفٍ وَالْبَيْتُ دَهْ تَسْلَى رِيقِينَ) بِه

گناہونہ کپیدی احوال دادے چہ حقہ او قول انبیاء علیہم السلام معصوم دی دگناہونہ ؟
جواب :- یہ دیرو وجوہ سرہ دے اولہ وجہ دادہ چہ دا جملہ مستلزم دگناہونہ کولو
دیارہ تہ دہ دے وے نہ چہ دے ذنب نہ مراد خلاف الافضل کارونہ دی چہ ہذا گناہ
تہ دے لیکن داتبیاء علیہم السلام دیارہ سبب دحقکان وی نو حقہ حقکان اللہ تعالیٰ لہ
کری دے تہ متفرت ویلے شویہ دے . دویمہ وجہ مغفرت پہ معنی د عصمت دے لکہ
شریعتی داقول نقل کپیدی یعنی اللہ تعالیٰ تہ بیج سلتے یے دگناہونہ کولو تہ پہ تیر
شوی وخت کیں او ہم پہ روستو وخت کیں . دریمہ وجہ دا جملہ پہ ظاہر کیں تہیزہ
دہ لیکن پہ معنی د تعلیق سرہ دہ یعنی کہ چرے وی ستا عکس اوروستو گناہونہ تہ
اللہ تعالیٰ تاتہ بخنہ کپیدہ . مَا تَقْدَمُ مِنْ ذُنُوبِكَ وَمَا تَأْخُرُ بِه دے کیں دیرو اقوال دی د
مفسرینو . قول د مجاہد دادے چہ محکب د نبوت نہ اوروستو د نبوت نہ .

دویم قول محکب د فتح نہ اوروستو د فتح نہ . دریم قول محکب د دے وخت نہ او
روستو د دے نہ . خلورم قول چہ ارتکاب د منہی عنہ یے کرے وی او مامور بہ یے
پر بخود دے وی .

دویمہ فائیدہ :- وَیُثَبِّتُ رِعْمَتَهُ عَلَیْكَ پہ دے کیں اشارہ دہ نزول د حقہ احکامو تہ
چہ روستو د فتح تہ نازل شویہ دی اودارنگ اشارہ دہ چہ روستو د فتح تہ دیرو متکبرین
خلق پہ اسلام کیں داخل شی لکہ سورۃ نصر کیں د فتح نہ روستو وَرَأَيْتَ النَّاسَ
یَدْخُلُونَ فِی دِیْنِ اللّٰهِ اقوا جا راتلے دے .

دریمہ فائیدہ :- وَیَقْبَلُ لَكَ صِرَاطًا مُّسْتَقِیْمًا ہدایت پہ معنی د تثبیت سرہ دے یعنی
فتح سبب شو دیارہ د تثبیت پہ دین باندے .

خلورمہ فائیدہ :- وَیَنْصُرْكَ اللَّهُ تَصَرُّعًا عَزِيزًا سوال :- سورۃ نصر کیں نصرت د فتح
نہ محکب ذکر کرے دے اودلتہ یے فتح سبب د آخرت او کرحولہ تو معلومہ شوہ چہ فتح پہ نصر
باندے محکب دہ ؟ جواب :- یہ حقہ سورت کیں د نصرت مراد اسباب د غلبے و رکولو دی
اوپہ دے ایبت کیں مراد د نصرت غلبہ و رکول دی پہ تو دشمنانو باندے نو اشارہ شوہ دے
فتح کولو تہ اوورسہ د دے نہ روستو چہ کوم فتوح نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ حاصل شول .
عَزِيزًا عَزَّتْ وَالْإِلَهِ یعنی د غلبے سرہ یہ عزت وی یا عزیز پہ معنی د عزیز الوجود (یعنی بے مثالہ
نصرت) دے

قُلُوبَ الْمُؤْمِنِينَ لَیَزِدُهَا دُؤَارًا ۖ أَلَمَآ تَأْمَنُوا بَأِيمَانِهِمْ

زردنو دے مؤمنانو کیں . دے دُؤار چہ زیاتر شی ایمان سرہ دے ایمان دے دوی تہ ،

وَاللّٰهُ جُنُودُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيْمًا

او خاص اللہ تعالیٰ لہ لیکوے دے آسمانو او دے زمکے دی او اللہ تعالیٰ دے علم والا

حٰكِمًا ۚ لَّیُدْخِلَ الْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنٰتِ جَنَّٰتٍ

حکمتو والا . دے دُؤار چہ داخل کری مؤمنان سری او مؤمنے زنانہ جنتونو تہ

سے دادویم بشارت دے مؤمنانو تہ پہ انزال السکینہ سرہ . مراد دے تہ کلکیدل دی
پہ دین او اطمینان دترہ دے او شہیات دترہ لرے کیدل دی سرہ دے تہ چہ
دحدیبیہ دے سفر مصیبتونہ او دے کفارو متع کول او بغیر دے مقصد دے عمرے کولو تہ
وطن تہ واپس کیدل او بعض شرطونہ دے صلح چہ ظاہر دے دلیل دے کمزورے وؤ منل ،
دانول سبب دے زیخ او دے خفگان وؤ لیکن دے هف اثری دے دوی دے زردنو تہ لرے کرو . دے
ابن عباس رضی اللہ عنہما تہ روایت دے چہ ہرہ سکینہ پہ قرآن کیں پہ معنی دے
طمأنیت دے بیا روایت کیں دے سورۃ بقرہ دے لفظ سکینہ استثناء دے لیکن ہرہ استثناء
صحیح تہ دے حکم چہ ہرہ ہم پہ معنی دے طمانیت دے - بیا انزال السکینہ باندے خلو
فائدے مرتب کرے دی اولہ فائدہ : لَیَزِدُهَا دُؤَارًا ۖ أَلَمَآ تَأْمَنُوا بَأِيمَانِهِمْ او چہ دے تفریح
دے فائدے دادہ چہ ہرکہ شہیات دترہ تہ لرے شول او دیر معجزات دے نبی
صلی اللہ علیہ وسلم (چہ پہ سفر حدیبیہ کیں) بیکارہ شول نو پہ دے سرہ
ضرور ایمان زیات شو . او پہ دے زیادت دے ایمان اقوال دی اول ایمان پہ شرائع و
دین باندے روستو دے ایمان باللہ والیوم الآخر تہ داروایت دے ابن عباس رضی اللہ
عنہما دے . دویم قول یقین پہ اللہ تعالیٰ او پہ رسول باندے وؤ تہ ہرہ یقین نور
زیات شو دا دے ضحاک قول دے . یا دے ایمان قطری سرہ ایمان شرعی یوحائے شونو
ایمان زیات شو دا روستو قول ضعیف دے حکم دے واقعہ تہ حکمیں ہم ایمان
شرعی وؤ .

فائدہ : دا ایت دلیل دے چہ پہ نفس ایمان کیں زیاتے او کسے راسی او امام بخاری
رحمۃ اللہ دغہ شان اللہ آیات دے مسئلہ پہ اثبات کیں ذکر کرے دی . مثلاً معلومہ
خبرہ دے چہ پہ ایمان (یقین) دے ابو بکر رضی اللہ عنہ او پہ (پاتے پہ بل مخ)

تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَبُكَرُوا

چہ بھیری زندگی دے دے تہ ولے ہمیشہ بہ وی دوی پہ ہفت کیں اولوے بہ کوی

عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَكَانَ ذَلِكَ عِنْدَ اللَّهِ قَوْلًا عَظِيمًا ۝

دوی تہ بدے دوی او دادہ پہ سیر د اللہ تعالیٰ کامیابی لویہ ۔

یقین زمونہ کیں دیر فرق دے۔ او بعض علماؤ دے نہ زیادت دایمان پہ سبب د اعمالو کولو سرہ مراد کہے دے یعنی کچھ عملو تہ زیات وی تو ایمانی زیات وی او کچھ عملو تہ کم وی تو ایمان لے کم وی۔ او دوی وائی چہ نفس ایمان ریقین کیں زیادت نہ راجی نو دا قول ضعیف دے بلکہ دواہہ زیادتو تہ ثابت دی او بعض علماء د اطلاق د لفظ د زیادت تہ مطلقاً احتراز کوی بلکہ د زیادت تاویل پہ پوخ والی یا پہ سکارہ والی سرہ کوی او حال دادے چہ دوی سرہ پہ عدم زیادت باندے ہیچ دلیل تیشہ نو دا قول دوی دیر کمزورے دے د قران کریم تعریف معنوی تہ نزدے خبرہ دہ۔

ہاں مجتہد د اجتہاد پہ خطائے سرہ گناہ کار تہ دے لیکن پہ ہفتہ پسے پہ خطائے کیں تقلید کول سرہ د ظہور د مخالف دلیل تہ ظلم دے۔ وذلک جُنُودُ السَّلَاطِیۃِ کَالْکَلْبِ دَاعِلِیۃٍ حَقِیْقَیْہِہُ دَا نِزَالِ السَّکِیْنِہِ دے یعنی اسباب د نصرت کلہ ملائک د اسمائو نورانی دی او کلہ حیوانات حشرات د زمکے او داتول د اللہ تعالیٰ پہ اختیار کیں دی۔ او ہر کلہ چہ اسباب د نصرت د حقہ پہ اختیار کیں دی تو نصرت الہیہ سبب د سکون د زیادو دے حقہ د حقہ پہ اختیار کیں دے۔

سہ۔ دا دویمہ او دریمہ فائیدہ دہ مرتب دہ پہ مجموعہ انزال السکینہ باندے دپارہ د زیادت دایمان یعنی پہ دے مجموعہ باندے دخول د جنت او تکفیر د سیئاتو بنا دے۔ فائیدہ ع۔ پہ قران کریم کیں چہ کوم کائے وہم وی د اختصاص د جنت پہ تشریح مؤمنانو پورے نو ہلتہ کیں ذکر د زنانہ مؤمنو وہم کوی دپارہ د دفع د وہم لکہ دلتہ مسئلہ قتال او دفع دہ چہ دغہ عمل اکثر د تارینو دے نو وہم راستے چہ جنت پہ ہم پہ تارینو پورے خاص وی نو مؤمنات لے ذکر کول چہ جنت پہ عمل د قتال پورے خاص تہ دے دے نور اسباب ہم شتہ چہ پہ زنانو کیں موجود وی نو د جنت حقدارے کر خید لے شی۔ او کوم کائے کیں چہ دا وہم تہ وی نو مؤمنات جدا تہ ذکر کوی لکہ جہنم کایع دی د تارینو۔

وَيُعَذِّبُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَ

او عذاب پہ ورکری منافقانہ سرد او زناتہ منافقوں لہ او مشرکاتہ سرد او

الْمُشْرِكَاتِ الظَّالِمِينَ بِاللَّهِ ظَنُّ السَّوْءِ عَلَيْهِمْ

زناتہ مشرکاتہ چہ گمانو تہ کوی پہ اللہ تعالیٰ باندے گمان ناکارہ پہ دوی باندے دی

ذَآيِرَةُ السَّوْءِ وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَلَعَنَهُمْ وَأَعَدَّ

مصیبتوہ ناکارہ او غضب کریدے اللہ تعالیٰ پہ دوی باندے اولعتہ کریدے او تیار کریدے

لَهُمْ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا ۝۵ وَلِلَّهِ جُودٌ

دوی لہ جہنم او ناکارہ دے بخائے دور گر خید لو او خاص اللہ تعالیٰ لہ دی لیکرے

قَائِدًا عَظِيمًا ۝ تَكْفِيرُ دَسَائِثِهِ فِيهِ أَصْلُ كَيْفِ دَخُولِ دَجَنَّتِهِ فَخَبْرٌ دَعَى لِيَكُنْ
روستویئے ددے وچہ تہ ذکر کرو چہ اول انسان اہل ددخول جنت او گریخی پہ
حسناو سرہ نو بیا ترینہ تکفیر دسینا تو کیدیشی۔

سک دا خلور مہ قایدہ دہ یعنی سکون او نصرت د مؤمنانو سیب د غموتو او خفقانو نو د
دشمنانو دے او دا عذاب د دنیا دے او مراد د عذاب تہ دلہ عذاب د نیوی دے او ہقہ
ذیل او مغلوب کیدال د منافقانہ او کافرانو دی او دارنگ تسلط د مؤمنانو پہ دوی باندے
پہ قتل کو لو او قید کو لو د دوی سرہ - او ہر کلا چہ دا قسم عذابو تہ پہ منافقانہ باندے
خکس او دیر راجی حکمہ چہ دوی مؤمنانو سرہ تزدے او سیری ددے وچہ
تہ ددوی ذکر پے مقدم کرد . ظَنُّ السَّوْءِ دوی گمان کوی چہ اللہ تعالیٰ لہ شریکان
یا اولاد دی یا اللہ تعالیٰ بغیر د وسیلو (شرکیو) تہ حاجتو تہ پہ پورہ کوی یا د اللہ تعالیٰ
صفات نیستہ یا صفتو تہ پے مشابہ دی د مخلوق سرہ دے تہ پدا گمان ویلے کیری۔
عَلَيْهِمْ ذَآيِرَةُ السَّوْءِ دا سہ پہ سورہ تو یہ شک کنس ہم تیر شوییدی او دا جملہ
خبر یہ دہ اخبار دے د اللہ تعالیٰ د طرف تہ یا دعائیہ دہ پہ دعا د شر سرہ نو
تعلیم دے د طرف د اللہ تعالیٰ تہ تیکانو بندگانو تہ چہ داسے دعا لوے او مراد د
دا ذرۃ السوء تہ مصیبتو تہ د دنیا دی پہ ذلیل کیدالو او قید کیدالو او مغلوب کیدالو او
نور قسم عذابو باندے - وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَلَعَنَهُمْ دا دواہہ چہ کلا جدا ذکر
شی تو پہ یو معنی سرہ دی او کلا چہ یو بخائے ذکر شی (پاتے پہ یل مخ)

السَّهْوَةِ وَالْأَرْضِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ۝ رَأَىٰ

د آسمانوں کو اور د زمین کو اور دے اللہ تعالیٰ زور اور حکمتوں والا۔ یقیناً مومنوں

أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا أَوْ مُبَشِّرًا وَكَذِبًا ۝ لِيَتُؤْمِنُوا

لپہلے آئے تھے حق بیان کوؤں کے اور تیرے ورکوؤں کے اور یہ ورکوؤں کے دے دیا چاہے ایمان راہ میں تھیں

نہ دے دی یہ مینے کس فرق وی چہ یہ غضب کیں صرف غصہ او خفہ کیدال دی
چہ نتیجہ دے ہفت بدالہ اغستل او عذاب ورکول وی او یہ لعنت کیں ددعہ تو لو سرہ
دریخت خاصہ نہ محروم کول مراد وی۔

سک دا علت دے دپارہ د عذاب د متافقا نو او مشرکانو یعنی اللہ تعالیٰ ددوی پہ عذاب
ورکولو قدرت لری حکم چہ تو لے لیسکرے دہفتہ پہ تصرف کیں دی او دہفتہ ملکیت
دے دہفتہ پہ ذریعہ دوی لہ عذابونہ ورکولے شی او یہ سک کیں د مؤمنانو د نصرت
دپارہ دا علت ذکر شو یو او ددے وجہ تہ ددے ایت پہ اخر کیں عزیز آئے ذکر
کرو او دہفتہ ایت پہ اخر کیں علما ذکر کرے وو۔ عزیز د دشمن پہ مقابلہ کیں او علیم
د مؤمنانو د تسلی ورکولو دپارہ استعمال لیری۔

سک دا اثبات د صداقت رسول دے او متعلق دے دانا فتحنالک سرہ تو دا علت د
فتح ورکولو دے یعنی فتح ددے وجہ ورکھے شوہ چہ تہ رسول برحق آئے
یا دا فتح مبین دلیل د رسالت د نبی صلی اللہ علیہ وسلم دے۔ شاہدًا شہادت پہ
دنیا کیں مراد دے او شہادت پہ معنی د بیان کولو دحق دے پہ غیر باندے یعنی
تہ بہ بیان او تبلیغ کوؤں کے آئے او د بیان کولو دوہ قسمونہ آئے ذکر کرل بشارت
او انداز او کہ مراد د شہادت تہ شہادت پہ عملو نو مراد شی نو مراد تربتہ صرف
ہفتہ خلق دی چہ د نبی صلی اللہ علیہ وسلم پہ زمانہ کیں آئے دہفتہ پہ رواندے
عملو تہ کول او خاک چہ ددے تہ ثابتہ وی چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم حاضر
و ناظر دے نو دا تحریف د قرآن کوی۔

فآیڈہ۔ شاہدًا د نبی صلی اللہ علیہ وسلم پہ صفت کیں چہ ذکر دے نو پہ
دنیا کیں شہادت مراد دے او شہید چہ دہفتہ پہ صفت کیں ذکر دے نو پہ
آخرت کیں مراد دے۔

بِاللهِ وَرَسُولِهِ وَتَعَزَّزُوهُ وَتُوقِرُوهُ وَتُسَبِّحُوهُ

یہ اللہ تعالیٰ اور یہ رسول دھتھہ او مداد او کپڑے دھتھہ (دین) او عزت ہے او کپڑے او پاکی و اپنے دھتھہ

بُكْرَةً وَأَصِيلًا ۝۹ إِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا

صباہی او بیگانی . یقیناً ہتھہ کسان چہ بیعت کوئی ستا سرہ نو یقیناً

يُبَايِعُونَ اللَّهَ يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ فَمَنْ

بیعت کوئی ددی د اللہ تعالیٰ سرہ لاس د اللہ تعالیٰ ددی د لاسو نو د پاسہ دے نو چاہے

سہ پہ دے کتب خلور فائدے د ارسال د رسول ذکر کوئی اولہ فائدہ ایمان باللہ والرسول
دے اشارہ ہے چہ ایمان تفصیلی پہ اتباع د رسول حاصل کوئی دویمہ فائدہ ذکر کوئی
ضمیر اللہ تعالیٰ تہ راجع دے نو مراد دے تہ نفی کول د ولدا و شریک دی د اللہ تعالیٰ تہ
اور د کول دی پہ مشرکاتہ باندے . یا راجع دے رسول تہ نو مراد دادے چہ تھتھہ
دین او د سنت د مخالفت کو نو تہ یہ خلقو لہ منع کوئے او د حقوی شبہات بہ دفع
کوئے . دریمہ فائدہ وَتُوقِرُوهُ پہ دے ضمیر کتب ہم دواہہ احتمالونہ دی او توقیر
د اللہ تعالیٰ دھتھہ نوم پہ عزت سرہ ذکر کول دی دھتھہ بتدائی خاص کول دھتھہ پہ
صفات د کمال باندے ایمان راڈرل دی او توقیر د رسول صلی اللہ علیہ وسلم
ہتھہ صرف نوم سرہ اواز تہ کول دھتھہ د سنت احترام کول دھتھہ د نوم سرہ ملوۃ
سلام ویل دھتھہ پورہ تابعداری کول دی . خلور ملہ فائدہ وَتُسَبِّحُوهُ دا ضمیر صرف
اللہ تعالیٰ تہ راجع دے کہ تیر شوی ضمیر و تہ صرف پیغمبر تہ راجع کرے شی نو بیا
یہ پہ توقیر و باندے وقف کیڈے شی لیکن صحیح دادہ چہ ضمیر و تہ تیر شوی
اللہ تعالیٰ اور رسول ہر یو تہ راجع کیڈال احتمال لری پہ تاویل د کل احدا سرہ او
ضمیر د تسبیح خاص دے پہ اللہ تعالیٰ پورے . ہاں بعض مفسرین دوا ضمیر ہم
نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ راجع کرے دے او د تسمیح معنی ہے لغوی اغتے
دہ چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم پاک او معصوم دے د گناہو تو نہ لیکن دا محقق
یہ عرف او شرع کتب د تسبیح د پارہ تہ دہ استعمال کرے شوے .
بُكْرَةً وَأَصِيلًا مراد تربتہ ورغ او شپہ دی ذکر د جزء او مراد تربتہ کل دے

لَکُمْ فَاِذَا يَنْتَكُتُ عَلٰی نَفْسِہٖ وَمَنْ اَوْقٰی بِمَا

مات کرو (بیعت) جو یقیناً مائتوی ذرا لڑدہ اور خان خیل او چاہے پورہ کھڑو ہفہ چہ

عَلٰہِ عَلَیْہِ اللّٰہُ فَسِیُوْتِیْہٖ اَجْرًا عَظِیْمًا ۝ سَیَقُوْلُ

وعدہ ہے یہ ہفہ باندے د اللہ تعالیٰ سرہ کریدہ نو زردہ چہ ورہ بکری ہفہ تہ خواب لوئے۔ زر او یہ وائی

سے روستو ذاتیات رسالت او ذکر کو لو مقصد رسالت تہ بشارت دے تابعداری
کو و نکو دہفہ تہ او تشجیح دہ یہ جہاد باندے اِنَّ الدِّیْنَ یَا یَعُوْذُکَ دا واقعہ د بیعت
الرضوان تہ اشارہ دہ چہ یہ دے سورت کیں دہفہ تفصیل یہ راشی او دا بیعت د
معاہدہ کرامو دنی صلی اللہ علیہ وسلم سرہ و بعض کسانو بیعت کرے وڈ یہ
مرگ باندے او بعض بیعت کرے وڈ چہ تیختہ یہ تہ کوڈ او بعضو بیعت کرے
وڈ یہ جہاد باندے رد تطبیق دے یہ مینج د مختلف روایتو کیں۔ اِنَّمَا یَا
یَعُوْذُ اللّٰہُ دا دے وچ تہ چہ ہر قول او فعل د رسول صلی اللہ علیہ وسلم
یہ حکم د اللہ تعالیٰ سرہ دے (وما ینطق عن الہوی) او دا پشان د ومن ینطق الرسول
فقد اطاع اللّٰہ (تساء مت) دے۔ او مباہت د بیع تہ اغستلے شویدے ٹککچہ
دوی (بیعت کو و نکو) خیل نفسونہ او مالونہ یہ اللہ تعالیٰ باندے خرخ کریدی
یہ بدالہ د جنت کیں لکہ سورۃ توبہ سلا کیں دی۔ یٰۤا اللّٰہُ فُوْقِ اٰیٰتِہِم

یہ دے کیں اشارہ دہ چہ بیعت کیں د تاریتہ د پارہ لاس ورکول شرط دی ہاں تہانہ
د پارہ لاس ورکول متح دی ٹککچہ چہ حدیث د عائشہ رضی اللہ عنہا کیں وارد دی
(واللّٰہ ما مست ید النبی صلی اللہ علیہ وسلم ید امرؤ قط) قسم دے یہ اللہ تعالیٰ
باندے چہ لاس دنی صلی اللہ علیہ وسلم د لاس د (پر دے) تیختہ سرہ تہ دے
لکیدے۔ بلکہ بیعت دہفہ د تانہ سرہ صرف یہ وینا کو لو سرہ وڈ۔ یٰۤا اللّٰہ د ید
معنی ظاہری مراد دہ چہ لاس دے او دارنگ د لفظ فوق معنی اوچت ولے دے
لیکن بغیر د تمثیل او تشبیہ تہ د مخلوق سرہ او کیفیت یے مجھول دے دلعقیدہ
د سلف صالحینودہ او چاہے تاویل کرے دے یہ نصرت یا یہ احسان کو لو یا یہ
حفاظت کو لو یا یہ قوت وغیرہ سرہ دغہ تاویلات بول باطل دی ٹککچہ چہ مستلزم
کیوی انکار د صفت د اللہ تعالیٰ لہرہ بیا دا جملہ مستلزم دہ چہ نصرت او امداد د
اللہ تعالیٰ د مؤمنانو د محنت او عمل تہ پر دے۔

لَكَ الْمَخْلُقُونَ مِنَ الْأَعْرَابِ شَغَلَتْنَا أَمْوَالُنَا

تاریخ: پانچویں شہری ۳۰ یانہ چیانو ۲۰ چہ مشغول کیری موو لڑ مالو تو موو تو

وَأَهْلُوْنَا فَاسْتَخْفِرْنَا يَقُولُونَ بِأَلْسِنَتِهِمْ مَا لَيْسَ

اد بآل مج زمونر نو موندر لغ مجننه او غواره وائی دوی په خپلو زویاندا هغه خپل پلر نیشته

فِي قُلُوبِهِمْ قُلُوبٌ فَكُنْ يَمِينُ لَكُمْ مِّنَ اللَّهِ شَيْئًا

په زړو د دوی کښ ته اوایه نوڅوک وس لری ستاسو د پاره د عذاب د الله تعالی نه د مخ کولو

إِنْ أَرَادَ بِكُمْ ضُرًّا أَوْ أَرَادَ بِكُمْ نَفْعًا بَلْ كَانَ اللَّهُ

کہ چرے اوغوری اللہ تعالیٰ یہ تاسو باندہ کلیم یا اوغوری یہ تاسو باندہ نفع . بلکہ اللہ تعالیٰ دے

بِمَا تَعْمَلُونَ خَيْرًا ۖ بَلْ ظَنَنْتُمْ أَنْ لَنْ يَنْقَلِبَ

ستاسو پہ عملو تو باندھے خبردار ۔ - بلکہ گمان کوئے تاسو چہ چرے پہ واپس او تہ گہرخی

قائداں :- بعض خلق کو دید اللہ نہ یہ دے رسول اللہ مراد کرے دے او ویلے دی پہ عقیدہ
کچھول او اتحاد سرہ چہ لاس د اللہ تعالیٰ او لاس د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یو
گر خیدا لے دی دھغوی دا قول دیر کفر یا تولدہ مستلزم دے او پہ دے توجیہ یا تدا دے
بقای او خطیب شریبہ لعنت ویلے دے۔ فَمَنْ لَّكَ دَاخِعٌ دے وَ مَنْ أَوْقَى
دا بشارت دے عَلَیْہِ اللّٰہُ پہ قراءت د حقص کتب پہ ضمہ (ربین) دھا سرہ دے
دوج د مقارنت (یوخیکیڈ لو) د دے نہ د یوم د اللہ تعالیٰ سرہ چہ جلیل
او عظیم دے۔

۱۔ دے ایت نہ ترے پورے زجرو نہ دی منافقانو ته چہ دے سفر ته پاتے
 شوے دو دوجے دویرے ذکریش نه اگرچه نبی صلی اللہ علیہ وسلم دوی ته
 قول او فعلًا تنکاه کرے وه چہ موثر اراده دجنگ نه لرو۔ فعلًا داده چہ دذوالحلیفہ
 نه بیہ احرام د عمرے او ترلو او هدایا بی د خان سره روا تے کرے۔ بیا پہ دے
 آیا تو نوکس لس قباحتو ته د منافقانو ذکر کوی۔ په دے ایت کنس بی درے قباحتو ته
 د هغوی ذکر کرے دی۔ سَيَقُولُ دادلیل دے چہ داوحی په حال د سفر کنس سائل
 شویوه او داپیش گوئی یقینا رشتیا شوه نو دا اخبار بالغیب دے رپاتے په بل مخ

الرَّسُولَ وَالْمُؤْمِنُونَ إِلَى أَهْلِيهِمْ أَبَدًا وَرَبِّينَ

رسول او مؤمنان رحمتاً (خود پاں بچ تہ میسرے او دوی شوے وڈ

ذَلِكَ فِي قُلُوبِكُمْ وَظَنَنْتُمْ ظَنَّهُ السَّوْءَ وَكُنْتُمْ

داگمان یہ زہونو ستاسو کیں او گمانو تہ کول تاسو گمانو تہ یں او تاسو وڈے

قَوْمًا بُورًا ۱۲ وَمَنْ لَّمْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ

قوم تباه کیدونکی . او شک کہ ایمان تہ داوہی پہ اللہ تعالیٰ او پہ رسول و حقہ پائے

دلیل دے پہ صداقت دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم بانداے۔ الْمُحْكَمُونَ پہ صیغہ
 داسم مفعول سرہ یے ذکر کرد اشارہ دہ چہ اللہ تعالیٰ دوی لہرہ دے نبی صلی اللہ علیہ
 وسلم دے ملگرتیا نہ دوستو پاتے کول پہ سبب دے تفاق دے زہونو دے ددی۔ شَعَلْنَا أَمْوَالَنَا
 وَأَهْلُونَا دے دسروغ عذار دے دیارہ دے کیدلو دے عمرے تہ یعنی دوی ویل
 چہ دے مانو نو او دے اہل و عیال حفاظت کول ضروری دی او زہونو ہیچو نہ ثابتان نیشتمہ
 انتظام او کپی پہ دے وجہ مونو مشغول شو۔ فَاسْتَغْفِرُ لَنَا نُطَلِّبُ دے مغفرت ہم دے دوی
 پہ طریقہ دے استہزاء سرہ دے پہ دلیل دے دوستو چیلے سرہ۔ مَا نَسِيَ فِي قُلُوبِهِمْ دے یعنی دے
 دوی پہ زہونو کیں ارادہ دے استغفار نیشتمہ حکمہ چہ دوی خان تہ کنتھ کار تہ وائی۔
 قُلْ قَسَمٌ بِمَا لَكَ تَكْمُلُ حَاصِل دے چہ ستاسو پاتے کیدال دے رسول اللہ صلی اللہ علیہ
 وسلم تہ دیارہ دے حفاظت دے مال او اہل تاسو تہ ہیچ ضرر تہ شی دے کولے او تاسو تہ
 حہ فائزہ دے کولے نشی۔ ضَرًّا ہر قسم ضرر کہ لوٹے وی یا ورو کہ پہ اہل کیں
 وی یا پہ مال کیں دارنگ تَقَعَا ہم عام دے یلے اضطراب دے دے پتھولو دے دوی تہ
 تفاق او حصار تہ۔

۱۲ دا ہم زجر دے پہ ذکر دے خاورو قیاحتو تہ دے دوی سرہ دا بیل دیارہ دے ترقی دے
 یعنی دے تفاق او حسد سرہ دوی پہ فاسد گمانو نو پسے روان دی۔ اَنْ لَّنْ يَنْقَلِبَ اہ
 مراد دے تہ دا دے چہ دوی دے رسول او دے مؤمنانو شان سپک گنری او دے مشرکانو
 شان لوٹے گنری دے دے وچ تہ داگمان یے کوڈ۔ وَرَبِّينَ ذَلِكْ اہ اشارہ دہ
 چہ داگمان کول یے اختیارہ تہ دی پدکہ دوی پہ دے بانداے خو شحالہ دی
 چہ رسول او مؤمنان ختم شی۔ ظَنُّ السَّوْءِ مراد دا دے چہ اللہ تعالیٰ دے دے
 رسول او مؤمنانو سرہ ہیچ امداد تہ کوی حکمہ چہ دوی پہ دین باطل بانداے دی۔

فَإِنَّكُمْ كُنْتُمْ كَالْكَافِرِينَ سَعِيرًا ۝ وَإِلَهُ مُلْكِ السَّمَوَاتِ

نو یقیناً تیار کرے دے مونہ کافرانو لہ اور تیز بلید و نک ۔ او خاص اللہ تعالیٰ رب بادشاہی و اسمانو

وَالْأَرْضِ يُغْفِرُ لِمَن يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَاءُ

او د زمین دہ ۔ بخشنہ کوی چاہہ او غواری او عذاب و رکوی چاہہ او غواری

وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ۝ سَيَقُولُ الْكَافِرُونَ

او اللہ تعالیٰ دے ۔ بخشنہ کو و نک رحم کو و نک ۔ تردے وائی بہ پاتے کرے شوی خلق

إِذَا انْطَلَقْتُمْ إِلَى مَغَائِمٍ لِّتَأْخُذُوا هَازِرُونَ تَتَّبِعُكُمْ

ہر گاہ چہ روان شے تاسو غنیمتو تہ دے دپارہ چہ داخل ہفہ پر یکدے مونہ چلا رشتو تاسو سرہ

يُرِيدُونَ أَن يُبَدِّلُوا كَلِمَ اللَّهِ فَلَئِنْ تَتَّبِعُونَا

غواری دوی چہ بدل کری دوی کلام د اللہ تعالیٰ تہ او ایہ ہم چرے مہ خٹے زمونہ سرہ

كَذَّابِكُمْ قَالَ اللَّهُ مِنْ قَبْلُ فَسَيَقُولُونَ بَلْ

دقہ شان وٹے دی اللہ تعالیٰ د دے تہ معکس نو تردے دوی بہ وائی یکہ

بُورًا جَمْعٌ ذَبَّارَةٌ هَافَةٌ خَيْرٌ تَهَ وَايٌ چہ خراب شی او هیچ فائده او خیر یکتن نہ وی او کثرت

پھیلہ معنی دے یعنی دوی د دے وخت نہ پروا تہ ہم بے کارہ او شریان خلق و دے

يَا كُنْتُمْ بِهَ مَعْقِلٌ ذَمْرُكُمْ دے یعنی اوس او گر خیدلے بے کارہ او بے خیرہ

۱۳ دا تخویف اخروی دے او اشارہ دہ چہ د منافقانہ ایمان شرعی نیستہ نو دوی

کافران دی

۱۴ دا ذکر د توحید دے یہ ذکر د صفتو تو د اللہ تعالیٰ سرہ او مقصد پکتن توحید

دے چہ د نفاق نہ تو یہ او کرے نو اللہ تعالیٰ بہ درتہ بخشش او کری او علت ہم

دے دپارہ د ماقبل یعنی اللہ تعالیٰ بادشاہ دے چہ چالہ عذاب و رکوی نو ہیشوک

یہ مقابلہ تہ شے کوے

تَحْسُدُونَ بَلْ كَانُوا لَا يَفْقَهُونَ إِلَّا قَلِيلًا ۝

حسد کوئے تاسو تہو ۲۶ سورہ بلکہ دوی تہ پوہ پڑی مگر لی

یہا یہ دے ایت کہیں ہم زجر دے یہ ذکر دُخْلُور و قیاحتو نہ منافقانو سرہ۔ اِلٰی مَعَاذِ
لِئَاخُذُوْهَا مراد دے نہ غنیمتو نہ دخیبر دی او یہ دے تعبیر کہیں اشارہ دہ چہ دخیبر
یہ غزوہ کہیں لگ تکلیف و قحہ دے اساتہ او یقینی وہ یعنی ہر کلا چہ صحابہ
کرام دے صلح د حدیبیہ نہ واپس شول تکلیفونہ ورتہ دیر اور سیدل او مقصد د
سقریئے ہم حاصل نہ شونو نہ دعوی زہونو کہیں خفکان و دے دنا ثل کولو دپارہ
اللہ تعالیٰ نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ حکم او کروجہ غزوہ دخیبر تہ ہفہ صحابہ کرام
بوخہ کوم چہ یہ سقر د حدیبیہ کہیں شریک و او نور چاتہ اذن مہ و رکوع۔

دُرُوْدًا تَشِيْعُكُمْ نو ہر کلا چہ قحہ دخیبر اساتہ وہ او غنیمتو نہ حاصلیدل ہم یقینی و
دے وچہ نہ منافقینو دا مطالبہ او کروجہ موہو ہم تاسو سرہ غزوہ دخیبر تہ خو۔
او دا یشکارہ دلیل و دے خیرہ باندے چہ دوی ویلے و و شغلتنہ اموالنا و اہلونا
چہ داعذر د دوی بلکل دروغ و دے کہ دوی واقعی مشغول وے نو بیا خیبر تہ دسقر
کولو وے مطالبہ کوی نو معلومہ شوہ چہ دوی دنیا پرست دی یہ حدیبیہ کہیں د
غنیمت خہ طمع نہ وہ او یہ خیبر کہیں د غنیمت یقینی طمع وہ نو د غنیمت یہ نیت
دوی خیبر تہ تلل غواہی۔ کلام اللہ مراد دے روستو دواہرہ جملو کہیں ذکر دے
رَقْلٍ لَّن تَتَّبِعُونَ اَكْذَابًا ۝ قَالَ اللّٰهُ مَنْ قَبْلُ ۝ بَعْضُ مَفْسِرِيْهِ وِیلے دی مراد دے
نہ وعدہ د اللہ تعالیٰ دہ د اہل حدیبیہ سرہ چہ تاسو یہ غنیمتو نہ دخیبر در کورم
او بعضو مفسرینو ویلے دی چہ مراد دے نہ امر د اللہ تعالیٰ دے نبی صلی اللہ
علیہ وسلم تہ چہ خیبر تہ وے تہ ٹی مگر صرف حدیبیہ والے۔ یہ دے روستو
دواہرہ اقوالو کہیں و سی خفی تہ کلام اللہ اویلے شو یعقو احادیث ہم د اللہ تعالیٰ
کلام دے۔ بعض مفسرینو ویلے دی چہ مراد دے تہ ایت د سورہ توبہ ۳۸

دے لیکن ابن جریر دے قول رد کرے دے چہ غزوہ تبوک خو دخیبر
تہ روستو وہ او ہفہ ایت خو د غزوہ تبوک پہ سفر کہیں نازل شوے دے۔
فَسَيَقُولُوْنَ يٰۤاِنَّ تَحْسُدُوْنَ عَلٰی مَا جَاءَ بِكُمْ دُی دغہ کلام د اللہ تعالیٰ خو د سرہ متی
نہ بلکہ وائی چہ تاسو دخیبر سقر یا غنیمتو نو کہیں چہ موہو لہ شرکت نہ را کوئے
نوستا سو زہونو سرہ حسد دے یعنی منافقان نسبت د حسد رسول اللہ صلی اللہ

قُلْ لِلْمُخَلَّفِينَ مِنَ الْأَعْرَابِ سِتْرٌ عَوْنٌ إِلَى

تہ اوایہ پاتے کرے شوے یا تا چیا تو تہ نردے را او بیلے شے یہ جنگ د

قَوْمِ أُولَىٰ بِأَنْسٍ شَدِيدٍ تَقَاتِلُوا لَهُمُ أَوْ يَسْلُبُوا

دائے قوم تہ چہ سخت جنگ والا دی قتال یہ کوئے ددوی سرہ تدرے پورے چہ اسلام راوری

فَإِنْ تَطِيعُوا يُؤْتِكُمُ اللَّهُ أَجْرًا حَسَنًا وَإِنْ تَتَوَلَّوْا

نو کہ تاسو خیر او متلہ در بہ کری تاسو تہ اللہ تعالیٰ خا شستہ ثواب او کہ چرے تاسو بخ او کر خوؤ

كَمَا تَوَلَّيْتُمْ مِّن قَبْلُ يُعَذِّبُكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ۝۱۶

لکہ چہ تاسو بخ کر خوئے دے دے تہ مخکن عذاب یہ در کری تاسو تہ عذاب درد ناک

علیہ وسلم او صحابہ کرام تہ کوی۔ او حسد ویلے کیری تمنا کول د زوال د نعمت الہیہ
دیل چانہ او د هغه زوال دپارہ کوشش کول او حسد یہ ہرہ طریقہ سرہ چہ وی نو
گناہ کبیرہ دے او حدیث صحیح کہیں چہ واید دی چہ (احسد الا فی الثنتین) نو
مراد د حسد تہ غبطہ دہ یعنی سیالی کول دیل چا د نعمت پشان د خان دپارہ
غویتل دپارہ ددے چہ هغه سرہ برا برشی۔ بَلْ كَانُوا لَا يَفْقَهُوْنَ إِلَّا قَلِيلًا۔ بَلْ
دپارہ د ترقی دے یعنی کلام اللہ بدلول او نسبت د حسد نبی او مؤمنان تہ کول خو غہ کوئے
بلکہ دوی جاہلان دی ددین او د اللہ تعالیٰ او د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یہ خبرو
باندے تہ پوہیری إِلَّا قَلِيلًا مراد ددے تہ د دنیا خیرے دی لکہ چہ سورۃ روم
سک کتب دی۔

سلا یہ دے کتب اشارہ دہ اظہار د منافقت ددوی تہ چہ دوی ویلے وُو دَرُوْنَا نَتَّبِعُكُمْ
نو ددے تہ روستو دوی قتال فی سبیل اللہ کہیں شریک شول نو دا قول یہ ددوی
رشتنی وی او کہ تہ دروغزن یہ وی۔ مِنَ الْأَعْرَابِ معلومیری چہ د حدیبیہ
تہ صرف اعراب پاتے شوے وُو ددے وچ تہ دالفظ ئے مخکن ہم ذکر کرے
وُو او یہ دے ایت کہیں ہم۔ سِتْرٌ عَوْنٌ إِلَى قَوْمِ أُولَىٰ بِأَنْسٍ شَدِيدٍ مراد ددے تہ
قتال د بنو حنیفہ اہل یمامہ دے چہ هغوی تہ ایو یکر رضی اللہ عنہ دعوت ور کرے
وُو اوقارس اوروم دے چہ هغوی تہ عمر رضی اللہ عنہ دعوت ور کرے وُو۔
او بنا یہ دے تفسیر یا تداے اشارہ شوہ چہ د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم (پاتے یہ بل مخر)

لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَىٰ حَرْجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرْجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرْجٌ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ

نہ ہشتہ پہ ہوندا ہاندے گناہ او نہ پہ گورد ہاندے گناہ او

يَدْخُلْهُ جَنَّتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَمَنْ

نہ پہ نا جورہ ہاندے گناہ او چاچہ تابعدا لای او کہہ کہ اللہ تعالیٰ او کہ رسول و صفہ

يَتَوَلَّ يُعَذِّبُ بِهِ عَذَابًا أَلِيمًا ۖ لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنْ

داخل بہ کہہ دے لڑے جن تو نہ تہ چہ بھیڑی بہ لاندے کہہ تہ ولے او چاچہ

مَنْ أَذَرَ خَوْفَ عَذَابٍ بِهِ وَرَكَرَىٰ دَعَا لِرَبِّهِ عَذَابًا دُونَ ذَلِكَ

مخ او گر خوو عذاب بہ ورکری دے لڑے عذاب درونک ۔ یقیناً رضا شوے دے اللہ تعالیٰ دے

الفتح ۴۸

علیہ وسلم نہ روستو خلافت دے ابو بکر او عمر رضی اللہ عنہما حق دے حکم چہ دھوی
 دے زمانے پہ قتال کتب شریعت کولے سبب دے اجر حسن او شرکت نہ اعراض ہے سبب
 دے عذاب گر خولے دے۔ او بل قول دادے چہ مراد دے نہ قتال دے موازن او تثقیف دے
 یعنی غزوہ دے حنین او طاس او طائف لیکن پہ دے قول ہاندے اعتراض دے چہ
 لن تتبعونا او دارنگ سورۃ توبہ کتب لن تقاتلوا معی عذابا تیر شویدی دے تہ
 معلوم میری چہ دوی تہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم بیا دعوت تہ دے ورکے دے قتال
 کولو؟ جواب دادے چہ آیت دے سورۃ توبہ خو دے غزوہ حنین نہ روستو نازل شویدا
 او پہ لن تتبعونا کتب متع مختص دے پہ غزوہ خیبر پورے۔ حرق دے سین پہ استدعاون
 کتب دلالت کوی چہ دا دعوت پہ زمانہ دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم کتب دے نوروستے
 توجیہ غورہ دے او دفعہ قول دے قتادہ او دے عکرمہ دے۔ تقاتلوا تھم اؤ یسلمون یعنی
 پہ دے دوارہ کتب یہ یوکاروی قتال یا اسلام لیکن پہ

قرینہ دے سورۃ توبہ سورۃ دا حکم دے اہل کتابو بارہ کتب نہ دے بلکہ دے غوی نہ جزیہ
 اغستل ہم جائز دی۔ دارنگ بعض نور کا قران چہ پہ دلیل دے حدیث صحیح سورۃ
 غوی تہ ہم جزیہ اغستل جائز دی۔ کما تو کتبم من قبل اشارہ دے قولی دورخ
 دے احد او حدیبیہ او تورواقعات تہ ۔

مخ دا حکم معذوریتو دے چہ مستثنی دی دے قرصیت دے قتال نہ۔ و من یطیع اللہ
 و رسولہ پہ دے کتب اشارہ دے چہ علاوہ دے قتال نہ تور اطاعت یہ دوی ہاندے کوی

الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يَبَايَعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا

مؤمنان (صحابہ) نے کوم وخت چہ بیعت کوئی دوی تاسرہ لہندے داولے نہ بخبروؤ اللہ تعالیٰ دے

فِي قُلُوبِهِمْ فَأَنْزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَأَثَابَهُمْ

عفو غفرانہ چہ بہ زہونہ دوی کیں وڈ نور اولیولہ اللہ تعالیٰ تسلی بہ دوی باندے او بدلہ ہے و رکم دوی دے

فَتْحًا قَرِيبًا ۝ وَمَعَائِهِمْ كَثِيرَةً يَأْخُذُونََهَا وَكَانَ اللَّهُ

فتح نزدے او غنیمتوںہ دیر چہ اخلی دوی حقہ او اللہ تعالیٰ دے

د استطاعت موافق قرض دے لکہ دعوت تبلیغ وغیرہ۔

قائدانہ علیہ اعلیٰ نے جنکین ذکر کرو چکہ چہ قتال کیں اول د نظر کولو دیر ضرورت دی او ہوندا والے داسے عذر دے چہ نہ حائلہ کیڑی بیاور پے عرج ذکر کرو چکہ چہ رسو د صلاحیت د نظر نہ دخیو دسلامتیا ضرورت دے او دا عذار ہم لہنہ حائلہ کیڑی او اوھر کلام چہ عرج ردیو چہ کہوالے عذر دے نوپہ دوارو خپوشل کیدل خو ضرور عذر دے۔

قائدانہ علیہ۔ د حدیبیہ نہ کوم مسلمانان چہ پاتے شویوؤ نو د هغوی دغہ دے عذارونہ وود دے وچ دایے خاص کپہ یہ ذکر سرہ کہ نہ ددے نہ علاوہ نور عذارونہ ہم شتہ چہ یہ سورۃ توبہ سہ۔ سہ کیں ذکر شوی دی یا یہ احادیث صحیحہ کیں ذکر دی۔

سہ ددے ایت نہ تراخر دسورت پورے دویم باب دے یہ دے کیں اٹھ حالات د صحابہ کرامو ذکر کوی کوم چہ حدیبیہ کیں حاضر و او دوی لہ دنیوی او اخروی بشارتوتہ ذکر کوی او دوی یہ مقابلہ کیں زجرو لہ دی منافقانو او مشرکانوتہ بیجاواب دیو شیعہ د منافقانو دے یہ اخر کیں عظمت شان د نبی صلی اللہ علیہ وسلم دے او دعام صحابہ کرامو لسن صفات ذکر کوی۔

تفسیر۔ یہ دے ایت سہ کیں د صحابہ کرامو دودہ حالتوتہ او درے بشارتوتہ ذکر کوی۔ لَقَدْ رَضِيَ بِهِ دے کیں اول بشارت دے یہ دیر تاکید سرہ او سورۃ توبہ سہ کیں داسے بشارت دلو صحابوتہ ذکر شوے دے او ددے لفظ دوجہ نہ بیعت د حدیبیہ نہ بیعت الرضوان وٹیلے کیڑی۔ اِذْ يَبَايَعُونَكَ او ددے سبب یہ احتمال سرہ داوڈ چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم حدیبیہ مقام نہ یہ ارادہ ریا تے یہ بل مخ

دعمرے تقریباً دینتھیں سوہ صحابہ کرامونہ اور سیدانو اول قاصدائے مکہ والو تہ
جو اس بن امیہ خزاعی رضی اللہ عنہ اولیہ لو لیکن دھغہ تھے تہ دیر مشرکان حائل
شول او مکہ تہ تے دتللو اجازت ورنہ کرد بیاعثمان رضی اللہ عنہ اولیہ لو هغوی
عثمان رضی اللہ عنہ تہ اجازت و رکروچہ تہ عمرہ اوکرہ لیکن نبی صلی اللہ علیہ
وسلم او نورو صحابو تہ اجازت نیشتمہ نو عثمان رضی اللہ عنہ او فرمائیل چہ زہ طواف
تہ کوؤم ترخو پورے چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ وی کرے یہ دے خبرواترو
سرہ عثمان رضی اللہ عنہ مکہ کیں دیر ایسا کرے شو۔ او خبرخور کرے شوچہ هغہ
قتل کرے شوے دے نو دغہ وخت نبی صلی اللہ علیہ وسلم صحابہ کرامونہ دعوت
و رکروچہ راشعے ما سرہ بیعت اوکرے چہ قتال یہ کوو او تیختہ یہ تہ کوو اونبی صلی اللہ
علیہ وسلم دغہ وخت دیکر دے اوے یہ سوری کیں ناست وؤ نو تو لو صحابو بیعت اوکرہ
اونبی صلی اللہ علیہ وسلم خیل تے لاس پہ خیل لاس کیں کیخود لوچہ داییت
دپارہ عثمان رضی اللہ عنہ دے اودا واقعہ عثمان رضی اللہ عنہ د رفعت شان دپارہ
لوئے دلیل دے او یوحنا یث کیں وارد دی چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم او فرمائیل چہ
اور دجہنم تہ یہ تہ داخلیری میٹوک دھغہ چاتہ چہ ددے اوے دلا تلمے تے
دنبی صلی اللہ علیہ وسلم سرہ بیعت کرے دے۔ اوسعید بن المسیب دخیل پلار
تہ روایت کوی چہ زہ ہم یہ دغہ بیعت کوؤ نکو کیں شامل ووم نوھر کا چہ راتلونکے
کال مونبر پہ دغہ لارہ راغلو تو هغہ او تہ زمونہ تہ بلکل ہیرہ کرے شوہ او عام
تاد بخونو کیں لیکے دی چہ دعمر رضی اللہ عنہ یہ دور خلافت کیں بعض خلق
یہ راتلل او دیوے اوے دلا تلمے بہ تے مونخو تہ کول یہ دے عقیدے سرہ
چہ دامتبرک مقام دے ردا او تہ دوی پہ خیل خیال سرہ مقرر کرے وہ نو عمر
رضی اللہ عنہ حکم اوکرہ دھغہ اوے یہ پریکولو سرہ او هغہ لاریے بندہ کرہ۔ او
کتاب الاعتصام شاطبی ویلے دی چہ داکار عمر رضی اللہ عنہ دے دپارہ اوکرہ
چہ یہ داسے تبرکاتو سرہ دشرک دروازہ پرانستہ تہ شی لیکن افسوس پہ دگامت
روستنی دادے چہ دوی ددیرو پیرانو دخیرو نو تہ او مکا نو نو دناستہ تہ یہ
داسے طریقے سرہ حصول دتبرکاتو شورو کرے دے چہ هر قسم شرک پہ هغہ
کیں کوی هغہ تہ سجدے کوی دھغہ تہ قائمے اغستل او مرضو تہ دفع کولو
عقیدہ لری دھغہ دپارہ نثار و تیار ہم پیش کوی دھغہ پہ خوا کیں عرسونہ ہم کوی
قَاتِلِي يَوْ قُوتُكَ نَفْعًا لِّمَا فِي قُلُوبِهِمْ مَوَادَّ مَا فِي قُلُوبِهِمْ نَهْ صِدَاقٌ اَوْ اخْلَاصٌ دے

عَزِيزًا حَكِيمًا ۝١٩ وَعَدَّكُمْ اللَّهُ مَغَانِمَ كَثِيرَةً

زور اور حکمت تو والا ۔ وعدہ کرے دے اللہ تعالیٰ تاسو سرور دہیو غنیمتو

تَأْخُذُ وَتَهَا فَعَجَلَ لَكُمْ هَذِهِ وَكَفَّ أَيْدِيَ النَّاسِ

چه اخله به تاسو هغه تونر ئی درکړو تاسو ته ۱۵ او بیا ئی کړو لاسونه ۱۶ خستو

عَنْكُمْ وَلِتَكُونَ آيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ وَيَهْدِيَكُمْ

ستاسو ته او د دے ديارخ چه شي مخينه دياره د مونانو او کلک کړی تاسو ليه

صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا ﴿٤﴾ وَآخِرَى لَمْ يُقَدِّرُوا عَلَيْهَا

یہ لار تیرہ یا تیس اور تو رعیت تو نہ چہ ستا سودن نہ دگر شوے بہ حق بات ہے

یعنی ذبیعت کولو نہ مخکنیں ددوی اخلاص اللہ تعالیٰ تہ معلوم وڈ اوفاء د علت
 دیارہ دہ یعنی اللہ تعالیٰ پہ وخت ذبیعت کنیں ددوی نہ پہ دے وجہ رضا شو چہ
اللہ تعالیٰ تہ مخکنیں نہ ددوی اخلاص معلوم وڈ، فَأَنْزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ د اعطفا
 دے پہ رفیق باندے یعنی رضا د اللہ تعالیٰ سبب او گر خیدار ددوی د اطمینان او
 دشجاعت د قتال دیارہ سرہ د لگ عدد تہ۔ وَأَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا مراد د دے تہ فتح
 د خیر دہ چہ پہ واقعہ د حدیبیہ پس متصل او شوہ اودا اللہ تعالیٰ عوض او گر خو وڈ
 دیارہ د اخلاص ذبیعت کولو۔

۱۹۔ دا عطف دے یہ فتحاً یا ندمے او مراد تریبہ عنیمتوہ دخیبر دی چہ ہونہ زمکے
باغات نقود او نور مالوتہ و...

سنا ہم بشارت دنیویہ دے او مراد دے مغنم نہ روستو د خیر نہ تروفت د
 نبی صلی اللہ علیہ وسلم پورے قول غنیمتو نہ دی۔ ہذا غنیمتو د خیر نہ اشار
 دہ۔ وَكَفَّ أَيُّدِي النَّاسِ عَنْكُمْ د ایل معجزاتہ انعام دے چہ ہرکلا نبی صلی اللہ علیہ
 وسلم ارادہ د سفر د عمرے او کرہ تو یہودیا تو قصد او کرو چہ مدینہ باندے حملہ
 کوو دارنگ ہرکلا چہ ارادہ د غزوہ د خیر یے او کرہ تو قبائلو د اسد او غطفان قصد
 او کرو چہ یہ مدینہ باندے حملہ او کری لیکن دے تو لویہ زہر تو کیں اللہ تعالیٰ
 رعب و اچو او د خیل و ارادو نہ واپس شول۔ وَلَيَكُونَنَّ اِيَّاهُ لَتَمُوتُ مِثْنًا د اعطف د
 یہ مقدار ریت باندے یعنی تشکروہ و لتکون او ضمیر یہ نکون ریتے یہ یل مخ

قَدْ أَحَاطَ اللَّهُ بِهَا وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ

یقیناً راگیر کریدی اللہ تعالیٰ ہفتہ لڑا یہ علم خیل کیں او دے اللہ تعالیٰ یہ خبر بانداے

قَدِيرًا ۝ وَلَوْ قَتَلْتُمْ الَّذِينَ كَفَرُوا وَلَوْ لَا دَبَارَ

قدرت لرونکے ۔ او کہ چرے جنگ او کڑی تاسو سرہ کافران تو او یہ کورخوی شاکا نے

ثُمَّ لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ۝ سُنَّةَ اللَّهِ

بیا یہ تہ موی دوی هیچ دوست او تہ مددگار ۔ پشان دطریقہ اللہ تعالیٰ

الَّتِي قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلُ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ

ہفتہ چہ تیرہ شویداہ مخکین او هیچ چرے او یہ تہ موی تخطریقہ اللہ تعالیٰ لڑے

تَبْدِيلًا ۝ وَهُوَ الَّذِي كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ

بدلیدل ۔ او خامن اللہ تعالیٰ ہفتہ ذات کچہ بتدیے کرل رسوتہ ددوی ستاسو تہ اول رسوتہ ستاسو

کین راجح دے عجلت د غنیمتونو دخیبر او د دشمنانور رسوتہ دفع کولو تہ یہ تاویل د مذکور سرہ ۔ او د مؤمنانو د پاره ایت (دلیل) شوچہ اللہ تعالیٰ د دوی حفاظت کوی کہ دوی پہ کورونو کین حاضر وی او کہ غائب وی یا دلیل شو یہ صدق د نبی صلی اللہ علیہ وسلم یانداے ۔ د یھیں یگمراہ یعنی د غہ معجزاتہ کارونہ سبب دے د تثبت او د زیادت د ایمان د پاره ۔

۲۲۔ داہم داخل دے بشارت د تیویہ کین ۔ وَاخْرَىٰ فَعَلْ بِمَا دے یعنی وعداکم مخاتم اخری ۔ او ابن عباس رضی اللہ عنہما تہ روایت دے چہ مراد د دے تہ ہفتہ فتوح دی چہ رسو مسلمانانو تہ ورکریے شوے دو لکہ قارس اوروم کر چہ یہ اول وخت کین یہ ہفتہ یانداے قدرت تہ وو ۔ قَدْ أَحَاطَ اللَّهُ بِهَا یعنی یہ علم د اللہ تعالیٰ کین راگیر وو یا داچہ اللہ تعالیٰ ستاسو د پاره محبوس او محفوظ سائلے وو ۔ ۲۳۔ داہم پہ بشارت کین داخل دے یعنی کافران تاسو سرہ قتال تہ شی کوئے د دے وچ تہ چہ اللہ تعالیٰ ستاسو سرہ مدد کوی ۔ الَّذِينَ كَفَرُوا مراد د دے تہ مکہ والادی یہ واقعہ د جدیبیہ کین یا مراد ترینہ تول کافران دی ۔ سُنَّةَ اللَّهِ فعل فی پمت دے یعنی سَرَّ اللہ سنہ یا کافی تشنیہی پمت دے یعنی کسنہ

عَنْهُمْ يَبْطِنُ مَكَّةَ مِنْ بَعْدِ أَنْ أَظْفَرَ كُمْ عَلَيْهِمْ

ۛ هغوی ۛ ۛ مینځ ۛ مکہ کتب روستو ۛ ۛ نه چه وس ۛ ۛ برکرو ستاسو ۛ ۛ هغوی پانډے

وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا ﴿٣٧﴾ هُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا

او اللہ تعالیٰ کے ستاسو عملوں پر لکھا لیا ونگے . . . دھواۃ خلق دی چہ کفریہ کریں

وَصَلُّوا وَكُمُّ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَالْهُدَى مَعَكُمْ

او منع کرے ہے تاسو کے مسجد حرام نہ اوہ دیوانہ چہ ہندو کریشوین

أَنْ يَبْلُغَ حَيْلَهُ وَلَوْلَا رِجَالُ الْمُؤْمِنِينَ وَنِسَاءُ

ۛ رسیدلو نہ کھائے ۛ حلال ہے ۛ او کہ چرے نہ دے سری مؤمنان او قرآن

اللہ تعالیٰ او مراد ترے تہ امداد دے اللہ تعالیٰ دے دے تیر شوے انبیاء علیہم السلام سے
 بہ مقابلہ دے کافرانوں کی چاہے اللہ تعالیٰ ہر کسی سے امداد کرے دو اوکا قرآن ہے مغلوب
 کری اور تباہ کرے دو۔

مسکد اہم ذکر انعام دے اللہ تعالیٰ دے یہ مؤمنانویاں دے اودارنگ تائید دے دے مخکس
ایت یعنی دقتال یہ وخت کیں یہ دوی شاگرہوی دے دے امداد دے اللہ تعالیٰ تہ تاسو
سورہ لکھ چہ یہ دے واقعہ خاصہ کیں اللہ تعالیٰ ستاسو مدد کرے دے ۔

[illegible]

مُؤْمِنَاتٍ لَّمْ تَعْلَمُوهُنَّ أَنْ تَطْوَوهُنَّ فِتْنَتَكُمْ مِنْهُنَّ

مؤمنے چہ تاسو ہغوی نہ پیتے چہ ذخیہ دل اندے بہ لے کرے نواوہ رسیدی تاسوتہ ددوی دوج نہ

مَعَرَّةٍ بِغَيْرِ عِلْمٍ لِيَدْخِلَ اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِ مَن

نقصان بہ بغیر د پورہ نہ ددے دپارچہ داخل کری اللہ تعالیٰ بہ رحمت خپل کنی ہنہ چا لہ

يَشَاءُ لَوْ تَزَيَّلُوا لَعَذَّبْنَا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابًا

چہ او غواری کہ چرے دوی لے شول نو عذاب بہ ورکرو مونو کافرانو کہ د دوی نہ عذاب

أَلِيمًا ۝ اذْجَعَلَ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْحَمِيَّةَ

دندناک ۔ کلہ چہ و اچوڈ کافرانو بہ خپلو زہونو کنی غیرت

۲۵ یہ دے ایت کنش حال د اہل مکہ کافرانو بالخصوص ذکر کوی او دفع د دھم کوی کہ تولا
اوائی چہ صلح حدیبیہ ولے او کرے شہہ بلکہ اللہ تعالیٰ بہ امداد کرے ولے د
مؤمنانو سرہ او یہ مکہ والو بانڈے بیٹے حملہ کرے ولے او قتال بہ شوے ولے ؟
حاصل د جواب دادے چہ ہاں سبب د قتال خو موجود وو ہنہ کفر د دوی او د
مسجد حرام نہ منع کول د مؤمنانو او منع کول د ہدایا چہ داروستنی دواہ د دے
مشرکانو پہ دین کنش ہم تارواوو لیکن د قتال نہ مانع موجود وو ہنہ وجود د کمزور
مؤمنانو دے یہ مکہ کنش او وجود د ہنہ کسانو چہ اللہ تعالیٰ د ہغوی د پارہ ایمان لادرل
مقرر کرے وو یعنی کہ چرے یہ مکہ کنش یہ دغہ وخت قتال کرے شوے دے نو دغہ
مؤمنان بہ یکین یہ غلطے او خطائے سرہ قتل کرے شوے وو۔ وَالْهَدَىٰ د اعطف د
پہ صدق و کمربانڈے معکوفاً دا حال دے او یہ معنی د محبوسا دے رتے شوے او بند
کرے شوے (اَنْ يَّبْلُغَ مَجِلَّةً د ابدال اشتمال دے د الْهَدَىٰ نہ یا مقعول لہ دے۔ قرطبی
ولے دی چہ محل پہ زیر د حآ سرہ غایہ او منتهی تہ ولے کیری او محل پہ زور د حآ سرہ
خائے د نزول او د دیرہ کیدلو تہ ولے کیری۔ دلتمہ مراد د محل تہ مکان د نحر او د ذبیح
کولو د ہدایہ دے او ہنہ حرم شریف دے۔ وَلَوْ لَا يَحَالُ اہ دا ذکر د مانع د قتال دے
او مراد د دے کسانو نہ ہنہ مؤمنان دی چہ د ہجرت کولو تہ پہ سبب د عذر سرہ یا د
کافرانو پہ جبر سرہ پاتے شوے وو۔ لَمْ تَعْلَمُوهُنَّ یعنی تاسوتہ علم د ہغوی د ایمان
نیشہ یا تاسو ہغوی شخصی طور سرہ نہ پیتے۔ اَنْ تَطْوَوهُنَّ د ابدال اشتمال دے

حَبِيبَةُ الْجَاهِلِيَّةِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَى رَسُولِهِ

غیرت د جاہلیت نو را اولیولہ اللہ تعالیٰ تسلی خیلہ یہ رسول خیل بانڈ

وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَالزَّمَمُ كَلِمَةُ التَّقْوَى وَ

او یہ مؤمنانو (صحابو) بانڈے او کلکہ ٹے کرہ یہ دوی بانڈ کلمہ د تقویٰ او

كَانُوا أَحَقَّ بِهَا وَأَهْلُهَا وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ

وڈ دوی دیر حقدار دھق او لایق دھق او اللہ تعالیٰ دے یہ ہر خیر بانڈے

دَرَجَاتٍ أَوْ تَسَاءَلُوهُ أَمْرًا دَدَلْ تَه پامال کول د هغوی دی پہ وخت د قتال کیں پہ قتل

کولو زخمی کولو او وھلو سرہ - فَصِيبَكُمْ دہ قاصبہ دہ یعنی پامال کول ستاسو

هغوی لہر سبب د مصیبت ستاسو دے مَعْرَةَ لِسَانِ الْعَرَبِ کیں ویلے دی چہ

مَعْرَةَ خَالٍ دَخَارِجِ تَه وائی او دارنگ گناہ او سغائی اذی (مصیبت) او جنایت

او تاوان تہ ہم ویلے کیڑی - نو دلتہ معنی داشوہ کہ چرے تاسو مؤمنانو لہر پہ

علمے سرہ دژلے وے نولازم شوے یہ وے یہ تاسو پورے یدانے لگول د کافرانو او

دیتونہ دقتیلانو حکہ چہ یومؤمن پہ دارحرب کیں دی او هجرت ٹے تہ وی کرے

او دھقہ دایمان علم قاتل تہ تہ وی او قتل کرے شی نو یہ دے سرہ کفارہ لازمی

لکہ چہ سورۃ نساء سلا کیں تیر شویدی - بِغَيْرِ عِلْمٍ اشارة دہ عتارہ مؤمنانو پواھانہ

تہ حکہ چہ کامل مؤمن بل مؤمن لہر قصدا تہ قتل کوی - او د لول جواب بیت دے لَدُنْ

اللَّهِ لَكُمْ فِي دُخُولِ مَكَّةَ أَوْ لِسُلْطَانِكُمْ عَلَيْهِمْ - لِيَدْخُلَ اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ

دا علت دے دھذوق دپارہ یعنی تاسو یے مسلط نہ کرے پہ اہل مکہ بانڈے

دپارہ دے چہ بعض کسانو لہر توفیق دایمان و دکرپی او دغسے او شوہ حکہ

چہ روستو د صلح حدیبیہ تہ دیر کسان مسلمانان شول - كُتِرَ لَكُمْ ايعني کہ چرہ

دا مؤمنان د کافرانو تہ جداشی نو بیا یہ دے کافرانو بانڈے ضرور عذاب

راحتی دقتادہ تہ روایت دے چہ دا ایت دلیل دے چہ د مؤمنانو پہ وجہ اللہ تہ

د کافرانو تہ عذاب دفع کوی او دے قسم دیر مسائل مفسر قرطبی دلتہ ذکر

کرے دی هقہ او گورے -

عَلَيْهِمَا ۖ لَقَدْ صَدَقَ اللَّهُ رَسُولَهُ الرُّسُولَ بِالْحَقِّ

علم والا۔ یقیناً رشتہ کرے دے اللہ تعالیٰ رسول خلیل سرہ خوب یہ حقہ سرہ

۲۶ دا ہم ذکر د سبب د قتل او ذکر د مانع د قتل دے۔ یعنی مشرکانو د قتل د پاره سبب جو رکھے وو چہ ہفتہ حمیت د جاہلیت وو او یہ دے کہیں دیر قباحیت د مشرکانو ذکر کو ی ہفتہ دادے چہ د مسیح حرام او د عمرے نہ منع کول خو د دوی یہ دین کہیں ہم جائز نہ وو لیکن سرہ د دے نہ دوی مؤمنانو لہر منع کول دا خالص جاہلیت دے او د جاہلیت غیرت دا وو چہ یہ خط د صلح کہیں الرّحمن الرّحیم او محمد رسول اللہ لیکل یے نہ مثل او دارنگ د خیل معبودان باطلہ د پاره یے حمیت او عصیت کوو۔ صرف حمیت (غیرت کول) یہ حق باندے جائز دے لیکن یہ باطل باندے غیرت کول حرام دی ددوچے د الحمیۃ نہ روستو حمیۃ الجاہلیت یے ذکر کرو۔ فَأَنزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ مَرَاد د دے نہ توفیق د صبر او استقامت دے یہ مقابلہ د حمیۃ الجاہلیۃ کہیں او دیتہ رسول ہم محتاج دے ددے وجہ نہ عنی رسولہ یے ذکر کرو او د سورت یہ م۔ او سلا کہیں مراد تسلیم وو د صلح حدیبیہ شرطو نہ چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم مقرر کرے وو لیکن د صحابہ کرامو یہ زہد تو کہیں دہفتہ نہ خفکا وو نو ہفتہ خفکان اللہ تعالیٰ خائفہ کرو ددے وجہ یہ ہفتہ ایت کہیں صرف یہ مؤمنانو کہیں انزال السکینۃ ذکر کرے وو۔ وَأَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَىٰ هفتہ کلمہ چہ یہ ہفتہ سرہ د شرک نہ بچاؤ کیڑی او ہفتہ کلمہ د توحید دہ او دا تفسیر قرطبی کہیں یہ حدیث مرفوع او یہ اقوالو د صحابہ کرامو سرہ ہم ذکر کرے دہ۔ او مراد دادے چہ مشرکان یہ شرک باندے کلک وو نو اللہ تعالیٰ مؤمنانو لہر یہ توحید باندے کلک کول یا مراد دادے چہ لازم یے کرو یہ دوی باندے رعایت او لحاظ کول د کلمے د توحید یعنی داسے طریقہ اختیار کرے چہ یہ ہفتہ سرہ کلمہ د توحید او چتیری۔ وَكَانُوا أَحَقُّ بِهَا وَأَهْلُهَا یہ دے کہیں اشارہ دہ چہ دا الزام یہ دوی باندے جبراً کرھا او د دوی د اہانت د پلہ نہ وو بلکہ دا خو حقدار تہ دہفتہ حق و رکول وو۔ او آحق اسم تفضیل کہیں اشارہ دہ چہ کوم خلق د دوی تہ روستو مسلمانان شوی دی نو ہفتہ حق د دے کلمے دی لیکن اصحاب د حدیبیہ د بولو نہ زیات حقدار وو۔ وَأَهْلُهَا یہ دیکیں اشارہ دہ چہ حقدار دی د دوی فارضی نہ وہ بلکہ دوی یہ علم د اللہ تعالیٰ کہیں ددے کلمے اہل وو او پدیکیں اشارہ دہ ہفتہ حدیث تہ چہ اِحْتَارَهُمُ اللَّهُ (الصَّحَابَةُ) لِمُحَبَّةِ نَبِيِّهِمْ۔

لَتَدْخُلَنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ آمِينَ

مذہب داخل ہونے پر مسجد حرام تہ چہ اللہ تعالیٰ اوغوری امن والد

مُخَلِّقِينَ رُءُوسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ لَا تَخَافُونَ

خبر دہنکی د سرو نو خپلو او لندو وونکی د وختو تہ بہ ویر پر دے دشمن تہ

فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا أَفْجَعَلْ مِنْ دُونِ ذَلِكَ فَتَحًا

نو خبر دد اللہ تعالیٰ دہف رحمتو نو تہ چہ تاسو نہ وئے خبر نو در کبرہ اللہ تعالیٰ ددے تہ مخفی فتح

قَرِيبًا ۷۵ هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ

نزدے ۔ خاص اللہ تعالیٰ حقہ ذات دے چہ را او لیلوئے رسول خپلو بہ ہدایت سہ او یہ دین

۷۵۔ ا تسلی دہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم او صحابہ کرامو تہ او متعلق دے دے
فانزل اللہ سکینتہ سرہ او جواب د سوال د متفقینو دے چہ هغوی وئیل چہ رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وسلم ویلے و وچہ ما خوب لیدلے دے چہ موتو مسجد حرام تہ
داخل شو او عمرہ موکے دہ او حال داچہ دے خود اپس د حدیبیہ تہ راغے او
عمرہ یے او نکرہ نو یہ دے ایت کیں جواب دے حاصل یے دا دے چہ یہ خوب
کیں داسے تہ وؤ ویلے شوی چہ یہ دے کال کیں یہ وی نو داتلو تکی کال یہ دا خوب
ضرور رشتنی شی۔ الرؤیا دلتہ حرق د قی پت دے یعنی یہ خوب کیں ورتہ رشتیا
ویلے دد۔ یا صدق یہ معنی د مضارع دے معنی داچہ رشتنی یہ او گر خوی خوب لہ
نو الرؤیا مفعول بہ شو۔ بِالْحَقِّ دپارہ د بشکارہ کولو د حق او د حکمتو نو۔ توید یکیں
د دے خوب فائدو او حکمتو نو تہ اشارہ دہ۔ إِنْ شَاءَ اللَّهُ (سوال) داکلمہ د شک
یہ مقام کیں استعمالیری نو دا د اللہ تعالیٰ د شان سرہ مناسب تہ دہ (جواب) یہ دپہ
طریقو سرہ ! اول داچہ ابو عبیدہ ویلے دی اے یہ معنی د اذ سرہ دے غورہ داچہ
یہ معنی د اذ سرہ وی۔ دویم داکلمہ دپارہ د تعلیم د بندگانو خپلو دہ۔ دریم داچہ اے
یہ معنی د کما سرہ دے۔ خلورم داکلمہ د تبرک دپارہ دہ لیکن بیا ہم د تعلیم د بندگانو
دپارہ دہ حکمہ چہ اللہ تعالیٰ تبرک تہ محتاج نہ دے۔ مُخَلِّقِينَ رُءُوسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ
دا اشارہ دہ پورہ کولو د عمرے تہ یہ تحلیل سرہ روستو د طواف اوسعی تہ او خلق
(درختہ خرثیل) یہ تحلیل د احرام کیں غورہ دے د قصر تہ (پاتے پہ بل متح)

الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَكُفِّي بِاللهِ

حق سرہ دے دیا کہ چہ غالب کری دے کہ یہ قذو دیونو باندے او پورہ دے اللہ تعالیٰ

شَهِيدًا ۲۸ مُحَمَّدًا رَسُولَ اللهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ

محمد صلی اللہ علیہ وسلم رسول اللہ تعالیٰ دے، او حقہ کسان چہ دے تا بعد از دی (معاہدہ)

دے وج نہ ملحقین نے مخکس ذکر کرواں عام حال تو کیں قصر غورہ دے خلق
تہ یہ دلیل دے سرہ چہ دنی صلی اللہ علیہ وسلم نہ خلق بغیرہ تحلیل حج
او عمرے نہ ثابت نہ دے او حقہ حدیث چہ یہ ہے کیں ملحقینو تہ درے کرتہ دما
کری دہ حقہ ہم خاص دے یہ حالت د تحلیل بعد الاحرام پورے۔

سوال: ملحقین حال د لَتَدْخُلُوْا تہ صحیح نہ دے محکمہ چہ یہ حال د دخول کیں خلق
تہ دے جائز بلکہ روستو دخول او طواف اوسعی تہ دے؟

جواب: لفظ اَمِيْن کیں اشارہ دہ قدرت او تمکن موندل یہ پورہ کولو حج
باندے صرف امن د دشمن تہ مراد دے۔ لَا تَخَافُوْنَ د اہم حال دے۔

سوال: امنین دلالت کوی یہ عدم خوف باندے نو دالفا ہے بیا دے ذکر کرو؟

جواب: داد اثبات د دوام امن د پاره دے روستو عمرے کولو تہ یعنی یہ حال د
عمرے کیں یہ ہم امن اور روستو د ہے نہ یہ ہم خوف تہ وی۔ قَوْلِمَا لَمْ تَعْلَمُوْا
دا علت دے د مقدار ریتا) د پاره یعنی عمرہ کول ستا سو یو کال روستو کرے شہ
نوقا یہ معنی د علت سرہ دہ۔ مَا لَمْ تَعْلَمُوْا اشارہ دہ حقہ حکمتو نو تہ چہ یہ صلح
د حدیبیہ کیں وولیکن مؤمنانو تہ د مخکس نہ علم د ہے حاصل نہ و۔

فَجَعَلَ مِنْ دُونِ ذَلِكَ فَتْحًا قَرِيْبًا۔ ذلک اشارہ دہ خوب تہ او د فَتْحٌ قَرِيْبٌ تہ
مراد صلح دہ یا ذلک اشارہ دہ صلح تہ او د فَتْحٌ قَرِيْبٌ نہ مراد فتح د خیبر دہ۔

س: دا علت دے د لَقَدْ صَدَقَ اللهُ اہ د پاره او ذکر د صداقت د رسول صلی اللہ
علیہ وسلم دے د پاره دے کولو یہ حقہ مشرکانو باندے چہ صلحنامہ د حدیبیہ
کیں محمد رسول اللہ لیکو تہ ہے انکار کو او ویل نے چہ موتو ستا رسالت نہ
متو او د ہے یہ خائے محمد بن عبد اللہ اولیکو۔ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ الْحَقِّ
مراد د ہدی تہ قرآن دے او دین الحق نور احکام دی یا مراد د ہدی تہ دلیلو تہ
نہدی تہ عقیدہ دہ او دین الحق نور احکام دی یا مراد د ہدی تہ دلیلو تہ

أَشَدَّ أَعْلَى الْكَفَّارِ رَحْمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَّعًا

سخت دی یہ مقابلہ د کافرانو کفارم کوڑنے دی پہ میں خیل کیں ویتے تہ دوی دیکھ کوڑنے کی

سُجَّدًا أَيْتَغُونَ فَضْلًا مِّنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا نَّيْمًا هُمْ

سجودہ کوڑنے کی لغوی فضل د الله تعالیٰ تہ او رضا دھقہ . نختہ د دوی

فِي وُجُوهِهِمْ مِّنْ أَثَرِ السُّجُودِ ذَلِكَ مَثَلُهُمْ فِي

پہ مخونہ د دوی کیں دی د وچ د نختہ د سجود کو لو تہ دا د دوی حال دے یہ

الْثَّوْرَةِ هُمْ فِي الْإِنجِيلِ تَفْجُزُ عَآخِرَ

تورات کیں او حال د دوی پہ انجیل کیں پشان د کروتدے چہ راواپاسی

سُطَّةً فَأَزْرَهُ فَاسْتَدْلَطَّ فَاسْتَوَىٰ عَلَى سُوْقِهِ

تیخ خیل نو کلک کوی حقہ نو غتہ شی بیا برابر او دریری پہ پتہ خیل باتدے

يُعْجِبُ الزَّرَّاعَ لِيَغِيْظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ وَعَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ

خوشامی زمیندار لغ رعایت دا چہ غصہ شی پہ سبب د کسرت کافران وعدہ کریدہ الله تعالیٰ دھقہ کسانو سرہ

او مواعظ د قرآن او حدیث دی او مراد د دین حق تہ مسائل او احکام د دواوردی۔
 لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِمُ ضَمِيرُ اَوَّلِ رَاجِعِ دے دین حق تہ
 یا راجع دے رسول تہ او اظہار تہ مراد غالب گر خول دی او الدِّينِ مفرد یہ معنی
 د جمع سرہ دے۔ یا ضمیر راجع دے رسول تہ او اظہار تہ مراد اخبار او اعلام دے
 او الدِّينِ تہ مراد قول دین اسلام دے۔ وَكُفِيَ بِاللَّهِ شَهِيدًا مراد تری تہ شہادت د
 الله تعالیٰ دے یہ حقانیت د رسول الله صلی الله علیہ وسلم باتدے اگرچہ مشرکان
 شہادت نہ کوی پہ رسالت دھقہ یاندے۔ او داسے آیت پہ سورۃ تو یہ سکت کیں او
 سورۃ صف سکت کیں ہم دے لیکن پہ حقہ سور تو تو کیں رد یہ مشرکینو اہل
 کتابو باتدے مقصد او نو ذکر کرے و و لو کرة المشرکون او یہ دے سورت کیں
 پہ صلح کوڑنے مشرکانو یاندے رد دے چہ حقوی صلح نامہ کیں پہ رسالت باتدے
 شہادت تہ کوڑ۔

امُواذَعَمُوا الصِّلَحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَ

چہ ایمان لے راویں دے او عملو نہ لے کریدی د سنت برابر د دوی نہ . مخفیہ

أَجْرًا عَظِيمًا ۷۹

ثواب لو لے .

۷۹ روستو ذاتیات د رسالت او مقصد د رسالت نہ اوس اوصاف د رسول او صحابہ کرام و ذکر کوی اودا لش صفتونہ د صحابہ کرام و یہ عام حال تو کیں دی او تیر شوی اتہ احوال و و صرق یہ حالت د بیعت الرضوان کیں . مُحَمَّدًا رَسُولَ اللَّهِ د شہادت د الله تعالیٰ دے یہ رسالت د محمد صلی الله علیہ وسلم یانہ لے لکھ چہ تیر شوی الیت یہ آخر کیں د حق ذکر کرے شوے وو . وَالَّذِينَ مَعَهُ د اعطف دے یہ ماقبل یانہ لے کلہ چہ محمد موصوفی وی اور رسول الله صفت و کویہ دے صیغہ کیں وقف نشی کیدے اور روستو صفات د رسول الله سرہ د صحابہ کرام و دی . يَا مُحَمَّدًا رَسُولَ اللَّهِ مبتداء او خبر دی او الَّذِینَ مَعَهُ مبتداء دہ او مابعد لے خبر دے نو د صفتونہ صرق د صحابہ کرام و دی اودا قول غورہ دے . مَعَهُ مراد د دے تہ معیت د صحبت دے ترمز کہ پورے او صرق صحابہ ترینہ مراد دی یا مراد ترینہ معیت د تابعان لے دے نو بول مؤمنان ترینہ مراد دی .

أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ دا اول صفت دے اودا شدات د وجہ د نفرت د کفر او د شرک نہ دے . طبعی نہ دے او د حسن بصری نہ روایت دے چہ یہ شدات کیں صحابہ دا سے حالت تہ رسیدا لے وو چہ خیلے جاتے یہ لے ہم د کافرانو تہ لے سائلے او بدو تہ یہ لے ہم د هغوی د بدو تہ سائل د عبد الله بن عباس رضی الله عنہما تہ روایت دے چہ چا مشرک سرہ مصافحہ او کپہ نورس د اونیجی . دا هم د قبیلے د شدات تہ دے .

او مراد د شدات تہ د مداهنت تہ کمان سائل دی او یہ دین حق یانہ لے مضبوط پائے کیدل دی شدات یہ طریقہ د کتل کولوبدار د ویلو سرہ مراد تہ دے دپارہ د دے چہ د قولہ قولہ لینا رطہ) سرہ منافات رانشی . لَحْمًا وَيَسْتَهْمُرُ دا دویم صفت دے مراد د رحم تہ یہ یویل یانہ لے ترس کول او مینہ . محبت کول او مدد کول او معاف کول دی دا سے یہ سورہ مائده سے کیں ذکر دی . خطیب شریینی ویلے دی چہ حق یہ مسلمانانو یانہ لے یہ ہرہ زمانہ کیں دادے چہ دے اخلاق و لحاظ د او کپی سختی د کوی یہ حقہ چایانہ چہ دین اسلام والہ تہ دی او مؤمنانو سرہ د بے نزوت تیروی یہ احسان او صلہ رحمتی

اومدہ کولو او اذیت دفع کولو او صبر کولو دے دوی د غلطی تہ۔ تَرَکُمُ د اشارہ دہ چہ د اصفوتہ
 پہ دوی کیں یقینی دی۔ وَلَعَلَّاسُجَّدًا دادوہ صفتونہ دی اودا اشارہ دہ اہمیت د صلوٰۃ
 او کثرت د ہیئت تہ دے دوی پہ عملونو کیں۔

فایدا ۱۰ قیام ہے ذکر تہ کرو حکم چہ پہ حال د قیام کیں پورہ تہ معلومیری چہ دا انسان
مُوخَّکُو کوی او کہ تہ او ہر چہ حالت د رکوع او سجود دے نو ہنگامہ نسبتہ دہ د موخ کولو۔
يَبْتَغُونَ فَضْلًا اہ د اپنعم صفت دے دے تہ مراد اخلاص کول دی پہ تولو
 عملونو کیں فَضْلًا مراد تریہ نو ایونہ او جنت دے او یضو آگاہ نو دا تخصیص د دوستو
 د تعیم تہ یعنی فضل عام دے اورضا خاص دہ۔ او فضل ہے مخکین کرو پہ رضا
 باندے اشارہ دہ چہ حق د بندہ رد احتیاج د ہے تہ مخکین دے پہ حق د اللہ تعالیٰ
 باندے یعنی فضل خو حق د بندہ دے د طریق د اللہ تعالیٰ تہ اورضا خو صرف حق د
 اللہ تعالیٰ دے اودا مراد دے د قول د فقہاء چہ حق د عبد مقدم دے پہ حق د اللہ تعالیٰ
 باندے یعنی حق چہ اللہ تعالیٰ بندہ لہ ورکے دے ہخہ مخکین دے پہ حق چہ
 خالص صفت د اللہ تعالیٰ دے۔ يَسْمَاؤُمُ فِي دُجُوْهِمُ قِيَمُ اَلْاِسْجُوْدِ دا شیرم صفت
 دے پہ دے کیں اشارہ دہ دیرو موخونو کولو تہ او خصوصاً موخ د تہجد تہ۔ بیابان
 تہ کیں د مفسرینو دوہ اقوال دی یو دا چہ دا یہ پہ آخرت کیں وی حکم چہ حدیث
 صحیح کیں راغلے دی مضمون ہے دادے چہ پہ ورغ د قیامت یہ اللہ تعالیٰ ملائکتہ
 حکم او کری چہ د جہنم تہ مؤحدین را او یاسی نو ملائکتہ پہ ہے پڑنی پہ اثار د سجود مخکہ چہ
 کوم اندامونو باندے سجدہ کیبری نو اور د جہنم بہ ہخہ تہ خوری۔ دارنگ حسن بصری
 تہ روایت دے چہ مراد دے تہ سپین والے د خونو د دوی دے پہ ورغ د قیامت، پہ
 دلیل د رِيَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوْهُ وَتَسْوَدُّ وُجُوْهُ سہ۔ دریم قول دادے چہ دا پہ دنیا کیں
 دے یعنی علامان د تہجد کولو د شے او دیندارے چہ ہخہ خشوع او تواضع دہ دا
 جہاد ویلے دی اوزیر والے د خونو د دوی دا ہماک ویلے دی اودا نورانیت دے چہ پہ
 خونو د تہجد کوونکو متبعینو دست کیں معلومیری اوراجح دادہ چہ دا جملہ دوارہ
 قولونو تہ شامل دہ یعنی پہ دنیا او پہ آخرت دوارو کیں بہ داسے تہ وی۔ اودا اخل دی
 پہ ایت کیں ہر ہخہ خوک چہ پہ تولو موخونو باندے ہماقت کوی۔ او مفسر بقای
 ویلے دی چہ دا گمان مہ کوئے چہ مراد دے تہ ہخہ تہ غوطہ رنیمہ دہ چہ پہ
 تندی د بعض کسانو کیں جوہرہ شوے وی دا خوارج دی او پہ نہایہ د ابن اثیر کیں
 دی چہ ایوالہ رداء یو سرے اولیدلو چہ د سترگو پہ میخ کیں (پاتے پہ بل میخ)

دا سے نبیہ وہ نوحہ او فرمائیل کہ دانه دے نوحہ یہ دے۔ او بعض متقدمینو علماء ذہ نقل
دے چہ مونو موع کو ڈ لیکن زمونو دسترگو یہ مینع کین خہ خیزنه بیکاری او اوس خو
خلق موع کوی نو دسترگو یہ مینع کین د اوبن د زینگون پشان نبیہ بیکاری نو مونو نه
پوهید و چہ سرو نه ددوی درانه شو دے دی او که زمکه زنگه شویده۔ او این کثیر د
مجاهد نه نقل کرے دی چہ کله کله دانبه د دوارو دسترگو یہ مینع کین د هغه چاوی چہ زنگه
یے د فرعون نه هم سخت وی۔ لیکن مراد دے ته هغه کسان دی چہ دا سے نبیہ دریا
دپاره جوړوی یا مشرک یا بدعتی وی او دیر مونو نه کوی او دانبه یے په تندی کین
جوړه شی نو د دا سے کسانو دغه نبیہ د تندی دغه علماء ویده کنړ لے ده۔

ذَٰلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَةِ ۖ د ادم صفت دے د صحابه کرامو د مفسرینو نه دته دوه قولونه
نقل دی اول دا چہ په دے خا لے باندے وقف کول دی یعنی دا مخکین چہ کوم صفات صحابه
کرامو ذکر شول نو دا سے په تورا کیند کړ دی او مَثَلُهُمْ فِي الْاِنْجِيلِ ته نو دے کلام (جمله)
شور و کړی۔ دویم قول داد دے چہ وقف په په فِي الْاِنْجِيلِ باندے وی او د کَزَّيْعِ نه
نو دے جمله شور و ده۔ لیکن غوغا پدیکین اوله توجیه ده او قرینه داده چہ فِي الْاِنْجِيلِ
سره لفظ د مَثَلُهُمْ مستقل ذکر کړ دے په ماقبل عطف دے نو فصیح کلام به دا سے
و دے چہ دویم مَثَلُهُمْ به یے ته ذکر کولے او بله وجه داده چہ داری او
مشکوٰۃ یاب فضائل سید المرسلین کین د کعب الاحبار نه په صفت د رسول الله صلی
الله علیه وسلم او د صحابه کرامو کین عبارت د تورات نقل کړید دے دارنگ بقای په
نظم الدرر کین د دے ایت په تشریح کین عبارت د تورات په وصف د صحابه کین
نقل کړید دے۔ وَمَثَلُهُمْ فِي الْاِنْجِيلِ کَزَّيْعِ دا اتم صفت دے د صحابه
کرامو په طریقه د مثال سره او حاصل د دے مثال داد دے چہ نبی صلی الله علیه وسلم
اول دعوت شور و کړو نو کمزور دے حالت و د اجابت به یو یو سړی کوډ او خان به یے
پت ساتلو خکه چہ دشمنانو نه ویره وه لکه د فصل چہ اول تیغ بیکاره شی نو کمزور
وی او مرغو د خوړلو ویره هم وی بیا الله تعالی دعوت قوی کړو په مکه مکرمه کین د
عمر رضی الله عنه او د دیر صحابه د ملگرتیا په وجه سره دین بیکاره شو لکه تیغ د
فصل قوی شی نو بیکار نه د مرغو و غیر د خوړلو خطر وریاند دے کمه شی بیا د صحابه کرامو
په مکه کین او د مکے نه بهر په گردونواح او په حبش کین پوره جماعت جوړ شو لکه
فصل چہ غت شی او کلک شی نو بیا په مدینه منوره کین خپل مستقل حکومت قائم شو
لکه فصل چہ پوخ شی او قائم دے یے علم شی۔ د قتاده نه روایت دے چہ مثال

د اصحابو د محمد صلی اللہ علیہ وسلم پہ انجیل کیں لیکل شوے دے چہ را اوئی بہ یو قوم
 زرغون کیری بہ پہ شان د زرغون کیدلو د فصل، امر بالمعروف او نہی عن المنکر بہ
 کوی۔ اَخْرَجَ شَطَاءً شَطَائِي تہ ویلے کیری مراد توبینہ تیخ د غمو و ریشو، جوارو
 وغیرہ دے او اخراج کیں استاد (نسبت) زرع تہ مجازی دے یا ضمیر د فاعل
 اللہ تعالیٰ دے۔ قَارَرَهُ دَآرُ تہ ماخوذ دے قوت تہ او د انسان ملا تہ ویلے کیری
 لکہ اشد بہ ازری۔ قَاسَتْخَلْظَ مراد د غلظت تہ دادے چہ دا تیخ د فصل
 غپ شی دنگ والے او پلن والے یے دیر شی۔

قَاسَتْخَلْظَ عَلٰی سُوْقٍ سَوَقٍ تہ مراد تہ دھخہ یوئی دہ چہ دوستو د غپ والی تہ پہ
 خپل خائے برابرو وی ہوا لکاتے یے کگو لے نشی او کہ کوک شی نو د ویخ تہ یے
 تہ شی ویستے۔ يُخْجِبُ الزَّرَّاعَ یعنی کروندہ کوؤیکے د خپل محنت نہ نتیجہ
 اُوینی چہ فصل پورہ شو پوخ شو نو ہخہ دیر خو شمالہ شی نو دارنگ تہ
 صلی اللہ علیہ وسلم د صحابہ کرامو پہ ترقی او پہ غپ جماعت او د دین پہ استقامت
 باندے خوشحالہ شو او پہ دے جملہ کیں اشارہ دہ د صحابہ کرامو تہم صفت تہ
 تفسیر سراج المتیر کیں ویلے چہ شَطَاءً کیں اشارہ دہ ایوب کر رضی اللہ عنہ تہ
 قَارَرَهُ کیں اشارہ دہ عمر رضی اللہ عنہ تہ او قَاسَتْخَلْظَ کیں اشارہ دہ عثمان
 رضی اللہ عنہ تہ۔ قَاسَتْخَلْظَ کیں اشارہ دہ علی رضی اللہ عنہ تہ۔

لِيَغِيْظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ پہ دے کیں اشارہ دہ اسم صفت د صحابہ کرامو تہ۔ او متعلق
 د دے لام حاصل د مخکین عبارت دے یعنی داصفتونہ او دا ترقی چہ پہ دواہ
 مثالونو کیں ذکر شوہ اللہ تعالیٰ صحابہ کرامو تہ د دے وچ تہ ورکے دہ
 چہ کافران پہ دوی باندے قصہ شی او خفہ شی۔

ابن کثیر پہ تفسیر کیں لیکل دی چہ امام مالک رحمۃ اللہ دے ایت تہ استنباط کہ
 دے د کفر دوافضو چہ بدگوری صحابہ کرامو تہ او یوے دے د علماؤ د ہخہ
 سورہ موافقت کرے دے یہ دے مسئلہ کیں او قرطبی د امام مالک رحمۃ اللہ
 قول ذکر کرے دے چہ ہخہ ویلے دی چہ خوک مھر را پاسی او د ہخہ پہ زہ کیں
 یہ یو صحابی باندے بغض او غیظ وی نو ہخہ تہ دا ایت اور سیدانو یعنی د دے
 یہ حکم کیں داخل شو۔ بیا قرطبی پہ بارہ د عظمت شان د صحابہ کرامو او دھوی
 د اختلافاتو پہ بارہ کیں دیر خاستہ تفصیل را ورے دے ہخہ د او کتلے شی۔

وَعَدَ اللّٰهُ دَايِمًا اَوْ عَمَلًا صَالِحًا یے (پاتے پہ بل مخ)

ذکر کرد اشارہ دہ چہ صرف محبت دنی صلی اللہ علیہ وسلم سبب دجنت نہ دے بلکہ
اصل سبب ایمان او عمل صالح دے مِنْهُمْ دَا مِنْ دپارہ دجنس دے د تبخیض
دپارہ نہ دے ددے وچ نہ چہ صحابہ کرام بول ایمان او عمل صالح والہ او
جنتیان دی لیکن مِنْ راور لو کین تاکید دے او اشارہ دہ چہ ہر یو صحابی مستقل
ددے بشارت حقدار دے ۔

قائداہ :- شربینی ویلے دی چہ پہ دے ایت کین بول حروق معجم راجع دی
تو پہ دے کین باریکہ اشارہ دہ اتمام او اکمال دین د رسوا اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
نہ پہ ملگرتیا د صحابہ کرام و سرہ ۔ اللہ تعالیٰ نہ د عا دہ چہ مو تر ہم ددے وعدے
حقدار او گرووی او د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم او دھنہ د صحابو سرہ زمونہ
پورہ محبت پیدا کری او دھوی د اتباع کولو مونہ لہ توفیق با کری
اللہم الامین ۔

ختم شو تفسیر د سورۃ فتح پہ توفیق د اللہ تعالیٰ سرہ ۔

سُورَةُ الْحُجُرَاتِ
۲۹ مَدْرِيَّةٌ ۱۰۶

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْباقِي
۱۸

۲
ذِكْرُهَا

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْصُوا بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ

اے ایمان والو! وہاں سے کیونکہ ۵ اللہ تعالیٰ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة الحجرات .

ربط دے سورت دے سورہ فتح سرہ پہ خو جو ہو سرہ دے اولہ وجہ دادہ ہرکہ چہ
مخکس سورت کیں شان دے صحایہ کرام او دے حقوی دے ترقی کولو پہ طریقہ دے مثال سرہ ذکر شو
نواوس پہ دے سورت کیں اداہ ذکر کوی دپارہ دے دفع دے اختلاف او تفرق پہ مینج دے
حقوی کیں او دے تلو مسلمانانو کیں۔ دریمہ وجہ مخکس سورت کیں صداقت دے رسول صلی اللہ
علیہ وسلم ذکر کرو تو پہ دے سورت کیں دے حق و احترام کولو دپارہ اصول ذکر کوی۔
دریمہ وجہ دادہ چہ پہ حق سورت کیں یونوعہ صفات اتلس دے صحابو ذکر شول نو پہ دے
سورت کیں نور او صاف او احوال شیا پس ذکر کوی۔

دعوی دے سورت ذکر دے اصول او اداہ دپارہ دے دفع دے اختلاف او تفرق او دپارہ دے بقا
دے اتحاد او اتفاق چہ حق پہ طریقہ دلش او امر او اٹا نواہی سرہ دی۔

خلاصہ دے سورت دادہ چہ پدیکیں اوہ اداہ ذکر کوی دپارہ دے دفع کولو دے تفرق او بیا
زجرونہ دی منافقانو تہ چہ حقوی دے دے اداہ لحاظ تہ کوی او اوصاف دے مؤمنانو دپارہ دے
تمیز پہ مینج دے دے دلو کیں۔ او زجردے پہ منافقانو یاندے پہ دعوی کولو دے ایمان سرہ چہ
داد دعوی دپارہ دے دے چہ اللہ تعالیٰ خبر ورکوی یا دپارہ دے دے چہ پہ رسول یا ندا احسن
نکارہ کوی او داد دوارہ ردی اخلاق دی او پہ آخر کیں رد دے پہ شرک فی العلم یاندے۔
تفصیل دے اداہ دادے۔ اول ادب دادے چہ دے قرآن او سنت پہ مقابلہ کیں دے حق چا رائے
او خیلہ رائے پہ پیش کوئے پہ دے سرہ تفرق رائے۔ اور عایت کول دے قرآن او سنت پہ
تولو امور و کیں او دے حق پہ مقررہ او قاتو کیں مسکن بود ویم خان۔ بیج کول دے توہین دے صاحب
دے شرع او دے احکامو شرعیونہ اور عایت دے کیفیا تو اوصاف تو دے احکامو شرعیو کول پہ مسکن بیا
بشارت دے ادب کوونکو لہرہ پہ سگ کیں او زجردے پر بخود و نکو دے (پاتے پہ بل مخ)

وَرَسُولِهِ أَتَقْوَى اللَّهُ إِنْ اللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ۝ يٰ أَيُّهَا

او کہ رسول دھخہ نہ اویوہ کوئے دالہ تعالیٰ نہ یقیناً اللہ تعالیٰ ہرچہ اوری او پہ ہرچہ پوہیری۔ اے

ادب لڑہ پہ سہ سہ کتب۔ دریم ادب خان سائل دقبولو دخبہ دقاسق نہ دیارہ ددے چہ لہذا
راشی او تحقیق کول دخبہ دھخہ او ترغیب دے اطاعت د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
تہ او عمل کولو تہ پہ مقتضی دایمان باندے پہ سہ کتب۔ طورم ادب امر کول پہ مصلحت
کولو سرہ پہ مینح د مؤمنان کتب دیارہ د دفع کولو د اختلاف او جگرے کولو پہ سہ کتب۔
پنجم ادب خان۔ حج کول د تدلیل او تحقیر د اہل ایمان تہ پہ درے طریقو سرہ او داپیدا کیوری
د تکبر کولو تہ یعنی تکبر مہ کوئے داپہ سہ کتب۔ شہریم ادب خان حج کول دھخہ کارونو تہ چہ
اسباب دپیدا اش د اختلاف او تفرق دی او داپیدا کیوری د حسد کولو تہ یعنی بغض او حسد
مہ کوئے داپہ سہ کتب۔ اوم ادب خان حج کول د فقر او تعصب سببی تہ د اہم سبب د تفرق
دے او داپیدا کیوری د خوئی د جاہلیت تہ یعنی د جاہلیت د اخلاقو تہ خان حج کول د اکرام
کول پہ سبب د تقویٰ سرہ تہ پہ سبب سرہ پہ سہ کتب۔ بیا ددے تہ دوستو موہ اہل نفاق د
تفسیر سہ دا اول ادب دے دیارہ د اتحاد او اتفاق پیدا کیو او د حج کیدلو د تفرق او اختلاف
تہ مفسر قرطبی ذکر کریدی چہ ایت عام دے دیرو واقعاتو تہ شامل دے شاید چہ دا
ایت بقیر د سبب خاصہ تہ نازل شویدے۔ یعنی خاص سبب نزول ذکر کولو تہ ضرورت
نیشہ۔ یٰ أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا پہ لولو ادب کتب دایدا دیارہ ددے دہ چہ دا دایمان مقتضاکانے
دی یعنی چہ ایمان لرے نو ددے ادب رعایت یہ کوئے۔ لَ تَقْفُوا فَعُولًا متعدی د مفعول
یے پت دے یعنی لا تقموا اراکم واقوالکم واقوالکم خیلے رائے او دینا کولے او عملونہ
مہ محکب کوئے یا پہ معنی لا تقموا اراکم دے یعنی مہ محکب کیوری یعنی مخالفت
د قرآن او سنت مہ کوئے۔ یٰ بَنِي إِسْرَءِیْلَ وَاللَّهُ وَرَسُولُهُ مراد ددے تہ قرآن او حدیث او حکم
د اللہ تعالیٰ او د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم دے اولفظ دین یدی پہ معنی د محتاج
حاضریدلو او دلا سو نو سرہ او نزد دے کینا ستودے لیکن پہ طور د مثال او د کتا یہ سرہ۔
مراد ددے تہ نفس حضور دے یعنی حکم د اللہ تعالیٰ او د رسول حاضر دے نو د خان
تہ قول او عمل او رائے اوقات او طریقہ مہ جو روئے۔ تفسیر ابن کثیر کتب ویلے دی چہ
تلوار مہ کوئے پہ هیچ خیر کتب محکب د قرآن او سنت تہ بلکہ تابع شے پہ لولو کارونو
کتب د کتاب او سنت تردے چہ خیل قیاس او اجتہاد ہم پہ قرآن او سنت باندے مہ محکب
کوئے او پہ دے باندے یے حدیث د معاذ رضی اللہ عنہ پہ دلیل کتب پیش کریدی

الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ

ایمان والو مہ اوچتوئے الوازو تہ خیل پور تہ ذہ اواز

النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ

ذہبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ اوہ تہ وینا مہ کوئے ہغہ تہ پشان ذہ تہ وینا ستاسو بعضو ذہ

لِبَعْضٍ أَنْ تَحْبَطَ أَعْمَالُكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿۴۹﴾

بعضو تہ (ہستہ تہ) چہ بریادہ شی عملو تہ ستاسو او تاسو یہ تہ پوہیرے ۔

چہ ہغہ خیل اجتہاد یا تہدے عمل کول ذہ قرآن او سنت تہ روستو ذکر کرے وڈاوتی صلی اللہ علیہ وسلم یہ ہغہ یا تہدے دیر خوشحالہ شو۔

قائدہ :- یہ دے ایت کیں رد دے یہ ہر ہغہ حاکم چہ قانون ذہ قرآن او سنت تہ مخالف چلوی دارنگ رد دے یہ ہر مبتدع او بدعت یا تہدے کہ یہ عقیدہ کیں وی اولہ یہ اعمال کیں وی۔ حکمہ چہ دوی خیل حکم او خیل جو کرے شوے ہے دلیلہ خبرے اوکارو تہ ذہ قرآن او سنت تہ وراتدے کوی بلکہ ہغہ تہ خلق رابی۔ دارنگ معلومہ شوہ چہ یہ قیاس ذہ مجتہد یا تہدے ہغہ وخت عمل نشی کیدے کہ چہ یہ مخالفت ذہ قرآن او سنت کیں وی دارنگ رد دے یہ ہغہ چا یا تہدے چہ تحلیل او تحریم ذہ خان تہ جو روی او رد دے یہ ہغہ چا یا تہدے چہ ہغہ اوقات چہ یہ دلیل شرعی سرہ دپارہ دعباد تو مقرر وی او ہغہ بدلوی یا عام وی او دوی ئے خاص کوی یا خاص وی او دوی ئے عام کوی لکہ چہ قربانی داخترہ مونخ تہ پروانداے کوی خو کہ بعض عباد تو تہ جمع یہ شیعہ یا ورخ پور خاص کوی چا تخصیص دیو صدقہ یہ خلویستہ یا یہ کل پورے کرے وی چا قضا د مونخ یہ اخرہ جمعہ ذہ رمضان پورے خاص کرے وی۔ وَاتَّقُوا اللَّهَ مَعْلُومہ شوہ چہ دے حکم دپابندے کولو دپارہ علاج تقوی دہ۔ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ہر کلا چہ تقدم یا یہ اقوالو کیں وی نو دہغہ دپارہ ئے سمیع رادرو یا یہ اعمالو او عقیدو کیں وی نو دہغہ دپارہ ئے علیم ذکر کرو۔

۱۔ دادویم ادب دے یہ دیکیں مقصدا احترام او توقیر ذہ صاحب ذہ شرع او دکلم دہغہ دے او یہ دے کیں اشارہ دہ رعایت ذہ سنت تہ یہ کیفیاتو اوصفا تو کیں۔ يٰۤاَيُّهَا النَّبِيُّ امْنُوا دانداءے بار بار مقرر کرہ دپارہ ذہ پرو قائد اولہ قائدہ زیاتہ توجہ کول ذہ مخاطبینو دہ دومہ قائدہ چہ داوہم رانشی چہ اول مخاطب او دوم رپا تے یہ بل مخ

إِنَّ الَّذِينَ يَعْصُونَ أَوْصَاءَهُمْ عِنْدَ رَسُولِ

یَقِیناً ہفتہ کسان چہ حکمتہ کوی اوازوتہ خول در رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم پہ

اللَّهِ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ أَمَّا تَحَنُّ اللَّهُ فُلُوبُهُمْ لِلتَّقْوَىٰ

خو اکین دا ہفتہ کسان دی چہ ازمانے دی اللہ تعالیٰ درونہ دھوی د تقویٰ د پاره

مطلب جدا جدا دی دریمہ قایتہ چہ معلومہ شی چہ ہر یو کلام جدا جدا مقصود دے۔

لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ ۖ وَإِذَا رَاجَعْتُمْ شَأْنَكُمْ فَسَمِعُوا ۚ
ذات بن قیس بن شماس رضی اللہ عنہ دے دا جائز دے دویم قسم یہ ہے پرواہی سرہ اواز
اوجتول چہ ہفتہ مناسب نہ وی د مجلس دلویو خلقو سرہ او د توفیر د مشرانو سرہ دریم قسم
یہ طور د سپکوالی او د توفیر سرہ اواز پورتہ کول دا دواہہ قسموتہ منع دی او دا پہ دے
ایت کین مراد دی یعنی دویم قسم حرام دے حکمہ چہ دا عادت تیول سپکوالی تہ رسول
دے او دریم قسم کفر دے حکمہ چہ توفیر د نبی صلی اللہ علیہ وسلم کفر دے او دا
قسموتہ پہ توفیر د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم کین دی او دارنگ علما و لیکلے دی
چہ دا اداب پہ مسجد نبوی کین روستو د مرگ د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
نہ ہم ضروری دی۔ خلورم قسم دا دے چہ د کلام د اللہ تعالیٰ او د رسول اللہ صلی اللہ
علیہ وسلم پہ ورائدے خیل اوازوتہ اوجتول دا ہم حرام دی او دا شامل دے دیتہ چہ
پہ کوم ذکر یا تہ دے رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم تہ اوجتول دے د اواز او جھر کول
ثابت تہ دی نو یہ ہفتہ یاندے رفح صوت او جھر کول خلاف سنت دے۔

وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ ۖ يَاقُولُ ۚ ذَاوَلے جملے او د دے پہ منع کین یو فوق دادے چہ پہ ہفتہ
کین مراد وڈ چہ خیل کلام او اواز د کلام د نبی صلی اللہ علیہ وسلم او د اواز تہ اعلیٰ
مہ گرجوئے او د دے جملے مطلب دا دے چہ د نور خلقو سرہ ئے مساوی او برابر
ہم مہ گرجوئے دویم فرق دادے چہ رفح الصوت عام دے کہ پہ وخت د خطاب
کولو کین دی او کہ بغیر د خطاب کولو تہ وی او جھر کول پہ وخت د مخاطبہ کین دے
او پہ دے جھر کولو کین دیرے طریقہ دی اولہ طریقہ کلمہ د ادب ویل دی لکہ
یا رسول اللہ لیکن پہ جھر طبیعی سرہ ہفتہ جائز دے دویمہ طریقہ دغہ کلمہ ویل
پہ ہے پرواہی سرہ دریمہ طریقہ پہ طور د سپکوالی سرہ اواز کول دے حکم ہم
مخبرین بیان شو خلورمہ طریقہ یا محمد ویل لکہ چہ سورۃ نور ۲۳ کین ہم

لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ ۝۳۱ الَّذِينَ يُنَادُونَكَ

دے دوی دپارہ بخشنے او نڈاپ لوٹے دے۔ یقیناً ہفتہ کسان چہ اوردہ کوی تاتہ

تیر شویدی لکہ تفسیر قرطبی وغیرہ کہیں ویلے دی چہ خطاب مہ کوٹے نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ پہ یا محمد ادیا احمد سرہ اودا سے اواز کول حرام دی۔ اَنْ تَحِيْطَ اَعْمَالُكُمْ یعنی بے ادبی دتی صلی اللہ علیہ وسلم اگر چہ پہ نے پروائی سرہ وی لیکن ہر گز چہ عادت اوکرتی نو سبب شی دپارہ ڈاھانت دتی صلی اللہ علیہ وسلم او اھانت دھتہ سبب دکفر دے او کفر سبب دبر یادے د نیکو اعمالو دے۔

فائدہ:- پہ سورہ محمد سے او ۷۸ کہیں حبط دعملے پہ قام سببہ سرہ ذکر کرے دے او دلتہ ہے پہ اَنْ سرہ ذکر کرے دے چہ دا صریح تہ دے پہ سببیت کہیں۔ وجہ دا دہ چہ ہلتہ ہے کوم گناہوتہ د فاتہ مخکن ذکر کرے دی ہتہ اسباب بالذات ر بغیر د واسطے تہ دی دپارہ دحبط او دلتہ چہ کوم گناہوتہ ذکر کرے دی ہتہ اسباب دی پواسطو سرہ لکہ مخکن ذکر شول (چہ رقع صوت او چہرہ دے) اول قسم گناہ تہ دے او دوم قسم گناہ دے لیکن کفر تہ دے دا ہلہ کفر کرتی چہ سبب شی دپارہ توہین دنی صلی اللہ علیہ وسلم او توہین بیاسبب دے دپارہ دحبط د اعمالو او دے قرق پہ پنا باتدے ہلتہ وَأَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ہے تہ دے ذکر کرے او دلتہ ہے ذکر کرو۔ ٹھکے چہ مراد دعدم شعور تہ دادے چہ عمل دکفر کوی او کلمہ دکفر وائی قصداً لیکن پہ دے تہ پوہیری چہ دا سبب دحبط دعمل دے اودا عذر تہ دے دے تہ دا نہ معلوم میری چہ عدم ارادہ دکفر ہم کفر دے ٹھکے لزوم دکفر کفر تہ دے بلکہ التزام دکفر کفر دے۔

۳۱ دا بشارت دے ہتہ اہل ایمان تہ چہ د مخکن ذکر کرے شوی ادب التزام کوی او داخلہ صفات او احوال دی دصحابہ کرامو دپارہ۔ يَخْضَعُونَ اُصُوًا تَهْمُرُ پہ حدیث دتخاری کہیں ذکر دی چہ روستو دتزل دے الیت تہ عمر رضی اللہ عنہ پہ دا سے ادب سرہ پہ غرضکہ اواز سرہ پہ مجلس دنی صلی اللہ علیہ وسلم کہیں خیرے کولے چہ کلاہ تہ نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم واپوریدے نو ددہ تہ پہ ہے دوبارہ پیوس اوکرو چہ تاخہ اویل او دفعہ شان روایت دا ابوبکر رضی اللہ عنہ پہ پارہ کہیں ہم دا قلعے دے۔

اُمْتَحَنَ اللّٰهُ قُلُوْبَكُمْ داماخوذ دے دا امتحان الذہب والفضہ تہ یعنی صفا کول دے سوزرو او سپینوزرو دخیرو تہ) یا ماخوذ دے دا امتحان الادیم ریحل دخرمتہ دپارہ دے چہ قراخہ شی) یعنی ددوی زرو تہ اللہ تعالیٰ پاک کپی (پاتے پہ بل مخ)

مِنْ ذَرَّاءِ الْحُجُرَاتِ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ۝۴

روستو د دیوالو ته دیو د دیوالو ته نه پوهیږی او

لَوْ أَنَّهُمْ صَبَرُوا حَتَّى تَخْرُجَ إِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْرًا

که چرې دوی صبر کولې وای تر هغه پورې چې ته بهر راوړلې وای دوی ته ضرور ښه خبره

لَهُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ۝۵ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن

ده دوی لره او الله تعالی دے بخښنه کوونکې رحم کوونکې اے ایمان والو که

جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَأٍ فَتَبَيَّنُوا أَن تُصِيبُوا قَوْمًا

راوړی تاسو ته گټلار یو خیر نو تحقیق کړئ ادا کړئ (هغه ته) چې اوروسته (تکلیف) یو قوم ته

بِجَهَالَةٍ فَتُصْحَبُوا عَلٰی مَا فَعَلْتُمْ نَادِمِينَ ۝۶ وَاعْلَمُوا

په ناڅېرۍ سره نوښته به په غیلو کړو یا نه پښیمانه او پوهه ښه

د هر قبیع فکر او عقیده ته او فراخ کړی دی د پاره د قبلولو د تقوی. یا د پاره د ښکاره کولو د تقوی.

سکه دا زجر د هغه چاته چې د مخکښ ذکر شوی ادب لحاظ نه کوی. الحجرات جمع د حجر دے او هغه جمع د حجرات ده یا حجرات جمع د حجرات ده هغه زمکه ته ویل کېږی چې دیوال ترینه چاپیره وی لیکن اکثر مستعملیږی د پاره د کور چې په هغه کې کومه د اوسیدلو او صحن وی چې راگیر وی په دیوالونو کې او دلته مراد دیوالونه د کورونو دی. اکثرهم یعنی دوی د داسې قوم ته دی چې اکثر دوی جاهلان دی یا اکثری د دے وجه ته اویل چې د بعضو کسانو اواز ته په اختیاره اوچت وژ او شریعتی ویل دی چې اکثر په معنی د کل سره دے.

سکه دا بیان د ادب د دے د پاره د ناپو هو خلق او د صبر ته مراد انتظار کول دی. لکان خیرالهم اشاره ده چې ادب د مشرانو (ادب شرعی) سبب د خیر او برکت او سبب د معفرت او رحمت دے.

سکه پدیکې دریم ادب دے یعنی په تیر شوی ادابو سره اتحاد جوړیږی لیکن بعضو خلق دا اتحاد خرابوی چې هغه فاسق دروغ ژن چقاخوړوی نو هغه د بے تحقیقه خبرې منلو ته

أَنَّ فِيكُمْ رَسُولَ اللَّهِ لَوْ يُطِيعُكُمْ فِي كَثِيرٍ مِّنَ الْأَمْرِ

یقیناً پہ تاسو کیں رسول اللہ تعالیٰ شہدے کہ چرے تاسو تابع شی پہ دیرو کا رو تو کیں

لَعَنَ تَمْرٌ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ حَبَّبَ إِلَيْكُمُ الْإِيمَانَ وَزَيَّنَهُ

نو پہ تکلیف کیں بہ پریو کئے او لیکن اللہ تعالیٰ محبوب کرے دے تاسو تہ ایمان او دولی کریدے ہقہ

خان مچ کول ضروری دی۔ قاسق مراد دے نہ ہقہ خوک دے چہ ارتکاب دگناہ کبیرہ یے
 کرے دی او صحیح نو بہ یے نہ وی کرے او مسلمان دی۔ دروغ ویل چغلی کول، د مومنو
 پہ مینج کیں فساد پیدا کول دا تول پکین داخل دی۔ مفسر خازن ویلے دی چہ دا لیت عام
 دے نازل کرے شوے دے دیارہ ذبیان د تثبیت او د اعتماد نہ کولو پہ خبر د قاسق یا تہ
 او خطیب شریعتی ہم ویلے دی چہ نزول د لیت پہ بارہ د ولید رقی اللہ عتہ کیں دے۔
 خو ہقہ تہ قاسق ویل دا کمزورے قول دے پہ خو وجوہ سورہ اول دا چہ اللہ تعالیٰ او د
 ہقہ رسول دا نہ دی فرمائیلے چہ دا لیت پہ بارہ د ولید کیں نازل شویدے او د صحابہ کرام
 لوئے شان اعدالت چہ پہ یقینی نصوص سورہ ثابت دے نو ہقہ پہ دے قول د مفسرین
 باندے پری خود دل تہ دی جائز۔ دویہ وجہ دادہ چہ پہ دغہ روایت چہ ابن کثیر او نور
 مفسرینو پہ سند سورہ نقل کرے دے لیکن سند یے متصل نہ دے او پہ الیہ کیں
 ویلے دی چہ اللہ تعالیٰ دے پہ صحت بات دے ہقہ دے ۲۹ جلد ۸ - ابن عربی پہ العوام
 والقوام او د ہقہ پہ تعلیق کیں پہ دے بات دے رد کرے دے۔ دریمہ وجہ دادہ چہ ولید
 تہ قاسق ویل بے دلیلہ خبرہ دہ حکم چہ ہقہ واقعہ کہ چرے ثابتہ شی نو د ولید اجتہادی
 خطائے بات دے دلالت کوی او پہ اجتہادی خطائے سرہ کتاہ تہ ثابتیری نو خہ رنگ ہقہ
 تہ قاسق ویلے کیری۔ قَتَبْتَنَّا اِشَارَةً دہ چہ خبر د قاسق قبلولے شی دوستو د تحقیق او
 تبیین تہ معلومہ شوہ چہ خبر د عادل خوہر وخت قبول دے۔ اَنَّ تُصِيبُوا قَوْمًا د
 نقصان ذکر کوی د قبلولو د خبر د قاسق بخیر تبیین تہ یعنی کہ چرے دے قاسق دیوسی
 یا دیو قوم پہ بارہ کیں تا کارہ خیر رد کرے وی مثلاً ویلے دی چہ فلا فی تا تہ کنحل کرے دی
 ستا بد یے ویلے دی یا پہ تا بات دے بہتان لگولے دے یا یے ویلے دی چہ فلا فی د اسلام
 نہ انکار کرے دے یا زکوٰۃ ورکولو نہ وغیرہ او مخاطب پہ دے خبرہ یا تہ عمل او کری
 یعنی دھقہ کس یا قوم تہ انتقام واخلی دھقہ بے عزتی او کری دھقوی سرہ جنگ
 او کری نو دالوئے جرم دے او سبب دینیم انتیادے۔ ر پاتے پہ۔ بل مخ)

فِي قُلُوبِكُمْ وَكَرَّهَتْ إِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ

۱۰ نہ دوسو ستاسو کیں او بدیئے نکارہ کریدے تاسو تہ کفر او گناہونہ کول ام نافرمانی کول

أُولَٰئِكَ هُمُ الرُّشِدُونَ ۚ فَضْلًا مِّنَ اللَّهِ وَنِعْمَةً

داسے کسان خاص دوی کامیاب دی دوجہ و فضل و طرفی و اللہ تعالیٰ تہ او دوجہ و نعمت

یجہا لہ مراد دے تہ بے خبری دہ تحقیق حال تہ یا اشارہ دہ چہ پہ دے خبر د فاسق باندے بے تحقیقہ عمل کول جہالت دے۔ تاو میں ندامت ویلے کیری افسوس او خفاکان کولو تہ پہ یوکار کولو باندے روستو د کولو دھے تہ پہ داسے حال کیں چہ دا افسوس کول بیا فائدہ تہ ورکوی۔

سک پہ دے کیں اشارہ دہ طریقہ د تحقیق د خبر د فاسق تہ او دارنگ تجدید دے فاسق تہ د دروغ خبر ویلو تہ یعنی خبر د فاسق بہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم تہ پیش کیری پہ ژوند دھقہ کیں او دھقہ سنت تہ پہ پیش کیری روستو و ذات دھقہ تہ نو پہ دے طریقہ سرہ بہ دھقہ فاسق دروغ او رشتیا معلومیری او احکم عام دے ہرہ مسئلہ او فیصلہ کہ دیو عالم وی یا حکم وی نو دھقہ پہ تلے کیری پہ سنت د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم باندے۔ فیکم رسول اللہ وصف یے ذکر کرو نوم (محمد) یے تہ دے ذکر کرے اشارہ دہ چہ دھقہ ذات خو حاضر ناظر تہ دے تہ پہ ژوند دھقہ کیں او تہ روستو د مرگ دھقہ تہ لیکن صفت د رسالت زچہ قرآن او سنت دے) دھقہ پہ تاسو کیں باقی دے۔ کو یطیئکم اہ حاصل دادے چہ شوک دروغ خبر یا دروغ مسئلے او بدعات پہ خلق کیں خوروی دھقہ مطلب دا وی چہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم پہ حالت د ژوند کیں) زما تاکید او کری یا سنت د رسول اللہ و دما تایح شی یعنی حدیث صحیح د خیل خواہش او د خیلے رائے تایح کر خوی لکہ چہ جامد مقلدین او مبتدعین دا کارکوی نو دا یہ سبب د دیر مشقت او تکلیف او گرخی حکم چہ پہ سنت د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم کیں حرج او تنگول نیستہ او پہ خلائی سنت کارو تو کیں او بدعات تو کیں خو دیر حرج دے۔ فی کثیر من الامر کثیر یے دے و جے تہ اویل چہ پہ بعض خلاق سنت کارکیں اسانتیا وی لیکن دھقہ د شرع د مصلحت سرہ موافق تہ وی۔ وَلَٰكِنْ اِنَّ حَبِيبَ اَيْكُمُ الْاِيْمَانُ د ماقبل تہ و ہم پیدا شو چہ ایا صما یہ کرامودا ارادہ کرے دہ چہ دروغ او بی خبری پہ خان پسے پہ دھے کیں تایح او گر خوی نو دا وہم لرے کوی

وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ۝۸۰ وَإِنْ كَانِیْ فِیْ شَكٍّ مِّنْ شَیْءٍ لَّا سَآئِلَیْكَ بِهِ ۚ

او اللہ تعالیٰ پورے حکمت و دانستہ ہے۔ او کہ چاہے دودہ دے دے۔ مؤمنانو نہ

چہ صحابہ کرام و نشان دے نہ اوچت دے اولفظ دے تو طبیعہ کہ دے باندہ دلیل دے
 حکم چہ کہ دے انشاء او دمنع راجح یعنی داسے نہ دی شوی۔ فرق دے تبیب او تزیین
 پہ مینع کیں دادے چہ تبیب کیں معنی دے طلب دے یہ رضا سرہ بیا دے کلہ چہ طلب او
 محبوبیت کلہ کلہ دے قبیح خیروی دے دے دے بیوری نہ تزیین ہے ذکر کرو تزیین دادے
 چہ ایمان دوی نہ قبیح نہ بشکاری بلکہ دے خائست دے ایمان دے دے نہ ہے سرہ محبت کوی
 بل فرق دادے چہ محبت امر باطنی دے نو مراد دے ایمان نہ عقیدہ صحیحہ دے توحید دے
 او تزیین امر ظاہری دے نو مراد دے ضمیر دے زینت نہ اعمال دے ایمان دی۔ وَكَذَلِكَ الْكُفْرُ
 دے اشارہ دے چہ محبت دے ایمان سرہ دومرہ زیات دے چہ دے مقابلہ ورتہ بد بشکار
 کیوی الکفر مقابلہ دے ایمان دے۔ او الْفُسُوقُ وَالْعِصْيَانُ دے مقابلہ دے دے زینت سرہ حکم
 چہ یہ ہے کیں اعمال و صالحہ نہ اشارہ دے۔ او دے دربو واپرو بو فرق دادے چہ کفر
 خوانکار کول دی دے طاعت دے اللہ تعالیٰ او دے رسول صلی اللہ علیہ وسلم نہ او الفسوق کناہ
 کبیرہ دے او العصیان کناہ و نہ صغیرہ دی دویم فرق دادے چہ کفر انکار دے یہ
 زہ کیں او فسوق دے طاعت نہ وتل دی اگر چہ انکار نہ کوی یہ زہ کیں خوبہ ظاہر
 کیں بغاوت او کپی دے حکم نہ او عصیان مخالفت کول دی دے امر نہ یعنی انکار ہم نہ کوی او
 وائی چہ نہ تابعداری کوؤم لیکن سرہ دے نہ دے بعض او امر و نہ مخالفت کوی او دے
 حدیث دے بخاری او مسلم چہ دے انس رضی اللہ عنہ نہ روایت دے مضمون دادے
 چہ دے خصلت و نہ یہ چاہیں جمع شی نو دے ایمان خویر و الے ہے نصیب شوی دریم
 خصلت پکین دادے چہ کفر نہ واپس کیدل (یا قبول) دے مکرہ او بدگنہی بلکہ
 چہ ادرتہ غور کیدل بدگنہی۔ نو دے صفت یہ صحابہ کرام و کیں موجود دے۔
 قائلہ دے۔ یہ لفظ دے حَبِیْب او کَرَّة کیں چہ ضمیر قائل ہے اللہ تعالیٰ نہ راجح دے اشارہ
 دے چہ بول کار و نہ دے خیر او شر اللہ تعالیٰ پینا کربیدی او دارد دے یہ قدر یہ معتزلہ
 باندے۔ اُولَئِكَ هُمُ الرَّاٰثِرُونَ مبتداء او خبر ہے معرفہ راول او یہ مینع کیں
 ضمیر فصل دلالت کوی یہ حصر او یہ کمال یا تہ دے اور شد نہ مراد ہدایت و تہ دل دی
 سرہ دے کامیابی او دے خوالی او دے عقلمند ہے نہ۔
 سہ دے کیں اشارہ دے چہ دے تیر شوی او صافی دے اللہ تعالیٰ دے پاتے یہ بل مخ

اَقْتَتَلُوا مَا صَلَحُوا بَيْنَهُمَا فَإِنْ بَغَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى

جنگ اوکری نوروغه اوکری ددوی پہ میخ کنن نوکہ چرے زیانے اوکری یوہ دہ

الْأُخْرَى فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّى تَفِيءَ إِلَى

بلہ یا ندے نو جنگ اوکری دھفے دے سرہ چہ زیانے ٹے کرے دے تردے ہوئے چہ را اوکری

أَمْرِ اللَّهِ فَإِنْ فَاءَتْ فَأَصْلَحُوا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ

فیصلہ د اللہ تعالیٰ تہ نوکہ چرے را اوکری نوروغه اوکری ددوی پہ میخ کنن پہ انصاف سرہ

وَأَقْسِطُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ ۝

او انصاف کوئے یقیناً اللہ تعالیٰ میںہ کوی د انصاف کوؤ نکو سرہ - یقیناً

طرق تہ احسان دے حقہ مجبور تہ دے پہ حقہ باندے حق واجبہ تیشہ دے۔ فضل کنن
اشارہ دہ چہ دمو منانو پہ میخ کنن پہ دفعہ صفتو کنن تفاضل شتہ دے او تحمہ کنن اشارہ
دہ چہ دفعہ محبت او کراہت یا طق نعمتو تہ دی چہ دفعہ شکوکول واجب دی۔

۱۔ پہ دے کنن خاورم ادب ذکر کوی یعنی کوم وخت چہ د فاسق خیر او منے شی بغیر د
تحقیق تہ او دفعہ پہ سبب سرہ دمو منانو پہ میخ کنن اختلاف او دشمنی او قتل و قتال
پیدا شی نو پہ نورو مو منانو باندے قرض دی چہ دھغوی پہ میخ کنن د مصالحت کوشش
اوکری او طرف داری د تہ کوی د پارہ د دے چہ اتحاد او اتفاق دمو منانو تہ نقصان او تہ
رسیدی۔ ظائفقان قرطبی د ابن عباس رضی اللہ عنہما تہ نقل کرے دی چہ طایفہ یونغر
او زیاتو تہ ہم ویلے کیری د دے وجہ تہ د جمع ضمیر ورتہ ہم راجع کیری۔ فَأَصْلَحُوا بَيْنَهُمَا
یعنی پہ نصیحت کو لو او فیصلہ د قرآن او سنت تہ پہ رابلو سرہ او داسے پہ سورۃ تساء ۳۳
اوس ۱۷۸ کنن ہم ذکر کرے شوے دی۔ فَإِنْ بَغَتْ إِحْدَاهُمَا مَرَاد د بغي تہ دادے چہ یو

طایفہ فیصلہ د قرآن او سنت تہ غارہ کیندی بلکہ د فساد کو لو ارادہ کوی حَتَّى تَفِيءَ إِلَى
أَمْرِ اللَّهِ قیٰ پہ اصل کنن سوری تہ ویلے کیری یعنی قتال کول گوی دہ او حکم د قرآن او
سنت کنن سورے او راحت دے۔ آخر اللہ مراد د دے تہ کتاب اللہ او سنت رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وسلم دے بِالْعَدْلِ داتا کیندے د دے وجہ تہ ذکر کرے دے چہ قتال د
دوی سبب د حسد او د کیندے اولہ گری چہ دفعہ دوجہ تہ عدل تہ شی کیندے۔ قرطبی
ویلے دی چہ دلہ پہ عدل کنن داخیرہ داخل دہ چہ دے باغیانو د تاویل پہ وجہ سرہ

الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوِيكُمْ وَاتَّقُوا

مؤمنان دوتہ دوتہ دی تو روقہ کوئے یہ مینح دوتہ ستا سوکین او پیرہ کوئے

اللَّهُ لَعَنَكُمْ تَرْحَمُونَ ۝ يٰٓأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرُوا

د اللہ تعالیٰ نہ ددے دپارہ چہ رحم او کپشی پہ تاسو باندے۔ اے ایمان والو مینحرے نہ کوی

کوم مالوتہ او نفسوتہ تلف (هلاک) کرے وی نو دھغے مطالبہ ترینہ نشی کیدے۔ وَأَقْسَطُوا
تفسیر سراج المنیر کیں لیکلے دی چہ قسط پہ زور د قاف سرہ ظلم تہ ویلے کیدی او پیر
د قاف سرہ عدل تہ ویلے نشی تو معنی دا چہ زائل کرے ظلم پہ کولو د عدل سرہ۔ تَبَيَّنَ بَرُّهُ
د حکم د عدل تہ امر پہ اقساط سرہ ددے وچ تہ دے چہ مراد ددے تہ حصہ او
حق ورکول دی پہ دا سے حال تو کیں اکثر د انسانو حقوقو تہ نقصان او سیری نو ددے
وچ تہ د اقسطوا حکم مستقل ذکر شو لکھ سورہ مستحکمہ س۔ او مائتہ ستر کیں ذکر دی۔
فَوَالَّذِينَ هُمْ بِآيَاتِنَا لَا يَوْقَانَهَا د ایت کیں یو فائده داده چہ مؤمن پہ اقتتال سرہ کافر تہ گرجی ٹکک چہ سرہ
د صفت د ایمان تہ یے اقتتال ذکر کرے دے۔ دوجہ فائده داده چہ هغه مسلمانان چہ د
یو عادل امیر المؤمنین د بیعت یا دیو حکم شرعی تہ بغاوت او کپی ریبعی دلہ بازی او فساد
جوہ دی تفرق پہ مینح د مسلمانانو کیں جوہ دی) نو د هغوی سرہ قتال کول ہم قرص
کفائی دے دپارہ ددے چہ دتور مسلمانانو جماعت او اتحاد خراب نشی۔ دریمہ فائده
داده چہ خوک یو گناہ پہ تاویل سرہ جائز کوی لیکن هغه سبب د فسادوی نو هغه تاویل
سبب د منج د قتال نشی کیدلے ٹکک چہ باقی ضرور گناہ دپارہ تاویلات کوی لیکن
هغه تہ اعتبار نشی ورکیدلے۔ ددے وچ تہ قرطبی د لسان الیمہ تہ نقل کرے دی
چہ پہ جنگو نو د صحابہ کرامو کیں (پہ کورنی کیں) یو حکمت د اللہ تعالیٰ دا د وچہ احکام
د قتال د اہل تاویل معلوم نشی۔ او بیا مفسر قرطبی ددے ایت پہ تفسیر کیں د صحابہ
کرامو د جنگو نو پہ یادہ کیں ویلے دی چہ دا قول اجتہادی اختلاف و د او موثر لہ
جائز نہ دی چہ پہ دے کیں یو طرف تہ یا یو صحابی تہ د یقینی خطا یے نسبت او کرم
هغوی بول زموثر امامان دی موثر پہ د هغوی د جنگو نو د ذکر کولو تہ خیلے ژپے محفوظ
ساتولکھ چہ زموثر توری (سیوق) د هغوی د ویو تہ اللہ تعالیٰ محفوظ ساتلے دی،
اودا بہ وایو چہ تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ۔

ست دا علت دے دپارہ د امر د اصلاح کولو او یہ لفظ د الْمُؤْمِنُونَ کیں (پاتے پہ بل متح)

قَوْمٌ مِّنْ قَوْمٍ عَلَىٰ أَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ وَ

ہوئے تاریک یہ نور و تاریک پورے کیدے شی چہ ہغوی بہ وی غورہ ددوی نہ او

لَا نِسَاءَ مِّنْ نِّسَاءِ عَلَىٰ أَنْ يَكُنَّ خَيْرًا مِنْهُنَّ

نہ زناتہ یہ نور و زناتہ پورے کیدے شی چہ ہغوی بہ وی غورہ وی ددوی نہ

وَلَا تَلْبِسُوا أَنْفُسَكُمْ وَلَا تَتَابَرَوْا بِالْأَلْقَابِ بِئْسَ

او طعونہ مہ کوئے یہ غلو کا تو نہ باندے او مہ یادوی یوبل یہ ناکارہ نوموئوسہ . بد

الِاسْمِ الْفُسُوقِ بَعْدَ الْإِيمَانِ وَمَنْ لَّمْ يَتَّبِعْ

نوم فسق والا روستو د ایمان نہ او چاہہ توبہ او نکرہ

فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ۝ يَأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا

نو ہفہ کسان دوی ظالمان دی۔ اے ایمان والو

اشارہ دہ چہ اختلاف د نسب تہ اعتبار نیستہ بلکہ ایمان صرف سبب د اخوت او ورور وے د پاره دے او د ابو عثمان حیری نہ خطیب شریینی نقل کرے دی چہ اخوت د دین کلک دے د اخوت د نسب نہ حکم چہ اخوت د نسب قطع کیری یہ مخالفت دینی سرہ او اخوت دینی نہ قطع کیری یہ مخالفت د نسب سرہ۔ اخیو کمر تشیہ یے د دے وچ نہ ذکر کرہ چہ ادنیٰ عدد د ہفہ چاہہ مخالفت یے یہ مینع کیں پیدا کیری ہفہ دوه کسان دی نو حکم دیا تو تہ ہم شامل دے۔ لکھو کمر ترخمون ہرکله چہ صلح کول د مسلمانانو رحم کول دی یہ ہغوی باندے نو یہ تقاضا د الراحمون یرحمہم من فی السماو سرہ دلہ ہم یہ جزاء کیں وعدہ د رحم ذکر کرے شولہ۔

سہ د اپتخ ادب دے ہرکله چہ ددوہ طایفوجکرہ تیوہ شی نو یہ ہفہ کیں دیوبل نقصان و او عیبونہ معلوم شی لیکن روستو د مصلحت تہ د ہفہ نقصان و یہ وجہ سرہ د ہفہ سپک والے جائز نہ دے ہے تہ چہ بیا فساد او اختلاف پیدا شی نو یہ دے ادب کیں ددرے خیز و نو تہ منع کرے شوے دہ چہ ہفہ سبب د توحید د مسلمان دے او بیا سبب د فساد دے۔ اول خیز مسخرے کول یعنی د بعض نقصان پہ وچ سرہ یا بہ غیر د نقصان تہ چاتہ سپک کتن او یہ ہفہ پورے پڑموزے کول اگر چہ عیب یے نیکارہ نہ

اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ

خات بلج کوئے د دیرد گمانو نہ یقیناً بعض گمانو نہ

ذکر کوی۔ تفسیر سراج المنیر کہیں ذکر دی چہ سمجریہ دیتا ویلے کی پری چہ یو انسان بل انسان
تہ د عزت پہ نظر سرہ نہ گوری بلکہ د درجے نہیئے تبکنا گنری۔ او سمجریے کول پہ یل پورے
مستلزم دہ تکبر کول لہ او دا خوئی د مشرکانو کافرانو دے چہ حق پرستو پورے مسخر
کوی لکہ سورۃ ہود ص ۳۸ تو بہ ص ۴۹ انعام ص ۲۱۲ بقرہ ص ۲۱۷ کہیں ذکر شویدی۔
قَوْمٌ مِّنْ قَوْمٍ تہ قوم تہ قوم د دے وجہ تہ ویلے کی پری چہ خوئی یوتن د قوم لہ سختی تہ دعوی
ورکری نو دوی ورسرہ او دریبری او دا صفات اکثر د تاربتو وی د دے وجہ تہ د قوم اطلاق
حقیقہ پہ تاربتو باندے کی پری او زناتہ یکین کلہ کلہ عیاناً دا خلیری۔ وَلَیْسَ اَدْنٰی د
زناتہ ذکر یئے جدا او کردیو د دے وجہ تہ چہ یہ زناتو کہیں مسخرے کول پہ یو بل پسے
دیوے وی بل د دے وجہ تہ چہ اکثر تاربتو یہ زناتہ پورے یا زناتہ پہ تاربتو پورے
مسخرے نہ کوی بلکہ ہر بوجس پہ خیل ہم جنس پورے مسخرے کوی۔

عَسٰی اَنْ یَّکُوْنُوْا اٰخِرًا مِّنْهُمْ د دے دوہ مقصد و نہ دی یو دا چہ پہ ظاہر کہیں حقہ سرے
(چہ مسخرے و ریوے کی پری) سپک نیکاری لیکن حقیقت کہیں حقہ اللہ تعالیٰ تہ مقرب
اونزدے وی لکہ چہ حدیث صحیح کہیں دی رَبِّ اَسْأَلْتُكَ اَعْبَرُ کُوْا اَقْسَمَ عَلٰی اللّٰهِ لَیْبَرُّہُ
(دیر کرتہ یو بیر سرے دور زن وی خوچہ قسم او کری د اللہ تعالیٰ پہ بارہ کہیں تو اللہ تعالیٰ
ورہ حقہ قسم پورہ کوی)

تنبیہ د دے دا مراد تہ دے چہ یو سرے بے دینہ دے شرک او بدعات کوی بیلمازہ
وی لکہ بعض ملنگان د دے زمانے او حقہ دہم د احترام او د عزت حقدا روی پیکر گمان
سرہ چہ دے یہ پہ باطن کہیں د اللہ تعالیٰ ولی او بزرگ وی دا غلطہ دہ حکم چہ ولی اللہ
مخالفت د شرع تہ کوی۔ دویم مقصد دا دے، کیدایشی چہ یہ راتلونکی وخت کہیں چہ
دا مسخرہ کوئی تک انسان ذلیل مسکین غیبت زن شی او بل عزت متدشی تو معاملہ بہ پہ
عکس سرہ شی۔ قرطبی او نور و مفسرینو د عبد اللہ بن مسعود رضی اللہ عنہ روایت
ذکر کرے دے "کہ زہ یہ یو سی پورے خند نے او کرم تو دیر یوم چہ زہ بہ پسے او کرم"
او د کشیری نہ نقل دے "چہ چابل مسلمان سپک گنری دے تو اللہ تعالیٰ حق مسلمان
پہ دہ باندے مسلط گر خوئے دے" او دویم چیز چہ دہ حقہ متع کرے شوے دہ او
ذکورنی فساد پیدا کوی پہ دے قول کہیں دے وَلَیْسَ اَدْنٰی اَنْفُسُکُمْ رِیَا تے پہ یل مخ

اِنَّكُمْ وَاَنْتُمْ تَجَسَّسُوْا وَلَا يَغْتَبِ بَعْضُكُمْ بَعْضًا

گناہ دے او عیبو تہ دیو بل مہ لغوے او غیبت دے تہ کوی بعض ستاسو دے بعضو

لزم مخاخ عیب اویدا ویلو تہ ویلے کیری او پہ اصل کنس اشارے کول پہ سترگو او پہ سداو پہ
شونہو سرہ سرہ دے پتو خبرو کولو تہ او ہمز صرف پیشی شاعیب ویلو تہ ویلے کیری
نو لزم دیر ناکارہ دے پہ نسبت دے ہمز سرہ او دے ہمز ذکر و ستوایت کنس پہ ضمن
د غیبت کنس ذکر کوی۔ او انفسکم پہ معنی دہم جس دے لکہ سورہ یقرہ سہ سہ
سورہ العن کنس تیر شویدی۔ او ہر کلا چہ ذیل چا عیب و ٹیل سبب د عیب ویلو د خیل خان
دی دے دے وجہ تہ انفسکم پہ ویلے دے او ذیل چا عیبو تہ و ٹیل دلیل دے دے تکید
کولو او خان معصوم کنز لو او چہ مخاخ عیب وائی نو پہ دیکش توہین د مسلمان ہم دے
قرطبی نقل کیری چہ د انسان د تیک بخت تینہ دادہ چہ پہ خیلو عیبو تو سرہ مشغول
نشی د نور و خلقو د عیبو تو تہ او دیکر بن عبد اللہ مرقی تہ لے نقل کرے دی کہ چرے
تہ غوارے چہ د عیبو تو مجموعہ اویئے نو عیاب رچہ عیبو تہ وائی تہ او گورہ یعنی
پہ دے کنس پہ بخیلہ دغہ عیبو تہ موجود وی۔ او دریم خیر چہ سبب د قساد او تحقیر
د مسلمان دے او دھے تہ متع کرے شوے دہ پہ دے قول کنس، وَاَنْتُمْ تَجَسَّسُوْا بِالْاَلْقَابِ یومہ
یاد و یوبل پہ ناکارہ نومووسہ داہم دلیل دے پہ تکبر کولو د تنابز کوؤنکی او پہ تحقیر دھقہ بل
مسلمان یاندے۔ تکرر لقب ذکر کولو تہ ویلے کیری او اکثر یہ ناکارہ لقب کنس استعمالیری
او لقب د خیل نوم تہ علاوہ بل وصفی نوم دے چہ پہ ہق کنس د انسان اوچت والے
یا تذلیل مقصود وی۔ نو مراد دے دے چلے دادے چہ یو مسلمان پہ داسے ناکارہ لقب سرہ
مہ را یلئے چہ پہ ہق لفظ سرہ ہقہ خفہ کیری او د یلنہ کوؤنکی مقصد ہم دھقہ سپک
والے وی۔ لکہ چہ اویلے شی اے فاسقہ اے منافقہ، اے کافرہ او اے یہودی، اے نصرانی
او اے خردہ اے خنزیرہ یا دچا نوم کنس ترخیم او کیری دھقہ د سپک والی د پارہ یا وائی
اے کوثرہ یا اے پوندہ پہ طریقہ د سپک والی۔ او د ابن عباس رضی اللہ عنہما تروایت
دے چہ ہر کلا یو سری بدکارو تہ کرے وی او دھے تہ بشکارہ توبہ او یاسی نو بیا پہ
ہقہ گناہو تو سرہ د دے یا دول داہم تنابز یا لقاہ دے ہاں کہ یو سرے پہ یو لقب
سرہ مشہور وی او پہ ہق نہ خفہ کیری او د اوار کوؤنکی مقصد دھقہ سپک والے
تہ وی نو بیا جائز دے لکہ چہ امام بخاری رحمۃ اللہ علیہ باب ذکر کرے دے پہ
کتاب الاداب کنس چہ چاتہ او گدا یا لقاہ اویلے شی او دھقہ عیب کول مقصد تہ وی نو

أَيُّ حَبِّ أَحَدِكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا

ایا خو خوی یو تن ستاسو چه او خوری غوشی د رورخول چه مروی

فَكَرِهْتُمُوهُ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَحِيمٌ ﴿۱۲﴾

نو تاسو خو بد کړئ او دیره کوئ د الله تعالی ته یقینا الله تعالی توبه قبول وکړه رحم کوونکې دے

نوداجا ئزدے. بِئْسَ الْإِسْمُ الْقُفُوءُ بَعْدَ الْإِيمَانِ الاسم نه مراد لقب دے فسوق بدل دے د الاسم نه په تقدير دو سره يعنى هغه نوم چه په هغه کيس صفت د فاسق کيدلو دے يا د اسم معنی مصدری ده التسمية (نوم ذکر کول) ته او مراد تربيتنه مسخره اولمز او تنابزدے واره دى. الْقُفُوءُ يو مقصد دادے چه هغه نوم چه دلالت کوي په فسق باندے يعنى فاسق منافق يهودى نصرانى ويل. بَعْدَ الْإِيمَانِ يعنى روستود ايمان راوړلو نه دا نومونه مؤمن ته ويل د پير بد کار دے. دويم مقصد د الفسوق دادے چه دا نومونه مؤمن ته ذکر کول سبب د فسق او د گناه کارى دى. او په حديث صحيح کيس نقل دى چا چه يو روستا ته اويل اے کافره توبه دے سره يو د دے دواړو نه اخته شو که هغه سړى کيس کفر وى نو درست ده او که نه وى نو دا خبره په ويونکي باندې واپس راگرځي. وَمَنْ لَمْ يَتُبْ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ مراد د توبې نه شرعى توبه ده په هغه کيس يو شرط دادے چه د چا بے عزتي ئې کړې ده د هغه نه به معافى هم غواړي او دا جمله دليل دے چه د يو مسلمان بے عزتي او سپک والے ظلم او گناه کبيره دے.

۱۲ دا شپږم ادب ذکر کوي او په دے کيس نور دے قسمه څيزونه نه منع کوي چه هغه هم سبب د فساد او د اختلاف پيدا کيدلو دى او د يو مسلمان توهين او سپک والے دے او بل په تکبير باندے دلالت کوي او دا ټول گنده خصلتونه دى چه د مسلمان د شان سره نه بنا ئيدري. مخکين ايت کيس هغه څيزونه ذکر وچه مخامخ د مسلمان د سپک والي اسباب وواد په دے کيس دا سې څيزونه ذکر کوي چه پشې شا د هغه د سپک والي اسباب وى او دا درے هم په خائسته ترتيب سره دى اول بدگمانى کول دى چه کيدای شي چه پدې انسان کيس به نقصانونه وى نو بيا د هغه نقصاناتو ته تجسس اول تلو شورو کړي نو بيا د هغه پشې شا ذکر کوي چه هغه غيبت کول دى. اجتنابوا په دى کيس اشاره ده چه دا روستو خصلت پليت او گنده دے د هغه نه دا سې اجتناب پکار دے لکه اجتناب کول د نجاست نه کثيرا من الظن پوهه شه چه انسان کيس دا سې حل (پالے په بل مخ)

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَ

اے! یقیناً مومن پیدا کړی ئے تاسو د یو نارینه او د یو زنانه نه او

پیدا شى چه د یو ځیز په یاره کښ نه د څیر حکم کولے شى او نه د شر او دارنگ هیڅ حکم په هغه باندے کولے نشى دواړه طرفو ته ورته یو شان دى نو دے حالت ته شک ویلے کیږی په هغه باندے په هیڅ صورت کښ عمل کول جایز نه دى بلکه حدیث صحیح کښ وارد دى چه د شبها تو او مشتبها تو نه ځان بچ کړئ او کله په انسان کښ دا بے حال پیدا شى چه یو طرف ته د حکم کولو ترجیح ورکوی لیکن بل طرف ته ئے هم مرجوح خیال دى نو راجح طرف ته ظن (گمان) ویلے کیږی او مرجوح طرف ته وهم ویلے کیږی. وهم خود وسو بے په شان وی هغه ته خو هیڅ اعتبار نېشته او د ظن په یاره کښ دوستو تفصیل راځی او کله چه دا بے حال دى چه یو طرف باندے دا بے حکم کولے شى چه د بل طرف ورته هیڅ وهم او خیال هم نه راځی نو هغه ته یقین ویلے کیږی هغه خود رجه د ایمان ده په شرعیاتو کښ. بیا پوهه شه چه ظن په قرآن کښ په مختلفو صیغو سره نهه شپیتا کړته ذکر کړے شوے دے او د هغه مختلفه معنی او حکمونه دى. اوله معنی ظن په معنی د یقین سره دے لکه په سورة بقره ۱۱۱ او سورة الحاقة ۱۷ چه د ظن نه دوستو آن په شد سره ذکر وی نو په معنی د یقین سره وی او دا قلعه اکثری ده. دویمه معنی ظن په معنی د گمان کولو دے چه معنی مشهوره ده لکه په سورة بقره ۱۱۳ جن سکا کښ دریمه معنی خیال غیر اختیاری لکه په لکه په سورة انبیاء ۸۷ او سورة یوسف ۱۰۱ کښ او دا پنا دے په یو تفسیر باندے په دے دواړه آیاتو کښ. او څلورمه معنی ظن په معنی د دروغ ویلو سره دے دا هر کله چه په مقابله د حق کښ دى لکه چه قرطبی ویلے دى په تفسیر د سورة بقره ۱۱۷ کښ او د ابن العربی نه ئے نقل کړیدى "چه عرب لفظ د ظن په معنی د یقین او د شک او د کذب کښ استعمالوی". پنځمه معنی ظن په معنی د اجتهاد کولو دے لکه سورة ص ۲۳ کښ. او شپږمه معنی ظن په معنی د تهمت لگولو دے لکه په دے آیت کښ قرطبی پد کښ معنی د تهمت لیکلے ده. او دارنگ ظن قرآن کریم دوه قسمه ذکر کړے یو ظن محمود لکه سورة نور ۱۲ کښ سورة ص ۱۲ او نور آیاتو کښ هم دى او دویم ظن مذموم دے لکه سورة انشقاق ۱۲ (ظن د بعث بعد الموت) او سورة فصلت ۲۲ (ظن د علم د الله تعالی) او سورة جن ۲۶ (ظن د یو د نبی ته) او سورة فتح ۲۶ (ظن سوء او انکار د قلب د رسول او صحابه نه) او سورة احزاب ۲۶ (ظن د اهل نقای) او سورة

جَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ

اد جوہ کوی ہے مونو تا سو خاندانو نہ او قبیلے دے دے دیارہ چہ یوبل او پیرنے یقیناً

جائشہ ۳۳ (ظن انکار د قیامت) او سورۃ اسراف ۷۷ (یغیرتہ کاذب ذیل) او سورۃ حج ۳۲ (نصرت نہ کول د اللہ تعالیٰ د رسول سرہ) او سورۃ بقرہ ۱۷۷ (ظن یہ مقابل د حق کین) او سورۃ عمران ۱۵۴ (ظن د جاہلیت) او سورۃ تہا ۲۴ (ظن د قتل عیسیٰ علیہ السلام) او سورۃ ص ۳۲ (ظن د باطل یہ خلق د اسمائو نو او تمکے باندے) او یہ سورۃ انعام ۱۱۴ (اتباع ظن یہ شریکما نو کین)۔ ہر کلمہ چہ ظن مذموم د منافقا نو د کافرانو مشرکانو کا ردے او ہفوی دیر دی او دارنگ بے پردہ دلیل نہ یہ چا باندے تہمت لگول دا ہم دیر موجود دی نو دے دے وچہ نہ کثیر آئے او قرائل او د کافرانو منافقا نو د تشبیہ نہ ہے منع او کلمہ۔
 اِنَّ بَعْضَ الظُّنِّ اِنَّہُ سوال: مخکین ہے کثیراً لفظ سرہ ذکر کرد او امر د اجتناب ہے ذکر کرد و حقہ دلیل و وچہ دیر کما نو تہ گناہ دے او یہ دے جملہ کتب ہے بعض لفظ ذکر کرد وچہ دلالت کوی یہ کموالی باندے؟

جواب یہ خو وجوہ سرہ دے اولہ وجہ دادہ چہ بعض مطلق تکررے تہ ویلے کیبری کہ لکھ وی او کہ دیرہ وی ہاں یہ دے لفظ کین اشارہ دہ چہ بعض ظن محمود دے لکھ چہ مخکین ذکر کرے شو۔ دومیہ وجہ دادہ چہ اکثر کما نو تہ بے اختیارہ یہ زہہ کین پیدا کیبری بیا روستو خو کہ دے مطابق عقیدہ او عمل او کوی او خو کہ ہے پریری دی تو یہ اجتناب کین احتیاط کولو کہ اشارہ وہ چہ احتیاط کوئے چہ بے اختیارہ کما نو تہ مذموم ستاسو زہد نو کین رانشی او ہر کلمہ چہ عقیدہ او عمل یہ ہے باندے بعض خلق کوی او بعض نہ کوی او بعض باندے عمل کول خیر دی او بعض باندے عمل کول گناہ او شر دی نو روستو جملہ کین بعض لفظ ذکر کرد۔ اویشا پوری یہ تفسیر کین ویلے دی چہ د ظن خلور قسمو تہ دی۔ عا واجب لکھ بیا گمان کول یہ اللہ تعالیٰ باندے او یہ مؤمنانو باندے عا حرام لکھ بیا گمان کول یہ اللہ تعالیٰ باندے او یہ نیکانو مؤمنانو باندے چہ بنکارہ علامت د باندے پکین نہ وی او یہ دے ایت کین ہم دا قسم مراد دے عا مستحب لکھ مؤمن قاسق باندے بیا گمان کول عا مباح لکھ ظن کول یہ مسائل اجتہادیہ کین۔ او تفسیر روح المعانی کین ذکر دی چہ ظن دوہ قسمہ دے عا اختیاری حقہ منع دے عا غیر اختیاری تو مراد د منع نہ عمل کول یہ مقتضا د گمان باندے دی یا کوشش کول د زائل کولو چہ ظن غیر اختیاری دے سر پاتے پہ یل مخ

ہفتہ نقصان (دعا قاضی پہ لکھیں) ذکر کری چہ ذکر کم پہ بارہ کنیں دعویٰ کوی خاکہ چہ مقصد مدعی (صادق) دہفتہ سری خاکہ کول نہ دی بلکہ خپل حق ثابتول ہے مقصد اصلی دے اودارنگ پہ علم د اسماء رجال کنیں دیو راوی غیبیو نہ ذکر کول دا غیبت نہ دے خاکہ چہ پہ ہفتہ کنیں مقصد دہفتہ سری خاکہ کول نہ دی مراد بلکہ ددین حفاظت دے اودارنگ د ظالم بادشاہ دظلم ذکر کول پہ دے مقصد چہ دہفتہ دظلم نہ خلق۔ لچ شی دا ہم غیبت نہ دے پہ دے پولو کنیں قصدا کول دخیریات دی دہفتہ سری دہفتہ کولو نہ۔

یَعْضُكُمْ يَعْضًا يَه دے لفظ کنیں اشارہ دہ چہ غیبت پہ اکثر و مجلسونو کنیں موجود وی اودارنگ ہفتہ یو سرے چہ غیبت کوی تو ہفتہ بل چہ خبر شی نو ہفتہ ہم ددہ غیبت کوی ددے وچ نہ دالفظ ہے ذکر کرو۔ اَيُّحِبُّ أَحَدَكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا دامتہ دہ دغیبت کولو نہ پہ طریقہ دمثال اود تشبیہ سرہ یعنی عفت د انسان ہے مشابہہ کرے دے دغوبنے دیدان دہفتہ سرہ۔ خاکہ چہ کلہ دیو انسان عزت پریکیری نو دہفتہ زہرہ تہ داسے درد رسیدی ہفتہ تہ دہفتہ دتن تہ پہ غوبنہ پریکولو سرہ بیا حالت دغائب کیدلو ہے مشابہہ کریدے دحالت دمرگ سرہ لکھ چہ مرے د انسانانو دخیرو تہ خیر نہ دے اونہ اوری نو دارنگ غائب انسان ہم نہ خہ اوری اوتہ خیر دے، اوپہ لفظ دمیٹا راو پولو کنیں دفع دیو اعتراض دہ کہ اوپہ شی چہ انسان تہ خو پہ بے عزتی سرہ ہلہ درد رسیدی چہ دہفتہ ختامخ بے عزتی اوکریشی لیکن چہ پشی شایے عزتی کول وی اوہفتہ خبر نہ دی نو دہفتہ زہرہ تہ خود درد نہ رسیدی؟ نو جواب ہے اوکرو لکھ چہ دمری دیدان تہ غوبنہ پریکیری اوہفتہ تہ خود درد نہ رسیدی لیکن سرہ ددے نہ دا دہفتہ بے عزتی گنہ لے کیزی۔ اوپہ د لفظ کنیں یلہ فائدہ دادہ چہ دمردارے خوراک صرف پہ حالت دجیورے کنیں حلال دے اوچہ دہفتہ تہ ادنیٰ خیز ملاویری نو دمردارے نہ خان۔ لچ کول ضروری دی لکھ چہ مردارہ بیڑہ اوغوا دی او مر انسان وی نو دبیڑے یا دغوا تہ یہ خوراک کوی لیکن د انسان د بدن تہ یہ خوراک نہ کوی دارنگ کہ چرے دیو ضرورت او حاجت دفع کولو یلہ طریقہ موہی نو غیبت پہ نہ کوی۔ فکر ہموہ پہ دے ضمیر کنیں خاور احتمالو تہ دی اول داچہ دافیر خوراک (اکل) تہ راجع دے اودویم داچہ غوبنے (رحم) تہ راجع دے دریم داچہ مری (میت) تہ راجع دے یعنی مرے چہ وجود ہے متغیر او بدایو یہ شی نو ستاسو تویتہ ضرورں کر کہ کیری نو پہ دے کنیں دیرہ میالغہ دہ خلورم داچہ غیبت کولو تہ راجع دگر چہ دلایفتہ پہ ضمن کنیں دے) یعنی کہ ستا خوک غیبت اوکری توید ہے گترے نو ددے وچ نہ دیل چا غیبت ہم یدا اوگنہ۔ او این کثیر پہ یانہ دکیاحت د رپا تے پہ بل مخ (

اَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ اتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ

دیر عزت مند ستا سونہ دے اللہ تعالیٰ پہ نیز دیر تقویٰ داردے یقیناً اللہ تعالیٰ علم والا دے

خَيْرٌ ۱۳ قَالَتْ اِنَّ عَرَابًا امْتِا قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا

خبر لرونکے دے۔ وائی باندیا چیان ایمان نادرہ دے مونہ تہ اوایہ ایمان نہ دے راورہ تاسو

غیبت کولو کین دیر احادیث او واقعات ذکر کرے دی ہقہ ادگورے۔ او دغیبت کولو نہ تو بہ کول دادی چہ اشدہ دپارہ غیبت کول پر یگدی او کہ امکان لری نو دہقہ سری نہ دے معاق او غواری او کہ معاق نشی غوختلے تو بہ کوم مجلسو تو کین چہ دہقہ یدائے ویلے دی تو بہ ہقہ کین دے دہقہ صفت او کری او چہ خوک دہقہ غیبت کوی تو ہقہ دمتع کری۔ اِنَّ اللّٰهَ تَوَّابٌ نَّحِيْمٌ دتیر شوی ایت پہ اول کین صیغہ دتھی وہ (لا یسفر) نو دہقہ پہ ارتکاب سرہ انسان ظالم کیوری نو دہقہ ایت پہ اخر کین الظالمون ذکر کرو او ددے ایت پہ اول کین صیغہ دامر (اجتنبوا) دہ او دامر پہ امثال سرہ برعل کولو داللہ تعالیٰ دطرف نہ رحمتونہ راسخی ددے وچ نہ یے پہ تو اب رحیم سرہ ختم کرو۔ ۱۳ پہ دے ایت کین اووم ادب ذکر کوی چہ سبب داتحاد او اتفاق دے او دتفرق او دفساد نہ دے۔ بچ کیدلو خائستہ طریقہ دہ حاصل دادے (سرہ دریط دما قبل نہ) چہ یو انسان ذیل انسان سپک والے او بخیلہ تکبر ددے وچ نہ کوی چہ زما جنس جہاد دے نو دا غلطہ دہ حکمہ چہ بول دیو مور او پلار نہ پیدا دی او یا بہ تکبر دنسب دہج نہ کوی نو نسب بغیر دتقویٰ نہ ہیج سبب دعتز نہ دے بلکہ صرف دتعارف او دپیژنداکلو دپارہ دے ہاں عزت صرف پہ تقویٰ سرہ دے او متقی سرے ذیل چا سپک والے او بخیلہ تکبر نہ کوی بلکہ دتقویٰ دہج دتیر شوی ناکارہ خصلتو نہ بھان۔ بچ کری۔

يَا أَيُّهَا النَّاسُ يہ دے ادب کین عام خطاب یے ذکر کرو حکمہ چہ ہم جنس کیدال او تفاوت دنسبونو پہ مؤمنانو پورے خاص نہ دے کافران ہم بول دادم او حواء علیہما السلام اولاد دی او مختلف نسیونہ پکین شتہ دے۔ مِنْ ذُرِّيَّتِيْ اَنْتٰی مراد ددے نہ ادم او حواء علیہما السلام دی یا ہر مور او پلار دی لیکن اول قول اصح دے او دا دلیل دے چہ دہی پیدا ائش دابو دپلار او مور دوارو نہ دے لکہ سورۃ طارق سکین تصدیق دے او یہ کومو ایاتو کین چہ ماء مفرد ذکر دے لکہ سورۃ مرسلات سن۳ او قیامہ سک۳ نو مراد دمفرد نہ تمنیہ دہ یعنی دودہ او بہ دمتذکر او مؤنث لکہ تفسیر قرطبی کین ذکر دی۔

وَلَكِنْ قُولُوا أَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْإِيمَانُ فِي

او لیکن وایے چہ مونو اسلام قبول کریگا او تراوسہ نہ دے داخل شوے ایمان بہ

وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ ۚ اُولَیْہِ خَلْقٌ ذَکَرْنَا وَاوَدَّلْنَاهُ یُجْعَلَ ذَکَرٌ کَرِیْمٌ چہ اصولو کیں اکثر خَلْقٌ ذَکَرٌ کَرِیْمٌ او یہ اوصافو او فرو عو کیں جعل ذَکَرٌ کَرِیْمٌ لکہ سورۃ انعام مل کیں ہم دے دی۔ شُعُوبًا جمع دے شعب دہ لرے نیکو تو تہ ویلے کیری لکہ چہ بہ عربو کیں ربیوہ، مضر، اوس، خزرج، ذوالشعب دے اصدا دوتہ دے جمع او تفرق دوارو تہ ویلے کیری ٹککہ چہ دوی یہ یواصل کیں متفرق نسلو تہ جمع شوے وی۔ وَقَبَائِلَ جمع دے قبیلہ دہ دے شعب تہ لاندے نیکو تو تہ منسوب وی لکہ چہ کتانہ یو قبیلہ دہ اودا سے اُوہ طبقات اہل علمو لیکلے دی اول شعب بیا قبیلہ بیا عمارہ بیا بطن بیا قحذ بیا فصیلہ ردایہ سورۃ معارج مل کیں ذکر دہ) بیا عشیرہ (لکہ سورۃ توبہ مل کیں ذکر دہ)۔ چا دے شعوب او قبائل نور فوقو تہ ہم ذکر کرے دی۔ اودا دہ قسمو تہ یے خاص کرل پہ ذکر سورۃ ٹککہ چہ اول تعارف دے دے نہ شور و کیری بلہ وجہ دادہ چہ غزہ پہ نسیو نو کیں پہ دے دوؤ سرہ وی پہ لاندے کاندانو سرہ غزہ کیری لکہ پہ دے ملک کیں ویلے کیری دے غزہ پہ طور سرہ چہ زہ پستون یم یا سید یم لاندے کاندان تہ ذکر کوی اودا جملہ دلیل دے چہ تقسیم دے نسیو دے اللہ تعالیٰ اختیار کیں دے دے ویجہ نہ پہ حدیث صحیح کیں پہ ہذا چا باندے لعنت ویلے دے چہ حوک خیل نسب بدلوئی او دخیل آب تہ سیوا یل آب تہ تسبیت کوی۔ لِمَتَعَارَفُوا داحکت دے دپارہ دے تقسیم دے نسیو نو چہ خیل نسیو تہ او پیرٹی او دے ہذا دے نہ صلہ رحمی او کرے۔ حدیث دے ترمذی کیں راغلے دی ”چہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرما ئیلے دی چہ دخیلو نسیو تہ دومرہ ایزدہ کرے چہ صلہ رحمی پرے کوئے۔“ دایکرا دلیل دے چہ نسیو تہ دپارہ دے غزہ او تکیڑ او دپارہ دے عزت او شرافت تہ دی تو فخر کول پہ نسب باندے دا خوئی دچاہلیت والو دے او حدیث دے مستند یزار کیں (چہ ابن کثیر ہم ذکر کرے دے) راغلے دی ”چہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرما ئیلے دی چہ تا سو تول دے خادرو تہ پیدا شوی یے او ضرور متع دشی ہذا کسان چہ فخر کوی پہ پلدارانو (نسیو نو) باندے یا بہ دوی دیر سیک شی پہ نیز دے اللہ تعالیٰ دے کو نکھانو تہ“

إِنْ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتَقَاكُمْ ۚ داعلت دے مقدار ریت) کلام دے یعنی تہ دے نسب دپارہ دے غزہ او عزت ٹککہ چہ ان اکرمکماہ یعنی دے اللہ تعالیٰ پہ نیز سبب دے اوچت والی دے مرتبہ او دگرامت صرف تقویٰ دہ۔ او قرطبی ویلے دی چہ تقویٰ دے اللہ تعالیٰ ر پلے پہ یل مخ

قُلُوبِكُمْ وَإِنْ تُطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَآتِيَنَّكُمْ مِنْ

نہروں ستاسو کہیں او کہ چرے تا بعداری کوئے تاسو کہ اللہ تعالیٰ او رسول دھتہ نو نیکرے یہ نکرے ستاسو د

أَعْمَالِكُمْ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿۱۳﴾ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ

عمدونہ ہیچ یقیناً اللہ تعالیٰ بخشنہ کوؤنکے رحم کوؤنکے دے۔ یقیناً مؤمنان

دحدود و دیہ امر او نہی کیں لحاظ کول دی او خان موصوف کول پہ ہفتہ چہ اللہ تعالیٰ دھتہ امر کرے دے او خان بچ سائل دھتہ نہ چہ اللہ تعالیٰ دھتہ نہ تہی (منع) کرے دے۔ اگر مہیغہ داسم تفضیل یے دے دے وچ نہ ذکر کرے دے چہ یہ نفس کرامت (عزت) کیں نول انسان شریک دی لکہ یہ سورۃ اسراء ست کیں ذکر شوے دی اولفظ د عتد اللہ کیں اشارہ دہ چہ دخلقو یہ نیز عزت مند کید لو تہ اعتبار نیشہ د اللہ تعالیٰ یہ نیز عزت حاصل لوئے مقصد دے او یہ عتد کیں معنی دقریت دہ۔ او اتقوا اسم تفضیل کیں اشارہ دہ چہ دتقویٰ ہم مختلف مرتبہ دی نو کرامت عند اللہ ہم یہ تفاوت سرہ دے۔

سوال :- علم سبب د شرافت او دلوئے مرتبہ دے یہ دلیل دتور وصوصو سرہ او دلتہ یے تقویٰ ذکر کرہ دے دے خہ تطبیق دے ؟

جواب :- اول داچہ تقویٰ پہ اصل کیں عمل کول دی پہ علم بانداے نو اشارہ دہ چہ صرف علم (بے عملہ) سبب ذکر امت دے بلکہ د علم سرہ عمل ضروری دے۔ دوم داچہ علم سبب دتقویٰ دے لکہ یہ سورۃ فاطر ست کیں دی او تقویٰ سبب ذکر امت دے نو دلتہ یے سبب قریبہ ذکر کر وچہ ہفتہ مقصدی دے۔ او دایات دلالت کوی چہ یہ نکاح کیں کفالت ددین پہ لحاظ سرہ مقدم دے او حدیث صحیحہ کیں ہم ذکر دی "چہ دشیخ سرہ دریو) دخال و وجوہ نکاح کیدے شی دمال وچہ نہ دجمال د وچہ نہ دتسبب د وچہ نہ او ددین د وچہ نہ نو تہ خان کامیاب کرہ پہ دین والا بانداے اور ستو ددیندار یے تہ کفالت دتسبب پہ نیز بعض علماء معتبر دے چہ یہ خیل ہل کیں دے دپارہ دلیلونہ ذکر کیوی۔

سکہ ربط دے دھتکیں مضمون سرہ دادے چہ پہ دے ادایو ذکر کرے شو ویا تہا خوک عمل نکرے صرف ظاہری عملونہ زموئے او دس وقیرہ) کوی او دعویٰ دایمان کوی نو ہفتہ منافق دے پہ ہفتہ بانداے اعتبار مہ کوئے او ربط دھتکیں ایت سرہ دادے

الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَ

ہمچہ کسان دی چہ ایمان ئے راوہ دے یہ اللہ تعالیٰ اور رسول دھتہ بات ئے بیائے ہمچہ شک نہ دے کرے او

چہ منافقانو دیل چہ زمونہ نسب ہم اوچت دے او ایمان والاہم یو او تقویٰ خو یہ ایمان سرہ دہ
نو مونہ رد صحابہ کرامونہ غورہ یو تو یہ دے الیت کتب دھخوی رد کوی او زجر دے یہ مجرود حقوی
دایمان سرہ چہ یہ حقیقت کتب ایمان نہ دی صرف عمل دی تو ہفتہ تہ اعتبار نیستہ۔

قَالَتِ الْأَعْرَابُ آمَنَّا مَا قَوْلُ دَبْعُونَ بَانَهْ چیانو دے چہ ہفتہ یہ سورہ تو بہ عکس کتب ذکر
او مقصد پدید کتب تحدید دے قول امت تہ ددوی د طریقہ نہ او دعویٰ یہ آمنا سرہ ئے
دیارہ ددنیوی اغراضو کولہ او اشارہ ئے کولہ چہ مونہ تقویٰ والا یو نو اکرم یو۔ قُلْ لَمْ يُؤْمِنُوا
داتقی داسے دہ لکہ یہ سورہ بقرہ سہ کتب تیرہ شویدہ او دلیل دعدم ایمان ددوی مخالفت
کول دی ددوی دآدابو ددے سورت تہ خصوصاً اول او دویم ادب حکمہ چہ دھتہ دواہ مخالفت
کول مستلزم و دحیط عمل) او کفر لہ۔ وَلَٰكِنْ قُولُوا أَسْلَمْنَا مراد دے ظاہری انقیاد او
بعض عملوہ کول دی دیارہ دحفاظت دحانوتو او مالونو خپلو او دیارہ دحصول دغنیہ مونو
او زکوٰۃ او دادلل دے چہ اسلام دہ قسمہ دے اول صرف اسلام او ظاہری انقیاد
دے بغیر دتصدیق دزیرہ نہ او دویم قسم انقیاد یہ زیرہ او زہرہ او اندامونو سرہ دے لکہ یہ
قول دایراہیم علیہ السلام کتب اسلامت لرب العالمین بقرہ سکت او ان الدین عند اللہ الاسلام
ال عمران سکت او داسے تقسیم امام بخاری یہ ترجمہ الباب کتب ذکر کرے دے رِیَاضُ اِذَا لَمْ
يَكُنِ الْاِسْلَامُ عَلَى الْحَقِيقَةِ وَكَانَ عَلَى الْاِسْتِغْلَامِ اَوِ الْخَوْفِ مِنَ الْقَتْلِ يَقُولُ تَعَالَى رَقَالَتِ
الْاَعْرَابُ آمَنَّا قُلْ لَمْ يُؤْمِنُوا وَلَٰكِنْ قُولُوا أَسْلَمْنَا) فَاِذَا كَانَ عَلَى الْحَقِيقَةِ فَهُوَ عَلَى قَوْلِهِ تَعَالَى
رِیَاضُ الدِّیْنِ عِنْدَ اللّٰهِ الْاِسْلَام (کتاب الایمان) او دالیت بشارہ دلالت کوی چہ یہ
صرف عمل کولو بغیر دیقین او تصدیق قلبی نہ انسان مؤمن نہ جو ریوی۔ وَلَمَّا يَدْخُلِ
الْاِيْمَانُ فِي قُلُوْبِهِمْ داعت دے دے قول چہ لَمْ يُؤْمِنُوا مراد دایمان نہ تصدیق او
یقین دے او عمل دھتہ قلب دے او دادلل دے چہ صرف اقرار یہ آمنا او یہ کلمہ د
توحید سرہ بغیر دتصدیق قلبی نہ ایمان ایماہی شرعی دے۔ خطیب شریعی نقل کریوی
چہ عام خلق غفلت والا یہ نن زمانہ کتب یہ داسے حالت کتب دی۔ وَاِنْ يُطِيعُوا اللّٰهَ وَرَسُوْلَهُ
داجملہ دلیل دے چہ اطاعت داللہ تعالیٰ او درسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم علامت د
صحیح ایمان دے۔ لَا يَلْبِسُ كُمْ مِّنْ اَعْمَالِكُمْ شَيْئًا اشارہ دہ چہ اطاعت داللہ تعالیٰ او د
رسول صلی اللہ علیہ وسلم سبب دقبولیت دعملوتو دے او مخالفت کول (پاتے یہ بلات)

جَهْدُ وَإِبْطَامُ إِلَيْهِمْ وَانْقِصَابُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ

او جہاد ہے کہ دے پہ مال تو خیر او نفس تو خیر سر پہ لار دے اللہ تعالیٰ کہیں

أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ ﴿١٥﴾ قُلْ أَتَعْلَمُونَ اللَّهَ بِبَيْنِكُمْ

دغه ڪيان دوی رشتنی دی - ته اوایه ایاهوورکوته تسواالله تعالی ته په دین خپل سره

وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۗ وَاللَّهُ

او اللہ تعالیٰ عالم دے یہ ہر لمحہ چاہیہ یہ اساتذہ کو او ہر لمحہ چاہیہ یہ زمکہ کیں دی او اللہ تعالیٰ

بِكُلِّ شَيْءٍ عَالِمٌ ﴿١٤﴾ يَمْشُونَ عَلَيْكَ أُنْ أَسْلَمُوا

یہ ہر شیخ پائند ہے۔ پوچھ دے۔ زیادہ کوئی دوی یہ تاہات ہے۔ چہ دوی اسلام راوی دے دے

دَدُی سَبَبِ دَنْقَمَانِ یَا دَبْرِبَادِ دُئِ دَنْوَابِ دِے۔ اوہر کَلہ چہ اطاعتِ دَاللہ تَعَالٰی اُو دَر سَوَل
اَللّٰہُ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم یوشہ دِے دَدِے وِج نہ لَا یَلْتَكُمُ فِی مَقَرِّهِ صِیغَہ ذِکْرِ کَرِے دِے
 اِنْ اَللّٰہُ غَفُوْرٌ رَّحِیْمٌ اِشارہ دہ چہ اطاعتِ دَاللہ تَعَالٰی اُو دَر سَوَل اَللّٰہُ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم
 سَبَبِ دَمَحْفُورِ اُو دَر حَمَتِ دِے۔

یہا پہ دے ایت کیں ذکر حقیقت دایمان شرعی دے پہ رد منافقان کیں چہ حقوی دعوی دایمان کوی لیکن دروغ زن دی پہ دے دعوی کیں۔ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا مراد کارتیاب (شک) تہ داسے علوتہ کول دی چہ علامت د کفر اود شرک وی چہ بعض د حق تہ مخالفت کول د ادا بود دے سورت دی۔ وَجَاهُذًا بِأَمْوَالِهِمْ اہ مراد د دے ہر حقہ محنت او کوش کول دی چہ دایمان پہ تقاضا سرہ وی او مال یا نفس پکین خرچ کیری او مالوتہ یے دلتہ محکین ذکر کول اشارہ دہ چہ منافق سرے عمل پہ یدن سرہ کلاہ کوی ذریا وغیرہ دیارہ لیکن خرچ د مال فی سبیل اللہ کیں دیر بخیل وی۔ اُولَئِكَ هُمُ الصَّافِقُونَ پہ دیکیں تعریض دے پہ حقہ چا یا ندے چہ د اشرطونہ دایمان پہ چا کیں موجود نہ وی نوختہ یہ دعوی دایمان کیں دروغ زن دے۔

۱۴۔ دازجر دے متفقاً نہ ہے یعنی ہر کلمہ چہ دعویٰ ددوی پہ امتا سرہ ددرو غودہ نو پہ امتا ویلو گنیں ددوی دودہ مقصدونہ دی اول داچہ اللہ تعالیٰ خبر ورکوی پہ خپل ایمان سرہ دویم داچہ پہ رسول صلی اللہ علیہ وسلم پاندے احسان او زیاد نہ کوی نو پدے ایت کیں پہ اول مقصد ددوی پاندے زورتہ ورکوی۔ واللہ یعلم اہ پدے جملہ اور وستے

قُلْ لَا تَمْنُوا عَلَيَّ إِسْلَامَكُمْ بَلِ اللَّهُ يَمُنُّ عَلَيْكُمْ

تہ اوایہ زیادتہ مہ کوئے پہ ما باندے د اسلام ستاسو بلکہ اللہ تعالیٰ زیادتہ کوی پہ تاسو باندے

أَنْ هَذَا كُمْ لِلْإِيمَانِ أَنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ⑫

د دے خبر مے چہ تاسو تہ ہدایت د ایمان کریدے کہ چرے تاسو رشتہ پی

جملہ کتب رد د شرک فی العلم دے او حرق د مآلاتہ د تعمیم د پارہ دے یعنی اللہ تعالیٰ چہ یہ ہر خیز باندے عالم دے نو ہفہ تہ د دروغو د ایمان خبر ولے ور کوئے ہفہ خوش تاسو یہ دروغو باندے ہم عالم دے۔

فائدہ ۱۔ کہ پیغمبر پہ ہر خیز باندے عالم ولے نو پکار و وجہ یہ دے ایت کتب د ہفہ ذکر ہم اللہ تعالیٰ د کان سرہ یو خائے کرے ولے لیکن ہفہ یہ ہر خیز عالم تہ دے او عالم الغیب ہم تہ دے۔

سک د ایل زجر دے د متافقا نو پہ دویم مقصد باندے چہ یہ رسول صلی اللہ علیہ وسلم باندے زیادتہ کول دی۔ اَنْ اَسْلَمُوا (سوال) دوی خود دعویٰ د امانا کرے دہ د اسلام پی خوتہ دہ کرے؟ (جواب) دعویٰ د ایمان متضمن دہ دعویٰ د اسلام لہرے خکہ چہ ایمان شرعی انقیاد یا طقی او ظاہری دواہر تہ شامل دے لیکن دلتہ پی د اَسْلَمُوا ذکر د دے وجہ تہ او کرو چہ دوی پہ بعض عملو نو کتب د نبی صلی اللہ علیہ وسلم او صحابہ کرامو سرہ ظاہری شرکت کوؤ لکہ موخ کول، جہاد کول وغیرہ او بیابا بہ پی پمتی صلی اللہ علیہ وسلم احسان خیز د چہ موتر ستا ملگرتیا کوؤ۔ لکہ اوس ہم بعض ناپوہان یہ سنت طریقہ یوکار او کری نو بیابا خپل مشر یا استاذ باندے احسانو تہ خیز وی۔ بَلِ اللَّهُ يَمُنُّ عَلَيْكُمْ اَنْ هَذَا كُمْ لِلْإِيمَانِ (سوال) یہ دوی کتب ایمان پہ حقیقت کتب موجود تہ و نو خہ رنگ پی دا او فرمائیل؟ (اول جواب) دلتہ پی حصول د ایمان د دوی تہ دے ذکر کرے بلکہ ہدایت ایمان تہ یہ رالیو د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم سرہ لکہ چہ سورۃ العمران ۱۵۴ کتب ذکر شوے دی۔

(دویم جواب) مراد د لِلْإِيمَانِ دادے چہ تاسو د کوم ایمان دعویٰ کوئے ر اگر چہ پہ دروغہ سرہ دہ) نو د دے ایمان خود تہ خوا اللہ تعالیٰ کرے دہ نو د ہفہ احسان متل پکار دی او د ایت دلیل دے چہ د داعی الی الحق احسان دے یہ خلقو باندے۔

فائدہ ۱۔ مَن اَظْهَرَ نِعْمَتِ دے یہ بل چا باندے د پارہ د طلب د شکر کول و او داد د مخلوق د پارہ حرام دے لکہ سورۃ یقرہ ۳۳ کتب ذکر دے خکہ چہ دوی د ریا تے پہ بل مخ

إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ غَيْبِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ

بِقِيَمَاتِهِ يَعْلَمُ غَيْبِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ تَعَالَى

بَصِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ

لیدوینک دہقہ کارو تو دے چہ تاسو نے کوئے ۔

مخلوق تہ د شکر کولو مطالبہ اونیت اذکری نو د الله تعالیٰ د طرف نہ جزاء تہ ملاویری او
الله تعالیٰ خویدا لے اغستلو تہ محتاج تہ دے صرف د بندگانو شکر کول د حقوی فایدا
د پاره غواری نو الله تعالیٰ لره دمن کولو حق شتہ دے ۔

خطیب شریقی ویلے دی "احسان زیادل چہ د مخلوق د طرف تہ وی نو نعمت خپر کړی او چہ د
الله تعالیٰ د طرف تہ وی نو نعمت مزیدار نشی" او دا ایت دلیل دے چہ انسان تہ په هره
درجه کښ هدایت یا نعمت ملا د شای نو د الله تعالیٰ د طرف تہ د اذکری او په هغه باندے
د لوی تہ کوی ۔ إِنَّ کُنْتُمْ صَادِقِينَ اشاره ده چہ رشتن ایمان نعمت د الله تعالیٰ دے ۔

سأیہ دے کښ اشاره ده د کولو تہ په منافقانو باندے یعنی اے منافقانو تاسو په دعویٰ د
ایمان کښ صادق تہ یی حکم چہ الله تعالیٰ په غیبو باندے عالم دے نو ستاسو په زیرو نو
باندے هم عالم دے او په دے ایت کښ رد دے په شریک فی العلم باندے په دوه طریقو
سره اول دا چہ هر څه چہ پټ دی د مخلوق تہ په اسمانونو او زمکو کښ نو الله تعالیٰ په هغه
باندے عالم دے ۔ دویم دا چہ مخلوق څه عملونه کوی بنکاره او پټ نو الله تعالیٰ په هغه
باندے عالم او بصیر دے او دا دواړه صفتونه په هغه مخلوق کښ نشی موجود کیدلے
یو صفت د علم غیب او دویم صفت د علم بکلی نشی دا الله تعالیٰ پورے خاص دی ۔

ختم شو تفسیر سورة الحجرات په فضل د الله تعالیٰ سره

الحمد لله

۲۶/۵

سُورَةُ ۵۰ مِكَائِيلَ ۳۳	بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ	۱۱ آیتیں ۴۵	۳
-----------------------------	---------------------------------------	----------------	---

ق وَالْقُرْآنِ الْمَجِيدِ ۱ بَلْ عَجِبُوا أَنْ جَاءَهُمْ

اللہ تعالیٰ جب فرشتہ دے پس مراد دے دے کہ ہم دے یہ قرآن شرافت والا بلکہ تعجب کوی دوی دے نہ چہ رات کے دوی تہ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ سُورَةُ ق

دے سورت نہ خلود یاب دے دیارہ اثبات قیامت او یہ دے کیں خلود سورتو تہ دی
ق ، ذاریات ، طور ، نجم ۔

ربط دے سورت دے مکنیں سورت سرہ یہ خو طریقہ دے اولہ داچہ ہرکلاہ ادایہ اتقاد
دے مؤمنانہ دیارہ ذکر شول نو یہ دے سورت کیں دے دغہ ادایہ رعایت دیارہ تحویف ذکر کوی یہ
راتلو دیوم الخروج ، یوم الوعد ، یوم الخلود سرہ ۔ دیمہ طریقہ ہرکلاہ چہ ذکر شوچہ کرامت
یہ سبب دے تقویٰ سرہ دے نو یہ دے سورہ کیں ذکر کوی شان دے متقیانہ ۔ دریمہ داچہ ہر
کلاہ ذکر کرے شو حال دے مؤمنانہ او منافقانہ نو یہ دے کیں ذکر کوی حال دے کافرانہ ۔

دعویٰ دے سورت اثبات دے بعد الموت دے یہ ذکر دے خروج دے مرد دے مکہ تہ یہ
سال او سال کیں او یہ عذابونہ دنیویہ سرہ یہ تیر شوے قومونہ باندے او اثبات دے توحید
دے یہ رد دے شرک فی التصرف والعلم او یہ ذکر دے خلود اسماء حسنیٰ سرہ ۔

خلاصہ دے سورت دادہ چہ دے تقسیم دے دوہ یا یونہ تہ اول یاب ترسل یوم
دے یہ دے کیں شہادت دے قرآن ذکر کوی یہ اثبات دے بعد الموت باندے یہ سال کیں
بیا دے جرونہ دی متکربونہ یہ سال سال کیں بیا یو دلیل عقلی علمی او درے دلیلوں عقلیہ
تصرفی علوی وسطی او سفلی ذکر کوی دیارہ اثبات دے قیامت او ہر دلیل مشتمل دے یہ دے
درے خیزونہ باندے بیا دعویٰ دے سورت یہ سال کیں بیا ذکر دے عذاب دے ۔ یہ تیر شوے
متکربونہ باندے دیارہ تحویف دے موجودہ خلقو یہ درے ایاتونہ کیں بیا زجر دے یہ سال
کیں ۔

تفسیر نہ ق دادہ مقطعات تہ دے یہ دے کیں دے سورتو کیں بحث تیر شوے ۔
دلہ یو قول دادے چہ یہ حرف ق باندے قسم ذکر کوی او ہرکلاہ چہ رپا تے یہ بل متحر

مِّنْهُمْ فَقَالَ الْكَافِرُونَ هَذَا شَيْءٌ عَجِيبٌ ﴿٦﴾

دیرہ ورکوؤ کے ددوی تہ نو وائی کافران چہ دا نااشنا خیز دے۔

حرق مقسم بہ وی تو حرق قسم را و روتہ ضرورت تہ وی لکہ داء اولکہ چہ مقسم بہ نور خیزوتہ
بغیر دحروق مقطعات تہ وی تو واد دقسم دیارہ ذکر کیری لکہ والطور والصفات وغیرہ او
پہ دے سورت کیں داسے الفاظ چہ مشتمل دی پہ حرق دقاق یا ندائے اتہ خلویست دی تو
داهم وجہ دمتناسبیت دہ دحرق قاق سرہ پہ اول ددے سورت کیں۔

اوائیں کثیر ہفتہ قول ذکر کرے دے چہ چا ویلے دی چہ مراد پہ دے سرہ کوہ قاقی غر
دے نویائیے ویلے دی چہ داد زاد کو خبرے دی او پہ دے کہیں چہ کوم روایت د ابو حاتم
رازی دے ہفتہ اکثر متقطع دے۔ وَالْقُرْآنُ الْمَجِيدُ دا ہم قسم دے او تفصیل د قسم یہ قوان
بائے د سورۃ یس پہ اول کہیں تیر شوییدے۔ الْمَجِيدُ لوئے قدر والا عزت والا شرافت والا
دیرو فائید والا تہ ویلے کیہی سورۃ یس کہیں وَالْقُرْآنُ الْحَكِيمُ ذکر کرے وو حکم چہ پہ
ہفتہ سورت کہیں دَالِلُ تَعَالٰی دیر حکمتوں تہ یے ذکر کرے وو او پہ دے سورت کہیں دَالِلُ تَعَالٰی
د قدرت او عظمت ذکر کری۔ د دے قسم پہ جواب کہیں دیر اختلاف دے بعضو محذوق
راویستے دے چہ ایبعثن (راپور تہ بہ کرے شی) مار دوا قولک بحجۃ رتہ دہ رد کرے
دوی خیرہ ستا پہ دلیل سرہ (غورہ دا چہ روستوایت جواب قسم دے لوئے ہم پہ جواب
قسم کہیں ذکر کیہ دے شی او پہ معنی د قد سرہ رازی۔

۱۔ بَلْ عَجِبُوا اَنْ جَاءَهُمْ دَلٰلٰهٖ مِنْ رَبِّهِمْ دَلٰلٰهٖ دے یعنی تعجب کیے کہ رسولِ دُشْرِیّت نہ کرے
دے لکہ سورۃ تغابن ۱۷۱۔ یا متعجب و متہرّجہ خیرچہ دوی ترے تعجب کریں گے
پتہ دے یعنی من الخبر یا البعث (خبر دوبارہ آوے گا) لکہ چہ روستوایت کنیں ذکر دے
اود اَنْ جَاءَهُمْ تہ مخکین لام پتہ دے یعنی (ان) جاءهم تودا وجہ د تعجب شوہ ۔

مَنْزِلُ هَرَكَلَه چہ مقصد سورۃ یعت بعد الموت ثابتول دی اودا مسئلہ ڈاندار (دیر) دہ دے دے وجہ نہ صرف انذار ہے ذکر کرو۔ مِنْهُمْ ذہویٰ جنس نہ، دا دیرو سور تو نو کیں ذکر شوییدی چہ جاہل انویہ ہر وخت کیں ذکریت ذکر رسول تو نہ انکار کرے دے۔
قَالَ الْكَافِرُونَ داتفصیل دتہجب کولو دے اولفظ دکافرون سرہ ہے اشارہ اوکرہ
ذہوی قبیح حال تہ۔ هَذَا شَيْءٌ غَرِيبٌ غورہ دادہ چہ ہذا سرہ اشارہ دہ یعت بعد الموت تہ
لکھ روستو ایت کیں ذکر کوی بعض علماؤ ویلے دی چہ اشارہ دہ توحید تہ لکھ سورۃ
ص ۳۵ کیں اوبعضو ویلے دی چہ اشارہ دہ چہ رسول بشر دے۔ عَجِبْتَ کوم کار

عَٰذَا مِمَّا أَفْتَنَّا وَكَنا نَرٰ اِبٰاءَ ذٰلِكَ رَجَعْمُ بَعِيْدًا ۝۳ قَدْ

ایا ہر کلمہ چہ مون پر موعہ شو او شو مون پر بخادرے تو دا واپسی دے عقل نہ لڑے دہ یقیناً

عَلِمْنَا مَا نَنْقُصُ الْاَرْضُ مِنْهُمْ وَعِنْدَنَا كِتٰبٌ

یو ہہ یو مون پر یہ ہخہ چہ کموی زمکہ دے دوی نہ اوڑ مون پر سرہ کتاب دے

حَفِيْظٌ ۝۴ بَلْ كَذَّبُوْا بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ فَهُمْ

ساتو تک دے علوتو دے دوی۔ بلکہ دوی دروغن کثری حق لڑے ہر کلمہ چہ دوی تہ رانے تو دوی

چہ دے عادت دے خلقو تہ خلق وی تو ہخہ تہ دوی عجیبہ او نا آشنا وائی۔ لیکن ہر کلمہ چہ دے
اللہ تعالیٰ پہ قدر تو باندے فکر او کپیشی تو دوبارہ ژوندی کول ہیج نا آشنا کار تہ دے نوڈ
منکرانو دا تعجب کول بے حایہ دی۔ عجیب لک نا آشنا تہ ویلے کیری او عجب دیر نا آشنا
تہ ویلے کیری تو ہر کلمہ چہ مشرکانو دے توحید مسئلہ دیرہ نا آشنا گنرلہ او ویلے چہ
دامون دے خیلو مشرانو تہ اورید لے تہ دے نوڈ دے وچ تہ چہ سورہ ص سہ کنس عجب
ذکر کرے او مسئلہ دے بعث بعد الموت تہ مشرانو تہ اورید لے دہ لک سورہ مؤمنون
سہ کنس دی لیکن دے عقل نہ لڑے گنرلہ دے وچ تہ دلتہ او سورہ رحمت سہ کنس
صرف عجیب او ویل۔

سہ دایان دے متعجب منہ چہ دے ہخہ تہ تعجب لے کوڈ دے یہ تفصیل سرہ او دوبارہ دے تاکید
تعجب لے ہمزہ دے استفہام انکاری پہ اول کنس یاد دے اوڈ تہ تہ روسو تقدیر دے یعنی
نبعث پہ قرینہ دے سورہ مؤمنون سہ او صافات سہ او واقعہ سہ وبعث دلالت کوی
یہ واپس کولو باندے دے وچ تہ لے ذٰلِكَ رَجْعٌ او ویل ذٰلِكَ اشارہ دے بعث تہ
چہ دے بعث مقدار کنس مصدر پیت دے اور رجع متعدی دے واپس کولو تہ ویلے کیری
اور رجوع لازم دہ واپس کیدلو تہ وائی۔ بَعِيْدًا مراد دے نہ لڑے والے دے دے عقل
او عادت تہ۔

سہ دارد دے دے دوی پہ تعجب او انکار کولو دے بعث تہ او دلیل عقلی علمی دے پہ بعث
بعد الموت باندے یعنی ہخہ ذات چہ عالم دے پہ بولو اجزاؤ دے ہر بدن باندے
جدا جدا او دے دوی پہ عملو تو باندے تہ ہخہ ضرور قادر دے پہ دوبارہ اجزاؤ
خائے کولو او ژوندی کولو باندے۔ مَا نَنْقُصُ الْاَرْضُ مِنْهُمْ پہ دے کنس دے مفسرینو
درے توجیہات دی اولہ دا چہ تول بدن خادرا او خوری لیکن (پاتے پہ یل مخ)

فِي أَمْرِ مَرْيَمَ ۝ أَفَلَمْ يَنْظُرُوا إِلَى السَّمَاءِ فَوْقَهُمْ

پہ خبر کھا وہ کس دی۔ ایسا بدوی نہ کوری اسان تہ دپاسہ ددوی

عجب الذنب (لکہ لیم) نہ خاورے کیری اودا صیح حدیث کیں ہم راغے دی۔ دویمہ توجیہ دا
دہ چہ خوک مرہ شی اوخوک ژوندی پاتے دی خہ وخت پورے۔ دریمہ توجیہ دادہ چہ د
دیرو انسانو پدا تو نہ خاورے کیری اود بعض انسانو لکہ انبیاء علیہم السلام اود بعض اولیاء
شہداؤ بد تو نہ بخاورے کیری۔ دیندنا کتاب حقیظ مراد کتاب نہ هغه کتاب دے چہ ملاکو
یکس عملو تہ انسانو لیکلے دی تو حقیظ معنی داچہ د تمام عملو نو حفاظت لے کریں
لکہ پہ سورہ کہف سک کیں ذکر وڈ نو حقیظ پہ معنی د حافظ دے لکہ سورہ انعام سنا
یا مراد د کتاب تہ لوح محفوظ دے چہ پہ هغه کیں ددوی نومو نہ او عملو نہ وغیرہ لیکلے
شوییدی نو حقیظ پہ معنی د محفوظ دے یعنی د شیطانو تہ اود تغیر اوتبدیل تہ سالتے
شوے دے۔

سہ دادویم اضراب دے اول اضراب پہ دویم ایت کیں وڈ هغه زجر وڈ ددوی پہ تعجب
کولو د بعث بعد الموت نہ او پہ دے کیں زجر دے پہ تکذیب ددوی پہ یارہ د قرآن کیں چہ هغه
خبر ورکری دے د بعث نہ اد پہ دے کیں ترقی دہ خکہ چہ تکذیب غت کفر دے پہ نسبت
د تعجب کولو اودارنگ تعجب سبب دے د یارہ د تکذیب یا الحق مراد د حق تہ قرآن یا رسول
یا خبر د بعث بعد الموت دے۔ لہذا جاء هُم پہ دے کیں اشارہ دہ چہ دوی د دے حق تہ
خہ خبر شوییدی او بیا لے ہم تکذیب کریں دے۔ فہم فی أمر مَرْيَمَ مَرْج د مرج تہ ماخوذ
دے لکہ مرج البحرین اختلاط اوفساد تہ ویلے کیری او مراد داچہ پہ یو خبر بانڈے تہ
تینگیبری بلکہ وائی یسحر دے نو بیا وائی یسحر دے اوکلہ وائی کہانت دے نوکلہ وائی
دروغ دی اوخو بدوی لکہ پہ سورہ انبیاء سہ کیں تیر شوییدی یا مراد د دے تہ
کہاود دین دے یعنی د مشرکانو دین کہاود دے لکہ چہ د حسن بصری او قتادہ تہ نقل
کریں شوییدی چہ (مَا تَزَكَّى قَوْمُ الْحَقِّ إِلَّا مَرْجَ أَمْهُمْ وَالتَّبَسُّ عَلَيْهِمْ وَيَسْتَهُمْ)
”یو قوم حق تہ دے پر بخود لے مگر د هقوی حال خراب شی اودین لے کہاود شی“
او حرف د کا پہ فہم کیں ہم دلالت کوی پہ سببیت د ماقبل باندے د یارہ د ما بعد
معنی داچہ تکذیب سبب د مرج دے۔

كَيْفَ بَنَيْنَاهَا وَزَيَّنَّاهَا وَمَا لَهَا مِنْ قَرْوٍ ۝ وَالْأَرْضُ

چہ غہ رنگ مونہ جو کرینا اودولی کرینا او نیشہ . دے جودل - او زمکہ

مَدَدْنَاهَا وَالْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ

اودلہ غورولہ دہ مونہ او اچولہ دی مونہ پیدیکیں پاخہ غرونہ او زرغون کریدی مونہ پیدیکیں د

كُلِّ زَوْجٍ بَهِيمٍ ۝ تَبَصَّرَةٌ وَذِكْرَىٰ لِكُلِّ

ہر قسم یوتہ تازہ تازہ . دپارہ دپوہہ کولو او یاداشت دپارہ دہر

۴ دے ایت نہ تر بوؤسم ایت پورے دلیلو تہ عقلیہ افاقہ ذکر کوی دپارہ د اثبات د
بعث بعد الموت روستو ذکر د تکذیب ددوی تہ لکہ چہ روستو د تعجب نہیے یو
دلیل علی ذکر کپے وؤ . تو یہ دے ایت کیں دلیل عقلی علوی دے او مشتمل دے یہ
درے خیزو نو باندے - یوینا (جو رخ) د آسمان - دویم زینت دھے پہ ستور و سترہ
لکہ سورۃ صافات ۴۷ کیں دی اودریم تہ چاؤ دل دھے - قزوچ ف رج اجزاء جدا
کیدلو تہ ویلے کیری نو مراد تریتہ سورے کیدل او چاؤ دل دی - یعنی اجزاء د آسمان
دیوبل سورہ پیوست اودھوار دی لیکن داصفت ددے ترورخ دقنا پورے دے پہ
دلیل د سورہ مرسلات ۴۷ او تکویر ۴۷ او انقطاع ۴۷ او انشقاق ۴۷ سورہ -

۵ یہ دے ایت کیں دلیل عقلی عقلی دے او مشتمل دے پہ درے خیزو نو باندے
اول مد الأرض لکہ سورہ رعد ۴۷ او سورہ حجر ۴۷ -

سوال ۱۱ د قیامت د قائمیدلو پہ وخت کیں ہم راغلے دی د اذالۃ الارض مڈات (انشقاق ۴۷)
نویا اوس ممدود تہ دہ ؟

جواب ۱۱ مراد د مد الأرض تہ اوس دادے چہ مفروضہ ہے گر خولے دہ داسے چہ د
انسانانو ژوند پکیں تیریدیشی اگرچہ غرونہ ، کندے دیرے پکیں ہم د انسانانو د فانیو
دیانتہ اودورخ د قیامت د مد تہ مراد دادے چہ داسے بہیے راکابی چہ غرونہ
اودکندے بہ ددے تہ لہے شی لکہ سورہ طہ ۴۷ کیں شتہ دے - دویم رواسی (غرونہ)
پہ زمکہ کیں اودرول لکہ سورہ رعد ۴۷ او سورہ حجر ۴۷ او سورہ نحل ۴۷ او سورہ انبیاء
۴۷ او سورہ نمل ۴۷ او سورہ لقمان ۴۷ او سورہ حم سجده ۴۷ او سورہ مرسلات ۴۷
کیں او سورہ نازعات ۴۷ کیں ذکر دی - دلیم انہا دیوبو پہ زمکہ کیں - دزوچ اقسام د
یوتہ مراد دی چہ دیوبل سورہ پہ بعض صفتو نو کیں مشابہت او موافقت (پالے پہ بلخ)

عَبْدٌ مُنِيبٌ ۝ وَكَرَّرْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مُبْرَكًا

بندہ دحق طلبکار - او راورو لے دی موتی دطوق داسماں تہ اوپہ بروت والا

فَأَنْبَتْنَا بِهِ جَدَّتٍ وَحَبَّ الْحَصِيدِ ۝ وَالنَّخْلَ

نو زرعون کریدی موتی پہ سبب دھتے یاغوتہ او دانے (چہ پوتے) لے لکھیتی - او اونے د کجورو

اگرچہ پہ نور و صفتونو کنیں جدا دی۔ بھینچ کنیں اشارہ دہ چہ دے بوق لکھ چہ د خوراک
دپارہ دی نو دارنگ د سیل کولو او د روتی دپارہ ہم دی۔

۱۔ یہ دے ایت کنیں د مخکنیں دوارہ دلیونو قائم دے ذکر کوی اولہ قائمہ تبصرہ او دویہ
ذکر کوی او دے دوارو د منصوب کیدا لو وجہ دادہ چہ دامفعول لہ دے د مخکنیں دپارہ
یا مفعول بہ دے د فعل محدوف دپارہ یعنی جعلناھا تبصرہ و ذکر کوی یا مفعول مطلق
یا حال دے بیا دا دوارہ قائم دے داسماں نو تو او زمکے دوارو سرہ تعلق لری یعنی دوارا قائم دے
پہ اسماں نو کنیں ہم دی او پہ زمکہ کنیں ہم دی یا پہ طریقہ دلف نشر مرتب سرہ دی یعنی اسماں نو
تبصرہ او زمکہ ذکر کوی دہ فرق پہ مینج د دوارو کنیں دادے چہ تبصرہ ہفتہ عبرت دے چہ پہ
نظر کولو سرہ حاصلیری او ذکر کوی ہفتہ نصیحت دے چہ د عقل او ذرہ پہ ذریعہ حاصلیری
یا تبصرہ دلیونو د توحید او ذکر کوی دلیونو د یعت بعد الموت تہ اشارہ دہ - پہ عبد کنیں اشارہ
دہ چہ دا قائم دے یہ صفت د عیدیت سرہ حاصلیری تہ پہ تکبر سرہ او پہ منیب کنیں
اشارہ دہ چہ دا قائم دے پہ عناد او ضد کولو سرہ تہ حاصلیری بلکہ ہفتہ حوک چہ دشہوات و تعیبات
لو کرئی حق طریق تہ نو قائمہ اغتسلے شی۔

۲۔ دایل دے دلیل عقلی وسطی او دا ہم مشتمل دے پہ درے خیزونو باندے اول
انزال الماء یعنی باران تہ ورول دویم باغات پیدا کول دریم دانے او غلے زرغونول۔
۳۔ کررنا پہ دے لفظ کنیں اشارہ دہ چہ باران تہ وخت پہ وخت ورولو کنیں دیرے قائم دے
دی یا ب تفعیل صیغہ پہ دے باندے دلالت کوی میاں گھا ہفتہ باران چہ پہ ہفتہ سرہ
زمکہ تازہ شی او قضا صفا شی او مرضوتہ ہم کم شی دے دے قسم برکات پہ باران نو کنیں
اللہ تعالیٰ پیدا کرے دی - جاناں یاغوتہ داو نو او دنگو بو تو مراد دی - مخکنیں ایت کنیں
ہم انبات ذکر کرے وڈ او پہ دے ایت کنیں دویارہ ذکر کرے دے فرق پہ دیر و وجو
سرہ دے اولہ وجہ داچہ ہفتہ انبات دباران تہ ویراندے دے دے پہ نموالی سرہ یا پہ
اوبو د تھرو نو او گویانو اوچیتو وغیرہ سرہ دے او پہ دے ایت کنیں انبات پہ باران

لَيْسَتْ لَهَا ظَلَةٌ تُضِيئُ ۝ رَزَقًا لِلْعِبَادِ وَأَحْيَا

دینگ چہ دھغ غو تچ کو تہ دی لاندے باندے۔ دپارہ د روزے د بیکارہ او تازہ کریدہ موثر

بِهَ بَلَدَةٍ مِّثْلًا كَذَلِكَ الْخُرُوجُ ۝ كَذَبَتْ قَبْلَهُمْ

پہ دے سرہ زمکہ اوچہ دغے راول دی رد قبروتہ۔ ددرو غو نسبت کرے وودو غو مخکن

سرہ دے چہ باران کیدلو سرہ متصل بوقی اوتے زرغون شی لکہ حرف دقا پہ فانبشاکین
پہ دے باندے دلیل دے۔ دویمہ وجہ دادہ چہ پہ ہغہ ایت کنیں مقصد صفت زوجیت
وڈ اوپہ دے ایت کنیں گوروالے اوغٹ والے داو نو مراد دے۔ دریمہ وجہ دادہ چہ
پہ ہغہ ایت کنیں ضمیر دقینا پہ یوا احتمال سرہ رواسی تہ راجح کیدے شی یعنی بوقی
دغرونو صرف مراد دو اوپہ دے ایت کنیں عام مراد دی۔ دحب الحیید پہ نیز دیکر یانو
داپہ اصل کنیں حب النیت الحمید دے یعنی داتے دھغہ یو تچہ ہغہ بوقی کو کیدے شی
اوپہ نیز دقویانو دا اضافت د موصوف دے صفت تہ، او مراد دے تہ غم وریشے روتے
وقیرہ دی چہ بوقی پس داوچیدلو تہ کو کرے شی اویا دغوبل یا پہ نورالرو سرہ دھغ
تہ داتے را اویستے شی۔

سے دابل دلیل عقلی وسطی دے وَالشَّخْل عطف دے پہ جکات باندے ہرکے چہ دیکور
اوصاف اوقائیں دے دغرونو تہ دیرے دی دے دے دے تہ داتے جدا ذکر کرو اودا
دلیل ہم پہ درے خیزونو باندے مشتمل دے یونخل۔ دویم باسقات، بسوق دنگ والی
تہ ویلے کیری او برابر تہ ہم ویلے کیری اودریم لھا طلع کضید میوے د کجورے چہ اول
پہ یو بندہ کسورہ کنیں بیکارہ شی اویا پراستے شی تہ طلع ویلے کیری او تضید ورتہ
مخکن د بیکارہ کیدلو تہ ویلے کیری۔

۱۔ دائم کنیں دلیونو تتمہ دہ مشتمل دہ پہ درے خیزونو باندے اول رزقا للعباد دا
مفعول مطلق د فعل محذوف دپارہ دے یا تمیز یا مفعول لہ دے یا مفعول ہم پہ معنی د
مرزوقا سرہ دے۔

سوال ۱۔ دخلق د اسمانو اوزمکے تہ روستو تبصرہ و ذکر کی ذکر کرے وڈ اود بارانونو
اود بو تو او میو د پیدائش تہ روستو رزقا ذکر کرو دے تہ حکمت دے ؟
جواب ۱۔ د قیامت پہ اثبات کنیں دودہ مقصد و تہ دی اول قدرت د اللہ تعالیٰ پہ دوبارہ ثونی
کولو باندے اودویم مقصد باقی ساتل روستو د اعادے تہ۔ نو اول رپاتے پہ یل مخر

قَوْمُ نُوحٍ وَاصْحَابُ الرَّسِّ وَشُعُودٌ ۝ وَعَادٌ وَ

قوم نوح علیہ السلام او کوفی والو او شعودیانو او عادیانو او

اشارہ وہ چہ قوم ذات پہ پیدا کولو د اسمانونو او زمکویاندا دے قادر دے نوہغہ پہ دوبارہ ژوندی کولو یاندا دے ضرور قادر دے او دے عبرت ته تبصره او ذکر ی ویلے کیږی او بیایه اشاره او که چہ قوم ذات پہ میوړ او غلو سره تاسو ژوندی ساتی نو دغه ذات به په اخرت کښ خواستوله تاسو ژوندی ساتلے شی او بقا او ژوند خو په رزق سره دے بیا د اول سره یی عبد متیب قید لکولے وړ او روستو سره یی صرف عیاد ویلے دے داځکه چہ تبصره او ذکر حاصلولو دپاره انا بیت ضروری دے او رزق خو ټولو بندگانوله ورکوی. دویم خیز د آخینا په یلده مینما د باران د فایده نه دا فایده یی په اخرت کښ خاص ذکر کره ځکه مقصد خواثیات دبعث بعد الموت دے او هغه په دے فایده ذکر کولو سره ښه معلومیدږی. دریم خیز کذا لک الخرج دادعوی دسورت ده یعنی لکه چہ د زمکه نه باغات دانے یو تی روستو د وچ والی د هغه ته الله تعالی راو یستل نو داسے به تاسو په مختلف شکونو صورتونو صفتونو سره د قبرونو ته راو باسی په ورځ د قیامت نو دا اثبات د قیامت دے په قیاس کولو سره په یو ټو راوتلو سره د زمکه نه پس د وچ والی د هغه نه. او حدیث کښ وارد دی چہ نبي صلی الله علیه وسلم په اکثر په ورځ د اختر سورة ق لوستلو نو په دے کښ لطیفه اشاره ده د خیر ته چہ د اختر په ورځ مسلمانان د خپلو کورونو ته په مختلف هیئتو توکښ یا اوڅی نو دارنگ به په ورځ د قیامت ټول خلق د خپلو عملونو په موافق په مختلف حالتونو کښ د قبرونو ته را اوڅی.

۱۱۴ ۱۱۵ ۱۱۶ ۱۱۷ ۱۱۸ ۱۱۹ ۱۲۰ ۱۲۱ ۱۲۲ ۱۲۳ ۱۲۴ ۱۲۵ ۱۲۶ ۱۲۷ ۱۲۸ ۱۲۹ ۱۳۰ ۱۳۱ ۱۳۲ ۱۳۳ ۱۳۴ ۱۳۵ ۱۳۶ ۱۳۷ ۱۳۸ ۱۳۹ ۱۴۰ ۱۴۱ ۱۴۲ ۱۴۳ ۱۴۴ ۱۴۵ ۱۴۶ ۱۴۷ ۱۴۸ ۱۴۹ ۱۵۰ ۱۵۱ ۱۵۲ ۱۵۳ ۱۵۴ ۱۵۵ ۱۵۶ ۱۵۷ ۱۵۸ ۱۵۹ ۱۶۰ ۱۶۱ ۱۶۲ ۱۶۳ ۱۶۴ ۱۶۵ ۱۶۶ ۱۶۷ ۱۶۸ ۱۶۹ ۱۷۰ ۱۷۱ ۱۷۲ ۱۷۳ ۱۷۴ ۱۷۵ ۱۷۶ ۱۷۷ ۱۷۸ ۱۷۹ ۱۸۰ ۱۸۱ ۱۸۲ ۱۸۳ ۱۸۴ ۱۸۵ ۱۸۶ ۱۸۷ ۱۸۸ ۱۸۹ ۱۹۰ ۱۹۱ ۱۹۲ ۱۹۳ ۱۹۴ ۱۹۵ ۱۹۶ ۱۹۷ ۱۹۸ ۱۹۹ ۲۰۰ ۲۰۱ ۲۰۲ ۲۰۳ ۲۰۴ ۲۰۵ ۲۰۶ ۲۰۷ ۲۰۸ ۲۰۹ ۲۱۰ ۲۱۱ ۲۱۲ ۲۱۳ ۲۱۴ ۲۱۵ ۲۱۶ ۲۱۷ ۲۱۸ ۲۱۹ ۲۲۰ ۲۲۱ ۲۲۲ ۲۲۳ ۲۲۴ ۲۲۵ ۲۲۶ ۲۲۷ ۲۲۸ ۲۲۹ ۲۳۰ ۲۳۱ ۲۳۲ ۲۳۳ ۲۳۴ ۲۳۵ ۲۳۶ ۲۳۷ ۲۳۸ ۲۳۹ ۲۴۰ ۲۴۱ ۲۴۲ ۲۴۳ ۲۴۴ ۲۴۵ ۲۴۶ ۲۴۷ ۲۴۸ ۲۴۹ ۲۵۰ ۲۵۱ ۲۵۲ ۲۵۳ ۲۵۴ ۲۵۵ ۲۵۶ ۲۵۷ ۲۵۸ ۲۵۹ ۲۶۰ ۲۶۱ ۲۶۲ ۲۶۳ ۲۶۴ ۲۶۵ ۲۶۶ ۲۶۷ ۲۶۸ ۲۶۹ ۲۷۰ ۲۷۱ ۲۷۲ ۲۷۳ ۲۷۴ ۲۷۵ ۲۷۶ ۲۷۷ ۲۷۸ ۲۷۹ ۲۸۰ ۲۸۱ ۲۸۲ ۲۸۳ ۲۸۴ ۲۸۵ ۲۸۶ ۲۸۷ ۲۸۸ ۲۸۹ ۲۹۰ ۲۹۱ ۲۹۲ ۲۹۳ ۲۹۴ ۲۹۵ ۲۹۶ ۲۹۷ ۲۹۸ ۲۹۹ ۳۰۰ ۳۰۱ ۳۰۲ ۳۰۳ ۳۰۴ ۳۰۵ ۳۰۶ ۳۰۷ ۳۰۸ ۳۰۹ ۳۱۰ ۳۱۱ ۳۱۲ ۳۱۳ ۳۱۴ ۳۱۵ ۳۱۶ ۳۱۷ ۳۱۸ ۳۱۹ ۳۲۰ ۳۲۱ ۳۲۲ ۳۲۳ ۳۲۴ ۳۲۵ ۳۲۶ ۳۲۷ ۳۲۸ ۳۲۹ ۳۳۰ ۳۳۱ ۳۳۲ ۳۳۳ ۳۳۴ ۳۳۵ ۳۳۶ ۳۳۷ ۳۳۸ ۳۳۹ ۳۴۰ ۳۴۱ ۳۴۲ ۳۴۳ ۳۴۴ ۳۴۵ ۳۴۶ ۳۴۷ ۳۴۸ ۳۴۹ ۳۵۰ ۳۵۱ ۳۵۲ ۳۵۳ ۳۵۴ ۳۵۵ ۳۵۶ ۳۵۷ ۳۵۸ ۳۵۹ ۳۶۰ ۳۶۱ ۳۶۲ ۳۶۳ ۳۶۴ ۳۶۵ ۳۶۶ ۳۶۷ ۳۶۸ ۳۶۹ ۳۷۰ ۳۷۱ ۳۷۲ ۳۷۳ ۳۷۴ ۳۷۵ ۳۷۶ ۳۷۷ ۳۷۸ ۳۷۹ ۳۸۰ ۳۸۱ ۳۸۲ ۳۸۳ ۳۸۴ ۳۸۵ ۳۸۶ ۳۸۷ ۳۸۸ ۳۸۹ ۳۹۰ ۳۹۱ ۳۹۲ ۳۹۳ ۳۹۴ ۳۹۵ ۳۹۶ ۳۹۷ ۳۹۸ ۳۹۹ ۴۰۰ ۴۰۱ ۴۰۲ ۴۰۳ ۴۰۴ ۴۰۵ ۴۰۶ ۴۰۷ ۴۰۸ ۴۰۹ ۴۱۰ ۴۱۱ ۴۱۲ ۴۱۳ ۴۱۴ ۴۱۵ ۴۱۶ ۴۱۷ ۴۱۸ ۴۱۹ ۴۲۰ ۴۲۱ ۴۲۲ ۴۲۳ ۴۲۴ ۴۲۵ ۴۲۶ ۴۲۷ ۴۲۸ ۴۲۹ ۴۳۰ ۴۳۱ ۴۳۲ ۴۳۳ ۴۳۴ ۴۳۵ ۴۳۶ ۴۳۷ ۴۳۸ ۴۳۹ ۴۴۰ ۴۴۱ ۴۴۲ ۴۴۳ ۴۴۴ ۴۴۵ ۴۴۶ ۴۴۷ ۴۴۸ ۴۴۹ ۴۵۰ ۴۵۱ ۴۵۲ ۴۵۳ ۴۵۴ ۴۵۵ ۴۵۶ ۴۵۷ ۴۵۸ ۴۵۹ ۴۶۰ ۴۶۱ ۴۶۲ ۴۶۳ ۴۶۴ ۴۶۵ ۴۶۶ ۴۶۷ ۴۶۸ ۴۶۹ ۴۷۰ ۴۷۱ ۴۷۲ ۴۷۳ ۴۷۴ ۴۷۵ ۴۷۶ ۴۷۷ ۴۷۸ ۴۷۹ ۴۸۰ ۴۸۱ ۴۸۲ ۴۸۳ ۴۸۴ ۴۸۵ ۴۸۶ ۴۸۷ ۴۸۸ ۴۸۹ ۴۹۰ ۴۹۱ ۴۹۲ ۴۹۳ ۴۹۴ ۴۹۵ ۴۹۶ ۴۹۷ ۴۹۸ ۴۹۹ ۵۰۰ ۵۰۱ ۵۰۲ ۵۰۳ ۵۰۴ ۵۰۵ ۵۰۶ ۵۰۷ ۵۰۸ ۵۰۹ ۵۱۰ ۵۱۱ ۵۱۲ ۵۱۳ ۵۱۴ ۵۱۵ ۵۱۶ ۵۱۷ ۵۱۸ ۵۱۹ ۵۲۰ ۵۲۱ ۵۲۲ ۵۲۳ ۵۲۴ ۵۲۵ ۵۲۶ ۵۲۷ ۵۲۸ ۵۲۹ ۵۳۰ ۵۳۱ ۵۳۲ ۵۳۳ ۵۳۴ ۵۳۵ ۵۳۶ ۵۳۷ ۵۳۸ ۵۳۹ ۵۴۰ ۵۴۱ ۵۴۲ ۵۴۳ ۵۴۴ ۵۴۵ ۵۴۶ ۵۴۷ ۵۴۸ ۵۴۹ ۵۵۰ ۵۵۱ ۵۵۲ ۵۵۳ ۵۵۴ ۵۵۵ ۵۵۶ ۵۵۷ ۵۵۸ ۵۵۹ ۵۶۰ ۵۶۱ ۵۶۲ ۵۶۳ ۵۶۴ ۵۶۵ ۵۶۶ ۵۶۷ ۵۶۸ ۵۶۹ ۵۷۰ ۵۷۱ ۵۷۲ ۵۷۳ ۵۷۴ ۵۷۵ ۵۷۶ ۵۷۷ ۵۷۸ ۵۷۹ ۵۸۰ ۵۸۱ ۵۸۲ ۵۸۳ ۵۸۴ ۵۸۵ ۵۸۶ ۵۸۷ ۵۸۸ ۵۸۹ ۵۹۰ ۵۹۱ ۵۹۲ ۵۹۳ ۵۹۴ ۵۹۵ ۵۹۶ ۵۹۷ ۵۹۸ ۵۹۹ ۶۰۰ ۶۰۱ ۶۰۲ ۶۰۳ ۶۰۴ ۶۰۵ ۶۰۶ ۶۰۷ ۶۰۸ ۶۰۹ ۶۱۰ ۶۱۱ ۶۱۲ ۶۱۳ ۶۱۴ ۶۱۵ ۶۱۶ ۶۱۷ ۶۱۸ ۶۱۹ ۶۲۰ ۶۲۱ ۶۲۲ ۶۲۳ ۶۲۴ ۶۲۵ ۶۲۶ ۶۲۷ ۶۲۸ ۶۲۹ ۶۳۰ ۶۳۱ ۶۳۲ ۶۳۳ ۶۳۴ ۶۳۵ ۶۳۶ ۶۳۷ ۶۳۸ ۶۳۹ ۶۴۰ ۶۴۱ ۶۴۲ ۶۴۳ ۶۴۴ ۶۴۵ ۶۴۶ ۶۴۷ ۶۴۸ ۶۴۹ ۶۵۰ ۶۵۱ ۶۵۲ ۶۵۳ ۶۵۴ ۶۵۵ ۶۵۶ ۶۵۷ ۶۵۸ ۶۵۹ ۶۶۰ ۶۶۱ ۶۶۲ ۶۶۳ ۶۶۴ ۶۶۵ ۶۶۶ ۶۶۷ ۶۶۸ ۶۶۹ ۶۷۰ ۶۷۱ ۶۷۲ ۶۷۳ ۶۷۴ ۶۷۵ ۶۷۶ ۶۷۷ ۶۷۸ ۶۷۹ ۶۸۰ ۶۸۱ ۶۸۲ ۶۸۳ ۶۸۴ ۶۸۵ ۶۸۶ ۶۸۷ ۶۸۸ ۶۸۹ ۶۹۰ ۶۹۱ ۶۹۲ ۶۹۳ ۶۹۴ ۶۹۵ ۶۹۶ ۶۹۷ ۶۹۸ ۶۹۹ ۷۰۰ ۷۰۱ ۷۰۲ ۷۰۳ ۷۰۴ ۷۰۵ ۷۰۶ ۷۰۷ ۷۰۸ ۷۰۹ ۷۱۰ ۷۱۱ ۷۱۲ ۷۱۳ ۷۱۴ ۷۱۵ ۷۱۶ ۷۱۷ ۷۱۸ ۷۱۹ ۷۲۰ ۷۲۱ ۷۲۲ ۷۲۳ ۷۲۴ ۷۲۵ ۷۲۶ ۷۲۷ ۷۲۸ ۷۲۹ ۷۳۰ ۷۳۱ ۷۳۲ ۷۳۳ ۷۳۴ ۷۳۵ ۷۳۶ ۷۳۷ ۷۳۸ ۷۳۹ ۷۴۰ ۷۴۱ ۷۴۲ ۷۴۳ ۷۴۴ ۷۴۵ ۷۴۶ ۷۴۷ ۷۴۸ ۷۴۹ ۷۵۰ ۷۵۱ ۷۵۲ ۷۵۳ ۷۵۴ ۷۵۵ ۷۵۶ ۷۵۷ ۷۵۸ ۷۵۹ ۷۶۰ ۷۶۱ ۷۶۲ ۷۶۳ ۷۶۴ ۷۶۵ ۷۶۶ ۷۶۷ ۷۶۸ ۷۶۹ ۷۷۰ ۷۷۱ ۷۷۲ ۷۷۳ ۷۷۴ ۷۷۵ ۷۷۶ ۷۷۷ ۷۷۸ ۷۷۹ ۷۸۰ ۷۸۱ ۷۸۲ ۷۸۳ ۷۸۴ ۷۸۵ ۷۸۶ ۷۸۷ ۷۸۸ ۷۸۹ ۷۹۰ ۷۹۱ ۷۹۲ ۷۹۳ ۷۹۴ ۷۹۵ ۷۹۶ ۷۹۷ ۷۹۸ ۷۹۹ ۸۰۰ ۸۰۱ ۸۰۲ ۸۰۳ ۸۰۴ ۸۰۵ ۸۰۶ ۸۰۷ ۸۰۸ ۸۰۹ ۸۱۰ ۸۱۱ ۸۱۲ ۸۱۳ ۸۱۴ ۸۱۵ ۸۱۶ ۸۱۷ ۸۱۸ ۸۱۹ ۸۲۰ ۸۲۱ ۸۲۲ ۸۲۳ ۸۲۴ ۸۲۵ ۸۲۶ ۸۲۷ ۸۲۸ ۸۲۹ ۸۳۰ ۸۳۱ ۸۳۲ ۸۳۳ ۸۳۴ ۸۳۵ ۸۳۶ ۸۳۷ ۸۳۸ ۸۳۹ ۸۴۰ ۸۴۱ ۸۴۲ ۸۴۳ ۸۴۴ ۸۴۵ ۸۴۶ ۸۴۷ ۸۴۸ ۸۴۹ ۸۵۰ ۸۵۱ ۸۵۲ ۸۵۳ ۸۵۴ ۸۵۵ ۸۵۶ ۸۵۷ ۸۵۸ ۸۵۹ ۸۶۰ ۸۶۱ ۸۶۲ ۸۶۳ ۸۶۴ ۸۶۵ ۸۶۶ ۸۶۷ ۸۶۸ ۸۶۹ ۸۷۰ ۸۷۱ ۸۷۲ ۸۷۳ ۸۷۴ ۸۷۵ ۸۷۶ ۸۷۷ ۸۷۸ ۸۷۹ ۸۸۰ ۸۸۱ ۸۸۲ ۸۸۳ ۸۸۴ ۸۸۵ ۸۸۶ ۸۸۷ ۸۸۸ ۸۸۹ ۸۹۰ ۸۹۱ ۸۹۲ ۸۹۳ ۸۹۴ ۸۹۵ ۸۹۶ ۸۹۷ ۸۹۸ ۸۹۹ ۹۰۰ ۹۰۱ ۹۰۲ ۹۰۳ ۹۰۴ ۹۰۵ ۹۰۶ ۹۰۷ ۹۰۸ ۹۰۹ ۹۱۰ ۹۱۱ ۹۱۲ ۹۱۳ ۹۱۴ ۹۱۵ ۹۱۶ ۹۱۷ ۹۱۸ ۹۱۹ ۹۲۰ ۹۲۱ ۹۲۲ ۹۲۳ ۹۲۴ ۹۲۵ ۹۲۶ ۹۲۷ ۹۲۸ ۹۲۹ ۹۳۰ ۹۳۱ ۹۳۲ ۹۳۳ ۹۳۴ ۹۳۵ ۹۳۶ ۹۳۷ ۹۳۸ ۹۳۹ ۹۴۰ ۹۴۱ ۹۴۲ ۹۴۳ ۹۴۴ ۹۴۵ ۹۴۶ ۹۴۷ ۹۴۸ ۹۴۹ ۹۵۰ ۹۵۱ ۹۵۲ ۹۵۳ ۹۵۴ ۹۵۵ ۹۵۶ ۹۵۷ ۹۵۸ ۹۵۹ ۹۶۰ ۹۶۱ ۹۶۲ ۹۶۳ ۹۶۴ ۹۶۵ ۹۶۶ ۹۶۷ ۹۶۸ ۹۶۹ ۹۷۰ ۹۷۱ ۹۷۲ ۹۷۳ ۹۷۴ ۹۷۵ ۹۷۶ ۹۷۷ ۹۷۸ ۹۷۹ ۹۸۰ ۹۸۱ ۹۸۲ ۹۸۳ ۹۸۴ ۹۸۵ ۹۸۶ ۹۸۷ ۹۸۸ ۹۸۹ ۹۹۰ ۹۹۱ ۹۹۲ ۹۹۳ ۹۹۴ ۹۹۵ ۹۹۶ ۹۹۷ ۹۹۸ ۹۹۹ ۱۰۰۰

په اول ایت کښ درے قومونه ذکر کړل قوم نوح. اصحاب الرس او شعود او په دویم ایت کښ هم درے دی عاد. فرعون او اخوان لوط. دریم ایت کښ دوه دی اصحاب المیکه او قوم تبع. (حکمتونه) اول داچه په سورة حج ۳۷ ۳۸ ۳۹ کښ اوو قومونه د مکینو نه ذکر کړیدی خو په اصل ترتیب زمانی د هغوی سره ځکه په دغه ایاتونو کښ صرف تسلی زمونږ نبي صلی الله علیه وسلم ته مقصود وه چہ د نورو انبیاء د تکذیب کړے

فِرْعَوْنُ وَإِخْوَانُ لُوطٍ ۝ وَأَصْحَابُ الْأَيْكَةِ

فرعون او قوم لوط علیہ السلام او نبی والو

وَقَوْمُ ثَبَعٍ كُلِّ كَذَبِ الرُّسُلِ فَحَقَّ وَعِيدُ ۝

او قوم ثبع ، دے تو لو رسول تو تہ دروغزن و لے و تو رانے پہ دوی باتن زما عذاب ۔

شویدے او پہ سورۃ ص ۱۳۰ کتب ترتیب ئے بدل کریدے جکہ چہ پہ دفعہ سورۃ کتب ذکر دھتہ مکنابینو مقصد دے چہ تکذیب ئے دے دعت (غروں) او شقاق دے وجہ نہ کریدے نو پہ غرور او شقاق کتب چہ قوم یو قوم زیات دے دھتہ ئے مخکن ذکر کرے دے پہ ترتیب سرہ او پہ دے سورۃ ق کتب تکذیب دے عقلی دلیلو تو رچہ مخکن ذکر شول) مقصود دے نو پہ قوم کتب چہ دفعہ جہل زیات دے نو دھتہ ئے مخکن ذکر کرے دے پہ ترتیب سرہ ۔ دویم اصحاب الرس صرف پہ سورۃ فرقان او پہ دے سورۃ کتب ذکر کریدای پہ نور سورۃ نو کتب پہ سلسلہ اقوام مکنابینو کتب ہغوی نہ دی ذکر کرے جکہ چہ ہغوی دیر مشہور نہ و۔ دریم اصحاب الایکہ قوم دے شعب علیہ السلام دے پشان دے اصحاب مدین یا دوارہ یو قوم دے دے وجہ نہ سورۃ ص اوق کتب ئے دوی پہ ذکر باتن دے اکتفا اوکرہ ۔ ثلورم دلتہ ئے اخوان لوط ذکر کر دے دوی اخوت دے لوط علیہ السلام سرہ صرف دے مصاہرت (مختر گئی) پہ وجہ سرہ و و او دے اخوت تہ پورہ اعتبار نیشہ پہ نیز دے عام خلقو باتن دے دے وجہ نہ پہ نور سورۃ نو کتب صرف قوم لوط دے و او پہ دے سورۃ کتب اشارہ و دے دوی نہایت جہل او سرکشئی تہ چہ دوی دخیلو ئے (یعنی دخیل قوم) لحاظ ہم او تکرہ دھتہ تکذیب ئے اوکرہ ۔ پنجم قوم تبع ئے پہ دھتہ سورۃ نو کتب نہ دے ذکر کرے پہ قوم کتب چہ اقوام مکنابینو ذکر کرول مقصود و سیوا دے سورۃ دخان دے او دے سورۃ نہ جکہ چہ دے پہ قوم کتب تکذیب زیات مشہور نہ دے او دارنگ عذاب دے ہغوی معروف نہ دے ۔ شپوم دلتہ ئے فرعون ذکر کر دے قوم فرعون ئے نہ دے ذکر کرے دیکتب اشارہ دے چہ فرعون دے دوی امام و او دوی دھتہ پہ تقلید کتب تکذیب کریدے نو دے دوی دے مشر ذکر ئے اوکرہ گویا چہ دے وجود کالصم دے دیر جہل دے وجہ تہ ۔ اوم دلتہ ئے تکذیب دے کرتہ ذکر کرے دے دا اشارہ دے چہ اول تکذیب دے عقلی دلیلو تو دے او دویم تکذیب دے رسول تو (یعنی دوی) دے ۔ اتم سورۃ ص کتب "فحق عقاب" ذکر کرے دے او دلتہ ئے "حق وعید" ذکر کرے دے یو وجہ دادہ چہ دیتہ رعایت دے قواصلو (پاتے پہ بیل مخ)

أَفَعَيَّبْنَا بِالْخَلْقِ الْأَوَّلِ بَلْ هُمْ فِي لَبِيسٍ مِّنْ

ایا مونہ سترے شوے یو پہ اول پیدا ایش بات دے بلکہ دوی یہ شک کیں دی د

خَلْقٍ جَدِيدٍ ۱۵۰ وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ وَنَعْلَمُ

پیدا ایش نوی تہ ۔ او یقیناً پیدا کریدے مونہ انسان او پوہیو

ویلے کیڑی دپارہ دکھاحت دکلام یعنی سورۃ ص کن فاصلہ دایا تو پہ داسے لفظ سورہ دی چہ دکلام کلے تہ مخکنس الف وی لکہ شقاق، عجاب، عقاب وغیرہ او پہ دے سورہ کنس فاصلہ پہ داسے لفظ سورہ دی چہ دکلام کلے تہ مخکنس ی وی لکہ مجید بحقیق، بھیج، وعید او دا پہ طریقہ اکثری سورہ دی پہ دوارہ سورہ تو کنس۔ او بلہ وجہ دا دہ چہ سورہ ص کنس مرض دکافرانو عزت او شقاق ذکر کرے دے او داسے وصف والد خلق دعاقت دکعمل خیل تہ غافل وی نو هغوی تہ یے عقاب ذکر کرے چہ دعاقت تہ ماخوذ دے او پہ دے سورہ کنس انکار د وعدہ بعث بعد الموت تہ ذکر کرے او دھ سورہ مناسب لفظ د وعید دے۔ (واللہ تعالیٰ اعلم بحکم کلامہ)۔

۱۔ دا زجر دے پہ انکار د بعث بعد الموت سورہ د اشارے تہ دلیل تہ چہ قیاس دے پہ خلق اول باندے او پہ دے زجر کنس اشارہ دہ چہ د تیر شوے قومونو د تکذیب د قیامت دپارہ ہم ہیج دلیل تہ وود دے ویج تہ دا زجر یے د هغوی پہ تکذیب پس ذکر کرو۔ أَفَعَيَّبْنَا همزہ دپارہ د استفہام انکاری دے او معطوف علیہ د حرف فاحذف دے تقدیر د عبارت داسے دے اکتا یوا فعیننا یعنی کڈا یوا لاجل عزیبتا و تعیننا ریعنی دوی تکذیب کریدے د دے ویج مونہ سترے شوے یو د اول پیدا ایش تہ) بِالْخَلْقِ الْأَوَّلِ مراد د خلق اول اول پیدا ایش دانسانانو دے لکہ سورہ یس سہ کنس اشارہ دہ یا مراد د خلق اول پیدا ایش د اسمانو نو، زمکو، اونو، یوتو وغیرہ دے چہ پہ مخکنس ایاتو نو کنس ذکر شول او هغے تہ اشارہ دہ پہ سورہ یس سہ کنس۔ لَبِيسٍ کنس کھوہ والے دے پہ خبر و کنس چہ سبب د هغ سمعت شک او شبہہ د دوی دہ نو دلہ ذکر د سبب دے او مراد تربیتہ سبب دے۔ سوال :- د دوی تکذیب یے مخکنس سہ کنس ذکر کرے دے او دلہ یے شک ذکر کرے او شک خوادقی دے د تکذیب تہ ؟

۔ جواب :- پدیکنس اشارہ دہ چہ د دوی د انکار او تکذیب دپارہ ہیج دلیل نیستہ پہ اصل کنس د دوی شک دے لیکن د ضد د ویج تہ شک یے انکار تہ رسو لے دے ۔

مَا تَوْسَّوْسُ بِهِ نَفْسُهُ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ

یہ ہفتہ چھ وسوسے اچوی دے تہ نفس دے دے او موتی ویر تزدے یو دے تہ

مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ ۱۹ اِذْ يَتَلَقَّى الْمُتَلَقِّينَ عَنْ

دے دے مرے تہ رچہ زہ تہ رسپوی)۔ کوم وخت چہ را اخلی دوه ملاکک اخستونکی دے

۱۹ دے دے ایت تہ دویم باب ترالخر دے سورت پورے دے۔ یہ دیکھن دلیل عقلی مختصر دے
 بیا ذکر دے حفاظت الاعمال دے یہ کتابت دے کرام کا تبینو سرہ دے اثبات دے بعث او حساب دے پارہ
 بیا ذکر دے حالت دے نزاع دے دے تخویف دے پارہ بیا تخویف اخروی تفصیلی دے یہ اس طریقو
 سرہ او شبہ صفات دے اہل جہنم دی او ذکر دے قرینا تو او ذکر دے حال دے جہنم ترست پورے دے
 بیا بشارت دے یہ پنج طریقو یہ ذکر دے پنچہ صفتو دے اہل جنت ترست پورے بیا تخویف
 دنیوی او ترغیب قرآن تہ او دلیل عقلی دے بعث بعد الموت یہ کتابت بیا پنچہ او امر دے پارہ دے
 تشجیح دے دعوت او ذکر دے اتہ احوال و قیامت دے ترالخر پورے۔ یہ دے دے رسالہ کنیں دلیل
 عقلی دے یہ ذکر دے خلق اول دے انسان کوم چہ یہ مخکن ایت کنیں ذکر کرے دے۔ او پیدائے
 کنیں اللہ تعالیٰ خیل درے صفتو تہ ذکر کرے دی۔ اول پیدا کول دے اللہ تعالیٰ انسان لہ او یہ
 دے کنیں ہم اشارہ دے زجر تہ چہ نفس او شیطان دے انسان تہ وسوسے اچوی دے ہفت دے
 وجہ تہ دے یہ ضد او عناد کنیں اختہ شی او تکذیب او انکار کوی۔ وسوسہ دے نفس دے طرق تہ
 دے شرخبرہ وی چہ بے اختیارہ وی او صحیح حدیث کنیں وارد دی چہ دے امت تہ اللہ تعالیٰ دے
 وسوسو معافی کرے دے ترخو پورے چہ یہ زہ بے تہ وی ویلے یا عمل بے وریاندے تہ
 وی کرے۔ او وسوسے اچوونکی درے خیزونہ دی یو نفس دے انسان دے لکے سورۃ یوسف
 ۱۹ دے کنیں دی۔ دویم شیطان جتی۔ دریم شیطان انسی دے اوداد وارہ سورۃ الناس کنیں
 ذکر دی۔ او وسوسہ دے پتہ خیز دے او اللہ تعالیٰ یہ ہفت باندے عالم کبل چالہ دے ہفت
 علم نیشہ۔ دریم صفت اقریب دے اللہ تعالیٰ و نحن اقرب الیہ قریب دے اللہ تعالیٰ
 بیکارہ معنی دے لیکن دے ہفت یہ کیفیت باندے موت تہ یو ہیرو دے ہفت تشبیہ دے مخلوق سرہ
 نیشہ اونہ بے تاویل کو او دے قریب دے قوتیت دے عرش سرہ منافات تہ لری محکہ چہ
 اللہ تعالیٰ یہ ہر جہ باندے قادر دے۔ من حبل الوريد دا اضافت دے موصوف دے صفت
 تہ یعنی رگ چہ ورید دے یا اضافت بیا تہ دے او وریدان دے رگو تہ دی دست دے
 طرق او کس طرف تہ متصل دی دے سورتہ تر و تین رگ پورے (پاتے یہ بل مخ)

الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ قَعِيدٌ ۝ مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ

خی طرف او د کس طرف ته ریویو) ناست دے۔ ته او یا سی انسان د ځکه نه څه خبره

او وین رگ ذره دے چه د هغه په قطع کیدلو سره انسان پر کیری۔ نو ورید مقرر ته مراد جنس دے نو دواړو ته شامل دے یا هر یو ورید ترینه مراد دے ځکه مقرر دے ذکر کړی دے۔ بیا د دے د تخصیص وجه داده چه امام بالغ په مقدرات کین لیکلی دی چه دا رگونه د روح د جلید او رگونه دی نو مراد د دے داد دے چه الله تعالی د روح نه هم زیات نزد دے یا دا وجه ده چه دا رگونه ذره سره تړل شوی دی نو مراد دا چه د الله تعالی قربت د انسان د ذره سره رچه هل د وسو دے) تعلق لری او اقرب اسم تفضیل د د دے وجه نه او یل چه که روح د انسان او که ذره دے خود انسان اجزاء او د بدن تکړی په منع کین حاجب ر مانع) کرځی او د الله تعالی قربت او علم ته هېڅ خیر مانع نیشه۔

ملا په دے کین ذکر کوی حال ذکر اما کاتبین د پاره د اثبات د یعت بعد الموت یعنی د دے ملائکو مقرر کیدل او عملونه لیکل دلیل دے چه الله تعالی په ضرور ورځ د جزاء او د حساب قائمه وی۔ ا د لفظ په معنی د ذکر دے نو دا مستقل کلام دے یا متعلق دے په اقرب پورے حاصل دا چه ملائک چه تاسو باند د ناست دی د لیکلو د عملو د پاره د مغوی نه الله تعالی زیات نزد دے نو هغه د ملائکو لیکلو ته حاجت نه لری لیکن دا خو په انسانانو باند د حجت قائم کولو د پاره دی۔ يَتَلَقَى الْمُتَلَقِيَانِ۔ کله چه یو څیز یا کلمه د چا د طرق ته راځی او یل څوک دے واخلی نو دے ته تعلق ویل کیری نو دا په دوه ملائک د انسان کلمات، اقوال او اعمال چه د هغه ته صادر کیری نو دوی دے ځان سره محفوظ ساتی عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ قَعِيدٌ وزن د قعیل په مقرر او متعدد باند دے یو شان ویل کیری یا په کلام کین حذاف دے یعنی عن الیمین قعیل و عن الشمال قعیل۔ اور پایاتو سره ثابت شویدی چه دا دوه ملائک د ورځ او دوه د شپه وی او ځی طرف باند د لیکونک د نیک او په کس طرف باند د لیکونک د بد اعمالو وی او لیکونک د حسناتو الیمین د په لیکونک د سیئاتو باند دے او دوی ته کراما کاتبین ملائک ویل کیری۔ قَعِيدٌ نه مراد د دے لازم او ملگړی کیدل دی که ولاړوی او که ناست وی صرف کینا ستل ترینه مراد نه دی۔

إِلَّا لَكَ بِهِ رَقِيبٌ عْتِيدٌ ۝۱۸ وَجَاءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ

مگر دھغہ پہ خواکین شتہ خوکے کوڑنکے تیار۔ او راغلے سختے د مرگ۔

بِالْحَقِّ ذَلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيدُ ۝۱۹ وَنَفِخَ فِي الصُّورِ

پہ رشتیا سرہ (نو اولے شی) داھغہ خیز دے چہ تہ دھغہ تہ تختیدلے۔ او پوکے پہ او کپیشی شپیلے کیں

۱۸۔ ملا مخکین تلقی او دودہ طر قوتہ ئے ذکر کپل اوس دھغوی تیاری ذکر کوی یعنی ہیچ وخت غافل نہ وی۔ یَلْفِظُ لَفْظَ یہ لغت کیں ری (ویشتل) تہ ویلے کیری یعنی وینا چہ د خولے تہ او پاسی پہ خپل اختیار سرہ او پہ دے کیں اشارہ دہ چہ کوم کلمات د خولے تہ بے اختیارہ او شی نو دھغے لیکل نہ کوی ہغہ معاف دی مِنْ قَوْلٍ صحیح دادہ چہ اقوال او اعمال دواہرہ لیکل لیکن قول ئے خاص ذکر کپو دھغہ چہ پہ دے سورت کیں د متکرینہ اقوال پہ یارہ د قیامت کیں ذکر شوییدی پہ سٹ سٹ کیں تو پہ دے کیں زجر دے چہ دا اقوال ستاسو لیکلے کیدیشی د یارہ د حساب کولو۔ رَقِيبٌ عْتِيدٌ دا دواہرہ ہم د مفرد او متعدد د یارہ یوشان استعمالیری پشان د قعیدہ۔ رَقِيبٌ سا تو نکی، خوکے کو نکی تہ ویلے کیری او عْتِيدٌ تیار او حاضر تہ ویلے کیری یعنی یہ دغہ ملا ٹکو کیں دا صفتو تہ دی۔

۱۹۔ پہ دے ایہ کیں تخویف دے یہ ذکر د حالت د نزاع سرہ۔ یعنی ہر مکملہ چہ عملونہ اولیکلے شی او عمر پہ ختمیدلوشی نو سختے د مرگ یہ شوروشی نو دھغہ تہ غفلت نہ دے پکار۔

سَكْرَةُ الْمَوْتِ یعنی د مرگ پہ وخت دل سے سختی او تکلیف راشی چہ انسان پشان د حالت د سکر د نشے) وی خبر دے د اعتدال او اختیار نہ بھرشی او صحیح حدایت کیں کیں وارد دی چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم ہم پہ وخت د نزاع کیں فرمائیلے دو "لا اله الا الله ان للموت سكرات" او "اللهم آعني على سكرات الموت"۔

بِالْحَقِّ دا متعلق دے د جاعت سرہ او حق پہ معنی د یقین سرہ دے یا متعلق د یہ سکر ت پورے او مراد د حق تہ امر واقعی دے۔

ذَلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيدُ دا خطاب دے د ملا ٹکو د طرق تہ ہر انسان تہ پہ وخت د نزاع کیں۔ تَحِيدٌ د حیدادہ یا حیدادہ تہ ماخوذ دے اد پیدل، ککیدل پہ قصدا او یہ نفرت کولو سرہ۔

ذَلِكَ يَوْمُ الْوَعِيدِ ۝ وَجَاءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّعَهَا

دا روح د عذاب دہ - او رابھی هر نفس د ہتھ سرہ پہ وی

سَابِقٌ وَشَهِيدٌ ۝ لَقَدْ كُنْتَ فِي غَفْلَةٍ مِّنْ

چلوڑنک او گواہی کوڑنک - یقیناً تہ وے پہ غفلت کیں د دے

هَذَا افْكَشْنَا عَنْكَ غِطَاءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ

تہ تہ لہے کپہ موٹو ستا تہ پردہ ستا تہ نظر ستا تی

۱۰ دے الیت تہ ترست پورے تخویف اخروی تفصیلی دے چہ پہ ہتھ کیں شپارس
احوال ذکر کوی پہ ذاکیت کیں دودہ حالات ذکر دی ۔

اول نُفُوحٌ فِي الصُّورِ - مراد د دے تہ دویمہ شہید دہ چہ دپارہ د بخت بعد الموت دہ ۔
دویم یَوْمُ الْوَعِيدِ یعنی اللہ تعالیٰ وعدہ د عذاب کریدہ د متکربینو سرہ پہ دے ورخ کیں
اوداریو نوم دے د تو موتو دورخ د قیامت تہ ۔

۱۱ پہ دے الیت کیں دودہ حالت تہ ذکر کوی اول دہ نفس راتل میدان د حشر تہ دویم
ہر یو نفس سرہ پہ سابق او شہید وی : مراد د دوارو تہ ملائک دی چہ یو پہ لے
میدان حشر او بیامقام د جنت یا جہنم تہ راولی ۔ د جنتیانو سرہ پہ ہم سابق وی
چہ دلالت کوی پہ ہتھ باندے سورۃ زمر سک او د جہنمیانو سرہ پہ ہم وی
لکہ سورۃ زمر سک او طریقہ د بوتلو د جہنمیانو پہ سورۃ رحمان سک کیں دہ ۔
اودویم ملک بہ دریاندے شہادت کوی ۔

شہادت بہ د جنتیانو دپارہ کوی د ہغوی پہ تیکو عملونو او شہادت بہ پہ جہنمیانو
باندے کوی د ہغوی پہ ناکارہ عملونو باندے ۔

اوسابق و شہید اگرچہ مفرد دی لیکن مراد د دے تہ جس دے تو د پروتہ
ہم شاملیری ۔ او بل قول دادے چہ مراد د سابق تہ ملائک دی او مراد د شہید
تہ اعضاء د دوی دی یا عملونو د دوی دی یا حقہ عملنامہ ہر ایک شوے دہ ۔

او کُلُّ نَفْسٍ ظاہر دلالت کوی چہ دا الیت عام دے تہ لو انسانا تو تہ ۔ اودویم قول
دادے چہ دا خاص دے پہ مشرکیتو پورے ۔

حَدِيثُ (۲۲) وَقَالَ قَرِيْبُهُ هَذَا مَا لَدَى عَتِيْدٍ (۲۳)

تیز دے ۔ او او یہ وائی ملگرے ددے دا ہفتہ خیر دے چہ ماسرہ دے تیار ۔

۲۲ یہ دے کہیں ہم دوہ حالتونہ ذکر کوی او کشف د غطاء پر پردہ لرے کول دے او دویم تیز دی ل
د نظر دی ۔ منْ هَذَا اشارة ده مخکین مجموعہ حال تہ یعنی پوکل د شپیلی او سابق او شہید
سرہ میدان حشر تہ راتل ۔ او مراد د غفلت تہ غفلت دے یہ سبب د محبت د دنیا د شہوات
سرہ یہ ارتکاب د گناہونو سرہ تو گنہگار و مؤمنان تہ ہم شامل دے یا مراد د دے تہ انکار
کول دی تو خاص دے یہ کافرانو پورے ۔ غطاءك مراد د دے تہ ہفتہ حالات دی چہ
منع کوونکی و د ذکر د آخرت تہ چہ ہفتہ جہل او محبت د دنیا او شہوات نفسانیہ دی
او سبب د ہفتہ غفلت و د لکہ سورۃ کہف سنا کہیں ذکر دی ۔ فیصرك اليوم محدیدا ۔ بصر
د قلب مراد دے حکم چہ د غفلت محل زلہ دے تو د غفلت پہ ازالے سرہ بصیرت د لرہ
راخے یا مراد د دے تہ بصر د سترگو دے یہ مقابلہ د غطاء کہیں یعنی یہ ورخ د قیامت
بہ جزا او سزا د عملونو او میزان وغیرہ تہ داسے نظر کوی چہ ہیج حاجب او مانع پہ مخ
تہ نہ وی او دیتہ اشارة ده یہ سورۃ مریم سنا کہیں ۔

سوال :- پہ سورۃ طہ سنا ۱۲۴ او سورۃ اسراء سنا کہیں معلومیہی چہ د قیامت پہ ورخ بہ دوی
پاندہ وی نو د دے ایت سرہ ۹ تعارض معلومیہی ؟

جواب :- د ابن عباس رضی اللہ عنہما تہ نقل دی چہ دا پہ مختلفا و اوقاتو پاندے محل دی
بعض وخت پہ پاندہ وی او بعض وخت پہ ۱۲ نظر تیز وی ۔ دویم جواب دا دے چہ
پہ ہفتہ آیاتو تو کہیں مراد دعی نہ عدم دلیل او حجت دے یعنی بے دلیلہ بہ وی ۔

۲۳ پہ دے ایت کہیں یو حال ذکر کوی چہ ہفتہ شہادت د قرین دے او د اکثر مفسرینو
پہ نیز مراد د دینہ مقرر ملائک (کراما کاتبین) دی چہ ہفتوی پہ د ہر چا علما بے تیاری
حاضرے کری نو هَذَا کہیں اشارة ده عملنامہ لیکے شوے تہ لَدَى کہیں اشارة ده چہ
دا زما سرہ امانت و د چہ بل چا پکین ہیج خیانت تہ دے کرے ۔ او بعض مفسرینو
پہ قول کہیں مراد د قرین تہ شیطان دے لکہ سورۃ زحرق سنا ۳۴ او سورۃ حم سجده ۲۵
کہیں او هَذَا کہیں اشارة ده دغہ شخص (گمراہ کرے شوی تہ) او عَتِيْدٌ تہ مراد دا دے
چہ شیطان پہ سبب د اغواء د دہ تیار کرے دے و د لرہ د جہنم د پارہ ۔

الْقِيَا فِي جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ ۖ مِّنَّا فِي الْخَيْرِ

(اوپہ ویلے شی) اوغورخوئے یہ جہنم کنس ہر کفر کو ویکے عناد کو ویکے منع کو ویکے د خیر

مُعْتَدٍ مِّرْيَبٍ ۖ الَّذِي جَعَلَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ

دحد نہ تیریدونکے شک والد ہتھہ چہ کثری د اللہ تعالیٰ سورہ بل حقدار د بند کئے

فَالْقِيَاءُ فِي الْعَذَابِ الشَّدِيدِ ۖ قَالَ قَرِينُهُ رَبَّنَا

نو واجوئے دہ لہ یہ عذاب سخت کنس - اوپہ وائی ملگری ددہ لے رہہ زموئو

۲۳ ۲۴ ۲۵ یہ دے ایاتو نو کنس دوہ حالتو تہ ذکر کریدی علی القاء یہ جہنم کنس ع القاء یہ سخت عذاب کنس او د جہنمی شیر صفات قیچہ لے ذکر کرے دی۔ الْقِيَا صیغہ د تثنیہ لے ذکر کریدیہ یہ دے کنس خلور اقوال دی اول داچہ دا د عربو محاورہ دہ چہ یوملگری تپ تثنیہ سرہ خطاب کوی۔ دویم داچہ دا تثنیہ د تکرار دپارہ دہ لکہ یہ لفظ لیید کنس یعنی اَلْقَى الْقِيَا۔ دریم داچہ دوہ ملائک دی سابق او شہید حقوی تہ خطاب دچہ یو بہ لے دسر تہ اوہل یہ لے دخیو نہ اونسی لکہ یہ سورہ رحمان ملے کنس دی۔ خلورم قول دادے چہ دا مفرد صیغہ دہ الْقِيَا یہ اصل کنس القین دے تون د تاکید حقیقہ بدل بشو یہ الف سورہ اول سبب د جہنم کفر دے نو ہتھہ لے مخکن ذکر کردہ یہ کفار سرہ صیغہ د مبالغے لے ذکر کریدیہ یعنی د توحید، رسول، قرآن، قیامت، عقلی نقلی دلیلو تہ متکرر دے۔

عَنِيدٍ یعنی د کفر سرہ لے عناد یو خلے شویدے چہ سرہ دپوہ نہ د حق نہ انکار کوی دوج د حسد او بغض تہ د اہل حق سرہ او د تکبر دوج تہ نو عناد کول دیر د کنا ہوئو لہ متضمن دے لکہ انکار، حسد، تکبر، ازدراء د حق او اہل حق (سپک گنول) او غیرت یہ باطل باندے۔ مِّنَّا فِي الْخَيْرِ اشارہ دہ چہ دا شخص ضال او مضل دوارہ صفتو تہ لری الخیر توحید، سنت، قرآن۔ اتفاق د مال فی سبیل اللہ تعالیٰ او تلو حقوق واجبو تہ شامل دے۔ مُعْتَدٍ کنس اشارہ دہ چہ حقوق العباد ہم ضائع کوی یہ ظلم کولو سرہ۔ مِرْيَبٍ دالازی او متعادی یہ دوارہ معانی سرہ راخی پچیلہ شک کوونکے او نور و خلقو لہ یہ شک کنس اچوی یعنی یہ شبہاتو اچولو او طعتو نو کولو سرہ یہ اہل حق باندے۔

الَّذِي جَعَلَ داصفت لے مستقل ذکر کرد اشارہ دہ چہ دا دہو لو قیامو دپارہ اصل او منشاء دہ۔ قَالَ الْقِيَا یہ دویم کورت ذکر کولو کنس اشارہ دہ ترقی د عذاب تہ اوپہ حرفی دقاء سرہ لے ذکر کرد اشارہ دہ چہ تیر شوی صفتو تہ سبب دے دپارہ د عذاب شدید۔

مَا أَطْفَيْنَاهُ وَلَكِنْ كَانَ فِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ ۝۲۷ قَالَ

ما تہ دے گمراہ کرے دہ لڑ لیکن دے دے وہ گمراہ کرے کہیں۔ او یہ وائی اللہ تعالیٰ

لَا تَخْتَصِمُوا لَدَيَّْ وَقَدْ قَدَّمْتُ إِلَيْكُمْ بِالْوَعِيدِ ۝۲۸

جگے مہ کوئے زما پہ مخکین او حال داچہ مخکین خیر در کرے ووما تاسوتہ ذ عذاب۔

مَا يُبَدِّلُ الْقَوْلُ لَدَيَّْ وَمَا أَنَا بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ ۝۲۹

نشی بدالیدے وینا زما پہ خواکین اور تہ نیم ظلم والا پہ بند کا نوب آندے۔

۲۷ یہ دے ایت کہیں دہہ حالتو تہ ذکر کوی ع انکار ذکرین ذکر گمراہ کولونہ ع او گمراہی
دہہ انسان۔ دلتہ ذکرین تہ مراد شیطان دے کہ تیر شوی ایت کہیں ذکرین تہ مراد
ہم شیطان وی تو فرق دادے چہ ہلتہ شیطان جٹی مراد دے او یہ دے ایت کہیں
شیطان انسی مراد دے۔

(حکمت) یہ تیر شوی ایت کہیں وَقَالَ قَرِينُهُ یہ واو عاطفہ سرہ ذکر کرے وو حکمہ چہ ہتہ
یہ جاء کل نفس معها سائق وشهيد باتا دے عطف و او یہ دے ایت کہیں عطف تہ
دے ذکر کرے اشارہ دہ چہ دا کلام دیارہ د جواب سوال دے یعنی گمراہ انسان یہ اوای
چہ اے ربہ خہ خود شیطان انسی گمراہ کرے ووم لکہ سورہ صافات ۲۷ سیا ساط ص
۲۸ کہیں تیر شویدی نو ہتہ قرین یہ د خیلہ صفائی جواب ورکری یعنی ما یہ دے
انسان باندے زور تہ دے کرے یہ گمراہی کہیں بلکہ ماصرف دعوت ورکریدے نو
دے پمچیل اختیار سرہ گمراہ شوے دے لکہ یہ سورہ ابراہیم ۲۷ کہیں دی۔

۲۹ یہ دے کہیں ہم یو حال ذکر کوی معلومہ شوہ چہ مخکین ذکر گمراہانو او انسی جٹی
شیطانانو یہ میخ کہیں یہ پہ یویل باندے دعوی کول وی نو اللہ تعالیٰ یہ ہفوی لہ
منع کری یہ دے قول سرہ چہ لَا تَخْتَصِمُوا لَدَيَّْ لفظ لَدَيَّْ کہیں اشارہ دہ چہ دا
مقام د جزا دے دلتہ جگے کول ہیج فائدہ تہ ورکوی۔ وَقَدْ قَدَّمْتُ إِلَيْكُمْ داول علت
دے لَا تَخْتَصِمُوا دیارہ یعنی یہ واسطہ ذکر سورہ نو او دایانو دحق سرہ خیر و تہ عذاب
ماذریوے ووتو ستا سو ہیج عذر تہ دے پاتے شوے بلکہ یہ تاسو باندے حجت
قائم کرے شوے دے۔

۳۰ یہ دے ایت کہیں ہم دہہ حالتو تہ ذکر کرے دی او دا علتو تہ (پاتے پہ بل مخ)

يَوْمَ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ هَلِ امْتَلَأْتِ وَتَقُولُ

کومہ دیکھ چہ ادبہ دایو جہنم تہ ایہ تہ دک شوے او ہفتہ پہ لوائی

هَلْ مِنْ مَّزِيدٍ ۝ وَارْتَفَعَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ

ایا غہ زیات شتہ دے . او نردے پہ کپے ٹی جلت متقیانو تہ

ہم ذلہ تختہ صرا دپارہ دی عل مایبدال القول یعنی ماچہ کومہ فیصلہ کپیدہ لکہ پہ سورہ
ص ۱۱۱ کتب دہ نو ہفتہ پہ ہیچ طریقہ سرہ نہ یدلیری تو ستاسو د جگرے ہیچ فائدہ نیشٹہ .
لکائی متعلق دے دیکھال سرہ یا متعلق دے د قول سرہ یعنی ہفتہ قول چہ زما د طرف تہ
مقررہ دے . واما انا یظلم المرءی یعنی ستاسو د اختصام ہیچ فائدہ نیشٹہ حکمہ چہ زما
پہ دربار کین ظلم کول نیشٹہ او اختصام خود دے مقصد دپارہ وی چہ حاکم پہ عدل سر
فیصلہ اوکری او اللہ تعالیٰ خو مروخت عدل کوونکے دے او دایہ پہ سورہ العبران ۱۸۲
او سورہ حج ست او سورہ انفال ۱۸۱ او سورہ فصلت ۱۸۱ کتب ہم تیر شویدی .

سوال : لفظ دظلم مبالغہ دہ یعنی دیر ظلم کوونکے تہ دے تو دے تہ خود لگ ظلم تہ تہ
معلومیری او حال داچہ اللہ تعالیٰ خو ہیچ ظلم تہ کوی لکہ سورہ العبران ۱۸۱

جواب : پہ دیر و جوہو سورہ دے اول داچہ داصیغہ د مبالغہ تہ دہ بلکہ دا پہ معنی د
ذو ظلم سرہ دے . دویعہ داچہ ہر صفت چہ پہ جانب د اللہ تعالیٰ کین وی نو ہفتہ پہ
مبالغہ سرہ وی نو لکہ چرے یا لقرض ظلم د اللہ تعالیٰ د طرق تہ موجود دے نو پہ مبالغہ سرہ
پہ دے نو دا پہ طریقہ د قرض سرہ شو . دویعہ داچہ عبیدائی جمع ویلے دہ نو مراد دا
چہ پہ دے دیر و بتدکانو یا بتدے کہ چرے ظلم کولے نو دیر ظلمو تہ پہ تربیتہ جوہو
شوے دے .

ست پہ دے ایت کتب ہم د تحریف اخروی تہ دویہ حالتونہ ذکر کوی عل د جہنم دکیل
عل طلب د زیاتی . یوم نقول یوم منصوب ، طرف دے دپارہ د مایبدال یا د ظلم دپارہ یا
فعل بے پت دے یعنی اندر ہم اویرودہ دوی لہ . هل امتلأت دا استفہام د تقریر او
تحقیق دپارہ دے او یکین خبر و رکول دی جہنمیا نو تہ پہ وسعت د جہنم سرہ چہ دا
خوک گمان او تہ کوی چہ جہنم کتب دومرہ دیو خلق پہ خنگہ ڈالیری ؟ او داپوس د
جہنم ، دوعدے دویج تہ دے چہ ہفتہ سورہ ص ۱۱۱ سورہ اعراف ۱۸۱ سورہ ہود
۱۸۱ او سورہ سجده ۱۸۱ کتب شتہ دے . هل من مزییہ بعض مفسرینو ویلے دی

غیر بعید ۳۱) ہذا ما توعدون لکھن اواب

نہ بہ وی لرے۔ دا ہنہ خیزدے چہ تاسوسرہ ہے وعدہ کیدیٹی ہر تو بہ کوڈنکی دپارہ

چہ دا استفہام انگاری دے نواقرار شو پہ وکیداو باندے چہ باقی خائے نیشہ او اکثر مفسرینو ویلے دی چہ دا استفہام طلبی دے یعنی طلب دے زیاتو خلقو کوئی نو اشارہ دہ چہ وک شوے بہ نہ وی نو اعتراض داکیدے شی چہ وعدہ دے اللہ تعالیٰ خود پورہ نہ شوہ نو جواب تہ پہ ہنہ حدیث صحیح کنیں اشارہ دہ چہ جہنم اوایی ہل من مزید نورب العزت بہ خیل قدم پہ ہنہ کنیں کیدی نو بعض اجزایہ دے بعضو سرہ جوخت شی او او بہ وایی بس بس ستاپہ عزت او کرم باندے قسم دے ر او قدم پہ معنی ظاہری سرہ دے اللہ تعالیٰ دپارہ ثابت دے او کیفیت ہے اللہ تعالیٰ تہ معلوم دے تشبیہ تمثیل او تاویل کول ہے جائز نہ دی او دا مذہب دے سلف صالحینو دے۔

۳۱ دے ایت تہ ترہے پورے بشارت اخرویہ دے پہ ذکر دے احوالو دجنت او پختہ صفاو دے اہل جنت سرہ۔ پہ دے ایت کنیں دوہ حالات دجنت ذکر دی عہ ازلفت عہ غیر بعید او یو صفت دجنتیانو ذکر دے۔

ازلفت یعنی جنت بہ پہ میدان حشر کنیں رانزدے کریشی متقیانو تہ دا دوی دے اکرام او دے عزت دپارہ حکم چہ دوی تہ دے مزل کو لو کلیم محسوس تہ شی او اللہ تعالیٰ قادر دے چہ جنت دیوخلے نہ بل خائے تہ نقل کپی دلہ دویم قول قرطبی ذکر کرے چہ مراد دادے چہ دے دنیا پہ ژوند کنیں دے متقیانو زہونو تہ جنت نزدے دے دوی دے ہنہ دپارہ محنت کوی لیکن دا قول دے سوق دے ایاتونو تہ مخالف دے سورہ شعراء سنو کنیں تیر شویدی۔

غیر بعید مقول مطلق دے دپارہ دے ازلفت پہ تقدیر دے مصدر سرہ ازلافا غیر بعید یا حال دے دجنت تہ او جنت پہ تاویل دے مکان سرہ دے دے وچہ نہ بعید ہے ہے نہ دے ذکر کرے۔

بیا لفظ دے غیر بعید دے تاکید دپارہ دے یعنی کہ وہم او کرے شی چہ ازلاق (تزدیکت) پہ لگ وخت دپارہ وی نو جواب او شو چہ دا ازلاق ہمیشہ دپارہ دے چہ جنت پہ دے دوی تہ ہیچ وخت بعید نہ وی۔

حَفِیْظٌ ۳۲ مَنِ خَشِيَ الرَّحْمَنَ بِالْغَيْبِ وَجَاءَ

چہ ساتنہ کوؤنکے دے۔ ہنہ خوک چہ ویرہ کوی د رحمان ذات نہ پہ حال نہ لید لوکن او داغلے وی

بِقَلْبٍ مُّتَبَيِّنٍ ۳۳ اَدْخُلُوْهَا بِسَلَامٍ ۱۰ ذٰلِكَ

پہ زہر حق نہ گر خید ویک (اویہ ویلے شی) داخل شے جنت نہ پہ سلامتیا سورہ - ۱۰

۳۲ پہ دے کیں یوحال د جنت او دودہ صفتونہ د جنت والو ذکر دی۔ ہذا اشارہ دہ جنت نہ پہ تاویل د مکان د نعمتونو۔ مَا تَوْعَدُوْنَ دا وعدہ د اللہ تعالیٰ د طرف نہ پہ قرآن کریم کیں پہ ہنہ ایانو کیں ذکر دہ چہ پہ تقویٰ سورہ جنت حاصلیدی او ہنہ دیر ایتونہ دی لکھ سورہ العنبران ۱۳۳ حجر ۱۰ د خان ۱۵ ذاریات ۱۵ طور ۱۵۔

لِكُلِّ اٰوَابٍ دَا بَدَل دے د لِّلْمُتَّقِيْنَ نہ او پہ متبع کیں جملہ معترضہ دہ یا دامتعلق دے پہ توعدون پورے او مَقُولًا لَهُمْ مَّقْدَر دے یعنی پہ داسے حال چہ ویلے کیری بہ دوی نہ دا۔ اَوَابٍ ہنہ خوک دے چہ د گناہ نہ یے تو پہ کرے وی لیکن چہ ورتہ یاد شی نو بیہ ہم استغفار غواہی او تسبیح ہم ویرہ وائی۔ او پہ اختتام د ہر مجلس کیں دا کلمہ وائی سُبْحَانَ اللّٰهِ وَبِحَمْدِهِ اَللّٰهُمَّ رَاِنِيْ اَسْتَغْفِرُكَ وَ اَتُوْبُ اِلَيْكَ۔ حَفِیْظٌ حفاظت کوؤنکے د اللہ تعالیٰ د حقوق او د اوامرو یا یاد ساتونکے د گناہونو خپلو د پارہ د دے چہ استغفار تربتہ کوی یا حفاظت کوؤنکے د عمر خپل چہ خپل اوقات نہ ضائع کوی۔

۳۳ پہ دے کیں د متقیانو دودہ صفتونہ ذکر کوی۔ تیر شوی صفتونہ عبادات لسانیہ وو او د صفتونہ عبادات قلبیہ دی، ع خشیت ع انایت۔ مَنِ خَشِيَ بَدَل دے یا صفت دے د پارہ د او اب یا تمبیتا احذاف دہ یا تحریف تدا احذاف دے او جواب د تدا پہ روستو ایت کیں دے۔ خشیت خاص دے د خوف نہ خک کہ چہ خشیت کیں معنی د تعظیم د مخشی عنہ وی سورہ د خوف نہ د دے وچ نہ لفظ د الرَّحْمَن یے ذکر کرو د پارہ د افادے د عظمت شان د ہنہ۔ بِالْغَيْبِ حال دے د مفعول نہ یعنی اللہ تعالیٰ یے لیکہ نہ دے بلکہ د عقلی او نقلی اودھی دلیلونو پہ وجہ سورہ پہ اللہ تعالیٰ یا ندا یے ایمان لری یا حال دے د فاعل نہ یعنی پہ حالت د خلوت کیں ہم د اللہ تعالیٰ نہ خشیت کوی لکھ چہ د خلقو پہ مخکیں ہم کوی یعنی منافقت نہ کوی۔ وَجَاءَ بِقَلْبٍ مُّتَبَيِّنٍ ہر کلمہ چہ خشیت تختیدا لو لورہ مستلزم دے نو وہم رلے چہ دا بندہ د ویرے دوج د اللہ تعالیٰ نہ تیختہ کوی نو ورپے یے د وہم د دقع کولو د پارہ د صفت ذکر کرو۔

يَوْمُ الْخُلُودِ ۳۳ لَهْمُ مَا يَشَاءُونَ فِيهَا وَلَدَيْنَا

درج ۳ ہمیشہ والی دہ ۔ دوی لہرہ پہ ہفتہ چھ دوی چہ دوی غواہی یہ ہفتے کیں اور موت پر سورہ شتہ

مَزِيدٌ ۳۴ وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ

زیاتی ۔ او دیر ہلاک کرے دی موت پر د دوی تہ مخکین پیرے

وَجَاءَ اِیَّاهُ اِسْأَلُ دہ چہ خشیت د اللہ تعالیٰ مستلزم دے رجوع الی اللہ لہرہ۔ او مراد د جلاء توجہ کول دی اللہ تعالیٰ تہ پہ دنیا کیں او بعض مفسرین د اصفت روستو د مرگ تہ ویلے دے لیکن ہفتہ مناسب تہ دے۔ مَنیب چہ د صفا او عتاد تہ خالی دی او مخلص طلب کار حق دی نو منیب دے۔ او سلیم چہ سورہ صافات سے کیں ذکر شویدے پہ صفت د ابراہیم علیہ السلام کیں ہفتہ مرتبہ د منیب تہ اوچتہ دہ چہ ہفتہ دایہ زہرہ دے چہ د توجہ او د شغل لغیر اللہ تہ بالکل خالی دے۔

سے دا بشارت دے پہ دودہ حالتو نو سرہ تیرشوی صفتو نو والو تہ۔ اَدْخُلُوْهَا دلتہ یقال لہم (اوبہ ویلے شی دوی تہ) پتا دے یا حرف ندا د مَن خَشِی تہ مخکین پتہ وہ اودا مقصود بالنداء دے۔ بِسَلَامٍ سَلَامَتِیَا د عذابو نو او هر قسم غمو نو تہ او سلام ویل د طرف د اللہ تعالیٰ او ملائکو تہ دے بولو تہ د لفظ شامل دے۔ یَوْمُ الْخُلُودِ مراد دا دے چہ دایہ درج دہ چہ پہ ہفتے کیں ہمیشہ والے حاصل پیری۔

۳۵ پہ دے ایت کیں ہم بشارت دے پہ ذکر د دودہ حالتو نو سرہ فِیْہَا متعلق دے پہ یشاؤن پورے او مشیت او اشتہا کا تہ پہ جنت کیں د دنیا پہ نسبت پہ پیرے دی۔ یا متعلق دے پہ لہم پورے یعنی پہ جنت کیں پہ بول مشتہیات او شوقوتہ پورہ کییری۔

وَلَدَيْنَا مَزِيدٌ لفظ د لدینا دلیل دے چہ دا جنتیان پہ ہفتہ نعمتو نو باندے دہراند تہ خبر تہ دی تحککہ ہفتہ خاص د اللہ تعالیٰ سرہ دی۔

مَزِيدٌ پہ معنی د زیادت دے لکہ سورہ یونس سے کیں یا اسم مفعول دے یعنی ہفتہ خیر چہ زیاتی کییری پہ د دوی پہ تمنا کا نو باندے مراد تربیتہ ہفتہ نعمتو تہ دی چہ د دوی پہ لہرہ کیں ہم تہ وی تیرشوی او ہفتہ دیدن د اللہ تعالیٰ دے پہ دین اکرام او عزت سرہ لکہ چہ احادیث مرفوعہ کیں ذکر دے او دارنگ خاص قسم حورے دی۔

هُمْ أَشَدُّ مِنْهُمْ بَطْشًا فَنَقَّبُوا فِي الْبِلَادِ ط

چہ ہغوی سخت و دے دوی تہ پہ یو لو کیں نو ورنو تہ دے دے بہ نیارد نو کیں

هَلْ مِنْ مَّجِیْسٍ ۝۳۶ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَذِكْرٰی لِمَنْ

ایا شتہ دے حائل دے تہ تہ یقینا پہ دے کیں ضرور نصیحت دے ہغہ چالہ

كَانَ لَهُ قَلْبٌ اَوْ اَلْقٰی السَّمْعَ وَهُوَ شَهِیْدٌ ۝۳۷ وَ

چہ ہغہ لہ عقل وی یا و دی غوی او زہ تہ حاضر وی او

۳۶ دا تخویف دینوی دے متعلق دے دے سورہ او بشارت تہ تہ روستو ذکر کرو
مناسبت تہ دا دے چہ تیرشوی صفات دے متقینو پہ چاکیں نیشہ تہ ہغوی پہ دنیا کیں
ہم تباہ حالہ دی۔ اَشَدُّ مِنْهُمْ بَطْشًا قوت مال او بدنی او دے وچ تہ پہ خلقو یا تہ ظلم
کو لو تہ دالفظ شامل دے او پہ دے کیں اشارہ دہ چہ یہ مادی او دنیوی طاقتو نو سورہ
دے عذاب دے اللہ تعالیٰ تہ۔ یح کیدل نشی کیدے۔ فَنَقَّبُوا فِي الْبِلَادِ تنقیب پہ اصل کیں
سورنگ کول او پہ سرنگو نو کیں داخلیدلو تہ ویلے کیری مراد دادے چہ پہ دنیا کیں گوپ پہ
گوپ باندے پہ دیرو بنارو نو کیں دے تجارتو نو او مالو نو دپارہ گر خیدے و یا قسم قسم حیلے
تہ لہوے وے دے مرگ تہ دے۔ یح کیدلو دپارہ سرنگو تہ، تاخانے، مورچے تہ دے خیل
حفاظت دپارہ جو پے کرے دے۔ هَلْ مِنْ مَّجِیْسٍ دا استفہام انکاری دے دپارہ دے
ازالے دے غفلت تہ ذکر کرے دے یعنی دے ہغوی تنقیب فی البلاد سورہ ہیج فایکہ او شہ
نواے موجودہ خلقو تاسو غافل تہ شے۔ مَّجِیْسٍ حائل دے تختیدلو دے مرگ تہ، نو طرق
دے یا تختیدل نو مصدر میسی دے او جواب تہ پہ لفظ دے سورہ پت دے۔

۳۷ پہ دے ایت کیں ترغیب دے قرآن تہ او دے سورت تہ حکم چہ ذلک اشارہ تہ
تول قرآن تہ یا ہغہ مضمون تہ چہ پہ دے سورت کیں ذکر شویدے یا اشارہ دہ من
قرآن تہ۔

ربط ہرکالہ چہ تیرشوی ایت کیں ہلاکت دے اقوام مکذ بہ تہ تہ اشارہ او کرہ نو پہ دے
ایت کیں دے ہغہ قومو نو دے واقعاتو تہ ذکر (عبیرت) حاصلو دپارہ طریقہ ذکر کوی۔
اولہ طریقہ لِمَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ، تنکیر دپارہ دے تعظیم دے او مراد دے قلب تہ عقل دے
پہ ذکر دے حال دے او دا قرطبی دے روایت کرے دے یا مراد
دے تہ ژوند دے زہ دے لکہ سورہ یس سے کیں دے یحییٰ بن معاذ تہ قرطبی نقل

لَقَدْ خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي

یقیناً پیدا کر دی موند اسمان و زمینہ او ہفتہ چہ دے پہ مینہ کس دی پہ

سِتَّةَ أَيَّامٍ وَمَا مَسَّنَا مِنْ لُغُوبٍ ۝۳۸ قَاصِرٌ عَلَىٰ

شہر درخت کس او نہ دے رسیدے موند تہ ہفت ستہ والے۔ نو صبر کوہ پہ

کرے دی چہ زہونہ دہ قسمونہ دی اول ہفتہ زہ چہ دنیا د اشغالو او فکر و تہ دک وی نوہر
کلہ چہ د الخوت خہ کار ورتہ مخ لہ راشی نو حیران شی چہ خہ او کرم۔ او دویم ہفتہ زہ چہ د
ہیبتونہ د الخوت نہ دک وی نوکلہ چہ ورتہ د دنیا خہ کار مخ لہ راشی توتہ پوہیری چہ خہ او کرم د وچ
د شغل نہ پہ الخوت ہاندے۔ تو پہ دے ایت کس دادویم قسم زہ مراد دے۔ اَوَّلُنَّيْ السَّمْعِ وَهُوَ شَيْءٌ
دا دویمہ طریقہ دہ غوک کیمودل پہ داسے طریقہ سرہ چہ بل خہ خبرہ پہ ہفتے ہاندے تہ اوری
دیتہ القاء السمع وائی گویا چہ د قرآن اوریدل داسے دروند او لوٹے کارگری چہ غوک یے وراختہ
غور ہوئے دے۔ وَهُوَ شَيْءٌ مراد دے نہ توجہ د زہ دہ حکمہ چہ صرف کیمودل د غوک کافی نہ دی
ترختو پورے چہ د زہ توجہ تہ وی۔

قَائِلًا ۝۳۹ د قرآن نہ د وعظ او فائیدے اغستلو د پارہ دوہ دیچ دی اوچتہ درجہ دادہ چہ
انسان پہ قرآن کس تدبیر او سوچ کوی "اقلیت تدبیرون القرآن"۔ "اقلیم یسبروا لقول" ہاندے
عمل کوی۔ دویمہ درجہ دادہ چہ خہ پہ توجہ د زہ سرہ د بل چا تہ یے اوری۔ اولہ درجہ
د اجتہاد دہ او دویمہ درجہ د اتباع دہ حکمہ چہ د قرآن اوریدل او د ہفت اطاعت کول اتباع
دہ او دے نہ چہ چا د تقلید اثبات کریدے نو ہفتہ د تقلید معروف معنی نہ جاہل دے
یا تلبیس او تحریف کوی (العیاذ باللہ)۔

۳۸ دا دلیل عقلی دے د اثبات د قیامت د پانہ (ربط) یعنی اول خود قرآن تہ ذکر وی اونصیت
اغستل دی او پہ ہفتے پسے د عقلی دلیلونہ د اسمان او زمینے نہ استدلال کول دی او دا عطف
دے پہ سہ ہاندے فی سِتَّةَ أَيَّامٍ داسے پہ سورۃ فرقان سورۃ السجدہ سہ او اعراف سہ
یونس سہ ہود سہ او حدید سہ کس ذکر شوی دی پہ مقام د تفصیل د نعمتون لکھ سورۃ
فرقان او مقام د اثبات قیامت لکھ سورۃ السجدہ او دا سورت پہ دے کس یے مابینہما سورہ
ذکر کرے دے او پہ نور و سورتون کس پہ ذکر د اسمان و زمینے ہاندے انتقاء کریدہ۔
وَمَا مَسَّنَا مِنْ لُغُوبٍ پہ دے کس بد دے پہ وہم د متکریو د بعث بعد الموت ہاندے
یعنی دا وہم د غوک تہ کوی چہ اللہ تعالیٰ پہ پہ اول پیدا شی ہاندے (پاتے پہ یل مخ)

مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ

ہفتہ خبرو باتدے چہ دوی وائی او تسبیح وایہ سورہ د خدا د رب ستانہ مخکین د ختلو

الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ ۝ وَمِنَ اللَّيْلِ

د نمر تہ او مخکین د پتید لو د نمر تہ - او د شپ تہ

ستہے شووی نو دویم کرت پیدا ایش تہ شی کو لے او دارنگ رد دے دیہود یا تو پہ قول باتدے هغوی وائی چہ اللہ تعالیٰ کا توار د ورخ تہ ترجمہ ورخ پورے پہ پیدا ایش کین مشغول وو نو دخالی پہ ورخ ئے استراحت او آرام او کرد او داسے پہ سورہ احقاق سلا کین ہم تیر شویدی او پہ دے سورت سلا کین ذکر دی چہ اللہ تعالیٰ پہ اول پیدا ایش د مخلوق باتدے ستہے شولے تہ دے ۔

سلا کین دے تہ تراخرہ پورے پنکھ او امر ذکر کوی د پارہ د تشجیح د دعوت کوونکی۔ پہ دے دوه ایا تو تو کین درے او امر دی۔ پہ دے ترتیب کین اشارہ دہ چہ د داعی پہ ذمہ باتدے دعوت کول دی او ہرکلا چہ پہ دعوت کین رکاوٹ پیدا شی نو بیا صبر کول او پہ بتادے د اللہ تعالیٰ کین مشغولیدل دی او صبر او تسبیح حمدا ذریعہ دہ د پارہ د اسانتیا د دعوت کولو۔ عالی مَا يَقُولُونَ د عام دے قول دیہود یا تو تہ ہم شامل دے کوم چہ مخکین ذکر شو او قول د منکریتو د بحث بعد الموت تہ ہم چہ د سورت پہ ابتدا کین ذکر شویدے او دارنگ پہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم باتدے طعنونہ کول او ہنہ تہ کنحل کول دے تو لو تہ شامل دے۔ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ عَمَل کول پہ دے امر یا تادے پہ دیرو طریقہ سورہ دی اول سبحان اللہ و بحمدہ او سبحان اللہ والحمد للہ پہ ژہ ویل دویم خلقوتہ دے بیان کول دریم موقع کول۔ تسبیح کین اشارہ دہ د صفاتو د نقصان تہ اللہ تعالیٰ پاک گنرل او حمد کین اشارہ دہ تمام صفتونہ د کمال (چہ الوہیت دے) اللہ تعالیٰ لڑہ پہ عقیدہ کین لول۔ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ وخت د فجر او وخت د عصر تہ اشارہ دہ دادوہ ئے مخکین ذکر کول د وجہ د یر فضیلت او اہمیت د دے دوارو تہ لکہ چہ دیرو احادیث و صحیحہ کین د دے دوارو فضیلتونہ ذکر دی او دا وختونہ د اجتماع د ملائکو د شپے او د ورخ دی او دا وختونہ د غفلت د خلقو دی پہ اول وخت کین اشارہ دہ شکر د نعمت د اللہ تعالیٰ تہ چہ شپہ پہ خیر سورہ تیرہ شہہ دویم کین اشارہ دہ چہ ورخ ہم اختتام تہ رسید ویکہ دہ پہ خیر سورہ۔ او اشارہ دہ

فَسَبِّحْهُ وَادْبَارَ السُّجُودِ ۝۴۰ وَاسْتَبِعْ يَوْمَ يُنَادِ

تسبیح وایہ دھتہ او روستو د سجدے کو لو تہ۔ او غور کیدہ ہفتہ ورخ چہ اوازہ اوکری

الْمُنَادِ مِنْ مَّكَانٍ قَرِيبٍ ۝۴۱ يَوْمَ يَسْمَعُونَ

اواز کوڈنک د مکان نزدے تہ ہفتہ ورخ یہ دوی اوری

چہ یہ طلوع د نہر سرہ وخت د موع د صبا ختمیری او دارنگ پہ غروب سرہ وخت د موع د مازیکر ختم شویدے۔ او پہ دویم الیت کنس امر پہ تسبیح سرہ پہ دوه وختو کنس ذکر شویدے۔ اللیل او ادبار السجود۔ تو مراد د اللیل تہ وخت د مابینام او ماسمخوتن دے او وخت تہجد ہم پکنس داخل دے او دارنگ د شپہ پہ ہرہ حصہ کنس چہ بیدارشی او د اللہ تعالیٰ تسبیح او حمد وائی ہفتہ تہ ہم شامل دے۔ او من لفظ کنس اشارہ دہ چہ د شپہ خہ حصہ د خوب د پاریہ صرف کول سنت دی۔ و ادبار السجود د اکثر صحابہ او تابعین تو تہ روایت دے چہ مراد دے تہ دوه رکعتو تہ سنت روستو د فرض د مابینام تہ دی او ابن کثیر پہ دے کنس روایت مرقوع ہم نقل کریدے او دویم قول دادے چہ مراد دے تہ پہ ہر فرض موع پسے سبحان اللہ او الحمد للہ او اللہ اکبر لو ستل دی او پہ دیکن روایات مختلف دی یو داچہ ہرہ کلمہ دے تہ ذری دیرش کرتہ وئیل دی دویم داچہ اولہ او دویمہ ہرہ یوہ ذری دیرش کرتہ او اللہ اکبر خلور دیرش کرتہ او دریمہ داچہ ہرہ یوہ لس لس کرتہ وئیل۔ ہر روایت باندے عمل کول صحیح دی لیکن سنت دادے چہ فرض موع پسے یہ دا وائی او چاہہ د فرضو پہ خاکے پہ سنت موع پسے اویل او خیال کوی چہ داست طریقہ دہ نو دا بدعت کوڈنک دے قول او طریقہ د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یے بدل کرل۔ دریم قول دادے چہ مراد دے تہ فرض موع پسے سنت او نقل کول دی لیکن د ہفتہ تہ د فجر او د عصر موع مستثنیٰ دے پہ سبب د صحیح احادیثو سرہ ادبار پہ نذر الفاسرہ جمع د دبر دہ د ہر خیز رو ستے تہ ویلے کیری او دارنگ ہفتہ خیز چہ روستو دی دیل خیز تہ ہفتہ تہ ہم ویلے کیری دلتہ بتا پہ درے دایہ روایتو نو باندے رو ستے معنی مراد دہ۔

سلا سلا داخلورم امر دے داعی تہ مراد تریہ انتظار د ورخ د قیامت دے د پاریہ د حساب و استیع یومریناد مراد استماع تہ انتظار کول دی یعنی د ورخ د قیامت انتظار اوکریہ یا استماع پہ خیالہ معنی دہ یعنی غور کیدہ حال تو د ہفتہ ورخ تہ (یا تے پہ بل مخ)

الصَّيْحَةُ بِالْحَقِّ ذَلِكَ يَوْمُ الْخُرُوجِ ۝ اِنَّا

چغہ پہ رشتیا دا ورخ دہ دے راوتلور دے قبرونو تہ یقیناً

نَحْنُ نَحْيٰ وَنُمِيتُ وَاِلَيْنَا الْمَصِيْرُ ۝ يَوْمَ

مونو ژوندی کول او مړه کول کوو او خاص مونو تہ راگړیدل د خلقو دی۔ په هغه ورځ

تَشْفِقُ الْاَرْضُ عَنْهُمْ سَرَّاعًا ذَلِكَ حَشَرٌ

چہ او په چوی زمکه ددوی نه منہ په وږی دا راجح کول دی

نو د یوم نه مخکې احوال لفظ پې دے او که یوم ظرف شی دپاره د استمع نو دا معنی مناسب ته ده۔ المُنَادُ مراد د دے ته اسرافیل یا جبرئیل یا بل ملک دے په اختلاف دېوایا تو سره مِنْ مَّكَانٍ قَرِيبٍ یعنی هر انسان په دا اواز داسے اوری لکه چه هغه ته نزد دے وی یَوْمَ يَسْمَعُونَ الصَّيْحَةَ د یوم یثاوتہ بدل دے او په دے سره وهم دفع کوی یعنی که وهم او کرپشی چه منادی خویہ اواز د قریب ته کوی لیکن کیدیشی چه دا خلق د مرگ یا د غفلت د وچ نه نه اوری نو د دے جواب یے او کړو۔ الصَّيْحَةُ نه مراد دویمه شپږه ده دپاره د بعث بعد الموت په قرین د الْخُرُوج سره۔ بِالْحَقِّ دامتعلق دے په الصیحه پورے یا متعلق دے په یسمعون پورے بنا په اول د الْحَقِّ نه مراد بعث بعد الموت دے او بنا په دویم د الْحَقِّ نه مراد یقین دے۔ یَوْمَ الْخُرُوج هغه خروج چا په ملاکین ذکر کړے وو او دا نوم د ورځ د قیامت دے۔ او په دے ایاتو نو کس د ورځ د قیامت خلور احوال ذکر کړے دی۔

سے سے په دے ایاتو نو کس د قیامت نور خلور حالات ذکر کوی۔ او په دے کس اثبات د قیامت دے یعنی په احیاء او اماتت پان دے قادر دے نو په دوباره ژوندی کولو خو ضرور قادر دے۔

یَوْمَ تَشْفِقُ عَنْهُمْ دا تفصیل د حال د خروج دے او حدیث د مسلم کس په فضیلت د نبی صلی الله علیه وسلم کس ذکر دی چه زمانه د یولو ته مخکې زمکه او چوی۔ سَرَّاعًا یعنی دا شی طرف ته په په متباه سره ورځی لکه سورة ابراهیم سکه سورة قمر سکه او سورة معارج سکه کس دی۔

عَلَيْنَا متعلق دے په یسیر پورے او مخکې راوپه دے دپاره د تخصیص

عَلَيْنَا يَسِيرٌ ﴿۲۴﴾ نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ

پہ مونو پاندے اسان . مونو بنہ پوہہ یو . پہ ہفہ خبرو پاندے چہ دوی دای

وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِجَبَّارٍ فَذَكِّرْ بِالْقُرْآنِ

او تہ تہ تہ پہ دوی پاندے زور کوڈیک نو ہیانوہ قرآن

مَنْ يَخَافُ وَيَعِذُّ ﴿۲۵﴾

ہفہ چاتہ چہ ویرہ کوی ذ مذاب زما تہ

یعنی خاص پہ اللہ تعالیٰ پاندے اسان دے لکہ سورۃ روم سکا کنس ذکر دی ۔
بھہ داتسلی دہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم تہ پہ دودہ طریقو سرہ اول داپہ
نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ یعنی دامنکون چہ انکار کوی ستا تکذیب کوی یا تاتہ بدہ
وینا کوی نو اللہ تعالیٰ تہ ذ ہفہ خہ علم شتہ عذاب ورکولے شی لیکن ستا امتحان
کوی ۔ وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِجَبَّارٍ جملہ خبریہ پہ خیلہ معنی سرہ دہ یعنی تہ پہ دوی پاندے
زور نشے کولے چہ ایمان راوری اودا رنگ تہ پہ جبر کولو سرہ مکلف خو تہ تہ نو ذ
دوی پہ ایمان تہ راوریو سرہ پہ تا پاندے کتاہ نیشہ ۔ داجملہ انشائیہ تہ دہ لکہ
بعض مفسرینو ویلے دی چہ دے معنی دادہ چہ جبر مکوہ اوبیا دالیت تہ منسوخ
کرے دے ذاقول صحیح تہ دے ۔

فَذَكِّرْ بِالْقُرْآنِ داپنظم امر دے یعنی ذ داسی پہ ذمہ پاندے جبر کول خونیشہ لیکن
دعوت او تبلیغ ذ ذہ واری دہ ۔ ذ دے تہ مراد صرف تلاوت او قراءت ذ قرآن
تہ دے بلکہ پہ قرآن پیا نولو سرہ توحید او قیامت مسئلے واضح کول دی اودا
تذکیر پہ طریقہ ذ دعوت تبلیغ اودرس و تدریس سرہ دے او ذ ذکر
الہی لویہ طریقہ تذکیر بالقرآن دے اودا امر پہ سورۃ انعام سہ او سورۃ
ذاریات سہ سورۃ طور سہ سورۃ اعلیٰ سہ سورۃ الغاشیہ سہ لکن ہم
موجود دے ۔

معلومہ شوہ چہ تذکیر بالقرآن دیر لوٹے عمل دے چہ اللہ تعالیٰ پہ ہف خیل
نبی لہہ بار بار مخاطب گر خولے دے ۔

مَنْ يَخَافُ وَيَعِذُّ تَخْصِص دے پہ اعتبار ذ فائدے اخستلو سرہ دے دا
تفہیم قید احترازی سرہ تہ دے یعنی تذکیر بالقرآن خو (پاتے پہ بل مخ)

عام دے کہ خوک تربیتہ فائدہ اخلی اوکہ تہ اخلی لیکن ہخہ یہ تذکیر
 کیں مخکین کول پکار دی چہ یہ ہغوی کیں انایت وی
 اوامید د استفادے وی لکہ دسورہ عیس
 یہ ابتداء کیں دے ترتیب تہ
 اشارہ دہ ۔

دقتادہ تہ روایت کرے شوے دے چہ
 ہخہ یہ ویل

”اللَّهُمَّ اجْعَلْنَا مِمَّنْ يَخَافُ وَعِيدًا
 وَيَرْجُوا مَوْعُودَكَ يَا يَا رَحِيمًا“

ختم شوتفسیر سورہ ق یہ فضل د اللہ تعالیٰ سرہ۔

سُورَةُ الذَّارِيَاتِ
۵۱ مِکَّتِيه ۶۷

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱۱۱ آیتھا
۳۰ رُکُوعَاتھا
۳

وَالذَّارِيَاتِ ذُرْؤًا ۱۱ قَالَ حِمْلَاتٍ وِقْرًا ۱۲ وَالْجَارِيَاتِ

قسم دے یہ ہوا کا نو الوخو ونگو یہ الوخو اور سورہ بیا پور تہ کو ڈنکی بوج لہو بیا چلیدونکے

يُسْرًا ۱۳ قَالَ مَقْسِيَّتِ أَمْرًا ۱۴ إِنَّمَا تُوعَدُونَ

یہ آسانہ سرہ بیا تقسیم کو ڈنکی کارو تو لہو یقیناً ہقا چہ تاسو سورہ ہے وعدہ کینشی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة الذاریات

رابطہ دے سورہ ذمکن سرہ دادے چہ یہ دیکھن ذمکن نہ ترقی دہ یہ دیرو وجو سورہ اولہ وجہ دا پہ ہلتہ کین کذلک الخروج ذکر کرے وو تو دلہ انما تو عدون لصادق دے دا ترقی دہ یہ دعویٰ دبعث بعد الموت کین۔ دویمہ وجہ، ہقا سورت کین وو وسیع بعد ربکی او پہ دے سورت کین فقروا الی اللہ دے دا ترقی دہ یہ دعویٰ دتوحید کین۔ دریمہ وجہ ہلتہ کین خلق د انسان یے ذکر کرے دے او دلہ حکمت د خلق د انسانا تو ذکر دے، مخلور مہ وجہ، یہ ہقا سورت کین صرف دیلونہ وو یہ اثبات دبعث باتدے نو یہ دے کین دلیلو تو سرہ شواہد ہم دی۔ پنجمہ وجہ، ہلتہ کین ذکر د اقوام مکنا یہ وو اجمال دلہ د ہقا نہ د پنچو قومونو عذابونہ یے ذکر کرل۔

دعویٰ د دے سورت اثبات دبعث بعد الموت دے یہ سہ کین پہ ذکر د پنجمہ شواہد او پہ عقلی دیلونو او پہ ذکر د عذاب د پنجمہ قومونو سورہ۔ او دعویٰ دتوحید پہ سہ کین دہ او او د اسماء حسنی ذکر کرے دی۔

خلاصہ د سورت دادہ چہ داسورت تقسیم دے دوہ یا بونو تہ اول باب ترسے پور دیکھن پنجمہ شواہد دی او پہ میث کین دعویٰ دسورت دہ بیا پنجمہ حالات د مکنا بیو یہ طریقہ د زجر سورہ بیا نوی بیا بشارت پہ ذکر د پنجمہ صفاتو د متقینو سورہ بیا درے عقلی دیلونہ چہ پہ ہقا کین پنجمہ حالات ذکر دی او بیا قسم ذکر دے۔ دیلونہ او قسم دپارہ د اثبات دبعث بعد الموت د تفسیر س س س س داخلور قسمونہ دی یہ طریقہ د شواہد وریاے پہ ہل مخ (

کَصَادِقُہٗ ۛ وَ اِنَّ الدِّیْنَ لَوَاقِعٌ ۝ وَالسَّمَاءُ

ظہور رشتہ داروں کے او یقیناً جزا ضرور واقع کہدوئے ۵۔ او قسم کہہ اسمان ہاںدے

سرہ پہ روستو دعوی ہاںدے او دا صفتونہ تول دہواگاتو دی یعنی ہواگاتے ذوبے و فیو
 آلوری بیاد وریٹو بوجونو پور تہ کوی بیادے وی پہ ترے سرہ بیاد تقسیمونکی د
 دریٹو او د بارانوں وی پکا توجیہ ہاںدے موصوف یو دے چہ ہواگاتے دی او صفتونہ
 دیو دی او فاد پارہ د ترتیب دے کارونہ ۵ یا دا صفتونہ د موصوفاتو جدا جدا دی
 یعنی گاریات صفت دہواگاتو دے او حاکمات صفت د دریٹو دے او جاریات
 صفت د کشتو دے او مقیمات صفت د ملائکو دے او داروایت کرے شویدے
 دعالی او عمر رضی اللہ عنہما نہ لکھ چہ ابن کثیر ذکر کرے دی او بیاد پہ دے تفسیر
 ہاںدے فاد پارہ د ترتیب دہ پہ قسم کنیں تہ پہ مقسم پہ کنیں۔ او ذرؤا مفعول مطلق
 دے او ذرؤا مفعول یام دے او جمع ہے ذکر تہ کپہ حکمہ یوجماعت بوج د دریٹو پور تہ
 کوی یو بوج د باران او یسرًا مفعول مطلق دے پہ موصوف بخلاف سرہ یعنی تجرباً
 یسرًا او امرًا مفعول یام دے او د مقدر راوہلو وجہ ہے پہ وکرائیں ذکر شہہ۔

فایڈہ ۱۔ پہ سورہ صافات او نازعات او مرسلات او پہ دے سورت کنیں پہ قسم کنیں د
 جمع سالم مؤنث صیغہ ذکر کرے دی حکمہ دے تہ مراد مختلف حالات دی او جمع
 مؤنث پہ حالتونو ہاںدے بیکارہ درالت کوی۔

۲۔ دا جواب قسم او دعوی د سورت دہ۔ ما یا موصولہ دے یا مصدریہ دے او
 مراد دے تہ خروج دے دقرونو نہ چہ دھے وعدہ پہ سورہ ق کنیں ذکر شہہ
 او وعدہ پہ جملہ خبریہ سرہ وہ دے وچ تہ دھے وصفیہ صادق ذکر کرو
 حکمہ چہ صادق او کتاب پہ اخبار کنیں راسخی۔ و اِنَّ الدِّیْنَ لَوَاقِعٌ یعنی صادق ذوہ ہے
 بعث بعد الموت د پارہ د جزا درکولو دے دے وچ تہ ورپسے وقوع د جزا ہے
 ذکر کرہ۔ او مناسبت د مقسم پہ د جواب قسم سرہ دادے لکھ خہ رنگ چہ
 اللہ تعالیٰ پہ ذریعہ دہواگاتو دورے خورے کری او بیاد تربتہ دریٹے جوہے کری
 او بیادے پہ میتخ د اسمان او زمکہ کنیں روانے کری او بیادے د باران پہ صورت کنیں
 زمکہ تہ واپس را اولیبری دارنگ اللہ تعالیٰ قادر دے چہ دا انسان ذرے ذرے
 کری او بیادے را جمع کری او ارواح ورتہ پہ اساتتیا سرہ را ولی او جزا او سزا و بیادے
 تقسیم کری۔ یا دا چہ ہذہ ذات چہ دہواگاتو او دریٹو او کیشتو او ملائکو تہ مختلف

ذَاتُ الْحُبْلِ ۛ اِنْكُمْ لَفِي قَوْلٍ مُّخْتَلِفٍ ۛ يَوْمَئِذٍ

چہ گنہ ستورو والدے یقیناً تاسو پہ خبرہ مختلفہ کنیں ۛ اہولے شی

کارونہ اخلی تو ہنہ قادر دے چہ ڈ انسان نہ مختلف کارونہ پہ دنیا کنیں واخلی او پہ
اخرت کنیں مختلفہ جزا ہائے ورکری۔

سک دا پنجم قسم بطور شاہد دے دایہ ڈ مخکنیں قسمونو نہ جدا ذکر کرو چکہ ڈ
دے مقم ہا جدا دے دے مقم ہا نہ لودارک ہنہ عالم وسطی اوسفل غیرونہ وڈر سیدو ڈ مقسمان
نہ پہ یو تفسیر باندے (او دا عالم علوی دے ۔ الْحُبْلِ حَبِک مضبوط او دل دے چہ
چہ خائستہ اوصفا ہم وی او مختلفہ کرخ پکنیں وی نو ہنہ وٹیلے کیری نو دلتہم ڈ اسمانون مضبوط لے او
صفائی او پہ ستورو سرہ خائستہ کیدل او ڈ ہنہ پہ وجہ سرہ لدرے جو ہریدل پہ
اسمان کنیں دا تول صفتونہ مراد دی۔ پہ دلیل ڈ سیغاً شہادۃ سورۃ نہایت سبع
طریق مؤمنون سک۔ اِنَّا زَيَّنَّا السَّمَاءَ بِزِينَةٍ الْكَوَاكِبِ صَافَاتٍ سَكَّ مَا تَرَىٰ فِي خَلْقِ
الرَّحْمٰنِ مِنْ تَفَاوُتٍ سورۃ ملک س۔ بیاد دے جواب قسم محدوق دے رَلْتَخْرُجُنَّ
مِنَ الْقُبُورِ لکہ چہ اسمان کنیں مختلف ستوری پتہ وی اوبیا بشکارہ شی نو دایہ پہ
تاسو ہم پہ زمکہ کنیں پتہ شی نو بیا پہ پہ ورخ ڈ قیامت راہنکارہ شی یا جواب قسم
روستو دے۔

س غورہ دادہ چہ دا جواب قسم دے او ڈ دے ایت نہ ڈ منکرینو ہنہ قبائح ذکر
کوی پہ طریقہ ڈ زجر و رکولو سرہ۔ قَوْلٍ مُّخْتَلِفٍ پہ بارہ ڈ قرآن او ڈ رسول او ڈ قیامت
کنیں او ڈ اللہ تعالیٰ کنیں ڈ ہر یو بارہ کنیں ڈ منکرینو گلاہے وڈے خیرے دی۔ ڈ قرآن
پہ بارہ کنیں وٹیلے کیری چہ دا سرحد دے یا کھاقت دے یا شجر دے یا افتراء دہ
یا گہر دہ خوبونو نہ یا اساطیر وغیرہ دی ہم دے ڈ نبی صلی اللہ علیہ وسلم پہ شان کیں
اختلاف سائل چہ دا ساحر یا کاهن یا مجنون یا شاعر یا مفتزی او کتاب وغیرہ ڈ
دارنگ ڈ قیامت پہ بارہ کنیں اختلاف دے چہ دا اساطیر الاولین دی یا ڈ
عقل نہ لرے دہ وغیرہ ڈ اللہ تعالیٰ پہ شان کیں اختلاف چہ ڈ ہنہ شریک شتہ
دے یا ولد شتہ دے یا دِلّٰی مِنَ الدَّلّٰل شتہ دے یا تول حاجات نشی یوہ کو لے
یا شفعاء و رباندے زور اوردی۔ یا یے ملائک لو نہ دی یا ورسدہ چٹان شریک
دی وغیرہ خود اتولے گہر دے خبر دی ڈ منکرینو۔ ڈ قسم جواب قسم مناسبت دادے چہ ڈ اسمان
مضبوط والے او خائستہ شاہد دے چہ ڈ دے جوہر وڈلک را اللہ تعالیٰ (پاتے پہ بل مخ)

سک دایل ز جردے او تعریف دے د خراسون د پاره . غَمَرَة هغه جھل تہ ویلے کیری
چہ عقل لڑہ پت کیری . سَا هُوْن مواد د سہو تہ غفلت او یہ باطلو خبرو او کارو نو

يَوْمَ الدِّارِ ۝۱۲ يَوْمَ هُمْ عَلَى النَّارِ يُفْتَنُونَ ۝۱۳

دورخ د جزا - ہفتہ ورخ چہ دوی پہ اور باندے او سوخو لے شی۔

ذُوقُوا فِتْنَتَكُمْ هَذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ

او غمکے عذاب د سوزش خچل دا ہفتہ غیر دے چہ تاسو پہ دا

تُسْتَعْجَلُونَ ۝۱۴ إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَ

پہ تادے سرہ غوختلو - یقیناً متقیان پہ جنتو وکین او

عُيُونَ ۝۱۵ اخذَيْنَ مَا اَشْهَرُ بِهِمْ

چینو کین وی اخذی بہ ہفتہ نعمتو کہ چہ ورکوی دوی تہ رب د دوی

کین مشغولتیا دہ لکہ سورۃ مؤمنون ۳۱ او سورۃ ماعون ۵ کین دی۔

۳۱ دا بل زجر دے اودا اثر د غمرہ او د سہو دے۔ یَسْأَلُونَ داسوال پہ طریقہ
د تکذیب او د عناد سورہ دے۔ اَيَّانَ دہفتہ استفہام دپارہ استعمال پیری چہ پہ ہفت کین
بعد لرے ولے وی یعنی انکار وی۔

۳۱ سورۃ یوم ظرق دے د فعل محذوف دپارہ اودا جواب د مخکین سوال (پہ ایان سورہ)
دے یعنی دوی تیوس کوی کلہ پہ واقع کیری جواب دا دے چہ واقع بہ شی پہ
ہفتہ ورخ چہ دوی لہ پہ اور کین عذاب ورکیدے شی د دوی سوال عنادی وڈ
نو جواب یے ہم زجری او شو۔ یا یوم ظرق دے د روستو فعل دپارہ چہ ذوق دے۔
یُفْتَنُونَ، فتن پہ اصل کین ویلے کیری د سوز و زو ویلے کو لو تہ پہ اور باندے مراد
ترینہ سوخول او عذاب ورکول دی۔ هَذَا دا اشارہ دہ فتنہ تہ پہ تاویل د عذاب سورہ
د دے وجہ تہ مذکر یے ذکر کرے دے۔

۳۱ دا بشارت دے روستو د تحویف او زجر تہ۔ یہ بشارت کین د کثیر و تہ
او د متقیان نوینکہ صفتو تہ ذکر کوی۔ اخذَيْنَ مَا اَشْهَرُ بِهِمْ دا اجمالی بشارت دے
بول ہفتہ نعمتو تہ جنت تہ شامل دی چہ ہفتہ د شمار تہ بھر دی اخذَيْنَ مراد
دے تہ قبول و ویکے پہ رضا سورہ او قبض کو ویکے لگ لگ حکمہ دہفتہ نعمتو تہ
انتہا نیستہ دے۔ دویم قول دادے چہ دا د متقینو د نبوی صفت دے یعنی
اخذین تہ مراد عمل کو ویکے او د ما انا ہم تہ مراد ہفتہ (پاتے پہ بل مخ)

إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَلِكَ مُحْسِنِينَ ۱۷

یقیناً دوی دے نہ مخکن وو خائستہ عمل کوونکی ۔

كَانُوا قَلِيلًا مِّنَ الْبَلِّ مَا يَهْجَعُونَ ۱۸

وو دیر کم دے شے نہ چہ اودہ کیدل بہ ۔

وَبِالْأَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ۱۹ وَفِي أَمْوَالِهِمْ

او بہ دخت دپیش منی کن دوی مخینہ غوختہ ۔ او ددوی پہ مالونو کن

قرائض او احکام دی چہ اللہ تعالیٰ نازل کرے دی لیکن کہ دا توجیہ صحیح وے نورستو
إِنَّهُمْ بہ یے پہ عطف سرہ ذکر کرے وے۔ مُحْسِنِينَ مراد دے نہ احسان پہ معاملہ
دخالق او مخلوق دواپو کن دے اول احسان اخلاص دے پہ بندگے کن لکہ چہ
پہ حدیث جبرئیل کن ذکر دے او اخلاص توحید قلبی عملی او قولی تولوتہ شامل
دے دویم احسان عبادت پہ خائستہ طریقہ سرہ ادا کول یعنی موافق دست سرہ
دریم احسان دمخلوق سرہ خہ معاملہ او خہ اخلاق چلول او هغوی تہ دحق دین
دعوت ورکول۔ نو دا جامع صفت دمتقیانودے۔ روستو ددے بعض جزئیات
ذکر دی۔

بکہ ۱۷ پہ دے دے ایاتو نو کن د احسان بعض افراد ذکر کوی ددے دے نہ
یے د عطف پہ طریقہ سرہ نہ دے ذکر کرے کَانُوا قَلِيلًا مِّنَ الْبَلِّ اہ پہ دے کن
مشہور دودہ قولونہ دی اول قول دادے چہ مآ نافیہ دے او مطلب یے دا دے
چہ پہ شپو کن کہہ شپہ دا سے وہ چہ دوی پہ تولہ شپہ اودہ کیدل بلکہ دیرے
شپہ بہ یے مونخ کوڈ اوکلہ کلہ یہ تولہ شپہ اودہ پاتے شول دا قول ابن کثیر د
ابن عباس رضی اللہ عنہما او مجاہد او قتادہ تہ نقل کرے دے او پہ دے کن
د عام امتیانو دپارہ من وچ سہولت دے او دویم قول دحسن بصری وغیرہ
نہ نقل کرے دے او ابن جریر ہقہ غورہ کرے دے ہقہ دادے چہ مآ حرق
نایدہ دے او مراد ددے تہ دا دے چہ د شپہ بہ یہ کہہ حصہ کن اودہ کیدل
او پہ اکثرہ حصہ د شپہ کن بہ یے تہجد کول او دا صفت دیرا علی دے اگر
چہ یہ دے کن د عام امت دپارہ گران والے دے۔ وَبِالْأَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ
یہ دے کن اشارہ دہ چہ تہجد یے تر سحر پورے رسولے دی او دارنگ دا

حَقُّ لِّلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ ۝۱۹ وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ

برخہ دپارہ ذ سوال کوؤنکی اوسوال تہ کوؤنکی (یہ نصیبہ) وہ۔ او یہ نمکہ کیں دیر دلیوتہ دی

لِّلْمُوقِنِينَ ۝۲۰ وَفِي أَنْفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ۝۲۱

دہارم ذ یقین کوؤنکو اوستاسو یہ خانو نو کیں ہم ۔ ایانو ولے تہ گورمے ۔

اشارہ دہ چہ دوی پہ خپل قیام الیل باندے غرور تہ دے کرے بلکہ دخپل قصور او کوتاہ اقرار یے کرے دے ۔ اودارنگ پہ سورۃ العمران سکا کیں ہم ذکر شویدی۔ الْأَسْحَارُ جمع د سحر دہ د شیہ الخری شہرے حصے تہ ویلے کیبری ۔

يَسْتَغْفِرُونَ پہ دے کیں اشارہ دہ چہ انسان ہر خورمہ بندگی داللہ تعالیٰ کو لیکن پورہ حق د بندگی نشی ادا کو لے دے وچ تہ دعام عبادت پہ اختتام کیں استغفار ویل سنت دی بکہ ہر فرض مونچ پسے درے کرتہ استغفار ویل اود مجلس پہ اختتام کیں کفارہ د مجلس دپارہ استغفار ویل نو دارنگ دتہجد تہ روستو استغفار ویل اود دلیل دے چہ استغفار ویل تعبد دے دامستلزم دگناہ تہ دے دے وچ تہ انبیاء علیہم السلام دیر استغفار غوختلے دے ۔

وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مخکس صفتو تہ داحسان پہ حق داللہ تعالیٰ کیں ذکر و اوداصفت احسان دے پہ حق د مخلوق کیں او حق عام دے کہ قرض او واجب وی دطرف د اللہ تعالیٰ تہ یاد دے انسان پہ خان یا تہ دے لازم کرے وی نو زکوۃ اوصداقات واجبہ

او احسان دخپل خپلواتو سرہ وغیرہ تہ شامل دے لِّلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ سائل ہقہ دے چہ خپل حاجت خلقو تہ شکارہ کوی اوسوال کوی دویج د ضرورت تہ او محروم ہقہ دے چہ خپل حاجت مخلوق تہ تہ شکارہ کوی او خوک دھقہ پہ حال ہم نہ پوہیری ددے دپارہ چہ صدقہ ورلہ ورکری ۔ بعضو ویلے دی چہ سائل محتاج انسان تہ وائی او محروم حیواناتو تہ وائی او بعضو ویلے دی چہ سائل صرف محتاج تہ ویلے کیبری او محروم ہقہ د چہ مصیبت ورتہ رسیدالے دے اومال یے ہلاک شویدی ۔ اوسائل یے مخکس لاوڑو ددے وچ تہ چہ ہقہ لہ حق ورکول اسان دی دویج د شکارہ کولو د حاجت تہ یاد دویج نہ چہ انسان مقدم دے پہ حیواناتو یا تہ دے اوسورۃ معارج سکا کیں لفظ د معلوم ذکر دے نو ہلنہ زکوۃ مراد دے چہ دھقہ مقدار معلوم اومقرر دے او پیدے سورت کیں عام مراد دے سائلوسر روستو د ذکر د قریقینو تہ پہ بارہ دبعث بعد الموت کیں (پاتے پہ بل میخ)

وَفِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ ﴿۷۲﴾

او یہ آسمان میں ستاروں رزق دے اور ہفتہ خیز دے چہ تاسو سرہ وعدہ کیدیشی ۔

دلیلونہ ذکر کوی دیارہ ذاتیات دبعث بعد الموت چہ دعویٰ دسورت دہ اودارنگ
 پہ دے کیں اشارہ دہ چہ صفتونہ دمتقیو (کوم چہ مخکین ذکر شول) ہرصلیری کلہ چہ
 انسان پہ دنیا او یہ خان کیں فکراو کری۔ آیات غروہ، دریا بونہ، اونے، میوے، بونی
 کاتری، سوکرہ او بارانوتہ دا تول دلیلونہ دی پہ قدرت دبعث بعد الموت باندے سرہ
 دتوحیدانہ۔ لئلمو قینین مراد دے نہ یقین حاصلونکی دی یعنی پہ ارادہ دیقین
 او دانات سرہ دے دلیلونہ فائدہ اغسلے شی یا مراد دا چہ یقین یے وی چہ دا
 الیت اللہ تعالیٰ پیدا کریدی توہتہ تربتہ اثبات دبعث بعد الموت ہم کولے نی۔
 ورفی انفسکم مراد دادے چہ دابتداء دخلق دانسان نہ ترانتہا پورے او پہ تولو
 یا طیف او ظاہری اندامونو او دھے پہ ساخت کیں دیر دلیلونہ دی پہ اثبات دبعث
 بعد الموت او دتوحید باندے۔ دقتادہ نہ ابن کثیر نقل کریدی چہ چاہہ خان کیں
 فکراو کرونو پوہہ پہ شی چہ دے پیدا شویدے او ددہ پیوندونہ نرم کرے شوییدی
 دیارہ دعیادت داللہ تعالیٰ۔ اقلد تبصرون بصر او بصیرۃ دواروتہ شامل دے یعنی
 پہ سترگو سرہ دے آیاتوتہ نظراو کرے او پہ زہرہ کیں پہ دے باندے سوچ
 او کرے۔ پہ آدل کیں افاق سفلی دلیلونو او پہ دویم کیں انفسی دلیلونو نہ
 اشارہ دہ۔

۷۲ دا دلیل علوی دے۔ مراد درزق نہ اسباب دروزے دی او دسماء نہ مراد اوچت
 طرف دے یعنی بارانوتہ وارے ہواکھانے وغیرہ دروزے دپیدائش دیارہ اسباب
 دی۔ یا مراد دادے چہ یہ آسمان کیں داللہ تعالیٰ سرہ دھرچا روزی دہ لکہ و ما من
 دابہ فی الارض الا علی اللہ رزقہا۔ سورہ ہود س۔ یا مراد دے نہ تقدیر دروزے دے۔
 و ما توعدون یعنی ہر خیر او شر پہ آسمان کیں تقدیر کرے شویدے یا مراد دے
 نہ جنت دے چہ ہفتہ پہ آسمان کیں دسدرة المنتہی پہ خواکین دے لکہ
 سورہ نجم سہا کیں دی۔ او کومہ قصہ دواصل الاحباب چہ ابن کثیر او قرطبی
 نقل کریدہ توہتہ تفسیر نہ دے ہفتہ یو خاص واقعہ رشائدا چہ کرامت دے
 دہ دھے ذکر کولو نہ حاجت نیستہ حکمہ چہ سرہ دتقدیر دروزے نہ انسان مکلف
 دے پہ کسب کولو سرہ دیارہ دروزے۔

فَوَرَبِّ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ لَحَقٌّ مِّثْلُ

یس قسم دے پہ رب ذہ آسمان او لکھ یاندے یقیناً دا خبرہ حقہ دہ پشان

مَا أَنْتُمْ تَنْطِقُونَ ۚ هَلْ أَنْتَ حَدِيثٌ

ذہ غہ چہ تاسو خبرے کوئے . یقیناً راغلے دے تا تہ خبر

ضَيْفٍ إِبْرَاهِيمَ الْمُكْرَمِينَ ۚ إِذْ دَخَلُوا

ذہ ملتو ذہ ابراہیم علیہ السلام چہ عزت مندو . کلہ چہ داخل شو

۱۴۵ دا تاکید دے دیارہ اثبات ذہ بعث بعد الموت او ائہ ضمیر بعث تہ راجع ذہ چہ یہ دعویٰ ذہ سورت (مَا تُوَعَّدُونَ) کہیں تیر شویدے یعنی وعدہ ذہ قیامت دا سے یقینی دہ لکھ چہ تاسو خبرے ذہ خُلع تہ را او پاسے او یقین کوئے چہ دا ستاسو ذہ خُلع تہ راوتلے دی دا توجیہ ابن کثیر کرے دہ . یا دا ضمیر رزق تہ راجع دے یعنی کوم رزق چہ انسان تہ اللہ تعالیٰ پہ آسمان کہیں مقرر کرے دے ہغہ یہ دے انسان تہ یقیناً رارسیری لکھ چہ ستاسو ذہ خُلع تہ خبرے او او را را ادنیٰ او پہ ہغہ یا تہ ذہ خلق یقین دی چہ دا ذہ قلاقی ذہ خُلع تہ راوتلے دے حکم پہ نور و حواسو کہیں اشتباہ کیدے شی او پہ خبر راوتلو کہیں ذہ خُلع تہ ہغہ اشتباہ نیستہ یا دا چہ لکھ ہر انسان خبرے پچلہ ژبہ سرہ کوی ذہ بل چا پہ ژبہ خبرے نشی کوئے نو دار رنگ مقرر رزق ذہ انسان بل انسان نشی خوئے دے یہ ہے خوری . او دا توجیہ قرطبی و غیرہ نقل کرے دہ . او ذہ حسن بصری تہ مرسل روایت دے چہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرما ئیلے دی چہ تباہ ذہ کوی اللہ تعالیٰ ہغہ قومو تہ چہ دوی تہ خیل رب قسم خوئے دے او بیا ہم دوی تصدیق تہ کوی بعض مفسرینو ضمیر ذہ ائہ قرآن راجع کریدے لیکن دغہ توجیہ صحیح تہ دہ چہ یہ ہغہ کہیں تمثیل ذہ کلام ذہ اللہ تعالیٰ ذہ نطق ذہ مخلوق سرہ راسی او اللہ تعالیٰ او ذہ ہغہ صفتو تہ ذہ تمثیل او تشبیہ ذہ مخلوق تہ پاک دی .

۱۴۶ ذہ ایت تہ تراخرد سورت پورے دویم باب دے پہ دے کہیں ذہ تخویف دنیوی پنہ نمونے ذکر کوی ذہ واقعاتو ذہ سابقینو تہ . بیا پنہ احوال ذہ یرہ خکتہ او ذہ نور و خیزدو پہ طریقہ ذہ دلیل سرہ ذکر کوی بیا دعویٰ ذہ توحید او رد ذہ شرک ذکر کوی بیا زجور دے پہ پنہ احوالو ذہ مکذیبینو او تسلی دہ (پاتے پہ بل مخ)

عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا قَالَ سَلَامٌ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ ﴿٥٠﴾

ہفتہ تہ نو اویل سہ سلام کوڈ موئو سلام ہفتہ اویل چہ پہ تاسوڈ سلام وی قوم نا آشنا دی ۔

رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم تہ او ذکر د پنچہ صفتو نو د اللہ تعالیٰ دے پہ دے سک
کبن ذکر د واقع د ابراہیم علیہ السلام دے او دا تمہید دے واقع د لوط علیہ
السلام تہ او داسے پہ سورۃ ہود او سورۃ حجر کبن ہم ذکر شویدہ ۔ او وجہ د
دے تمہید ذکر کولو یوہ دادہ چہ کوم ملائک د قوم لوط د اہلک د پارہ رالیوے
شویوڈ ہفتہ ملائک وڈ چہ د ابراہیم علیہ السلام د پی د زیری ورکولو د پارہ وڈ آشنا
وہ چہ دغہ ظالم قوم کہ چرے تباہ کرے شی ہیج پرواہ مکوہ دایو بچے چہ د اللہ تعالیٰ
توحید د پارہ دعوت ورکوی د ہفتہ تول قوم نہ غورہ دے دویمہ وجہ دا دہ چہ پہ
یو قوم باندے عذاب د اللہ تعالیٰ رازی نو د ہیج شخص اگرچہ ابراہیم علیہ السلام
وی پہ سفارش سرہ ہفتہ عذاب نہ واپس کیڑی او تہ د ہفتہ شخص قدرت رسی چہ
پہ خیل زور سرہ دغہ عذاب واپس کری دریمہ وجہ دا چہ پہ یونیک شخص باندے
د دنیا خوشحالی او پہ ناکارہ خلقو د اللہ تعالیٰ عذاب رازی نو دوی تیرتہ د مخکبن نہ ہیج
خبر نہ لری ناگاہہ رازی۔ ہل دایہ معنی د قد سرہ او پہ استفہام سرہ ذکر کوی
د پارہ د توجہ ورکولو دے قصے تہ۔ ضیف اسم جمع دہ یو او کترو تہ شامل دے
روستو صیف د جمع دلیل دی چہ داملائک دیروڈ او ضیف ہے ورتہ د ابراہیم
علیہ السلام پہ گمان سرہ اویل۔ المکرمین د دے دیرے وچ دی یو خودا
چہ دوی ملائک وڈ او ملائک د اللہ تعالیٰ پہ نیز مکرّم دی لکہ سورۃ انبیاء
کبن دی دویم دا چہ ابراہیم علیہ السلام د دوی خدمت پخیلہ کوڈ دریم دا چہ
طلب کار حرصناک د خوراک تہ دی۔

۵۰ دا متعلق دے پہ حدیث پوچ او تفصیل د ہفت دے۔ سَلَامًا فعل حذف دے
یعنی تُسَلِّمُ عَلَيْكَ سَلَامًا۔

سَلَام یعنی عَلَیْکُمْ سَلَام دا دواہ سلامونہ د تحیہ مستونہ دی بیا جملہ اسمیہ
کبن دوام او استمرار وی پہ نسبت د جملہ فعلیہ سرہ نو جواب غورہ شو د سلام
تہ نو معلومہ شوہ چہ ابراہیم علیہ السلام عمل کرے دے پہ فحیو یا حَسَن
مَثَقًا بآتدے۔ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ مبتدا ہے حذف دے اَنْتُمْ کہ ہفتی تہ ہے بنگارہ
ویلے وی یا هُمْ کہ د ہفتی تہ ہے پتا ویلے وی۔ او ہرکلا چہ ہفتی پہ نا آشنا

فَرَأَىٰ إِلَىٰ أَهْلِهِ فَجَاءَ بِعِجْلٍ سَمِينٍ ﴿٢٧﴾ فَقَرَّبَهُ

نوہت روان شو کوروالا تہ ہونا اور دے سے وریٹ کرے شوے نوہت سے کہ وہ

إِلَيْهِمْ قَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ ﴿٢٨﴾ فَأَوْجَسَ مِنْهُمْ

دوی تہ اوہل تہ ایاتاسو خوراک تہ کوئے ۔ نو یہ کہیں ہتہ اوسا سلا

خَيْفَةً ۖ قَالُوا لَا تَخَفْ ۖ وَبَشِّرُوهُ بِعِلْمٍ

ویرہ ددوی تہ دوی اوہل مہ ویریدہ اوڑیوے وریٹو یہ ہک

شکوہ تو کہیں داخل شوی دی او بیغیر د اجازت نہ ورے وڈ اوسلام ہے او کہو اوہل
داچہ یہ ہفہ وخت کہیں عام خلق د ابراہیم علیہ السلام مخالف وڈ ہغوی یہ ہفہ
ہاندے سلام ہم نہ کوو نو د دے وجو تہ منکرون ہے او فرمائیل ۔
۲۷ سے پہ دے کہیں اداب د میلمستیآ دی اول داچہ زر پروگرام د خوراک پکار
دے حرف د قآ پہ دے ہاندے دلالت کوی دویم میلم تہ ہنکارہ کول تہ دی پکار
چہ خہ ستا د پارہ د خوراک انتظام کوڈم کیندے شی چہ ہفہ د حیا د وچ تہ انکار
اوکری ۔ دریم پہ خوراک د میلمستیآ تیارولو کہیں ہم مناسب تا دی پکار دہ فجاء حرف
د قآ کہیں دے تہ اشارہ دہ خورم عمدہ او غورہ خوراک د طاقت مناسب پکار دے
اودا تکلف حسب استطاعت د میلمہ د پارہ سنت دے پہ عجل کہیں دے تہ اشارہ
دہ او د دے وچ تہ یہ اور ہاندے وریٹ کرو حکہ چہ یہ دے طریقہ سرہ غوثیہ
تیاریری د خوراک د پارہ یہ نسبت د پخولو سرہ ۔

سَمِينٍ وریٹ کرے شوے لکہ سورہ ہود ۲۷ کہیں یا ہے معنی خورپ دے
پنجم، خوراک میلمہ تہ نزد دے کیمودل پکار دی ۔

فَقَرَّبَهُ کہیں دے تہ اشارہ دہ شپیم یہ امر سرہ میلمہ تہ وینا تہ دہ پکار حکہ چہ
د ادب تہ خلق دہ د دے وچ تہ آلا تا کلون ہے او فرمائیل اودا لفظ د پیش
کولو د خوراک د پارہ ویل دے یا ہرکلا چہ ہغوی اس نہ نزد دے کولو خوراک
تہ نو دا ہے ورتہ یہ طور د پیوس سرہ اوہل ۔

عَلَيْهِمْ ۲۸) فَأَقْبَلَتْ امْرَأَتُهُ فِي صَرَّةٍ فَصَكَّتْ

علم حال - تو مخامخ شوہ بی بی دھقہ پہ دلہ ملائگوئیں نو پہلاس لے اودھو

وَجْهَهَا وَقَالَتْ عَجُوزٌ عَقِيمٌ ۲۹) قَالُوا

مخ خپل او اوئل لے زہ یوڈے شنبہہ یسم - دوی اوئل

۲۸) اوجس دا ذرہ حالت دے یعنی یہ زہہ کنس لے ویرہ راغلہ اودھقہ سبب پہ سورہ ہود سک کنس ذکر دے قَالُوا لَا تَحْقِرْ سَوَال) ملائک خود ذرہ پہ خبر دیاتد علم تہ لری نوخہ رنگ هوی پوہہ شول؟ یوجواب دادے چہ ابراہیم علیہ السلام ورتہ اوئل انا متکم وجلون (حجر ۷۶) او دویم داچہ دعلاماتو تہ ہم پہ فراست سرہ معلومی۔ وَبَشِّرُوهُ يَغْلَدُ عَلِيمٌ مراد دے تہ اسحاق علیہ السلام دے عَلِيمٌ نہ مراد دادے چہ کنیوت علم پہ لری اودارنگ پہ سورہ حجر ۷۶ کنس مدی سوال ۱- سورہ ہود سک کنس لے نوم پہ بشارت کنس ذکر کریڈے او پہ دے دوارہ سورتو کنس تہ دے ذکر کریڈے ؟

جواب ۱- پہ سورہ ہود کنس بشارت دے بی بی د ابراہیم علیہ السلام تہ خکہ زنا تہ تصریح د خیرے تہ محتاج وی او پہ نوم کنس باتدے خوشحالیری اودارنگ پہ بقا د تسلسل سرہ دیرہ خوشحالیری دے دے وچے تہ دھقہ پہ بشارت کنس رومق و زاء اسحاق یعقوب) ہم ذکر کریڈے دے او پہ دے دوارہ سورتو کنس بشارت دے ابراہیم علیہ السلام تہ او پلار پہ نوم تہ خوشحالیری بلکہ دبی پہ کمال د صفت یاتدے خوشحالیری دے دے وچے تہ عَلِيمٌ لے پہ صفت کنس ذکر کریڈے۔

۲۹) معلومی چہ بی بی صاحبہ د پردے تہ شاتہ ولارہ وہ د خدمت د پآرہ پہ دے خیال سرہ چہ دا میلما تہ خولک اجتی سری دی ہرکلہ چہ بشارت لے واوریدو او پوہہ شوہ چہ دا ملائک دی نو بیا مخامخ شوہ او داسے د سورہ ہود سک تہ ہم معلومی چہ دا ولارہ وہ د پردے تہ شاتہ او د قوم لوط د ہلاکت زیرے لے واوریدو نو خوشحالہ شوہ نو بیا د ابراہیم علیہ السلام د بشارت تہ روستو ملائکو دے بی بی تہ ہم بشارت ورکرو نو بیا مخامخ راغلہ پہ دیر تعجب کولو کنس قِي صَرَّةٍ یو معنی دے چتہ وہ

كَذٰلِكَ قَالَ رَبُّكَ إِنَّهُ هُوَ الْحَكِيمُ

دعے پہ ہے تہ ، وٹیل دی رب ستا یقیناً صفہ حکمت تو والا

الْعَلِيمُ ۳۰

پوہہ دے پہ ہر غہ بانسے

دوچہ دے تعجب کو لونہ ہے اختیار بلکہ معنی جماعت دے تو مراد دادے چہ جماعت
د ملائکہ کو تہ راغماخ شولہ او صرتی پہ معنی دے دریچے سرہ خو ما پہ ہیج تفسیر اولقت
د عربی ژبہ کہیں تہ دے لیدلے نو دا معنی مناسب تہ دہ
فَصَكَّتْ وَجْهَهَا دَا هَم تعجب کو لو پہ وخت کہیں د زباناو عادت دے صکٹ پہ
پلن خیز بانسے وھل مراد دے تہ پلے گوئے یا درغوے دی او دجہ تہ
مراد دے مخ یو طری دے یا تمنا دے۔

وَقَالَتْ عَجُوزٌ عَقِيمٌ داسیب دے تعجب دے او دارنگ حال د خاوندی ہم ذکر
کہے دے پہ سورۃ ہود سکا کہیں۔

ہر کلہ چہ سورۃ ہود کہیں مخاطبہ د ملائکہ د بی بی سرہ ذکر کرے شولے دہ تو
داسے شولہ لکہ خاوند چہ قائب وی نو بی بی د ہجہ حالت ذکر کرو او پہ دے
سورت کہیں دے سرہ مخاطبہ د اول تہ تیشتمہ بلکہ خاوندی حاضر دے د
ہجہ حال د بوداوالی ہشکارہ دے ملائکہ تہ۔

عَقِيمٌ دومرہ عرجہ یو بتہ عادۃ د اولاد د راوہ لونہ عاجز شی دے تہ عقیم ویلے
کیدری او دارنگ چہ د ابتداء تہ اولاد تہ وی شولے ترمزگ پورے تو ہجے تہ ہم
عقیم ویلے کیدری لکہ سورۃ شوری ستہ کہیں۔

سے داسلی دہ دپارہ دے تعجب دے بی بی۔ دلہہ ہے قَالَ رَبِّكَ اُوْتِیْلَ یعنی دا
بشارت قول د رب ستا دے او سورۃ ہود سکا کہیں دے تہ ہے امراللہ ویلے
دی د امر اطلاق پہ قول باندے واضح دے او پہ لفظ امر کہیں تاکید دے تو
پہ سورۃ ہود کہیں ہم تعجب دے بی بی پہ دیر تاکید او تفصیل سرہ ذکر
کرے د و تو موافقت رائے۔

قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿۳۱﴾

اوہل حقہ غہ لوئے کاردے ستاسو اے رالہوئے شوئے ملاکو ۔

قَالُوا إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَىٰ قَوْمٍ مُّجْرِمِينَ ﴿۳۲﴾

دوی اوہل مونو رالہوئے شوئے یو قوم مجرمانو تہ ۔

لَنُرْسِلَ عَلَيْهِمْ جَارَۃً مِّنْ طِينٍ ﴿۳۳﴾

دے دیارہ چہ را اولہو پہ دوی پاندے کاتری (جور شوئے) دے ختو تہ

مُسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُسْرِفِينَ ﴿۳۴﴾ فَأَخْرَجْنَا

نشانداز دی پہ تیز دے رب ستا دیارہ دے حد نہ تہ پھانگو ۔ نو اوہستل مونو

سے ہر کلا چہ معلومہ شوہ ابراہیم علیہ السلام تہ چہ دا ملائک دی او بشارت دیارہ
خویو شخص ہم پورہ وڈ او دوی پہ واپسے کتب تلوار کولہ نو تپوس کوی دے غوی دے
گنروالی او دیر والی او دے تلوارے کولو۔ خطب غمہ او دیر ضروری کار تہ وپے کیوی۔
۳۲ ۳۳ ۳۴ پہ دے کتب غرض اصلی دے غوی دے ارسال بیان شو چہ ہلا کول دے
مجرمانو دی او معلومہ شوہ چہ زیرے در کول دے خوئی دے ابراہیم علیہ السلام دے
دے پہ نسبت وروکے مقصد دے۔ مجرمین مجرم حقہ خوک دی چہ کنا ہوتہ
بنکارہ کوی دے چا تہ شرم او حیاً تہ کوی نو قوم لو ط ہم داسے وڈ۔ لَنُرْسِلَ تعبیر پہ
ارسال سرہ دلالت کوی پہ دیر والی دے کاترو باندے مِّنْ طِينٍ پہ دے کتب اشارہ
دہ چہ پہ دے کاترو کتب مادہ دے اور شاملہ وہ حکمہ چہ دے ختہ تہ کاترو پہ تیز
اور سرہ جوریدیشی او حقہ تہ یے سورۃ ہود او حجر کتب سجیل وپے دے۔
او پہ دے کتب ذکر دے لوئے قدرت دے اللہ تعالیٰ دے حکمہ چہ دے آسمان دے طرق تہ
کلی رچہ دے او پوتہ کاتری جور شوئے دی) باور یگی او دے ختو جس ہم برہ نیشہ
ہو دا عظیم قدرت دے اللہ تعالیٰ دے کہہ !

مُسَوَّمَةً نِّسے وریاندے اشارہ دہ یل قدرت تہ چہ پہ اور سرہ نیشہ ورا تیری
او پہ دے کتب خود موجودی او غورہ دادہ چہ نیشہ باندے دے دوی نو موتہ لیکل
شوئے وڈ۔ عِنْدَ رَبِّكَ اشارہ دہ تقدیر تہ او دارنگ اشارہ دہ چہ دے تہ دے
بند کاترو اس تہ دی رسیدالی۔ لِلْمُسْرِفِينَ دے ابن عباس رضی اللہ عنہما نہ روایت

مَنْ كَانَ فِيهَا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٣٥﴾ فَمَا وَجَدْنَا

ہوے ہوئے کہ یہ ہے کہیں وہی ایمان والو نہ تو اوٹہ مندا لو مونہ

فِيهَا غَيْرَ بَيْتٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٣٦﴾ وَتَرَكْنَا

یہ ہے کہیں سیوا دیو کو نہ مسلمانانو نہ او پر بخود مونہ

فِيهَا آيَةٌ لِلَّذِينَ يَخَافُونَ الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴿٣٧﴾

یہ ہے کہیں نشہ دہانہ خلقوچہ ویریدی عذاب دردناک نہ

کہے شویدے چہ مراد دے نہ مشرکان دی حکم لوٹے اسراف شرک کول دی

اوصیغہ اسم فاعل سرہ اشارہ دہ چہ دوی کہ ہلاک شوے نہ وے نوہم دانہ تعالیٰ

یہ علم کہیں وہ چہ دوی یہ ہمیشہ اسراف او شرک کوی او اسراف اکثریت کناہ نہ

ویلے کیڑی یا چہ کناہ نہ کٹرے کیڑی او اجرام بنکارہ کناہ نہ ویلے کیڑی نوپہ وخت

د ارسال د ملائکوئے اجرام ذکر کرو اوپہ وخت د عند رب کہیں اسراف ذکر کرو

۳۷ قادیارہ دوستو والی دہ یعنی د ملائکو دیرو نہ روستو مؤمنانوں نے دہقہ کلی نہ

اویستل او عذاب دہقہ نہ روستو رائے او اخراج سرہ نے صفت دایمان ذکر کرو اشارہ دہ

چہ دامت د نجات دے فَمَا وَجَدْنَا داللفظ دلالت کوی پہ ریرہ مبالغہ باندے گویا چہ

ملائکو دیر تفتیش او کردو صرق یو کور د مسلمانانو ملاؤ شو غیر یکتا مراد دے نہ

کور د لوط علیہ السلام دے دہقہ انجھ ہم ترینہ مستحق دہ پہ قرینہ د نور و آیاتو

سرہ چہ (الامر تہ) یاقی صرق دہ نو ترہ دہقہ وے اوہقہ مسلمانانے وے لکے

چہ عام تفسیرونو دا روایت لولے دے او خطیب شریعتی ذکر کرے دی چہ کورتی

د لوط علیہ السلام تہ نے مسلمین حکم اویل چہ دا د ابراہیم السلام ویرارہ دے اوہقہ

خپلے کورتی تہ د مسلمانانو نوم ایسے دے قراء یغوی پہ تفسیر کہیں ویلے دی چہ د

ایمان شرعی او اسلام شرعی دیویل سرہ تلازم دے اگرچہ معنی نے جدا جدا دہ تو

وے الیت کہیں نے دے دے وچ یو کورتی تہ مؤمنان او مسلمانان اویل او دے توس

تحقیق سورہ حجرات کہیں تیر شویدے

فایادہ د متکربینو دہ صفتو تہ نے ذکر کرے وڈ مجرمین مسرقین تو دہقوی پہ

مقابلہ کہیں د مؤمنانو دہ صفتو تہ نے لقا تشریع مرتب سرہ ذکر کرل مومنین او مسلمین

۳۷ مراد ذالیت تہ نشہ دہ عیرت دہ اوہقہ خراب شوی (پاتے پہ بیل مخ)

وَفِي مُوسَى إِذْ أَرْسَلْنَاهُ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ بِسُلْطٰنٍ

(راونحنہ) یہ واقعہ موسیٰ علیہ السلام کیں۔ کوم وخت چہ اولیٰ لو موثر دے فرعون تہ یہ دلیل

مُيِّنٍ ۖ فَتَوَلَّىٰ بِرُكْنِهِ وَقَالَ سِحْرٌ أَوْ مَجْنُونٌ ۝۳۸

بتکارہ سرہ - نو اوگر خیدا و یہ وجہ د طاقت خیل او اوین نے جادو کو دے یا بیوے دے۔

فَاَخَذْنَاهُ وَجُنُودَهُ فَنَبَذْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ

نو او نیو و موثر دے او لشکرے ددہ نو او غور خول موثر دوی یہ دریاب کیں

وَهُوَ مُلِيمٌ ۝۳۹ وَفِي عَادٍ إِذْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الرِّيحَ

او دے دد ملامتہ کو دے د خیل گان۔ (راونحنہ) یہ عادیان کیں کلہ چہ اولیٰ بلہ موثر دے دوی بانگہ سیدنی

کہنہ رات ددوی دی یا بدایوینہ او یا کاتری و یشتلے شوی او داسے یہ سورہ عنکبوت ۳۸ کیں ہم تیر شوی دی او یہ حقہ ایت کیں متھا ایہ پینہ نے ذکر کرے دے اشارہ دہ نیسے محسوسے تہ او یہ دے ایت کیں فیہا ایہ ذکر دے اشارہ دہ نیسے معقولے تہ چہ یہ دیرے کو لو سرہ عبرت دھق تہ اخستے کیری۔

۳۸ ۳۹ دا دویمہ نمونہ د عذاب دنیوی ذکر کو ی او دا عطف دے یہ فیہا باندا دے د ترکنا دل اندا دے دے۔ سُلْطٰنٍ مُّیِّنٍ مراد ددے تہ قول معجزات د موسیٰ علیہ السلام دی چہ فرعون تہ نے پیش کرے و و یہ تاویل د جنس سرہ یا مراد تربتہ معجزہ د عصا دہ۔ بِرُكْنِهِ مراد ددے تہ قوت ددہ د بادشاہی او دبتکر و او د مال یہ حیثیت سرہ دے او یا د سببیت دپارہ دہ۔ یعنی پہ دے سبب سرہ نے تکبر او عناد او کپرو۔ یا مراد ددے تہ قوم قبیلہ ددہ دہ او یا یہ معنی د مع سرہ دہ۔ سَاحِرٌ أَوْ مَجْنُونٌ او یہ معنی د تردد او د شک سرہ دے یعنی دوی پہ دے حکم کو لو کیں پختلہ مقرر و و۔ یا او یہ معنی د بیل سرہ دے دپارہ د ترقی پہ حکم کو لو کیں۔ یا یہ معنی د واد سرہ حکمہ چہ دوی دوارہ حکموتہ پہ موسیٰ علیہ السلام باندا دے کرے و وچہ ساحر دے لکہ سورہ اعراف ۱۰۱ و شعراء ۳۳ او مجنون دے لکہ سورہ شعراء ۳۳ کیں۔ سہ دا بتکارہ دلیل دے چہ فرعون نے ہم غرق کرے دے۔ فَتَبَيَّنَا لَهُمُ الْآيٰتِ دلائل کو ی ددوی پہ توہین باندا دے۔ وَهُوَ مُلِيمٌ تخصیص د فرعون نے او کرو یہ ضمیر د ہو سرہ حکمہ دے سبب و و دپارہ د گمراہی د خیل و لبتکر و۔

الْعَقِيمَ ۝ مَا تَذَرُ مِنْ شَيْءٍ أَتَتْ عَلَيْهِ آدَمُ

شنبہ (۱۵) پرکتہ۔ نہ پر بخود لو ہفتہ ہیچ چیز چہ راتلو پہ ہفتہ باندے مگر

جَعَلَتْهُ كَالْزَمِيمِ ۝ وَفِي شُرُودٍ اِذْ قِيلَ لَهُمْ

او گرگو لوئے ہفتہ پشان دھو کی ذمے دے۔ (راونجنہ) یہ شودیا تو کیں کوم وخت چہ اوئے شودی تہ

تَمَتُّعُوا حَتَّىٰ حِينٍ ۝ فَتَوَّاعُنَ اَمْرٍ رَّيْبِهِمْ

مڑے داخلے تو لو وخت پورے۔ تو نافرمانی ئے اوکر لہ د حکم در ب خپل تہ

مُتَمِّمًا يَوْمَ مَعَادٍ ۝ دَاجِهٌ دَعَا رُوحَهُ دَمَلًا مَّتًى كَرِهَ ۝ وَذُو تَرْمُكٍ پُورَ دَوِيمَةٍ دَاجِهٌ دَعَا رُوحَهُ ۝ وَخَتِ كُنْ حَانَ لِرَهْ مَلَامَتِهِ كُوْذُ يَعْنِي تَوْبَةً ۝ وَيَسْتَلْهُ لَكِهْ سُوْرَةُ يُونُسَ سَنَكُنْ تِيرْشَوِيْدِي ۝ لِيَكُنْ هَفْه وَخَتِ تَوْبَةٍ تَهْ قَبْلِيْدَالَهْ ۝ اَوْدَا لَفْظُ چہ پہ پارہ د یونس علیہ السلام کیں پہ سورۃ صافات سنا کیں راغلے تو مراد دادے چہ ہفتہ حان لره ملا متہ کوؤ پہ تسبیح ویلو او اعتراف د ظلم سرہ اگر چہ ظلم عند اللہ تہ وؤ۔

سَلَامٌ دَا دَرِيْمَهْ تَمُوْتَهْ دَعْدَابِ دَنِيْوِي ذَكْرُ كُوِي ۝ وَفِي عَادٍ مَرَادِ دَادِے چہ دھغوی پہ ہلاکولو کیں لوئے عبرت دے روستو خلقو لره پہ اَرْسَلْنَا کُنْ اِشَارَهْ دہ دیروالی او تیز والی د سیلئے تہ العقیم بے خیرہ سیلئے ہفتہ دہ چہ اونو بوؤ تہ او اِنْسَانَاتُو تہ ہیچ فائدہ تہ ورکوی او ہفتہ تہ باد دیور ویلے کیڑی لکھ چہ صحیح حدیث کیں وارد دی چہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمائیلے دی چہ ماسرہ امدا دکرے شویک (پہ احزاب کیں) پہ باد صبا سرہ او عادیکن ہلاک کرے شویو پہ باد دیور سرہ۔ سکہ پہ دے کیں تیزی او ہیبت شان دھغہ سیلئے ذکر کوی۔

سوال ۱۔ داسیلئے پہ غروتو کتو وغیرہ باندے راغلے وہ لیکن ہفتہ ئے ذرے کرے تہ دی ؟

جواب :- مراد دَمِنْ شَيْءٍ تہ ہفتہ خیروتہ دی چہ اللہ تعالیٰ دھغہ دھلاکولو ارادہ کرے وہ یعنی بد بو تہ د عادیاتو او دھغوی اباد ئے او قصوتہ وغیرہ او دارنگ پہ احقاف پہ کیں ہم شتہ دے۔ الزمیم بوتي چہ ادچ شی او ذرے ذرے او سمنا شی ہفتہ تہ پہ اصل کیں زمیم ویلے کیڑی دارنگ ہفتہ ادو کی چہ زاہہ شی او خاورے شی۔

س ۳ داخلورمہ تموتہ د عذاب دنیوی دہ۔ تَمَتُّعُوا حَتَّىٰ حِينٍ (پاتے پہ یل مخ)

فَاَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ وَهُمْ يَنْظُرُونَ ﴿٢٣﴾

نو ادنیولو دوی لڑے سختے چھ او حال دادے چہ دوی کتل ۔

فَمَا اسْتَطَاعُوا مِنْ قِيَامٍ وَمَا كَانُوا مُتَّبِعِينَ ﴿٢٤﴾

و دس لڑے ادتہ لڑنو د اودریدلو او نہ وڈ دوی بدتہ اخستونکی

وَقَوْمٌ نُّوحٌ مِنْ قَبْلُ اِثْمُهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٢٥﴾

رہلاک کرے وڈ مونہ قوم د نوح علیہ السلام ددوی تہ مخکن یقینا معوی وڈ قوم فاسقین ۔

وَالسَّمَاءُ بَنَيْنَاهَا بِاَيْدٍ وَاِنَّا لَكُوْبِسَعُونَ ﴿٢٦﴾

او اسمان جوڑ کریدے مونہ پہ طاقت سرہ او مونہ فراخوونکی دے یو ۔

یومعنی داچہ د نیت د مرگ پورے د خپلو باغونو مالونو نہ فائے داخلے او ایمان راوپڑے نویدیکیں دعوت دے ایمان تہ او دے دنیوی فائو تہ اشارہ دہ۔ دویہ معنی دادہ چہ پہ دوی باتکا فیصلہ او شہ چہ درے ورے روستوبہ پہ دوی باتکا عذاب رانی لکے پ سورۃ ہود میں سکا حرف د قایہ فَعَتُوا کیں دلالت کوی چہ اولہ معنی غورہ دہ او دعوت را فرمانے تفصیل پہ نور و سورۃ نو کیں تیر شویدے چہ ہفہ اونیہ ہلاکول او د صالح علیہ السلام د قتل ارادے کول دی۔ الصّاعِقۃ مراد دے تہ سختہ عیببت ناکہ چفہ وہ چہ سبب او گر خیدہ د خوریدلو دے دے دپارہ دے دے نہ سورۃ اعراف کیں دوی عذاب پہ رجفہ سرہ او پہ سورۃ ہود کیں پہ صبحہ سورۃ ذکر کرے دے او ذکر د صاعقہ د شہود یا نو پہ سورۃ حم سجدا کیں تیر شویدے۔ یَنْظُرُونَ مراد دے تہ انتظار دے درے ورے یا مراد داچہ د عذاب نیت پہ بدونو ددوی کیں را بشکارہ شوے او ورتہ لے کتل ۔

۲۴ پہ دے کیں سخت والی د عذاب تہ اشارہ دہ۔ قیام اودریدل او پیدگیدل دی یا طاقت د دفع کولو دے ۔

سکا د پنجمہ نمونہ د عذاب دہ۔ او دے فعل حذف دے یعنی اَهْلَكْنَا قَوْمَ نُوحٍ۔ او فی ورسرہ تہ دے ذکر کرے ککے چہ دوی دیر مخکن وڈ دے زمانہ کیں دھوی ہیخ مکان اونپہ معلوم تہ دی چہ پہ ہفہ کیں نمونہ د عبرت وی اِثْمُهُمْ کَانُوا دا ضمیر قوم د نوح علیہ السلام یا تیر شوے تولو قومونو مکتا بدتو تہ راجع دے ۔

سکا دے ایت تہ درے عقلی دلیلونہ ذکر کوی پہ اثبات د بعث بعد الموت باتکا

۲۴

وَالْأَرْضَ فَرَشْنَاهَا فَنِعْمَ الْمِهْدُونَ ﴿۴۸﴾ وَمِنْ

او زمکہ مونو غورولہ دہ نو جہ غور وڈیکو یو - او د

کُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿۴۹﴾

ھر خیز نہ پیدا کریدی مونو جوڑے دے دہاڑا چہ نصیحت قبول کرے تاسو۔

یہ دے آیاتو کہیں پہ دے کہیں یو دلیل دے علوی۔

(رابطہ) دے تہ مخکن آیاتو کہیں تقویٰ دلیونہ وڈا عقی دلیونہ دی۔ پائیپا دا مصدر دے پہ معنی د قوت او د قدرت سرہ دا د عبد اللہ بن عباس رضی اللہ عنہما نہ ابن کثیر او قرطبی روایت ذکر کرے دے او بل احتمال دا دے چہ آیت جمع دینا شی لکہ سورۃ یس کے کہیں دی نو دا لفظ بہ دمتش بہات نہ شی او یا حذاف شویہ دوقف دوجہ نہ۔ وَرَأَيْنَا الْمَوَسَّعُونَ دوسع تہ مآخوذ دے پہ معنی د قدرت واسعہ سرہ دے نو دا اسم فاعل دے پہ معنی د ذوالکذا سرہ یعنی (رذو وشیح وطاقق) یا د وسعت متعديہ نہ دے یعنی پہ مینج د آسمان او زمکہ کہیں اودارنگی اللہ تعالیٰ د آسمانونو پہ مینج کہیں ویرہ فراخی پیدا کرے دہ لکہ چہ حدیث صحیح کہیں وارد دی چہ د زمکہ او آسمان او دیو آسمان تہ تریل آسمان پورے د پنخہ پنخہ سوہ کالوہ فاصلہ دہ۔

س۴۸ دا دویم دلیل سقوی دے۔ فَرَشْنَاهَا یعنی زمکہ دا سے پیدا کریدہ چہ ویرہ ترمہ ہم تہ دہ او ویرہ سختہ ہم تہ دہ دپارہ دے چہ مخلوق تربیہ قائم دے واخلی۔ فَنِعْمَ الْمِهْدُونَ دا بے فائدے تہ اشارہ دہ یعنی انسانان پکنس آرام کوی او د آرام خایونہ ہم پکنس اللہ تعالیٰ جوہ کریدی۔

س۴۹ دا دریم دلیل دے او وسطی دے یعنی چہ اللہ تعالیٰ قادر دے پہ پیدا کولو د زوجیت د خیزونو نو قادر دے پہ دوبارہ ژوندی کولو باندا دے اودارنگی ہر کلہ چہ ہر خیز جوڑے جوڑے دے نو د دنیا دپارہ ہم جوڑے پکار دہ چہ آخرت دے اودارنگی چہ ہر کلہ مخلوق تول زوج زوج دے نو معلومہ شوہ چہ خالق فرد او یو دے حکم چہ اللہ تعالیٰ د مثل تہ پاک دے۔ وَمِنْ كُلِّ شَيْءٍ حَيواناتو نباتاتو کہیں او پہ اوصاف او احوالو کہیں اورنگونو او اوقاتو کہیں زوجیت دے یعنی مذکر او مؤنث یعنی او فقر حسن او قبح ژوند او مرگ او تیار ژوند پاتے پہ بل مع

فَقَرُّوْا اِلَى اللّٰهِ اِنِّىْ لَكُمْ مِّنْهُ نَذِيْرٌ مُّبِيْنٌ ﴿٥١﴾

نو او تخته الله تعالى ته يقيناً تاسولر د هغه نه ويره دركوتك يم بنگاره .

وَلَا تَجْعَلُوْا مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ اِنِّىْ لَكُمْ مِّنْهُ

اومه جوړوئ د الله تعالى سره حقدار د بندك بل يقيناً تاسولر د هغه نه

نَذِيْرٌ مُّبِيْنٌ ﴿٥٢﴾ كَذٰلِكَ مَا اَتَى الدّٰيْنِ مِنْ

ويړه دركوتك يم بنگاره . دغس ته راتلو هغه كسانو ته چه د

قَبْلِهِمْ مِنْ رَّسُوْلٍ اِلَّا قَالُوْا سَاحِرٌ اَوْ

دوى ته مخكن دؤ هيج رسول مگر دوى ويل چا دوكردى او

اوشپه ورځ ، نمر او سپوږمى ، صحت او بيمارى ، اوچه او لوندۍ (درياب) سمه او غم
گرې او بختى ، ايمان او كفر ، سعادت او شقاوت ، حق او باطل ، خور او تريخ ، اسمان
او زمكه ، خير او شر ، جن اوراس ، صبا او بېگاه ، حركت او سكون ، بنسكه او بړه ،
ابتداء او انتها ، دنيا او اخرت وغيره .

لَعَلَّكُمْ تَتَذَكَّرُوْنَ مراد د دې ته تذكره قیامت دے او توحید د الله تعالى په هغه
طریقه چه مخكن ذكر كړى شو .

نه دا نتیجه ده د تیر شوی تقلى او عقلی دلیلونو او د لفظ دیرو معانیو ته شامل د
یعنى او تخته د ماسوی الله ته الله تعالى طرق ته او د گناهونو ته طاعت د
الله تعالى ته ، او د طاعت د شیطان نه طاعت د الله تعالى ته ، او د جهل نه علم ته
او د بتدك د غیر الله نه بتدك د الله تعالى ته .

او فقر د آکین اشاره ده چه شیطانی قوتو ته دیودی د هغوی نه د بچ کیدلو د پاره
تختیدل ضروری دی په سست رفتار باتدے کار نه کیږی .

نذیر ویره دركوتك د قرار ته غیر الله ته ځكه چه په دے كس عذاب دے .
سأه اول ایت كس اثبات د توحید وؤ او په دے كس نفی د شرك ده اود آكمال
توحید دے نذیر اول انذار عذاب د دنیا نه وؤ اود انذار د عذاب د اخرت
نه دے یا اول انذار د مطلق عذاب نه وؤ اود انذار د همیشه عذاب نه دے ځكه
چه مشرك د پاره عذاب همیشه دے .

مَجْنُونٌ ﴿۵۱﴾ أَتَوَاصُوهُ بَلْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ ﴿۵۲﴾

بیونے دے ۔ ایا دوی یوبل تہ وصیت کرے دے پناخبرہ باننا بلکہ دوی قوم سرکش دی ۔

فَقُولْ عَنْهُمْ فَمَا أَنْتَ بِمَلُومٌ ﴿۵۳﴾ وَذِكْرُ قَانَ

نومخ واروہ د دوی تہ نو کہ تہ ہے ملامتہ کرے شوے ۔ او قران بیان کرہ یقیناً

الذِّكْرَى تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿۵۴﴾ وَمَا خَلَقْتُ

قران بیانول نفع ورکوی مؤمنانو تہ ۔ او تہ دی پیدا کری ما

﴿۵۳﴾ یہ دے ایا تو نو کیں زجر دے منکرینو تہ یعق یہ امر (ففرع) اونہی (فلا تجعلوا) باننا دوی عمل تہ کوی بلکہ تکذیب کوی۔ من قلیہم یہ دے سورت کیں ذکر دفعوتیانو تیر شویدے چہ هغوی ہم داسے تکذیب کرے وؤ۔ ساجر او مجنون او دپارہ د شک یا دپارہ د تفصیل دے خو بہر صورت د منکرینو یہ تناقض او چہل باننا دے دلالت کوی حکم چہ مجنون ساجر تثنی کیدے ۔

إِلَّا سَوَالٌ ۔ داد دلالت کوی یہ حصر باننا دے یعنی مکذیبینو سیوا د دے د دودہ حکمو تہ نور هیچ تہ دی ویلے احوال داچہ هغوی خو یہ تورو طریقو او الفاظو سرہ ہم تکذیب کرے دے لکہ کذب آشُر او داسے تورو

جواب :- داد وارہ لفظو تہ ہے یہ کثرت سرہ ویلے وویا داچہ داد وارہ جامع دی هغہ تولو قبائحولرہ چہ دوی انبیاءو تہ نسبت کوؤ حکمہ ساجر صفت تولو فساداتو تہ شامل دے او مجنون هغہ احوالو تہ عام دے چہ د انسانیت تہ پرے سرے بہر کیری ۔ اتواصوا یہ یعنی یوشان حکم کول د مکذیبینو د تولو زمانو، یا د دے وجہ تہ دے چہ دوی یوبل تہ وصیت کرے دے یا د طغیان د وجہ تہ دے اولہ خبرہ خو تیشہ تو دومہ تابتہ شوہ او دا زجر شہاید دے ۔

﴿۵۴﴾ داتسلی او تشجیح دہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ ۔ مراد د توتی تہ داد دے چہ د دوی پرواہ مہ ساتھ کہ خبرہ متی او کہ تہ متی فَمَا أَنْتَ بِمَلُومٌ حکمہ تا خپلہ ذمہ داری ادا کرے دہ او ادا کوے ہے و ذکر یہ دے سرہ اشارہ دہ چہ د توتی تہ مراد پر بخود د دعوت تہ دی ۔ تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِينَ یعنی دعوت او بیان کول د فائده تہ خالی تہ دی د مؤمنین تہ مراد هغہ خلق دی چہ ارادہ د ایمان لری پہ اعتبار د مایوؤل إلیہ سرہ یا ایمان والہ دی او د ایمان نفع ریلے پہ بل مخ

الْجَنِّ وَالْإِنْسِ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴿۵۶﴾ مَا أُرِيدُ

پہرین او انسانان مکر دے دہا چہ ذما بندگی او کری۔ زہ نہ غواہم

مِنْهُمْ مَنْ رَزَقِي وَمَا أُرِيدُ أَنْ يُطْعَمُونَ ﴿۵۷﴾

د دوی نہ جہ روزی (خان دہا) او نہ غواہم چہ مالہ مخوراک را کری۔

داده چہ پہ قرآن سرہ یہی ایمان مضبوط شی او نور احکام متعلق ذ ایمان سرہ یہ ایزده کری۔

د دے ربط ذ ذکر سرہ دے یعنی دوی تہ تذکیر ذ حکمت ذ پیدا ایش ذ جن او انس ذکرہ۔ اِلَّا لِيَعْبُدُونِ (رسوال) ہر کلہ چہ عبادت ذ اللہ تعالیٰ پہ طریقہ ذ توحید سرہ مراد شی ذ خلق جن او انس نو دیر جن او انس خو توحید والہ تہ دی تو خلاف لازم شو ذ ارادے ذ اللہ تعالیٰ تہ تو ثابت شو مذاہب ذ معتزلو او داخلاق دے ذ دیرو تصوف تہ ؟

جواب۔ پہ دیرو طریقو سڑ ذ اولہ طریقہ داده چہ مراد دے اقرار کول دی پہ بندگی ذ اللہ تعالیٰ کہ پہ خوبتہ سرہ وی او کہ پہ زور سرہ وی نو کفار او مشرکین پہ حالت ذکرہ (زور) کین اقرار ذ بندگی ذ اللہ تعالیٰ کوی۔ دومہ طریقہ داده چہ مراد دے تہ امر کول او مکلف کول د دوی دی پہ توحید سرہ او امر دوی تہ شوی دے لکہ پہ ایت ذ سورۃ بینہ سہ کین دی دریمہ طریقہ دا چہ مراد ذ جن او انس نہ صرف مؤمنان دی خلورمہ طریقہ داده چہ مراد دے تہ استعداد د دوی دے دپارہ ذ توحید فی العبادت۔

یہ دے کین اثبات ذ الوہیت ذ اللہ تعالیٰ دے چہ اللہ تعالیٰ ہیچ قسم محتاج نہ ذ اودفع دوم دہ، ہخہ دا چہ مخلوق چہ ہر کلہ کسان لہ عبید (مریان) جوہ وی نو ذ خیل اغراضو دپارہ یے جوہ وی نو اللہ تعالیٰ او فرمائیل چہ ما ذ خیل ہیچ غرض او قایدے دپارہ تہ دی پیدا کری۔ مَنْ رَزَقِي یعنی رزق کتل او کسیونہ ذ بندہ کاتو ذ کسان دپارہ دی پدیکین اللہ تعالیٰ ذ کسان دپارہ ہیچ قائمہ غرض او مقصد تہ دے گر خولے او دار تک مقصد اصلی خلق تہ رزق کتل تہ دی بلکہ دا خو صرف ذ ریحہ او وسیلہ دہ دپارہ ذ بندگی کولو۔ اَنْ يُطْعَمُوْنَ دے سرہ یے مستقل مَا أُرِيدُ دے وجہ ذکر کر و چہ مولیٰ کلہ ہر یے صرف ذ خیل خدمت دپارہ مقرر کرے وی دہخہ کسی کول یے مراد تہ وی نو اللہ تعالیٰ دا مقصد ہم ذ کسان تہ

إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ ﴿۵۸﴾ فَإِنَّ

یقیناً اللہ تعالیٰ خاص ہفتہ روزی ورکوؤں کے دے خاوندِ طاقت مضبوط دے۔ نو یقیناً

لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُنُوبًا قَبْلَ ذُنُوبِ أَصْحَابِهِمْ

ہفتہ کسانوں پر جو ظلم کیے کریدے ہرے دُعا اب دی پشان دے ہرے دُعا اب دے ملکرو دے دوی

فَلَا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿۵۹﴾ قَوْلُكَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا

نو دوی دے پہ تادے سرہ تہ غواہی۔ نو تباہی دہ ہفتہ کسانوں پر جو کفر کیے کریدے

مِنْ يَوْمِهِمُ الَّذِي يُوعَدُونَ ﴿۶۰﴾

دوے دہفتہ ورے دے دوی تہ جو دوی سرہ ہے وعدہ کی دیشی۔

مستقل نفعی کرو۔ نو دایہ کارہ دلیل دے جو اللہ تعالیٰ مخلوق تہ دیندے حکم دے خپل غرض
دیارہ تہ دے ورکے بلکہ دے مخلوق قایتہ دہ یعنی اجر دے دنیا و آخرت حاصل اور دُعا اب کی دال۔
۵۸ ہر کلاہ جو بعض مورگان دے خپلو میرا تو نہ خدا مت نہ اخلی نوروزی ہم تہ ورکوی نو اللہ تعالیٰ
داوم ہم دفع کر پدے قول سرہ جو إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَاقُ صیق۔ دے مبالغے کیں اشارہ دہ جو ہر قسم
اوہروخت اوہرچالہ روزی ورکوؤں کے اوپیدا کوؤں کے دے۔ ذُو الْقُوَّةِ پہ دے لفظ کیں اشارہ دہ جو
اللہ تعالیٰ مخلوق تہ پہ روزے ورکو کیں دے ہیچ چامد کو لو تہ محتاج تہ دے اولفظ دے دلالت کوی پہ پکار
کولو دے قوت یا نندے المَتِينُ پدیکیں اشارہ دہ جو پہ قوت دے اللہ تعالیٰ کیں ہیچ قسم کمزوری تہ راضی
۵۹ دے اتخویف دنیوی دے۔ یعنی ہر کلاہ جو ذکر شو حکمت دے پیدائش دے جن او انس او ذکر شو
قوت دے اللہ تعالیٰ نو دے سبب دے دیار دے سزا دے ظالمانو ہفتہ جو دے حکمت دے پیدائش تہ ہیچ خلق
کریدے۔ ذُنُوبًا پہ اصل کیں ہفتہ بوقتہ تہ ویلے کی پوی جو کہ وی دے ابو تہ دارنگ ہفتہ و
دشتر تہ ویلے کی پوی جو دیرہ اوگدہ وی دلہ مراد ہفتہ ہرے دُعا اب دہ مَثَلُ ذُنُوبِ أَصْحَابِهِمْ
مراد دے تہ ہفتہ قومو تہ دے مکن دینو دی جو پہ دے سورت کیں دے ہفتی دے عذابو نو
ذکر شو پدے نو پہ دے کیں عذاب دنیوی مراد دے۔

۶۰ مراد دے یَوْمِهِمُ الَّذِي يُوعَدُونَ تہ ورے دُعا اب دنیوی دہ نو قاپہ قویل کیں دے سبب دیارہ
دہ یعنی دے ہرے دُعا اب سبب دے دیارہ دے ہرکت دے دوی۔ یا مراد دے یَوْمِهِمْ تہ ورے
دے قیامت دہ او قاپہ دے عطف دہ یعنی روستو دُعا اب دے دنیا تہ عذاب دے ورے دے قیامت دے
ختم شو تفسیر دے سورۃ ذاریات پہ فضل دے رب موجودات۔

سورة الطور
۵۷ مکیہ ۷۴

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

الْمَائِدَا
۲۹۲
ذُو عِلْقَا

وَالطُّورِ ۱ وَكِتَابٍ مَّسْطُورٍ ۲ فِي رَقٍ مَّنْشُورٍ ۳

قم دے یہ طور باندھے، او یہ کتاب لیکلے شوی یہ پانہو خورو ورو کتب

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
سورة الطور

رابط دے سورت دما قبل سرہ پہ دیرو وجوہو سرہ دے اولہ وجہ دادہ چہ پہ سورہ
ذاریات کتب خیر و رکول وڈ پہ صدق د وعدے او واقع کیدال د جزاء وڈ نو پہ دے
سورت کتب یوصورت د جزائے ذکر کرے دے چہ ہفہ عذاب دے دویمہ وجہ دادہ
چہ ہلتہ کتب افتتان پہ اور باندھے ذکر کرے وڈ نو پہ دے سورت کتب مصیبتو تہ د اور
ذکر کوئی دریمہ وجہ دادہ پہ ہفہ سورت کتب اجمالی بشارت وڈ متقیانوتہ او پہ دے کتب
تفصیلی بشارت دے۔ خلورمہ وجہ دادہ پہ ہفہ سورت کتب مختصر زجر ذکر کرے
وڈ او پہ دے سورت کتب زجروتہ پہ کثرت سرہ ذکر کرے دی۔

دعویٰ د سورت اثبات قیامت دے پہ ذکر د وقوع د عذاب سرہ۔ او بیان د توحید
ہم دے پہ رد د شرک فی الدعا او اتخاذ د ولد سرہ پہ س۲۵ س۲۶ س۲۷ س۲۸ س۲۹
خلاصہ د سورت دادہ چہ د سورت تقسیم دے دودہ بابو نو تہ اول باب ترسلا
پورے دے پہ دے کتب پنچہ شواہد دی پہ دعویٰ د سورت باتدے بیا دعویٰ
ذکر کرے دہ بیا تخویف اخروی دے پہ تہہ طریقو سرہ بیا بشارت تفصیلی دے
پہ اتلس وجوہو سرہ، سرہ ذکر د سبب د دخول جنت تہ پہ س۲۸ کتب۔

تفسیر س۱ نہ ترسلا دا بول قسمونہ پہ طریقہ د شہادت د پآرہ د اثبات د دعویٰ
چہ ور پسے ذکر کرے شویدہ۔ الطور ہر ہفہ غرتہ ویلے کیڑی چہ اونے او
بوٹی پکتیں وی او مشہور دے پہ دے نوم سرہ ہفہ عرچہ موسیٰ علیہ السلام
سرہ اللہ تعالیٰ کلام کرے وڈ د ہفہ پہ خوا کتب۔ او د ہفہ پہ خوا کتب پہ او یا کسانو
باتدے عذاب راقط وڈ د وچ دے ادے کولو تہ د دے وچ پہ شہادت د
عذاب کتب ذکر کیڑی او مشرکین عرب پہ تقلید د اہل کتابو کتب د دے واقعاتو

وَالْبَيْتِ الْمَعْمُورِ ۝ وَالسَّقْفِ الْمَرْفُوعِ ۝

او یہ گور آباد کرے شوی باندے ، او یہ چت پورہ کرے شوی باندے ،

وَالْبَحْرِ الْمَسْجُورِ ۝ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ

اد یہ سمندر رک کرے شوی باندے چہ یقیناً عذاب د رب ستا

او د طور د شرافت قائل وڈ۔ د کتاب مَسْطُورِ فِي رُفِّي مَسْتَوٍ ، غورہ دادہ چہ مراد د
دے نہ تورات دے چہ یہ تخت و کتب لیکن شوی موسیٰ علیہ السلام تہ ور کرے شیو
لکہ یہ سورۃ اعراق مکتوب تیر شوییدی فِي رُفِّي هَفَه تَرْمُ حَرَمِن اود کاغذ چہ یہ ہف
باندے لیکن کیدے شی او مَسْتَوٍ دلالت کوی چہ ہفہ خورے ربیعنی اولدے او پلنچ
تختے وے۔ او یہ کتاب موسیٰ علیہ السلام کتب پہ اقوام مکنا یہ مخکو باندے او یہ
بنی اسرائیلو باندے د نزول د عذاب دیر ذکر دے ، د دے وچ نہ کا عذاب پہ شہادت
کتب ذکر کیری۔ وَالْبَيْتِ الْمَعْمُورِ یہ حدیث د معراج کتب ذکر شوییدی چہ یہ اوم اسمان
کتب رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم تہ بیت المعمور بنکارہ کرے شو چہ ہرہ ورخ ہف
تہ او یا ڈرہ ملائیک داخلیری او بیا دوبارہ د هغوی نمیر تہ دے راغلے۔ تہ ہفہ آباد
دے یہ طوافونو او عبادتونو د ملائکو سرہ۔ او د هفہ سرہ ملائک د مؤمنانو د پارہ
د عذاب نہ د۔ یح کیدلو د پارہ دعا کائے ہم غواہی لکہ سورۃ مؤمن سک کتب دی د
دے وچ نہ یہ شہادت د عذاب کتب ذکر کیری یا مراد د دے تہ کعبہ اللہ دہ چہ
ہفہ ہم یہ حاجیانو او عمرہ کوؤ نکو سرہ ہمیشہ آبادہ دہ او ابراہیم علیہ السلام
د هفہ تعمیر کریدے او د هفہ پہ خواکتب پہ اصحاب فیل باندے عذاب راغلے وڈ
د دے وچ نہ یہ شہادت د عذاب کتب ذکر کیدے شی۔ وَالسَّقْفِ الْمَرْفُوعِ مراد د دے
تہ اسمان دے یہ قرینہ سورۃ الر نبياء ۳۳۔ او د اسمان د طرف تہ دیر عذابونہ
یہ منکرینو باندے راغلے دی د دے وچ نہ یے یہ شہادت کتب ذکر کرے دے۔
وَالْبَحْرِ الْمَسْجُورِ یہ دریاب او طوفان کتب قوم قرعون او قوم د نوح علیہ السلام ہلاک شوییدی
نو دا ہم شہادت دے یہ عذاب باندے۔ الْمَسْجُورِ یہ معنی د رک سرہ او یہ معنی
دیل کرے شوی یہ اور سرہ یعنی د قیامت پہ ورخ یہ وریاندے اوریل شی لکہ
سورۃ تکویر سک کتب نو دا بو تہ بہ خالی شی۔ او یہ معنی د خالی کرے شوی سورہم رانی۔
او یہ معنی د بتد کرے شوی د مخ د زمک نہ چہ یہ تولہ زمکہ باندے خور تہ شی
دا تولہ معانی ابن کثیر او قرطبی ذکر کرے دی۔

لَوَاقِعٌ ۚ مَّالَهُ مِنْ دَافِعٍ ۙ ۸ يَوْمَ تَمُورُ السَّمَاءُ

ہمور واقع کیبی، نیستہ ہخہ لہ ہج دقع کوٹیک، یہ ہخہ ورخ چہ ادیہ چوری اسمان

مُورًا ۙ ۹ وَتَسِيرُ الْجِبَالُ سَيْرًا ۙ ۱۰ فَوَيْلٌ

یہ چوریلو، او روان بہ شی غرونہ یہ روانیلو، تو تباہی دہ

يَوْمَ يَنذِلُّ الْمُكَذِّبِينَ ۙ ۱۱ الَّذِينَ هُمْ فِي

یہ دقعہ ورخ تکذیب کوٹیکو لہ، ہخہ کسان چہ دوی دی یہ

خَوْضٍ يَلْعَبُونَ ۙ ۱۲ يَوْمَ يُدْعَوْنَ إِلَىٰ نَارٍ

باطلہ مشغول کیں لو بے کوی - یہ ہخہ ورخ بہ یہ دیکو بوتلے شی اور د

کے۔ داجواب دقم دے او دقم اوجواب پہ مینح کیں مناسبت مخکین بیان شو
ہخہ داجہ پہ دے تو لو کیں د عذاب واقعاتو تہ اشارہ دہ۔ مَّالَهُ مِنْ دَافِعٍ یعنی تیرشوی
مذابونہ ہچا نہ دی دفع کری نو دے تہ روستو ہم دفع کو لے نشی لکہ چہ پہ سورہ
معارج س۔ س۔ کیں راغلے دی مفسرینو لیکل دی چہ دا ایا تو تہ دجیر بن مطعم
دایمان راو رلو دپارہ سبب او گرخیمال او ابن کثیر لیکل دی چہ دے پہ اوریلو
سورہ عمر رضی اللہ عنہ دا سے غم زدہ شو چہ شل ورے یا یومیاشت لے خلقو
بیمار پرسی کولہ۔

س۔ س۔ پہ دیکیں وخت دوقوع د عذاب ذکر کرے دے یعنی ورخ د قیامت۔
او دہخہ ورخ ہیبتو تہ ذکر کوی داسمان او د غرونو حالات۔ تَمُورُ السَّمَاءُ مُورًا پہ
لغت د عرب کیں مُورٌ تلو راتلو، او کلا وہ کیدل او چوریلیدل دچرندے پشان
دے تو لو معانیو تہ شامل دے او دلہ ہم تولے معانی صحیح دی اوحال د غرونو پہ
سَیْرًا سورہ ذکر دے یعنی د مخ د زمک تہ بہ روان کرے شی لکہ سورہ تکویر س۔ کیں د
س۔ س۔ پہ دے کیں ذکر د مستحقینو د عذاب دے او د عذاب دوہ اسباب ذکر
کوی۔ حرفی د قآ دلالت کوی پہ شرط مقدار باندے یعنی ہرکلا چہ دغہ حالات
راشی نو ہلاکت د مکنا یینو یہ شوروشی۔ خَوْضٍ دا سبب سورہ مدثر س۔ کیں
ہم ذکر کرے دے مراد دے تہ پہ باطل بحثو کیں مشغولیدل او پہ دین
باندے اعتراضو او طعنو تہ کول دی لکہ چہ د دھریانو او غنوقاسقانو مجلسونوی۔

جَهَنَّمَ دَعَا ۱۳ هَذِهِ النَّارُ الَّتِي كُنْتُمْ بِهَا

د جہنم تہ یہ دیکو دیکو۔ راویہ ویلے شی) دا حقہ اُور دے چہ تاسو دے دے

تُكْذِبُونَ ۱۴ أَفَسِحْرُ هَذَا أَمْ أَنْتُمْ لَا

تکذیب کوؤنکی ۔ ایا تو دا جادو دے یا تاسو

تُبْصِرُونَ ۱۵ اِصْلَوْهَا فَاصْبِرُوا أَوْ لَا تَصْبِرُوا سَوَاءٌ

تہ ویلے ۔ ورنہ تو چٹے اُور تہ کہ صبر کوئے او کہ نہ کوئے ہر دوہ خبرہ دہ

عَلَيْكُمْ إِنَّمَا تَجْزُونَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ۱۶

یہ تاسو پاندے یقینا بندے درکندیشی تاسو تہ د حقہ عملو تو چہ تاسو کول ۔

يَلْعَنُونَ یعنی دا بخشنہ د حق معلوم لوا د تحقیق د پآرہ نکوی بلکہ د لو بو کو لو یہ طریقہ صرف وخت تیردی ۔

۱۳ دایوم بدل دے د یوم تَمُورُ یا د یوم مین نہ دا د حقہ ورے نور ہیبتو تہ ذکر کوی۔ یُنْعَنُونَ یعنی اُور تہ بہ لے یہ زور پاندے او یہ دیکو و د کو لو سورہ داخلوی۔ کُنْتُمْ بِهَا یہ دے کین اشارہ دہ دوام تکذیب تہ۔

۱۴ دے تہ و پاندے یَقُولُ الْمَلٰٓئِكَةُ پت دے ملائک د جہنم یہ ورتہ اوائی ۔

اَفَسِحْرُ دا دیرہ زور تہ دہ ۔ یعنی تاسو یہ یہ دنیا کین معجزاتو الہیو یہ پآرہ کین ویل چہ دا سحر دے او کہ یہ موخیال کوو چہ دا نظر بندائی تہو ایا تن ہم د اُور یہ پآرہ کین ستاسو دا خیال دے ۔

یا اَمْ اَنْتُمْ لَا تُبْصِرُونَ اَمْ یہ معنی د بک سورہ دے او دا حکایت د حال د دنیا دے چہ تاسو یہ دنیا کین د بصیرت او یوہ نہ کار تہ اغستلو۔ سَوَاءٌ عَلَیْكُمْ لکہ سورہ ابراہیم سلا کین تیر شویدی ۔

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَعِيمٍ ﴿١٧﴾ فَكِهِينَ

یقیناً متقیان یہ یہ یاغوثو او نعمتوں کو کس دی، خوشحالی یہ کوی

بِمَا اتَّخَذُوا رَبَّهُمْ رِزْقًا وَوَقَّهُمْ رَبُّهُمْ عَذَابَ

یہ حقہ نعمتوں کو چہ ور کریدی دوی تہ رب ددوی او بیج سائلے دی دوی رب ددوی د عذاب

الْجَحِيمِ ﴿١٨﴾ كُلُوا وَاشْرَبُوا هَذَا بِمَا كُنْتُمْ

د جہنم تہ - خورے او خیشے یہ خوشحالے سرہ یہ سبب دہقہ عملون

تَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾ مُتَّكِئِينَ عَلَى سُرُرٍ مَّصْفُوفَةٍ

چہ تاسو کول ، تکیہ یہ ہے وھل وی یہ کتوتو باندے چہ صف یہ صف یہ پراتہ وی

وَزَوْجَتْهُمْ بِحُورٍ عِينٍ ﴿٢٠﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا

اوجو پڑے بہ ور کر دی موتیر وی یہ ددوی سرہ حورے خائستہ سرگروالہ او حقہ کسان چہ ایمان راو پڑے دے

عَلَى سُرُرٍ مَّصْفُوفَةٍ بِحُورٍ عِينٍ ﴿٢٠﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا
عَلٰے ددے تہ تفصیلی بشارت دمتقیوں دپارہ شوروشو یہ دے دواہرہ ایاتو کو کس یہ
خلورخیزو تو سرہ زیرے دے ۔ فاکہین یہ معنی دمتفکھین دے یعنی ” مزے
اغستونیکہ یہ وی“ او قرطبی ویلے دی چہ فاکہین یہ معنی د”خاوندان دپرو میوڈ
یہ وی“ دے یعنی دافاعل ذوکذا دے لکہ تاملولربن پشان ۔

وَوَقَّاهُمْ دَامِسْتَقْلٍ نَعْمَتٍ دے یعنی جنت تہ دابتدا تہ داخل شول او د اور تہ بالکل
بیج سائلے شویدی ۔ رَبُّهُمْ اشارة دہ چہ بیج کیدل دویج د احسان دالله تعالی
تہ دی یہ عمل سرہ تہ دی ۔

سَلٰے یہ دے ایاتو کس یہ قاهری محسوسی نعمتو تو سرہ زیرے ذکر کوی
هٰذَا دَا دَخَوْرَاکَ خَبِیْثَاکَ دواہرہ سرہ تعلق لری لیکن خبیثکل اکثر تایع دَخَوْرَاکَ
وی ددے ویج تہ یوکرت ہے ذکر کرے دے مراد ددے تہ داسے چہ خوراک
خبیثاک کس یہ ہیج نقصان یا مرض اوافت تہ وی ۔
وَزَوْجَتْهُمْ لکہ چہ سورہ فرقان سکھ کس تیر شویدی ۔

وَاتَّبَعْتَهُمْ ذُرِّيَّتَهُمْ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا الْحَقَقْنَا بِهِمْ

او تابعداری کرے دہ ذروی۔ بچو ذ دوی یہ ایمان سرہ یو خائے بہ کرو مونہ ذ ذوی

ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَا أَلَتْهُمْ مِنْ عَمَلِهِمْ مَنْ

بچی ذ دوی او نہ بہ تمہارے کو ذ مونہ ذ عملو ذ دوی نہ

شَيْءٍ كُلِّ امْرَأَةٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِيْنٌ ۝۲۱

خیز ہر سچے بہ ڈھغہ عمل چہ کرے وی انتظار کو ڈنک وی۔

وَأَمَّا ذُنُوبُهُمْ فَبِأَكْبَرِهِمْ وَلَحْمٍ مِّمَّا يَشْتَهُونَ ۝۲۲

او زیانو ذ مونہ ذوی لہ میوے او غور نہ ڈھغہ قم نہ چہ دوی نے اشتہا لری۔

۱۔ یہ دے کس زیرے دے یہ نور و طریقہ سرہ۔ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مراد ذ ذریہ نہ عام دے وارہ۔ بچی وی او کہ بالغ وی کہ وارہ وی نو مراد ایمان ایمان تبی دے یعنی ذ مور او پلار ذ ایمان ذ وجہ نہ دوی ہم مؤمنان دی او کہ بالغ وی نو مراد ذ ایمان نہ ایمان تکلیفی او اختیاری دے یعنی اگرچہ دا اولاد یہ عمل کو لو کس ذ پلار نو نہ کم دی لیکن ذ پلار نو۔ ذ خوشحالے ذ وارہ بہ ڈھغوی سرہ یہ جنت کس یو خائے کرے شی۔ او سراج المنیر کس ذکر کرے دی چہ ذریہ لفظ ذ اولاد نہ عام دے أَبَاؤُ او اولاد او تابعداری کو ڈنو کو ملگرو بشارتو دے تو لو نہ شامل دے یہ دے دلیل ذ الْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ سرہ وَمَا أَلَتْهُمْ یہ دے سرہ وہم دفع کوی چہ کیدیشی چہ ذ پلار نو درجہ بہ کوزہ کرے شی نو اولاد یہ ورسرہ یو خائے کرے شی نُجُوبًا او شوچہ معاملہ بہ برعکس وی ذ پلار نو یہ جزا کس بہ ہیج نقصان نہ راوی۔ كُلِّ امْرَأَةٍ یہ دے کس جواب ذ وہم دے ہخہ دادے نہ کہ چہ ذ پلار ذ نیک عمل پہ وجہ سرہ اولاد نہ فائداہ اور سیدالہ نو کیدے شی چہ ذ پلار ذ گناہ پہ وجہ یا ذ اولاد ذ گناہ پہ وجہ سرہ یو بل نہ نقصان اور سی نو جواب او شوچہ بد عمل ذ ہر نفس خان لہ دے۔ بَيِّنَاتٍ دا جملہ عامہ دہ ہر تیک بد عمل شامل دہ او رَهِيْنٌ عام دے یہ معنی ذ انتظار کو ڈنک ذ جزاء خیر یا جزاء شر یا مراد ذ نہ صرف مشرکان او گناہ کار دی پہ قرینہ ذ سورۃ مدثر ۳۱ سرہ چہ پہ ہجے کس ذ اصحاب الیمین استثناء ذ کردہ۔

۲۲۔ بدیکس بشارت پہ بلہ طریقہ سرہ دے او دفع ذ وہم دہ (پاتے پہ بل مخ)

يَتَنَازَعُونَ فِيهَا كَأْسًا لَا لَعُونِيهَا وَلَا نَارِيهَا ۝ (۲۳)

راخلی بہ دیوبل تہ پہ ہفتے کیں کا سے دے تہ پہ وی بے قایمے خبر پہ ہفتے کیں او نہ کناہ .

وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ غِلْمَانٌ لَهُمْ كَأْسُ

اوشی راخی بہ ددوی خدمت د پاره ہلکان د دوی گویا کہ دوی

لَوْ لَوْ مَكْنُونٌ ۝ (۲۴) وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ

مغلبرے پتے سالتے شوے دی . او صفاخ پہ شی بعض ددوی پہ بعضو یا تداے

وہم دادے چہ ہرکلہ اولادے ورسرہ یو کلاے کرل نو کیدے شی چہ دھتوی دوجہ نہ پہ نعمتو نو کیں کیمے راخی نو جواب او شوچہ وخت پہ وخت پہ خوراکونہ زیاتیری او پہ دے کیں ترتیب پشان دسورہ واقعہ دے چہ پہ بتلا سلا کیں راغلے دی یعنی اول میوے او بیا غوشے پہ خلاق دترتیب ددنیا تہ او وجہ دادہ چہ پہ جنت کیں خوراک دغوشے ہم دتفککے او دمرے دپارہ دے تہ دلوگے دوجہ نہ .

یَتَنَازَعُونَ تنازع پہ اصل کیں دیوبل شہ خیر رابنکل دی مراد دے تہ دیوبل تہ وکول دی لیکن رابنکل ہم رابنکل دمرے او خوشطبع دی دحرص او دجگرے پہ طریقہ سرہ تہ دی . کَأْسًا ہفتہ لوپے دے چہ دک وی بچہ تش وی نو ہفتے تہ کاس نہ ویلے کیری . لَعُونِيهَا داصمیر راجح دے جنت تہ یا راجح دے کاس نہ تہ حکمہ ہفتہ مؤنث او مذاکر دوارہ مستعملیری یا راجح دے تنازع تہ پہ تاویل دحالت . لَعُونِيهَا ہفتہ کلام دے چہ ہفتہ فائدہ پکین تہ وی اگرچہ نقصان ہم پکین پل چانہ تہ وی تَارِيهَا ہفتہ کلام دے چہ پہ ہفتے کیں کناہ وی لکھچہ ددنیا پہ شرابو ختلو سرہ تشہ راخی او بیا کتخل او قحش کاروتہ کوی دا سے بہ دجنت پہ مشروب اتو کیں تہ وی . او تَارِيهَا تہ ہم ویلے کیری .

سکا ہرکلہ چہ خوراک او خبثاتک ذکر شول نو اوس دہفتے دپارہ دخدامانو ذکر کوی او سورہ واقعہ سکا او سورہ دھرسلا کیں وَلَدَانِ ذکر کرے دی . نو ہلنہ مراد ددوی اولاد دے چہ ددوی سرہ بہ پہ جنت کیں وی او ددوی پہ خواکین بہ ہر وخت گرجی او دلنہ مراد خدمتکاران دی چہ دایہ پہ جنت کیں پیدا شوے وی لکہ دحور و پشان یا دا چہ غلمانے ورتہ اویل پہ اعتبار دخدمت کولو او وَلَدَانِ ورتہ اویل پہ اعتبار دتالبع کیدالو سرہ . لَعُونِيهَا اشارہ دہ چہ

يَتَسَاءَلُونَ ۝ قَالُوا إِنَّا كُنَّا قَبْلُ فِي أَهْلِنَا

تپوسونہ بہ کوی دیوبل تہ۔ وائی بہ دوی یقیناً مونہ ددے تہ مخکین پخیلہ کورٹے کین

مُتَشَفِّعِينَ ۝ فَمَنْ اللَّهُ عَلَيْنَا وَوَقْنَا عَذَابَ

دیرہ کوڈنکی وڈ ڈاللہ تعالیٰ تہ۔ نو احسان اوکرو اللہ تعالیٰ بہ مونہ باندے اوکریجے کر و مونہ ددے عذاب

السُّمُورِ ۝ إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلُ نَدْعُوهُ إِنَّهُ

دکریے موانہ۔ یقیناً مونہ ددے تہ مخکین وڈچہ اللہ تعالیٰ تہ مودعا غوختلہ یقیناً ہوا

هُوَ الْبَرُّ الرَّحِيمُ ۝ فَذَكِّرْ فَمَا أَنْتَ

دیر احسان کوڈنکے رحم کوڈنکے دے۔ نو بیان کرہ قرآن تہ ہے

ہرچا پورے بہ خپل غلامان خاص وی۔ مکتون چہ یہ صدق کین پتہ وی یا یہ جنت کین محفوظ سائلے شویوی او ہرکلا چہ دخداماتو داسے حال دے نو دخداماتو حال خوبہ دے تہ امجت وی۔

سہل دابشارت دے بہ بلہ طریقہ سرہ یعنی بہ کوم سبب سرہ چہ جنت تہ راڈ رسید بہ ہخے باندے خوشحالی کوی۔ یَتَسَاءَلُونَ مراد دا چہ تہ سبب دے چہ دا نعمتوتہ دجنت مونہ تہ حاصل شول یا داچہ ددنیا دسٹریوالی او عملوتو دیوبل تہ تپوسونہ کوی لکہ چہ سورۃ صافات سہ کین تیر شویوی۔

۲۷ دا حاصل دجواب دتولو دے فی اہلنا اشارہ دہ چہ سرہ ددے تہ چہ داہل وعبال بہ شغل کین بنورو خلقو ڈاللہ تعالیٰ دعذاب تہ غفلت کوڈلیکن ہوشغل زمونہ دپارہ سبب دغفلت تہ دے کرخیدا لے متشفیقین اشفاق ہخہ ویرہ دہ چہ سرہ درغبت او دمینے تہ وی یعنی ہم ویرہ او ہم امید سائل۔

۲۸ فَمَنْ اللّٰهُ مراد ددے تہ تو فیک دہدایت دے بہ دنیا کین یا جنت او مغفرت مراد دے بہ آخرت کین۔ السُّمُورِ ہخہ گرمہ ہواچہ دیدن بہ مساماتو کین ورتنوی او دلہ مراد گرمہ ہوا دجہنم دہ۔

۲۹ دا علت دے دَوَّانَا دپارہ یعنی دعذاب دجہنم تہ۔ یح کیدال بہ دے سبب سرہ وڈچہ مونہ اللہ تعالیٰ تہ بہ عاجزی کولہ اوپہ دعا کولو کین موشرک تہ دے کرے البر ہخہ ذات چہ بخشش او انعام دہخہ دیر فراخہ دے۔

۱۶۷

يَنْعَمْتَ رَبِّكَ يَكَاهِنَ وَلَا مَجْنُونٍ ﴿٢٩﴾

یہ نعمت دے رب ستاسرہ ترویجی او نہ لیونے ۔

أَمْ يَقُولُونَ شَاعِرٌ نَّتَرَبَّصُ بِهِ رَبِّبِ الْمَنُونِ ﴿٣٠﴾

ایا دوی وائی دے شاعر دے انتظار کوؤ مون پدہ باندے د حادثے د مرگ ۔

۲۹ دے ایت نہ دویم باب دے تراخرد سورت پورے۔ یہ دے کس تسلی او تشبیح دہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم تہ بیما پنکلس رجرو تہ دی پہ انکار د رسول او پہ انکار د قرآن او پہ شرک کو لو باندے۔ او تجویف دئیوی دے یہ سکت کیں او بیا تسلی او امر دے دعوت کوونکی تہ سرہ د ذکر د توحید نہ پہ آخری درے ایاتو تو کیں۔

پہ دے ۳۰ کیں ترغیب دے پہ بیان کو لو د قرآن سرہ۔ فَنَّا كَرُ۔ فَأَعَادُوا لَاشَارَ دہ چہ ہرکلمہ د متقیان د بحث تہ معلومہ شوہ چہ د قرآن تہ قایدہ اغستونکی خلق شتہ دے نوکہ بل طرف تہ خلق تاتہ کاہن او مجنون وائی خود ہقوی د وچے بیان د قرآن مہ پر یگدہ او پہ دے ایت کیں اثبات د صداقت د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم دے۔ يَنْعَمْتَ رَبِّكَ قرآن نازلول پہ نبی باندے خاص نعمت دے۔

کاہن ہقہ دے چہ دعوی دے علم د غیبہ کوی او اکثر دروغ وی او مجنون ہقہ دے چہ بے نظمہ او بے قائلے خبرے کوی یعنی پہ کلام د نہی کیں دروغ نیشہ او دعوی د علم غیب ہم نہ کوی او کلام دے خبرے ہم نہ کوی۔

ستادہ زبردے منکرینو د رسول تہ او ام پہ کلام د عربو کیں استعما لیری د پائے د انتقال د یو خبرے تہ بے خبرے تہ او در سرہ زور تہ ہم وی۔ او د خلیل نہ روایت دے چہ پہ سورہ طور کیں ام د استقہام (د زورے) دے عطف نہ دے۔

رَبِّبِ الْمَنُونِ۔ منون زمانے او شپہ او ورخ تہ ویلے کیری جک کہ چہ د انسان عمر کہ وی او کمزورے کوی او مرگ تہ ہم ویلے کیری۔ او ابن عباس رضی اللہ عنہما نہ نقل دے چہ رب پہ قرآن کیں پہ نوزو کایو تو کیں پہ معنی د شک سرہ دے

او پہ دے خائے کیں پہ معنی د حوادثو سرہ دے چہ ہقہ ہم د شک پہ شان پہ خائے نہ تینگیبری او انسان لڑہ پریشان کوی۔ او دوی دا دے وچے نہ ویل چہ د شاعر نہ بہ دوی ویرہ کولہ ہستہ چہ پہ شعرو توجور و لوز مون پرید ناہی او کری نو د ہقہ مرگ پہ یے غوشتلو چہ ددہ تہ یہ پہ مرگ سرہ خلاصے مومو۔

قُلْ تَرَبَّصُوا فَإِنِّي مَعَكُمْ مِّنَ الْمُتَرَبِّصِينَ ﴿۳۱﴾ ط

تہ اوایہ انتظار کوئے یقیناً زہ تاسو سورہ ۵ انتظار کوؤنکو تہ یم ۔

أَمْ تَأْمُرُهُمْ أَحْلَامُهُمْ بِهَذَا أَمْ هُمْ قَوْمٌ

ایا حکم کوی دوی تہ عقلوہ ۵ دوی پدے باندے بلکہ دوی قوم

طَاعُونَ ﴿۳۲﴾ أَمْ يَقُولُونَ تَقَوَّلَهُ ۚ بَلْ لَدَّ

سرکشان دی ۔ ایا دوی وائی دکان تہ لے جو کریدے بلکہ دوی

يُؤْمِنُونَ ﴿۳۳﴾ فَلْيَأْتُوا بِحَدِيثٍ مِّثْلِهِ إِن كَانُوا

ایمان تہ راوری ۔ نو دوی راوری یوہ خیرہ ۵ دے پشان کہ چرے دوی

صَادِقِينَ ﴿۳۴﴾ أَمْ خُلِقُوا مِن غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ

رشتی وی ۔ ایا دوی پیدا کرے شویدی بغیرہ خہ فائے تہ ای

۳۱۔ تَرَبَّصُوا دا امر دتھدیدا (زورنے) دپارہ دے مَعَكُمْ یہ دے کیں اشارہ دہچہ
دمرگ یہ انتظار کیں بول برابر یو ۔

۳۲۔ دابل زجر دے حاصل داچہ داخیرے درسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یہ
یارہ کیں د عقل والو خیرے تہ دنی لیکن سبب طقیان او سرکشی دہ دویم ام
یہ معنی د بل سرہ عاطفہ دے ۔ اَحْلَامُ جمع د حلم دہ عقل تہ ویلے کیوری خکہ
عقل د انسان روستو د احتلام او د بلوغ تہ او د حلم (صبر) نہ پورہ معلومیری ۔

۳۳۔ دابل زجر دے متعلق دے د انکار د قرآن سرہ یٰلَئِنْ لَّا يُؤْمِنُونَ یعنی
تَقَوَّلَ (افتراء) تیشہ لیکن سبب د انکار د قرآن کفر عنادی د دوی دے ۔ فَلْيَأْتُوا
ایت د تھدی دے متعلق دے د تَقَوَّلَهُ سرہ ۔ بِحَدِيثٍ ہر کلام چہ یہ ہفے باندے
تلفظ کیدے شی کہ قدیم او کہ حادث وی نو ہفے تہ حدیث ویلے کیوری او اکثر
استعمال یے منقول کلام کیں کیوری نو د دے وجہ تہ قرآن تہ حدیث ویلے کیوری
او قرآن کیں اطلاق د حدیث پہ قرآن باندے تہہ کرتہ کرے شوے دے ۔ او
حدیث پہ معنی د نوی باندے پہ قرآن کیں تہ دے راعے نو قول د معتزلو باطل د
چہ ہغوی وائی چہ لفظ حدیث تہ معلومہ شوہ چہ قرآن مخلوق او حادث دے ۔

هُمْ الْخَالِقُونَ ﴿۳۵﴾ أَمْ خَلَقُوا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ

دوی پیدا کوؤنکی (دے خا نوؤدی)۔ ایہ دوی پیدا کریدی اسمانوتہ۔ او زمکہ

بَلْ لَا يُوقِنُونَ ﴿۳۶﴾ أَمْ عِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رَيْكِ

بلکہ دوی یقین نہ کوی۔ ایہ ددوی سرہ خزانے د رب ستا دی

أَمْ هُمُ الْمُصِطْرُونَ ﴿۳۷﴾ أَمْ لَهُمْ سُلْمٌ

یا دوی مقرر کرے شویدی (دے ہفے پہ تقسیم یاندے) ایہ دوی سرہ ہاؤنرے شتہ دے

يَسْتَمِعُونَ فِيهِ فَلِيَاتٍ مُسْتَمِعُهُمْ بِسُلْطٰنٍ

جہ غور پردی پہ ہفے کیں ورختونکی تو را دوری دعوی کوؤنکی د اور پناؤ ددوی دلیل

۳۵۔ ۳۶۔ ۳۷۔ دالجر دے پہ شرک د دوی یاندے اور دے پہ زعم د مشرکانو یاندے
چہ گمان کوی چہ موثر تہ اللہ تعالیٰ د توحید او د رسالت او د قرآن د منلو پہ بارہ ہفے امر
او تکلیف نہ دے را کرے اونہ را کوی حاصل د دوار وایا تو د دے چہ دا گمان خو
ہلہ ہمیع کیمے شی چہ پہ دے درے خبر و کیں یوہ خبرہ وی اول دا چہ ستاسو
پیدا ایش عبث او بے قائمے وی دویم دا چہ تاسو خان پخیلہ پیدا کرے وی دریم
دا چہ تاسو اسمانوتہ او زمکہ وغیرہ پیدا کرے وی لیکن پہ دے درے وار و کیں یوہ
خبرہ ہم نیشتہ نووے انکار کوئے۔ مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ یعنی بغیر دے نہ چہ دوی تہ
خہ امر و نھی او کرے شی۔ الْخَالِقُونَ اَمْ خَلَقُوا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ
دوی مستقل پیدا کوؤنکی دی یا پہ اشتراک د اللہ تعالیٰ سرہ، دویم دا چہ "خان" ہے
پیدا کرے دے او کہ اسمانوتہ او زمکہ ہے پیدا کرے دی۔

۳۸۔ دالجر ہم د مخکین سرہ متعلق دے یعنی کہ خالق تہ دی نو ایہ اللہ تعالیٰ د
خزائن اختیار متد دی۔ "خزانے د رزق باران وغیرہ یا خزانے د نبوت تقسیم کولو"
اَمْ هُمُ الْمُصِطْرُونَ دا ہم زجر دے یعنی کہ اختیار متد د خزانوتہ دی نو ایہ ہفے
یاندے د شوکت کولو او انتظام او تقسیم کولو د پارہ مقرر دی
حاصل دا چہ پہ دے دوار و خبر و کیں یوہ خبرہ ہم نیشتہ نو دوی وے د توحید
او رسالت تہ انکار کوی۔

مَبِينٌ ﴿٣٨﴾ أَمَرَ لَّهِ الْبَيْتُ وَلَكُمْ الْبَنُونَ ﴿٣٩﴾

بشکاره - ایٹا علاقہ لڑہ لوٹہ دی او تاسو لڑہ شامی دی ۔

أَمْ تَسْأَلُهُمْ أَجْرًا فَهُمْ مِنْ مَّغْرُورٍ ﴿٥٠﴾

ایا ته غوارے ددوی ته عوض نو دوی کوچه گستاوانه درانه شویدی .

أَمْرٌ عِنْدَهُمُ الْغَيْبِ فَهُمْ يَكْتُبُونَ ﴿٢١﴾ أَمْ

آیا دودی سرخ غیب (روسی) شسته تو دوی د هغه نه لیکل کوي . ۱۱

يُرِيدُونَ كَيْدًا ۖ قَالُوا الَّذِينَ كَفَرُوا هُمْ

غواہی دوی مکر کول (چٹول) تو ہتھ کسان چہ کفریہ کرے دے ہم دوی بہ

الْمَكِيدُونَ ﴿٢٧﴾ أَمْ لَكُمْ آلَاءٌ غَيْرُ اللَّهِ يُسَبِّحْنَ

یہ مکہ کنس کمزوری کریشی۔ ایا دوی لره حقدارۃ پند کے سیوا اذالکے تعالیٰ نہ شہدے ہاں دے

۳۱۔ دا زجر ہم متعلق دے دے انکار رسالت سرہ۔ یعنی آیا دوی پہ خہ ذریعہ آسمان
تہ ختلے شی چہ وی اوخہ خیر ذ غیب خان لہ راوری لکہ چہ دے بی صلی اللہ علیہ
وسلم تہ وی جبرئیل راوری۔ مَسْمَعُهُمْ یعنی کہ یو شخص دعویٰ پہ دروغہ سرہ ادا کی
چہ زہ ذ آسمان خیرے اورم نو ذ ہفتہ داخبرہ بغیر ذ دلیل تہ منظورہ تہ دہ لکہ دکھانتو
خبرے۔

۳۹ داہم زجر دے اور دے پہ مشرکین یا الملائکہ باندے اور رنگ اشارے
دہ ددوی لے عقلے تہ۔

سُئِلَ دَا زَجَر تَعْلُق لَرِي دَ اَنْكَار دَ رَسَالَتِ سِرِّهِ مَقْرُورٍ بِالْفَرَضِ كَه تَه دَوِي زَه شَخ تَا وَاَنْ
غَوَاكُ نَوَدَوِي بِر دَاشْتِ شَي كَوَلِي يَا دَ مَطْلُق تَا وَاَنْ بِر دَاشْتِ هِم تَه شَي كَوَلِي اَوِي پَه دِي كَبِي
اَشَارَه دَه اَخْلَاص دَ پِي قَبِي رَه چَه بِي اَجَر تَه تَبْلِيغ كَوِي -

۱۔ دا هم متعلق دے ڈا نکار در سالت سره اوڈ الغیب ته مراد وحی ده اویکٹیون
نه مراد لیکل دی یا ڈ الغیب نه مراد لوح محفوظ دے اویکٹیون ته مراد
حکومتہ او قبیلے کول دی ۔

۴۲ کیئدا امکرونه کول دپاراکه د قتل د نبي ياد هغه نه خلق اړول (پاتې په بل مخ)

اللَّهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿۳۳﴾ وَإِنْ يَرَوْا كِسْفًا مِّنَ

اللہ تعالیٰ ڈھنگ نہ چہ دوی ورلہ شریک جو ردی۔ او کہ چرے دوی اوبیتی یو تکرہ ۳۳

السَّمَاءِ سَاقِطًا يَقُولُوا سَحَابٌ مَّرْكُومٌ ﴿۳۴﴾

آسمان تہ را پر یو تو یک دوی بہ ادائی در یخ دہ لہ لہ باندے۔

فَذَرَهُمْ حَتَّىٰ يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي فِيهِ

تہ برینودہ دوی تردے پورے چہ مغال: بہ شی دھقہ ورخ سرہ چہ بہ ہنہ کتب بہ دوی

يُصْعَقُونَ ﴿۳۵﴾ يَوْمَ لَا يُغْنِي عَنْهُمْ كَيْدُهُمْ

بے ہوشہ کریشی ، بہ ہنہ ورخ چہ تہ بہ شی دفع کولے ددوی تہ مکرو تہ ددوی

او منع کول پہ مختلفو حیالو سرہ۔ قَالِ الَّذِينَ كَفَرُوا دَايِعٌ ذَرَكُوا دَپَارَہ دَ تعمیم تول کافرانو تہ۔ هُمُ الْمَكِيدُونَ یعنی ددوی دکیدونو د وایسے بی اثر بہ پہ دوی باندے راشی لکہ چہ فرمائیلے دی وَلَاحِقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ إِلَّا بِأَهْلِهِ۔

۳۴ دازجر دے پہ شرک ددوی باندے یعنی ددوی الہ تیشہ چہ د مغلوب کیدلو تہ یے بیچ اوساقی یا د دوی کیدلو تہ لہ کامیاب کری۔ تردے پورے لفظ دَام خوارس کرتہ ذکر شو دویم اَمَر پہ معنی دَیْل سرہ دے لکہ چہ مخکن ذکر شول او باقی تول استفہام دَورے او دَ تو بیچ دَپارہ دی۔

۳۵ دازجر دے پہ عناد کولو سرہ د تخویف دنیوی تہ او داجواب دہنہ مطالعہ ددوی دے چہ پہ سورۃ بنی اسرائیل ۳۴ کتب ذکر شویدہ۔ کِسْفًا پہ سکون دَس سرہ واحد دے او پہ فتحہ دَس سرہ جمع دہ يَقُولُوا قرطبی ویلے دی چہ ذاقول ددوی دوج دَ عناد تہ دے یا دوج د تقلید تہ دے او د ادوارہ دے پہ ہغوی کتب موجود دی۔ مَرْکُومٌ داوائی پہ دفع د وہم کتب چہ دا خوور یخ تہ دہ ور یخ خو نرے وی نو دوی اویل چہ دا مرکوم دے۔

۳۶ دا تفریح دہ پہ مخکن تولو دجرو تو باندے چہ بنا دی پہ عناد ددوی قَذَرَهُمْ مراد ددے نہ زور تہ او تخویف د عذاب دے مقصد دا تہ دے چہ ہیخ ورتہ مہ وایہ نو دایہ آیت د قتال سرہ منسوخ تہ دے۔

حَتَّىٰ يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ مراد ددے تہ ورخ د عذاب د دنیا دہ پہ ہنہ چا باندے چہ

شَيْئًا وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ﴿٥١﴾ وَإِنَّ لِلَّذِينَ

ہیچ ضرر او نہ بہ ددوی سرہ مباد کی دیشی - او یقیناً ہخہ کسانو لہ

ظَلَمُوا عَذَابًا دُونَ ذَلِكَ وَلَٰكِنْ أَكْثَرُهُمْ

چہ ظلم ئے کرے دے عذاب دے مخکن د قیامت نہ او لیکن اکثر د دوی

لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٢﴾ وَأَصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ

نہ پوہیدی - او صبر کوہ قیصل د رب ستا نہ یقیناً نہ

يَا عَيْنُنَا وَسَيِّئَ بِحُكْمِ رَبِّكَ جِئْنَا

زمنو یہ سترگو کیں ئے او تسبیح وایہ سرہ د حمد د رب ستا نہ یہ ہخہ وخت

چہ یہ دنیا کیں عذاب راخی او ورخ د قیامت د عامو متکونینو عذاب د پاره دہ
يُصْعَقُونَ دَهِبًا يَأْكُلُونَ قِيَامَتِ دَوْجٍ نَه يَه بے ہوشہ شی یا د صقع نہ مراد
مرکب دای دی یہ عذاب د دنیا سرہ

۵۱ یہ دے کیں ذکر د ہیبت د ورخ د عذاب او د قیامت دے یوم د ایدال دے
د یومہم نہ

۵۲ دا ہم تخویف دے دُونَ ذَلِكَ دُونَ یہ معنی د مخکن یا یہ معنی د سیوا سرہ دے
ذَلِكَ اشارہ دہ یوم تہ چہ یہ مخکن ایت کیں ذکر دے او دے عذاب تہ مراد د دنیا
تور عذابو تہ دی لکہ لوکہ مرضو تہ قحطو تہ د ژوند تنگ والے وغیرہ او دارنگ
عذاب قبر مراد دے لکہ چہ قرطبی او خطیب شربیتی ویلے دی

وَلَٰكِنْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ یعنی چہ عذابو تہ د دنیا وریا تہ راشی لیکن دوی
نہ پوہیدی چہ دا عذاب دے او د خہ مقصد د پاره دے لکہ چہ حدیث کیں
وارد چہ منافق ناجورہ شی او بیا جورہ شی نو د دہ مثال د اوین دے تہ پوہیدی چہ
د خہ د پاره ئے دے تہ لے و د او د خہ د پاره ئے پرانستلو

تَقُومُ ۶۸ وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَإِدْبَارَ النُّجُومِ ۶۹

چہ اودریوئے، او دے شے نہ ہم تسبیح دایہ او پہ وخت دے شاگرخولو دے ستورو کیں۔

۶۸ دا عطف دے پہ قدرہم باندے۔ لِحُكْمِ رَبِّكَ فیصلہ دے عذاب دے چہ سختیں ایت کیں ذکر شہ۔

فَاِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا داصفت دے اللہ تعالیٰ پہ ظاہری معنی باندے دے او کیفیت باندے یے اللہ تعالیٰ پوہیری خواشہ دے چہ اللہ تعالیٰ تالہ دینی او ستاحفاظت ہم کوی نوویہ مہ کوہ۔

وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ دَا دپارہ دے دفع کولو دے حزن دے لکھ چہ دے سورة حجر یہ ۹۷ کیں تیر شویدی او پہ دے کیں دعویٰ دے توحید ہم دے۔

حِينَ تَقُومُ دعام دے ہر قیام تہ شامل دے کہ دے خوب نہ بیداریدال دی او کہ دے یو مجلس نہ پاسیدال دی او کہ موخ تہ اودریو دی او کہ دعوت او تبلیغ تہ اودریو دی پہ دے یو لو حال تو نو کیں مستون اذکار نقل کرے شویدی۔

وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ، تسبیح عام دے موخ کول تلاوت دے قرآن او تسبیح ویل او توحید بیانول یو لو تہ شامل دے لفظ دین پہ بعض رتکرہ باندے دلالت کوی ماہنام او ما سغوتن او وخت دے تہجد تہ اشارہ دے۔

وَإِدْبَارَ النُّجُومِ ادیار مصدر دے یعنی وخت دے شاگرخولو دے ستورو او ہفتہ وخت دے صبا بیکارہ کیدالو دے چہ پہ دفعہ وخت کیں ستوری پہ پتیدالو باندے شوروشی او مراد دے تہ دہ رکعتونہ سنت دے فجر دی او دا پہ حدیث دے ترمذی کیں وارد دی یا مراد تربتہ سنت او فرض دے فجر دی۔

تنبیہ لفظ دے ادیار مصدر دے او مفرد دے یو یو وخت تربتہ مراد دے او ادیار السجود رقی سن کیں ادیار جمع دے دیر وختونہ تربتہ مراد دی لکھ پہ تفسیر دے سورة ق کیں تیر شویدی۔

(الحمد لله چه ختم شو تفسیر دے سورة الطور پہ فضل دے اللہ تعالیٰ سرہ)

سُورَةُ النَّجْمِ
۵۷ مَكِّيَّةٌ ۲۳

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْمَائِدَةُ
۶۲۳
رُكُوعَاتُهَا

وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَىٰ ① مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ

او قسم دے یہ ستوری کلاہ چہ راگز شی (دخیل گائے تہ) - تہ دے بے زارے ستاسو ملکرے

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُورَةُ النَّجْمِ

رابطہ دے دے مخکن سورت سمرہ پہ دیر و جو ہو سرہ دے۔ اولہ وجہ دادہ چہ پہ
مخکن سورت کیں دیر زجرونہ و وہ منکرینو باندے نو پہ دے سورت کیں زجرونہ
دھقوی پہ دلیل باندے چہ اتباع دظن او دھوی دہ۔ دومہ وجہ دادہ مخکن سورت
کیں وقوع دعداب ذکر وہ نو پہ دے کیں سبب دعداب ذکر کوی۔ دریمہ وجہ دادہ
مخکن سورت کیں زجرونہ پہ انکار درسول باندے نو پہ دے سورت کیں اثبات د
صداقت درسول دے۔

دعویٰ دسورت۔ اثبات دصداقت درسول دے چہ دارسول پہ شرکیا تو
باندے رد کوی پہ دلیل دوسی سرہ او مشرکان دلیل نیسی پہ گمان او پہ خواہش سرہ
اورد دے پہ مشرکین یا ملائکہ والجن او انس او ستورو باندے او پہ شرک
فی العلم او عبادت او شفاعت شرکیہ باندے او دعویٰ دتوحید پہ ۵۷ کیں ذکر دہ۔
خلاصہ دسورت۔ داسورت تقسیم دے دہہ بابونوتہ اول باب تفسیر پورے دے
پہ دیکیں شہادت دے پہ صدق درسول صلی اللہ علیہ وسلم پہ ذکر دتہ احوالو
دھخہ سرہ دتہ حالہ تو دجبرئیل علیہ السلام۔ بیا زجر دے پہ مشرکینو باندے
پہ تہہ طریقو سرہ اورد دے پہ مشرکین یا ملائکہ او جن او انس باندے اورد
دے پہ دلیلونو دمشرکانو باندے۔

تفسیر ۱۔ وَالنَّجْمِ دا قسم دے دیارہ دشہادت ذکر کولو دما بعد دیارہ۔ پہ دیکیں
دیر اقوال دی اول قول دادے چہ النجم ترقی رتلے پیرونہ (ستوری دی چہ ہخہ
اوی ستوری دی پہ یو گائے راجم وی۔ دویم قول مراد بول ستوری دی۔ پہ دے
دوارو قولونو کیں النجم مفرد جنس دے او مراد تربیتہ جمع دہ۔ دریم قول ہخہ
خاص ستورے چہ شیطان پہ ہخہ سرہ اویشتلے شی۔ (پاتے پہ بیل مخ)

وَمَا غَوَىٰ ۖ وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ ۚ

او تہ وحدانہ تیر و تے دے، او خبرے تہ کوی دے ۚ خواہش تہ .

اولف لام پہ النجم کنیں عہد ذہنی دی خلورم قول نجم قرآن دے حکم چہ نجم
قسط (حصہ) تہ ویلے کیری او قرآن پہ دیرو قسطو نو سرہ نازل شویدے او پہ دیرو
حصہ بانداے مشتعل دے۔ اڈا ہوی پہ اول او دویم سرہ مراد دے تہ غائب کیدل
دی۔ او پہ دریم قول سرہ مراد دے تہ بنکناہ راویشتل دی پہ شیطان پسے او پہ خلورم
قول سرہ مراد دے تہ نازلیدل د قرآن دی۔ او مناسبت د قسم د مقسم لہ سرہ دا دے
ہرکلا چہ مراد تریا ستوری شی نو ثریا پہ بولو ستور و کنیں لید و نکو تہ نبیہ بیکاریری
اودا ما سخوتن بیکارہ کیری کلا چہ میوے پنے شی۔ نو دارنگی آخری نی پہ بولو
انبیاء و کنیں دیر بیکارہ دے خصوصاً پہ معجزہ د قرآن سرہ میوے د حکمت نو پورا
پنے شوے او د شکو تو شبہاتو بیجے او تلو۔ او ہرکلا چہ مراد قول ستوری شی نو مناسبت
دادے چہ بول ستوری غائب شی نور نرا د صبا او بیا عمر بیکارہ شی دارنگی نور رسول د
اللہ تعالیٰ غائب شول او آخری رسول د صبا او د نمر د رنرا پشان بیکارہ شو۔ او پہ دریمہ
توجیہ سرہ مناسبت دادے چہ ستوری ویشتلے کیری د پارہ د شہلو د شیطانا نو د
دے د پارہ چہ کاہنان پہ قرآن کنیں تلپیس پیدا تہ کیری او دے رسول صداقت پورہ
بیکارہ شی اودا نبیہ (چہ شیطانان ترے کیری د آخری رسول د راتلو پہ زمانہ کنیں)
پہ سورۃ جن کنیں ہم ذکر کرے شویدے۔ او پہ خلورمہ توجیہ بانداے مناسبت بیکارہ
دے یعنی چہ قرآن نازل شو نو دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم بارہ کنیں د گمراہے او
سرکشے ہیج تصور او کمان پائے تہ شو۔

سٹ دا جواب قسم دے۔ فرق پہ میخ د ضلال او غوایت کنیں پہ دیرو وجوہ سورہ
دے اولہ وجہ دادہ چہ ضلال دادے چہ مقصد تہ د رسیدلو بالکل لاریہ ہوی
او غوایت دادے چہ مقصد تہ طریق مستقیم تہ وی۔ دویمہ وجہ دادہ چہ ضلال
عام دے عقیدہ او غلو نو دوار تہ شامل دے او غوایت خاص دے یہ عقیدہ فاسدہ
پورے۔ دریمہ وجہ دادہ چہ ضلال دادے چہ دلاریہ تہ خطا شی او غوایت دادے
چہ د مقصد تہ خروج تہ شی۔ خلورمہ وجہ دادہ چہ ضلال گمراہ کیدل دی پہ بے
علمی سرہ او غوایت گمراہی دہ سرہ د علم نہ عناداً۔

سٹ دا دویم جواب قسم دے یعنی کلام دے رسول د ہر قسم د خواہشات و نفسانیات

إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ ۖ عَلَّمَهُ شَدِيدُ

تہ دہ دا مگر وحی چہ وحی کیدیشی، خود تہ کیدیدہ دہ تہ سخت

الْقَوَىٰ ۖ ذُمِرَۥٔ فَاسْتَوَىٰ ۖ وَهُوَ

قوتو تو والہ، خاست والہ تو برابر شو، او حال داچہ دے

يَا لَافِقِ الْاَعْلَىٰ ۖ

وؤ یہ اوچتہ غارہ پاندے۔

تہ پاک دے۔ یَنطوق ہر ہفتہ خبرہ چہ دے خُطے تہ راوشی، او دا شامل دے قرآن تہ یہ
وخت دے تلاوت کولو کیں او شامل دے احادیثو تہ چہ دا دواہہ دے اتباع ہوی تہ
تہ دی صادر شوی۔

سے۔ دادریم جواب قسم دے او هُو تہ مراد بول ہفتہ کلام دے چہ نبی صلی اللہ
علیہ وسلم نے دے خُطے خُطے تہ راویا سی "قرآن او احادیث" بلکہ دہفتہ افعالو او احوالو
تہ ہم شامل دے لکہ چہ یہ سراج المتیر کیں لیکے دی۔ بعض اہل علمو دے ایت
تہ دلیل ذکر کرے دے چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم لہ اجتہاد کول منع وؤ لیکن
جواب دادے چہ دہفتہ دے اجتہاد رچہ عمل بہ وریا ندے کیدے شو بہ ہم
یہ وحی سرہ تائید کیدے شو تہ ہفتہ ہم یہ وحی کیں داخل وؤ۔

سے۔ یہ دے کیں ذکر دے صداقت دے رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم دے
یہ بلہ طریقہ چہ دے ہفتہ حاصل یہ غورہ تفسیر سرہ دادے چہ دے رسول تہ
جبرئیل علیہ السلام تعلیم ور کپیدے او دہفتہ سرہ لیدل ہم شویدی۔

مراد دے شدید القوی تہ جبرئیل علیہ السلام دے یہ دلیل دے سورۃ تکویر ست سرہ
او بعض مفسرینو دے دے تہ اللہ تعالیٰ مراد اٹھستے دے لیکر ہفتہ قول صحیح تہ دے۔
ذُمِرَۥٔ۔ مڑہ صحت او قوت دے بدن تہ ویلے کیری لکہ چہ یہ حدیث کیں راغلے دی
رَلَا تَحِلَّ الصَّدَاقَةُ لِغَنًی وَلَا لِذَی مِرَّةٍ سَوًی (او مڑہ خاستہ صورت تہ ہم ویلے
کیری۔

وَهُوَ يَا لَافِقِ الْاَعْلَىٰ دا ضمیر ہم جبرئیل علیہ السلام تہ راجع دے او پہ دیکیں
واقعہ دے ابتداء دے وحی تہ اشارہ دہ چہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم تہ جبرئیل
علیہ السلام یہ مکہ کیں ابطح مقام کیں یہ اصلی شکل کیں (پاتے پہ بل مخ)

شَمْرَدْنَا فَتَدَالِي ۸ فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ

بیا نزد می شو نو بنه نزد می شو نو شو به مقدار د پاتو د دوه لیکن

أَوَاذُنِي ۹ فَأُولَىٰ إِلَىٰ عَبْدِهِ مَا أُولَىٰ ۱۰

بلکه زیات نزد می - نو و سی ہے - او کبر بندہ د الله تعالیٰ ته هغه چه و سی ہے او کبر -

بنکاره شو چه د هغه شپږ سوه وزی وے او د آسمان کناره یی پته کړی وے
ار فقی هغه طرف د آسمان ته ویلے کیږی چه صبا او نمر تریته بنکاره کیږی .
ابن جریر ویلے دی چه د ضمیر محمد صلی الله علیه وسلم ته راجع دے او پدیکن
اشاره ده واقع د معراج سماوی ته چه د واره د معراج په شپه د زمک نه منځی
شول او د آسمان افق ته اور سیدل . بیا ابن کثیر په دے قول باندے رد کړی
دے لیکن د توجیه په لحاظ سره دا قول صحیح دے .

س ضمیر ونه په اول تفسیر جبرئیل علیه السلام ته راجع دی او په دویمه توجیه
رسول الله صلی الله علیه وسلم ته راجع دی او نزدیکت الله تعالیٰ ته مراد دے .
فَتَدَالِي په اصل کنین د بړه طرف نه کور طرف ته او یزان کیدلو ته ویلے کیږی یعنی
جبرئیل علیه السلام را کوز شو د افق نه او په معنی د بنه نزدیکت سره هم استعمالیږی .
قَابَ قَوْسَيْنِ - قاب په عرف د عرب کنین د قوس (کمان) د مقبض (د نیولو ځای) ته
نه تر سره پورے ته ویلے کیږی . او نیول خو په میخ کنین وی نو هر طرف ته
یو یو قاب شو نو معلومه شوه چه په هر قوس کنین دوه قاب دی لکه لسان العرب
کنین هم د یو یو دے ته ویلے کیږی . نو په دے مقام کنین د دوه قوسونو یو یو طرف مراد دے نو په
اصل کنین قابا قوسین وو او بعضو ویلے دی چه په عبارت کنین قلب دے یعنی قابا
قوس د یو قوس دوه قابونه . بل قول دا دے چه قاب دلته په معنی د فقط مقدار
سره دے لکه چه ابن اثیر ویلے دی بیا دا تشبیه عرب د نزدیکت د پاره
استعمالوی په دے وجه چه د دوه دشمنانو صله په ادشوه نو هر یو به خپل
قوس را وړلو او د واره قوسونو قابو ته به یی د یو بل سره پیوست کړل نو مطلب
په یی دا وو چه ائینه د پاره به مونږ د مخالف دشمن په مقابله کنین د یو طرف ته
حمله کوو او مونږ به یو یو .

س عبدالله ضمیر الله تعالیٰ ته راجع دے برابره خیره ده که او لخی ضمیر جبریل

مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَى ۖ أَفَتُنَسِّئُونَ

انکار نہ دے کرے زہرہ، دھت نہ چہ لیدلے دے۔ ایا تا سو جگرہ کوئے ددہ سرہ

عَلَىٰ مَا يَدْرِي ۖ وَلَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْرَىٰ ۖ

پہ ہفتہ خیز بانسے چہ دھت لیدلے دے۔ او یقیناً دہ لیدلے دھت لہر ہل خل،

تہ راجع وی او کہ اللہ تعالیٰ راجع وی۔ پہ اولہ توجیہ سرہ مراد دوسی نہ ابتداء دسورہ
مدثر دہ یا نور اقوال ہم دی او پہ دویمہ توجیہ سرہ دوسی مبہم دہ۔
سک پدیکیں صداقت د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم پہ رؤیت سرہ ذکر کوی برابرہ
خبرہ دہ چہ رؤیت (لیدل) د جبریل علیہ السلام دی لکہ چہ دا غورہ اوظاہرہ توجیہ
دہ یا لیدل د اللہ تعالیٰ مراد دی لکہ چہ روستو تحقیق کیدی۔ ہرکله چہ جبریل مراد
نہی نو مراد د رؤیت نہ لیدل پہ سترگو سرہ دی او مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مطلب دادے چہ
زہرہ ہم د سترگو سرہ موافقت کریدے یعنی لیدل یے یقینی دی۔ او أَفَتُنَسِّئُونَ کہیں
خطاب مشرکانو تہ دے چہ د جبریل علیہ السلام پہ لیدلو کہیں د دے نبی صلی اللہ علیہ
وسلم سرہ جنگ مہ کوئے۔ او ہرکله چہ مراد لیدل د اللہ تعالیٰ وی نو د عبد اللہ بن
عباس رضی اللہ عنہما د قول مطابق مراد د دے نہ لیدل دی پہ زہرہ سرہ داروایت امام مسلم
پہ روایت د ابو العالیہ سرہ د ابن عباس رضی اللہ عنہما تہ نقل کرینا پدیکیں ویلے دی راہ
بقوادة مرتین رہ زہرہ سرہ یے دودہ کرتہ لیدلے دے) او پہ روایت د ترمذی کہیں د
ابن عباس رضی اللہ عنہما تہ رای محمد زہرہ مطلق ذکر کریدے او ترمذی ویلے دی چہ دا حدیث
حسن غریب دے او مراد د دے مطلق تہ مقید رہ زہرہ سرہ) دے او قراء یعقوب د انس
رضی اللہ عنہ او د حسن او عکرمہ تہ د لفظ نقل کرے دے چہ راہ بعینہ چہ اللہ تعالیٰ
یے پہ سترگو سرہ لیدلے دے او ابن کثیر دھت ہارہ کہیں ویلے دی چہ وقیو نظر۔
حاصل دادے چہ لیدل د اللہ تعالیٰ پہ شپہ د معراج کہیں مسئلہ اختلافیہ دہ غورہ دا
دہ چہ یقینی ثبوت یے نیستہ۔ ابن کثیر او دیرو محدثینو غورہ کریدے چہ لیدل یے نہ کاشوی
او خطیب شربیتی او بعضو مفسرینو دوم قول غورہ کرینا او قرطبی د مارأی او علی مایری پہ تفسیر
کہیں دا قول ہم نقل کریدے چہ مراد د دے تہ ہتہ بول اسمانی حالات او بیت المقدس دے
چہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم د معراج پہ شپہ کہیں لیدلے دے او پہ ہتہ کہیں مشرکانو شک او جدال کوئے
سک پدیکیں ہم دودہ قولو تہ دی اول دا چہ ضمیر راجع دے (پاتے پہ ہل مخ)

عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَى ⑭ عِنْدَهَا جَنَّةُ

د سدرۃ المنتہی پہ خواکین - چہ د ہف سرہ نزدی جنت

الْمَأْوَى ⑮ اِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشَى ⑮

المادی دے - کوم وخت چہ پت کر و پیرے لہ ہفہ خیر و نوحہ پت پے کرو

جبرئیل علیہ السلام تہ دویم داچہ اللہ تعالیٰ تہ راجح دے او کزلہ پہ معنی دمرہ سرہ دے لیکن تعبیر پے پہ تزلہ سرہ کریدے (یعنی راکو خیدال) تو مراد داچہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم دعرش دطرف تہ راکوز شو او دہفہ پہ ہفہ شہ کین خستل راکو خیدال پہ اسمانوں کین دیر کرتہ وڈ لکہ چہ پہ حدیث معراج کین دی چہ موسیٰ علیہ السلام (شیرم اسمان) تہ دیر کرتہ تلے راغلے دے۔ یا مراد دے تہ راکو خیدال دجبریل دی۔ یا مراد دے تہ نزول د اللہ تعالیٰ دے او نزول صفت د اللہ تعالیٰ پہ صحیح حدیث کین راغلے دے رچہ د شہ پہ اخر کین اللہ تعالیٰ نزدی اسمان تہ نزول کوی) لیکن دکیفیت پہ لحاظ سرہ متشایہ دے پہ ہفہ بات دے اللہ تعالیٰ عالم دے اولہ ہر یوا احتمال شی خوپہ ایت کین اسمانی معراج تہ اشارہ دہ حکمہ د سدرۃ المنتہی سرہ لیدال او د ہفہ حالات کتل پہ شہ د معراج پورے خاص دی پہ سبب د احادیثو د معراج سرہ، نو شوک چہ وائی چہ اسمانی معراج د قرآن تہ ثابت تہ دے نو ہفوی جاہلان دی۔

۱۵ ۱۶ ظاہر دادہ چہ دا طرف د رائی دے یعنی لیدونکے رچہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وڈ) د سدرۃ المنتہی سرہ وڈ او دمرئی (یعنی جبریل یا اللہ تعالیٰ) سرہ د تعلق ہم احتمال لری سدرۃ المنتہی اضافت دے مکان تہ یعنی پہ منتہی مکان کین دتہ او تہ دہ یا اضافت د محل دے حال تہ یعنی داونے سرہ منتہی دہ - او دے وجہ تسمیہ کین دیرا قوال دی یو داچہ د ملائکو د ختلو د پارہ منتہی دہ دویم داچہ ارواح د مؤمنانو ہفہ تہ ور رسیبری دریم دا چہ منتہی د علمونو دہ او د ماوردی تہ نقل کرے شویدی چہ تخصیص د پیرے پے دے وجہ تہ کریدے چہ پہ ہفہ کین درے صفتونہ دی عا او کد سورے عا مزیدار خونہ عا خائستہ یوئی، نو دارنگ ایمان ہم مشتمل دے پہ قول او عمل اونیت باندے نو یوئی دے پہ شان د قول د ایمان دے او سورہ دے

مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَى ۝ لَقَدْ رَأَى مِنْ آيَاتِ

تہ دے کوک شوئے نظر ددہ او تہ دحدانہ تیر شوید۔ یقیناً دہ اولیدلے د نخبو د قدرت

رَبِّهِ الْكِبَرَى ۝ أَقْرَأَ يَتِمُّ اللَّهُ

د رب خیل تہ لوئے نخبے ۔ ایا تاسو سوچ کرے دے یہ حال د لوت

پشان د عمل د ایمان دے او خوند د دے پشان د نیت د ایمان دے دے دے وجہ
تہ دامل د ارواحو د مؤمنانو دے۔ عِنْدَ هَاجَتِهِ الْمَاوَى د تعریف د مکان د جنت
دے چہ جنت اوس پہ اوم اسمان کین د سدرۃ المنتہی سرہ دے اگرچہ وسعت
د جنت خو د اسمانوتو او زمکے تہ لوئے دے لکھ چہ سورۃ العمران ۱۳۳ او
سورۃ حدید ۲۱ کین ذکر دی لیکن اللہ تعالیٰ قادر دے چہ یہ لہر کھائے کین
لوئے خیز کھائے کری لکھ چہ یہ یوہ سترگہ کین دیرہ دنیا پہ نظر کولو کین کھائے
کولے شی یعنی یہ یوہ سترگہ باندے بندہ خومرہ دنیا تہ نظر کولے شی۔

إِذْ يَغْشَى السَّدْرَةَ مَا يَغْشَىٰ ۚ فِي هَاجَتِهِ رَأَىٰ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ
سروندو و او اکثر اہل علم وائی چہ مراد د دے تہ ملائک دی او یہ حدیث د
معراج کین وارد دی چہ یہ شپہ د معراج کین کھ سدرۃ المنتہی تہ بوتلے
شوم نو د ہفے پانرے پشان د خوگونو د ہاتیانو وے او د ہفے بیرے پشان د
متکو د فجر مقام وے او ہر گاہ چہ امر د اللہ تعالیٰ ہفے لہر پتہ کرہ نو داسے بدالہ
شوہ چہ ہیچوک د مخلوق د اللہ تعالیٰ تہ د ہفے د ستائے کولو طاقت نہ لری۔ او
لفظ د مَا يَغْشَىٰ مبہم دے چہ دلالت کوی پہ عظمت د ہفہ خیزو تو باندے۔
مکا پہ دے کین صفت د نبی صلی اللہ علیہ وسلم دے چہ ہفہ د دغہ مقام
دیر ادب کرے دے او د خیل مقصد تہ علاوہ بل طرفتہ نظر تہ دے گر کھولے
د مقصد تہ نظریں طرف تہ پہ گر کھولے دویہ طریق دی یو دا چہ د ہفہ مقصد تہ
خی طرف یا کس طرف تہ اذکور دی یا د مقصد د کھائے تہ نظر ورت کر دی د نبی
صلی اللہ علیہ وسلم تہ ئے د دے دوارو تنی کریدہ، پہ مَا زَاغَ سورہ د اول قسم نفی
دہ او یہ مَا طَغَىٰ سورہ د دوم قسم نفی دہ۔

۱۸ مَنْ لَفْظٌ دلالت کوی چہ یہ بولوا یا تو ئے احاطہ تہ دہ کرے بلکہ بعض
ئے لیدلے دی او آیت الْكِبَرَىٰ لفظ عام دے ہفہ بولور پاتے پہ بل مخ

وَالْعُرَى ۱۹ وَمَنْوَةُ الثَّالِثَةِ الْاُخْرَى ۲۰

او د عزی ۱ او د منات چہ دریم ۲ روسو دے .

حالتونو ته شامل دے چہ په شپه د معراج کین ۲۱ لیدل وؤ، د انبیاء علیهم السلام سره ملاقات کول، جنت او جهنم لیدل او په هغه دواړو کین د هغه اهل متشکل کیدل او د هغوی لیدل او جبرئیل علیه السلام په شکل د رفرق (شین فرش) کین لیدل او نور ملائک لیدل. او ابن کثیر ویلے دی چہ من آیات ربه لفظ دلیل د چہ الله تعالی ۲۲ ته دے لیدل. لیکن څوک چہ د الله تعالی لیدل ثابتوی نو د تیر شوی (ما کذب الفؤاد ما رای) ایت له ثابتوی او په دے ایت کین د هغه نلی هراختا نیسته.

سنة هرکله چہ صداقت د نبی صلی الله علیه وسلم ذکر کړو چہ د دغه خبره ۲۳ بتوله وحی ده د الله تعالی د طرف نه په واسطه د جبرئیل سره نو اوس مقصدا د وحی ذکر کوی چہ هغه رد دے په شرک د مشرکانو باندے یعنی د مشرکانو دلیل په شرک کولو ظن او اتباع د هوی دے او دلیل د نبی صلی الله علیه وسلم وحی ده.

اقرء یکتما د زجر دے مشرکانو ته یعنی تاسو سره علم او دلیل شته دے چہ دا معبودان ستاسو مالک د نفع او د ضرر دی او حقدار د الوهیت دی ؟

اللات د دے دریو تخصیص ۲۴ د دے وچ ته او کړو چہ دوی د مشرکانو په نیز ۲۵ ډیر مشهور او لوښه معبودان وؤ. امام بخاری د ابن عباس رضی الله عنهما نه روایت ذکر کړې دے چہ لات یو سره وؤ چہ د حاجیانو د پاره به ۲۶ سټوان د دغور ویا او بو سره لړل او هغوی ته به ۲۷ د خوراک د پاره ورکول یعنی سخی او بزرگ وؤ. او قرطبی ویلے دی، هرکله چہ مشرکانو به د هغه د قبر عبادت کوؤ او هغه چہ په کومه کټه باندے تاست وؤ او سټوان به ۲۸ د پاره کول نو تحقیق قبیله د هغه کټه عبادت شور وکړ او د هغه د پاره ۲۹ د یو کو ته جوپه کړه او هغه به ۳۰ د غلا قوتو باندے پټه کړه ده او طوافونه به ۳۱ د هغه کول او هرکله طایف فتح کړه شو نو رسول الله صلی الله علیه وسلم مغیره بن شعبه رضی الله عنه او ابوسفیان او لیولو او هغه ۳۲ د ونړولو او کوپه ۳۳ د اوسیزله اولاد په شد د تا سره دے او تحقیق پکین هم جایز دے.

وَالْعُرَى امام نسائی روایت نقل کړې دے چہ هرکله مکه فتح کړه شوه نو

رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم خالد بن الولیدؓ نخلہ مقام رہے میثع ذمکہ اوطائف
 کیں) تہ اولیو لوچہ ہفہ خائے کیں عزی وہ نو خالد ورتہ رائے او پہ ہفہ
 خائے کیں ذکیکر درے اونے دے ادیو کو تہ وہ رچہ پہ ہفہ کیں بہ ذ عزی
 عبادت کیدلو) ہفہ اونے یے پریکرے او کو تہ یے او ترو لہ او بیا رائے رسول اللہ
 صلی اللہ علیہ وسلم تہ یے خبر ور کر و ہفہ ورتہ او فرمائیل واپس لار شہ تا ہج
 کار تہ دے کرے ر یعنی عزی درنہ پائے شویدہ) ہرک لہ چہ واپس رائے نو
 منجوران ذ عزی ورتہ راجع شول او چفہ کرے یا عزی یا عزی ر یعنی خالد بن
 الولید یے پہ ہفہ سرہ و یرو لو) ناسا پہ یوز ناتہ بر بندہ بید سرے رانیکارہ شوہ
 او پہ سرے خان لہ خاوریے اچولے نو خالد رضی اللہ عنہ ہفہ پہ تودہ باندے
 قتل کر لہ بیا واپس رائے نو رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم او قنائل دغہ عزی
 وہ او بیا پہ یے عبادت اونکرے شی نو معلومہ شوہ چہ دا پیرے وہ او قریش
 او بنی کنانہ دا پہ دویمہ مرتبہ کیں معبودہ گنر لہ او ذ ہفہ ذ کو تہ تہ پہ یے طوافو
 کول او ذ ہفہ پہ نوم باندے یے نذر و تہ و رکول۔ نو پہ دے لفظ کیں رد دے پہ
 مشرکین بالجن باندے۔

وَمَلُوۡةٌ دَاۡهَمٌ ذِیۡوِ اَنْۡسَاۡنٍ نُّوۡمٌ وَّ ذُرۡجۡہُ ذَدُوۡیۡیَہُ نِیۡزٌ بَانَۡدَیۡیَہُ بَزَرۡگٌ وَّ ذُرۡجٌ وَّ ذُرۡجٌ
 قدا ید مقام کیں اوس او خزر ج ذ ہفہ پہ نوم یوہ کو تہ جوہہ کرے وہ او پہ
 ہفہ باندے علا قوتہ اچولے و ذ ہفہ طوافو تہ یے کول او پہ ہفہ خائے کیں
 دیر خاوری ذ منات پہ نوم سرہ ذبح کول۔

رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ابوسفیان یا علی بن ابی طالب اولیو لو او ہفہ یے
 او ترو لہ۔

الثَّالِثَةُ دَامَشَقُ تَحَدَّیۡیَہُ وَّ جَہُ نَہُ ذَکَرُ کِرۡلُوۡجَہُ جَاہِلِیۡتِیۡہُ وَالۡوَمَنَاتِیۡہُ دَرِیۡمَہُ
 درجہ کیں معبود گنر لو۔

الرَّخۡزِیۡ سَوَالِیۡہُ۔ عَادَتِ دَعَبُوۡ دَادَیۡہُ چہ اخری ذ دویم پہ صفت کیں ذکر
 کوی او دلتہ خود دریم پہ صفت کیں ذکر کرے شوے دے؟

جواب:- اخری پہ معنی ذ متاخرہ سرہ دے یعنی دے ذ مخکنو دواہو تہ پہ
 مرتبہ کیں روستو دے۔ اخری ذ عدد مراد تہ دے، نورجواہو تہ ہم شتہ لیکن
 ہفہ غورہ تہ دی پہ ذکر ذرات او منات سرہ رد دے پہ مشرکین بالجن
 باندے۔

الْكُمْ الذِّكْرُ وَلَهُ الْأَنْتَى ۝ تِلْكَ إِذْ أَوْحَيْنَا

ایا تا سوله دے نارینه یعنی وی او هغه لوره دے لور وی - دا خو تقسیم دے

ضِيزَى ۝ إِنَّ هِيَ إِلَّا أَسْمَاءُ سَمِيَتْهُمَا

تقصاتی - ته دی دا مگر نوموته دی چه کیخود دے دی

أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ مِمَّا أُنْزِلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ

تاسو او ستاسو پلارانو ته دے نازل کړے الله تعالى په دے باندے هیڅ

سُلْطٰنٍ اِنْ يَتَّبِعُونَ اِلَّا الظَّنَّ وَمَا تَهْوٰى

دلیل تابعداری ته کوی دوی مگر دگمان او دهغه څیزچه غواړي

الْأَنْفُسُ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِنْ رَبِّهِمُ الْهُدٰى ۝

نفسوته اویقینا رافله دے دوی ته د طرف د رب د دوی نه هدايت -

۲۲ دارد دے په مشرکین یا لملانکه باندے ځکه دوی الله تعالى ته نسبت کووچه ملائک دهغه لورته دی او دهغوی عبادت یی هم کوو او ځان د پاره په یی لور بده گنرله او بعض مفسرینو لیکلے دی چه رات عززی امنات هم مؤنث نوموته دی او دوی په الله تعالى ته نسبت کووچه دا د الله تعالى لورته دی -

قسمه ضیزي یعنی داسے تقسیم که چرے د بتگانو په مینځ کښ او کړے شی تو هغوی به ورته ظلم او د نقصان تقسیم او ای توڅه رنگ داسے تقسیم د رب العزت جل شانہ سره کوئ ځکه چه تاسو پدیکښ د ویرانقص او ادنی رچه ستاسوپه نیز دی (څیز نسبت لوئ او اعلی او اکبر ذات ته کوئ -

۲۳ دوستو د زجر نه روئ شایدا دے په دلیلونو د مشرکانو باندے اسماء مراد د دے ته نومونه د الوهیت دی اصلی نومونه مراد ته دی هغه خومور او پلارایخود دے وی - نومونه د الوهیت داسے وی چه دا قلان بزرگ مشکل کشاد دے او قلان غوث اعظم دے او قلان د قلای مرض دمه وارد دے او قلان د قلای حاجت پوره کولو دپاره دے لکه چه مشرکانو د خپلو معبودانو یا طلوع دپاره داسے نومونه (صفتی) کیخود دے وی - و آباءکم کښ اشاره ده چه دوی په دے کښ د مشرانو تقلید کوی -

أَمْرٌ لِلنَّسَانِ مَا تَمَنَّى ۝ فِئْلَهُ الْآخِرَةُ

ایا شتہ دے دیامہ ک انسان ہنہ چہ ارمان کوی - نو خاص اللہ تعالیٰ لہ دے آخرت

وَالْأُولَى ۝ وَكَرَّمٌ مِّنْ مَّلَكٍ فِي السَّمَوَاتِ

او دنیا - او دیو ملائک شتہ یہ اسمائو تو کس

مَا أَنزَلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ اشارة ده چہ د عقیدے د اثبات دیارہ منزل دلیل ضروری دے۔ اِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الْقُلُوبَ مراد د دے تہ حسن ظن دے یہ خپلو مشرانو باندے لکھ چہ ابن کثیر ویلے دی یا د ظن تہ مراد ظنی دلیلوتہ دی چہ یہ ہنہ سرہ عقیدے تہ ثابتیری۔ وَمَا تَهْوَى الْأَنْفُسُ رومے یہ یا طلو عقیدہ و کس استعمالیبری او دا یہ یا طلو عملو تو کس استعمالیبری یعنی شرکی عملوتہ د دوی د نفسونو یہ خواہشاتو باندے پنا دی او دارنگ ظن کلہ د دلیل تہ حاصل شویوی چہ یہ ہنہ باندے بعض مسائلو کس عمل کیدے شی نو مَا تَهْوَى الْأَنْفُسُ د دے دیارہ ذکر کرو چہ دا ظن صرف یہ خواہشاتو د نفسونو د دوی باندے پنا دے۔ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ آيَةُ اشارة ده چہ د دوی عذر اللہ تعالیٰ نائلہ کرے د۔ چہ قرآن او سنت د رسول نے رالیری دی۔

۲۲ یعنی ہر کلہ چہ معلومہ شوہ چہ د دوی دیارہ ہنہ دلیل شرعی نیستہ نو اوس یہ طریقہ د زجر سرہ فرمائی چہ ایایے دلیلہ خبرو پسے تلل د انسان دیارہ جائیدی (استفہام انکاری دے) یعنی تہ دی جائیز او بعض د تمنا د انسان تہ دا ده چہ د غیر اللہ عبادت کوی او وائی چہ دا د خیر کار دے او نور بدعات او رسموتہ کوی او وائی چہ دا ثواب دے۔ دارنگ یہ دے کس عجز د انسان تہ اشارة ده ہنہ دا چہ انسان دیارہ مانوتہ کوی د مال و جاہ وغیرہ لیکن ہنہ تہ حاصلیری۔ رَمَا كُلُّ مَا يَتَمَنَّى الْمَرْءُ يُدْرِكُهُ۔

۲۳ دارد دے یہ ہو لو مشرکانو باندے یعنی متصرف د دنیا او آخرت صرف اللہ نقل دے۔ لات منات عزی وغیرہ لہ تصرف او اختیار نیستہ او دارنگ د انسان د تمنا کاتو پورہ کولو اختیار او تصرف خاص د اللہ تعالیٰ سرہ دے د خیل مشیت او ارادے موافق چالہ چہ او غواری نو تمنا پورہ کوی او چالہ چہ او غواری نو تمنا د ہنہ تہ پورہ کوی۔

لَا تَغْنِي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا إِلَّا مِنْ بَعْدِ

چه فائده نه شي دركوله سفارش ددوي هيڅ فائده مگر دوستو د دے نه

أَنْ يَأْذَنَ اللَّهُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَرْضَى ۷۶

چه اجازت به او كړي الله تعالى هغه چاته چه او غواړي الله تعالى او رضا ئي شي -

إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ لَيَسْئُونَ

يَقِينًا هغه كسان چه ايمان په اخيرت باندې نه لري ضرور نوموته اخلي

الْمَلَائِكَةَ تَسْبِيحًا أَلَا نُنَبِّئُ ۷۷ وَمَا لَهُمْ بِهِ

د ملائكو په نومونه د زانو سره - او نېشته دوي لره پدا باندې

مَنْ عَلِمَ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنَّ الظَّنَّ

هيڅ دليل تابعداري نه كوي دوي مگر د گمان او يقين گمان چه دے

۷۶ دارد دے په مشرکين بالملائكة باندې يعنى عجز د ملائكو ذکر کوي چه مقربين ملائک سفارش يې د اجازت نه نشي کولې نو لات منات عزې وغيره به ستاسوڅه حاجت پوره کړې شي . في السموات کين اشاره ده مقرب ملائكو ته اودارنگ اشاره ده چه د ملائكو اصل اوسيدل په اسمانونو کين دي زمکه ته په امر د الله تعالى د بعض کارو نو د پاره را کوزيکي . لِمَنْ يَشَاءُ عَزَّ وَجَلَّ مشيت اراده ده او رضا خوښه ده په دواړو کين فرق دے نو اشاره ده چه سفارش د ملائكو د پاره يو شرط اراده د الله تعالى ده او دويم شرط رضاده د مشفوع له نه يعنى چه ايمان او توحيد والادي .

۷۷ د اهل رد دے په مشرکين بالملائكة باندې چه ملائک مؤنت کيزي او مؤنت نومونه ورته وايي او بنات الله ورته وايي د دے نه علاوه په فارسي ژبه کين فرشته او پستو ژبه کين ملائکه (يو ته) ويل منع دي هاں په عربي ژبه کين صيغه د ملائکه جمع ده په هغه سوره تائيد نه لازميږي . اودارنگ په سورة صافات او سورة زحرف ۱۹ کين تير شويدي .

لَا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا ۖ فَأَعْرِضْ عَنْ

فائدہ نہ ورکوی د حق (ثابتولو) پہ بارہ کیں ہیچ فائدہ۔ تو منح اوگر خواہ د

مَنْ تَوَلَّىٰ عَنْ ذِكْرِنَا وَلَمَّ يُرْزَأِ إِلَّا الْحَيَاةُ

ہفتہ چانہ چہ اوہی د ذکر (موتو) نہ او نہ غوازی مگر ژوند

الدُّنْيَا ۖ ذَٰلِكَ مَبْلَغُهُمْ مِنَ الْعِلْمِ ۚ إِنَّ

دنوی - د اُخری مقصد دے د علم د دوی یقیناً

رَبِّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ

تاہی بنہ پوہہ دے پہ ہفتہ چا باندے چہ اوہی د لے د ہفتہ نہ

وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اهْتَدَىٰ ۖ وَلِلَّهِ مَا فِي

او ہفتہ بنہ پوہہ دے پہ ہفتہ چاچہ ہدایت موی۔ او خاص اللہ تعالیٰ (اختیار د ہفتہ)

۲۸۔ دایل زجر دے پہ مشرکین یا ملانکہ باندے چہ د دوی د غہ عقیدے د شفاعت د ملائکہ او د بنات اللہ کیدلو او د مؤنت والی د ملائکہ بے دلیلہ عقیدے دی صرف ظن او گمان دے۔ پہ سہ کیں موی د نفس ئے ہم ذکر کرے وہ او دلہ ئے ذکر نہ کرے حکم چہ ہلتہ د لات منات او عزیٰ پہ بارہ کیں د مشرکانو پہ عقیدہ او مشرکانہ عملونو دوارو باندے تردید و د او دلہ خو د ملائکہ پہ بارہ کیں د دوی پہ مشرکانہ عقیدہ باندہ د کاو پہ دے بارہ کیں د دوی عملونہ نہ و د۔ اِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا دارنگ سورۃ یونس ۳۳ کیں تیر شویدی۔ پہ عقیدہ او اصولو کیں خود دلیل ظنی ہر قسم ہیچ فائدہ نہ ورکوی او پہ اعمالو او فروعو کیں ہم ہفتہ وخت فائدہ ورکوی چہ د اصولونہ مستنبط وی۔ او ہر کلمہ چہ دلیل ظنی د بارہ پہ اصولو کیں مستد صیح نہ وی نو پہ اعمالو کیں ہم فائدہ نہ ورکوی۔

۲۹۔ سہ دے ایت نہ تر آخر د سورت پورے دویم باب دے پہ دے کیں امر دے پہ اعراض کولو سرہ او درے اسباب د اعراض کولو او درے مقفات ئے د اعراض کوونکو ذکر کرے دی۔ بیا زجر دے (پاتے پہ بل مخ)

السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ

چہ یہ آسمانوں کو کس دی او ہفتہ چہ یہ زمکہ کس دی دے دیا چہ بدالہ یہ ورکوی اللہ تعالیٰ ہفتہ چاہے

أَسَاءُوا بِمَا عَمِلُوا وَيَجْزِيَ الَّذِينَ

چہ بدی نے کرے دہ یہ سبب دہملو ددوی او بدالہ یہ ورکوی ہفتہ کسانو تہ

أَحْسَنُوا بِالْحُسْنَى ۝ الَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ

چہ خائستہ کاروتہ نے کرے دی خائستہ بدالہ - دا ہفتہ کسان دی چہ دہ کوی

یہ پر بخود دونکی ددین باندے اودلیل نقلی دصحف ابراہیم اوموسیٰ تہ ذکر کرے دے
بیاس صفتوتہ داللہ تعالیٰ ذکر کوی یہ رد دشرک کین اوتخویف دنیوی یہ ذکر د
خلو روا قوامو مکتبیتو سرہ بیاضداقت درسول اودقیامت دے اوتجردے یہ
انکار دقرآن باندے اوالخرکین تفریح دتوحید دہ یہ قول سورت باندے -
یہ دے (۲۹) کین تفریح دہ یہ مخکین بیان باندے چہ ہرکہ دلیل دحق وی دہ
اودلیل دمشرکونو ظن اودخواہش تابعداری دہ نولائم دہ یہ حق والو باندے چہ د
ہقوی تہ مخ واروی اومراد دااعراض تہ دہقوی ددین اومسلک تہ خان سائل دی -
اوپہ دے ایاتونو کین دباطل پرستو درے قباٹے ذکر کپیدی اودا اسباب د
اعراض دی - ذکر نامراد ددے تہ توحید اوقران دے ذلک میلہم من العالمر
یعنی دوی صرف یہ دنیا اوددتیا یہ طلب باندے پوہیدی لکہ یہ سورۃ روم سک کین
تیرشوی دی یاداچہ ددنیا علموتہ حاصلوی اوپہ دین باندے تہ پوہیدی یاداچہ
ددین علم سبب ددنیا حصول دپارہ اوگرخوی اِن رَبِّكَ اَعْلَمُ دے دامرداعراض
دیارہ یعنی اللہ تعالیٰ ددوارو حالات جدا جدا پیڑتی ددے وجہ تہ داعراض
اودجدائی امری ہدایت والوتہ کرے دے -

۳۱ ۳۲ دا عطف دے یہ معنی دِرَبِّكَ هُوَ اَعْلَمُ اے یعنی دہرجا یہ حال باندے
عالم دے نودارنگ ہرکہ دہفتہ یہ تصرف اواختیار کین دی - لیجزی د مخکین دواہ
جملو سرہ تعلق لری اولام دفاقیت دے یعنی داللہ تعالیٰ ددفعہ دوارہ ذکر شو
صفتونو عاقبت اوانجام دادے چہ یہ عدل اوانصاف سرہ ہر قویق لہ دہفتہ
مناسیہ جزا ورکوی اوپہ دے ایت کین ذکر د قریقیو دے - الَّذِينَ اَسَاؤُا بِمَا عَمِلُوْا
ددوی درے یہ تیرشوی ایت کین ذکر شویدی - الَّذِينَ اَحْسَنُوا دا ذکر ددویم

کَبِيرَ الْاِثْمِ وَالْفَوَاحِشِ اِلَّا اللّٰهُمَّ اِنَّ

دَغُو گناہونو تہ او د بکارہ بدکارونو تہ سجاو دے تہ چہ یہ زیہ کنیں تیرشی یقیناً

رَبِّكَ وَاِسْعُ الْمَغْفِرَةِ هُوَ اَعْلَمُ بِكُمْ

ستارے فراخ بخشش والا دے ہخہ بنہ پوہہ دے یہ تاسو باندے

فریق دے او احسان نہ مراد سورت کنیں اتباع دوسی دہ یہ مقابلہ دظن او دھوی
 کنیں۔ الَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ دا تفسیر الَّذِينَ احسنوا دے اول صفت ثبوتیہ وڈو او
 داصفت سلبیہ دے۔ کَبِيرَ الْاِثْمِ وَالْفَوَاحِشِ دا دواہہ گناہونہ کبیرہ دی لیکن فریق
 تے یہ صفت کنیں دادے چہ کبیرہ نہ مراد ہخہ گناہونہ دی چہ قرآن او سنت د
 ہخہ نہ منع کرے وی او د ہخہ سزا دنیوی یا اخروی تے ذکر کرے وی اگرچہ عقل
 یا طبیعت د ہخہ نہ نفرت نہ کوی لکہ اقسام د شرک او لوٹے بدعات شول او الفواحش
 نہ مراد ہخہ دی چہ د ہخہ نہ تول عقلمند او سلیم طبیعت والا نفرت کوی او یہ شرع کنیں
 د ہخہ نہ منع کرے شویوی نو عقل والا تے ہم بدگنری لکہ زنا، دروغ، بہتان، حقوق
 د بندگان و ضائع کول ظلم یہ بندگانو باندے وغیرہ۔ اِلَّا اللّٰهُمَّ دے یہ تفسیر کنیں
 درے اقوال دی اول دادے چہ دا بولو گناہونو تہ شامل دے کہ صغیرہ وی او کہ
 کبیرہ وی بغیر د شرک او کفر نہ یہ دے شرط چہ یو کرت ارتکاب او کپری او بیا تو یہ
 او کپری دو بارہ تے نہ کوی۔ بنا یہ دے قول باندے اِلَّا استثناء متصلہ دہ او مراد
 دے تہ غیر انبیاء دی حکمہ چہ انبیاء علیہم السلام معصوم دی دھر قسم گناہ کولو
 نہ۔ دویم قول دادے چہ اللهم نہ مراد صغیرہ گناہونہ دی یعنی چہ یہ قرآن او
 حدیث کنیں یہ ہخہ باندے حد او عذاب تہ وی ذکر کرے او یہ حسنا تو مسرہ معاف
 کیوی پنا یہ دے باندے استثناء منقطع دہ حکمہ چہ دا د کبائر و جنس نہ تہ دی
 یا اِلَّا یہ معنی د غیر مسرہ دے او دے تہ ہم انبیاء علیہم السلام خارج دی حکمہ
 چہ غورہ قول دادے چہ ہغوی د صغیرہ گناہونو تہ ہم مطلقاً پاک دی۔ دویم قول
 دادے چہ مراد دے تہ خطرات قلبیہ دی یعنی بے اختیارہ وسوسے چہ یہ زیہ
 کنیں تیریزی لیکن عمل پرے تہ کوی بنا یہ دے باندے ہم استثناء منقطع دہ
 او یہ الیت کنیں انبیاء علیہم السلام ہم داخل دی یہ قرینہ د حدیث مسرہ چہ یہ ہخہ
 کنیں دا شعر نقل کرے شوے دے (پاتے پہ یل متح)

إِذْ أَنْشَأَكُم مِّنَ الْأَرْضِ وَإِذْ أَنْتُمْ أَجْتَه

کله چه تاسو چي پيدا کړي ئي د زمک نه او کله چه تاسو پټ وئ

فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ فَلَا تُزَكُّوْا أَنْفُسَكُمْ

په کيڼو د مائندو ستاسو کيڼ نو ستا ئي مه کوئ د ځانونو خپلو

هُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ الثَّقَلِ ۖ أَفَرَأَيْتَ الَّذِي

هغه ښه پوهه دے په هغه چا چه تقوی کوي - ایا ته خبر ئي د هغه چا په حال باندے

تَوَلَّى ۖ وَ أَعْطَى قَلِيلًا ۚ وَأَكْثَى ۚ

چه مخ ئي اړولے دے، او ادا کړے دے حق لږ او ښه شولے دے -

إِنْ تَعْفِرِ اللَّهُمَّ تَعْفِرْ جَمًّا ۖ وَ أَى عَبْدًا لَكَ لَا أَلَمَّا

اِنْ رَبَّنَا وَاسِعُ الْمُخْفَرَةِ داتسلي ده اصحاب لمر ته يا ترغيب دے ټولو گناه کارو ته

په توبه او استغفار کولو سره . هُوَ أَعْلَمُ بِكُمْ روستو د ترغيب نه ترهيږ دے چه چل

صفتونه مکوئ بلکه د الله تعالی نه بخنه غواړئ او د تمهيدا دے د فلا تزکوا

د پاره حاصل دادے چه الله تعالی هرا انسان لره چه د خاورے نه جوړ کړے دے نو

الله تبارک معلومه ده چه د سمخته خاورے نه دے او که د نرے نه او د طيبه خاورے نه دے

او که د خيښه نه يعنی چه دے په نیک عمل والا وی او که بد عمل والا او نیک بخت به

وی او که بخت به وی او کله چه د مور په خيښه کيڼ دا انسان د ابتدا د قطع نه تر پيدا ئش

پورے موجود وؤ او په کتاب د ملائکو کيڼ د دة عمر ، اجل ، روزی ، عمل او

نيک ، بختي او بد ، بختي ليکله ده په هغه باندے صرف الله تعالی عالم دے نو هر کله

چه انسان د خپل حال د عاقبت نه خبر نه دے نو فلا تزکوا انفسکم د خپلو ځانونو

صفتونه مکوئ چه زه لوئ مرتبه والا یم او زه بخله شولے یم او زه جنتی یم

داسه ستا ئينه کول حرام دی -

۳۳ ۳۳ ربط دادے لکه چه خپله ستا ئينه کول حرام دی نو دارنگ اميد ساتل چه

لک صالح عمل کول او بيا دين پر مخو دل کافي دی د نجات د پاره نو دا عقيدة ساتل

هم منع ده هيڅ فائده نه ورکوي او په دے اياتو لوستو زجر دے په يو خاص صفت

باندے که په هر چا کيڼ وی هغه دادے که يوه سجده الله تعالی ته او کړی او نور

عِنْدَكَ عِلْمُ الْغَيْبِ فَهُوَ يَرَى ۝ اَمْ لَمْ

ایا دہ سرہ علم دے دہو خبر دے دے ویسی ایا تہ دے

يُنَبِّأُ بِمَا فِي صُحُفِ مُوسَى ۝ وَاٰبِرٰهِيْمَ

خبر کرے شوے یہ ہفہ مضمون چہ یہ صحیفہ موسیٰ علیہ السلام ۵۱ ابراہیم علیہ السلام کہیں

توحید اور رسالت نہ منی اودا د نجات د پاره پورہ گنری لکھ چہ مشرکین مکہ دے سورت
د تلاوت پہ وخت کہیں در رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم سرہ یوحنا سجدہ کرے وہ
اوحال داچہ توحید اور رسالت یے نہ متلو یا یو شخص صرف موع کوی او نور دین نہ
منی اودا د نجات د پاره کافی گنری یا یو عالم دعوت د حق خہ زمانہ اوکری او بیائے
پریگدی او یا دعوت د یو مسئلے کوی او نور دے مسئلے د حق نہ بیانوی اودا پورہ
گنری او شیطان انسی یا حتی ورلہ دھوکہ ور کرے وی چہ نور دین تہ حاجت
نیشہ ازار گناہ زمانہ غارہ دے یا ورلہ اوای چہ ستا پلار تیکہ دیر عمل کرے
دے ہفہ ستا د پاره پورہ دے تو پہ دے ایا تو نو کہیں دا سے انسانا نو تہ زورہ ورکری
اودغہ دواہرہ شبہات ہم دفع کوی۔ گوئی د پورہ دین تہ مخ گر خوی۔ وَاَعْطٰی قَلِيْلًا
د ابن عباس رضی اللہ عنہما نہ روایت دے چہ لگ اطاعت اوکری او بیابنداشی
وَاَكْثٰی دا اغستلے شویدے د کدیہ تہ یہ طریقہ د مثال سرہ یعنی چہ خوک
کوفی کنی او مخ تہ یے ہاگرہ راشی نو کستل پریگدی او عاجز شی نو دارنگ
دغہ انسان لگ کار د دین اوکرو او نور ورلہ سخت مشکل بشکارہ شو نو پریخودلو۔
۳۵ دا استفہام انکاری دے فہو یزی رویہ یہ معنی د علم سرہ دے یعنی دہ تہ
د غیب اودوسی نہ معلومہ شویدہ چہ لپور دین کہیں نجات دے ہول دین تہ
حاجت نیشہ خودا سے تہ دہ۔

۳۶ صحف موسیٰ نہ مراد تورات دے حکم چہ ہفہ مشتمل وڈ یہ مختلفو
حصو یا تہ لکھ چہ قرآن تہ ہم صحف مکرمہ ویلے شویدے یا مراد د دے
تہ نور واپہ کتابو تہ وڈ چہ موسیٰ علیہ السلام تہ تورات تہ مخکین ور کرے شو نو
اود ہفہ تعداد یہ صحیح قول سرہ ثابت نہ دے اودا رنگ صحیفہ د ابراہیم علیہ
السلام د ہفہ ہم پورہ شمار معلوم نہ دے یہ روایت صحیحہ سرہ۔ اَلَّذِيْ وَفِّيْ
صفت دے د ابراہیم علیہ السلام لکھ چہ سورہ بقرہ ۱۲۹ کہیں رپاتے پہ بل مخ

الَّذِي وَفَّى ۖ ۝۳۷ ۚ لَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ۚ ۝۳۸

منہ چہ پورے ادا کرے دے حق، چہ نشی او چتو لے یو پیستی والا پیستہ ڈیل چا ۔

وَأَنْ لَّيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَىٰ ۚ ۝۳۹

او چہ نیشتاہ انسان د پآرہ مگر ہفتہ چہ دہ کوشش کرے دی ۔

ذکر شوی دی یا صفت دے دھریو د موسیٰ او ابراہیم علیہ السلام تہ ۔ او دواہرہ قسم صحیفہ دے وجہ ذکر کرے چہ مشرکینو یہ د موسیٰ علیہ السلام د کتاب تصدیق کوؤ د وجہ د دوستا نے او د اعتماد نہ یہ یہود دیا تو باندے او د ابراہیم علیہ السلام د تابعین د خود دعوہ دار وؤ ۔ نو یہ دے دواہرہ کیں یہ دوی باندے الزام حجت دے ۔

بھلا دے ایت تہ ترہہ پورے مضمون دے دے صحیفہ دے او بل قول دادے چہ ترہہ پورے دے او یہ دے جملہ کیں تردید دے داولے وسوسے چہ ہفتہ شوک چہ دین ہے نیم کرے پر بخود دلو ہفتہ تہ شیطان انسی او جٹی وسوسہ ور کرینا چہ د باقیں پر بخود لو کیں خہ گناہ وی نوزہ دے ہفتہ ذمہ واریم او داسے تیر شوی دی یہ سورہ انعام سکا ۱۴ او سورہ اسراء سکا ۱۸ او سورہ قاطر سکا ۱۸ او سورہ زمر سکا کیں سورہ پدیکیں جواب دے دے دویمے وسوسے ہفتہ دا چہ عمل د مشرا نو پورہ دے نو یہ ہفتہ سورہ کشران ۔ پچ کیدے شی نو د کشران تو عمل کو لو تہ خہ ضرورت نیشتاہ نو یہ دے جملہ کیں دے تردید دے او ترغیب دے چہ انسان د د خان د قائدے د پآرہ د عمل کو لو کوشش او کری ۔

فائدہ عل ۔ یہ دے ایت سورہ معتزلو استدلال کرے دے چہ ہیج بندہ د خیل عمل ثواب بل چا لری نشی بخلے او تہ ہفتہ بل تہ یہ دے سورہ خہ فائدہ رسیدی ۔ لیکن دا قول ہے باطل دے او خطیب شریقی د ابن تیمیہ رحمۃ اللہ علیہ تریوشت وجوہ نقل کرے دی چہ انتفاع یہ عمل د غیر سورہ ثابت دہ یو دے ہفتہ تہ حدیث دے چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم د خیل امت د طرف تہ اضحیہ رقریانی کرے وہ دویم دے ہفتہ تہ حدیث د سعد دے چہ د مور د طرف تہ ہے صدقہ کرے وہ یہ امر د نبی صلی اللہ علیہ وسلم سورہ دریم انتفاع د اولاد یہ عمل د پلا رسدہ لکہ چہ سورہ طور کیں تیر شوی دی او داسے یہ واقعہ د خضر علیہ السلام یہ بارہ د یتیمانو کیں یہ سورہ کہف کیں تیر شوی دی ۔ نو دے وجوہو یہ پنا باندے

پہ دے ایت کیں د اہل سنت والجماعت یوحو توجیہات دی۔ اول داچہ د سعی نہ
 مراد ایمان دے او د عمل د غیر نہ فائده ہم مؤمن تہ رسیدی د ایمان د وچ نہ
 نو دا سے شوق لکھ چہ دا عملو تہ د پچیلہ کرے وی۔ دویمہ وجہ داچہ دا ایت خاص
 دے پہ یہودو او نصاریٰ پورے۔ دریمہ داچہ رام پہ معنی د ملکیت او اختیار
 سرہ دے یعنی ہر انسان لہ پہ خپل عمل کیں ملکیت او اختیار دے کہ پچیلہ
 تربیہ فائده اخلی او کہ یل چاہئے ثواب بخ۔ خلورمہ داچہ دلہ د انسان تہ
 مراد کا فردے۔ پنجمہ داچہ حکم د دے ایت پہ اعتبار د عدل د اللہ تعالیٰ سرہ
 دے او د یل چاہئے عمل فائده یا زیات د عمل تہ ثوابو تہ پہ فضل د اللہ تعالیٰ سرہ
 دی۔ شپرمہ داچہ سعی پہ معنی د نوی سرہ دے یعنی دار و مدار پہ نیت سرہ
 دے۔ اومہ توجیہ دا دہ چہ ایت خاص دے پہ بارہ د گناہو تو کیں دا توجیہات
 تفسیر روح المعانی او قرطبی او سراج المتیر وغیرہ کیں ذکر کرے دی۔
 فائده عا۔ د امام شافعی او امام مالک رحمہما اللہ مسلک دا دے چہ عبادت مالیہ
 یل چاہئے فائده و رکولے شی لیکن د عبادت بدنیہ رمونخ، روژہ، تلاوت، ثواب
 یل چاہئے نشی بخلے کیدلے حکم چہ د هقوی پہ نیز د عبادت مالیہ پہ بارہ کیں صحیح
 احادیث شتہ لیکن د عبادت بدنیہ پہ بارہ کیں صحیح احادیث تہ دی ثابت۔ او
 د امام ابو حنیفہ رحمۃ اللہ پہ نیز د عبادت بدنیہ ثواب ہم غیر تہ بخلے کیدلے شی
 یو دلیل عمومات دی چہ انتفاع پہ عمل د غیر سرہ ثابت دہ لکھ چہ مخکین د
 تفسیر سراج المتیر حوالہ ہم ور کرے دہ دویم حدیث د ختمیہ دے پہ
 بارہ د حج عن الغیر کیں چہ حج عبادت بدنیہ او مالیہ دواہو تہ مرکب دے
 دریم قیاس کول دی پہ عبادت مالیہ یا ندے خلورم قرطبی روایت کرے دے چہ
 عائشہ رضی اللہ عنہا اعتکاف کرے و د طرق د رور تہ او دے سندے
 نہ دے ذکر کرے پنجم حدیث د مستدا احمد دے چہ عمر رضی اللہ عنہ
 تہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمایئے و د کہ ستا پلار اقرار د توحید
 کرے وے او تاد هغه د طرق تہ روژہ نیولے وے او تصدق د کرے وے نو
 هغه لہ یہ ئے تقع ور کرے وہ دا روح المعانی نقل کرے دے پنجم حدیث
 د ابو داؤد دے چہ ابو ہریرہ رضی اللہ عنہ اہل ابلہ تہ ویلے و و خوک شتہ چہ
 زما دیکرہ پہ مسجد عشر کیں دہ رکعتہ یا خلور رکعتہ مونخ او کبری او اوائی چہ
 دا د ابو ہریرہ د بارہ دی دا مشکوٰۃ باب الملاحم کیں راوی دے (پاکے پہ بلخ)

وَأَنَّ سَعْيَهُ سَوْفَ يُرَىٰ ۖ ثُمَّ يُجْزَاهُ

او یقیناً کوشش ددہ ندر دے چہ او بہ لیدے شی ۔ ہیا بہ بدلہ در کیدے شی

الْجَزَاءُ الْآدْوٰی ۚ وَأَنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ

بدلہ سہ پورہ ۔ او یقیناً ستا رب تہ

او البانی ویلے دی چہ استاد دے دے ضعیف دی ۔

قائده ۳ :- یہ عبادت بدنیہ کیں تلاوت دقران کریم ہم داخل دے دے دھقے ثوابیل
چاتہ د۔ مخلو دیارہ ہم خصوصی نص صحیح نیشہ صرف یہ عموماً تو کیں داحتافہ
نیز باندے داخل دے لیکن دختم قران دکو لو دیارہ خاص ہئیت جو رول
چہ دیر کسان جمع شی او سپارے تقسیم کری او یہ جمع سرہ قران لولی خوگ
یے یہ اوچت اواز سرہ لولی او خوگ پہ پتہ سرہ داہئیت جو رول دختم دیارہ یہ
ہم نص سرہ ثابت نہ دے لکہ چہ قتاوی ہزاریہ ہم لیکلے دی ۔ وَ يُكْرَهُ اِتِّخَاذُ الطَّعَامِ
فِي الْيَوْمِ الْاَوَّلِ وَالثَّالِثِ وَبَعْدَ الْاُسْبُوْعِ وَالْاَعْمَادِ وَنَقْلُ الطَّعَامِ اِلَى الْقَبْرِ فِي الْمَوْتِ
وَ اِتِّخَاذُ الْبَدْعَةِ لِقِرَاءَةِ الْقُرْآنِ وَجَمْعُ الصُّلَحَاءِ وَالْقُرَاءَةُ لِلْحَيِّمْ اَوْ لِقِرَاءَةِ سُورَةِ الْاَنْعَامِ
اَوْ اِلِ الْخَلَصِ ۔ ملا حاشیہ دعالگیری ترجمہ او مکروہہ دے طعام تیارول پہ مری پسے پہ اولہ
او دریمہ ورخ اوروستو دھقے تہ او یہ اخترو تو کیں او طعام او رل قبر تہ یہ موسم داخترو تو کیں او
مکروہہ دے دعوت جو رول دیارہ دقران لوستلو او جمع کول دنیکانو او قاریانو دختم دیارہ
یا سورۃ انعام او اخلاص دلوستلو دیارہ) او این کثیر ویلے دی چہ دھقے عبارت ترجمہ دادہ
" او دے ایت تہ امام شافعی او دھقہ تابعدارو دلیل نیولے دے چہ قراءۃ چہ دے
دھقے ثواب مروتہ تہ رسیدی حککہ داعمل او کسب دصحاب کرامون دے او دکوچہ تہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم
دیتہ پیرائے بللے اونہ یے ترغیب ورکریک اونہ یے دیتہ یہ نص او اشائ سرہ ارشاد کریک او دھقے روحانی
تہ نقل تہ دشوے او کہ دا دخیر کاروے نو صحابہ کرامو یہ زمونہ نہ مخکین کرے وے او یہ باب
عبادتو کیں یہ نصوصو یا کتا اقتصار کیدیشی او تہ دھقے تہ یہ قیاسونو او ارادۃ سورۃ گرھیدال کیدیشی
او یہ روح المعانی کیں لیکلے دی چہ ہرکلاہ قراءت پہ اجرت سرہ وی لکہ چہ اوس یے اکثر
خلق کوی حافظانو تہ اجرت درکوی ددے دیارہ چہ ددوی پہ مروت پسے قران اولولی نو دد کو اب
ہقوی تہ رسیدی حککہ چہ دھقے ثواب نیشہ دوجہ دحرام والی داجرت اخستلو تہ یہ قراءۃ
سے لکہ چہ سورۃ زلزال کیں راغلے دی اوقاہر دایت تہ دادہ چہ عملونہ یہ خاص شکل
کیں) لیدے کیدے شی ۔

الْمُنْتَهَى ۴۲) وَأَنَّ هُوَ أَضْحَكَ وَأَبْكَى ۴۳) وَأَنَّ

آخری رسیدل دی، او یقیناً ہخہ خندا پیدا کوی او ڈہا پیدا کوی، او یقیناً ہخہ

هُوَ أَمَاتٌ وَأَحْيَا ۴۴) وَأَنَّ خَلْقَ الرُّوحَيْنِ

مہہ کمال کوی او ژوندی کول کوی، او یقیناً ہخہ پیدا کریدی جوہے

الذَّكَرَ وَالْأُنْثَى ۴۵) مِنْ نُّطْفَةٍ إِذَا تُمْنَى ۴۶)

نارینہ او زناتہ، ذ نطفہ تہ کلہ چہ واپولے شی پہ رحم کیں۔

وَأَنَّ عَلَيْهِ النُّشَاةَ الْآخِرَى ۴۷) وَأَنَّ هُوَ

او یقیناً ذ ہخہ پہ ذمہ بانسے پیدائش بل دے، او یقیناً ہخہ

بلک دے ایت نہ صفات ذ اللہ تعالیٰ ذکر کیری ذ پارہ ذ اثبات ذ توحید پہ ذ ایت کیں
یوصفت ذکر کرے دے۔ الْمُنْتَهَى یعنی رجوع ذ تلو خلقو او ذ تلو عملو تو اللہ تعالیٰ
تہ دہ ذ پارہ ذ حساب کولو او ذ جزا ور کولو۔ یا انتہا ذ امید و تو یو اللہ تعالیٰ تہ دہ ذ بل
ہیچا تہ امید ذ نفع او نقصان نیستہ۔ یا انتہا ذ فکر و تو اللہ تعالیٰ پورے دہ یعنی ہر
خیز تہ فکر کیدے شی لیکن ذ اللہ تعالیٰ پہ ذات کیں فکر تہ چلیری یعنی ہر کلہ چہ شیطان
و سوسہ شور و کری چہ اللہ تعالیٰ چا پیدا کرے دے او ختگہ دے نو دغہ وخت اعوذ
باللہ او ایے او منع شے ذکر کولو تہ او دا پہ حدیث صحیح کیں راغے دی۔

سے تہ تر سک پورے پہ دے الیا تو کیں تہہ صفتو تہ ذ اللہ تعالیٰ ذکر کوی ذ پارہ ذ اثبات
ذ توحید۔ او پہ دے کیں دودہ متضاد خیز و تہ ذکر کوی دے تہ پہ علم بدیع کیں
الطَّبَائِ الْمُتَضَادِّ وَلِیْلَ کیری۔ او پدیکیں مفعولو تہ تہ دی ذکر کوی حکمہ مراد ذ دیتہ
تخصیص پہ یوم مفعول پورے تہ دے بلکہ ذکر ذ صفتو تو قدرت ذ اللہ تعالیٰ مراد
دے۔ فایدا پہ دے صفتو تو کیں چہ پہ کومو کیں ہیج و ہم ذ شرکت ذ غیر اللہ نیستہ
نوپہ ہت کیں ہو ضمیر فصل یے تہ دے ذکر کرے لکہ خلق مذکر او مونث ذ نطفہ تہ
مشرکاتو ہم دے اقرار کوڈ او پہ کومو صفتو تو کیں چہ و ہم ذ شرک وڈ تو پہ ہت
کیں ہو ضمیر فصل یے ذ پارہ ذ تاکید ذ توحید ذکر کرے دے۔ أَضْحَكَ وَأَبْكَى
یعنی خندا او ڈہا او دے اسباب رغبونہ او خو شحالے اللہ تعالیٰ پیدا کوی۔
أَمَاتٌ وَأَحْيَا ذ بعض متکریو سرکشاتو دعویٰ دادہ چہ دار پائے پہ بل مخ

اَعْنَىٰ وَاقْتَىٰ ۝ وَاِنَّهُ هُوَ رَبُّ الشَّعْرَىٰ ۝

مالدار جو روی او غریب جو روی، او یقیناً حقہ رب۔ د شعری ستوری دے،

تصرفی او اختیار زمانہ دے چہ خوک مرکوؤم او خوک ژوتدے پریکدام لکھ تیرودچہ دعویٰ کرے وہ او ابراہیم علیہ السلام پہ حقہ باندے حجت قائم کرو سورۃ بقرہ کنیں تیر شویدی۔

اَعْنَىٰ وَاقْتَىٰ پہ دے کنیں دیر اقوال دی عا اَعْنَاء پہ مطلق مال ورکولو سرہ او اَقْنَاء پہ حقہ مال سرہ چہ خزائے کیری اوساتے کیری۔

عا اَعْنَاء پہ نقد و سرہ او اَقْنَاء پہ خار و سرہ۔

عا اَعْنَاء پہ مالوتو دیر و سرہ او اَقْنَاء پہ خادمانو او نوکرانو ورکولو سرہ۔

عا اَعْنَاء مال ورکول او اَقْنَاء راضی کول۔

عا اَعْنَاء مالدار کول او اَقْنَاء فقیر کول۔

عا اَعْنَاء دَخَان او اَقْنَاء فقیر کول د مخلوق۔

رَبُّ الشَّعْرَى۔ شعری دودہ دی یو شعری القیور دے اودیتہ مرزم الجوزاء او شعری

یمانیہ او کلب الجبارہم و یلے کیری او دویم قسم شعری النمیصا او شعری الشامیہ

اول قسم دجوزاء میاشت تہ روستو دگرفے پہ موسم کنیں بشکارہ کیری۔ حمیر او خزاعہ

قبیلو د اول قسم شعری عبادت شور و کرے وڈ او د دے اولہ ابتداء ابو کبشہ

کرے وہ چہ حقہ رسول اللہ د مور د طرف تہ لرے نیکہ وڈ او ماسیواد خزاعہ

او حمیر تہ نورو قبیلو د عربو د حقہ تہ مخالفت کوؤ او ویل پئے چہ دے صابی

دے نوے دین پئے ایجاد کرے دے او د دے وجہ تہ بہ قریش مکہ رسول اللہ

صلی اللہ علیہ وسلم تہ ہم ابن ابی کبشہ ویل یعنی دہ ہم د حقہ پشان نوے دین

راوپے دے او رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم او د حقہ صحابو تہ بہ دوی صابیان

ویل۔ او د شعری د عبادت خاص کولو وجہ دوی داسے ذکر کولہ چہ نور ستوری

پہ آسمان کنیں پہ عرض (پلن والی) باندے مزل کوی او شعری پکنیں پہ طول

(اوکد والی) سرہ مزل کوی او ویل پئے چہ دے پہ دنیا کنیں تاثیر کوؤ نکے دے!

خواللہ تعالیٰ د حقوی پہ رد کنیں او فرمائیل چہ پہ شعری کنیں تاثیر اچولو والہ او د

حقہ چلوؤ نکے خواللہ تعالیٰ دے نو شعری مربوب دے نو تاسودہ لرہ معبودو لے

کنرے ۹۔

وَأَنَّهُ أَهْلَكَ عَادًا الْأُولَىٰ ۖ وَشُودًا آخِرًا

او یقیناً ہخہ ہلک کریدی عادیان زارہ ، او شمودیانو نو

أَبْقَىٰ ۖ وَقَوْمَ نُوحٍ مِّن قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا

باقی تھے نہ دھپو بخود لے ہٹوک، او تباہ کریدا قوم د نوح علیہ السلام د بولونہ مخکن یقیناً دوی د

هُمْ أَظْلَمَ وَأَطْعَىٰ ۖ وَالْمُؤْتَفِكَةَ أَهْوَىٰ ۖ

دیر ظلم کوونکی او دیر سرکش او مؤتفکہ کلے د بوسے تھے او غورخو لو ہخہ

فَغَشَّاهَا مَا عَشَّىٰ ۖ فَيَآئِي الْأَعْرَافَ

لو پتہ کرد ہخہ لڑہ ہخہ خیز چہ پختہ کرو۔ تو یہ کوم یو د نعمتو تو د رب ستا بانہے

تَنَزَّارَىٰ ۖ هَذَا نَذِيرٌ مِّنَ النَّذَرِ

شک کوٹے ۔ دا دیرہ ورکوونکے دے د دیرہ ورکوونکو

۵۲ ۵۳ ۵۴ ۵۵ یہ دے ایاتونو کیں ہم ذکر د تصرف د اللہ تعالیٰ دے پہ اہلاد
 د لویو قومونو سرہ او ورسرہ تخویف د نبوی دے پہ ذکر د عذاب د خلورو قومونو
 چہ تکذیب د انبیاء علیہم السلام تے کرے وؤ الرُّؤٰی قبیلہ عاد دودہ وؤ یو اولیٰ
 یعنی عاد ارم او بل عاد شمودیانو تہ ویلے کیدالو۔ یا اولیٰ تہ مراد ہخہ دی چہ
 دیر مخکن تیر شومیدی چہ دھقوی تہ دہاتہے بل عاد تہ وؤ۔ اَظْلَمَ وَأَطْعَىٰ دا
 خاص دے پہ قوم د نوح علیہ السلام پورے یا متعلق دے پہ ماقبل د سکا وارو
 پورے۔ اَظْلَمَ پہ عقیدہ کیں او اَطْعَىٰ پہ عمل کیں یا اول پہ حقوقو الہیو کیں او
 دویم پہ حقوقو د بتاگانو کیں۔ وَالْمُؤْتَفِكَةَ پہ سورة الحاقة س کیں جمع ذکر
 کرے دہ حکہ چہ دیر کلی وؤ اولتہ مفرد پہ معنی د جنس دے۔ مَا عَشَّىٰ ایہام
 تے او کرو اشارہ دہ دیر والی د کانرو تہ چہ د انسانانو پہ شمار کیں او پہ علم
 کیں تشی را تلے۔ او دلتہ تے پنجم قوم یعنی قوم قرعون ذکر کرے تہ دے
 کیدے شی چہ مخکن صحف موسیٰ کیں ہخہ قوم تہ اشارہ وہ توددے وچہ
 تہ تے بیا ذکر تہ کرو۔

۵۶ ہر کلاہ چہ مخکن بعضے نعمتو تہ ذکر کرے شو (پاتے پہ بل مخ)

الْأُولَى ۝ أَرَفَتِ الْآزِفَةَ ۝ لَيْسَ لَهَا مِنْ

ممكنو نه ۔ رانزدے شو لزدے راتونكے اوقت ۔ نیشته هغه لره سیوا

دُونِ اللَّهِ كَاشِفَةً ۝ أَفِينِ هَذَا الْحَدِيثِ

دَالله تعالی نه یمٹوک بیکاره کوڈنکے ۔ ایا ددے خبر نه

تَعَجِبُونَ ۝ وَتَضْحَكُونَ وَلَا تَبْكُونَ ۝

تاسو تعجب کوڈے ، او خندا کوڈے او نه ژارڈے ،

نو اوس زجر و رکوی انسان مکذب ته لکه چه دا سے سورة رحمن کنس هم راغله دی
یا استفهام انکاری دے او عام خطاب دے یعنی کو یونعمت دالله کنس شک کینا
شی ؟

۵۷ دا صداقت درسول دے او اشاره ده تخويف دمتکرینو ته یعنی خنکه چه د ممکنو
رسولانو په تکذیب کوڈنکو عذاب راغے نو دا سے په ددے رسول په منکرینو هم
عذاب راشی یا دتیوی یا اخروی۔ هذا اشاره ده محمدا رسول الله صلی الله علیه وسلم
ته یا اشاره ده تیر شوی ذکر د رسولانو او د قومونو د هغوی ته او پتا په دویمه توجیه
سره تدبیر مصدر دے په معنی د انداز سوه۔

۵۸ ده دا تخويف اخروی دے الْآزِفَةُ نوم دے د قومونو د قیامت نه په معنی د
الساعة او الآفة القریبة یعنی نزد د راتونکے دے او نزد دے دے خلقوته۔

کاشفة اسم قاعل دے او موصوف یے حذق دے یعنی نفس کاشفة او د کاشفة معنی
بنکاره کوڈنکے (واقع کوڈنکے دے) یا په معنی د تفصیلی بیان کوڈنکے یا په معنی دلرے
کوڈنکے د خلقوته کله چه په دوی بانس دے راشی۔ یا کاشفة په معنی د مصدر سره دے
او اوله معنی مراد ده۔

۵۹ سلا سلا دا زجر دے په انکار د قرآن سره مراد د حدیث نه قرآن دے او خلوص
قباحتوته د متکرینو د ذکر کرے دی۔ تَعَجِبُونَ تعجب په طریقہ د انکار سره دلکه
سورة یونس سلا او سورة ص سلا کنس۔ وَتَضْحَكُونَ دا په طریقہ د استهزاء سره مراد
دے خوشحالی مراد نه ده۔ وَلَا تَبْكُونَ ژباړا کول په دے سره د نیکانو خلقو صفت د
لکه سورة اسراء سلا کنس دی یا مراد د حدیث نه خبر د ارفقت الآزفة دے۔

وَأَنْتُمْ سَامِدُونَ د سمود معنی اعراض، غفلت، استکیار لهو و لعب کول او غزلے

وَأَنْتُمْ لِمَعَادُونَ ﴿۲۱﴾ فَاسْجُدُوا لِلَّهِ وَاعْبُدُوا ﴿۲۲﴾

او تاسو غفلت کوڑنے لگے ۔ نو سجدہ کوئے اللہ تعالیٰ تہ او بندگی کوئے دھخہ ۔

شعرونہ ویل پہ طریقہ د سرودنو سرہ: اشارہ دہ چہ د قرآن پہ مقابلہ کیں سرودنوہ ویل د کافرانو کار دے او دا جملہ حالیہ دہ ۔ یا جملہ مستأنفہ مستقلہ دہ ۔

۲۲ دا تفریح دہ پہ تول سورت باندے یعنی ہرکلا چہ ثابت شوہ چہ دے رسول دلیل وی دہ او تاسو سرہ صرف ظن او اتباع دھوی دہ بیا ثابت شوہ چہ اللہ تعالیٰ انعامات کوڑنے دے او رسول او قرآن لے حق راہ پر لے دی نو فرض دہ پہ تاسو باندے چہ سجدہ او تمام عبادات اللہ تعالیٰ لہہ خاص کرے ۔ اول امریئے د سجدے او کرو دہ دیرو وجوہونہ، اولدا چہ سجدہ پہ بولو ارکانو د موفع کیں دیرا ہم رکن دے ۔ دویم دا چہ د سجدے پہ وخت کیں اللہ تعالیٰ تہ قربت دیر حاصلی دی دریم دا چہ دا سجدہ د تلاوت دہ او دھخہ مستقل عبادت دے ۔

یٰلہ لام دپارہ د تخصیص دے حکم چہ اللہ تعالیٰ تہ سجدہ خو مشرکانو ہم کولہ لیکن د اللہ تعالیٰ تہ سیوا نور و خیلو معبودانو تہ ہم کولہ ۔

وَاعْبُدُوا دا تعیم بعد التخصیص دے او لفظ د یٰلہ پہ دے کیں ہم مراد دے پہ قرینہ د معطوق علیہ سرہ دے امر د ذکر کولو وجہ دا ولچہ صرف سجدہ مشرکانو ہم کولہ لکہ چہ حدیث کیں را غلے دی چہ دے سورت پہ تلاوت سرہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم او مؤمنانو او مشرکانو او پیریانو بولو سجدہ او کرہ لیکن اور عبادتوہ لے تہ کول نو امرور تہ او کرے شو چہ تول عبادتوہ اللہ تعالیٰ لہہ خاص کوئے ۔

ختم شو تفسیر د سورۃ نجم پہ توفیق د اللہ تعالیٰ سرہ

سُورَةُ الْقَمَرِ
۵۴ مَكِّيَّةٌ ۳۷

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

آيَاتُهَا ۵۵
رُكُوعَاتُهَا ۳

اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ ۚ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ ۚ ۱ وَانْ يَرَوْا

چیر نزد می شو قیامت ۱ اد اوجود له مسجود ہے ۔ اد کہ چرے اویسی دوی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة القمر

ربط دے سورۃ مخکین سورۃ سورہ پہ خو وجوہو سورہ دے اولہ وجہ داچہ
مخکین زجروؤ د مشرکاتو پہ عقیدہ او دلیل باندے نو پہ دے سورۃ کیں تخو یف
اخروی دے۔ دویمہ وجہ داچہ اول ذکر شو چہ مشرکان د خواہش تابع داروی پہ عقیدہ
کین نو اوس ذکر کوی چہ دوجہ د خواہش تہ د معجزاتو انکار کوی۔ دریمہ وجہ داچہ
تیر شوی سورۃ کیں د اقوام مکنا بو ذکر اجمالی د نو پہ دے سورۃ کیں د هغوی
ذکر تفصیلی دے۔ خورمہ داچہ د هغه سورۃ پہ اخر کیں ازفت او د دے سورۃ پہ
اول کیں اقتربت الساعۃ دے۔

دعویٰ د دے سورۃ تخو یف اخروی پہ ذکر د اقتراب د ساعت او سبب تخو یف
تکذیب دے او هغه سبب د عنا بنو وؤ پہ پنٹھ قومونو مکنا بیٹو باندے۔ او پہ
سورۃ کیں رد د شرک فی الدماء او فی التصرف او سگ کیں ایمان یا التقدير ذکر
دے او پہ هغ کیں رد دے پہ شرک فی البرکات باندے یعنی د الله تعالیٰ مقرر اتاوا
هیچوک نشی بدلولے۔

خلاصہ د دے سورۃ۔ تخو یف اخروی سورہ د معجزے تہ بیا لجر دے د منکرینو
پہ ذکر کولو د پنٹھ حالتونو د هغوی او تخو یف اخروی دے پہ ذکر د پنٹھ ہیبتونو د
قیامت سورہ بیا تخو یف دنیوی دے پہ ذکر د پنٹھ قومونو تیر شوؤ سورہ بیا زجر دے
پہ پنٹھ حال تو د موجودہ منکرینو سورہ بیا تخو یف اخروی دے پہ پنٹھ احوالو
سورہ بیا ذکر د قدرت د الله تعالیٰ دے پہ پنٹھ طریقو سورہ دیارہ د اثبات د قیامت
او اخر کیں بشارت دے پہ پنٹھ طریقو سورہ۔

تفسیر دے د تخو یف اخروی دے اقتربت باب افتعال پہ چیر نزدیکت باندے

آیۃ یُعْرِضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ ۝۲۰

نبیہ نو مخ اہوی او دانی دوی دا جادو پوخ دے .

وَكُلُّ يَوْمٍ آتٍ يَعُودُ أَهْوَاءَهُمْ وَكُلُّ أَمْرٍ

اودروغٹن گٹری حق لڑہ او تابعداری کوی د خواہشا توخپلو او ہر کار

دلیل دے السّاعۃ نوم دے دے نومونو د قیامت تہ او مراد دے ساعت تہ قنّا کیدال د عالم دی یا ساعت د بعث بعد الموت دے یہ شیعیلے وھلو سرہ .
وَالشَّقِ الْقَبْرِ دا جملہ حالیہ دہ یعنی انشقاق د قمر دلیل دیکہ صداقت د دے رسول صلی اللہ علیہ وسلم باندے اوراتلل ددہ دنیا تہ اولہ نبیہ دہ د قرب د ساعت او دارنگ انشقاق د قمر دلیل دے یہ قدرت د اللہ تعالیٰ باندے چہ دارنگ ہقہ قادر کڈ تول عالم یہ فنا کولو باندے .

او انشقاق القمر معجزہ وہ چہ بشکارہ کرے شوے وہ مکہ والو تہ او دا حدیث امام بخاری، امام مسلم، ترمذی بیہقی او دیرو محدثینو یہ صحیح اسانید و سرہ ذکر کرے دے او داتس او ابن عباس او ابن عمر او ابن مسعود او جبیر بن مطعم رضی اللہ عنہم تہ روایت کرے شویدے انکار کول د دے تہ بدعتا اعتقاد یہ دے بکہ یہ دے ایت کتب مفسرین نور اقبال ذکر کوی د دے لفظ د عموم د وچہ نہ نو جائز دی او کہ چا د معجزے د انکار د وچہ نہ نور اقبال ذکر کرے وی نو ہقہ مردود دے . یہ دے کتب دویم قول دادے چہ فعل ماضی یہ معنی د مضارع دہ یعنی د قیامت قائم کیدلو یہ وخت کتب یہ سپو پڑے او چوی دریم قول دا دے چہ خہ بشکارہ شو حال د صداقت د دے پیغمبر لیکن روستو آیا توہم بشکارہ دلالت کوی چہ دلالت بحث دے یہ یارہ د معجزہ کتب .

۲۰ دے ایت تہ ترسلا پورے رجرو تہ دی او د متکربینو پنچہ حالات ذکر کوی یہ د ایت کتب رجرد دے او د متکربینو دوہ حالتو تہ ذکر کرے دی .

مُسْتَمِرٌّ یہ دے لفظ کتب د اختلاف د مادے د وچہ نہ دیر اقبال دی .
د مِرَّة تہ یہ معنی د قوی حکم سرہ دے د مرور تہ یہ معنی د زائل کیدونکے او ختم کیدونکے سرہ دے د مِرَّة تہ یہ معنی د تریخ والی سرہ دے یہ معنی دیر تیز اثر کونکے دے د اِسْتَمَرَّاز تہ دوام او ہمیش والی یہ معنی سُرَّاز (پاتے یہ بل مخ)

مُسْتَقِرٌّ ③ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِنَ الْإِنْبَاءِ مَا فِیْهِ

پہرہ و محنت کی دین کے لئے۔ اور یقیناً داخلے دے دوی تہ کہ خبروں تو نہ ملے چہ پہلے کہیں

مُرْدَجَرُ ۞ حِكْمُهُ بِأَلِغَةٍ قَبْلَ تَعْنِ السُّدَارُ ۞

یونہ زور نہ دی ، مجھ خبر ہے انتہا تہ رسید و نیکی دی نوحہ فائز بہ و زکری ویرہ و رکوٹکی ،

اور درنگ پہ معنی دُشایہ دیوبل سرہ او پہ معنی دَ تیریدونکے دَ رُحکے نہ اسمان تہ۔
 سہ پہ دے کنیں ہم دُمنکرینو دوہ حالتو تہ پہ زجر سرہ ذکر دی۔ گداؤا
 یعنی دوی اویل چہ دا انتشقاق دَ قمر دلالت تہ کوی پہ صداقت ددے نبی باندگ
 وَابَّحُوا أَهْوَاءَهُمْ یعنی دوی اویل چہ دا سحر دے یا دا نظر بندی دہ۔
 مُسْتَقَرٌّ یعنی قیامت بہ پہ خیل وخت قائم کیری او جنت والا بہ پہ جنت کنیں او جہنم
 والا بہ پہ جہنم کنیں قرارے او موی یا مراد استقرار تہ واقع کیدال دَ ہر خیزدی پخیلہ
 شدہ مقررہ باندے۔

سنگ ماہم زجر دے چہ دوی تہ دَدے معجزے تہ مخکس ہم انباء راتے دی او دوی
 تربتہ انکار کرے دے او ترغیب دے قرآن تہ۔
 مُرَدَجَرُ مصدر مینے دے او دال بدل دے دَتَا تہ او مادہ دَدے زجر دے یعنی منع
 کول دَدوی دَکفر او شرک او تکذیب تہ۔

۱۔ مراد دے نہ قرآن دے او خبر دے ذمبتدا محذوف یعنی ہو حکمت یا بدل دے دُحرف دما نہ پہ تیر شوی ایت کیں، بِاِلَغَةٍ یعنی انتہا ته رسیدل دے یہ مواظلو اولیو تو اولطائفو او احکاموا و فصاحت و بلاغت کیں۔ فَمَا تُعْنِ مَا نَأْتِيهِ اِد استقھامیه دوارہ کیدے شی تُعْنِ یہ اصل کیں تغنی دے یا حذا کرے شوے دے یہ رسم خط دقرآن کیں اگرچہ ددے دَحَدَقْ کیدا لوظا هری سبب نیستہ او یہ دے کیں اشارہ ده بکہ چہ ددے لفظ دَاخر نه یا حَذَاق شو دَا داسے ددے مخلوق نه قائده دَاثْدَار ختم شوے ده او یہ دے جملہ کیں زجر دے او یُنْحَم حالت ددوی ذکر کوی۔

التَّائِبُ مَصْرُورٌ هِيَ يَهْ مَعْنَى ذَاتُ الْإِنْفِرَادِ يَأْجُمَعُ ذَاتُ الْإِنْفِرَادِ أَوْ ذَاكَ مَعْنَى مَثَالِ يَهْ سُوْرَةُ
يُونُسَ مَثَالِ يَهْ تَبْرُشُوْنَ يَهْ -

فَتَوَلَّ عَنْهُمْ يَوْمَ يَدْعُ الدَّاعِ إِلَى شَيْءٍ

تو مجھ واروہ دے دوی نہ بہ ہفتہ ورخ کیں چہ اواز بہ اوکری اواز کوڈیک یو خیز

تَكْرًا ۶ خَشَعًا أَبْصَارَهُمْ يُخْرَجُونَ مِنَ

ناکارہ تہ (سخت) کورے بہ وی ستر کے ددوی را اوٹی بہ دوی د

الْجَدَاثِ كَأَنَّهُمْ جَرَادٌ مُّنتَشِرٌ ۷ مَهْطِعِينَ

قبرونو تہ گویا کہ دوی گھٹان دی خواہہ وارہ ، مندے بہ دوی

إِلَى الدَّاعِ يَقُولُ الْكَافِرُونَ هَذَا يَوْمٌ عَسِرٌ ۸

اواز کوڈیک طرف تہ وائی بہ کافران دا ورخ سختہ دہ -

۶۔ ۷۔ ہر کہ چہ د منکرینو قبائح ذکر شول نو اوس پہ حرف د قاسرہ تفریح ذکر کوی او تسلی و رکوی رسول صلی اللہ علیہ وسلم تہ او مراد پہ دے سرہ د دوی نہ بے پرواہ کیدال دی۔ یَوْمَ يَدْعُ دے نہ تخویف اخروی ذکر کوی پہ بیان دینجہ حالتونو سرہ۔ دِیَوْمَ تہ مخکین لفظ د اندر ہر پت مراد دے التامی تہ مراد اسرافیل علیہ السلام دے او د دعوت تہ مراد شیعیل و ہل دی د پارہ دبعث بعد الموت۔

شئی ۶ تکر پہ دے کیں حشر حساب میزان پو لو حالتونو تہ اشارہ دہ خَشَعًا أَبْصَارَهُمْ ذلت او عاجزی د سترگو نہ معلوم پیدی چہ د شرم تہ خکتہ کوری د دے وچ نہ د ابصار تخصیص ہے او کہ د لکہ پہ سورہ قلم سہ او سورہ شوری سہ کیں ذکر دی۔ جَرَادٌ مُّنتَشِرٌ تشبیہ د ملخانو سرہ پہ دیر والی کیں گاو جمع کول د لویو و پرو کیں مُنْتَشِرٌ کیں اشارہ دہ چہ پہ صفونو او قطارونو سرہ بہ تہ دی۔

قائدہ :- سورہ القارعہ کیں تشبیہ د پتنگانو سرہ دہ او دلتہ د ملخانو سرہ تو پہ دیکیں دہ حالتونو مختلفو تہ اشارہ دہ الخال دا چہ د قبرونو تہ ڈاڈی تو اول بہ دیر پریشان وی تو ورتلو طرف بہ ورتہ معلوم تہ وی لکہ چہ د پتنگانو یو طرف تہ دے اولی وخت روستو پہ پہ یو طرف (د دای) باندے راشی لکہ ملخان چہ پہ یو طرف باندے الوٹی مَهْطِعِينَ پہ دیکیں دیرے معافی دی ، تیز تلونکی ، ستونہ او چتو وٹکی ، قصد کو وٹکی ، سیدھا نظر کو وٹکی ، غوگو تہ د پارہ د اورید لو کھلا وٹکی۔ اودا یو پل تہ نزدکے معافی دی۔ هَذَا يَوْمٌ عَسِرٌ لکہ سورہ قوقان سہ او سورہ مدثر سہ کیں دی۔

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ فَكَذَّبُوا عَبْدَنَا

تکذیب کرے وہ دوی تہ وراثتے قوم د نوح علیہ السلام نو دروغزن نے اوکتر لویتدا نہ موتی

وَقَالُوا مَجْنُونٌ وَازْدُجِرَ ۙ فَدَا غَا رَبَّهُ اِنِّي

او دوی اوکل لیونے دے او اذ نورے شو نو دغا نے او غوختله درب تپل چہ یقینا

مَغْلُوبٌ فَاَنْتَصِرُ ۙ فَفَتَحْنَا ابْوَابَ السَّمَاءِ

کمزورے یم نو خمایدله واخله ددوی تہ نو پراستله موتی دروازے د اسمان

سے دے ایت تہ یثقه واقعات ذکر کوی دپارہ د تخویف دنیوی یعنی تکذیب د قیامت سبب د عذاب دے نو دا متعلق دے د س سرہ کذبت دا اولہ واقعہ دہ د قوم د نوح علیہ السلام۔

کذبت، فکذبوا دوه کرتہ نے تکذیب ذکر کروا اشارہ دہ کثرت د تکذیب او استعراص تہ یا د اول تہ مراد تکذیب د توحید او قیامت دے او دویم تہ تکذیب د رسالت د حقہ دے۔

واز دجر دا د زجر تہ ماخوذ دے او دال پہ اصل کنس تاوہ د تاکید او مبالغے د زجر دپارہ صیغہ د باب افتعال او صیغہ د فعل مجهول ذکر کرے دہ او دا عطف دے پہ قالوا باندے نو دا قول د الله تعالی دے یعنی دوی منع کرے و د حقہ لره د دعوت کولو تہ لکھ پہ سورت شعراء صلا کنس دی یا عطف دے پہ مجنون باندے او قول د منکریتو دے یعنی جتا تو د دہ دماغ خراب کرے دی۔

س دا اجمالی دعا دہ او تفصیلی دعا د حقہ پہ سورت نوح کنس ذکر کرے دہ۔

مَغْلُوبٌ سوال :- دا خلق دے د سورة مجادله صلا او سورة صافات صلا تہ ؟

جواب :- دادے چہ د حقہ ایا تو نہ روستو د نصرت د الله تعالی تہ دی او یہ دے کنس مخکنس د نصرت تہ مغلوبیت مراد دے۔

دویم جواب دادے چہ پہ حقہ ایا تو نو کنس غلبہ د حجت او د دلیل مراد دہ او پہ دے ایت کنس غلبہ د قوت او د زور مراد دہ او دریم جواب ابن عطیہ کرے دے چہ مغلوب تہ مراد دادے چہ د بقاء شر غوختلو کنس مجبور یم۔

بِمَاءٍ مِنْهٖ ^{نزل} ۱۱ وَفَجَّرْنَا الْأَرْضَ عُيُونًا فَالْتَقَى

یہ اوبہ راہیں و نکو سرہ ۔ او را اوستے مونہ د زہکے نہ چینے تو یو غائے شوے

الْمَاءُ عَلَىٰ أَمْرٍ قَدْ قُدِّرَ ۱۲ وَحَمَلْنَاهُ عَلَىٰ

توے اوبہ یہ ہفتہ کار چہ مقرر کرے شوے وؤ ۔ او سور کر و مونہ دہ لہہ یہ

ذَاتِ الْوَاقِعِ ۱۳ وَدُسِّرَ ۱۴ تَجْرِي بِأَعْيُنِنَا جَزَاءُ

(کشتی) تختہ والہ او میخو تو والہ ۔ دواتہ وہ یہ ستر کوڑ مونہ بدل اخسل دے

لِمَنْ كَانَ كُفْرًا ۱۵ وَلَقَدْ تَرَكْنَاهَا آيَةً فَهَلْ

دیارہ د ہفتہ چاچہ ناشکوی کرے شویہ ۔ او یقیناً پر بخود لہ مونہ دفعہ قصہ نہتہ تو ۱۱ آیا

۱۱ یہ دے کتب قبولیت د دعائے اشارہ دہ آیات السَّمَاوَاتِ بِه حقیقت باندے حمل
دے چہ دا اوبہ یے دالسمان تہ را او وروے یا کتایہ دہ د دیرو وریخو تہ ۔ منہیر چہ
دیرے وی او یہ تو یونو سرہ را بہیری الارض مراد دے من الارض دے لیکن
د مبلغ دیارہ یے من حذاف کرے دے فالْتَقَى الْمَاءُ مراد دے نہ جس ماء
دی یعنی اوبہ دالسمان او د زمکے حکم چہ التقاء یہ میخ د دوؤ یا دیر و کتب راسخی ۔

عَلَىٰ أَمْرٍ قَدْ قُدِّرَ ، اَمْرٌ نہ مراد مقدار د اوبہ دے یا مراد د دے نہ حال دے یعنی
ہلاکت د دفعہ قوم چہ یہ تقدیر کتب د مخکین تہ لیکلے شوے وؤ چہ دوی یہ پہ داسے
طوفان سرہ تباہ کولے شی او دا اشارہ دہ مسئلے د تقدیر تہ ۔

۱۳ یہ دیکھیں طریقہ د نجات د نوح علیہ السلام او د ہفتہ د ملکر و مراد دہ ۔
دُسِّرَ جمع د دسار دہ ہفتہ خیر و تہ چہ یہ ہفتہ سرہ کشتی کل کیگی میخو تہ ، اوستہ
لرگی ، رے گلے وغیرہ ۔ او دارنگ سینہ د کشتی چہ یہ ہفتہ سرہ اوبہ دقع کیبری او
شلیکی ۔ بِأَعْيُنِنَا دا د متشابہاتو تہ دے او اشارہ دہ حفاظت تہ د اللہ تعالیٰ د طرق
تہ ۔ جَزَاءُ لِمَنْ كَانَ كُفْرًا د مَنْ نہ مراد نوح علیہ السلام دے چہ د ہفتہ تہ انکار
کرے شویوؤ او ہفتہ دیر صبر کرے وؤ توجزاء پہ معنی د ثواب یا د بدلہ اغستلو
دہ یا مراد د دے تہ اللہ تعالیٰ دے چہ د ہفتہ د احکمو تہ کفر کرے شوے وؤ
اوجزاء پہ معنی د عقاب او سزا دہ او لام پہ معنی د من سرہ دے ۔

مِنْ مُذَكِّرٍ ⑮ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرٍ ⑯

شدہ غوک نصیحت قبلوںکے۔ نو سخہ رنگی شو عذاب زما او یروکل زما۔

وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدْرِكٍ ﴿١٢﴾

او یقیناً انسان کو بدلے موت پر قربان دے گا۔ نصیحت اخستلو یا شہدے کو خوک نصیحت قبول دے گا۔

[illegible][illegible]

كَذَّبَتْ عَادٌ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذْرِي ①۸

تکذیب کرے دوڑ عادیانو نو غہ رنگہ وو عذاب ذما او پیدہ دل ذما۔

إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا فِي يَوْمٍ

یقیناً را اولیہلہ مونہر پہ دوی ہاندے سیلخ تیزہ یہ ورخ

نَحْسٍ مُّسْتَبِيرٍ ①۹ تَنْزِعُ النَّاسَ كَأَنَّهُمْ

سپیدہ ہمیشہ کیں را بشکل ہے خلقو لہ کو یا دوی دی

أَعْجَازُ نَخْلٍ مُّنْقَعِرٍ ②۰ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي

تے د کجورو د مٹھ و تل شوے۔ نو غہ رنگہ وو عذاب ذما

۱۸۔ دادویمہ واقعہ دہ چہ قوم عاد دہود علیہ السلام تکذیب کرے وو ہرکلہ چہ دہ تکذیب دہ قوم نوح او کدہ زمانہ وہ نو غہ تکذیب ہے مکرر ذکر کرے وو تو دہ عادیانو تکذیب دہ غوی یہ نسبت سرہ لگہ زمانہ وہ نو مختصر ذکر ہے او کپیشو۔ او کذبت ہے مؤنث ذکر کرے حکہ چہ قبیلہ دہ عادیانو مراد دہ او اشارہ دہ دہ دوی توہین او تذلیل تہ۔

۱۹۔ دا تفصیل دہ عذاب دہ عادیانو دے او داسے پہ سورۃ حم سجدہ سے کہیں ہم تیر شویدے۔ صَرْصَرًا تیز اواز (شغار) والا یا سختہ بخہ یا دیر وخت چلیدے کے سیلخ۔ یَوْمَ رَهْءَا اُدُّ شَیْءًا اَوَّاهٌ ورخے وے لکہ پہ سورۃ الحاقہ سے کہیں دی تو دلہ دہ یوم نہ مراد جنس ورخ یا مطلق وخت مراد دے۔ نَحْسٍ مُّسْتَبِيرٍ غوست ہے یہ دوی پورے خاص وو دہ دوی دہ عذاب دہ وجہ تہ۔ مُّسْتَبِرٌّ یعنی دے عذاب اشر تر برزخ پورے او یا حشر پورے ہمیشہ دے۔ او دہ غوست دہ ورخ دہ شور (جارتشیہ) یہ بارہ کہیں حدیث صحیح مرفوع متصل ثابت تہ دے۔

تَنْزِعُ النَّاسَ پدیکیں اشارہ دہ چہ دوی دا سے مضبوط وو اورا ویستلے شول لکہ چہ او تہ پہ جہو سرہ یہ زمکہ کیں کلکہ اولارہ وی او بیا دہو سرہ دوی تہ را ویستلے شی۔ أَعْجَازُ نَخْلٍ عَجَزٌ دَخِيزٌ دیدن لاتدے حصے تہ ویستلے کیری نو یہ دے کہیں اشارہ دہ چہ دہ غوی نہ سرو تہ جدا شول او پہ سیلخ سرہ والوتل او صرف ویخو نہ پائے شول۔ نَخْلٍ دالفظ اسم جمع دہ (پائے بل مخ)

وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ

او دیرول زما۔ او یقیناً آسان کریدے مونو قرآن دپارہ نصیحت نو ایسا

مِنْ مُذَكِّرٍ ۚ كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوَاهِ ۖ

شتہ دے نصیحت قبلو ڈکے۔ دروغڑن گنرے دے ثمودیانو ویرہ درکو ڈنکو لہ۔

فَقَالُوا آيَشْرَامِنَّا وَاحِدًا اتَّبِعْهُ إِنَّا إِذَا لَفِي

نو دوی اویل ایسا یو بتہ لہ چہ زمونہ نہ دے تابعداری ڈاکرو دھقہ یقیناً مونو بہ دقہ وخت ضرور

ضَلَّلٍ وَسُعُرٍ ۚ أَلْيَقَ الذَّاكِرُ عَلَيْهِ مِنْ

گمراہی اولیو تگوب کین یو۔ ایسا رالیرے شویدہ وحی پہ دہ باندا مے دے

بَيْنَنَا بَلْ هُوَ كَذَّابٌ أَشِرُّ ۚ سَيَعْلَمُونَ

میخ زمونہ بہ بلکہ دے دے دیردروغڑن لو پئے کو ڈکے۔ زردے دوی تہ بہ معلوم شئی

مذکر او مؤنث دواپڑ استعمالیری دے دے وچ نہ دے صفت کلہ مذاکراد کلہ
مؤنث راجی۔

۲۴۔ ۲۵۔ یہ دے قصہ کین اولہ جملہ مکررہ راوڑے دہ دپارڈ اظہار د عظمت عذاب
د دوی یا اول پئے ذکر کرے دے دسبب ر تکذیب (سرا او دویم پئے ذکر کرو روستو
د تفصیل د عذاب تہ دپارڈ د نصیحت اخستلو۔

۲۶۔ ۲۷۔ د دریمہ قصہ دہ گذار جمع د تذایر پہ معنی د رسول تو حکہ چہ تکذیب د یو
رسول پشان د تکذیب د ہولو رسول تو دے لکھ سورة شعراء کین تیر شویبی
یا تذایر پہ معنی د مصدر دے ہقہ اندازات تریتہ مراد دی چہ صالح علیہ السلام
وخت پہ وخت دوی تہ بیان کرے وڈ۔

۲۸۔ ۲۹۔ د تفصیل د تکذیب د مغوی دے او او تعبیر ونہ د تکذیب دی اول داچہ
دے بشر دے د جس زمونہ تہ دویم داچہ واحد ای معنی پہ مقابل کین دیر خلق
دی او دے یو اٹے دے، دریم ددہ تابعداری سبب د ضلال دے، خلورم داچہ
سبب د لیو تگوب دے پہ دنیا کین او سبب د اور د جہنم دے پہ آخرت کین۔

پنجم أَلْيَقَ الذَّاكِرُ عَلَيْهِ مِنْ بَيْنَنَا یعنی مونو ددہ تہ مالدار او غور یو تو دے وے

عَذَابُ مَنْ الْكَذَّابِ الْاَشْرُ ۝۷۶ اِنَّا مُرْسِلُو

صبا چہ غوک دے دیر دروغڈن لوئی کوڈنکے - یقیناً مونہ لیدوڈنکی یو

النَّاقَةِ فِتْنَةً لَّهُمْ فَارْتَقِبْهُمْ وَاصْطَبِرْ ۝۷۷

او بنہ دیارہ دے آزمائش دے دوی نو انتظار اوکڑہ ددوی او صبر اوکڑہ -

وَنَبِّئُهُمْ أَنَّ الْمَاءَ قِسْمٌ بَيْنَهُمْ كُلُّ

او خبر ورکڑہ دوی لڑہ چہ اویہ تقسیم دے دوی پہ میخ کنیں ہر

يَشْرِبُ مُحْتَظَرٌ ۝۷۸ فَنَادُوا صَاحِبَهُمْ فَتَعَالَى

نہر دے اویہ تہ بہ حاضری کیدلے شی - نو دوی اواز ورکڑہ خیل مشرتہ نو راوا غتلہ تہ

خاص کرے شو پہ وی سرہ شہریم دے کذاب دے اووم داچہ اشر دے اشر تکبر
کوڈنکے اویہ پروا ہی سرہ خیرے کوڈنکی تہ وائی -

۷۷ دا زجر او تمہو یف دے عذاب مراد دے تہ راتوںکے دخت دے یعنی عذاب دے دنیا یا ورخ
دے قیامت -

۷۶ ۷۷ دا ذکر دے معجزے دے دیارہ دے اثبات دے صدق دے صالح علیہ السلام فتنہ امتحان دے
چہ پہ ہفت سرہ دے مصدق او دے مکذپ برق معلومیری او دارنگی تکذیب دے یہ سبب
دے عذاب وی - وَاصْطَبِرْ بآپ افتعال کنیں اشارہ دے تاکید دے صبر کوڈلو تہ او ہر کلا چہ ارتقاب
(انتظار) کول دیر وخت غواری او پہ دیر وخت کنیں دے دشمنان تو دے طرق تہ مصیبتو تہ ہم
دیر وی دے وچ تہ ارتقاب تہ روستویئے امر دے اصطبار ذکر کرو -

وَنَبِّئُهُمْ دَاہم طریقہ دے فتنے (امتحان) دے او طریقہ دے تقسیم سورہ شعراء ۵۵
کنیں ذکر شویدہ او دے تقسیم یو وجہ داوہ چہ اویہ لکے وے پہ یو ورخ دے نالے او دے
نور و حیواناتو تہ رسیدلے دویمہ وجہ داوہ چہ دے دوی حیوانات پہ دے ہفتہ نالے نہ ویریدلے
دے سرہ یو خاکے کیدلے تہ شو -

کُلُّ يَشْرِبُ مُحْتَظَرٌ دَاہم دلالت کوی پہ دویمہ وجہ یا تہ دے چہ ہر یو بہ خیل تمہرتہ حاضری
کوی دے دل پہ نہر کنیں شرکت تہ شی کوئے -

فَعَقَّرَ ۲۹) فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذْرِي ۳۰) اِنَّا

نو قتل کئے کمرہ (اوپنہ) نو خہ رنگ وڈ عذاب زما او ویرہ وُل زما - یقیناً

اَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ صَيْحَةً وَاحِدَةً فَكَانُوا

موتو را اولیولہ پہ دوی ہاندے چغہ یوہ نو شول

كَهَشِيمٍ الْمَخْتَضِرِ ۳۱) وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ

ہشان دڈرے ڈرے شوی شپول د شپول جو روڈ نکلی - او یقیناً اسان کرے دے مو نو قرآن

لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدْكِرٍ ۳۲) كَذَّبَتْ قَوْمُ

دہامہ د نصیحت ایاستہ دے خوک نصیحت قبلوڈیکے - دروغڈن کرے وڈ قوم

۲۹ ست پہ دے کیں ذکر د سبب د عذاب د دعوی دے فنا دوا یہ دے کیں اشارہ
چہ دوی پہ دے سبب کیں شریک وڈ دیوبل سرہ نے مدد کوڈ - صا جہم او حقہ تہ
اشقی ویلے شویدے پہ سورۃ الشمس ۱۷ کیں او مشہور دے پہ قمار خوئے د سالف
سرہ -

فَتَعَالَى ذِرَّةً وَرْتِيَا ۲۹) اَوَكْرَهُ يَهْ نِيُولُو دَاوِيْشَ سِرْهَ يَادُهُ اَوْنِيُولَہ تَوْرَے لِرْهَ دِيَا ۲۹
پکیرے کولو د حقہ او بیے -

فَكَيْفَ دَدَے تہ وراتدے فَعَا قَبْہُمْ پِت دے ریعنی دوی لہ ما سزا ورکیرہ)
او داتپوس دپامہ د عظمت د عذاب دے -

۳۱ داتفصیل د عذاب د دعوی دے ، کَہَشِيمٍ الْمَخْتَضِرِ مختضر د حظیرہ نہ
ماخوذ دے او حظیرہ حقہ خائے تہ ویلے کیری چہ راگیر کرے شی پہ شپول د غنویا
پہ دیوال سرہ او محفوظ وی او اکثر دگلا و بیڑو جارے تہ ویلے کیری نو مختضر
د حقہ جو روڈ نکلی تہ ویلے شی -

هَشِيمٍ د هَشَم تہ دے او هَشَم مَاتُول او دَرے دَرے کولو تہ ویلے کیری نو هَشَم یہ معنی
د مہشوم سرہ دے یعنی حقہ او پچ غتے د شپول د جارے چہ کلہے بیڑے نے
پہ چاوخپو سرہ ڈرے ڈرے کیری - یہاں کیں اشارہ دہ چہ پہ دغہ چغہ د عذاب سرہ
د دوی اہو کی پورے او پچ شول او بیہ دیوبل نہ جدا جدا شول -

لُوطٍ بِالنُّذْرِ ۝ اِنَّا ارسلنا عليهم حاصبًا

ذ لوط علیہ السلام ویرہ ورکوونکی۔ یقیناً دا ذلیلو موثر پہ دوی باندے باران د کاترو

اِلَّا اَنْ لُّوطٌ نَجَّيْنَاهُمْ بِسَحَرٍ ۝ نِعْمَةٌ مِّنْ

سیوا ذ کور تے ذ لوط علیہ السلام تہ۔ لوط کول موثر هوی پہ وخت د پشامی کیں۔ د وچ د احسان د طرف

عِنْدِنَا كَذَلِكَ نَجْزِي مَنْ شَكَرَ ۝ وَلَقَدْ

ذ موثر تہ۔ د غہ شان۔ بدالہ ورکوؤ هغه چاتہ چہ شکر کوی۔ او یقیناً

اَنْذَرَهُمْ بِطَشْتِنَا فَتَمَارَوْا بِالنُّذْرِ ۝

دیرہ تے ورکری تہ دوی تہ ذ نیولو موثر تہ نو دوی شک اوکرو پہ ویردلو کیں۔

وَلَقَدْ رَاَوْهُ عَنِ ضَيْفِهِ فَطَمَسْنَا اَعْيُنَهُمْ

او یقیناً دوی غوختنے کریوے د هغه تہ پہ باندہ ذیلو د هغه کیں نو ورا تے کریوے موثر سکر تے د هوی

۳۳ ۳۴ ۳۵ داخلورمہ قصہ دہ دیارہ د تخویف د نیوی پہ سبب د تکذیب سرہ

بِالنُّذْرِ هغه امور مراد دی چہ پہ هغه سرہ د دوی انذار کریوے شوے وؤ یا دا جمع

د تدبیر دہ مراد د دے تہ رسولین دی ٹکک چہ تکذیب دیور سول پشان د تکذیب

د لولو رسولانو دے۔ اِلَّا اَنْ لُّوطٌ دا استثناء منقطع دہ ٹکک چہ پہ دوی باندے عناب

تہ وؤ نازل شوے او د دوی درے حالتو تہ ذکر کوی اول نجات دویم نعمت دریم جزا

د شکر کولو بِسَحَرٍ شے آخری شے تہ ویلے شی او د غہ وخت د برکاتو دے

اودا تے نکرہ ذکر کریوے دہ اشارہ دہ چہ هغه شہ موثر تہ معلوم تہ دہ نو سحر هم

معلوم تہ دے۔ نِعْمَةٌ اشارہ دہ چہ د دوی نجات د الله تعالی د طرف تہ احسان وؤ۔ پہ

الله تعالی باندے د هغه هیچ زور تہ وؤ نو دا دلیل دے چہ جزا د نیک اعمالو پہ

الله تعالی باندے واجب تہ دہ لکھ چہ معتزلہ داسے وائی۔

مَنْ شَكَرَ مراد د شکر تہ توحید او یوم اطاعت دے او دا سبب د نجات دے

پہ هر زمانہ کیں د دے وچ تہ کذالی تے او فرمائیل۔

۳۶ ۳۷ ۳۸ پہ دے کیں درے حالات د منکریتو ذکر کوی۔ وَلَقَدْ اَنْذَرَهُمْ

پدیکیں دفع د عنار د منکریتو دہ فَتَمَارَوْا دا د دوی اول حال د رپا تے پہ بل مخ

فَذُقُوا عَذَابِي وَنَذِيرِ ﴿۳۷﴾ وَلَقَدْ صَبَّحَهُمُ

نو اوٹھکے عذاب زما - او ویرول زما - او یقیناً صبا داٹھ د

بُكْرَةً عَذَابٍ مُّسْتَقَرٍّ ﴿۳۸﴾ فَذُقُوا عَذَابِي

دھتہ پہ دوی یا ندے عذاب چہ ہمیشہ وڈ - نو اوٹھکے عذاب زما

وَ نَذِيرِ ﴿۳۹﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ

او ویرول زما - او یقیناً آسان کرے دے موتو قرآن دپارہ د نصیحت

فَهَلْ مِنْ مُّذَكِّرٍ ﴿۴۰﴾ وَلَقَدْ جَاءَ الْفِرْعَوْنَ

ایا شتہ خوک نصیحت قبلو وٹکے - او یقیناً راٹھ وڈ فرعونیا نو تہ

او دمریہ نہ ماخوذ دے پہ معنی د شک کولو یا دمرائے دے پہ معنی د جگرے کولو۔
وَلَقَدْ رَاوَدُوهُ دَاوُودَیْمَ حَالٍ دے ضیف اسم جنس دے پہ معنی د جمع سرہ دے او مراد
دے تہ ملائک دی او دا ددوی لوکے خیانت وڈ۔ ابن کثیر ذکر کریدی چہ جبریل
میکائیل او اسرافیل پہ شکل د خاستہ خوانا نو کتب راغلل نو تھے د لوط علیہ السلام
ہفہ قوم لہرہ خبر ورکرو نو هغوی راغلل د لوط علیہ السلام نہ د هفہ میاں تو طلبیے
شور و کړو دپارے د بیا فعلے کولو نو هفہ دروازہ بندہ کرہ نو دوی ارادہ او کرہ چہ هفہ
دروازہ ماتہ کری نو جبریل علیہ السلام طرف د وڑ ددوی پہ مخو نو باندے را کاٹلو
نو سترگے ددوی بندے شوے۔ فَذُقُوا د خطاب دے دوی تہ پہ زیہ د ملائکوسرہ
یادا امر پہ معنی د اخبار سرہ دے یعنی اَذْكُرْتُهُمْ (او غکوڈ ما دوی تہ) د تعبیر
پہ لفظ د ذوق (رَحَّكُوْا) سرہ اشارہ دہ در د عذاب تہ چہ ددوی پہ تول بدن یا ناک
احاطہ یے او کرہ و نَذِيرٍ مراد دے نہ تاوان او ناکارہ باقیت د انداز دے۔ وَلَقَدْ صَبَّحَهُمُ
دا دریم حال ددوی دے ہر کلہ چہ صباح راتلو تکے تولے ورے تہ ہم ویلے کیوی
نو بُكْرَةً یے او فرمائیل چہ صبا وختی تربتہ مراد دے۔ مُّسْتَقَرٍّ دوام او ہمیش والے
د عذاب دا دے چہ یہ د عذاب سرہ هلاک شول او ورے سے متصل عذاب دیر تہ
دے او یہ هفے سے متصل عذابو تہ د جہنم دی چہ د هفے انتہا نیشہ۔

۳۹ اولہ جملہ رفندو قوا) د عذاب د طمس سرہ متعلق دہ او دا جملہ د عذاب
مستقر سرہ متعلق دہ چہ هفہ پہ تولو یا ندے احاطہ کوڈنکے عذاب وڈ زمکہ

النُّذُرُ ﴿٢١﴾ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كُلِّهَا فَأَخَذْنَا لَهُمْ

ويوه وركه وڼكي - دروغ غږن او كنړل دوى ايا ته زمونږ ټول نوادنيول موند دوى

أَخَذَ عَزِيزٌ مُّقْتَدِرٌ ﴿٥٢﴾ الْكُفَّارُكُمْ خَيْرٌ مِنْ

یہ نیلود زوراوردات چہ یوحہ قدرت والادے۔ "ایا کافران ستاسود زما لے غورخ دی

اہول۔ چغہ۔ کاتری راوریدل۔ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا لَهُ دَعْوَاهُ بِهٖ تَكَرَّرَ كَيْسُ اِشَارَةِ دَعْوَاهُ بِهٖ هَرَّةٍ
یوہ قصہ ددے قصوہ دَعْوَاہِ اور تصیحت اخستلو دِیَارَہِ کافی دَعْوَاہِ اور اساتہ دہ۔
قَالَ مِنْ مَّنْ ذَكَرَ كَيْسُ اِشَارَةِ دَعْوَاهُ بِهٖ تَكَرَّرَ كَيْسُ اِشَارَةِ دَعْوَاهُ بِهٖ تَكَرَّرَ كَيْسُ اِشَارَةِ دَعْوَاهُ بِهٖ
شوی متکرر نہ۔ بچ شوی۔ معلومہ شوہ چہ سبب د۔ بچ کیدالو دَعْوَاہِ تہ صرف تذکر د
قرآن دے۔

سورة . پہ اول آیت کہیں یہ دوی یا دے الزام حجت ذکر کوی پہ را الیہ ولو متذاریہ
سورة او پہ دویم آیت کہیں سبب عذاب او یا آئے عذاب ذکر کرے دے۔ التذاریہ مراد
توریتہ موسیٰ او ہارون علیہما السلام دی او جمع اطلاق پہ تشبیہ یا تلمیح کی دیشی
یا مراد دے نہ اندازات دی۔ گناہوا پہ واد عاطفہ سورة تہ دے ذکر کرے حکم چہ پہ
اولہ جملہ او دویمہ کہیں یہ مضمون کہیں مخالفت دے او پہ فاء سورة ہم تہ دے ذکر
کرے حکم چہ اول سبب دویم تہ دے۔ یا یا تینا کلہا مراد دے نہ ہتہ تہ
معجزات دی چہ یہ سورة اعراف کہیں ذکر شوی دی۔ عزیز مقتدر پدید یکہیں اشارہ
چہ فرعون دکان دپار د عزت او اقتدار دعویٰ کولہ لیکن ہتہ دعویٰ یا طلہ وہ
حکم چہ مغلوب او تباہ شو تو معلومہ شوہ چہ عزت والہ (غالب) قدرت والہ صریح
اللہ تعالیٰ دے۔

قَائِدًا :- پدے قصہ پسے ولقد یسرنا القرآن اے تہ دے ذکر کرے ٹحکہ چہ دے
مخکنو خلورو قومو تو تہ ہیٹو کہ تہ دی پاتے شوی نو دے هغوی قصے صرف تاریخی
اوگر خید لے چہ دے قرآن کریم تہ یہ اساتہ سرہ معلومی بی او دے قوم دے موسی علیہ
السلام تہ بنی اسرائیل پاتے و دے چہ هغوی دے هلاکت دے فرعون اقرار کو دے دے
دے تفصیل او دے تذکیر دے پارس دے کتاب ضرورت نیستہ (روا لله اعلم بما فی کتابہ)۔

أُولَئِكَ أَمْرُكُمْ بَرَاءَةٌ فِي الذُّبُرِ ۴۳ أَمْ يَقُولُونَ

دَعَا تَبْدِشُو لے کافرانو ته ایا شته تاسولرہ۔ یح والے دَعَاب تہ پہ کتابو تو کیں۔ بلکہ دوی وائی

نَحْنُ جَمِيعٌ مُنْتَصِرٌ ۴۴ سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ

مونر غتہ دلہ یو بدالہ اخستونکی۔ لردے شکست پہ ورکریشی دے دلہ تہ

وَيُؤَلِّوْنَ الدُّبُرَ ۴۵ بَلِ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ

او دوی پہ اوگرخوی شا کاتے۔ بلکہ قیامت وخت مقرر شوید د دوی

۴۳ لے پہلے ایا تو تو کیں دروستو منکرینو پنٹھ حالات ذکر کوی او حاصل داد
چہ پہ مخکنو قومونو دَعَابو تو ذکر تاسو واوریدالونوپہ دے موجود و بانس دے
دَعَاب دَرَاتَلو سبب خوشته چہ کفر د دوی دے لیکن دَعَاب دَرَاتَلو تہ ہیج شمع نیش
پہ اول ایت کیں نفی د دوه موانعو ذکر کرے دہ یا پہ دوی د مخکنو تہ غور وی یا پہ پہ
مخکنو کتابو کم منزلو کیں د دوی د پاره براءت رامن دَعَاب ذکر کرے شوئے وی لیکن
داد واره خبرے نیشته او استفهام انکاری دے۔ خیر مراد د خیریت تہ قوت د مال
او د بد تو تو او د حکومت دے۔ او پہ دویم ایت کیں یو ماتح پہ طریقہ د زجر سرہ
ذکر کرے دے یعنی دوی وائی مونو غت جماعت یو او د دشمن تہ بدالہ اخستلے
شوالیا د دے وچے تہ پہ دوی عذاب نشی راتلے نو د دے گمان رد پہ دریم ایت
کیں دے پہ دوه طریقو سرہ اول هزیمت (شکست) د دوی دویم شا کاتے
گرخول یعنی عاجز کیدل د مقایله تہ۔ جَمِيعُ پہ معنی د جماعت سرہ دے مبالغہ
دہ پہ جمع او یو کاتے کیدالو کیں دیویل سرہ چہ پہ ہیج طریقہ سرہ تہ جدا کیری
او داد دوی دعوی وہ لکہ فرعون چہ دعوی کرے وہ سورة شعراء لے کیں۔
سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ پہ لفظ د الجمع کیں رد دے د دوی پہ دعوی بانس دے یعنی جماعت د
لیکن دیویل سرہ داسے انضمام نیشته چہ دیویل تہ تہ جدا کیری بلکہ قلوبهم
نشی۔ او پدیکیں تخويف دتیوی دے پہ طریقہ د پیشنگوی سرہ او داپیشنگوی
پہ ورخ دیدر کیں رشتیا شولہ لکہ حدیث بخاری کیں راعی دی چہ نبی صلی
اللہ علیہ وسلم پہ ورخ دیدر پہ قیہ (د خرمے خیمہ) کیں ودا د عائی او غوشتل
چہ یا اللہ غوارم ستا عہد او وعدہ اے اللہ کہ تہ غوارے چہ ستا یتدی و او
تہ شی د تن تہ روستو ہیچرے، نو ابو یکر رضی اللہ عنہ د حقہ لاس او تیو

وَالسَّاعَةِ أَذًى وَأَمْرٌ ۝۳۷ إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي

او قیامت دیر ہیبت ناک او دیر ترس دے۔ یقیناً مجرمان

ضَلَالٍ وَسُعُرٍ ۝۳۸ يَوْمَ يُسْحَبُونَ فِي النَّارِ عَلَى

گمراہی او پہ اور کین دی۔ یہ مٹھ وریخ چہ نا بیکے کیڑی بہ دوی پہ اور کین

وَجُوهِهِمْ ذُوقُوا امْسَ سَقَرٍ ۝۳۹ إِنَّ تِلْكَ

مخوتو غہلو پاندے او محکمہ خونہ د سقر سوچیدالہ۔ یقیناً موتی ہر

او اوہل یے پورہ دہ تالہ اے رسول اللہ تعالیٰ اوہد عاکین دیر زور او کرد نور رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یا او تلو تو پونہ یے وھل (خوشحالیدو) پہ زغرہ کین او دا ایت یے او بو ستلو سیہزم الجمع دیو لون الدبر او ابن عباس رقی اللہ عنہ نہ نقل دے چہ دے ایت د نزول تہ ترداقح د بدار پورے اوہ کالہ فاصلہ دہ۔

۳۷ سحہ پہ دے ایا تو نو کین تخویف اخروی دے پہ اول ایت کین خاص د بدار مشرکانو د پار او دوستو دہ ایا تو نو کین د ہولو مجرماتو د پارہ او دا تخویف ہم پہ پتخہ طریقو سرہ دے۔ اذی و امر اسم تقضیل پہ نسبت د عذاب د بدردے او دارنگ د دنیا د ہولو مصیبتو او عذابو پہ نسبت سرہ دا تفصیل دے۔ اذی د داہیہ نہ ماخوذ دے مٹھ مصیبت تہ ویلے کیڑی چہ دھتے لرے کولو ہیخ علاج او تدبیر تہ وی او فرق د اذی او امر یو دادے چہ د اول اثر یا طبی او روحانی دے او د دویم اثر ظاہری او بیناتی دے دویم دادے چہ د امر اثر پہ خوراک خجکاکہ کین دے او د اذی اثر پہ تور و حواسو یا تہ دے دے۔

إِنَّ الْمُجْرِمِينَ ابْنِ كَثِيرٍ وَيْلٌ دِي چہ داہر کا قراو بداعتی تہ شامل دے۔

ضَلَالٍ وَسُعُرٍ ضلال پہ دنیا کین دے او سحر جمع د سعیر پہ آخرت کین دے یا سعیر پہ معنی د جتوں دے نو دوارہ پہ دنیا کین دی یا ضلال پہ معنی او ریدل د لرے د جنت تہ پہ آخرت کین نو دوارہ پہ آخرت کین دی۔

مَسَّ سَقَرٍ مَسَّ سبب د رد دے تو ذکر د سبب مراد مسبب دے سَقَر پہ اصل کین سوخو لو تہ ویلے شی او دا نوم د جہنم دے۔ او دُوقُوا تہ محکین یُقَالُ لَهُمْ يَت دے۔

شَيْءٌ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ ۝ وَمَا أَمْرُنَا إِلَّا وَاحِدَةٌ

خیز پیدا کریدے مونہ ہخہ یہ تقدیر سرہ ۔ او نہ دے حال قیامت مگر یوہ شہید دہ

۵۹ دے ایت نہ ترسہ پورے د اللہ تعالیٰ تصرف او قدرت نہ پتخہ نمونے ذکر کیری
اودا قول دسورت د دعویٰ سرہ تعلق لری چہ ہخہ اثبات قیامت دے۔ اود دے
ایت ربط د مخکن سرہ دادے چہ ساعت رقیامت کیں دے منکریتو شک
دے نو زر ولے نہ راجی حاصل د جواب دادے چہ اللہ تعالیٰ د دنیا د وجود اود
قنا اود قیامت د راتلو دیارہ تقدیر د اوقاتو کپے دے دے ہخہ نہ خلق نہ واقع کیری۔
إِنَّا كُلُّ شَيْءٍ دَکَل شَيْءٍ دِیَارَہ مخکن پتہ دے نو دلالت کوی یہ خلق مطلق او عام خلق بانہ
خلقناہ بقدر دا اشارہ خلق نہ دہ چہ مقید دے یہ تقدیر سرہ نو معلومہ شوہ چہ خلق
د تقدیر نہ غیر دے۔ دا ایت صریح نص دے یہ مسئلہ د تقدیر کیں ابن کثیر ویلے
دی چہ تقدیر علم د اللہ تعالیٰ پہ تو لو خیزو نو باندے مخکن د وجود دے ہخہ نہ اولیکل
دے ہخہ دی مخکن د پیدا کیدلو نہ او خطیب شریعتی ویلے دی چہ قدر قضاء او حکم
مضبوط او تقسیم محدود او پورہ قوت او کلک تدبیر پہ وقت معلوم او مکان معین دے
چہ لیکل شویدی پہ لوح محفوظ کیں مخکن د واقع کیدلو نہ۔ او کُلُّ شَيْءٍ فِی کِتَابٍ مُّبِیْنٍ
او کُلُّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِی إِمَامٍ مُّبِیْنٍ اودا سے نورایات بشکارہ دلیل دے چہ تقدیرات
لیکل شویدی او صحیح احادیث پہ کثرت سرہ ابن کثیر دے ایت پہ تفسیر کیں لیکل
دی چہ پہ ہخہ کیں لیکل د مقدراتو ثابت دی نو معلومہ شوہ چہ چا ویلے دی چہ
تقدیر صرف د علم د اللہ تعالیٰ مخکن د وجود د خیزو نہ عبارت دے یا حَوْکَ وَاِیَّ
چہ تقدیر صرف پیدا کول دی دا اقوال غلط دی اودا رنگ دے ایت پہ تفسیر کیں
عام مفسرینو د سلفو صالحینو د اقوالو نہ ثابت کریدہ چہ دا ایت نازل شوے دے
یہ رد د منکریتو د تقدیر کیں چہ ہخہ معتزلہ وڈ او پہ دے زمانہ کیں منکرین
حدیث (پرویزیات) اود دھریان خلق دی۔ لیکن سرہ د تقدیر نہ اللہ تعالیٰ انسانو
تہ ہخہ قدرت د کسب و کریدے او توفیق ہم ورکوی چہ دے ہخہ دے نہ جزاء
اوسراء پہ ورکوی او پہ دے باندے ہم دیرتصوص د قرآن او سنت شاہد دی۔

كَلِمَةٍ بِالْبَصَرِ ٥٠ وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا أَشْيَاءَكُمْ

یہ شان درپ دسترگے۔ او یقیناً ہلک کریدی موتی ملگری ستاسو

فَقُلْ مَنْ مَدَّكِرْ ٥١ وَكُلُّ شَيْءٍ فَعَلُوهُ

نو آیا شتہ دے نصیحت قبلوونکے۔ او ہر شیخیز رکاز چہ کوی دا خلق

فِي الزُّبُرِ ٥٢ وَكُلُّ صَغِيرٍ كَبِيرٌ مُسْتَطَرٌ ٥٣

نو یہ محیقو ملائکون دی اوہر وروکے عمل او لوئے عمل لیکے شے یہ دے۔

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَهَرٍ ٥٤ فِي مَقْعَدِ

یقیناً متقیان یہ پہ باغونو او نہرو نو کیں وی۔ یہ مجلس

مہ دام ذکر تصرف کلی دالله تعالیٰ دے وَمَا أَمَرْنَا دَام دے ہر یو کار تہ اوقیام قیامت
تہ ہم شامل دے لکہ سورۃ نحل مے کیں تیر شوییدی۔ اِلَّا وَاحِدَةً یعنی امر دیو کار د
کیدلو دپارہ یوخل کوڈ بیایا تاکید تہ حاجت تہ وی نو ہقہ کار یہ ارادہ دالله تعالیٰ سے
دامے تر موجود شے لکہ دسترگے رپ نو واحدۃ نہ مراد مَرَّةً واحدۃ دے یا مراد دے
تہ کلمہ واحدۃ دہ چہ ہقہ کلمہ ذکر دہ یہ نوروا یا تو کیں ذکر شوییدہ۔
او یہ بارہ قیامت کیں خودیرہ میالغہ مقصداوہ نو سورۃ نحل کیں اقرب ہم
ذکر کرے دے۔

سہ دا ذکر دیل تصرف الہی دے او تخویف دنیوی دے أَشْيَاءَكُمْ یہ معنی د اشیاء
یعنی ستاسو پہ شان تیر شوی کاقران او مشرکان۔ او اتباع مراد اغستل دے تہ
خطا دی۔

سہ یہ دے کیں دالله تعالیٰ دوہ تصرفات نور ذکر کرے دی۔ فَعَلُوهُ ضمیر ہو لو
انسانانو تہ راجع دے یا اشیاءکم تہ راجع دے او ذکر زبور نہ مراد صحیفہ د ملائکو
(کراما کا تبیین) دی دا غورہ قول دے او صَغِيرٌ وَكَبِيرٌ مراد دے تہ قول انسانان او
عملوتہ او گناہونہ دی بلکہ قول خیر ونہ دی چہ یہ ہر یو کیں لوئے او وروکے
شتہ دے مُسْتَطَرٌ لیکے شوے دے یہ لوح محفوظ کیں چہ کتاب د تقدیر
دے دے تہ تقدیر ثابت شو۔

سہ روستو د تخویف او ذکر د حال د متکربینو نہ حال د متقیانو رپائے پہ بل متخ

صَدَقَ عِنْدَ مَلِيْكَ مُقْتَدِرٍ ۝

د رشتیاؤ کیں یہ تیرے لئے بادشاہ پورہ قدرت والا -

اوبشارت دہغوی ذکر کوی یہ پٹھہ طریقو سرہ۔ تہر اسم جنس دے مراد تریہ ویر
انہاردی خودیر اتصال دہغہ تہرو نو دیو پیل سرہ یہ شان دیو تہردی نو مفردیے ذکر
کرو یاد نہر تہ معنی لغوی مراد دہ یعنی وسعت او فراخی۔

مَقْعِدِ مَجْلِسِ او مکان تہ ویلی کیڑی۔ مجلس صرف د کینا ستلو خائے تہ ویلے کیڑی
او مَقْعِدِ ہغہ خائے دے چہ دیروخت پکبن حصاروی نو یہ دے لفظ کیں مبالغہ
دہ یہ نسبت د لفظ مجلس سرہ۔

صَدَقَ دا صفت د مکان او قول او فعل بولو دیارہ استعمالیڑی۔ دلتہ مراد د دے نہ
جنت دے چہ لغو او گناہونہ پکبن نیشتہ او حاصلیڑی یہ سبب د صدق سرہ نو
اضافت د سبب دے سبب تہ۔

عِنْدَ مَلِيْكَ مُقْتَدِرٍ دا دوارہ صیغہ د مبالغہ دی یعنی پورہ بادشاہے او پورہ تصرف او
قدرت والا چہ ہیغ قسم نقصان او عجز و ربانڈے نہ راسخی او دغہ ذات صرف اللہ
دے۔

ختم شو تفسیر د سورہ قمر یہ توفیق او فضل د اللہ تعالیٰ سرہ۔

سورۃ الرحمن
۵۵ مَدَنِيَّةٌ ۹

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱۱۱ اَنفَا
۲۸
۳
ذِكْرًا ۱۱

الرَّحْمَنُ ۱ عَلَّمَ الْقُرْآنَ ۲ خَلَقَ الْإِنْسَانَ ۳

ہفتہ رحمان وے تعلیم کے ورکے دے ذکران پیدا کریمے انسان

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورۃ الرحمن۔ اوپل نوم کے سورۃ عروس القرآن دے

ربط دے دما قبل سرہ یہ دیرو وجوہو سرہ دے اولہ وجہ دادہ چہ مخکن
سورت کیں د اللہ تعالیٰ خاص او عام تصرفات کے ذکر کرل دلتہ یہ ہفتے باندے تفریح
کوی اثبات رحمانیۃ د اللہ تعالیٰ۔ دوسرہ وجہ دادہ چہ یہ ہفتہ سورت کیں تخویف
او بشارت اجمالی ذکر کرے و تو یہ دے سورت کیں د ہفتے دواہو تفصیل دے۔
دریمہ وجہ دادہ چہ یہ ہفتہ سورت کیں تفسیر د قرآن کے ذکر کرے تو یہ دے سورت کیں د
ہفتے وجہ ذکر کوی یہ تعلیم د قرآن او د بیان سرہ۔ خلو رمہ وجہ دادہ چہ د ہفتہ سورت
اختتام و تو یہ ملیک مقتدر سرہ تو گویا کہ سوال او کرے شو چہ ہفتہ خاک دے تو
د دے سورت یہ اول کیں جواب او شو چہ الرحمن۔

دعویٰ د سورت دادہ۔ اثبات د رحمانیت د اللہ تعالیٰ سرہ درد د شرک فی البرکات نہ
یہ اول او اخر کیں یہ ذکر د دیرش لوہو نعمتو تو دنیوہو سرہ تفصیلاً او یہ ذکر د لفظ
الرء سرہ یو دیرش کرتہ اجمالاً۔ حکمہ چہ الرء غیو غیو نعمتو توہ ویلے کیہی۔
خلوصہ د سورت دادہ۔ اول دعویٰ د سورت دہ یہ الرحمن سرہ یہ ذکر د دیرش
انعاماتو دنیویہ باطنی روحانی او ظاہری سرہ او دما عقلی دلیلو تہ ہم دی او پدیکیں
نبأی الرء ریکما تکن بیان جملہ اتہ کرتہ ذکر کرے دہ بیما یہ تخویف اخروی سرہ
ذکر د انعاماتو دے او یہ ہفتے کیں دغہ جملہ اوہ خلہ ذکر کرے دہ بیما یہ بشارت
اخرویہ سرہ ذکر د انعاماتو اخرویو دے او یہ ہفتے کیں شیائس کرتہ دغہ جملہ
ذکر شوے دہ۔

فائدہ اولہ دادہ : چہ حدیث کیں راغلے دی رد ابن کثیر د کلام نہ معلومیہی
چہ حدیث حسن دے (چہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم (پاتے یہ بل مخ)

دا سورت پیر یا تو تہ لو ستلے وڈ او ہغوی دھرے جیلے رقبائی آلدی ریکما تکذبان (سرہ دا جواب کوڈ چہ ر لہ یشتی من یعماک ربنا تکذیب فلک الحمد) چہ یہ ہیح یو نعمت د نعمتو نو ستانہ اے ریہ ز موتو انکار نہ کوڈ موتو نو ستا دپارہ صفتو تہ د الوہیت دی۔ نو بیائی صحا بہ کراموتہ ہم د دے جواب کو لو ترغیب ور کرو۔ د دے وچ د دے جیلے دلو ستلو یہ وخت کیں دا جواب کول سنت دی لیکن یہ مونخ کیں ہرکہ کہ موقع موی چہ یہ ژبہ ویلے شی نو بتہ دہ او کہ نہ تو زیہ کیں دے وائی۔ دویمہ قایتہ : دا جملہ یو دیرش کرتہ یہ دے سورت کیں راعے دہ اگرچہ د لفظ یہ لحاظ سرہ تکرار دے لیکن د مقصد یہ لحاظ سرہ تکرار نیستہ حکہ چہ یہ ہر خائے کیں د دے جیلے جدا جدا مقصد دے لکہ چہ روستو بہ معلومہ شی۔

دریمہ قایتہ : دا جملہ د نعمتو نو سرہ اتہ کرتہ ذکر کرے دہ حکہ چہ اصول د نعمتو نو اتہ قسموتہ دی۔ ع یاطقی ع ظاہری ع انفسی ع افاق ع بری ع لا بحری ع علوی ع اد سفلی۔ او دا قول قسموتہ دلہ ذکر شویا اودا جلد تخویف اخروی سرہ اودہ خلہ ذکر کرے دہ اشارہ دہ چہ د جہنم اودہ دروازے دی دے یولو نہ دے یج کیدلو سبب د تکذیب نہ خان سائل دی او د بشارت سرے او لہ اتہ کرتہ او تانیہ ہم اتہ کرتہ ذکر کرے دہ اشارہ دہ چہ د جنت اتہ دروازے دی۔ کہ اول قسم جنتونہ دی او کہ دویم قسم دی۔

خلورمہ قایتہ : دا سورت د لفظ رحمان تفسیر دے او د دے پہ وچ سرہ دا صفت یہ اللہ تعالیٰ پورے دے خاص کچہ لفظی اطلاق ہے ہم یہ غیر اللہ باتنے متع دے لکہ چہ دا تحقیق یہ تفسیر د سورہ فاتحہ کیں دیر مفسرینو ذکر کرے دے تفسیر دے دا خیر دے د مبتدا محذوف یعنی هو الرحمن او دا دعوی د سورت دہ یا الرحمن مبتدا دہ او روستو ایاتو تہ ہے خیر دے لیکن ہرکہ چہ الرحمن یہ نیز اکثر و قرآن باتنے ایت مستقلہ دے نو معلومہ شوہ چہ اول قول غورہ دے او دارد دے یہ مشرکینو باتنے چہ ہغوی یہ مسیلمہ الكتاب تہ رحمان ویل۔

د ذکر د اول نعمت دے۔ دا نعمت دینیہ روحانیہ دے او دے یولو نعمتو تہ دیر لوے نعمت دے۔ او تعلیم د قرآن د اللہ تعالیٰ د طرف نہ نازلول او اسانول دپارہ دلو ستلو او نصیحت اخستلو دی۔

عَلَمَةُ الْبَيَانِ ۴ الشَّيْءُ وَالْقَبْرُ بِحُسْبَانٍ ۵

خود لے دہ ہر گھڑی تہ طریقہ د مقصد بنکا لا کوی۔ نمر او سپور جی (چلوی) د پاریہ د حساب۔

(سوال) یہ قرآن کتب بعض متشابهات شتہ چہ دھے یہ حقیقت صرف اللہ تعالیٰ پوہیدی لکہ سورۃ العمران کتب تیر شوی دی نو دے ایت سرہ دھے موافقت دے؛ جواب اول دادے چہ دچا یہ اکثرہ خطہ د کتاب باندے علم حاصل شی نو ویلے کیدیشی چہ قرآن شخص یہ ہر گھڑی کتاب باندے عالم دے نو قرآن کریم کتب اکثر محکمت دی دھے علم تہ علم د قرآن ویلے کیدیشی۔ دویم جواب دا دے چہ متشابهات ہم اللہ تعالیٰ د لوستلو او د معنی یہ لحاظ سرہ اسان کربیدی اگر چہ کیفیت یے معلوم تہ وی او اشکال یہ مسلک دھے چا باندے دے چہ معنی د متشابهاتو مجهولہ گنری۔

سک پہ دے کتب دوه نعمتو نہ ذکر۔ خلق پہ ماقبل باندے عطف نہ دے حکمہ چہ داکلام متساتف دے جواب د سوال دے؛ چہ خوگ اہل د قرآن دے؛ نو جواب او شو چہ جنس انسان۔ اولہ وجہ د تہ عطف کو لو دادہ چہ دا د تعداد د نعمتو نو پ طریقہ دے او یہ تعداد کتب حرف عطف تہ راجی۔ الرُّسُلُ ظَاهِرُ دَادَہ چہ جنس انسان دے تہ مراد دے ادم علیہ السلام او نبی صلی اللہ علیہ وسلم یکتب ہم داخل دی۔ عَلَمَةُ الْبَيَانِ مراد د بیان تہ قوت د نطق کیخود دل پہ ژبہ او شونہو او مرے د انسان پہ دا سے طریقہ چہ خپل مقصد بیکارہ کو لے شی او قرآن ہم لوستلے شی او بیانو لے شی۔ یہ انسانی صفتو نو او قوتو نو یے داصفت پہ ذکر کو لو سرہ دے دے وجہ تہ خاص کپو چہ تمیز د انسان د تورو حیواناتو نہ پہ قوت د بیان سرہ دے او دے دے وجہ تہ پہ عطف سرہ نہ دے راورے دیکتب اشارہ دہ چہ پیدائش انسان پہ حقیقت کتب عبارت دے دھے د قوت ناطقہ تہ، دے دے وجہ تہ ویلے شویدی چہ کہ ژبہ تہ وی نو انسان تہ وی مگر خاروے یابوت وی۔

سک پدیکتب یے دوه انعامات ذکر کرے دی۔ تیر شوی انعامات باطنیہ سبب د نور یا طنی و د او دا انعامات ظاہریہ سبب د نور ظاہری دے۔ بحسبان دامصدر دے او پہ نیز د اخفش جمع د حساب دہ او حسبان پہ دیر معنو سرہ دے حساب کول، اندازہ، عتاب، دلتہ اولہ یا دویمہ معنی مراد دہ او پدیکتب رد دے پہ ہر گھڑی مشرکیتو باندے چہ د نمر یا سپور جی عبادت کوی۔

وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ ۝ وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا

او بوقی او اوئے سجدے کوی - او آسمان اللہ تعالیٰ پورے کریم

وَوَضَعَ الْمِيزَانَ ۝ أَلَّا تَطْغَوْا فِي الْمِيزَانِ ۝

او ایچہ دہ ستلہ روپے دی (چہ حداتہ مہ تیر پورے پہ تون کولو کیں -

۵۔ داهم دوہ انعامات دی۔ نَجْمُ ہخہ بوہے دے چہ پنہاے باندے ولار تہ وی او شجر ہخہ بوہے دے چہ پہ خیلے پنہاے تے باندے ولار وی۔ نو دادوارہ دے تھکے تھتونہ دی روستو ذکر کولو داسمانی نعمتونو تہ۔ او پہ النَجْمُ کیں دویم احتمال ہم شتہ چہ ستوری ترینہ مراد کرے شی او دارد دے پہ ہخہ مشرکانو چہ عبادت دے ستورو او دے او نو کوی۔ یَسْجُدَانِ سجدہ کول دے ہر مخلوق دے ہغوی دے شان سرہ مطابق وی او دلالت کوی پہ انقیاد او تابعدارے کولو دے حکمونو دے اللہ تعالیٰ۔ او پہ دے دوارہ ایانو نو کیں تقدیر دے عبارت دے یعنی بحسبانہ۔ یَسْجُدَانِ لہ ضمیر دے دوارہ الرحمن تہ راجع دے۔

۶۔ دانور دوہ انعامات ذکر کوی۔ رَفَعَهَا رفع مکانی مراد دے لکھ سورہ غاشیہ ۱۱۔ کیندی اور رفع دے مرتبہ کیدے شی۔ وَ وَضَعَ الْمِيزَانَ۔ مِيزَانُ پہ معنی مشہورے سرہ دے یعنی تلہ۔ او پہ معنی دے عدل، او پہ معنی دے شریعت او پہ معنی دے قرآن سرہ ہم مفسریتو ذکر کرے دے او میزان دے آخرت ترینہ ہم مراد کیدے شی ہر کلا چہ پہ معنی دے شریعت او دے قرآن سرہ وی نو مناسبت ہے دے آسمان سرہ ظاہر دے حکم چہ آسمان محل دے وحی او دے شریعت دے او دے ہخہ تہ یشکتہ نازلیدی۔ او پہ نور و معنوی سرہ مناسبت بعید دے ہاں مناسبت دے پارہ دے کافق دے چہ حکم دے عدل او دے وزن کولو دے خیزو تو دے آسمان تہ نازل شویدے او دے دے جے تون اہل عقل دے دے پہ حسن باندے اتفاق کوی کہ عمل پرے کوی او کہ تہ کوی۔

۷۔ پہ دیکیں پہ بارہ دے میزان کیں درے آداب ذکر کوی اول أَلَّا تَطْغَوْا پدیکیں امر کم پت دے یا رام اجلیہ پت دے۔ ہر کلا چہ مراد دے میزان تہ قرآن او شریعت وی نو طقیان پہ ہخہ کیں تحریف کول دی او مخالفت کول دے پہ طریقہ دے انکار تردے پورے چہ عنادی او دھری کافرشی۔ او چہ دے میزان تہ

وَأَقِيمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا

اد برابر وئے تلل (تول کول) پہ انصاف سرہ اد کیے مہ کوئے پہ

الْمِيزَانَ ۵۰ وَالْأَرْضَ وَضَعَهَا لِلْأَنَامِ ۵۱

تول کو لوکس - او زمکہ اللہ تعالیٰ ایچہ دہ دپارہ د خلقو

فِيهَا قَاكِهَةٌ ۵۲ وَالنَّخْلُ ذَاتُ الْأَكْمَامِ ۵۳

پہ ہفہ کس میوے دی او کجورے کس پود والہ

عدل مراد دی نوطغیان پہ ہفہ کس جور او ظلم کول دی او چہ مراد د میزان تہ تلہ وی نوطغیان پہ ہفہ کس زیائے کول دی دپارہ د خان پہ دھوکے کولو سرہ :

او دویم ادب وَاَقِيمُوا الْوَزْنَ بنا پہ اول باندے وزن د دلیلو تو قرانیہ دے دپارہ د اثبات د توحید او عمل او عقیدہ برابر کول پہ آیاتو تو د قران او پہ شریعت سرہ - او بنا پہ دویم وزن د حقوقو د خلقو او د خالق دے دپارہ د قائم کولو د عدل او بنا پہ دریم اقامت د وزن پہ لاس سرہ تلہ برابر کول او قسط پہ زہہ سرہ -

دریم ادب وَاَقِيمُوا الْوَزْنَ - نو بنا پہ اول باندے پہ دلیلو او آیات قرانیہ کس نقصان کول پہ طریقہ د شرک کولو او فسق کولو، دا نقصان کول دی یہ حقوقو د اللہ تعالیٰ کس او پہ طریقہ د ظلم کولو تو دا نقصان دے پہ حقوق العباد کس او بنا پہ دویم نقصان د عدل کس ظلم کول دی او بنا پہ دریم بائیس (کے) کول پہ تللو کس دبل چا دپارہ او میزان یے درے کرتہ پہ اسم ہر سح سرہ ذکر کرو یو دے وچہ تہ چہ ہر تاکیدا ثابت شی او اخرد آیاتو تو ہم برابر شی او بل دے وچہ تہ چہ د اول میزان تہ آلہ د تللو یعنی تلہ مراد دہ او د دویم تہ معنی مصداری مراد دہ او دریم پہ معنی د مقبول سرہ موزون مراد دے - قایدہ : د میزان پہ دے معانیو او درے ادایو سرہ رعایت کول لوئے نعمت د اللہ تعالیٰ دے چہ پہ ہر یو سرہ ظلمونہ او جگرے د انسانو ختمیری -

تلہ پہ دے آیاتو کس درے اتعانات ذکر کوی وَضَعَهَا لِلْأَنَامِ ہر کلہ چہ پہ زمکہ کس ہرے قائدے دے ماسیوا د میووا و کجورو تہ دے وچہ وضع لانا مے مستقل ذکر کرے دے (پاتے پہ بل مخ)

وَالْحَبُّ ذُو الْعَصْفِ وَالرَّيْحَانُ ۝ فَبِأَيِّ

او دانے دی یوسو والا او خوشبوئے دی - نو ذکوم یو

الْأَرْبَعِ رِبْكَمَا تَكْذِبُنِ ۝ خَلَقَ الْإِنْسَانَ

داحسانو نو ذرب خیل انکار کوئے تاسو دواړه - پیدا کړے دے انسان (اندم علیہ السلام)

آنم انسانو او پیریا نو دواړو ته شامل دے او ټولو زنده سړو ته هم ویلے
 کړی ماخو دے د نوم ته یعنی هغه مخلوق چه اوده کیدي یا ماخو د دے
 دولیم ته په معنی د اواز کوو یعنی هغه مخلوق لجه اواز والو وی لکه چه خطیب
 شربینی ذکر کړے دی - وَالْتَّخَلَ دای د فاکه ته جدا ذکر کړو د دوه وجو نه
 اول داچه نخل کتب فاکه او عدا دواړه دی دویمه داچه نخل کتب د ټولو
 اونو اومیو نه زیاتے فایده دی لرگے خاکے اومیوه د دے د اول بشکاره
 کیدلو ته تر پوره پخیدلو پورے چه هغه ته جبار او بیا طبع بیا پسریا رطب
 بیا تر په مختلف حالتونو کتب ویلے کیدي او مختلف فایده ورکوی.

الرَّيْحَانُ هغه کسورے د استونری په شکل سره چه په اول حالت کتب دانے د کجور
 پکس پته وی بیا اوچوی نو دانے (غنج کوته) ترینه بشکاره شی یا مراد په دے سره
 هغه نورے پوستک دے چه داو دے د کجورے د سانگو او د تپه په مینج کتب چایره
 دی - سلا: په دے کتب درے نعمتونه ذکر کړے دی - الْعَصْفُ هغه پانرے د فصلونو
 چه اوچے شی او خاړوی یے خوری - وَالرَّيْحَانُ رزق او کشمالو او هر بوټے چه
 خوشبوئي کوی او پانرے د بوقی چه د تپه د هغه سره پیوست دی په دے
 ټولو کتب جدا جدا فایده دی او دا ټولے معانی دلته مراد کیدلے شی.

۱۳. تکرار د دے جمله د وجه د اختلاف د نعمتونو ته دے او د تاکید الزام
 د حجت د پاره دے - او مخاطب په دے سره هغه پیریا او انسانان دی چه
 کفر او شرک او ناشکری کوی په قرینه د تکذبان سره یعنی اے مخلوق د اے
 نعمت او بیتا یے چه هغه الله تعالی ته وی پیدا کړی او ستاسو معبودانو پیدا
 کړے وی یا الله تعالی هغه نعمت په ملگرتیا د دے معبودانو سره پیدا
 کړے وی او د هغه وجه نه تاسو هغوی لره شریکان جوړوئ - الْاَرْبَعُ جمع د
 اَلْی اوالی ده په معنی د بشکاره نعمت سره دے او په معنی د قدرت سره

مِنْ صَلَٰلٍ كَالْفَخَّارِ ۝ وَخَلَقَ الْجَانَّ

ذکر کار کو دیکھتے نہ چہ پشان دے تیری دے او پیدا کریدے جان

ہم قرطبی راوی دے اوالہ جمع راوی لوکین اشارہ دے چہ مخکین چہ کوم نعمت ذکر کرے دے ہنہ پہ اصل کیں پہ دیر نعمتوں بات دے مشتمل دے۔ رَبِّکُمْ بِلَفْظِ رَبِّ کیں تاکید دے احسان چہ اللہ تعالیٰ پیدا کوئے دے خیزو نو دے پالنے او پالنے کوئے دے۔ او خطاب پیریا تو او انسانا تو دواپو تہ دے حکم چہ پہ لفظ انام کیں دواپہ داخل وڈ او دارنگ روستوہم صریح خطاب راسخی پہ ایہا الثقلان او یا معشر الجن والانس سرہ۔ تگیا پان یو تکذیب دادے چہ ہنہ نعمت نعمت نہ گنری لکہ نزول دے قرآن دویم داچہ نعمت دے اللہ تعالیٰ طرف نہ نہ گنری، دریم داچہ پہ ہنہ نعمت پیدا کو لو کیں دے اللہ تعالیٰ سرہ شریک گنری لکہ نعمتو تہ ظاہریہ دینیہ او یہ عنوان دے تکذیب سرہ یے دے وچ نہ ذکر کرے دے چہ اللہ تعالیٰ دا نعمتو تہ یہ جملہ خبریہ صادقہ سرہ ذکر کرے دی او دے ہنہ نہ منلو تہ تکذیب ویلے کیڑی۔

سکے دا ذکر خاص نعمت دے روستو دے عام تہ یعنی پہ سکے کیں عام انسان مراد وڈ او یہ دے ایت کیں خاص ادم علیہ السلام مراد دے او دلیل (نعمت) انفسی دے روستو دے نعمتو افاقو تہ۔ صَلَٰلٍ ہنہ ختہ چہ اوچہ شی کرنگ کوی۔ کَالْفَخَّارِ ہنہ اوچہ ختہ چہ پہ اور کیں سرہ شی ہنہ تہ تیکرے او کو درے ویلے کیڑی حرفی دے کافی کیں اشارہ دے چہ عین تیکرے تریہ نہ وڈ جو کرے نو معلومہ شوہ چہ داور اثر پکین تہ وڈ فطرت دے انسان بالکل جدا دے دے فطرت دے جن تہ رتبیہ (رتبہ) ترتیب دے خلق دے ادم علیہ السلام دادے چہ خاورہ دے مکے یے دے مختلفو رنگو تہ راجع کرہ لکہ سورۃ العمران لکہ کیں دے کردی خَلَقَهُ مِنْ نُّرٍّ ابیائے دا خاورہ پہ او بوسرہ وافیر لہ نوختہ یے جوہ کرہ او خالصہ یے او گروہ لکہ سورۃ سجدہ سکے او سورۃ مؤمنون سکے کیں ذکر کرے دی بیائے خروخت پورے پر بخود لہ نو سلیخ پکین پیدا شو لکہ سورۃ صافات سکے کیں دی بیائے دیر وخت او ساتلہ نورنگ یے بدل شو او بشہ خمیرہ شوہ لکہ سورۃ حجر سکے کیں ذکر دی بیائے بنہ اوچہ کرہ چہ پہ گو تہ ہکولو سرہ کرنگار کوی او ہنہ تہ صلصال وائی او دایے آخری حالت وڈ لکہ چہ پہ دے (پاتے پہ بیل مخ)

مِنْ مَّارِجٍ مِّنْ نَّارٍ ۖ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا

دے خالصے لیے دے اور نہ ۔ نو دے کو مریو دے احسانو دے رب خلیل

تَكُنَّ بَابُ ۙ رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ ۚ

انکار کوئے ناسو ۔ رب دے دوؤ مشرقو نو اور رب دے دوؤ مغربو نو دے ۔

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكذِّبَانِ ۙ مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ

نو دے کو مریو دے احسانو دے رب خلیل نہ انکار کوئے ناسو کہہ لے روان کری دی دودہ دریابو لہ

سورت کہیں ذکر دے او دایے آخری حالت دے نو بیانیے ترین غو بنہ ہوا کی خرمن جو رکھہ اور روح لے پکبن و اچوؤ ۔ نو دے رحمانیت دے مناسبت دے وہ نہ یہ دے سورت کہیں آخری حالت لے ذکر کرو نو معلومہ شوہ چہ انسان دے درے عناصرو نہ جو رکھے شویدے خاورہ ۔ اوبہ او ہوا ۔

بہا پدیکبن بل خاص نعمت ذکر کوئی ۔ الجان ابو الجن دے ظاہر دادہ چہ دے غیر دے دے ابلیس نہ ہفتہ خواہو الشیاطین دے ماریچ لمبہ دے اور چہ درے رنگونہ پکبن ہنگارہ کیبوی سور ، زیر اوشین او دے سرہ لوگے کہہ نہ وی او داپہ تیز اور کہیں وی دے وہ نہ سورہ حجر کہ کہیں دے تہ نار السموم ویلے شویدے مِنْ اول دپارہ دے ابتداء دے او دویم مِنْ دے بیان یا دے تبیض دپارہ دے ۔

۱۷۔ یہ الہ کہیں اشارہ دہ چہ دواہہ ایاتو کہیں دیر نعمتو تہ ذکر دی ۔ پیدا اثن دادم او دے نوع دے انسان او دے صلصال تہ یہ خاص کیفیت سرہ پیدا کول او داسلسلہ جاری ساتل ۔ او پیدا اثن دے جان او دے نوع دے جن او دے مارج نہ یہ خاص کیفیت سرہ پیدا کول ۔ او دے نسل جاری ساتل ۔ او دے دواہو یہ مادہ دے خلقت کہیں فرق کول او دے ہفتہ یہ وہ سرہ دے دوی یہ اخلاقو او طبعیتو کہیں فرق پیدا کول دا تول لے شمارہ نعمتو تہ دی یہ انسانو او یہ پیریانو دواہو پاندے پاندے انعاماتو کہیں یو ہم سبب دے انکار او دے شرک نشی کیہ لے ۔

۱۸۔ یہ اول ایت کہیں مشرقین او مغربین پیدا کول او دے حقوی جدا جدا صفات او احوال او دے ہفتہ ربوبیت (انتظام چلول) ذکر دے او یہ ہفتہ کہیں ہم دیر نعمتو تہ دے اللہ تعالیٰ دی او پنچہ امور ذکر بشول ، رب دودہ مشرقو تہ او دودہ مغربو تہ ۔

يَلْتَقِينَ ۱۹ بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِ ۲۰

چہ یوحناے چلیبری، پہ میخ د دواہو کن نا اشنا پردہ دہ چہ پہ یویل بانڈے زیلے نہ کوی۔

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ۲۱ يَخْرُجُ

نود کوم بود احساوتو د رب غیل انکار کوئے تا سو را اوئی

مُشْرِقَيْنِ د موسم د اوہی اوڈی جہا جہا مشرق دی او دارنگ مغربو تہ یے ہم جہا
جہا وی یا مشرق او مغرب د شمس جہا دے اوڈ قمر جہا دے یا د ایشیا د ملکوتو
مشرق او مغرب جہا دے اوڈ امریکہ وغیرہ مشرق او مغرب جہا دے یعنی
پہ اعتبار د اوقاتو سرہ چہ پہ دے ملکوتو کن تہر پکارہ شی نو ہلتہ کن
غروب شی او دارنگ برعکس۔ اوپدے نظام کن د موسمونو تبدیلی او ہجے وجہ
سرہ د فصلونو پیدا اکیدل اوڈ رتہ اوڈ تیرے پیدا اکیدل دا دیر نعمتونہ دی۔
فائدہ: پدے سورت کن اکثر خطایات پہ صیغہ د تثنیہ سرہ دی نو دھج د مناسبت
دوجے نہ دا دواہرہ لفظونہ ہم تثنیہ ذکر کرے شول۔

سورت روستو د بڑی نعمتونو تہ بحری انعامات ذکر کوی۔ اَلْبَحْرَيْنِ خورے
او پہ چہ د آسمان نہ راوریبری او پہ زمکہ کن یے دھج نہ نہرو تہ سیندو تہ
خورونہ جوہ کریدی او اکثر دھج نہ یوحناے شی او آخریے مالکین سمندر
تہ اور سوی او دواہرہ قسمو تہ یے یوحناے روان کپی دی دے دواہرہ پہ میخ
کن ابتداء تہ د زمکہ او د آسمان پردہ دہ او ہر چہ یوحناے روان شی نو د دوی
پہ میخ کن معنوی قدرتی پردہ دہ او داسے تہر شویدے پہ سورۃ الفرقان
سہ کن او سورۃ فاطر سہ کن اوپدے تفصیل سرہ دیر اقوال د مفسریتو
جمع شول او بل قول دادے چہ مراد دے نہ بحیرہ فارس اوروم دے
اوالتقاء د دوی تہ دا دہ چہ اول او آخریے یویل سرہ یوئے دی او پردے
تہ مراد زمکہ د حجاز دہ لیکن دا قول د سورۃ فرقان او د سورۃ فاطر مخالف
دے۔ لَا يَبْغِيَانِ پہ یویل بانڈے بغی نشی کوئے د پانہ د دے چہ او پہ یے
کہاے دہے نشی او د دواہرہ چہ کوئے فائدے مقصود دی ہجہ خرابے نشی
او دارنگ دوی پہ خلقو بانڈے بغی نشی کوئے یعنی پہ پوئلہ دنیا (زمکہ) بانڈے
نشی راخوریڈے اگر چہ پہ دیرہ زمکہ بانڈے د دوی سطح اوچتہ دہ۔
سورت الاء پہ مخکن کن پٹی نعمتونہ ذکر شول۔ (پاتے پہ بل مخ)

مِنْهُمَا اللّٰهُوُّ وَالْمَرْجَانُ ﴿۲۲﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّ

دے دواہوتہ منخلرے غیب او سرے ۔ نو دکوم یو د احسانو د رب

رَبِّكُمَا تُكْذِبَانِ ﴿۲۳﴾ وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنشَآتُ

خپل انکار کوئے تاسو ۔ او خاصہ اللہ تعالیٰ پہ اختیار کیں دی رواں کتنے چہ اوچتے کہے شو یو

فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ ﴿۲۴﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا

پہ دریاب کیں پشان د غرونو ۔ نو دکوم یو د احسانو د رب خپل

مرج ، دوه قسمه اویہ ، التقا ، یزخ ، عدم بغی او دے ته علاوه په خو پرو او یو کیں بے شماره منافع دد مخلوق دپاره او په بحر مالح (مالکین) کیں هم ویرے قایده دی په ویرو ملکونو کیں ددے ته تیل (پترول) راوخی چه په هغه کیں بیا ویر منافع دی ۔

۲۳ ۲۴ پدیکیں دوه انعامات ذکر کوی او د قایده د بحرین ی د قایده جدا ذکر کړه ځکه چه د لؤلؤ مرجان قایده هم د عامو فوایدو ته جدا دی ۔ د کانرو د خواصو علم لرونکی اکثر د قایده پیژنی او ددے ته دوا یلنه او کتنه هم د علاج د بیمارو دپاره جوړیږی ۔ مِنْهُمَا دا ضمیر تشبیه پخپله معنی یانده دے یعنی د لؤلؤ مرجان یقیناً د دوا پرو او یو د اختلاط نه پیدا کیږی مثال ی د تراو د مادے دے ۔ ابن جریر ویله دی چه اویہ د باران د سمندر په کھلاؤ صدقونو کیں را اوریږی او صدقونه بنداشی نو په هغه کیں ملغلرے جوړی شي یوہ یا ویرے او ددے مشاهده هم بعض خلقو کړیده ۔

او ابو حیان ذکر کړی دی چه په کومو ځایونو کیں د خوړو او بو سیتدو ته د سمندر سره یو ځای کیږی نو تجربه د خواصاتو (غوپے و هونکی خلقو) سره ثابت ده چه پدغه ځایونو کیں دا ملغلرے ملا ویری ۔ ددے وجه ته دا توجیه (چه بعض مفسرینو) ذکر کړی ده چه دلته ضمیر تشبیه په معنی د مفرد سره دے نو دا بے ضرورت ته تاویل دے او دارنگ مخالف دے د ظاهر د سورة فاطر ته هم ۔

۲۴ ۲۵ د بحری نعمتو ته بل لوی نعمت ذکر کوی ۔ له په دیکیں تمیص د تصرف د الله تعالیٰ ته اشارت ده دپاره د اثبات د توحید ۔ الْجَوَارِ جمع د

تَكْذِبَانِ ۝ كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ ۝

انکار کوئے تاسو - قول مگر خوک چہ پہ زمکہ باندے دی فنا کیدونگی دی -

وَيَبْقَىٰ وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ۝

او باقی پہ دی ذات ذرب ستا چہ خاوند ذلوتے شان او ذعزت دے -

جاریت دہ - فلک ددے نوم وڈ مخکین دجورولو نہ لکہ وَاَصْنَعُ الْفَلَکَ بِأَعْيُنِنَا (ہود) بیا روستو دچلیدلو ددے نہ پہ دریاب کین او پس د نجات نہ ددے نوم کینود لے شو سفینہ لکہ فانییناہ وَاَصْحَابُ السَّفِينَةِ رَعَتِکَیو (اوپہ دریاب کین دگرخیدلو پہ وخت کین ددے نوم دے جاریت - پدا سے وخت کین مؤمنان او مشرکان دواہہ اقرار کوی چہ داپہ قدرت ذاللہ تعالیٰ چلیبری ددے وچ نہ مشرکانو یہ ہم پدا سے وخت چہ خطرہ یہ پیسبہ شوہ اللہ تعالیٰ تہ اواز کوڈ - اودا حالت دلالت کوی پہ انعام باندے ددے وچ تہ ددے تخصیص یے اوکرو - الْمُنْشَأَاتُ مَاخُوذ دے دَانْشَاء نہ پہ معنی دپیدا کولو یعنی پیدا کرے شوی دی - یا ماخوذ دے دَنْشُو نہ پہ معنی دارتقاع یعنی غارے یے اوچتے دی پشان دغروتو او پدیکین اشارہ دہ لویولویو بحری جہازونو تہ او دا اعجاز دقران دے محکہ چہ داسے لوے لوے جہازونہ خوروستو زمانو کین پیدا شول او قران دھغے ذکر مخکین کرے وڈ اوداسے پہ سورۃ شوریٰ ۳۱ کین ذکر شوی دی - اِلَآءِ پدیکین پنچہ نعمتو تہ ذکر دی - لہ ، اَلْاَوَارِ ، الْمُنْشَأَاتُ ، فِی الْبَحْرِ ، کَالْاَعْلَامِ او نور نعمتو تہ یکین دیر دی پہ دریاب کین سفر کول دپاکر دتجارونو ، جہاد او حج کولو او پہ ہغے کین بنکار کول او دملقلرو وغیرہ ذراویستلو دیارہ کشتے استعمالول وغیرہ -

۲۷ ۲۸ ۲۹ پدیکین بلہ نوعہ د نعمتو تو ذکر کوی چہ ہغہ پنچہ دی - فناء د کل ، بقاء ، وجہ ذرب ، جلال ، اکرام او پہ دویم ایت کین پنچہ صفتو تہ ذاللہ تعالیٰ ذکر کرے دی - کُلُّ مَنْ عَلَيْهَا مراد د مَنْ نہ پیریان او انسانان قول دی محکہ چہ پدا سے سورت کین مخاطبہ ددوی سرہ دہ اگرچہ ددوی تعلقہ تور مخلوق ہم فنا کیری پہ دلیل ددے دسورۃ قصص سرہ پہ مشہور تفسیر باندے - وَجْهُ رَبِّكَ ذَا بِنِ عِیَاسِ رَضِی اللہ عنہما نہ رپاتے پہ بل مخ

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٢٨﴾ يَسْأَلُهُ مَنْ

تو ذکر کو یو احسانونو ذرب خپل انکار کوئے تاسو۔ محتاج دی الله تعالى ته هغه څوک

فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِي

چه په اسمانونو او زمکه کښ دی۔ هر وخت هغه په جدا جدا

شَأْنٍ ﴿٢٩﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٣٠﴾

کار کښ دے۔ تو ذکر کو یو احسانونو ذرب خپل انکار کوئے تاسو۔

قرطبی نقل کړې دی چه وجه ته مراد ذات او وجود د الله تعالى دے او شیخ الاسلام ابن تیمیه رحمه الله ته نقل دے چه لفظ وجه مشترک دے کله په یو معنی وی او کله په بله معنی سره او ټولے حقیقی معانی دی نو دے ته تاویل د متشابه نه ویل کیدی۔ رتلی (سوال) په سورت کښ نور خطابات د تنبیہ دی او دا خطاب یې په مفرد سره ذکر کړو (جواب) دا دے چه پدید کښ هر یو کس ته خطاب دے د پاره د دے چه هر یو شخص په خپله فنا او ذرب تعالى په بقا باند دے عقیده اوساتی۔

ذوالجلال مراد د دے نه عظمت او کبریا ده چه مستلزم ده استحقاق د مدح د الله تعالى لره۔ والی کرام دا مستلزم دے۔ یچ کنز لول الله تعالى لره د شریک او د هر قسم نقصاناتو نه۔ الاء په دے کښ ډیر نعمتونه دی۔ عا فنا چه په سبب د هغه سره مؤمنان نه منونو د جنت ته ورسیږی۔ عا او تذکیر په فنا سره او په هغه کښ ډیرے فائده دی په عبادت کولو باند دے تر غیب، د دنیا محبت د زړه نه ویستل۔ د تکبر او ریا او حسد وغیره نه یچ کیدل۔ پیا مصیبتونو باند د صبر کول۔ د شرک او کفر او کنا هوټو نه ویره کول عا او د ټولو په فنا کښ برابر والے۔ عا او همیشه بقاء د الله تعالى چه سبب د اطمینان د زړو د دے۔ عا او جلال او اکرام چه دلیونه د توحید ذات او د صفاتو دی۔

سټ هر کله چه د فنا د مخلوق او بقا د الله تعالى ذکر شوه نو پید د ایت کښ د الله تعالى استعناء او احتیاج د مخلوقاتو هغه ته ذکر کوی۔ کل یوم مراد د یوم نه هر وخت دے۔ شأن مراد د دینه هغه کارونه او تصرفات د

الو هیت دی چه الله تعالى یې ټسکاره کوی روستو د تقدیر نه دا نه چه اوس یې شور و کوی او دا مقصد د دے د هغه قول چه ر شئون یبیاها لا شئون

سَنَفَّرْ لَكُمْ آيَةَ الثَّقَلِينَ ﴿۳۱﴾ قِبَايَ الرَّؤُوسِ كَمَا

زردے چہ اوڑکار پہ شم تاسو تہ اے دوؤ درنو . تو دے کوم یو د احسانو تو د رب غول

یَسْتَدِيهَا) او هغه کارونه، شپه او ورځ بدلول رابلول څوک ژوندی کول څوک مړه کول، د چاته غم او مصیبت لرې کول او په چا باندې راوستل د مصیبت او غم، د چا گناهونه معاف کول، چاله عزت ورکول، چاله ذلت ورکول، څوک فقیر کول، څوک مالدار کول، د چا دعا قبول، او د چا رد کول، چاله څوڼی ورکول، چاله لوړ ورکول، دغه شان بے شمارة کارونه چہ د هغه ته هیڅ وخت خالی نه وی.

الرء. د ټول مخلوق د حاجاتو د پوره کولو ذات یو دے او هر وخت د هر یو شخص څه کار کول او دا مشتمل دے په بے شمارة نعمتونو باندې. او پدیکېن هم پنځه امور ذکر شول. طیسئله، ع من فی السموات، ع والارض ع کل یوم، ع فی شان، او په دے کین د دنیا ټولو نعمتونو ته اشاره او شوه.

۳۱ د دنیوی نعمتونو ته روستو اخروی حالات ذکر کوی چہ په هغه کین هم نعمتونو دی او د تحویقات روپړې ورکول) هم دی. پدے ایت کین وعد او عید دواړه دی کله چہ سَنَفَّرْ معنی دا سې اوشی چہ ستاسو ټوایوته یا عذابونه په ځه پوره درکړم، او یا وعد دے صرف کله چہ معنی دا وی زردے چہ زه په ستاسو سره حساب او کړم. او د زجاج ته نقل دے چہ قراغ دوه قسمه دے یو قسم د یو شغل ته او زکاریدل کدا معنی د الله تعالی په باره کین معنی نه ده ځکه چہ هغه لره یو کار د بل کار نه شی مشغول کول هغه په یو وخت کین په هر کار باتکا قادر دے دویم قسم قراغ قصد کول او توجه کول دی یو کار ته دلته دا مراد دے. امام بخاری ذکر کړی دی چہ مراد د دے نه حساب کول دی.

الثَّقَلَان مراد د دے ته جن او انس دی د دے نوم (ثقلان) دیر دے وچ دی اول دا چہ د دوی دواړو شان د نور و حیواناتو ته اوچت دے ځکه چہ مکلف دی په عبادت کولو سره دویمه وجه دا چہ د دوی د بدونو یوچ په زمکه باندې دیر دے په نسبت د نور څیزونو سره دریمه وجه دا چہ مراد د دے ته گناهکاران دی چہ په یو چوونو د گناه سره درانه دی. الرء په دیکېن نعمتونو دادی. ع خبر ورکول د پام د دے چہ حساب ته ځان تیار کړی. ع په اطاعت باندې د عده د ثواب ورکولو. ع او په گناهونو باندې (پاتې په بل مخ)

تُكَذِّبِينَ ۝ يَمَعْشَرُ الْجِنَّ وَالْإِنْسِ إِنِ اسْتَطَعْتُمْ

انکار کوئے تاسو۔ اے جے دے پیریا تو او دے انسانو کہ چرے دے لرے تاسو

أَنْ تَنْفَعُوا مِنْ أَقْطَارِ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ

دے نسلو دے غارو دے اسمانوتو او زمکے تہ

فَأَنْفَعُوا وَلَا تَنْفَعُونَ إِلَّا بِسُلْطٰنٍ ۝

نو او ٹھٹے۔ تہ شے و شے مگر یہ نورسره۔

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ۝ يُرْسِلُ

نو دے کوم یو دے احسانو دے رب خپل تہ انکار کوئے تاسو۔ دالیرے کیدے شے یہ

سزا دے کول، او دے دواہو یہ مینجے یہ بدارہ ورکولو کیں فرق کول، ۵۵ او دے دواہو
تو عو رجن او نس، دے نور مخلوق تہ جدائی کول یہ مکلف کولو او یہ خطاب کولو سرہ۔
سوال: لکم جمع دہ او ثقلان تثنیہ دہ؟

جواب: اشارہ دہ چہ یہ دواہو تو عو کیں پیر پیر افراد دی۔ او دارنگ دوو تہ ہم
خطاب دے جمع صحیح دے۔

۳۳ ۳۳ دا خطاب یہ پہ آخرت کیں وی۔ او مراد دا دے چہ دے جزانہ پہ ہیج
طریقہ شے خلاصید لے او اسمانوتہ او زمکے دے آخرت مراد دی۔ یا دا خطاب
اوس پہ دنیا کیں دے اشارہ دہ چہ تاسو اوس ہم عاجز یئ دے اللہ تعالیٰ دے قضا
او تقدیر تہ پہ ہول عالم کیں، دے تختید لو ہیج طرق تہ شے موت لے او تہ دے
تہ بھر و تے شے نو بیا ولے دے اللہ تعالیٰ طاعت تہ کوئ۔ اِلَّا بِسُلْطٰنٍ دا استثناء
فرقی دہ حکہ چہ دے انسانو او پیریا نو دے پیرہ پہ اللہ تعالیٰ بات دے قوت او غلبہ
مستنع او محال دہ حکہ دے تہ روستو و آئی لکم پت دے یا دا چہ بِسُلْطٰنٍ
کیں بآء پہ معنی دے لم سرہ دہ یعنی ہر طرق تہ چہ اوئے نو ہلتہ یا دشاهی دے
اللہ تعالیٰ دہ الرعو دلہ مراد دے نعمتو تہ۔ دے ہولو انسانو او پیریا نو پہ عجز کیں
برابرول او تنبیہ بخدیورکولو او سرہ دے لوئے قدرت دے اللہ تعالیٰ تہ معافی کول۔ او دوی
لرہ محدود طاقت ورکول دے پیرہ دے چہ بغاوت او نگیری او نظام دے دنیا خراب شے
او ہولو لرہ دے اسمان دے رندے او دے زمکے دے پاسہ ٹھٹے ورکول دی۔

عَلَيْكُمْ شَوَاطِطٌ مِّنْ نَّارٍ وَنَحَاسٌ فَلَا تَنْتَصِرُونَ ﴿٣٥﴾

یہ تاسو یا ندے خالصہ شعلے دے اور تہ او تہ لوگے نو بد لہ بہ نشی اغستے تاسو۔

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٣٦﴾ فَإِذَا انشَقَّتْ

نو د کوم یو د احسانو نو د رب عیال انکار کوئے تاسو۔ نو کوم وخت چہ او شلیوری

السَّمَاءُ فَكَانَتْ وَرْدَةً كَالدِّهَانِ ﴿٣٧﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ

اسمانو تہ نوشی بہ سورہ کلاب پشان د خرمے رنگ کرے شوے۔ نو د کوم یو د احسانو نو

رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٣٨﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَا يُسْأَلُ عَنْ

د رب عیال انکار کوئے تاسو۔ نو یہ دفعہ ورخ یہ تپوس نہ شی کیدے دے۔

۳۵ ۳۶ دامستقل تخويف اخروی دے د مکذیبینو د پارہ خاص دے یا متعلق دے
دَقَاتُفًا وَسِرَّةً یعنی کہ چرے بالفرض تاسو او شعی نو رالیری بہ یہ تاسو یا ندے لمبے
د اور یعنی د رتلو طاقت نشی لولے۔ شَوَاطِطٌ شے لمبے د اور چہ لوگے ورسرہ خلطنوی
اوسرولمبو تہ ہم ویلے کیوری۔ وَنَحَاسٌ ہفہ لوگے تور چہ لمبے ورسرہ تہ وی او
تانبہ ویلے کرے شوے تہ ہم ویلے کیوری۔ آلَاءُ د اتہدیدا دے مخکن راتلو
د عذاب تہ او د مطیح او گناہکار جدائی پہ جزا سزاکیں او د مکذیبینو د پارہ قسم
عذابونہ او مؤمنانولرہ د ہفہ تہ۔ مَحْ سائل او یہ دنیا کیں د اور لمبے اولوگی پیدا کول د پارہ
د یاداشت د اور د آخرت دا ہول نعمتو تہ دی۔

۳۷ ۳۸ دا ہم تخويف دے یہ ذکر د ہیبت د قیامت سرہ۔ او پدیکیں جواب دے
وہم دے ہفہ داچہ دا اسمانو تہ او زمکے منح کوئکی دی انسان لہ د نفوذ تہ کہ
دالرے کرے شی نو بیا نفوذ کوئے شی حاصل د جواب دا دے اسمانو تہ بہ اوچوی
لیکن بیا ہم دا انسانان نفوذ نشی کوئے۔ فَإِذَا انشَقَّتْ کوی چہ تیر شوی
ایا تو تہ د دنیا سرہ متعلق وڈ لکہ چہ مخکن یو تفسیر ذکر شو او اوس د دنیا د
فنا حال ذکر کوی او د آبادی وراثت د بڑہ طرق تہ شور و کیوری د دے دے تہ
اول د اسمان انشقاق ذکر کرو او داسے پہ سورۃ الحاقة ۱۱۱ او سورۃ فرقان ۲۵
او سورۃ الشقاق ۱۱۱ کہیں ہم ذکر کرے دی۔ وَرْدَةً سورہ کلاب تہ ویلے کیوری
او سورہ اس تہ ہم ویلے کیوری۔ کَالِدِّهَانِ سورہ خرمے تہ۔ (پاتے پہ بل مخ)

ذُنُوبِ الْإِنْسَانِ وَلَاجَانِ ﴿٣٩﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا

گناہ دُیو مجرم ذیل انسان او تہ ذ پیری نہ ۔ نوذ کوم یو د احسانوتہ ذ رب خیل

تُكَذِّبِينَ ﴿٤٠﴾ يُعْرِفُ الْمُجْرِمُونَ بِسَيِّئَاتِهِمْ

انکار کوئے تاسو ۔ پیژندالے کیدے یہ شی مجرمان یہ نشو د هغوی سرہ

ویلے شی یا جمع د دُھن دہ تیلو تہ ویلے شی یعنی اسمانوتہ بہ سرہ شی پشان د کلاب او ویلے یہ شی او بهیری بہ پشان د تیلو ۔ او سور کیدل د اسمان بہ د دے وچ تہ وی چہ اور د جہم تہ یہ نزدے کپے شی او ماوردی ویلے دی چہ اصلی رنگ د اسمان سور دے او د لے والی د وچ تہ شین بیکارہ کیری او چہ نزدے شی نو یہ اصل رنگ بہ سور بیکارہ کیری ۔ الاء ۔ تنبیہ یہ فناسرہ ۔ او د اسمانوتہ تراوسہ پورے د فنانہ ۔ یح سائل او بیا د قدرت پہ مظاہرے سرہ د هغ رنگ او حالت بدلول دا تذکرہ بول نعمتوتہ دی ۔

۳۹۔ اہم تخويف اخروی دے حرف د فادلت کوی چہ د اسمان د حالت بدلولوتہ روستو بہ قیامت او ورخ د حساب شوروشی ۔

ابن کثیر ویلے دی چہ مراد د دے تہ د عذروتو دروازہ بندول دی لکہ بہ سورۃ مرسلات ۳۶ کیں دی یعنی د لہ یُسئل تہ مراد د عذر کولو تپوس د یا مراد دا دے چہ پہ اول وخت د حشر او دارنگ پہ اور کیں د تہ د دوی د گناھوتو تپوسوتہ تہ کیری بلکہ پہ موقف د حساب کیں تپوس کیدے شی ۔

او ابو الغالیہ نہ نقل دے چہ د یو مجرم د گناھوتو تپوس بہ ذیل مجرم تہ شی کیدے او اکثر مفسرین ویلے دی چہ د استعمال ریعنی د خان خیرولو (د پارہ تپوس تیشہ بلکہ د زورے د پارہ یہ تپوسوتہ وی او د ابن قیم رحمہ اللہ نہ نقل دے چہ د گناہ د کولو تپوس بہ وی بلکہ د هغ وجہ او علت او د کیفیت د عمل تپوس بہ کیری پدے توجیہا تو سرہ د آیت د فَلَئْسَ ثَلَاثُ الْيَوْمِ اَرْسَلْنَا إِلَيْهِم (اعراف ۸) سرہ تعرض د قع کیری او داسے سورۃ قصص ۲۷ کیں ہم تیر شوی دی ۔

الاء نعمتوتہ دادی چہ تپوس پہ مجرم پورے خاص دے ۔ او د غیر مجرم تپوس صرف عرض دے او بیا معاف کول دی ۔ او یہ تپوس کولو کیں مقصد تمییز د مجرم او د غیر مجرم دے ۔ او یہ تپوس کیں مقصد الزام دے پہ مجرم باندے او اظہار د صفت د عدل د اللہ تعالیٰ دے ۔

فَيُؤْخَذُ بِالنَّوَاصِي وَالْأَقْدَامِ ﴿٢١﴾ فَيَأْتِي الرَّءِ

نُو فَيُؤْخَذُ بِالنَّوَاصِي وَالْأَقْدَامِ ﴿٢١﴾ فَيَأْتِي الرَّءِ

رَبِّكُمْ أَتُكْذِبُ ﴿٢٢﴾ هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي

دَرْبُ خَيْلٍ انکار کوئے تاسو - دا جہنم دے ہنہ جہنم چہ

يُكْذَّبُ بِهَا الْمُجْرِمُونَ ﴿٢٣﴾ يَطُوفُونَ بَيْنَهَا

انکار کوئے دے نہ مجرمانو - سچ رائج بہ دوی بہ میخ دے

سُكَّاءُ تَخْوِيفٍ آخِرُ دِيَارِهِمْ يَوْمَ يُسْأَلُ عَنْ نَفْسِهِمْ رَبُّهُمْ يَوْمَ يَقُولُ رَبِّي هِيَ كُنَّا هُمْ وَهُمْ لَمْ يَأْمُرُوا بِذُنُوبِهِمْ وَلَوْ أَنَّهُمْ رَأَوْا أَهْلَ النَّارِ لَوَدَّعَوْهُمْ وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿٢٤﴾ يَوْمَ يُسْأَلُ عَنْ نَفْسِهِمْ رَبُّهُمْ يَوْمَ يَقُولُ رَبِّي هِيَ كُنَّا هُمْ وَهُمْ لَمْ يَأْمُرُوا بِذُنُوبِهِمْ وَلَوْ أَنَّهُمْ رَأَوْا أَهْلَ النَّارِ لَوَدَّعَوْهُمْ وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿٢٤﴾

فَيُؤْخَذُ بِالنَّوَاصِي وَالْأَقْدَامِ ﴿٢٥﴾ هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي يُكْذَّبُ بِهَا الْمُجْرِمُونَ ﴿٢٦﴾ يَطُوفُونَ بَيْنَهَا يُكْذَّبُ بِهَا الْمُجْرِمُونَ ﴿٢٧﴾ يَوْمَ يُسْأَلُ عَنْ نَفْسِهِمْ رَبُّهُمْ يَوْمَ يَقُولُ رَبِّي هِيَ كُنَّا هُمْ وَهُمْ لَمْ يَأْمُرُوا بِذُنُوبِهِمْ وَلَوْ أَنَّهُمْ رَأَوْا أَهْلَ النَّارِ لَوَدَّعَوْهُمْ وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿٢٨﴾

الرَّءِ نَعْمَتُونَ دَا دِي چہ د مجرمانو تے دے غیر مجرمانو تہ جدا کرے دی - او طریقہ د عذاب د مجرمانو تے سختہ کرے دہ - او د امتیاز د تینو د وجہ تہ ملائک یہ غیر مجرم لہ تہ نیسی -

سُكَّاءُ تَخْوِيفٍ آخِرُ دِيَارِهِمْ يَوْمَ يُسْأَلُ عَنْ نَفْسِهِمْ رَبُّهُمْ يَوْمَ يَقُولُ رَبِّي هِيَ كُنَّا هُمْ وَهُمْ لَمْ يَأْمُرُوا بِذُنُوبِهِمْ وَلَوْ أَنَّهُمْ رَأَوْا أَهْلَ النَّارِ لَوَدَّعَوْهُمْ وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿٢٩﴾ يَوْمَ يُسْأَلُ عَنْ نَفْسِهِمْ رَبُّهُمْ يَوْمَ يَقُولُ رَبِّي هِيَ كُنَّا هُمْ وَهُمْ لَمْ يَأْمُرُوا بِذُنُوبِهِمْ وَلَوْ أَنَّهُمْ رَأَوْا أَهْلَ النَّارِ لَوَدَّعَوْهُمْ وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿٣٠﴾

وَبَيْنَ حَمِيمٍ ۞ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا

او پہ مینخ د خورکیدا او یو سختو گرمو کیں۔ نو د کوم یو د احسانو نو د رب خپل نه

تُكَذِّبُن ۞ وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّاتُ

انکار کوئے تاسو۔ او هغه چا د پاره چه ویریدی د پش کیدلو د رب خپل قسم باغونه دی۔

بَيْنَهَا وَبَيْنَ حَمِيمٍ یعنی جهنم چه طبقه د اورده او خائے د حمیم طبقه د خوراک خبثات ده د دے دواړو په مینخ کیں دیر شی راسی یعنی د اویو ته په ته مریږی نو بیا بیا به شی راسی او ارام به ورته ته ملا ویری. این پدیکیں درے توجیه دی او دا چه په معنی د هغه اویو چه دیرے سخت گرم په وی چه هغه په پشان د مهل گر خیدلے وی دویمه وجه دا په معنی د پخه کړے شوے په اور باندے ځکه چه آتی پخولو ته ویلے کیږی. د کوم وخت ته چه جهنم پیدا کړے شوی دے د هغه وخت ته دا اویه په اور باندے پخیری. دریمه وجه این په معنی د حاضر دے یعنی دا اویه په جهنم والو ته هر وخت حاضر دے وی۔

الآء پدے تحویف کیں نعمتونه دادی۔ چه په دے سره څوک نصیحت واخلی نو د شرک او کفر او کنا هو تو ته ځان پیچ کوی۔ او دارنگی د دے په وجه سره په طاعت کولو کیں رغبت کوی۔ او دارنگی پدیکیں ایمان بالغیب دے۔ او پدیکیں تمیز دے په مینخ د مجرماتو او غیر مجرماتو کیں او داعل د الله تعالی دے۔ او اشاره ده چه اور د دنیا او اویه د دنیا لوی نعمت دے لیکن د ناشکر دے کولو په وجه سره په جهنم کیں دغه نعمتونه په شکل د عذاب کیں دی۔

تُكَذِّبُن پدیکیں بشارت دے روستو د ذکر د تحویف اخروی ته او دا یتول د جنت نعمتونه ذکر کوی۔ دوه قسمه جنتونه ذکر کوی ځکه چه د رب العزت ته حق کوونکی دوه قسمه مؤمنان دی یو السابقون او دویم اصحاب الیمین او هر قسم جنت سره یوئس یوئس نعمتونه یی ذکر کړی دی۔

وَلِمَنْ خَافَ په تقدیم د لمن کیں اشاره ده چه جنتونه بغیر د خوق الهی ته نشی حاصلیدلے او داسه په سورة ابراهیم سکه او سورة نازعات سکه کیں هم ذکر دی۔ او دا خوف حاصلیدی په اطاعت کولو سره قرائض ادا کول او د کنا هو تو اجتناب کول او دیر استغفار او توبه کول۔ اولقط د مَنْ عام دے

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿۷۸﴾ ذَوَاتَا أَفْتَانٍ ﴿۷۹﴾

تو ذکر کو یو د احسانو تو ذ رب خیل انکار کوئے تاسو ، دیرو خانگو والہ بہ وی

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿۷۹﴾ فِيْهِمَا عَيْنٌ

تو ذکر کو یو د احسانو تو ذ رب خیل نہ انکار کوئے تاسو ۔ پہ ہفت کیں قسما قسم چیتہ دی

جن او انس دواہو تہ شامل دے او پدے سورت کیں دواہو مخاطب دی نو ابن کثیر ذکر کوی چہ دا دلیل دے چہ پیریان مؤمنان بہ ہم جنت تہ داخلیری پشان د انسانانو۔ مقام ربہ مقام پہ نور دمیم سرہ مصدر میمی او طرفی دواہو راجی نوچہ مصدر میمی وی نو یا مضاق دے فاعل تہ یا مفعول تہ اوچہ ربہ فاعل شی نو مراد د قیام ذرب تہ علم او قدرت او تدبیر د ہفتہ دے مخلوق لہ لکہ سورہ رعد ۳۳ کیں دی او کہ مفعول شی نو پہ تقدیر د عندیا بین یدی سرہ دے یعنی قیامہ عندیہ یا بین یدی رہ یعنی اودریدل دبتداہ ذرب العزت پہ مخکیں پہ ورخ د قیامت او کہ صیغہ د طرفی مکان شی نو اضافت پہ تقدیر د لہم سرہ دے یعنی خائے د اودریدلو دبتداہ چہ ذرب دپارہ دے او ہفتہ پورے خاص دے ۔ جنتان پدے تشبیہ کیں دیر اقوال مفسرینو ذکر کرے دی لیکن غورہ دا دہ چہ دا تشبیہ د تکرار او ذکر ثبوت دپارہ دہ یعنی دیر جنتو تہ دی د یو قسم تہ او ددے وجہ تہ روستو فیہن ضمیر د جمع ذکر کرے دے ۔ اوہر یو جنت پہ بے شمار نعمتو نو باتدے مشتمل دے چہ پہ ہفتہ باتدے لفظ الاء دلالت کوی ۔ ۷۸ ۷۹ دے ایت تہ صفتو تہ ددے جنتو نو ذکر کوی ۔ دا اول صفت د اَفْتَان جمع د فتن دہ خانگو تہ ویلے کیبری یا جمع د فن دہ رنگ او نوع او قسم تہ ویلے کیبری پہ دویم احتمال سرہ معنی داچہ قسما قسم نعمتو تہ پکتن دی ۔

الاء ہر کلاہ چہ دغہ خانگی پہ پاترو او پہ میوڈ او سورو او پہ زینت او پہ دیرو فائدو باتدے مشتمل دی ددے وجہ تہ ہفتہ تہ لے پہ الاء سرہ اشارہ اوکریہ ۔

تَجْرِين ۵۰ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ۵۱

جہ بھیڑی بہ - نو ذکوم یو ذ احسانونو ذ رب خول تہ انکار کوئے تاسو -

فِيهِمَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ فَآكِهَةً زَوْجِينَ ۵۲ فَبِأَيِّ آلَاءِ

یہ دوی کیں بہ ذ ہرے میوے تہ دیر قسمونہ وی - نو ذکوم یو ذ احسانونو

رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ۵۳ مُتَكِينِينَ عَلَىٰ قُرُشٍ

ذ رب خول تہ انکار کوئے تاسو - آرام بہ کوی دوی بہ بسترو باندے

بَطَائِنُهَا مِنْ إِسْتَبْرَقٍ وَجَنَّا الْجَنَّتَيْنِ

جہ استرونہ ذ ہفے بہ دعتو ریتعنونہ وی او میوے راتولوں ذ دے باغونو

نہ ۵۱ یہ دے کیں دویم صفت ذکر کوی - ذ حسن بصری پہ روایت سرہ

یو چیتہ ذ تستیم او بلہ ذ سلسبیل دہ یا دلتہ ہم تشنیہ ذ پارہ ذ تکثیر دہ -

تَجْرِيَانِ یعنی دجنت پہ یولو مکانونو او یوئو او یاغونو کیں بہ ہمیشہ بھیڑی

او ہچرے بہ نہ کمپیدی او نہ بہ اوچیدی او یہ دے کیں بے شمارہ نعمتونہ

دی چہ ہفے تہ یے یہ لفظ الاستبرق اشارہ اوکرہ -

۵۲ یہ دے کیں دریم صفت ذکر کوی -

زَوْجَانِ بعض مفسرینو ذ دے مثال پہ رطب او یابس سرہ ذکر کرے

دے او بعض صرق پہ دودہ قسمونو پورے تخصیص کرے دے لیکن صحیح

دادہ چہ تشنیہ کیں معنی ذکر ثروت دہ او مراد ذ دے تہ بے شمارہ قسمونہ

دی یعنی پہ یو قسم میوہ (لکھ انگور) کیں بہ بے شمارہ قسمونہ وی،

دارنگ پہ اتار او کجورو وغیرہ کیں چہ دہعہ قسمونو شمار او کیفیت

باندے یو اللہ تعالیٰ علم لری -

رَمَا لَا عَيْنٌ رَأَتْ وَلَا أُذُنٌ سَمِعَتْ وَلَا خَطَرَ عَلَىٰ قَلْبِ بَشَرٍ

ذ دے وچ تہ لفظ الایے ورپے ذکر کرے دے -

ذٰلِكَ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ۝۵۷ فَبِئْسَ

نزدکے دی۔ نو ذکر کم یو د احسانو تو ذرب خیل ته انکار کوئے تاسو۔ پدے باغونو کیں به

فَصِرْتِ السَّطْرَفِ لَمْ يُطْمَثْهُنَّ اِنَّ قَبْلَهُمْ

روزانہم خکنه کوونکی وی ستر کے خیل ته به وی رسیدے دوی ته هج انسان مخکنی کدوی ته

وَلَدَجَانٍ ۝۵۸ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ۝۵۹

اونه هج پیرے۔ نو ذکر کم یو د احسانو تو ذرب خیل ته انکار کوئے تاسو۔

۵۵ ۵۷ پد یکس خلورم نعمت (مُتَّكِئِينَ) اوینخم (عَلٰی فُرُشٍ) اوشپیم (بَطَانِنَهَا) اوادم (وَجَنَّا الْجَنَّتَيْنِ) ذکر کرے دے هرکله چه یو خورونکی له خوراک دمیوڈ پور مزه هغه وخت ورکوی چه تکیه ئے په خاسته قراشونو باندے وهله وی د دے دج ته په طریقه د حال سره ئے متکئین ذکر کرو۔ اِتِّكَاءَ د روع غمته او بے غه شخص حالت وی په دده وهلویا په پورت وهلو سره۔ بَطَانِنَهَا د دے مقابل ظهائر دی او هغه ئے ذکر نه کرو یا خو هغه د ستدس ته جوړ دی لکه سورة کھف سټ او سورة دخان سټ کیں اشاره ده یا داچه بطائن (استرونه) چماد په دنیا کیں د معمولی کپړے ته جوړیږی لیکن په جنت کیں به هغه د اعلی کپړے ته وی چه استبرق دے نو د ظهائر و علم د الله تعالی سره دے هغه د انسان په علم کیں اوس تشی راتلے۔ وَجَنَّا الْجَنَّتَيْنِ۔ جتنی یا مصدر سره دے راتلول دمیوڈ یا مبنی للمفعول دے یعنی میوے راتولے کرے شومے۔

ذٰلِكَ یعنی هغه اوت ته او غنچ کوته او میوے د هغه په جنتی شخص ته راترد دے کیږی لکه سورة الحاقة سټ او سورة الدھر سټ کیں دی او د اِتِّكَاءَ سره ئے یوځائے ذکر کرو د دے دپاره چه څوک وهم اونکری چه میوے راغستلو سره به دوی ته تکلیف وی ورپسے په ورځی او تکیه به ترینه پاتے شی لکه د دنیا حال چه دے نو دا وهم ئے دفع کرو۔ او دے ډیر و نعمتو ته ئے په القرآن سوره اشاره اوکړه۔

۵۷ ۵۸ پد یکس اتم او تهم نعمت ذکر کوی۔ فَبِئْسَ داضمیر راجع دے جنتان ته ځکه چه مراد په هغه سره جمع ده لکه چه مخکن بیان شواو بعض مفسرینو داضمیر راجع کرے دے فرش ته لیکن هغه مناسب نه دے (پاتے په بل مخ)

كَاتِبُنَ الْيَاقُوتِ وَالْمَرْجَانِ ﴿٥٨﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ

گو یا کہ دوی دی یا قوت (پہ رنگ کیں) او مرجان (پہ صفائے کیں) - نو د کو م یو د احسانو نو

حک کہ چہ ہی سرہ علی پکار وو - قاصرات الطریق دے موصوف حدق دے یعنی
نساء یا حور لیکن ہر کلا چہ عادت دادے چہ د لو یو خلقو زنانه پہ صفاتو سرہ
ذکر کیدے شی دے وچے تہ دلتہ یے ہم صفات ذکر کرل - قاصرات یعنی پہ
غیر د خیلو خاوندانو تہ پہ بل چاہ تہ نظرتہ گر خوی دیرے حیاد وچے تہ او دا
خائستہ صفت د زناتو دے او الطریق یے ذکر کرو العین یے ذکر تہ کرو اشارہ
دہ چہ طرف د نظر بل چاہ تہ نہ اروی تو تہ ستر کہ خو پہ طریقہ اولی سرہ تہ اروی -

لَمْ يَطْمِئِنَّ طبت پہ اصل کیں ہفتہ دم رویتے تہ ویلے شی چہ پہ وخت د جماع
د پکرے سرہ بیکارہ کیری نو مراد دادے چہ دوی پہ پکرے وی دے خاوندانو
تہ ورنہ ہیم پیری او انسان د دوی سرہ جماع تہ دہ کپے او اشارہ دہ
چہ ہر وخت د جماع کو لو کیں بہ دوی بکرے وی -

او ابن کثیر ویلے دی دا دلیل دے چہ پیریان بہ ہم جنت تہ داخل پیری او د
ہغوی د پارہ د جنت د ہغوی تہ پیسیانے دی حک کہ د دوی جنت تہ داخل
تہ وے نو د دوی د جماع د کو لو بیا ہیم فائدہ نیستہ -

او قرطبی ویلے دی چہ دا دلالت کوی چہ جنات د انسانانو د زناتو سرہ جماع
کو لے شی لکہ بعض احادیث ظاہرہ ہم پیدے باندے دلالت کوی - او د اصفوتہ
حورو د جنت او د نبوی زناتو (چہ جنت تہ داخلے شی) تہ شامل دی - او پدید کیں
ہم بے شمار نعمتو تہ دی دے وچے تہ الاء یے ذکر کرے دے -

لکے پیدے تشبیہ کیں دوہ نعمتو تہ اشارہ دہ رسم او یو رسم) یا قوت
قیمتی جوہر دے دیر صفا او سور رنگ والا او وٹیلے شوی دی چہ ہفتہ پہ
اور سرہ تہ سوزیگی - او مرجان ترے ملغلرے چہ دیرے سپینے اوصافوی -

نو پدید کیں مراد دیر خائست اوصاف یے د ہغوی دہ دیا قوت سرہ تشبیہ پہ صفائی
کیں او د مرجان سرہ پہ سپین والی کیں دہ یا دیا قوت سرہ پہ سوز والی او
د مرجان سرہ مشابہت پہ صفا والی کیں دے - او پہ دے بارہ کیں صحیح
احادیث ابن کثیر او شریبی نقل کرے دی - او پدید کیں دیر نعمتو تہ اشارہ
دہ - د ہغوی خائست اوصاف یے ، او حیا او ادب ، او د خاوندانو خوشحالی پہ ہغوی

رَبِّكُمَا تُكْذِبَانِ ﴿۵۹﴾ هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَانِ

ذرب خپل ته انکار کوئے تاسو . ته ده بداله ذ توحید (اخلاص)

إِلَّا الْإِحْسَانُ ﴿۶۰﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكْذِبَانِ ﴿۶۱﴾

مگر جنس دے . نو ذکوم یو ذ احسانو نو ذرب خپل ته انکار کوئے تاسو .

وَمِنْ دُونِهِمَا جَنَّتَيْنِ ﴿۶۲﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا

او سیوا ددوی ته نور قسم باغونه دی . نو ذکوم یو ذ احسانو نو ذرب خپل ته

سره . او په هغوی په عمر تیریدلو سره بدلی ته راتلل وغیره د دے وچ ته لفظ ذ
الاء کے ذکر کرو .

سوره پدید کین ذکر د علت د مقابل نعمتو نو دے په اول لفظ چه احسان دے داس
اوجن ذ طریق ته اودارنگ په دیکین په دویم لفظ احسان کین تورو په شمار
نعمتو نو او احسانو ذ الله تعالی ته اشاره ده . حکم چه په روایت د ابن عباس
رضی الله عنهما کین راغله دی چه نیشته جزاء دهغه چاچه لا اله الا الله وائی
او عمل کوی په سنت د نبی صلی الله علیه وسلم مگر جنت دے دا خطیب شریعتی
ذکر کرے دے او قراء په تفسیر معالم التنزیل کین په سند سره مرقع حدیث
راوړے دے چه رسول الله صلی الله علیه وسلم دا ایت اولوستو بیا ئے پیوس
او کړ وچه تاسو پوهیږئ چه ستا سورب ته فرمائیلے دی دوی اویل الله تعالی او
رسول ښه پوهه دے نو هغه او فرمائیل چه الله تعالی فرمائیلے دی چه نیشته جزاء
دهغه چاچه ما انعام کرے دے په هغه یاندے په توحید سره مگر جنت دے .
او لفظ الاء کین هغه نعمتو ته اشاره ده چه دویم لفظ احسان په هغه یاندے
دلالت کوی .

سوره د دے ایت ته دویم قسم جنتو ته په بشارت کین ذکر کوی د دویم قسم
مؤمتانو د پاره او د دے هم یو لش صفات راوړی . وَمِنْ دُونِهِمَا لَقَدْ
دلالت کوی چه دا جنتو ته د ممکنو ته په فضیلت او درجا تو کین کم دی . او ابن کثیر
دا د ابن عباس رضی الله عنهما ته نقل کرے دے او وچه د کم والی په روستو
ذکر کرے شی انشاء الله تعالی . او حکیم ترمذی او بعض (پاتے په بیل مخ)

تُكَذِّبِينَ ﴿٧٣﴾ مُدْهَا مَثْنٍ ﴿٧٣﴾ قِبَايَ الْأَرْبَعِ رِبْكَمَا

انکار کوئے تاسو، تک شنه بہ وی . نو ذکوم یو ذ احسانونو ذ رب خیل نہ

تُكَذِّبِينَ ﴿٧٤﴾ فِيْهِمَا عَيْنَيْنِ نَضَّاخَتَيْنِ ﴿٧٤﴾

انکار کوئے تاسو . بہ دے کہیں چینی دی قوارے دھونکے بہ وی زاو بہ راویستونکی بہ نور سرہ

قِبَايَ الْأَرْبَعِ رِبْكَمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٧٥﴾ فِيْهِمَا

نو ذکوم یو ذ احسانونو ذ رب خیل نہ انکار کوئے تاسو . بہ دے کہیں

علماء و نہ نقل کرے شوے دہ چہ
دُون پہ معنی ذ نزد دے دے عرش ذ اللہ تعالیٰ تہ اودا جنتونہ ذ مخکونہ افضل
او غور دی لیکن دا قول ذ ظاہر ذ قوان تہ خلاف دے . جنتان دلتہ ہم تنیہ
ذ پارہ ذ تکرار اود دیر والی دہ یعنی دا قیم جنتونہ ہم دیر دی او دیر و نعمتونو
باندے مشتمل دی اولفظ الراء کہیں دیتہ اشارہ دہ .

۷۳ دا اول صفت ذ جنتان دے ہر کلا چہ اولے بوقی او چستونہ دیر شنه
او تازہ وی نو تور بیکارہ کیہی دیتہ اد ہیام ویلے کیہی . نو پہ دے کہیں اشارہ
دہ دیر والی ذ اونوا او بوٹو او چستونو تہ او دیرہ تازگی او دیرشین والی تہ او
داسیب دے ذ خوشحالی او تازگی ذ نظر او بیا ذ ذرہ ذ پارہ . نو دا دیر نعمتونہ
دی دیتہ اشارہ دہ پہ لفظ ذ الراء سرہ .

۷۴ دا بل صفت ذ جنتونو دے .
نَضَّاخَتَانِ نَضَحَ پہ حَا سرہ دیرہ مبالغہ دہ ذ نضح تہ پہ حَا سرہ حکہ نضح
صرف شیندن او ترمکیاتہ ویلے کیہی او نضح پہ حَا سرہ قوارے ذ اویو تہ
ویلے کیہی چہ ہتہ پہ تیزے سرہ راوٹی .

نو دا چینی بہ دیرے او بہ او مشک او خوشبوئی او خیر او برکت پہ جنتیانو
باندے راہولی او دا ہم دیر نعمتونہ دی ذ دے وچ تہ دلتہ ہم لفظ
الراء اولے شو .

فَاِكْهَ وَنَحْلُ وَرَمَانُ ﴿٤٨﴾ فَبَايَ الْاَدِ رِبْكَمَا

ميوے دی او کجورے او انکار دی ۔ نو ذکوم یوہ احسانو نو ذ رب خلد تہ

تُکْذِبُنِ ﴿٤٩﴾ فِیْہِمْ خَیْرٌ حَسَانُ ﴿٥٠﴾

انکار کوئے تاسو ۔ یہ دے کیں بہ غورہ بیبیائے نداشتہ شکونو والہ وی ۔

فَبَايَ الْاَدِ رِبْکَمَا تُکْذِبُنِ ﴿٥١﴾ حُورٌ مَّقْصُورٌ

نو ذکوم یوہ احسانو نو ذ رب خلد انکار کوئے تاسو ۔ حورے دی بندے سائلے شوے

سلا سلا دایل صفت دے او پہ دے کیں درے انعامات ذکر کوی ۔

وَنَحْلُ وَرَمَانُ داعطف دے پہ قاکہہ پاندے او عطف مغایرہ غواری نو معلومہ
شودہ چہ دا دوارہ قواکہ نہ دی او دا قول دامام ابوحنیفہ رحمہ اللہ دے پہ باب
د قسم کولو کیں او صاحبان د ہغہ او نور باقی ائمہ محدثین واثی چہ دا خوا علی
د قواکھونہ دی او داعطف تخصیص بعد التعمیم دے او داسے پہ قرآن کیں دیر
واقع دے او دے د تخصیص د پارہ دیرے وچے دی اولہ وجہ دا چہ پہ زمانہ
د نزول قرآن کیں حجاز علاقہ کیں دا دوارہ دیر موجود وو کجورے بہ د پارہ د
غذا او انار پہ د پارہ د ميوے استعمالیدل ۔ دومیہ وجہ دادہ چہ دا دوارہ پہ
اوپری اوڑھی کیں موجود وی او پکبن دیرے قایڈے دی ۔ دریمہ وجہ دادہ
چہ پہ کجورہ کیں د تفکہ سرہ غذا اثیت ہم دے او پہ انار کیں د تفکہ سرہ
دوائی ہم دہ او پہ دے تولو کیں بے شمارہ نعمتونہ دی ددے وچے نہ ورپے
تعبیر پہ الہ سرہ اوکرے شو ۔

سک سک دایل صفت دے پہ ذکر کولو د نورو نعمتونو سرہ ۔ خَیْرٌ صفت دے
د ازواج ربتی د پارہ جمع د خیرت پہ تخفیف د یاء سرہ نو معنی دادہ چہ ذوات
الخیرات یعنی خاوندانے د خیر او د فائدا وی یا جمع د خیرت دہ پہ تشدید د یاء
سرہ بیبا پکبن تخفیف کرے شوے دے نو معنی دا چہ غورہ اخلا قوا و صفات
والہ دی او حَسَانُ پہ معنی ددے چہ پدا نوتہ او مخونہ بہ چے دیر خاشتہ
وی او ہر گلہ چہ اللہ تعالیٰ چہ خالق د حسن دے د ہغوی د حسن صفت ذکر
کرو نو معلومہ شودہ چہ د ہغہ حسن انتہا او مثال تیشتہ او پدی کیں د ہغہ
ازواجو دیر باطنی او ظاہری صفتونو او نعمتونو اشارہ دہ چہ ہغہ تہ الہ وویل
کین لشی ۔

فِي الْخِيَامِ ﴿٤٧﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٨﴾

یہ غیموں (مغروکین) - نو ذکوم یو ذ احسانو نو ذ رب پخپل تہ انکار کوئے تاسو -

لَمْ يَطْبِئْهُمْ نَارُ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانِ ﴿٤٩﴾

تہ بہ وی رسید لے دوی تہ ہیخ انسان مخکین ذ دوی تہ او تہ سیرے

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٨﴾ مُتَكِبِّينَ عَلَىٰ

نو ذکوم یو ذ احسانو نو ذ رب پخپل تہ انکار کوئے تاسو - آرام یہ کوی دوی

یہ سے دا نور صفتان ذ ہغہ ازواجو دی۔ مبتدا محذوف دہ یعنی ہن حور جمع
ذ حوراء دہ نہ سپین رنگ والہ تہ ویلے کیری چہ ذ سترگو تورے نہ توروی
اوسپین والے نہ سپین وی۔ مقصودات بندہ سائل ذ حفاظت او ذ اکرام
ذیانہ دی او مداح ذلتانو یہ ستر او پردے سرہ کیری اوچہ پخپل کور کتب
اوسی او بے ضرورتہ یہ لارو کوخو کین نہ کرخی۔ فی الخیام مراد دے تہ ذ
ہغوی کوروتہ او محلو تہ دی۔ او خطیب شریعتی ویلے دی چہ خور لری
اودرولے شی او ذ پاسہ دربان دے خہ خانگے او بوتی واچولے شی نو دیتہ
خیمہ ویلے کیری۔

اوچہ ذ ورے او پشم وغیرہ تہ جو رہ شی تو ہغہ تہ خباء ویلے کیری،
لیکن ذ جنت ذ ہغہ خیمہ تفسیر یہ حدیث صحیح کین راعے دے او دلہ
ہغہ مراد دے چہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمائی دی، چہ ذ
مؤمن ذ یارہ یہ جنت کین خیمہ دہ ذ یو ملغلرے دے تہ چہ اذکا والے ذ
ہغہ شپیتہ میلونہ دے او ذ دے مؤمن یہ یہ ہغہ کین اہل وی چہ دے یہ
یہ ہغوی یاتندے چکر لگوی او ہغوی یہ یویل لره تہ وینی، دا ذ مسلم روایت
دے او یہ دے الیت کین ذ حور ذ یر صفتونہ ذکر شول او دا نعمتوتہ ہم دی
چہ ہغہ تہ یہ لفظ ذ الاء سرہ اشارہ شویدہ۔

یہ سے داصفت ذ مخکنو او ذ دوی دوارو شریک دے ٹککہ چہ ذ دے وصف
یہ نیستوالی سرہ یہ لڈ اتو کین دیکمے طبعاً او عادتاً محسوس کیری او دا ہم
یہ ذ یر و الاء باندے مشتمل دے لکہ چہ مخکین تیر شویدی۔

رَفَرِي خُطِرٌ وَعَبْقَرِي حَسَانٌ ۴۷ قِبَارِي

خاٹھہ باندے : نو ذکر کم دیو

الرَّاءِي كَمَا نَكَّرَ بِن ۴۸ تَبَرَكَ اسْمُ رَبِّكَ

دعا سنانو ذکر خیل تہ انکر کوئے تاسو ۔ یوکتو نو والادے نوم ذکر ستا

۴۷ ۴۸ دا نور صفتونہ د جتیا نو ذکر کوی یعنی تیر شوی نعمتونہ یہ دوی تہ حاصل پیری سرہ ڈالام تہ رَفَرِي خُطِرٌ رَفَرٌ پہ اصل کیں ماخوذ دے دَرَق تہ یہ معنی دا وچت والی او حرکت کولو سرہ دے او یہ معنی د تازگی سرہ ہم راسخی ۔ او مراد د دے تہ هغه خادرونہ دی چہ پہ بسترہ باندے غور و لے شی یا بالختونہ یا چمنونہ د جنت ، وَعَبْقَرِي کل دار خادرونہ یا بسترے چہ دیرے نا اشتا وی خلیل ویلے دی جھر کامن او نفیس او غداہ خیز تہ ویلے شی کہ انسان (سک) وی او کہ کپڑا جلمے وی وغیرہ ۔ ابن الرہباری ویلے دی چہ عبقر یو خائے دے چہ پہ هغه کیں بہ دیر پیریان وؤ نو هغه خائے نا اشتا کنڑ لے کیدالو نو دھر عجیبہ او نا اشتا خیز یہ دوی عبقر تہ نسبت کوڈ یا یہ یمن کیں یو بتار وؤ چہ پہ هغه کیں ذکر و مکلونہ کیدال ۔ دا ہم پہ دیر و نعمتونو او ذکرہ پہ خوشحالو باندے مشتمل دے دے وچہ تہ دے تہ یے الراء او فرما ٹیل ۔

فایداہ :- ذکر کرے شو و نعمتونو د تقابل تہ پہ دیر و جھو سرہ معلوم پیری چہ روستی جنتونہ د مخکنو ذکر کرے شو و تہ کم دی ۔ اولہ وجہ دادہ چہ د مخکنو دیارہ دواتا افنان ذکر وؤ چہ دلالت کوی پہ دیر او تو باندے اوروستو کیں مدھامتان چہ صرف شین والی تہ اشارہ دہ دویمہ وجہ دادہ چہ پہ مخکنو کیں تجریان ذکر کرے وؤ او د روستو پہ بارہ کیں نضاختان وواو جاعی کیدال غورہ دی پہ نسبت د قوارے وھلو پہ یو خائے باندے ۔ دریمہ وجہ هلته من کل فاکھہ زوجان ذکر وؤ او دلته فاکھہ و نخل و زمان ذکر دے لفظ ذکر او دارنگ زوجیت د میوڈ دلالت کوی پہ دیر والی د اقسامو او فاکھہ نکرہ دلالت کوی پہ کم والی باندے ۔

خاورمہ وجہ هلته د حورو پہ صفت کیں قاصرات الطرق دے نو هغه افضل صفت دے پہ نسبت د مقصورات باندے ۔ (پاتے پہ بیل مخ)

ذِي الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ۝

چہ نوئے شان والا دے او عزتوں والا دے۔

۱۳۱

پنجم وجه ہلتہ دھغوی حسن اوجمال اوصفائی دپارہ د تشبیہ وہ د یاقوت او مرجان سرہ او دلتہ صرف خیرات حسان ذکر دے۔

شیرمہ وجہ ہلتہ د تکیہ دپارہ فرش او دھغے د بٹائو صفت ذکر کرے وڈ او دلتہ صرف رقرق (خادرے یا بالختونہ) ذکر کرے دی۔ لیکن دا ہول پہ اعتبار د ظاہر سرہ ترجیحات دی پہ دے کہن دا سے احتیالات ہم شتہ دے چہ پہ ہغے سرہ دروستنو ترجیح ثابتیری۔ (واللہ اعلم)

۱۴۵ داتفریح دہ پہ ہول سورت باندے او تفصیل د دعویٰ د سورت دے۔ پہ لفظ د تبارک کہن اشارہ دہ چہ دامخکین ذکر کرے شوی نعمتوںہ پیدا کول او ہغے لہ ترقی او بقا ورکول داصفت خاص د اللہ تعالیٰ دے او دارنگ دا ہول انعامات دلالت کوی پہ عظمت او لویئی د اللہ تعالیٰ باندے نو صفت د ذی الجلال جلورداودا انعامات دلالت کوی پہ سخاوت او مہربانی د اللہ تعالیٰ باندے نو صفت د الکرام نے ذکر کرو۔

اسم ربک مراد د اسم تہ پیدے مقام کہن الرحمن دے چہ د سورت پہ اول کہن دے او دارنگ ہر اسم د اسماء حسنی نہ موصوف دے پہ تبارک سرہ۔ یعنی دا نوم چہ الرحمن دے او تشریح د ہغے پہ دے سورت کہن ذکر شوہ دیر د برکتوں والا دے نو پہ دے کہن اشارہ دہ لکھ چہ ذات د اللہ تعالیٰ موصوف دے پہ تبارک سرہ د قرآن کریم پہ اتہ ایاتونو کہن نو دارنگ اسم دھغہ ہم دے۔

ذی الجلال والکرام صفت درب دے یعنی جلیل دے پہ اعتبار د ذات سرہ او اکرام والا دے پہ اعتبار د افعالو سرہ داسے قوی ذکر کرے دی یا اہل دے د اجلال چہ عصیان نے اونکھے شی او اہل دے د اکرام چہ بندگی دھغہ خاص کرے شی دا معنی ابن کثیر ذکر کرے دہ۔

قائدہ:۔ قاسمی پہ تفسیر کہن ذکر کرے دی چہ برکات نومونو د اللہ تعالیٰ لہ واجب دی ر پہ ہغہ الفاظو سرہ چہ حروفو ہمد تہ مرکب وی) مونو تبرکہ حاصلو د ہغے پہ ذکر او پہ تعظیم سرہ او دھغہ د نوم اجلال او اکرام

یہ کوڑ کہ دغہ نوموڑہ پہ کا غذا کہیں لیکے شوے وی یا پہ دیوال وغیرہ
 کہیں منقوش وی یا پہ ڈیہ باندے ذکر کیڑی، اوچاچہ دَ نوم دَ
 اللہ تعالیٰ اکرام او اجلال او تہ کرو ربکہ توہین یے دَھے قصدا او کرو
 توہغہ بیشکہ کا فردے توایت پہ خپل ظاہر باندے حمل دے پہ غیر
 دَ تاویل تہ ردائیے دَ ابن حزم رحمہ اللہ تہ نقل کرے دے)

ختم شو تفسیر دَ سورۃ الرحمن پہ فضل او کرم دَ اللہ تعالیٰ سرہ

اولے ذالجلال والاکرام مونو ستانہ خاص

او عام رحمتونہ ہر وخت غواہو پیہ

وسیلہ دَ نوم ستا چہ

رحمن دے

سُورَةُ
الْوَاقِعَةِ
۵۶ مَكِّيَّةٌ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنشَاءً
۹۶۳
ذَكَرَ كَاتِبُهَا

إِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ۝ لَيْسَ لِوَقْعَتِهَا

کوم وقت چه واقع شی واقع کیدونکے تیشته ذواق کیدلو دھختہ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة الواقعة

رہط دے سورۃ رحمن سرہ پہ دیرو وجو سرہ دے اولہ وجہ دا چہ
 پہ ہخہ سورۃ کیں اثبات ذرحمانیت او برکاتو داللہ تعالیٰ دیارہ دو نو پہ دے سورۃ
 کیں رد ذشک فی البرکات کوی پہ طریقہ تسبیح سرہ دویمہ وجہ داچہ پہ
 ہخہ سورۃ کیں تخویف اخروی او بشارت اخرویہ ذکر کرے شو نو پہ دے سورۃ
 کیں دھختہ اہل ذکر کوی دریمہ وجہ داچہ ہلتہ یے دجنتو دوہ قسموتہ ذکر کرل
 نو پہ دے سورۃ کیں دہل جنت دوہ قسموتہ ذکر کوی السایقون او اصحاب الیمین
 خلو رمہ وجہ داچہ دھختہ سورۃ پہ ابتدا کیں نعمت ذقران ذکر کرے دے او د
 دے سورۃ پہ اخر کیں عظمت ذقران ذکر کوی۔

دعویٰ دے سورۃ :- تسبیح داللہ تعالیٰ دہ چہ پہ دوہ کرتہ یے ذکر کوی
 پہ سک او سک کیں لکہ سورۃ رحمان کیں دوہ صفتوتہ ذکر شول یو الرحمان
 دویم تبارک او اثبات دے تسبیح کوی پہ ذکر داتعاماتو ذتربیت دانسان سرہ
 او پہ انزال ذقران سرہ۔

خلاصہ ذسورۃ، دا سورۃ تقسیم دے دوہ یا یوتوتہ اول باب ترکہ پورے
 دے پہ دے باب کیں اتہ حالات ذقیامت ذکر کوی ترکہ پورے بیا تقسیم ذاہل
 حشر ذکر کوی درے دلوتہ پہ سک سک کیں بیا ذفریق اول چہ سابقون دی
 ذہغوی لش بشارت ذکر کوی ترکہ پورے بیا ذدویم فریق چہ اصحاب الیمین دی
 اتہ بشارت ذکر کوی ترکہ پورے بیا ذدویم فریق چہ اصحاب الشمال دی
 شہر عقوبات (تخویفاً) ذکر کوی او پہ میخ دھختہ کیں درے علتوتہ ذعذاب
 راوری۔

كَاذِبَةٌ ۖ خَافِضَةٌ ۚ رَافِعَةٌ ۚ إِذَا رُجَّتِ الْأَرْضُ

میخ استکاره حکمه کوی به بعضو خلقو را چون نه کوی به بعضو را، کوم وخت چه اوچو قو له شی زمکه

تفسیر سے۔ اِذَا ظرفیہ دے یا شرطیہ دے کہ ظرفیہ شی تو یہ ہے کہیں دودھ احتمالاً نہ
دی اول احتمال دادے چہ لفظ کَاذکر مقدس دے دویم داچہ مابعداً دے دے یہ
تاویل دے مصدر سرہ مبتدأ دے او دویم اِذَا سرہ دے مابعداً نہ یہ تاویل دے مصدریت
سرہ خبر دے نو معنی دادہ چہ وخت دے واقع کی دلو دے واقع چہ موصوف یہ مابعد
صفتو نو سرہ تو وخت دے خبر قیدلو دے زمکے دے سرہ دے روستو حال تو ذکر شوو نہ او
کہ شرطیہ شی تو یہ جزاء کہیں دودھ احتمالاً نہ دی اول احتمال داچہ روستو اِذَا دے
نہ بدل دے او فاصحاب الیمینہ دے جزاء دے دویم احتمال دادے چہ دے دے
جزاء محذوف دے رَلَّجَارُ نَّ حَسَبَ خَالٍ یَکُم۔

الواقعة دے دے نوموڑ قیامت تہ لکھ چہ سورۃ الحاقہ ہا کہیں ہم ذکر
افلام دبارہ دکمال اوتا دپارہ دمیلغہ دہ او دے تہ واقعہ پہ دے وجہ ویلے کیہی
چہ وقوع دے یقینی دے یا دا چہ پہ دیکھیں دیوے سمجھتے واقعہ کیدونکی دی ۔
او بعضو علماؤ ویلے دی چہ الواقعہ تہ مراد دویمہ شپیلے وھل دی ۔

سٹ پدید یکنس تاکید دوقوع ذواقعه دے۔ یَوْقَعُهَا لام وقتیه دے یعنی یہ کوم
 وخت چہ واقعہ واقع شی۔ یا دارم صلہ دگا ذبہ دے اودا اسم فاعل دے دمکذیہ
 یہ معنی سرہ نفس مکذیہ دا یہ اول توجیہ باندے دے یا کاذبہ یہ معنی ذ
 مصدر (کذب) سرہ دے اوتاء دپارہ دمبالغہ دے اودا یہ دویہ توجیہ باندے دے
 سٹ ماخبر بمبتداء عتدوق دے یعنی ہی او خفوض اور رفع صفتوتہ دمکان
 اود موتب اوداواز دپارہ راجی۔ یہ اعتبار دمکان سرہ معنی دادہ چہ بشککہ کوی
 بعض قومونہ جہنم تہ اوپورتہ کوی یہ بعض قومونہ جنت تہ او جہنم کوز دے
 اوجنت پورتہ دے اوپہ اعتبار دموتب سرہ معنی دادہ کوزوی یہ دشمنان ذ
 اللہ تعالیٰ ریعنی یہ ذلت سرہ) او اوچتوی یہ دوستان ذاللہ تعالیٰ ریعنی یہ عزت
 سرہ اوپہ دے دوارو توجیہاتو سرہ اسناد دخفض اور رفع قیامت تہ اسناد
 مجاری دے اوپہ اعتبار دواواز سرہ معنی دادہ چہ دار شپیلے بہ بشککہ اواز
 درکوی نزدے خلقوتہ او اوچت اواز بہ ورکوی لرے خلقوتہ۔

وَأَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ ۖ مَا أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ ۚ

او کینہ راس والا خلق خومرہ بد دے حال دے کینہ راس والا ۔

وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ ۚ أُولَٰئِكَ

او مخکن کیداو کن ایمان تہ رہ دنیا کن (مخکن داخلید وکن یہ وی جنت تہ رہ آخرت کن) ، دغہ کسان

الْمُقَرَّبُونَ ۚ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ۖ ثَلَاثَةٌ

پورہ نزد دے کرے شویدی ۔ پہ جنتون د نعمتون کن یہ وی ۔ دے دی

کنیں عمل نامہ پہ ورکیدے شی یا داچہ شی طرف د میدان حشر تہ پہ روان کپیشی
 حکہ چہ شی طرف تہ جنت دے ۔ یا داچہ پہ عالم الدار او پہ شپہ د معراج کن د
 آدم علیہ السلام شی طرف تہ وؤ ۔ یا دا دایمن تہ اغستلے شویدے یعنی خیر او برکت
 والادی او تیک بخت دی ۔ ما استفہام دے دیارہ د تعظیم د حال د هغوی او
 اصحاب الیمینہ مبتدأہ او ما اصحاب الیمینہ خبر دے اصل عبارت دے وؤ
 اصحاب الیمینہ ما ہم نو د فہیر پہ خائے باندے اسم ظاہر کہنودو د بیان د عظمت شان
 دیارہ ۔

خط سلا پدیکنں دویم فریق ذکر کوی ۔ الْمَشْأَمَةِ شمال (کس) طرف تہ ویلے کیری
 یعنی دوی رہ پہ کس راس کنیں عمل نامہ ورکیدیشی یا داچہ پہ کس طرف د میدان
 حشر پہ روان کرے شی حکہ چہ ہقہ طرف تہ جہنم دے یا داچہ دوی پہ عالم
 الدار او پہ شپہ د معراج کنں د آدم علیہ السلام کس طرف تہ وؤ ۔ یا ما خود دے
 د شوم نہ بد بخت تہ ویلے کیری یعنی دوی شقیان او بد بخت دی ۔

سک دادریم فریق دے ۔ وَالسَّابِقُونَ مبتدأ او دویم یے خبر دے یا دویم تاکید
 او اُولَٰئِكَ المقربون یے خبر دے اولہ توجیہ غورہ دہ خوف فرق د مبتدأ او خبر
 دادے چہ د اول تہ مراد سبقیت کوونکی دی د خیر کارونو تہ پہ دنیا کنں او د دویم
 تہ مراد ورائدے داخلیدونکی جنت تہ پہ ورخ د قیامت کنیں ۔

وَالسَّابِقُونَ پدیکنں دیرا قوال دی د مفسریتو ۔ عا انبیاء علیہم السلام دی ۔ عا پھر
 امت کنیں صحابہ د انبیاء علیہم السلام ۔ عا زعمون د امت صحابہ کرام ۔ عا ہقہ صحابہ
 چہ قبلتین تہ یے موٹو تہ کرے وؤ ۔ عا سبقیت کوونکی (پاتے پہ ہل مخ)

مِنَ الْأَوَّلِينَ ۝ وَقَلِيلٌ مِّنَ الْآخِرِينَ ۝

دے مکتوب امتونو تہ او لگ دی دے دوستونو تہ .

عَلَى سُرٍّ مَّوْضُوعَةٍ ۝ مُّتَكَبِّرِينَ عَلَيْهَا

یہ تختونو باندے بہ وی چہ او دے شوے بہ وی دتارونو د سروزدونہ، تکیہ بہ وی پہ ہفت باندے

مُتَقَبِّلِينَ ۝ يُطَوَّقُ عَلَيْهِمْ وَلَدَانِ

یو بل تہ مخامخ بہ وی - سخی راسخی بہ یہ دوی باندے ہلکان

پتھہ مونخونو تہ، علا سبقت کوونکی جہاد تہ، عہ ہفتہ شخص چہ داؤل خوانی دے عمر تہ
یہ صحیح دین کنس لگیدے دے تومرگہ پورے .

ابن کثیر ویلے دی چہ دا قول اقوال صحیح دی . یعنی دالفظ دے تولو تہ شامل دے
الْمُقَرَّبُونَ دے وی درجہ بہ عرش تہ او اللہ تعالیٰ تہ دیرے نزدے وی .

فِي جَنَّاتٍ النَّعِيمِ متعلق دے یہ المقربون پورے یعنی دے وی نزدیک تہ یہ جنت
کنس وی یا دامستقلہ جملہ دہ یہ تقدیر دے مبتدا سرہ (یہ خلون) .

سے پہ اولین او آخرین کنس دہ اقوال دی اول داچہ داولین تہ دے
تیر شوو پیغمبرانو (سابقون) صحابہ مراد دی او انبیاء علیہم السلام دیرو نو دے

ہفتوی دے صحابو مجموعہ شمار دیر دے او آخرین تہ مراد زمونہ امت صحابہ کرام
دی دوی اگرچہ فی نفسہ دیر دی لیکن پہ نسبت دے مجموعہ تیر شوو باندے کم

دی . دویم قول داچہ داولین تہ مراد زمونہ امت سابقون (صحابہ) دی او دے
آخرین تہ مراد یہ دے امت کس ہفتہ خلق دی چہ ایمان او اتباع دے رسول اللہ

صلی اللہ علیہ وسلم تہ یے سبقت کرے دے او دے صحابہ کرامو پہ نقش قدم
باندے روان دی، نو دوی دے صحابہ کرامو تہ لگ دی .

او ابن کثیر دوستو قول غورہ کرے دے او دیرا حدیث یے دے دے امت یہ
فضیلت باندے ذکر کرے دی .

ہاے مبتدا حذف دہ (ہم) موضوع تہ او دے شوی دے سروزدونہ او ملغلرو
او یا قوتونہ مراد دے دے تہ مصفوقہ دے . مُتَقَابِلِينَ مجلس کنس بہ یو بل تہ

مخامخ وی میخ کنس بہ یے پردہ تہ وی او اشارہ دہ چہ دیو بل تہ بہ چرے تہ
خفہ کیڑی او مرتبہ بہ یے ہم یو بل تہ نزدے وی .

مُخَلَّدُونَ ۱۷ يَا كُؤَابُ وَ أَبَارِئِقُ ۱۸ وَ كَاۤسٍ

چه همیشه به هلاک وی به کلاسوتو او جگوتو سره او پیاله دکه د

مِّنْ مَّوۤعِنَ ۱۸ لَا يَصۡدَعُونَ عَنْهَا وَلَا يَنۡزِفُونَ ۱۹

شرابو خالصونه ته به سرورد راسی په دوی باند د هغه نه اونه به ایتیرنه کوی

۱۷ وَلَدَانِ مراد دینه د مشرکانو هغه پچی دی چه مخکښ د بلوغ نه مړه شوی دی او په بل قول کښ ورسره واره د مسلمانانو هم مراد دی. یا مراد هغه دی چه په جنت کښ د خدمت د جنتیانو د پاره پیدا کړی شوی دی. مُخَلَّدُونَ همیشه به وی قنایه در باندی ته راسی اونه به نه لیری اونه به د حالت خپل نه بدلیری. او هغه هم دی چه هغوی ته کالی رزقورات (اچول شوی وی. یا کُؤَابُ دامتعلق دے په یطوفون پورے. اکواب جمع د کوب ده هغه لوڅی د خښلو د پاره چه د هغه کړی اوسنت نه وی یعنی خښل د هغه ته په یو طرف پورے خاص ته وی بلکه د هر طرف د هغه نه خښل کیدای شی او د هغه مثال کلاسوته دی. او أَبَارِئِقُ جمع د ابریق ده هغه لوڅی دے چه د هغه کړی اوسنت یو طرف ته وی نو تیول دے اسان وی او د هغه مثال جگوتو دی او د بریق نه ماخو د دے یعنی د هغه رنگ به بریښنا او چمک کوی.

وَكَاۤسٍ دایه مفرد ذکر کړو اشاره ده چه شراب به په ډیرو کلاسوتو او جگوتو کښ تیاروی لیکن د محبت د وجه نه په دوی په یو کاسه باند د خښل کوی. مَّوۤعِنَ د چیت پشان جاری به وی یا ښکاره او ډیر به وی یعنی نچوړولو ته به د حاجت نه.

لَا يَصۡدَعُونَ عَنْهَا مَا خُوذَ دے د تصداع نه درو سرته ویله کیږی. یا ماخوذ دے د تصداع نه په معنی د تفرق سره یعنی دغه شراب به د دوی د تفرق د پاره سبب نه وی.

وَلَا يَنۡزِفُونَ نزق بے هوشی او عقل نازل کیدلو ته ویله کیږی او قه کولایته هم ویله کیږی. د هغه نه روایت کړی شوی دے چه په غمزد دنیا کښ خاور ناکاره اوصاف دی. درو سرته کول، نشه کیدل، بول راتلل، او شراب د جنت د دے ټولو قبا لخوا نه پاک دی.

وَفَاكِهَةٍ مِّمَّا يَتَخَيَّرُونَ ﴿٢٠﴾ وَلَحْمِ طَيْرٍ

او یہ میوؤں کیں یہ وی دھتہ قسم نہ چہ دوی ہے خوشوی ، او یہ غوثیو دمان غوثیو کہ دوی

مِّمَّا يَشْتَهُونَ ﴿٢١﴾ وَحُورٌ عِينٌ ﴿٢٢﴾ كَأَمْثَالِ

دھتہ قسم نہ چہ دوی ہے غواری۔ اور دوی (بہ وی) حورے خائستہ سترگووالا، پشمان د

اللُّؤْلُؤِ الْمَكْنُونِ ﴿٢٣﴾ جَزَاءً بِمَا كَانُوا

ملخلرو پتوسائے شوو ۔ بدلہ ورکیدیشی یہ سبب دھتہ عملونو سرہ

نظ دا عطف دے یہ اکواب باندے او بآ جائے محذوف دہ۔

يَتَخَيَّرُونَ مراد دا چہ دیرے میوے او دیر قسمونو بہ وی تو ہر شوک بہ دخیلے
خوبے مطابق دھتہ نہ خوری یا مراد ددے نہ غورہ او بہتر دہ۔

او ابن کثیر ویلے دی چہ ددے نہ معلومہ شوہ چہ ہرکلہ طعام کیں مختلف
اقسام وی او یہ شریکہ سرہ خورے کیری نو ہرچالہ جائز دی چہ دخیلے
خوبے دہل چا دھتہ نہ راداخلی۔ ہاں ہرکلہ چہ یو قسم طعام وی نو بیا بہ صرف
دخیلے مٹے نہ خوراک کوی اودارنگ یہ سنت دنی صلی اللہ علیہ وسلم کیں
ہم راقلے دی۔

۲۱ سوال :- خہ حکمت دے چہ د فواکہ سرہ یتخیرون او د لحم سرہ ہے
یشتہون ذکر کرد؟

جواب : یہ دنیا کیں چہ ہرکلہ دادوارہ خیزو نہ ادگی شخص نہ وپاندے کریشی
نوددہ غوبنے تہ اشتہا کیری او ہرکلہ چہ مور شخص تہ پیش کرے شی نو
دھتہ میلان فواکہ تہ کیری۔ او اہل جنت خو خوراک دلوگے دوجے نہ تہ
کوی بلکہ دتفکہ دوجے تہ کوی نو ددے وجے نہ فاکہ ہے د لحم تہ وپاندے
ذکر کردہ یہ خلاق دترتیب ددنیا سرہ۔

۲۲ ۲۳ دامعطوف دے یہ ولدان باندے یا خیرہ میتدا محذوف دے (لہم)۔
الْمَكْنُونِ چہ پتہ سائے شوے دی او دوڑور باندے تہ وی لگیدلے اولر سونہ
ورتہ تہ وی رسیدالی۔ او اشارہ دہ چہ یہ زنا تو کیں بہتر صفت پتہ سائل دی
یعنی سترکول او محفوظ کیدل دی۔

يَعْمَلُونَ ﴿٢٣﴾ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَ لَا

چہ دوی کول ۔ نہ یہ اوری دوی یہ ہنہ کین بے فائدے خبرے او نہ د

تَأْتِيَهُمْ ﴿٢٤﴾ إِلَّا قِيلًا سَلَامًا سَلَامًا ﴿٢٥﴾ وَأَصْحَابُ

گناہ خبرے مگر ویتا بہ وی سلام سلام ۔ او غی لاس

الْيَمِينِ ﴿٢٦﴾ مَا أَصْحَابُ الْيَمِينِ ﴿٢٧﴾ فِي سِدْرٍ

والا خلق خہ لوئے شان دے د غی لاس والو ۔ روی بہ دوی) یہ بیرو

۲۳ جزاء مفعولہ دے یا مفعول مطلق دے د فعل محذوف دیارے او پدید کین اشارہ دہ
چہ د دوی دیارے خوراک او خورے خائستہ او صفا دے وچہ نہ دی چہ د دوی
عملونہ ہم خائستہ او صفا وڈ خکہ چہ جزاء د جنس د عمل تہ وی ۔
بما کالوا یعملون اعمال ظاہری سبب دے د جزاء دیارے اور رحمت د اللہ تعالیٰ سبب
حقیقی دے د دے وچہ نہ دواہرتہ نسبت د جزاء صحیح دے ۔

۲۴ ۲۵ مخین جزاء ثبوتی وہ او دا جزاء سلبی دہ دے وچہ نہ دے عطف ہے یہ
مقابل باتدے تہ دے کہے او یہ دے سلب کین اتمام د نعمتو تہ اشارہ دہ
ہوہ دا چہ د خوراک خیناک او بیبیانو یہ نعمت سرہ خوا انسان خوشحالہ وی لیکن
چہ د چانہ بدہ خبرہ و اوری نوہوہ تولہ خوشحالی ورباندے اورشی د دے
وچہ نہ ہے د اصفت سلبیہ یہ اخر کین د اتمام نعمت یہ طور سرہ ذکر کرو ۔

لَغْوًا لکہ سورۃ غاشیہ سلا کین دی لغوہوہ کلام دے چہ یہ ہنہ کین ہیج فائیدہ
نہ وی برابرہ خبرہ دہ کہ گناہ یکین وی او کہ نہ وی او تَأْتِيَهُمْ ہوہ کلام دے
چہ یہ ہنہ سرہ انسان گنہگار کرخی لکہ دروغ ، بھتان ، غیبت وغیرہ ۔ اودارگی
تأثم یویل تہ د گناہ رفسق و فجور وغیرہ) نسبت کول ۔

سَلَامًا سَلَامًا تکرار نہ مراد تکثیر او دیر والے دے ۔ سَلَامًا مراد د دیتہ
ہوہ خبرے دی چہ سالم وی د عیب او د نقصان او د گناہ تہ ۔ یا مراد دے تہ
سَلَام کول دی د طرف د اللہ تعالیٰ او ملہ ٹکو تہ او دیویل د طرف تہ او د
إِلَّا قِيلًا استثناء منقطع دہ ۔

۲۶ دا ذکر د دویم قسم مؤمنان دے یعنی عام مؤمنان ۔ او د دوی اتہ بشارتو تہ
ذکر کوی ۔ اصحاب الیمین ورتہ د دے وچہ نہ ویلے کیڑی رپا تے یہ یل مت)

مَخْضُودٌ ۲۸ وَطَلَحٌ مِّنْضُودٍ ۲۹ وَطِلَسٌ

۲۸ ہے از غو کہیں او پہ کیلو کہیں چہ لاندے باندے جوختے پہ وی، او پہ سوید

مُمْدُودٌ ۳۰ وَمَاءٌ مَّسْكُوبٌ ۳۱ وَفَاكِهَةٌ

او دود کہیں او پہ اویدو دوانے کرے شوے پہ مخ دزمکہ باندے، او پہ میوڈ

كَثِيرَةٌ ۳۲ لَا مَقْطُوعَةٍ وَلَا مَمْنُوعَةٍ ۳۳

دیرد کہیں چہ تہ پہ ختمیری او تہ پہ تربتہ منع کیدے شی

چہ پہ شی لا سونو کہیں ورتہ عملنامہ ورکیدے شی یا ددے وجے تہ چہ زمینان حشر
خی طرف تہ پہ جنت وی۔ پہ ابتدا کہیں ورتہ اصحاب الیمینہ ویلے وڈحکہ چہ
یمن (سعادت) سبب دے د اصحاب الیمین کیدالو د پارہ نواول یے سبب او بیایے
مسبب ذکر کرو۔ مَا أَصْحَابُ الْيَمِينِ ددوی د عظمت شان د پارہ دے۔
۲۸ ۲۹ ۳۰ ۳۱ ۳۲ ۳۳ خبر د مبتدا محذوق دے۔ مَخْضُودٌ چہ از غی پکین نہ وی یا چہ دیر
بار وال وی۔ طَلَحٌ جمع د طلحة دہ اونے د کیلے تہ ویلے کیدی۔
مَنْضُودٌ یعنی میوے پہ پہ ہخہ اونہ پورے داسے لاندے باندے انختے وی
چہ تہ پہ یے بولہ پتہ وی۔

مُمْدُودٌ پہ حدیث صحیح (ابن کثیر ورتہ متواتر ویلے دی) سرہ ثابت دہ چہ
سور شخص پہ ہخہ سوری کہیں سل کالہ مزل او کپی نو عم یے آخر تہ نشی رسید۔
یا داچہ ہمیشہ سورے پہ وی پہ تہ سرہ تہ ختمیری۔ د دے ذکر پہ سورۃ
نساء ۴۱ او سورۃ رعد ۳۵ او سورۃ مرسلات ۳۱ کہیں ہم دے۔

مَّسْكُوبٌ چہ ددوی پہ کورونو او باغونو کہیں پہ ہر وخت جاری وی او د زمکے
پہ سر باندے پہ بھیری نو تہ پہ اوچیری اونہ پہ یوختے اویسے تہ ضرورتی۔
۳۲ ۳۳ کَثِيرَةٌ اقسام او افراد د ہخے پہ دیری لَا مَقْطُوعَةٍ یعنی پہ اوہی یا
ژی وغیرہ سرہ پہ تہ ختمیری بلکہ ہمیشہ پہ وی لکہ پہ سورۃ رعد ۳۵ کہیں
دی۔ وَلَا مَمْنُوعَةٍ یعنی د ہخے نہ پہ ہخے قسم منح کوڈنکے تہ وی بلکہ از غی پہ
ہم تہ وی اولرے پہ ہم تہ وی چہ کوم وخت غواری نور اغسلے پہ شی۔ مراد
ددے یو لو صفتو نو دادے چہ د دنیا د میوڈ نہ بالکل پہ صفتو نو کہیں
جدا دی۔

وَقَرِيشٌ مَّرْقُوعَةٌ ۝ اِنَّا اَنْشَاْ لَهُمْ

او پہ بستر و اوچتو درجو وال کین بہ وی۔ یقیناً پیدا بہ کرد مونو زناؤ لہ

اِنْشَاءً ۝ فَجَعَلْنَاهُمْ اَبْكَارًا ۝ عَرَبًا اَثَرًا ۝

پہ نوی پیدائش سرہ، نو جو رہے بہ کرد دوی نہ جینکے محبت بنکارہ کوٹیکے ہزولے

۳۳ مراد دے نہ فراشونہ رقالینوتہ دی۔ مَرْقُوعَةٌ اوچت بہ وی مکان دھے اگر چہ یہ وخت دکیناستلوکین یہ کوزیکی یا قدر اوشان ہے اوچت دے یا مراد دے قریش نہ بیبیا نے دی حکم چہ عرب خلق د زناؤ نہ کلہ تعبیر پہ فرش اوکلہ پہ لباس سرہ گوی او دھغوی حسن جمال اوشان پہ اوچت وی۔ او مراد د دیتہ دنیوی بیبیا نے دی او دے وجہ نہ صفت د فراشیت پہ دنیائیں پہ ہغوی کین بنکارہ وڈ او یہ دے تفسیر یا ندے روستو جملہ ہم دلالت کوی۔

۳۴ ۳۵ ۳۶ اِنْشَاءً نوے پیدائش تہ مراد چہ دنیوی صفات او اخلاق رچہ بدالکھلے کیدی) ہغہ یہ ترینہ زائلہ کرے شی۔

فَجَعَلْنَاهُمْ اَبْكَارًا دا پہ زنا تہ کین دیر افضل صفت دے دے وجہ نہ مستقل ہے ذکر کرد۔ یعنی اگرچہ پہ دنیا کین بودے شوے او زہرہ شوے وی لیکن پہ جنت کین بہ ہغہ نوے جینے وی۔ او پہ حدیث د ترمذی کین ہم راغلے دی چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم یہ طریقہ د مزاح سرہ او فرمائیل چہ بودے کاتے یہ جنت تہ نہ داخلیری نو بودے چہ واڈریدل نو پہ ژہا شوہ نو نبی صلی اللہ علیہ وسلم او فرمائیل ایا دے دا ایت نہ دے اوریدلے۔ اشارہ دہ چہ پہ نصوصو کین اکثر اوصاف مقصد وی۔ لکہ چہ حدیث راخی چہ جنت تہ یہ تمام قنات (چغلخور) نہ داخلیری نو مراد دا چہ پدے صفت سرہ یہ نہ داخلیری داصفت یہ ترینہ پہ معفرت د اللہ تعالیٰ سرہ لرے شی یا بہ پہ جہنم کین خہ وخت د پارہ داخل شی نو پہ سزا سرہ پہ داصفت دھغہ نہ لرے شی۔

رمزاح کول خوشطبعی کول سرہ درشتیا وٹیلو تہ دا د نبی صلی اللہ علیہ وسلم پہ خاستہ اخلاق کین داخل دی)۔

عَرَبًا دا د اَعْرَب تہ اغستلے شوے دے پہ معنی د بنکارہ کولو یعنی دا زنا تہ بہ خپل محبت خاوند تہ بنکارہ کوی د مینے پہ خبرو سرہ (پاتے پہ بل مخ)

لَا صُحْبَ الْيَمِينِ ۝ ثَلَاثَةٌ مِّنَ الْأَوَّلِينَ ۝

خی لیس والو لہ - دوی دے دی دے مخکنو امتونو تہ

وَتَلَاثَةٌ مِّنَ الْآخِرِينَ ۝ وَأَصْحَابُ الشِّمَالِ ۝

او دے دی دے دوستونو تہ - او کینو لیس والو -

مَا أَصْحَابُ الشِّمَالِ ۝ فِي سُمُومٍ

خومره بد دے حال دے کینو لیس والو - یہ گرمو هوا کینو

وَحَمِيمٍ ۝ وَظِلٌّ مِّنْ يَّحْمُومٍ ۝ لَا بَارِدٌ

او خوت کیدالو او بوکین بہ وی، او یہ سوری کین دے لوگی تہ تہ بہ یخ وی

او یہ تاز کولو او یہ خان خائستہ کولو سرہ دے وچ تہ مفسرینو دا بولے معانے ذکر کپے۔ اترابا یہ زناتو کین اتراب او یہ نارینو کین اقران استعمالیہ۔ نو دا زناتہ بہ بولے دیوبل سرہ ہم عمر وی او دارنگ دے خاونداتو سرہ بہ ہم ہمزولے وی او یہ حدیث کین وارد دی چہ دے دیرش کالو یہ عمر باندے یہ وی۔ او دا مفتونہ بہ یہ دوی کین ہمیشہ وی۔

۳۸ سے ۳۹ لے لَصْحَابِ الْيَمِينِ دا متعلق دے دے انشانہن سرہ یا دے اترابا سرہ حکمہ چہ یہ حدیث سرہ ثابت دی چہ ناریتہ دجنت بہ ہم دے دیرش کالو یہ عمر کین وی۔ یا خبر دے دے مبتدا محذوق (هذه النعم) دا بول نعمتونہ یہ دے دوی دے پارہ وی۔ الْأَوَّلِينَ مخکن امتونہ یا دے دے امت تہ زمانہ دے صحابو مراد دے او الْآخِرِينَ تہ دا امت بول یا دے دے امت روستو خلق مراد دی۔

۳۹ دے تہ تخویف اخروی شورو دے یہ ذکر دے شہر حالات دے غوی سرہ دے دے علتونو تہ۔ الشِّمَالِ علمامہ بہ کس لیس کین ورکیدیشی او جہم بہ ہم دے میدان حشر کس طرف تہ وی دے دے وچ تہ بے دوی تہ اصحاب الشمال اوایل روستو دے اصحاب المشمہ وٹیلونہ یعنی سُوم سبب دے دے کیدالو دے دوی دے شمال والو تہ۔

۳۹ سے ۴۰ لے سُمُومِ ہفہ ہوا دہ چہ دیرہ گرمہ وی او یہ مساماتو دے بدن کین ورنوٹی۔ ظِلٌّ سورے بے ورتہ استہزاء ویلے دی یعنی تور لوگی یہ پشان دے سوری بکا لکیری۔

وَلَا كَرِيمٌ ﴿۲۷﴾ إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَلِكَ

او تہ یہ فائدہ مندوی۔ یقیناً ددی دے مخکس دے دے تہ

مُتْرَفِينَ ﴿۲۸﴾ وَكَانُوا يُصِرُّونَ عَلَى الْحَدِيثِ

دیر مست یہ مالونہ دتیا۔ او دے دوی چہ ہمیش دے کوڈ یہ گناہ

یابہ ددوی پہ گمان کنس د اول وخت نہ سورے بنکار پری۔ یَحْمُومٌ دیر تور لوگے
داما خود دے د حمر تہ سکارو تہ ویلے کیری یا دحتہ دپوتے د وار دے چہ پہ اور
باندے ویلے کریشی او تور شی اشارہ دہ چہ جہنم ہم تور اولو گسے ہم تور او د
جہنمیانو مخونہ بہ ہم تور وی خکک چہ پہ دنیا کنس ددوی عقیدے او اعمال
ظلمات او تور وڈ۔ او پہ دے ترتیب کنس اشارہ دہ سخت او ہمیشہ عذاب تہ
خکک چہ دوی د اور دگر مے تہ تنگ شی تو ہوا بہ غواری تو ہغہ بہ سموم وی
نوبیا بہ او بہ غواری تو ہغہ بہ ہم حمیم وی تو سورے یہ غواری تو ہغہ بہ
ہم گرم او بے قایدے وی تو معلومہ شہ چہ دوی لہ پہ ہیخ وخت کنس عذاب
تہ خلاصے نیشہ۔ او دظل تفصیل پہ سورۃ مرسلات ۳۱ ۳۲ ۳۳ کنس ہم
نشہ۔ وَلَا کَرِيمٌ بے قایدے تہ ویلے کیری او دارنگ خوگ او خائستہ منظر
والہ ہنوی یعنی داصلی سوری صفتونہ یہ پکنس نہ وی۔

سے دا اول سبب د عذاب ددوی دے مُتْرَفِينَ اتراف د دنیا پہ نعمتو تو او مزو
او شہواتو سرہ دیر مشغولتیا تھیلے کیری تر دپورے چہ ددین نہ بالکل ناخبرہ شی
او د توحید او سنت تہ تکبر کوی۔ او قرطبی اتراف پہ حرام مال پورے خاص
کرے دے او پہ دے کنس سرمایہ دارانہ نظام تہ اشارہ دہ چہ ہغہ جر د
تولو کفریاتو دے۔

فائدہ: دے فریق د عذاب اسباب تفصیلاً او د فریق اول د جزاء سبب
اجمالاً یے ذکر کرے دے او د اصحاب الیمین د جزاء سبب یے نہ دے ذکر
کرے دے یہ حکمت کنس ویلے شویدی چہ مجرماتو لہ سزا ورکول عدل د
تو کہ چرے اسباب یے ذکر نہ کرے شی تو خلق پہ وہم او کبری چہ دا ظلم د
اوصال جینو تہ جزاء ورکول خو فضل د اللہ تعالیٰ دے لیکن بیا ہم وہم راتلو
چہ پہ السابقون او اصحاب الیمین باندے د فضل کولو پہ رپلے پہ یل مخ

الْعَظِيمِ ﴿۳۶﴾ وَكَانُوا يَقُولُونَ أَإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا

لوٹے پائندے۔ او دوی پہ ویل ایا کوم وخت چہ مونہ مرہ شو او شو

تُرَابًا وَعِظَامًا إِنْ كَلِمَتُكَ شَوْنٌ ﴿۳۷﴾

خاورے او ہڈوی ایا مونہ پہ دوبارہ ڈوندی تیدے شو

أَوَابًا وَنَا الْأَوَّلُونَ ﴿۳۸﴾ قُلْ إِنْ الْأَوَّلِينَ

او ایا پہلوان لمونہ زارہ۔ تہ اویہ یقیثا مخکس خلق

وَجْهَ سِرِّهِ فَرَّقَ أَوَّلُ فَرِيقٍ سِرِّهِ فِيْهِ أَجْمَالِي سَبَبُ يَهْ سَبَبُ كَبَسِ ذَكَرُ كَرُو
اشارہ دہ چہ د فضل سرہ تفاوت د عملو نو تہ ہم اعتبار دے او عملو نہ د فریق
اول دیر او چت او قابل ذکر و او د فریق ثانی جزاء خو صرف یہ فضل د اللہ تعالیٰ
سورہ دہ۔

سَبَبُ دَا دَوِیْمُ سَبَبُ ذَكَرُ کَوِی اَو دَا مَرَضُ دَا مَرَضُ مَشْرُکَا تُو دے کہ مالدار وی او کہ
فقیر وی۔ یُوَئِلُّوْنَ اَصْرَارَ تہ مراد ہمیش والے یہ گناہ کولو پائندے دے چہ توبہ
دھے تہ نہ او یا سی او د ثواب کارے گہری کَلَى الْحِثِّ دَا لَفْظُ دَا ذَنْبُ تہ زیاتہ
معنی لری ٹککہ چہ یہ دیکس معنی د ماتولو د لوظ دہ نو گناہ کبیرہ پورے
خاص دے صغیرہ پائندے اطلاق تہ کیری۔ او یہ بلوغ پائندے د حث اطلاق
بجاری دے ٹککہ چہ بلوغ وخت د گناہ کار کیدلو دے او تحلث یہ معنی د
دہہ کول د گناہ او د گنہگار و تہ دے نو عبادت کولو تہ ویلے کیری۔

الْعَظِيمُ ہر کلمہ چہ گناہ کبیرہ کنس مرتبے دی نو د لفظ ہے د دے وچ
ذکر کرو چہ دلالت او کیری چہ اکبر الکبائر مراد دے چہ ہقہ مشرک د
او ہر کلمہ چہ اتراق سبب د اصرار دے (توبہ کولو تہ فارغ نہ دی) د
دے وچ تہ مترقین ہے یہ یصرون پائندے مخکس ذکر کرے دے۔

﴿۳۸﴾ دَا ذَكَرُ دَا دَرِیْمُ سَبَبُ دے انکار کول د بعث بعد الموت تہ او دَا
د لویو جاہلہ تو عقیدہ دہ ٹککہ چہ د اللہ تعالیٰ د قدرت او د علم تہ انکار
کوی۔ او پدید کنس ہمزہ د استفہام درے کرتہ د دیر استبعاد د پارہ ذکر
کرے دے چہ دَا د عقل او عادت تہ لرے خیرہ دہ۔

الْأَوَّلُونَ کنس اشارہ دہ چہ ہقوی پہ درے درے شوے وی۔ او دَا سے

وَالْآخِرِينَ ۝ لَمَجْمُوعُونَ إِلَىٰ مِيقَاتِ يَوْمٍ

او دوستو خلق ضرور راغونہا یہ کرے شی مقرر وخت دے دے تہ

مَعْلُومٍ ۝ ثُمَّ إِنَّكُمْ أَيْسَاهَا الضَّالُّونَ

معلوم دی (صفتوں) دے۔ بیا یہ یقیناً تاسو اے گمراہان

الْمُكَذِّبُونَ ۝ لَا يَكُونُ مِنْ شَجَرٍ مِنْ

انکار کوڈنکو ضرور خورے یہ دے اونے دے

زَقْوِمٍ ۝ فَمَالِئُونَ مِنْهَا الْبُطُونَ ۝

زقوم تہ تو دکھ وٹے یہ دے دے تہ خیتہ خیل

استفہام ددوی پہ دیو سورتو تو کیں تیر شوے دے لکھ (سورۃ مؤمنون ۸۲ سورۃ صافات ۳۷)

سکتہ پہ دے کیں جواب داستفہام دہغوی دے او پہ دے جواب کیں تاکید او ترقی دہ پہ حرف دَ اَن سِرہ او پہ ذکر دالآخرین سِرہ او پہ ذکر دالرم قسم سِرہ او پہ تعبیر د مجوعون سِرہ او پہ لفظ میقات او یوم او معلوم سِرہ یعنی صرف بعض بہ تہ وی بلکہ جمع دتولو خلقو پہ یو میدان پہ یو وخت او پہ یو ورخ کیں بہ دی معلوم تہ مراد پہ علم داللہ تعالیٰ کیں ہفتہ ورخ معینہ دہ یا مراد داچہ صفتونہ دے ہفتہ پہ قرآن کیں بیان شوییدی۔

۵۱ ۵۲ ۵۳ ۵۴ ۵۵ ۵۶ ۵۷ ۵۸ ۵۹ ۶۰ ۶۱ ۶۲ ۶۳ ۶۴ ۶۵ ۶۶ ۶۷ ۶۸ ۶۹ ۷۰ ۷۱ ۷۲ ۷۳ ۷۴ ۷۵ ۷۶ ۷۷ ۷۸ ۷۹ ۸۰ ۸۱ ۸۲ ۸۳ ۸۴ ۸۵ ۸۶ ۸۷ ۸۸ ۸۹ ۹۰ ۹۱ ۹۲ ۹۳ ۹۴ ۹۵ ۹۶ ۹۷ ۹۸ ۹۹ ۱۰۰ ۱۰۱ ۱۰۲ ۱۰۳ ۱۰۴ ۱۰۵ ۱۰۶ ۱۰۷ ۱۰۸ ۱۰۹ ۱۱۰ ۱۱۱ ۱۱۲ ۱۱۳ ۱۱۴ ۱۱۵ ۱۱۶ ۱۱۷ ۱۱۸ ۱۱۹ ۱۲۰ ۱۲۱ ۱۲۲ ۱۲۳ ۱۲۴ ۱۲۵ ۱۲۶ ۱۲۷ ۱۲۸ ۱۲۹ ۱۳۰ ۱۳۱ ۱۳۲ ۱۳۳ ۱۳۴ ۱۳۵ ۱۳۶ ۱۳۷ ۱۳۸ ۱۳۹ ۱۴۰ ۱۴۱ ۱۴۲ ۱۴۳ ۱۴۴ ۱۴۵ ۱۴۶ ۱۴۷ ۱۴۸ ۱۴۹ ۱۵۰ ۱۵۱ ۱۵۲ ۱۵۳ ۱۵۴ ۱۵۵ ۱۵۶ ۱۵۷ ۱۵۸ ۱۵۹ ۱۶۰ ۱۶۱ ۱۶۲ ۱۶۳ ۱۶۴ ۱۶۵ ۱۶۶ ۱۶۷ ۱۶۸ ۱۶۹ ۱۷۰ ۱۷۱ ۱۷۲ ۱۷۳ ۱۷۴ ۱۷۵ ۱۷۶ ۱۷۷ ۱۷۸ ۱۷۹ ۱۸۰ ۱۸۱ ۱۸۲ ۱۸۳ ۱۸۴ ۱۸۵ ۱۸۶ ۱۸۷ ۱۸۸ ۱۸۹ ۱۹۰ ۱۹۱ ۱۹۲ ۱۹۳ ۱۹۴ ۱۹۵ ۱۹۶ ۱۹۷ ۱۹۸ ۱۹۹ ۲۰۰ ۲۰۱ ۲۰۲ ۲۰۳ ۲۰۴ ۲۰۵ ۲۰۶ ۲۰۷ ۲۰۸ ۲۰۹ ۲۱۰ ۲۱۱ ۲۱۲ ۲۱۳ ۲۱۴ ۲۱۵ ۲۱۶ ۲۱۷ ۲۱۸ ۲۱۹ ۲۲۰ ۲۲۱ ۲۲۲ ۲۲۳ ۲۲۴ ۲۲۵ ۲۲۶ ۲۲۷ ۲۲۸ ۲۲۹ ۲۳۰ ۲۳۱ ۲۳۲ ۲۳۳ ۲۳۴ ۲۳۵ ۲۳۶ ۲۳۷ ۲۳۸ ۲۳۹ ۲۴۰ ۲۴۱ ۲۴۲ ۲۴۳ ۲۴۴ ۲۴۵ ۲۴۶ ۲۴۷ ۲۴۸ ۲۴۹ ۲۵۰ ۲۵۱ ۲۵۲ ۲۵۳ ۲۵۴ ۲۵۵ ۲۵۶ ۲۵۷ ۲۵۸ ۲۵۹ ۲۶۰ ۲۶۱ ۲۶۲ ۲۶۳ ۲۶۴ ۲۶۵ ۲۶۶ ۲۶۷ ۲۶۸ ۲۶۹ ۲۷۰ ۲۷۱ ۲۷۲ ۲۷۳ ۲۷۴ ۲۷۵ ۲۷۶ ۲۷۷ ۲۷۸ ۲۷۹ ۲۸۰ ۲۸۱ ۲۸۲ ۲۸۳ ۲۸۴ ۲۸۵ ۲۸۶ ۲۸۷ ۲۸۸ ۲۸۹ ۲۹۰ ۲۹۱ ۲۹۲ ۲۹۳ ۲۹۴ ۲۹۵ ۲۹۶ ۲۹۷ ۲۹۸ ۲۹۹ ۳۰۰ ۳۰۱ ۳۰۲ ۳۰۳ ۳۰۴ ۳۰۵ ۳۰۶ ۳۰۷ ۳۰۸ ۳۰۹ ۳۱۰ ۳۱۱ ۳۱۲ ۳۱۳ ۳۱۴ ۳۱۵ ۳۱۶ ۳۱۷ ۳۱۸ ۳۱۹ ۳۲۰ ۳۲۱ ۳۲۲ ۳۲۳ ۳۲۴ ۳۲۵ ۳۲۶ ۳۲۷ ۳۲۸ ۳۲۹ ۳۳۰ ۳۳۱ ۳۳۲ ۳۳۳ ۳۳۴ ۳۳۵ ۳۳۶ ۳۳۷ ۳۳۸ ۳۳۹ ۳۴۰ ۳۴۱ ۳۴۲ ۳۴۳ ۳۴۴ ۳۴۵ ۳۴۶ ۳۴۷ ۳۴۸ ۳۴۹ ۳۵۰ ۳۵۱ ۳۵۲ ۳۵۳ ۳۵۴ ۳۵۵ ۳۵۶ ۳۵۷ ۳۵۸ ۳۵۹ ۳۶۰ ۳۶۱ ۳۶۲ ۳۶۳ ۳۶۴ ۳۶۵ ۳۶۶ ۳۶۷ ۳۶۸ ۳۶۹ ۳۷۰ ۳۷۱ ۳۷۲ ۳۷۳ ۳۷۴ ۳۷۵ ۳۷۶ ۳۷۷ ۳۷۸ ۳۷۹ ۳۸۰ ۳۸۱ ۳۸۲ ۳۸۳ ۳۸۴ ۳۸۵ ۳۸۶ ۳۸۷ ۳۸۸ ۳۸۹ ۳۹۰ ۳۹۱ ۳۹۲ ۳۹۳ ۳۹۴ ۳۹۵ ۳۹۶ ۳۹۷ ۳۹۸ ۳۹۹ ۴۰۰ ۴۰۱ ۴۰۲ ۴۰۳ ۴۰۴ ۴۰۵ ۴۰۶ ۴۰۷ ۴۰۸ ۴۰۹ ۴۱۰ ۴۱۱ ۴۱۲ ۴۱۳ ۴۱۴ ۴۱۵ ۴۱۶ ۴۱۷ ۴۱۸ ۴۱۹ ۴۲۰ ۴۲۱ ۴۲۲ ۴۲۳ ۴۲۴ ۴۲۵ ۴۲۶ ۴۲۷ ۴۲۸ ۴۲۹ ۴۳۰ ۴۳۱ ۴۳۲ ۴۳۳ ۴۳۴ ۴۳۵ ۴۳۶ ۴۳۷ ۴۳۸ ۴۳۹ ۴۴۰ ۴۴۱ ۴۴۲ ۴۴۳ ۴۴۴ ۴۴۵ ۴۴۶ ۴۴۷ ۴۴۸ ۴۴۹ ۴۵۰ ۴۵۱ ۴۵۲ ۴۵۳ ۴۵۴ ۴۵۵ ۴۵۶ ۴۵۷ ۴۵۸ ۴۵۹ ۴۶۰ ۴۶۱ ۴۶۲ ۴۶۳ ۴۶۴ ۴۶۵ ۴۶۶ ۴۶۷ ۴۶۸ ۴۶۹ ۴۷۰ ۴۷۱ ۴۷۲ ۴۷۳ ۴۷۴ ۴۷۵ ۴۷۶ ۴۷۷ ۴۷۸ ۴۷۹ ۴۸۰ ۴۸۱ ۴۸۲ ۴۸۳ ۴۸۴ ۴۸۵ ۴۸۶ ۴۸۷ ۴۸۸ ۴۸۹ ۴۹۰ ۴۹۱ ۴۹۲ ۴۹۳ ۴۹۴ ۴۹۵ ۴۹۶ ۴۹۷ ۴۹۸ ۴۹۹ ۵۰۰ ۵۰۱ ۵۰۲ ۵۰۳ ۵۰۴ ۵۰۵ ۵۰۶ ۵۰۷ ۵۰۸ ۵۰۹ ۵۱۰ ۵۱۱ ۵۱۲ ۵۱۳ ۵۱۴ ۵۱۵ ۵۱۶ ۵۱۷ ۵۱۸ ۵۱۹ ۵۲۰ ۵۲۱ ۵۲۲ ۵۲۳ ۵۲۴ ۵۲۵ ۵۲۶ ۵۲۷ ۵۲۸ ۵۲۹ ۵۳۰ ۵۳۱ ۵۳۲ ۵۳۳ ۵۳۴ ۵۳۵ ۵۳۶ ۵۳۷ ۵۳۸ ۵۳۹ ۵۴۰ ۵۴۱ ۵۴۲ ۵۴۳ ۵۴۴ ۵۴۵ ۵۴۶ ۵۴۷ ۵۴۸ ۵۴۹ ۵۵۰ ۵۵۱ ۵۵۲ ۵۵۳ ۵۵۴ ۵۵۵ ۵۵۶ ۵۵۷ ۵۵۸ ۵۵۹ ۵۶۰ ۵۶۱ ۵۶۲ ۵۶۳ ۵۶۴ ۵۶۵ ۵۶۶ ۵۶۷ ۵۶۸ ۵۶۹ ۵۷۰ ۵۷۱ ۵۷۲ ۵۷۳ ۵۷۴ ۵۷۵ ۵۷۶ ۵۷۷ ۵۷۸ ۵۷۹ ۵۸۰ ۵۸۱ ۵۸۲ ۵۸۳ ۵۸۴ ۵۸۵ ۵۸۶ ۵۸۷ ۵۸۸ ۵۸۹ ۵۹۰ ۵۹۱ ۵۹۲ ۵۹۳ ۵۹۴ ۵۹۵ ۵۹۶ ۵۹۷ ۵۹۸ ۵۹۹ ۶۰۰ ۶۰۱ ۶۰۲ ۶۰۳ ۶۰۴ ۶۰۵ ۶۰۶ ۶۰۷ ۶۰۸ ۶۰۹ ۶۱۰ ۶۱۱ ۶۱۲ ۶۱۳ ۶۱۴ ۶۱۵ ۶۱۶ ۶۱۷ ۶۱۸ ۶۱۹ ۶۲۰ ۶۲۱ ۶۲۲ ۶۲۳ ۶۲۴ ۶۲۵ ۶۲۶ ۶۲۷ ۶۲۸ ۶۲۹ ۶۳۰ ۶۳۱ ۶۳۲ ۶۳۳ ۶۳۴ ۶۳۵ ۶۳۶ ۶۳۷ ۶۳۸ ۶۳۹ ۶۴۰ ۶۴۱ ۶۴۲ ۶۴۳ ۶۴۴ ۶۴۵ ۶۴۶ ۶۴۷ ۶۴۸ ۶۴۹ ۶۵۰ ۶۵۱ ۶۵۲ ۶۵۳ ۶۵۴ ۶۵۵ ۶۵۶ ۶۵۷ ۶۵۸ ۶۵۹ ۶۶۰ ۶۶۱ ۶۶۲ ۶۶۳ ۶۶۴ ۶۶۵ ۶۶۶ ۶۶۷ ۶۶۸ ۶۶۹ ۶۷۰ ۶۷۱ ۶۷۲ ۶۷۳ ۶۷۴ ۶۷۵ ۶۷۶ ۶۷۷ ۶۷۸ ۶۷۹ ۶۸۰ ۶۸۱ ۶۸۲ ۶۸۳ ۶۸۴ ۶۸۵ ۶۸۶ ۶۸۷ ۶۸۸ ۶۸۹ ۶۹۰ ۶۹۱ ۶۹۲ ۶۹۳ ۶۹۴ ۶۹۵ ۶۹۶ ۶۹۷ ۶۹۸ ۶۹۹ ۷۰۰ ۷۰۱ ۷۰۲ ۷۰۳ ۷۰۴ ۷۰۵ ۷۰۶ ۷۰۷ ۷۰۸ ۷۰۹ ۷۱۰ ۷۱۱ ۷۱۲ ۷۱۳ ۷۱۴ ۷۱۵ ۷۱۶ ۷۱۷ ۷۱۸ ۷۱۹ ۷۲۰ ۷۲۱ ۷۲۲ ۷۲۳ ۷۲۴ ۷۲۵ ۷۲۶ ۷۲۷ ۷۲۸ ۷۲۹ ۷۳۰ ۷۳۱ ۷۳۲ ۷۳۳ ۷۳۴ ۷۳۵ ۷۳۶ ۷۳۷ ۷۳۸ ۷۳۹ ۷۴۰ ۷۴۱ ۷۴۲ ۷۴۳ ۷۴۴ ۷۴۵ ۷۴۶ ۷۴۷ ۷۴۸ ۷۴۹ ۷۵۰ ۷۵۱ ۷۵۲ ۷۵۳ ۷۵۴ ۷۵۵ ۷۵۶ ۷۵۷ ۷۵۸ ۷۵۹ ۷۶۰ ۷۶۱ ۷۶۲ ۷۶۳ ۷۶۴ ۷۶۵ ۷۶۶ ۷۶۷ ۷۶۸ ۷۶۹ ۷۷۰ ۷۷۱ ۷۷۲ ۷۷۳ ۷۷۴ ۷۷۵ ۷۷۶ ۷۷۷ ۷۷۸ ۷۷۹ ۷۸۰ ۷۸۱ ۷۸۲ ۷۸۳ ۷۸۴ ۷۸۵ ۷۸۶ ۷۸۷ ۷۸۸ ۷۸۹ ۷۹۰ ۷۹۱ ۷۹۲ ۷۹۳ ۷۹۴ ۷۹۵ ۷۹۶ ۷۹۷ ۷۹۸ ۷۹۹ ۸۰۰ ۸۰۱ ۸۰۲ ۸۰۳ ۸۰۴ ۸۰۵ ۸۰۶ ۸۰۷ ۸۰۸ ۸۰۹ ۸۱۰ ۸۱۱ ۸۱۲ ۸۱۳ ۸۱۴ ۸۱۵ ۸۱۶ ۸۱۷ ۸۱۸ ۸۱۹ ۸۲۰ ۸۲۱ ۸۲۲ ۸۲۳ ۸۲۴ ۸۲۵ ۸۲۶ ۸۲۷ ۸۲۸ ۸۲۹ ۸۳۰ ۸۳۱ ۸۳۲ ۸۳۳ ۸۳۴ ۸۳۵ ۸۳۶ ۸۳۷ ۸۳۸ ۸۳۹ ۸۴۰ ۸۴۱ ۸۴۲ ۸۴۳ ۸۴۴ ۸۴۵ ۸۴۶ ۸۴۷ ۸۴۸ ۸۴۹ ۸۵۰ ۸۵۱ ۸۵۲ ۸۵۳ ۸۵۴ ۸۵۵ ۸۵۶ ۸۵۷ ۸۵۸ ۸۵۹ ۸۶۰ ۸۶۱ ۸۶۲ ۸۶۳ ۸۶۴ ۸۶۵ ۸۶۶ ۸۶۷ ۸۶۸ ۸۶۹ ۸۷۰ ۸۷۱ ۸۷۲ ۸۷۳ ۸۷۴ ۸۷۵ ۸۷۶ ۸۷۷ ۸۷۸ ۸۷۹ ۸۸۰ ۸۸۱ ۸۸۲ ۸۸۳ ۸۸۴ ۸۸۵ ۸۸۶ ۸۸۷ ۸۸۸ ۸۸۹ ۸۹۰ ۸۹۱ ۸۹۲ ۸۹۳ ۸۹۴ ۸۹۵ ۸۹۶ ۸۹۷ ۸۹۸ ۸۹۹ ۹۰۰ ۹۰۱ ۹۰۲ ۹۰۳ ۹۰۴ ۹۰۵ ۹۰۶ ۹۰۷ ۹۰۸ ۹۰۹ ۹۱۰ ۹۱۱ ۹۱۲ ۹۱۳ ۹۱۴ ۹۱۵ ۹۱۶ ۹۱۷ ۹۱۸ ۹۱۹ ۹۲۰ ۹۲۱ ۹۲۲ ۹۲۳ ۹۲۴ ۹۲۵ ۹۲۶ ۹۲۷ ۹۲۸ ۹۲۹ ۹۳۰ ۹۳۱ ۹۳۲ ۹۳۳ ۹۳۴ ۹۳۵ ۹۳۶ ۹۳۷ ۹۳۸ ۹۳۹ ۹۴۰ ۹۴۱ ۹۴۲ ۹۴۳ ۹۴۴ ۹۴۵ ۹۴۶ ۹۴۷ ۹۴۸ ۹۴۹ ۹۵۰ ۹۵۱ ۹۵۲ ۹۵۳ ۹۵۴ ۹۵۵ ۹۵۶ ۹۵۷ ۹۵۸ ۹۵۹ ۹۶۰ ۹۶۱ ۹۶۲ ۹۶۳ ۹۶۴ ۹۶۵ ۹۶۶ ۹۶۷ ۹۶۸ ۹۶۹ ۹۷۰ ۹۷۱ ۹۷۲ ۹۷۳ ۹۷۴ ۹۷۵ ۹۷۶ ۹۷۷ ۹۷۸ ۹۷۹ ۹۸۰ ۹۸۱ ۹۸۲ ۹۸۳ ۹۸۴ ۹۸۵ ۹۸۶ ۹۸۷ ۹۸۸ ۹۸۹ ۹۹۰ ۹۹۱ ۹۹۲ ۹۹۳ ۹۹۴ ۹۹۵ ۹۹۶ ۹۹۷ ۹۹۸ ۹۹۹ ۱۰۰۰

مِنْ شَجَرٍ مِنْ زَقْوِمٍ ۝ هَٰؤُلَاءِ صِفَاتٌ بِهِنَّ سُورَةُ صافات ۳۷ او سورۃ دخان ۱۲ کیں ذکر دی۔

فَمَالِئُونَ بِهِنَّ دے کیں اشارہ دہ چہ دمر بدللو فائدہ بہ (پاتے پہ بل مخ)

فَشْرَبُونَ عَلَيْهِ مِنَ الْحَمِيمِ ۝۵۳ فَشْرَبُونَ

نہ خنبے بہ دھتے د پاسہ د خہ کیدلو او بو نہ . نو خنبے بہ

شَرَبَ إِلَهِيمِ ۝۵۴ هَذَا نَزَّلْنَاهُمْ يَوْمَ

پشان د خنبلو د جل دھلو او بنانو . دا میلستیا د دوی دہ بہ وریخ

الَّذِينَ ۝۵۵ نَحْنُ خَلَقْنَاهُمْ فَلَوْلَا تَصَدَّقُونَ ۝۵۶

د جزا . موٹو تاسو پیدا کری تے نو ولے تصدیق نہ کوئے .

نہ ورکوی او نقصان بہ پکین پیروی بہ سبب د کیدلو د خیتو سرہ . منہا شجر جمع د شجرہ وہ دے وچ نہ مؤنث ضمیر تے راجح کرو او پہ تائید کیں دوی تہ دیرہ زور نہ دہ خاکہ دوی بہ د تائید نہ نفرت کوؤ .

۵۳ ۵۴ روستو د خوراک نہ د خیلو حال د کرکوی . علیہ ضمیر راجح دے خوراک تہ یا زقوم تہ اوقا دلالت کوی چہ دا خوراک د زقوم سبب دے د او بو خنبلو د پارہ دے وچ نہ چہ زقوم بہ دیر تریخ او دیر گرم وی او د دوی پہ موئے کیں بہ پہ اساتہ سرہ نہ تیریری نو دے وچ نہ بہ دوی او بہ خنبلو تہ محتاج شی فُشَارِیُونَ اشارہ دہ چہ پشان د خورلو د زقوم دا خنبل ہم ہیخ فائدہ نہ ورکوی د پارہ د تمتدے لرے کو لو . اِلَهِيمُ دھیام نہ ماخوذ دے یو مرض دے د او بنانو چہ او بہ خنبی او نہ مرییری ہتے تہ جل وھلی وائی او ہییم جمع دھیمان دہ جل وھلے اوش تہ ویلے کیروی یا جمع دھیام دہ ہخہ دیرے د شکوچہ او یو سرہ تہ سیراب کیروی او نہ مرییری . او پہ دے تشبیہ کیں د دوی دیر قباحث تہ اشارہ دہ . خاکہ چہ تشبیہ د ادبیں سرہ او ہخہ اوش چہ مرضی وی او د حالت د خنبلو سرہ دا ہول بدگترے کیروی .

۵۵ ۵۶ نَزَّلْ ہخہ خوراک خنیاک چہ میلہ تہ اول پیش کیروی او بیا روستو ورتہ مقصدی خوراک خنیاک پہ عزت سرہ پیش کیدایشی نو چہ نَزَّلْ تے دومرہ قبیلہ دے نو روستو خوراک خنیاک حال خو بہ دے نہ ہم ناکارہ وی او پہ نَزَّلْ سرہ تعبیر پہ دوی پورے تھکم او مسخرہ گول دی .

۵۷ دے ایت نہ دویم باب دے تراخرہ پورے پدیکین خلور عقلی دلیلو تہ د تربیت سرہ متعلق ذکرکوی او د ہر نعمت سرہ زوال تہ ہم

أَفَرَأَيْتُمْ مَا تُمْنُونَ ﴿۵۸﴾ ءَأَنْتُمْ تَخْلُقُونَهُ

”ایا سوچ کرے دے تاسو یہ حقہ نطفہ یا ندے چہ او دے یہ رحم کیں۔ ایسا تاسو شکل جو روئے دے دے تہ

أَمْ نَحْنُ الْخَالِقُونَ ﴿۵۹﴾ نَحْنُ قَدْ زَايَيْنَاكُمْ

او کہ مونہ شکل جو روئی یو ۔ مونہ مقرر کریدے ستاسو یہ مینہ کیں

الْمَوْتِ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ ﴿۶۰﴾ عَلَى

مرگ او تہ یو مونہ عاجز کرے شوی ، یہ

اشارہ کوی۔ دپیدا آتش سرہ مرگ۔ د فصلو نو سرہ خطام کیدال۔ دادو سرہ اجاج کیدال۔ او د اور سرہ یے د آخرت اور تہ اشارہ کول ذکر کرے دی۔ او یہ دے دلیلو نو یا ندے دعویٰ د توحید متفرع دہ بیا عظمت د قران یے یہ شہید حال تو سرہ ذکر کرے دے چہ یہ ہتھ کیں زجر ہم دے بیا تخویف دے یہ ذکر کحال د نزع سرہ او عجز د مخلوق د واپس کولو د روح تہ۔ بیا ذکر د د اقسامو د خلقو دے یہ بارہ د مرو کیں او تقریح د دعویٰ د توحید دہ یہ اخر کیں۔ یہ کک کیں اول دلیل ذکر کوی سرہ د زجر تہ تصدیقون عام دے تصدیق د توحید او د بعث بعد الموت او د رسالت او قران ہولو تہ شامل دے۔

۵۹ دا تفصیل د خلق دے۔ تَمْنُونَ د اِمْنَاء تہ دے متی رحم کیں اچول یہ طریقہ د جماع کولو سرہ او اَنْتُمْ تَخْلُقُونَهُ دا خطاب دے ہول مخلوق تہ کہ انبیاء او اولیاء وی او کہ عام وی ہول دے خلق تہ عاجز دی۔

تَخْلُقُونَهُ تہ مراد ہتھ مختلف حالات جو ہول او بدلول دی چہ یہ سورہ حج ہ او سورہ مؤمنون سلا سلا کیں ذکر دی۔

۶۰ سلا روستو د نعمت د خلق تہ زوال ذکر کوی یہ ذکر د مرگ سرہ د پارہ د دے چہ یہ دے نعمت سرہ تکبر او تہ کری۔ قَدْ زَايَيْنَا دلیل د تقدیر دے بَيْنَكُمْ یہ دے کیں عبارت پت دے یعنی رید اور بَيْنَكُمْ کر شی دامرگ ستاسو یہ مینہ کیں۔ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ مسبوق ہتھ چاتہ ویلے کیدری چہ بل خوک تری تہ مخکین کیدے شی یعنی مغلوب او عاجز وی۔ او د دے متعلق محذوف دے یعنی (عَنْ تَقْدِيرِ الْمَوْتِ) یا مطلق دے۔ یا متعلق د دے دالفظ دے چہ عَلٰی اَنْ تَبْدَالَ امَّا لَكُمْ نَوْ عَلٰی (پاتے یہ بل مخ)

أَنْ تَبْدِلَ أَمْثَالَكُمْ وَتُنْشِئَكُمْ فِي

دے خبر بانڈا چہ بدل کرو موٹو شکونہ ستاسو او پیداکرو تاسو لہرہ

مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾ وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ النَّشْأَةَ

ہوہ شکونہ کن چہ تاسو بہتے نہ پیدائے۔ او یقیناً ہوہے تے تاسو بہ پیدائش

الْأُولَىٰ فَلَوْلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٤٢﴾ أَفَرَأَيْتُمْ مَا

مخکنی باندے نو ول نصیحت نہ قبلو تے تاسو ۔ ایا سوچ کرے دے تاسو ہونہ

پہ معنی ذعن سرہ دے او کہ علی پہ خیالہ معنی شی او مسبوقین پورے متعلق
شی نو دے نہ بہ مخکنی قادیون پت مراد شی۔ اَمْثَالَكُمْ مراد ددینہ صورتو نہ او
شکونہ دی یعنی د انسانیت نہ خلق نور شکونہ بہ تاسو لہ درکری یاد اَمْثَالَكُمْ نہ
مراد اولو دی یعنی چہ تاسو مہرہ کر او ستاسو اولو ستاسو پہ بدلہ کن راولی لکہ چہ
یا نظام الہی جاری دے۔

وَتُنْشِئَكُمْ فِي مَا لَا تَعْلَمُونَ پہ اولہ معنی سرہ مراد دے نہ نور شکونہ
(چہ صبح کریشی) پیداکول دی۔ او پہ دومہ معنی سرہ پہ قیامت کنش شکونہ
بدلول دی یعنی د چا مخونہ سپین خائستہ او د چا تک نور بد شکونہ جوہول
یا مراد دادے چہ روستو د مرگ نہ بعض انسانا ناولرہ درندگان اوخری نو د
هوی پہ بیدان کنش مخلوط او بدل شی او بعض انسانان خاورے شی او د هوی
خاورو نہ یو پی او تے پیداشی او بعض انسانان پہ معدنیاتو کنش خلط شی نو د هوی
نہ هوی معدنیات جوہ شی نو دا امثال او اشکال مختلفہ دی چہ انسانا نو تہ د هوی
علم نیشستہ او دیتہ اشارہ وہ پہ سورۃ اسراء ستھ کنش دا توجیہ خطیب شریعتی
لیکے دے۔

۴۲ د خلق او د مرگ د ذکر نہ روستو د دوبارہ ژوند اثبات پہ دلیل سرہ کوی
چہ هوی قیاس کول دی پہ اول ژوندی کولو باندے او دا استدلال پہ قرآن کریم
کنش دیر ذکر شوے دے لکہ سورۃ روم ۴۷۔ مریم ۴۷۔ یس ۴۷
القیامۃ ۳۳۔ النَّشْأَةَ پہ دمہ دمہ پیداکولو تہ وائی نو اول ژوند ہم پہ مختلفو
اھوارو سرہ وو۔ فَلَوْلَا تَذَكَّرُونَ مراد ددینہ دوبارہ ژوند یا دول دی پہ
طریقہ د قیاس کولو سرہ پہ اول ژوند باندے۔

تَحْرُتُونَ ﴿۳۳﴾ ءَأَنْتُمْ تَزْرَعُونَ ءَأَمْرٌ حَقٌّ

چہ کرتے تے تاسو۔ ایا تاسو زرعونہ وٹے ہن اوکہ موتیر

الرَّارِعُونَ ﴿۳۴﴾ لَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَاهُ حُطًا مَّا

زرعونوونکی یو۔ کہ چرے اوغوارو موتیر وٹے ہن اوکہ داکیا ڈرے ڈرے

فَظَلِمْتُمْ تَفْكِهِمْ ﴿۳۵﴾ اِنَّا لَمُغْرَمُونَ ﴿۳۶﴾

نو بیا یہ غمونہ بنکارہ کوٹے۔ چہ یقینا موتیر تاوانیان شو۔

۳۳ ۳۴ دا دویم دلیل دے چہ پیدائش پسے د تربیت کولو ذکر دے۔

تَحْرُتُونَ حرث ویلے کپڑی زمکہ شلول او دہقہ اہول او تخم پکنس اچول دا
خو انسانان کوی۔ دما تہ مراد تخم دے۔ اقرء یتکم مقصود پیدیکنس ترغیب
دے فکر او سوچ کولو تہ یہ تخم باندے اوہقہ فکریے ذکر کرے دے پدے
قول سرہ ءَأَنْتُمْ تَزْرَعُونَ زرع نہ مراد تیغونہ او فصل راویستل
دی د تخم نہ او دا یہ قدرت دہیج مخلوق کنس نیستہ دے۔ اوپدے سرہ
د توحید اثبات دے چہ تاسو ہول را نبیاء اولیاء دے نہ عاجزیے تو معلوم
شوہ چہ مخلوق دخالق سرہ شریک تشی کیدے او دارنگ یہ دے سرہ د
قیامت اثبات دے چہ اللہ تعالیٰ د تخم تہ شین بوتی را او باسی نو تاسو یہ ہم
د زمکہ نہ دوبارہ لائوندی کری۔ او دے ایت تہ معلومہ شوہ چہ د حرث
نسبت انسانانو تہ کیدیشی او د زرع نسبت انسانانو تہ حقیقہ تشی کیدے
د دے وچے تہ حدیث مرفوع کنس ذکر دی چہ ہج خوک یہ دا سے نہ وائی
چہ زرعیت بلکہ حرث د وائی۔

ابن کثیر او ابن جریر دا یہ سند سرہ نقل کریدے او یہ سورۃ فتح ۲۹
کنس الزّٰیغ انسانانو تہ مجازاً ویلے شویدے مراد تربیتہ حرث دی۔

ابن کثیر ذکر کریدی چہ دے نہ دوستو یل اَنْتَ یَارَبِّ وِیل د بعض سلفو
عمل دے او قرطبی دلتہ خہ کلمات ذکر کریدی چہ د کروندے کولو تہ دوستو
زمیندار ہنہ او ائی تو اللہ تعالیٰ ہنہ فصل لہ د ہرافت نہ محفوظ اوساقی۔

۳۵ ۳۶ ۳۷ د نصرت د ذکر کولو تہ دوستو دہقہ زوال ذکر کوی د دے د پارہ چہ
انسان یہ فصلو نو او باتو نو باندے تکبر او نہ کری (پاتے یہ بل مخ)

بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ ﴿۴۷﴾ أَفَرَأَيْتُمُ الْمَاءَ

یہ کہ موتی بد نصیبہ ہو ۔ ایا تاسو سوچ کرے دے پھق اوہ

الَّذِي تَشْرَبُونُ ﴿۴۸﴾ ؕ ءَأَنْتُمْ أَنْزَلْتُمُوهُ

باندے چہ تاسو نے غنیہ ایا تاسو را کوزے کرے دی دا

مِنَ الْمُرْنِ أَمْ نَحْنُ الْمُنْزِلُونَ ﴿۴۹﴾

د سپیتو وریخوہ او کہ موتی را کوخوونکی ہو ۔

حُطَامًا ۚ برابریدلو د بوی او د لو کولو نہ مخکن چہ اوچ شی او درے درے شی دیتہ حطام ویلے کیڑی ۔ فَظَلْتُمْ تَفْكَهُونَ تفکہ د اضداد ونہ دے خوشحالی کول او غم کول دواروتہ ویلے کیڑی دلتہ دویمہ معنی مراد دہ او یسبجانتیا کول تعجب کول او بے فائدے خبر د کولو تہ ہم تفکہ ویلے کیڑی ۔ اِنَّا لَمَحْرُومُونَ دایمان د تفکہ دے یا تقولون پت دے د غرام نہ ماخوذ دے پہ معنی د عذاب او ہلاکت سرہ یا د غرامت نہ دے پہ معنی د تاوان او نقصان سرہ ۔ مَحْرُومُونَ یعنی زمونہ نہ ہتہ ذات روزی منع کرہ چہ د ہتہ سرہ مقابلہ نشی کیدے او دیتہ بد نصیبی ویلے کیڑی او پہ بل د ترقی سرہ یے ذکر کرو اشارہ دہ چہ غرامت صرق د تخم او د تیر خرچ رچہ پہ فصل باندے کریم بریادی وہ او حرمان دا دے چہ د تخم او د فصل د قائد ونہ ہم ورسرہ محرومہ شو نو پد یکس د ماقبل نہ ترقی دہ ۔

۴۷ ۴۸ دا دریم دلیل دے د پاره د اثبات د توحید او د اثبات د بعث بعد الموت ۔ او دویمہ مادہ د تربیت ذکر کوی چہ اوہ د باران دی ۔ حکہ اکثر خلق اسمانی اوہ غنی ۔ المُرْنِ مطلق وریخوہ یا خاص سپیت وریخوہ ویلے کیڑی حکہ چہ باران اکثر د سپیت وریخوہ وریڑی ۔ دا آیت دلیل دے چہ ہم مخلوق (انبیاء اولیاء وغیرہ) د باران ورولو قدرت نہ لری نو افسوس دے د ہتہ جاہلا نو پہ حال یا ندے چہ ہرکلا سوکرہ شی نو دوی بعض قبرونو تہ شی او پہ جاہلا نہ طریقو سرہ د قبرونو والا تہ باران غواہی یا د ہتہ برکت سرہ یے غواہی دا تول شرک او د شرک طریقہ دی ۔

لَوْ نَشَاءُ جَعَلْنَاهُ أَجَاكًا فَلَوْلَا تَشْكُرُونَ ⑥

کہ چہرے اور غواہ و مونیو او پہ کر خود دا ترخہ نو ولے شکر نہ کوئے تاسو ۔

مکے پہ دے کیں تخویف د زوال د نعمت ذکر کوی د دے د پاره چہ انسان غرور
اور تکبر او نہ کری ۔

اَجَاکَا سمعت مالکین چہ مرے کیں اتالی او معده سیزی پہ شان د اور تو
تندہ نہ سِر وی او فصلو نہ پہ هغه سورة سوزی ۔

فَلَوْلَا تَشْكُرُونَ د شکر مقصدا دا چہ دا نعمت راویہ) پہ بتدکے د الله تعالی
کیں صرف کرے شی او صرف د الله تعالی د طرف نہ دا احسان او کنولے شی ۔
او ابن کثیر مرفوع روایت نقل کرے دے چہ نبی صلی الله علیه وسلم
به اویہ او خنبلے نو ور پسے به یے اذیل : اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِیْ سَقَانَا عَذْبًا
قُرَاتًا بِرَحْمَتِهِ وَلَمْ یَجْعَلْهُ مِلْحًا اَجَاکَا یَدُّ نُؤِیْنًا ۔ نو دا پہ ربه بابت کلمات
د شکر ادا کول دی ۔

قائده ۷ :- د نعمت طعام پہ زوال کیں لام د تاکید داخل کرے دے لاجلناہ
حطامًا او پہ زوال د نعمت د او بو کیں لام نہ دے داخل کرے چعلناہ اجاجا ۔
مفسر قاسمی د ابن اثیر تہ وجہ نقل کریدہ چہ د او بو خود بدلیل دل پس
عرف او عادت کیں دیر او اسان دی او دارنگی مالکینے اویہ پہ دنیا کیں د خو کو
او بو تہ دیرے دی نو پہ دے کیں د لام تاکید راؤر لو ضرورت نیستہ ۔ او
د طعام نہ حطام جو ردل کله کله وی پہ اسبابو غیر عادیو سرہ طوفان کله وغیرہ
او دارنگی هغه اثر د غضب د الله تعالی وی نو د هغه پہ ذکر تاکید تہ ضرورت
دے د پاره د پوره تذکیر ۔

قائده ۸ :- د اول نعمت چہ نشاء اولی دے تہ روستو فلولا تشکرون
ذکر کرے دے او د او بو د نعمت تہ روستو فلولا تشکرون ذکر دے ؛ وجہ
دا دہ چہ هلته کیں مقصدا د دوباره ژوند قیاس کول دی پہ اول ژوند بابت
او قیاس او عبرت تہ تذکر ویلے کیڑی ۔ او دلته خو نعمت د خوراک او خنباک
ذکر دے او دا بشکارہ نعمتو نہ دی او تذکر د نعمت شکر کول دی او د دے
وچ تہ پہ سنت کیں د خوراک او خنباک دواہو تہ روستو الحمد لله ویل
د پاره شکر کولو ثابت او ضروری دی ۔

أَفَرَأَيْتُمُ النَّارَ الَّتِي تُورُونَ ۖ ﴿٤١﴾

ایا تاسو سوچ کر پیدے پہ ہفتہ اور باندے چہ بلوئے ئے تاسو ۔ ایا تاسو

أَنْشَأْتُمْ شَجَرَتَهَا أَمْ نَحْنُ الْمُنْشَوْنَ ۖ ﴿٤٢﴾

پیدا کر پیدہ اونہ د اور اوکھ موئو پیدا کو و تکی یو ۔

نَحْنُ جَعَلْنَاهَا تَذَكُّرًا وَمَتَاعًا لِلْمُقْوِينَ ۖ ﴿٤٣﴾

موئو گر خولے دہ دا یاداشت (د اور جہم) او فائدے دپارہ د صحرا والو ۔

سے داخلہ دلیل دے ثابت د توحید اور تذکیر قیامت دپارہ اور تربیت مواد د دریمہ مادہ دہ۔ تُوْرُوْنَ د بعض اونو د پانہ او خانگو نہ پہ مخلوسرہ اور راوخی کہہ بعض کہو پہ رگرو لو سرہ اور پیدا کیڑی اور رنگ تیلے رابکل پہ دہی پورے دے تہ ہم اور پیدا کیڑی دے تولو تہ دالفظ عام شامل دے ۔

سے پہ دے کس عجز د قول مخلوق ذکر کوی چہ هغوی د اور مواد نشی پیدا کولے نوولے د اللہ تعالیٰ سرہ ئے شریک جوہ دے۔ شَجَرَتُهَا د مرخ او عفار اونے چہ عربو بہ د هغے د پانہ او خانگو مخلونہ اور راویستلو یا ہرہ شنہ اونہ مراد دہ حکم چہ عقل سرہ ثابت شویدہ چہ پہ ہرہ شنہ اونہ کس اللہ تعالیٰ د اور مادہ پیدا کر پید یا د دیتہ مطلقے اونے مراد دی چہ شنے یا اوچ لرگی چہ پہ اور کس سوزی او اور پرے بلیدی۔ داسے پہ سورہ یس سے کس تیر شوی دی ۔

سے پہ دے کس دہ لویئے فائدے د اور ذکر کوی اول تذکرہ یعنی پہ دے سرہ اور د جہم یا دیڑی نو د هغے تہ پناھی غوختلے کیڑی او ویرہ تربتہ کیدیشی۔ دارنگ د اونو تہ پہ اور راویستلو سرہ بعث بعد الموت ہم معلومیدی یعنی چہ اللہ تعالیٰ پہ دے اور پیدا کولو قادر دے نو انسانانو لہ ہم دوبارہ پیدا کولے شی۔ اور رنگ دا تذکرہ دہ دپارہ د توحید چہ پہ دے کار باندے د اللہ تعالیٰ نہ سیوا بل ہموک قدرت تہ لری ۔

دویمہ فائدہ ۱۔ وَمَتَاعًا لِلْمُقْوِينَ د اور فائدے، طعام پخول، خان گرمول پہ یختے کس، رہا حاصلول، اوسپنے وغیرہ ویلے کول او د هغے تہ خیزونہ جوہول وغیرہ۔ لِلْمُقْوِينَ د قواء نہ مآخوذ دے خالی صحراء تہ ویلے کیڑی یعنی هغہ خلق چہ پہ بیابانو کس اوسی هلتنہ دیرہ وی یا مسافرو دی دوی د اور نہ

فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿۴۳﴾ فَلَا أُقْسِمُ

تو پاک وایہ ۳ نوم در رب ستا چہ لوئے شان والا دے۔ داسے تہ دہ زہ قسم کووم

بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ ﴿۴۴﴾ وَإِنَّهُ لَقَسَمٌ لِّوَتَّعْلَمُونَ

یہ خایونو ۳ ستورو پاندے ، او یقیناً داقسم کہ چرے تاسو پوہیدے

فائدہ اغستلو تہ دیر محتاج وی۔ او مقوین فائدے اغستونکو تہ ہم ویلے کیڑی۔
اولوگے والا تہ ہم ویلے کیڑی۔ او ہغہ چاتہ ویلے کیڑی چہ توہنہ ورسرہ ختم شی۔
او دمطرب نہ تقل دے چہ فقیر او غنی دوارو تہ ویلے کیڑی نو دالقط دے پلو
معنوتہ شامل او عام دے۔

فائدہ۔ یہ دے دلیونو کتب خائستہ ترتیب دے اول ئے پیدائش ذکر کروسرہ
دیاداشت دمرگ او دقیامت نہ۔ بیائے د تربیت درے مواد ذکر کپل حکمہ چہ
تربیت پہ خوراک سرہ دے نو فصلونہ پیداکول ئے ذکر کپل بیاء خوراک بغیر د
اوبو تہ نشی کیدے حکمہ فصل اوبو تہ محتاج دے، بیاء اورہ اخل اوبو تہ محتاج دی
بیاء و دے خورلو کتب اوبو ختلونہ ضرورت دے او ہرکلا چہ و دے او دخوراک
خبناک خیزونہ بغیر داور تہ نشی تیاریدلے نو اور ئے ذکر کرو نو معلومہ شوہ چہ پو
انسانان داللہ تعالیٰ دنگونہ خوراک کوی ہغہ تہ پہ پو
تربیت خیزونہ ہغہ پیداکریدی نو بیاء و لے مشرکانو نور معبودان اولیاء پیران وغیرہ
تیولے دی چہ داللہ تعالیٰ سرہ ئے شریک کرے دی۔

سگہ داتفریح دہ دتیرشوی دلیونو پہ مسئلہ دتوحید سرہ۔ بِاسْمِ رَبِّكَ ہر
اسم داللہ تعالیٰ دخاص نومو نو دہغہ تہ پاک دے ہر عیب او نقصان او دشریک
نہ نو دارد دے یہ مشرکین فی الاسماء والصفات باتدے۔ الْعَظِيمُ داصفت د
اسم او در رب دوارو کیدے شی رب عظیم شان والا او نومو تہ ئے ہم لوئے شان
والا دی۔

ہے ہرکلا چہ عقلی دلیونہ داثبات دتوحید او دقیامت دپارہ ذکر شو اوس
ترغیب ورکوی قرآن تہ چہ داوحی دلیل دے۔ او اشارہ دہ چہ تربیت بدنیہ
سرہ تربیت روحانیہ پہ قرآن کریم سرہ ضروری دے۔ فَلَا أُقْسِمُ پہ لفظ د
لاکس خلور اقوال دی اول داچہ زیائی دے پتا پہ ریائے پہ بل مخ

عَظِيمٌ ۞ إِنَّهُ لَقُرْآنٌ كَرِيمٌ ۞ فِي كِتَابٍ

لوٹے دے یقیناً قرآن دے عزت مند یہ کتاب

عادت دے عربو باندے نو معنی پہ اثبات دے قسم سرہ۔ دویم قول دا چاہے نہ اقیہہ
 دے نفی دے قسم مراد دے لیکن دے قول ضعیف بنکارہ دے پہ سبب دے
 دے چہ روستوئے ورائہ لَقَسْمٌ ذکر کرے دے یعنی دا قسم دے نو نفی دے
 دے قسم خوشی کیدے۔ دریم قول دا دے چہ نہ اقیہہ دے او دے مخکن نہ انکار
 دے منکرینو معلومیری (فَلَوْلَا نَصَدُّ قَوْمٌ، فَلَوْلَا تَذَكُّرُونَ، فَلَوْلَا تَشْكُرُونَ) نو
 معنی دا چہ دا درے واہہ کارونہ (تصدیق نہ کول۔ تذکر نہ اغستل۔ شکر نہ
 کول) نہ دی مناسب بلکہ اَقْسَمٌ۔ دا قول ابو حیان دے سعید بن جبیر نہ نقل کرے
 دے او دے نو ثبوت ہے کرے دے۔ خلورم قول لا پہ اصل کتب رسم دے تاکید دے
 او دے نور دے اشباع نہ الف پیدا شو معنی دا چہ خاخواہ قسم کووم۔ غورہ قول پدے
 تولو کتب زمونہ پہ نیز دریم قول دے او دے پہ سورۃ قیامت س۔ سورۃ
 تکویر س۔ سورۃ بلد س۔ سورۃ الحاقہ س۔ سورۃ المعارج س۔ سورۃ انشقاق س۔
 کتب راغے دے۔ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ دے ابن عباس رضی اللہ عنہما نہ ابن کثیر روایت
 کرے دے چہ مراد دے نہ نجوم دے قرآن دی یعنی نجوم جمع دے نجم دے قسط
 او حصے تہ ویلے کیری او قرآن لگ لگ پہ جموجصو سرہ نازل کرے شویدے
 نو مراد دے مواقع نہ آیات نہ اوسورتو نہ دی۔ او دے مجاہد نہ نقل دے چہ مراد دے
 دے نہ نجوم (ستوری) دے اسمان دی او دے مواقع نہ مراد منازل دے بنکارہ کیدالو دے
 ہفتے دی۔ یا خایو نہ دے غائب کیدالو دے ہفتے دی یا غور خیدل دے ہفتے پہ ورخ دے قیامت
 راتللو دی۔

س۔ دا جملہ معترضہ دے او پہ مینے دے ہفتے کتب بلہ جملہ معترضہ دے۔ یعنی دے
 قسم او دا جواب قسم چہ روستو آیت کتب دے دا تولہ جملہ معترضہ دے او دے
 قسم دے عظمت دے پارہ ہے ذکر کرے دے او دے موصوفی (لقسم) اوصفت (عظیم)
 پہ مینے کتب لو تعلمون بلہ جملہ معترضہ شرطیہ دے او جزاء ہے حذف دے
 (لَوْ تَعْلَمُونَ عَظَمَتَهُ لَعَفَّيْتُمُ الْمُقْسِمَ عَلَيْهِ) یعنی کہ چرے تا سو دے پہ عظمت
 باندے علم لرے نو دے دے مقسم علیہ (چہ کرامت دے قرآن دے) تعظیم پہ کوکے
 س۔ دا جواب قسم دے او مناسبت دے قسم او جواب دے ہفتے پہ اولہ توجیہ سرہ

مَكْنُونٌ ۞ لَا يَمْسُكُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ ۞

محفوظ ساقطے شوئے کیں دے، لاس نہ دروپی دیتہ مگر پاکان خلق

دادے چہ دَ قرآن کریم الیا تو نہ او سور تو نہ چہ لگ لگ نازل شویدی شہادت کوی
 یہ کرامت دَ قرآن باندے او یہ دویمہ توجیہ باندے متاسبت دادے چہ ستوری
 دَ آسمان بنکارہ شی او بیا فائب شی نو دارنگ تیر شوی کتابوتہ الہیہ او انجیاء
 علیہم السلام چہ دَ ستور و پشان رنہا کو وُنکی دُ دَ بنکارہ کیما لو نہ روس تو
 فائب شول او قرآن کریم رچہ نمر دَ رترا دے) رائیکارہ شو۔ اوقسم دَ پارہ دَ
 شہادت دے لکہ چہ تحقیق دَ هے پہ ابتدا دَ سورۃ یس کیں تیر شویدی۔
 کریم کرامت دَ قرآن پہ دیر و جو ہو سرہ دے۔ کلام دَ اللہ تعالیٰ دے پہ واسطہ
 دَ جبریل نازل کرے شوئے دے۔ سحر او کھانت او افتراء نہ دہ۔ مخلوق
 نہ دے۔ دَ دیر و فائدہ او علمو تو نہ ہک دے۔ معجز دے۔ مشتمل دے پہ
 کریم اخلاق و احکام و باندے۔ لوستونکے دَ دے مکرم او عزت مند دے
 یہ نیز دَ اللہ تعالیٰ۔

فی کتاب مَکْنُونٍ مراد تربتہ لوح محفوظ دے لکہ پہ سورۃ بروج ۳۱ کیں دی
 یا مراد دَ دے نہ صحیفہ دَ ملائکہ دی او کتاب جنس، پہ معنی دَ جمع سورہ دے
 لکہ پہ سورۃ عیس ۳۱ کیں یا مراد دَ دے دا مصحفوتہ دی چہ زمونہ پیر لستو
 کیں دی۔

۹۷ پہ دے کیں دیر احتمالات دی۔ مَس حقیقی او مَس مجازی (پوہہ) ۴ ضمیر
 راجع دے قرآن تہ یا لوح محفوظ تہ۔ الْمُطَهَّرُونَ طہارت ظاہریہ مراد دے
 یا باطنیہ، تفصیل یے دادے۔ اول احتمال دادے چہ دا جملہ صفت دَ قرآن
 دے حُک کہ چہ بحث پہ بارہ دَ قرآن کیں دے۔ او دَ مَس تہ مراد لاس لگول
 دی او مطہرون تہ مراد پاک بدن والا چہ جنب او بے اودسہ تہ وی اودا جملہ
 خبریہ پہ معنی دَ انشاء دہ تو معنی دادہ چہ لاس دَ لگوی دَ قرآن سرہ
 بے اودسہ او پللیت شخص۔ دویم احتمال دادے چہ مَس پہ معنی مجازی سرہ
 دے او طہارت نہ یا طہی پاکوالے مراد دے یعنی مؤحد متقی نو معنی داشوہ
 چہ تہ پوہیری پہ قرآن باندے مگر پاک کے عقیدے او عمل والا یا تہ پوہیری
 پہ خونہ دَ قرآن باندے مگر مؤمن مؤحد۔ (پاکے پہ بیل مخ)

یعنی مشرکان دے قرآن پہ حقیقت باندے علم تہ لری لکہ دیتہ اشارہ دہ پہ سورۃ اعراف ملائکتیں۔

دریم احتمال دا دے چہ داصقت دے لوح محفوظ دے اوس حقیقی مراد دے اومطہرون تہ مراد ملائک دی نومعنی دادہ چہ لہس نشی لکولے دے لوح محفوظ سر مگر صرف ملائک۔

خلورم احتمال دا دے چہ دے مس تہ معنی مجازی مراد دہ معنی دا چہ علم تہ

لری پہ لوح محفوظ باندے مگر ملائک۔ پہ دے دوار و احتمال و نوکتیں رد پہ ہخہ

متصرفو باندے دے چہ ہغوی وائی چہ اولیاء ہم پہ لوح محفوظ باندے

عالمان دی اودوی ہخہ تہ رسیدی اود ہخہ تہ علم حاصلوی دا باطلہ عقیدہ دہ۔

پنجم احتمال چہ کتاب مکتون تہ جمع دے ملائکو مراد دی اوس ظاہری دے

نومعنی دادہ چہ لہس تہ لکوی ددغہ پاکو صحیفہ سورہ رچہ قرآن پکبتیں

ملائکو لیکلے دے) مگر ملائک لیکونکی دے قرآن لکہ چہ پہ سورۃ عبس ہا

ملائکتیں دی۔

قائدہ :- دے قرآن کریم دے دوستلو دے پارہ اودس کول بالہ اتفاق ضروری تہ دی

اوستحب دی او پہ حالت دے حیض او جنابت کبتیں دوستلو کبتیں اختلاف دے

اہل علمو دے اودے قرآن دے مسہ کولو دے پارہ اودس شرط دے اوکہ تہ ؟

پدیکتیں دے اہل علمو اختلاف دے قرطبی ویلے دی چہ اکثر اہل علم پہ

منع باندے قائل دی اودا مذاہب دے علی او ابن سعود او سعد بن وقاص

رضی اللہ عنہم اوسعید بن زید او عطاء او زہری او نخعی حکم۔ حماد

مالک شافعی او قول دے امام ابوحنیفہ رحمہم اللہ دے اودوی دلیل

تیولے دے پہ حدیث دے مسلم چہ زمکے دے دشمن تہ قرآن مہ او پڑے او پہ

حدیث موطا امام مالک دے ابن حزم کبتیں دی چہ قرآن بہ تہ مسح کوی مگر

پاک شخص او دا حدیث ابوداؤد ہم پہ مراسیل کبتیں ذکر کرے دے۔ او

پہ حدیث دے دارقطنی پہ واقعہ دے اسلام دے عمر رضی اللہ عنہ کبتیں ہم دی

چہ خورورتہ ویلے وڈ چہ تہ پلایت یے قرآن تہ لہس نشے لکولے۔

لیکن ابن کثیر او ابن حجر پہ تلخیص الحیر کبتیں ویلے دی چہ دے پہ

ستد و نوکتیں نظر او مقال دے سیوا دے حدیث دے مسلم تہ او ہخہ ہم پہ

مدعا باندے شکارہ دلیل تہ دے حکم چہ مراد دے ہخہ حدیث دا دے

تَنْزِيلٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٨٠﴾ أَقْبِلْ

نازل کرے شوے دے دے طرف ددب العالمین تہ . ایا یہ دا ہے

الْحَدِيثِ أَنْتُمْ مُدْهِتُونَ ﴿٨١﴾ وَتَجْعَلُونَ

خبرو تاسو سستی کوٹے او گرکوٹے

چہ قرآن زمکے دشمن تہ مہ اوپٹے دپارہ ددے چہ بے عزتی یے اونہ کوی . نو حاصل دا دے چہ دا دلیلوتہ پہ دے مسئلہ کیں قطعی نہ دی لیکن احتیاط دا دے چہ دقرآن دمسع کو لو دپارہ ددے دودس کو لو اہتمام اوکریشی .
سہ داصفت دلیقرآن دپارہ دے یاخبر دے دمبتدا محذوف (ہو) .
تَنْزِيلٌ یہ معنی دمنزل سرہ دے . یہ رِبِّ الْعَالَمِينَ کیں اشارہ دہ چہ لکھ تربیت دبدن اللہ تعالیٰ کوی پہ غذا سرہ چہ مخکین ذکرشو نو دارنگ تربیت دروح پہ قرآن سرہ کوی او دارد دے یہ ہغہ چا یا تہ چہ قرآن تہ سحر او کہانت اوافتراء وائی .

سہ دالیت زجر دے متکریتو تہ روستو دبیان دصداقت دقرآن تہ .
مُدْهِتُونَ ادھان او مداھنہ نرم والی او تغافل او میلان کول تجاوز تہ ویلے کیری . قرطبی ویلے دی مدھن ہغہ خوگ دے چہ ظاہریئے دباطن نہ خلاف دی او دموذج نہ یے نقل کرے دے چہ مدھن منافق او کافر دے چہ خیل جانب نرم کوی ددے دپارہ چہ خیل کفرپت ساتی . نو حاصل دادے چہ مدھن او مداھن پہ مسلمانانو کیں ہغہ خوگ دے چہ دبطل پرستو سرہ موافقت کوی اوحق ورتہ تہ بشکارہ کوی او پہ کافرانو کیں ہغہ دے چہ دمسلمانانو خیل کفر پیتوی پہ دے وجہ مدھنون تکذیب کوونکو ، اعراض کوونکو ، دکافرانو سرہ موافقت کوونکو ، او پہ یارہ دحق منلو کیں بھلے کوونکو تولوتہ شامل دے . ایوبگریقای ویلے دی چہ ” پہ دے ایت کیں رد دے پہ ہغہ چا یا تہ چہ دقرآن پہ یارہ کیں دچا تہ تامنا سبے خبرے واوری رتوقے کول یا تحریف معنوی کول وغیرہ) او بیآھم دہغہ سرہ بشکارہ دشمنی تہ کوی اونرمی ورسرہ کوی . او اھل الحاد لکھ ابن عربی صاحب دقصص الحکم او ابن الفارض صاحب دثانیہ اول ہغہ (پاتے پہ یل مخ)

رَزَقَكُمْ أَنْتُمْ تَكْذِبُونَ ﴿۸۷﴾ فَلَوْلَا إِذَا بَلَغَتِ

برخہ ستاسو دا خیمہ چہ دروغزن ہے کرتے ۔ نو ولے تہ دہ چہ کوم وخت اور سی

الْحُلُقُومَ ﴿۸۸﴾ وَأَنْتُمْ حِينِيذٍ تَنْظُرُونَ ﴿۸۹﴾

روح مرے تہ او تاسو پہ دغہ دخت کنیں گورے

کسان دی چہ دالیت هغوی تہ شامل دے حکمہ چہ هغوی دقران پہ بارہ کنیں پہ
داسے طریقہ کلام کرے چہ دین لہرہ د ویمہ نہ او یا سی او خوک چہ د هغوی
دپارہ تا ویلونه کوی د هغوی د طرف نہ مدافعت کوی تو هغہ د اجماع دامت
تہ خلاف کوونکے دے ددوی تہ پہ گندگی کنیں زیات دے (رائتھی)۔ نو معلومہ
شوہ چہ دقران کریم د مخالفت کوونکو سرہ ہیچ قسم نرمی پکار نہ دہ۔

۸۷۔ اہم زجر دے۔ رَزَقَكُمْ ہرکلمہ چہ تکذیب د حق او دقران خوراک تہ دے
دے وچہ تہ پہ دے الیت کنیں د مفسرینو دیر توجیہات دی۔ اولہ توجیہ دا
چہ رزق پہ معنی د شکر دے حکمہ چہ شکر سبب د رزق دے نو ذکر د سبب
او مراد تریتمہ سبب دے۔ دویمہ دا چہ مضاف حذق دے شکر رزق کم او د
رزق تہ مراد عام رزق دے او خوراک دے یا د رزق تہ مراد باران دے یعنی
ہرکلمہ چہ باران اوشی نو ایاستاسو شکریہ کول دا دی چہ د هغہ نسبت ستور
تہ کوئے لکھ چہ جاہلیت والو بہ ویل مُطَرَّنَا بنوہ گندا او قرطبی ویلے دی کہ
دانسبت پہ دے عقیدے سرہ وی چہ داستوریے (نوع) پیدا کوونکے دور
او د باران دے نو دا صریح کفر دے او کہ دا عقیدہ وی چہ دے دے نوع (ستوری)
پہ وخت کنیں اللہ تعالیٰ باران را روی نو پہ دیکش ہم کفر دے پہ نعمت د
اللہ تعالیٰ باندے او کلمہ د جہل دہ او موہمہ کلمہ دہ۔ خطیب شریذی تفصیل
کریدے۔ دریمہ توجیہ دا چہ رزق پہ معنی د برخے سرہ دے نو معنی دا
چہ تاسو خیلہ حصہ دقران نہ دا گر خولے دہ چہ تکذیب کوئے۔

خلورمہ توجیہ دا چہ رزق پہ خیلہ معنی سرہ دے او معنی دا چہ تاسو پہ
تکذیب باندے ہمیش والے کوئے گویا کہ داستاسو خوراک او غذا دہ۔

۸۸۔ ۸۹۔ روستو د زجر تہ ذکر کوی تخویف سرہ دیل قسم زجر تہ او دا
تخویف دے پہ مرگ سرہ۔ فَلَوْلَا داللفظ دپارہ د زور نے استعمالیری دلہ

وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْكُمْ وَلَكِنْ لَا

او مونہ خہ نزدیکی دہ تہ ستاسو تہ او یکن تہ

تَبْصِرُونَ ﴿۸۵﴾ قُلْ لَّآ إِن كُنتُمْ غَيْرَ

وینے تاسو . بولے تہ دہ کہ چرے تاسو تہ یے

پد یکن شرطی معنی نیشہ دے۔ اِذَا يَلَخْتِ اِذَا شَرْطِيہ دے جزائے محذوق
دہ (فرد دم الروح او امسکتہ) یعنی ہرکلا چہ روح غتے مرے تہ اور سیری
تو تاسو دا روح ولے نہ حصاروے یا ولے یے تہ واپس کوئی۔

الْحُلُقُومَ حلق عام دے بولے مرے تہ ویلے کیری او حلقوم خاص دے پ۔ ہن
پورے چہ روح یکن سئی راسی او کلاہ دیوبل پہ معنی سرہ ہم استعمالیری او
داسے حالت پہ سورۃ القیامۃ ۳۱ کیں ذکر دے۔

وَأَنْتُمْ حِينَتُمْ تَنْظُرُونَ خطاب دے حاضرینو د مری تہ چہ اکثر د ہغہ
رشتہ داروی۔ تَنْظُرُونَ مری تہ او د ہغہ حالت د نزع تہ کوری یا دا پہ معنی د
انتظار د مرگ دے۔

وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مراد دے وجود د ملائکہ الموت دے چہ پہ ہغہ وخت
کیں حاضر دی یا مراد دے تہ قرب د اللہ تعالیٰ دے پہ اعتبار د علم او قدرت
سرہ۔ وَلَكِنْ لَا تَبْصِرُونَ مفعول پتا دے یعنی ملائکہ کولرہ تہ وینے۔ نظر
پہ محسوساتو کیں او بصر پہ غائب خیزونو معقولہ تو کیں اکثر استعمالیری د
دے وچ تہ اول یے نظر ثابت کرو پہ تنظرون سرہ او بیائے بصر نفی کرو پہ
لا تبصرون سرہ۔ تہ دے خائے پورے خلور حالات ذکر شول۔

۸۵۔ ۸۶۔ قُلْ لَّآ إِن كُنتُمْ غَيْرَ اصل کیں داخل دے پہ تَرْجِعُونَهَا باندے۔ قرآء ویلے
دی چہ دویم قُلْ لَّآ داول دیارہ اعادہ دہ او جواب د دوارو دے او بعضو
عماد ویلے دی چہ اول قُلْ لَّآ دیارہ جواب پتا دے لکہ چہ مخکس مونو ذکر
کرے دے۔ او قُلْ لَّآ تَرْجِعُونَهَا جزاء دہ او پہ دے پورے دہ شرطونہ متعلق
دی (اِنْ كُنتُمْ غَيْرَ مَدِينِينَ اَوْ اِنْ كُنتُمْ صَادِقِينَ)۔ مَدِينِينَ ماخوذ دے
دَاٰنَ يَدِيْنُ تہ پہ معنی د جزاء او حساب او پہ معنی د ملکیت ہم راسی،
تو معنی د دے جزاء ور کرے شوے، حساب کرے شوے، (پاتے پہیل مخ)

مَدِیْنَتَیْنِ ﴿۸۷﴾ تَرْجِعُوْنَهَا اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقَیْنِ ﴿۸۸﴾

کمزوری ، چہ واپس را اوگر خوئے دا روح کہ چرے تاسو رشتنی یے ۔

فَاَمَّا اِنْ كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبَیْنِ ﴿۸۸﴾ فَرَوْحٌ

نو کہ چرے دی داروح والہ د زیات نزدیے خلقو نہ ، نو دہ لبرہ راحت د

وَرِیْحَانٌ ﴿۸۹﴾ وَجَدْتُمْ نَعِیْمٌ ﴿۸۹﴾ وَاَمَّا اِنْ كَانَ

او خوب رزق دے او جنتو نہ د نعمتو تو دی ۔ او کہ چرے دے دی

او ملوک او کمزوری ، حاصل د معنی دا دے کہ چرے تاسو رشتیا کمزوری نہ یئی او حساب در سرہ نشی کیدے تو بیا خود غہ روح پہ بدن کنس واپس را اوگر خوئی لیکن نشی را گر خوئے نو معلومہ شوہ چہ تاسو پہ تکذیب د قرآن او پہ انکار د توحید او قیامت کنس دروغن یے ۔

اودا ایت بشکارہ دلیل دے چہ اللہ تعالیٰ د چائیہ پورہ کپی او روح یے بدن تہ او باسی نو هیچ مخلوق رملک ، نبی ، ولی او داکتر وغیرہ) هغه روح بدن تہ نشی واپس کوئے ہاں د معجزے پہ طور سرہ چہ عیسیٰ علیہ السلام واپس کرے دے هغه خود اللہ تعالیٰ اذن او اختیار وو د عیسیٰ علیہ السلام پہ هغه کنس هیچ قدرت او اختیار نہ وؤ ۔

۸۷ ۸۸ دا تقسیم د هغه خلقو دے درے قسمو نو تہ چہ پہ هغوی بابتا کھنکدن راغے او مہرہ شول ۔ لکہ چہ د سورت پہ ابتداء کنس یے داسے ذکر کرے وؤ لیکن فرق دادے چہ هغه حالات پہ اخروت کنس پہ جنت یا پہ جہنم کنس دؤ او دلتم حالات د وخت د کھنکدن دی لکہ چہ قرطبی د ربیع بن خثیم او د ابو الجوزاء او د ابو العالیہ تہ نقل کریدی ۔ الْمُقَرَّبَیْنِ د دے تہ مراد السائقون دی کامل ایمان والہ مؤمنان ۔ فَرَوْحٌ وَّ رِیْحَانٌ رلہ لفظ پت دے ۔ ابن کثیر ویلے دی چہ د مرگ پہ وخت کنس ملائک دوی تہ دا بشارت درکوی او د ابو العالیہ تہ روایت دے چہ ملائک بہ دوی تہ پہ کھنکدن کنس دوه خائے پیش کوی یو روح او بلہ ریحان ۔ رَوْحٌ پہ معنی د راحت او خوشحالی ۔ اور حبت ، دین د اللہ تعالیٰ دے اودا ہولے معانی ارادہ کیدے شی ۔ رِیْحَانٌ خائستہ رزق ، مل د کشمالو ، او دلالت پہ خبرو د اللہ تعالیٰ سرہ دے نو لو معانیو تہ شامل دے ۔

مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ ﴿٩٠﴾ فَسَلِّمْ لَهُمْ

دے سلام (دو شے کیوں) سلام دے یہ تا یا ندے

مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ ﴿٩١﴾ وَأَمَّا إِنْ كَانَ

تہ دے سلام والو تہ ہے ۔ او کہ چرے دی ہفتہ

مِنَ الْمُكَذِّبِينَ الصَّالِينَ ﴿٩٢﴾ فَزُلْ

دے تکذیب کوؤ نکو گمراہو تہ نو دے لڑے میلہ مستیا دے

مِنْ حَمِيمٍ ﴿٩٣﴾ وَتَصْلِيَةً جَحِيمٍ ﴿٩٤﴾ إِنْ

دے خوئیکیہ لو او بو تہ او سوخیدل دی پہ جہنم کنیں ۔ یقیناً

۹۰۔ ۹۱۔ ۹۲۔ ۹۳۔ ۹۴۔ دا دویم قسم دے یعنی عام مؤمنان۔ فَسَلِّمْ لَہُمْ یعنی ملائک پہ ورتہ سلام دے خیل طرف یا د اللہ تعالیٰ د طرف تہ پیش کوی او ورتہ پہ وائی چہ اَنْتَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ۔ یا معنی دا چہ پہ تا یا ندے سلام د طرف د اصحاب الیمین دے چہ تہ پہ د ہغوی سرہ پہ برترخ کنیں او بیاجذت کنیں ملکرے کیرے۔ او امام بخاری معنی ذکر کرے دہ چہ مسلم (متلے شوے) دہ ستا دیارہ چہ تہ د اصحاب الیمین تہ ہے۔ او قرطبی لیکے دی چہ دا سلام بہ پہ دے وختو کنیں وی پہ وخت د قبض د روح کنیں دویم پہ وخت د راتلو د منکر تکر کنیں او دریم پہ وخت د بعث بعد الموت کنیں۔

۹۲۔ ۹۳۔ ۹۴۔ پہ دے کنیں دریم قسم ذکر کوی چہ مخکش ہے ہغوی تہ اصحاب المشئمہ او اصحاب الشمال ویلے وڈ لیکن دلتہ ہے ہفتہ صفت ذکر تہ کرو حکہ چہ پہ وخت د نزع او د قبر کنیں دوی اصحاب الشمال تہ تہ دی یعنی عملنامہ پہ شمال کنیں و رکول یا جہنم تہ بوتلل خو پہ ورخ د قیامت کنیں دی۔ او ہر کلا چہ تکذیب سبب د ضلال دے دے وچ تہ مکذبین ہے مقدم کرل پہ ضالین یا ندے۔

فَزُلْ مِنْ حَمِيمٍ دلتہ ہم (لہم) پتا دے زُلْ ہفتہ خوراک خنیاک دے چہ د میلہ دیارہ تیار کرے شوی وی او دلتہ استعمال پہ طریقہ د تہکم سرہ دے۔ تَصْلِيَةً دا خلیل دیارہ د سوخو لو (پا تے پہ بل مخ)

هَذَا الْحَقُّ الْيَقِينُ ۝ فَسَبِّحْ بِاسْمِ

دا پورہ یقینی خبر دے تو پاکی واپہ دے نوم

رَبِّكَ الْعَظِيمِ ۝

درب ستاچہ لوٹے شان والہ دے

اودا اضافت دے مفعول تہ

فائدہ :- قاسمی داکلیل تہ نقل کریدی چہ دا ایاتونہ دلالت کوی چہ ارواح چہ
دبدونہ جدا شی نویا بہ پہ خوشحالو کیں وی او یا یہ عذاب کیں وی اوارواح
د مؤمنانوپہ جنت کیں وی اوارواح د کافرانوپہ جہنم کیں دی ۔

۹۵ :- دا تائید د ماقبل دے او خاص تنبیہ دہ ہذا اشارہ دہ ماقبل تول مقوم
د دے سورت تہ یعنی قیامت واقع کیدل او پہ ہتے کیں د زمکو او غرو نو
مختلف حالات اوارحرت کیں د درے د لو حالات اود اللہ تعالیٰ د طرق تہ
خلور لوٹے انعامات اوبالخصوص نعمت د قران کریم اوحالت د مرگ اوپہ نزع
اوقبر کیں تنعیم اوعذاب دے ہولو تہ اشارہ دہ پہ ہذا سرہ ۔

لحقّ الْيَقِينِ دا اضافت د موصوف دے صفت تہ یا پہ عکس سرہ دے
یا اضافت د عام دے خاص تہ ۔ یا اضافت د شئی دے خیل نفس تہ یعنی
حق اویقین یوخیز دے ۔ یا الیقین صفت دے د موصوف محذوق
یعنی لحق الخبر الیقین اوداسے پہ سورۃ الحاقہ شاکیں د قول قران
پہ بارہ کیں ذکر دے ۔

۹۶ :- داسے پہ سک کیں ہم تیر شو وجہ د تکرار دا دہ اول چہ د عقلی دلیلونو
تہ روستو دا امر و یعنی عقل دلالت کوی پہ تسبیح د اللہ تعالیٰ باندے
اوثانیا د قران د صداقت تہ روستو اود قران سرہ متعلق د درے د لو
د حال تو د بیا تہ پس ۔ یعنی قران ہم دلیل دے پہ تسبیح د اللہ تعالیٰ
باندے ۔

حدیث د ابوداؤد کیں رلغہ دی چہ دا ایت نازل شو نو رسول اللہ صلی اللہ
علیہ وسلم اوفرمائیل چہ پہ دے باندے پہ رکوع کیں عمل اوکرے ۔
یعنی پہ رکوع کیں سبحان ربی العظیم وائی ۔

۳۷۱۵

یا سَمَرِیَّکَ بَاوِزِیاتی دَپارہ دَ تا کیدہ یا معنی دا چہ پِنا کِراسِم رِبک یعنی
پاکی وایہ پہ یا دولو دَ نوم دَ رب ستا۔

قائِدہ ۱۔ پہ دے کنس یا داخل کریدہ او پہ سَبیح اَسَمَرِیَّکَ الرَّحْمٰنِ کِنس
بَاوِ نہ دہ ذکر کرے وجہ دا چہ عظیم صفت دَ ذات او دَ اسم دواو دَ پارہ
استعمالی بی نو اشارہ دہ چہ دَ تسبیح دَ ذات سرہ ئے تسبیح دَ نومونو او دَ
صفتونو دَ اللہ تعالیٰ ملگرے کرہ او اعلیٰ صرف صفت ذات دَ پارہ استعمالی بی
نو ہلتہ کنس مقصود تسبیح دَ ذات دہ فقط یغیر دَ ملگرے کولو دَ تسبیح
دَ نومونو او صفتونو نہ او بَا دلالت کوی پہ مصاحبت (ملگورتیا) باندے۔
واللہ اعلم بحکم کتابہ۔

(الحمد لله ختم شو تفسیر دَ سورۃ واقعه پہ توفیق دَ اللہ تعالیٰ سرہ)

سورة الحديد
الحديد

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

44

1955

سَبِّحْ لِلَّهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ

یاک وائی اللہ تعالیٰ بڑھ ہو وہ چہ یہ اسمائو تو او زمکہ کیں دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة الحديد

دے سورۃ نہ تر سورۃ ملک پورے مدنی مضامین دی چہ ہفتہ چہاد
انفاق فی سبیل اللہ اور جبروتہ یہ منافقت کو وٹکو اور اصولی امور دی۔
ربط دے سورۃ دما قبل سرہ یہ دیرو وجوہ سرہ دے۔ اولہ وجہ دادہ چہ
مخکین سورۃ کتب مسئلہ ذوقحیددوہ کرتہ ذکر کرہ نو پدے سورۃ کتب ترغیب
دے خرچ کولو دمالونو او استعمال د او سپنے دپارہ د اشاعت دے مسئلے۔
دویمہ وجہ دادہ چہ تیرشوی سورۃ کتب امر یہ تسبیح سرہ او شو نو
دے سورۃ یہ اول کتب تسبیح د مخلوقاتو ذکر کوی گویا کہ داعلت دے
دپارہ د امر بالتسبیح۔ دریمہ وجہ دادہ چہ یہ ہفتہ سورۃ کتب امر وڈ یہ
تسبیح د اسم رب سرہ او اسم خواہم جنس دے دیرو اسمو نو او صفتو نو
تہ شامل دے نو دے سورۃ یہ ابتداء کتب د اللہ تعالیٰ دیرو موتہ او
صفتو نہ ذکر کرل۔

دَعْوَى دَسُورَت - تَرْغِيبِ اِنْفَاقِ فِی سَبِیلِ اللّٰہِ تَہِ یَہِ پَنجَہِ طَرِیقُو سَرْدُودِ تَرْغِیبِ
دُجَہَادِ اَوْ قِتَالِ تَہِ دِیَارَہِ دُتَّوْحِیدِ، ہَہِ تَوْحِیدِ چَہِ ثَابِتِ کَہِ دَے دَے یَہِ ذَکَرِ دُ
اِتْلَسِ اِسْمَاؤِ حَسَنٰی سِرَہِ اَوِ یَہِ صِفَاتُو سِرَہِ ۔

خلاصہ دسورت۔ داسورت دوا یا یوتو تہ منقسم دے اول باب تر ۲
پورے دے پدیکیں اول اثبات دتوحید دے پہ ذکر دوویشیت اسماء او
صفات الہیہ سورہ او بیاترغیب دے اتفاق فی سبیل اللہ تعالیٰ تہ پہ پختہ
طریقو سورہ پہ سک کیں او ۱۸ سورہ پہ دے پورے متعلق دی بیابہ سا
کیں۔ بیابہ سا کیں او تر ۱۹ پورے پہ دے پورے متعلق دی بیابہ سا کیں

وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۱ لَهُ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ

او خاص حقہ زور اور حکمتوں والا دے۔ خاص حقہ لہ بادشاہی د اسمانوں

وَالْاَرْضِ یٰحٰی وَیُمِیْتُ ۲ وَهُوَ عَلٰی كُلِّ

او دے زعمے دہ ٹوندی کول کوی او سہ کول کوی او حقہ یہ ہر

شَیْءٍ قَدِیْرٌ ۳ هُوَ الْاَوَّلُ وَالْاٰخِرُ وَالظَّاهِرُ

خیز پاندے قدرت لرویکے دے۔ حقہ اول دے اور وستو دے او ہیکارہ

او ۱ دے سرہ متعلق دے بیا یہ ۲۲ کنیں او ۲۳ ۲۴ دے سرہ تعلق لری۔
تفسیر ۱۔ یہ دے کنیں دعویٰ د توحید ذکر دہ یہ سیح سرہ او العزیز الحکیم
دلیلونہ دے دی۔ تسبیح نہ مراد قول تسبیح دہ لکہ چہ دلالت کوی یہ دے
باندے سورۃ اسراء ۲۷ او تسبیح حالی تہ ہم شامل دہ۔ او معنی د تسبیح د
شریک او ولد او ذکر او عجز او احتیاج او مثل و مشابہ او دے یولو نقصانوں نہ
پاکوالے۔ ۱۔ العزیز کنیں اشارہ دہ چہ یول مخلوق د اللہ تعالیٰ پہ مقابلہ کنیں عاجز
او مغلوب دے دے وچ تہ د اللہ تعالیٰ تسبیح وائی خوک طوعاً او خوک کرہاً
نودا دلیل دے د تسبیح قولی د پارہ۔

الحکیم اشارہ دہ چہ دا یول عالم یے یہ خاص ترتیب سرہ پیدا کرے د داخلستہ
ترتیب دلالت کوی یہ تسبیح باندے نودا دلیل شود تسبیح حالی۔
۲۔ دا دویم دلیل دے لہ دا دلالت کوی یہ تخصیص باندے۔

مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ مراد د ملک د حقہ حکم چلیدل دی پہ یولو موجوداتو
کنیں طوعاً او کرہاً۔ او دا حکم چلیدل پہ اسمانوں او زمکوں کنیں یو شان دی دے
وچ تہ وَالْاَرْضِ سرہ یے ما ذکر تہ کرو۔

یٰحٰی وَیُمِیْتُ دا د حکم چلیدل د پارہ یو مثال دے حکم دا تصرف د اللہ تعالیٰ
نہ سیوا ہیٹوک نشی کولے۔

وَهُوَ عَلٰی كُلِّ شَیْءٍ قَدِیْرٌ دا مستقل دلیل دے یعنی بادشاہی یے سرہ
د کامل قدرت نہ دہ۔

وَالْبَاطِنُ ۚ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿۵﴾

او پتہ دے او ہر خیز بات دے پورہ علم لری ۔

هُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ

خاص ہر دے ذات دے چہ پیدا کری دی السمآوتہ او زمکہ

فِيْ سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ ط

پہ شپہ ورے کیں بیا برابر شو ہر عرش بات دے

يَعْلَمُ مَا يَلْبِغُ فِي الْاَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ

پورہ دے پہ ہر خیز چہ نیشی پہ زمکہ کیں او ہر خیز راوی

مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَخْرُجُ

زمکہ نہ او ہر خیز چہ حکمتہ راوی د اسمان نہ او ہر خیز بے درخیزی

سط دابل مستقل دلیل دے دے وچہ نہیے حرف عطف نہ ذکر اوپہ
اوپہ مینج دے صفتونو کیں حرف عطف ذکر کرے دے اشارہ دہ جمع دے
دے صفتونو تہ پہ اللہ تعالیٰ کیں ۔

دے ایت تفسیر پہ حدیث صحیح دے مسلم وغیرہ کیں ذکر شویداے ویلے
دی، "الْاَوَّلُ، فَلَيْسَ قَبْلَكَ شَيْءٌ" یعنی دے "تولو موجوداتو نہ تہ مخکین نے پہ وجود
کیں او تول عالم لہ تہ وجود ورکونکے نے وَالْاٰخِرُ، فَلَيْسَ بَعْدَكَ شَيْءٌ" یعنی
ہر خیز وجود دے ہر خیز منتہی کیڑی او باقی دے روستو فنا دے ہر خیز نہ ۔
وَالظَّاهِرُ، فَلَيْسَ فَوْقَكَ شَيْءٌ" یعنی اوچت دے دے ہر خیز نہ دے ہر خیز نہ ہر خیز
خیز نیشہ او نیکارہ دے وجود دے ہر خیز پہ دلیلو تو یقینیو سرہ ۔

وَالْبَاطِنُ، فَلَيْسَ دُونَكَ شَيْءٌ" یعنی پہ اعتبار دے ذات او ماہیت سرہ دے ہر خیز نہ پتہ
نیشہ او عالم دے پہ یا طن دے ہر خیز بات دے ۔

او ابن جریر ویلے دی چہ مراد دادے چہ ہر خیز تہ نہ تردے دے یاد ا
چہ دے زمکہ دے ہم دے ہر خیز قدرت او علم دے لکے پہ حدیث دے ترمذی
کیں دی اگر چہ منقطع حدیث دے چہ پہ ہر خیز لہیط علی اللہ راغلے دے ۔

فِيهَا وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ وَاللَّهُ

ہفتہ۔ او ہفتہ ستاسو سورہ دے ہر جائے چہ ہے تاسو۔ او اللہ تعالیٰ

بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ۝ لَّهُ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ

ستاسو عملونو لہ۔ خاص ہفتہ لہ بادشاہی د اسمانونو

سکد ایل دلیل عقلی مستقل دے او پختہ صفات د اللہ تعالیٰ پہ کس ذکر دی۔
خلق، استواء، علم، معیت، بصیر۔ تفصیل د سہ آیام پہ سورہ اعراف سک یونس
سک ہود سک فرقان سک سجده سک ق سک سورہ حم سجده سک کس تیر شویده
او مسئلہ د استواء ہم پہ سورہ اعراف سک سورہ یونس سک سورہ رعد سک طہ
سک فرقان سک السجده سک کس تیر شویده حاصل د ہفتہ دادے چہ عرش او
علی او استواء درے وارہ لفظونہ پہ معنی حقیقی سورہ مراد دی لیکن د ہفتہ
کیفیت مونہ معلوم نہ دے مونہ بہ ہفتہ بغیر د تمثیل او تشبیہ د مخلوق نہ مونہ
او تاویل بہ ہے نہ کوؤ۔ یَعْلَمُ مَا يَلْجِ فِي الْأَرْضِ داسے پہ سورہ سبا سک کس تیر
شویده ہلثہ د دلیل د حمد دیارہ وؤ او پہ دے سورت کس دلیل د تسبیح سک
وَهُوَ مَعَكُمْ (سوال) پہ میتج د استواء علو العرش او معیت د مخلوق سورہ
تعارض دے (جواب) بعض اہل علمو ویلے دی چہ تعارض پہ دے دواہو کس
پہ صفاتو د مخلوق کس دے او صفات د خالق ہیچ مشابہت د صفتونو د مخلوق
سورہ نہ لری یعنی استواء او معیت دواہہ پہ حقیقت یاندے حمل دی او کیفیت
د دواہو مجہول دے او اکثر اہل علم وائی چہ مراد د معیت نہ معیت پہ علم
او پہ قدرت سورہ دے او شیخ الاسلام ابن تیمیہ رحمہ اللہ پہ شرح د حدیث
النزل کس او پہ مجموعہ فتاویٰ ص ۱۳۶ ص ۱۳۷ ص ۱۳۸ کس دے تشریح کریدہ او
امام ذہبی دامام ابو حنیفہ رحمہ اللہ نہ پہ کتاب مختصر العلو سک اکس ہم داسے
نقل کریدی او ابن عبد البر ذکر کریدی چہ دا اجماع د صحابو او د تابعینو
دہ او دا منقول دہ د ابن عباس او ضحاک او مقاتل او سفیان ثوری او احمد
بن حنبل رحمہم اللہ نہ ابن جریر ہم پہ تفسیر کس ویلے دی چہ اللہ تعالیٰ
عالم دے پہ تاسو او پہ عملونو ستاسو باندے او سورہ د دے ہفتہ عرش
باندے د اسمانونو د پاسہ دے۔ (سوال) داخو تاویل د (پاتے پہ بل مخ)

وَالْأَرْضُ وَالْأَلَى اللَّهِ تَرْجَعُ الْأُمُورُ ۝ يُؤَلِّجُ

او د زمک دے - او خاص اللہ تعالیٰ تہ ترخوے ہی ہول کارونہ - تہ باسے تہ

الْبَيْلَ فِي السَّهَارِ وَيُؤَلِّجُ السَّهَارَ فِي الْبَيْلِ

شپہ پہ ورخ کنیں او تہ باسے تہ ورخ پہ شپہ کنیں .

وَهُوَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ۝ آمَنُوا يَا اللَّهِ

او ہفہ پورہ عالم دے پہ ہفہ خبر وچہ پہ سینو کنیں دی . ایمان راورے پہ اللہ تعالیٰ بانڈے

وَرَسُولِهِ ۝ أَنْفَقُوا مِمَّا جَعَلَكُمْ مُسْتَحْفِظِينَ

اوپہ رسول دہفہ بانڈے او خرچ کوئے دہفہ مال تہ چہ جوہ کری ہے تاسو واکہ اراہ

فِيهِ ۝ قَالِ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَأَنْفَقُوا لَهُمْ

پہ ہفہ کنیں . نوہفہ کسان چہ ایمان ہے ادہے دے ستاسونہ او خرچ ہے کریں دے دوی لہرہ

پہ معنی د مع کنیں او تاویل خو پہ صفا تو د اللہ تعالیٰ کنیں خلاف دے د مذهب
د سلف صالحین تہ او بدعت دے ؟ (جواب) ابن قدامہ المقدسی پہ کتاب
دم التأویل کنیں جواب ذکر کرے دے چہ دا تاویل تہ دے حکم چہ تاویل
اہول د لفظ دی د ظاہر خیل تہ او د معنی ظاہری معنی ہم دادہ چہ پہ علم
او قدرت سرہ د دوی سرہ دے حکم چہ لفظ د مع د اختلاط رد یو ذات
ذیل سرہ) دیارہ تہ دے وضع شوے او کہ ہمتے شی چہ دا تاویل د سلفو
صالحینو تہ نقل دے نو دے تہ تاویل محمود ویلے کیری . او ہفہ تاویل
مذموم دے چہ د سلف صالحین تہ نقل تہ وی .

سہ دایل دلیل مستقل دے پہ دویم ایت کنیں اشارہ وہ ملک د دنیا تہ او پہ دے
کنیں اشارہ وہ ملک د آخرت تہ د دے وجہ نہ دلتہ د آخرت ذکر ہے کرے دے
پہ والی اللہ ترجع الأمور سرہ .

سہ دا ہم مستقل دلیل عقلی دے پہ تصرف کو لو سرہ پہ زمانہ کنیں او دا ایلاج
پہ اکثر و طریقو نو د زمکہ کنیں دے چہ کلہ ورخ او کسہ وی او کلہ شپہ تہ دے
خائے پورے خلاصہ د دلیلو نو دادہ چہ تصرف کوونکے پہ ہر خہ کنیں او عالم

أَجْرُ كَبِيرٍ ۖ وَمَا لَكُمْ لَا تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ ۚ

ثواب بڑا ہے۔ او غہ وجہ دہ تاسو لہرہ چہ ایمان نہ راڈرے تاسو یہ اللہ تعالیٰ پارتے

وَالرَّسُولِ يَدْعُوكُمْ لَتُؤْمِنُوا بِرَبِّكُمْ

او (حال داچہ) رسول دعوت درکوی تاسو تہ دپارہ ددے چہ ایمان راوے یہ رب خیل پارتے

وَقَدْ أَخَذَ مِيثَاقُكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ۝۱

او یقیناً اخیستے دے اللہ تعالیٰ بوظ ستاسو کہ چرے تاسو مؤمنان ہے۔

یہ ہر خیر باندے صری اللہ تعالیٰ دے او پہ دے کیں دھغہ ہیخ شریک تیشہ تودا
دلیل شو یہ تسبیح دھغہ باندے۔

سے پہ دے الیت کیں دترغیب الی الانفاق اولہ وجہ دہ حاصل ہے دادے
چہ دامالونہ یہ حقیقت کیں ستاسو تہ دی تاسو پہ دے کیں وکیلان اوتائیلان
دخیلو مشرانو ہے نو دامالونہ یہ صبیح مصرف کیں خرچ کرے چہ فائدہ درکری
امنوا امر یہ ایمان سرہ ہے مخکیں ذکر کرو یو خود دے وجہ نہ چہ بغیر ایمان
نہ انفاق کول بر باد دی۔ دویمہ وجہ دادہ چہ یہ صبیح ایمان سرہ انفاق کول
اسانیری او ہر گلہ چہ تیر شوی دلیلونہ مقتضی ایمان دی ددے وجہ نہ
پہ طریقہ دنتیجہ سرہ بغیر عطف تہ امنوا ہے ذکر کرو۔ وَأَنْفِقُوا مراد دے
دے نہ عام دے زکوٰۃ اوصداقات واجبہ تہ شامل دے او بالخصوص خرچ
کول دپارہ د اشاعت دتوحید اول مراد دی۔

مِمَّا جَعَلَكُمْ مُتَخَلِّفِينَ فِيهِ ۖ حَسَنُ بَصْرِي نَہ روایت دے چہ مراد ددے تہ
استخلاف دے یہ وراثت سرہ دپلارانو تہ نواشارہ دہ چہ دامالونہ لکے چہ
ستاسو د مشرانو تہ میراث کیں پاتے شوی دی نو دا شان یہ ستاسو نہ ہم
پاتے کیری او دا احتمال ہم شہ چہ مراد ددے تہ استخلاف من اللہ تعالیٰ
دے یعنی مالونہ یہ حقیقت کیں د اللہ تعالیٰ دی لیکن تاسو ہے دلک وخت
دپارہ پہ دے کیں عارضی مالکان گر خولے ہے نو دا دھغہ د حکم مطابق خرچ
کرے۔ قَالَتَيْنِ اٰمَنُوْا اہ اول پہ امر سرہ ایجاب وڈاوس پہ بشارت سرہ
ترغیب ذکر کوی۔

سے داہم متعلق دے دتیر شوی ترغیب سرہ یعنی اول (پاتے پہ بل مخ)

هُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ عَلَى عَبْدٍ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ

اللہ تعالیٰ حقہ ذات دے چہ نازلوی یہ بندہ خیل باندے آیاتوتہ بیکارہ

لِيُخْرِجَكُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ

دے دپارہ چہ اویاسی تاسو د تیارو نہ رنہا تہ

وَإِنَّ اللَّهَ بِكُمْ لَرَءُوفٌ رَّحِيمٌ ①

او یقیناً اللہ تعالیٰ بہ تاسو باندے ضرور دیر شفقت کوڈک رحیم کوڈک دے

داچہ رسول صلی اللہ علیہ وسلم ایمان او انفاق تہ داعی وادویم داچہ ستاسو
تہ لوط اغسلے شوے دے او دریم داچہ دایمان تقاضا دہ - وَمَا لَكُمْ بِذِكْرِ
عَدَمِ ذِكْرِ مَرَاد دے یعنی دایمان تہ ہیج راجح نیستہ او اسباب داعیہ شتہ دے
وجہ تہ ایمان قرض دے - کہ تَوَمَّنُونَ بِاللَّهِ بِذِكْرِ اِيْمَانٍ تہ چہ
سبب د انفاق وی لکہ چہ مخکین ایت کین تیر شو - وَالرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ د اول
سبب دایمان او انفاق دے او اشارہ دہ چہ وجوب پہ شرع باتدے موقوف دے
وَقَدْ اخَذَ مِيثَاقَكُمْ مَرَاد د ميثاق تہ ميثاق فطري او دليلوتہ قائم اول او ميثاق ایمانی
دے نو دادویم سبب دے دایمان او انفاق - اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِينَ کہ مؤمنانوتہ
خطاب وی نو اِنْ پہ معنی د اذ سرہ دے یا تاکید مراد دے یعنی تقاضا دایمان
دادہ چہ انفاق او کرے او کہ خطاب کا فراتوتہ وی نو ان پخپلہ معنی سرہ دے
سہ واهم د ترغیب سرہ متعلق دے یعنی د آیات بیدات رپہ بارہ دایمان او
انفاق کین) تابعداری کول سبب د اخراج دے د ظلماتوتہ تور تہ او سبب د
رافت او رحمت الہیہ دے

عَلَى عَبْدٍ چہ حقہ محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم دے او پہ دے
وصف سرہ یے حکمہ ذکر کرو اشارہ دہ چہ حقہ ہم عیدایت د اللہ تعالیٰ کوی پہ
ایمان او انفاق کولو سرہ آیات بیدات مراد دے تہ قرآن کریم دے حکمہ چہ
قرآن کین دلیلوتہ او احکام الہیہ بیکارہ دی - لِيُخْرِجَكُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ
اللہ تعالیٰ تہ راجح دے یا عیدتہ راجح دے الظلمات جہل، کفر، شرک، خواہشات
متفرقہ او بخل - إِلَى النُّورِ علم، توحید، ایمان، ہدایت او یقین - لَرَوْفٌ رَّحِيمٌ
اشارہ دہ چہ ستاسو تہ ظلمات دفع کوی - رَحِيمٌ رحمت کین اشارہ دہ رنہا وکولوتہ

وَمَا لَكُمْ إِلَّا أَنْتُمْ فُتُّوْا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلِلَّهِ

او حقہ وجہ دہ ستاسو چہ خرچہ نہ کوئے یہ لڑ دے اللہ تعالیٰ کیں او خاص اللہ تعالیٰ

مِزَانُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ لَا يَسْتَوِي

میراث دے آسمانوں او دے زمین دے برابر نہ دی

مِنْكُمْ مَّنْ أَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ وَقَتْلِ

ستاسو نہ ہتھ غوک چہ خرچہ کریدے مخکین دے فتح نہ او جنگ لے کریدے

أُولَٰئِكَ أَعْظَمُ دَرَجَةً مِّنَ الَّذِينَ

دہہ کان دیر لوئے درجہ والادی دے ہتھہ کان نہ

أَنْفَقُوا مِنْ بَعْدُ وَقَتْلُوا وَكَذَٰلِكَ وَعَدَ اللَّهُ

چہ خرچہ لے کریدے روسختو او جنگ لے کریدے او ہر یو سورہ وعدہ کریدے اللہ تعالیٰ

الْحُسْنٰی وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ۝۱۰

خاستہ رجذت او اللہ تعالیٰ ستاسو یہ عملونو یا نہاے پورہ خبردارے دے

مذداد ویمہ وجہ دہ دوجو ہو دے ترغیب الی الانفاق نہ یہ ترقی سورہ یہ بیان کیں۔
یعنی کہ او مثلے شی چہ تاسو بالفرض اصلی مالکان دے اموالوئے لیکن ہول
بہ مزہ کیرے او مالو نہ بہ ہول اللہ تعالیٰ تہ پاتے کیری نو پکار دادی چہ
اوس لے دمرگ نہ وراتدے دے اللہ تعالیٰ یہ لڑ کیں خرچہ کرے۔

وَلِلَّهِ مِزَانُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ داسے یہ سورۃ العمران سنا کیں ہم شتہ۔
میراث یہ اصل کیں استحقاق بے عوضہ او بے تکلیفہ تہ ویلے کیری تواسا
دہ چہ داتول عالم بہ دے آسمانانو یوکل خالی شی او صرف اللہ تعالیٰ یہ باقی دی او
دہغہ سورہ یہ ذیل ہیج حق او تصرف نہ وی۔

لَا يَسْتَوِي مِنْكُمْ اے یہ دے کیں تفاوت دے درجاتو دے مجاہدیتو او دے انفاق کو و نکو
ذکر کوئی او دے دوارو درجو تہ یہ سورۃ واقعہ کیں اشارہ دہ چہ یو سابقون
دی او بل اصحاب الیمین دی او دا یہ صحابہ کرامو کیں ہم وڈ (پاتے یہ بل مخ)

مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا

خوک دے ہفتہ کس چہ قرض ورکری اللہ تعالیٰ تہ قرض خاشتہ (پہ اخلاص)

فَيُضَاعِفَهُ لَهُ وَلَهُ أَجْرٌ كَرِيمٌ ۝۱۱

تو زیات بہ کری ہفتہ (قرض) دہ لڑ اودہ لڑ ثواب دے عزت والد - پہ ہفتہ ورخ

خُک کہ چہ الفتح نہ مراد صلح حدیبیہ یا فتح مکہ دہ اودارنگ پہ روستو امت
کس ہم دا موجود دی خُک کہ چہ الفتح نہ عام فتحہ مراد کیدایشی یعنی پہ
یوملک کس چہ د توحید او اسلام فتح او غلبہ نہ دی راغلے او پہ دفعہ وخت
کس چہ خُک جہاد او اتفاق کوی نو هغوی غورہ دی د هغه چا تہ چہ روستو
د غلبہ تہ جہاد او اتفاق کوی۔ د لَا يَسْتَوِيْ مَقَابِلِ مَحْذُوْف دے یعنی
مَنْ لَمْ يَفْعَلْ كَذَاكَ يَا مَنْ الَّذِيْنَ اَتَّقَوْا اِه دے مقابل دے معنی
وَكَلَّا وَعَدَ اللّٰهُ الْحُسْنٰی اودا سے پہ سورۃ النساء ہو کس ذکر شویدی او پہ
حدیث د مسلم کس راغلے دی الْمُؤْمِنُ الْقَوِيُّ خَيْرٌ وَأَحَبُّ اِلَى اللّٰهِ مِنَ
الْمُؤْمِنِ الضَّعِيفِ وَفِي كُلِّ خَيْرٍ۔ اودا جملہ د دے د پارہ ذکر شوہ چہ د
دویم جانب دَم اودی او نکپے شی۔

سَلَد ادریمہ وجہ دہ د وجوہ د ترغیب الی الاتفاق نہ پہ ترقی سرہ۔ یعنی قرض
کپہ چہ مالونہ ستا ہمیشہ دی لیکن د قرض پہ طور سرہ لے ورکپہ دا مروّت
او انسانیت دے۔ قرض پہ اصل کس پریکولو تہ ویلے کیری۔ لیکن پہ عرف
کس مال ورکول بل چا تہ بغیر د عوض تہ د پارہ د دے چہ فائدہ تربتہ
واخلی ادبیا واپس ادا کریشی او پہ عرف د عربو کس ہرے نیکی کولو تہ ہم
ویلے کیری نو بنا پہ اول معنی عرفی سرہ صدقہ او اتفاق فی سبیل اللہ
تہ قرض مجازاً او ترغیباً ویلے کیدایشی خُک کہ دا د اللہ تعالیٰ د دین سرہ امداد
کول دی۔ قَرْضًا حَسَنًا۔ قرضی د قشیری تہ نقل کریدی چہ د قرض حسن
لش شرطونہ دی۔ اخلاص د نیت، طلب د رضا د اللہ تعالیٰ، د حلال
مال نہ، کرہ مال ورکول، مخکس د حال د خُتکدن تہ ورکول، پتہ ورکول،
احسان او اذی نہ کول، ورکپے شوے صدقہ لگہ کنٹرل۔ محبوب مال
ورکول، دیر قیمت والا ورکول، دا بول سبب د حسن دے پہ اتفاق کس۔

تَرَى الْبُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ يَسْعَىٰ نُورُهُمْ

چہ دینے پہ تہہ مؤمنان سری او مؤمنے زناتہ چہ منہ پہ وہی رتہا ددوی

بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ بُشْرَاكُمُ الْيَوْمَ

مخے د دوی تہہ او پہ تی طرفونہ د دوی کیں (دینے کپری پہ) زیرے ستاسو سن

جَنَّتْ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ

جنتونہ دی چہ بھیری پہ لندے د ہفتہ ولے . ہمیشہ پہ دی

فِيهَا ذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١٧﴾ يَوْمَ

پہ ہفتے کیں دا کامیابی لویہ دہ . پہ ہفتہ ورخ

فِيصْرُفًا لَّهٗ ضَعْفٌ دودہ چندہ وی بیاباب مفاعلہ دیارہ د مبالغہ دہ نو د ہفتہ دوچنداکولو انتہا معلومہ تہ دہ او مراد د دے ثواب پہ دیروچندو تو سرہ زیاتی ورکول دی لیکن ضمیر اولیٰ قرض تہ راجع کرو اشارہ دہ گویا چہ ہفتہ مال (قرض ورکے شوے) ولہ دیروکری نو د ہفتہ د وچ ثواب ہے ہم دیرشی . وَلَہٗ أَجْرٌ کَرِیْمٌ دا نورو ثوابونو تہ اشارہ دہ بغیر د صدقے ورکولونہ چہ د ہفتہ سرہ کرامت او عزت کول ہم دہ . مالا دا بشارت اخرویہ دے مؤمنانو اتفاق کوونکو تہ . یَوْمَ ظَرْفٍ مَّتَعْلَقٍ دے پہ ولہ اجر کریم پورے یا لفظ اذکر مقدر دے . تَرَى ہر ہفتہ چاتہ خطاب دے چہ لیدل پہ کولے شی پہ ورخ د قیامت کیں۔

نُورُهُمْ دا نور حقیقتاً پہ وی پہ سبب د ایمان او اتباع سنت او اتفاق فی سبیل اللہ سرہ او دا نور د ہفتہ نور تہ سیوا دے چہ ددوی پہ بخونو او لاسونو او خپیو بانہ لے بنکار پیری پہ سبب د ایمان او اودسونو کولو سرہ۔

بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ دا دواہہ طرفونہ د نیک بختو دیارہ خاص دی دوی تہ پہ دے طرف نہ پہ بنی لاسونو کیں علانہ ہم ورکیدیشی نورنہا پہ ہم پکا دواہہ طرفونو کیں وی . خطیب او رازی ویلے دی چہ د ایمان او عمل صالح پہ سبب سرہ رتہا پہ ہفتہ طرف تہ دوی او د اتفاق د وچ تہ پہ رتہا پہ بنی طرف پاند دوی حکم اتفاق ہے پہ بنی لاس سرہ کرے دے د سنت مطابق . پہ دے معنی سرہ یا پہ ایمانکم کیں پہ معنی د عن سرہ دہ او د ضحاک تہ رپاے پہ بل مخ

يَقُولُ الْمُنْفِقُونَ وَالْمُنْفِقَتُ لَكِزِينَ

چہ وائی بہ منافقان سری او منافقات زنانہ ہفہ کسانو تہ چہ

اَمْشُوا اَنْظُرُوا نَأْتِقْتَبِسُ مِنْ نُوْرِكُمْ قِيلَ

ایمانیہ زورے دے انتظار اوکریے زموں چہ واخو موہو ستاسو ز رشرانہ او بہ وٹیلی شی

اَرْجِعُوا وَاَرْآكُمْ فَالْتَمِسُوا نُوْرًا فَضُرِبَ

او گرشے واپس شاکانو ستاسو تہ نو اولتوے رشرانہ نو جور بہ شی

بَيْنَهُمْ بِسُوْرَةٍ اَبَابُ بَاطِنَةٍ فِيْهِ الرِّحْمَةُ

د دوی پہ مینہ کنیں یو دیوال چہ دھتہ بہ دروازہ وی دتہ بہ پہ ہفت کنیں رحمت وی

وَظَاهِرَةٌ مِنْ قِبَلِهِ الْعَذَابُ ۝۱۳ يُنَادُوْنَهُمْ

او د بھر د طرق دھتہ بہ عذاب وی - اوازوتہ بہ کوی هغوی تہ

روایت دے چہ یا پہ معنی د فی سرہ دہ او دا خبر مقدم دے او مبتدا ہے پتہ دہ یعنی د فی ایمانہم کتب اعمالہم۔ رد دوی پہ شی رسو نو کنیں علماے وی اور نہا بہ صرف حق طرف تہ وی، واللہ اعلم) او داسے پہ سورۃ تحریم ہے کنیں دی۔ بشرکم الیوم مرجعناک، یقال لہم پہ اول کنیں دخول لفظ د جنات تکنیں پتہ مراد دے یا دا جملہ حالیہ دہ پہ تقدیر د یبشرون سرہ۔

سک دا تخویف اخروی دے منافقینو تہ دا ہفہ خلق دی چہ ہسے دعوے د ایمان ہے کولے او حقیقت کنیں ایمان تہ وؤ او انفاق ہے ہم تہ کوؤ بلکہ بخل ہے کوؤ او نور خلقوتہ ہے ہم پہ بخل سرہ امر کوؤ۔ یوم بدل دے تکنیں یوم تہ یا اذکر مقدار دے یا متعلق دے پہ القوز العظیم پورے۔

اَنْظُرُوْا پہ معنی د نظر کولو پہ نظر د شفقت سرہ دے یا پہ معنی د انتظار کولو دے۔ تفتیس اقتباس د بے شوے رنہا تہ خان دیارہ لیت یلول ہمراد تربتہ رنہا حاصلول دی۔ او پدید کنیں دوہ قولوتہ د مفسرینو دی اول قول دا چہ منافقانولہ بہ ہم خہ نور ورکریے شی او بیابہ مرکریے شی دویم قول دا چہ دوی لہ نور نیشہ صرف امید ہے دادے چہ د مؤمنانولہ نور سرہ

فَدْيَاهُ وَلَا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مَوَالِكُمُ النَّارِ

ہیج جرمانہ او نہ دہخہ کسانو نہ چہ کفریے کرے دے غائے دورتلو ستاسو اور دے

هِيَ مَوَالِكُمْ وَبَشَرُ الْبَصِيرِ ۝ اَلَمْ يَأْنِ

ہخہ ستاسو سرکہ لایق دے او بد بخائے دورتلو دے دا اور - آیا وخت نہ دے نوزے شے

لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ

مؤمنانو نہ چہ عاجزی او کبری زبونہ دے دوی

لِذِكْرِ اللَّهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ وَلَا يَكُونُوا

دے اللہ تعالیٰ یاداشت نہ او ہخہ حق نہ چہ نازل شوے دے او چہ نشی دوی

چہ دوی ختم شے نو تاسو بہ بیا کفر بیکارہ کرے لکہ سورہ توبہ ۹۸۔ ۹۹۔ اودارنگ
پہ توبہ کولو سورہ روستو والے کول ہم تربص دے۔ دریم دَارْتَبْتُمْ يَتُوحِدُ
او صداقت دے رسول او بعث بعد الموت او پہ وعدہ دے اللہ تعالیٰ کیں تاسو شکونہ
کوئے۔ خلو رم وَغَرَّتْكُمُ الْأَمَانَةُ بِدَلِيلِهِ مَسْئَلُهُ اَوْ خَيْرُهُ چہ ناکارہ ملایانو
او پیرانو دکان نہ جو پے کریدی اودارنگ او کدہ امیدونہ او ارمانونہ پہ
دے سرہ تاسو دھوکہ شویوئے او پہ دے وجہ سرہ مو پہ توحید اورسالت
پاندے پہ زہ کیں یقین نہ کوو۔ حَتَّىٰ جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ دَاغِيَهُ دے دَخْلُورِ
وارو حالتونو او اَمْرُ اللَّهِ نہ مراد مرگ او قیامت دے۔ يَنْحُمُ وَيُغْرِكُمْ بِاللَّهِ الْعُورِ
داسبب دے دَمَخْشَن تُولُوا وَاَصَافُو دَارَهُ دے دے وجہ نہیے روستو مستقل
ذکر کرو او دے تفسیر پہ سورہ لقمان ۳۳ او سورہ فاطر ۳۷ کیں
تیر شویدے۔

هَلْ دَاخِلُوقِ اخْرُوى دے اودا داخل دے لا تداءے دَقُول دَمُومنانونہ منافقانو
تہ یا دا قول دے اللہ تعالیٰ یا دَمَلَا تَكُو دے دوی تہ۔

فَدْيَاهُ ۝ هِيَ قَسَمُ فِدَايِهِ نَهْ يَهْ مَالُ او تَهْ يَهْ نَفْسُ سورہ او تَهْ يَهْ لِكِ مَالُ او تَهْ يَهْ
نہیر مال سورہ۔ او پہ دے کیں دے دوی امید قطع کول دی دَفِجَات نہ۔ مَوَالِكُمْ يَهْ
معنی داولی سورہ دے یا پہ معنی دَمَدکار دے پہ طریقہ دے تَهْکَم سورہ یا پہ معنی
دَمَتُولی دے معنی اللہ تعالیٰ پہ ددوی عذاب اورد تہ اوسپاری او ہخہ پہ ددوی عذاب متولی شے۔

كَالَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلُ قَطًا

پشمان دھو کسانو چہ کتاب و رکھے شوے دے دے تہ ممکن نو اوکھہ شوہ

عَلَيْهِمْ الْأَمْدُ فَكُنْتُ قَلْبُ بِهِمْ وَكَثِيرٌ

پہ دوی باندے مودہ نو سخت شول زہوتہ ددوی او دیر

مِنْهُمْ فَيَسْقُون ۱۴ اَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَرِي

ددوی تہ پورہ نافرمان دی - پوہہ شے چہ یقینا اللہ تعالیٰ توتائے کوی

لہ پہ دے ایت کین زجر دے متافقانو تہ روستو د تخویف تہ۔ لِّلَّذِينَ آمَنُوا هَذِهِ
کسان چہ پہ ژپہ باندے د ایمان دعوے کوی او اتفاق فی سبیل اللہ ہم تہ کوی۔
او دارنگ ہغہ مؤمنان پہ دے کین داخل دی چہ پہ کتاہو نو کین اختہ دی
او تو بہ کولو او قران ادریدلو تہ التفات تہ کوی۔ او کوم روایت چہ ابن مسعود
رضی اللہ عنہ تہ نقل دے چہ دا خطاب مونہ (صحابو) تہ دے نو دایے د وجہ
د تواضع او د انکسار تہ ویلے دی کتاہ صحابہ کرامو خشوع تہ دہ پر بخود لے او زہد
تے سخت شوے تہ دی لکھ چہ نور تصوص او تاریخ د صحابو د هغوی پہ محبت
د قران او یہ خشوع باندے دلالت کوی لک۔ سورۃ زمر سلا کین۔

أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ مُرَاد دَخْشُوع تہ پہ قران کریم سرہ زہہ مطمئن کیدل
او د ایمان زیاتیدل او ویریدل او نرم کیدل او ژپا کول او پہ اندامونو کین
تابع داری پیدا کیدل دی حکہ چہ خشوع د زہہ سرہ خشوع د تلو اندامونو
لہ زمہ دہ۔ لِيَذْكُرَ اللَّهُ مَا تَزَلَّ مِنَ الْحَقِّ دواہو تہ مراد قران کریم دے لیکن
پہ اول لفظ کین اشارہ دہ مسائلو د ایمان او د عقیدے تہ او پہ دویم لفظ کین
اتفاق فی سبیل اللہ او نور و عملونو تہ چہ قران کین نازل کپے شویدی۔

وَلَا يَكُونُوا اِه عطف دے پہ تخشع باندے پہ حالت د نصب کین دے
او وجہ د ترتیب تے دادہ چہ خشوع د زہہ مانع دے د مشابہت د یہود
اونصاری سرہ او د قسوة د قلب تہ۔ یا دا مستقلہ تھی دہ ابن کثیر لیکلے دی
چہ پہ دے کین منع دہ د مؤمنانو د تشبیہ د کتابیانو سرہ چہ ہر کلاہ پ ہغوی
باندے عمر د یر تیر شو او کتاب د اللہ تعالیٰ تے بدل کرو او پہ ہغے باندے
دُنیا گتہ او کتاب د اللہ تے شاتہ او غور و خور او پہ رپائے پہ بل مخ)

الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْآيَاتِ

زمکہ روستو د اوچیدلو د هغه نه . یقیناً یشکاره بیان کړېدی موږ. تاسو ته آیاتو ته

لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿۱۷﴾ إِنَّ الْمُسْـٰدِقِينَ

د دے د پاره چه د عقل نه کاروا ځل . یقیناً تصدیق کوونکی سړی

وَالْمُسْـٰدِقَاتِ وَأَقْرَضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا

او تصدیق کوونکې زنانه او چا قرض ورکوی الله تعالی ته قرضه په اخلاص سره

يُضَعِفْ لَهُمْ وَلَهُمْ أَجْرٌ كَرِيمٌ ﴿۱۸﴾

زیات کیدم شې ردا قرض د پاره د دوی او دوی د پاره ثواب عزت مند دے .

مختلفو اړاو او اقوالو پسے تابع شول او تقلید یې شورو کړو او ملایان او پیران یې ارباب او گنډل نو په زړو نو د هغوی کښ قسوة پیدا شو. نو ته وعظ قبولی او نه په وعدا او وعید سره د هغوی زړو نو کښ نرمی راغی. فَكُلَّ عَلَیْهِمُ الرَّمَدُ مراد داچه په غفلت کښ د یروخت تیر شو او دوی ته هیڅ عذاب رانغی بلکه تعبتو ته د دنیا ورته دیر حاصلیدل. وَكَثُرَ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ یعنی قسوة د قلب په ټولو کښ پیدا شو لیکن لږ کسانو بیا توبه اویستله یا د کفر نه یې ځان بچ او ساتلو او د یرو کفر او کړو تردے پورے چه قرآن او اخری رسول نه یې انکار او کړو یعنی د فسق نه مراد کفر کول دی.

کله په دے کښ ترغیب دے قرآن ته په طریقه د مثال سره یعنی څرنگه چه الله تعالی اوچه زمکه کښ تازگی پیدا کوی په باران سره نو دارنگ سخت زړو نو لره هم نرموی په قرآن سره کله چه د هغوی هدایت او غواړی .

الآیَاتِ نه مراد قرآن دے . دارنگ دا آیت تخویف دے یعنی لکه چه الله تعالی زمکه تازه کولے شی دارنگ په تاسو روستو د مرگ نه دوباره ژوندی کړی او د قسوة قلب سزا به درکړی او الآیَاتِ نه مراد دلیلونه د یعت بعد الموت دی . روستو د زجر او تخویف نه بخلاؤ ته . بشارت او ترغیب دے اتفاق کوونکو ته الْمُسْـٰدِقِينَ اه د تاکید د پاره صیغه مذکر او مؤنث دواړه ذکر دی دارنگ تعبیر د تصدیق او د قرض دواړه د پاره د ترغیب دی په اول تعبیر کښ اشارده

وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ أُولَٰئِكَ

او وہ کسان جنہ ایمان آئے ہادہ دے پہ اللہ تعالیٰ او یہ رسولوں کو دھتہ ہاندے دھتہ کسان

هُمْ الصِّدِّيقُونَ وَالشُّهَدَاءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ

دوی صدیقین دی او شہداء دی پہ نیز دُرب د دوی

لَهُمْ أَجْرُهُمْ وَتُورُهُمْ وَالَّذِينَ كَفَرُوا

دوی دپارہ ثواب د دوی دے او رتہا د دوی دہ او دھتہ کسان چہ کفر آئے کرے دے

وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ

اور دھتہ گنہی آیاتونہ ذموتہ دھتہ کسان جہنم والہ دی ۔

تقرکولو مسکینا نو فقراؤ تہ او پہ دویم تعبیرکنیں اشارہ دہ لحاظ کولو د اللہ تعالیٰ تہ
بغیر د ریا او سمعہ وغیرہ تہ دارنگ اول کنیں اشارہ دہ زکوٰۃ او تورو واجبات او تقویٰ
خیراتو تہ او پہ دویم کنیں اشارہ دہ اتفاق پہ لارہ دعوت او د اشاعت د دین کنیں
او جہاد او قتال د پارہ ۔

سورہ مؤمناتو یو قسم ذکر شو چہ ہغوی تہ صالحین ویلے کیری تو پہ دے ایت
کنیں باقی نور اقسام د اہل ایمان ذکر کوی، رسل، صدیقون، شہداء، او د دوی
د پارہ بشارت ذکر کوی او د اقسام د سعداؤ دی او بیاضقیاء ہم ذکر کوی او د ہغوی
د پارہ تحویف اخروی۔ الصِّدِّيقُونَ صدیق مبالغہ دہ پہ صدق او پہ تصدیق
کولو کنیں او ابن قیم پہ طریق الہجرتین کنیں پہ مضمون د طبقات د انسانانو کنیں
لیکلے دی چہ مرتبہ د نبوت پسے مرتبہ د صدیقیت دہ او دوی ربانیون او
راسخون فی العلم دی او واسطے دی پہ میخ د رسول او د امت د ہعہ کنیں او
دوی دعوت کوونکی دی طریقہ د رسول صلی اللہ علیہ وسلم تہ او د مجاہد
نہ روایت دے چہ ہر مؤمن باللہ والرسل صدیق دے نو دا پہ عامہ معنی
سورہ مراد دے ۔

وَالشُّهَدَاءُ ۔ ع شہادت کوونکی، پہ توحید اور رسالت سورہ ۔ ع شہادت کوونکی
پہ ورخ د قیامت پہ خلقو ہاندے پہ دعوت او تبلیغ سورہ ۔ ع دعوت او بیان
کوونکی پہ دنیا کنیں ۔ او قتل کرے شوی فی سبیل اللہ ۔ (پاتے پہ بل مخ)

اعلموا انما الحيوۃ الدنیا لعب و لهو و

پوہہ شے یقیناً دوست دنیوی لو ہے او مشغلہ دہ او

زینۃ و تفاخر بینکم و تگاثر فی الاموال

دول دے او لوٹی کول دی یہ مینج خیل کین او سیالی د پیرو مالوتو

وال اولاد کمثل غیث اعجب الکفار نباتۃ

او د اولاد دہ (د دے مثال) پشان د حال د فائدہ مند یاران د چہ خوشحالہ کری زمیندار اولادہ بو تی د ہفت

ثم یرہب فترہ مصفرًا ثم یرکون

بیا اوچ شی نو تہ وینے ہفتہ زیو بیا شی

حطامًا و فی الآخرۃ عذاب شدید

درے ذرے او یہ آخرت کین عذاب سخت دے

یہ دے کین داتول احتمالات جائز دی۔

فائدہ :- یہ دے کین د سلف مفسرینونہ د وہ قولونہ نقل کرے شویہی اول دا
چہ والشہداء معطوف دے پہ الصدیقون باندے یعنی ہر مؤمن صدیق او
شہید دے لکھ چہ داسے قول د مجاہدانہ روایت دے پتا پہ دے توجیہ
باندے چہ شہداء کین درے اولے معانے چلید لے شی لیکن خلورمہ معنی
مناسب تہ دہ دویم قول دادے چہ والشہداء د سر نہ کلام دے او مبتداء دہ
اولہم اجرہم د دے خبر دے بنا پہ دے باندے د شہداء خلور وارہ معانے
مراد کید لے شی او مقصد پہ کلام کین اقسام او مرتبے د مؤمنانہ ذکر کول دی۔
عند ربہم د شہدانہ چہ اولہ معنی یا دریمہ معنی مراد شی نو د عند تہ مراد
حکم د رب دے یعنی حکم پہ دنیا کین ، او چہ د شہداء دویمہ معنی مراد شی
نو عند تہ مراد ورخ د قیامت دہ او کہ د شہداء تہ خلورمہ معنی مراد شی
نو د عند تہ مراد نزدیکت دے رب تہ او جدت مراد دے۔

والذین کفروا یہ دے کین ذکر د اشیاء دے د پارہ د تقابل او دوی تہ
تخویف دے۔

او بخشش دے دَ طرفِ دَ اللہ تعالیٰ تہ او رضا دَ حقہ تہ او تہ دے دوش

دنیوی مگر سامان دھوکہ ور کو دینکے - وراثتے شیڈ ڈیو پل تہ

وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا فِيهِ دَعْوَاهُ كَيْسَ دَمَاقِيلَ دِپَارَہ سَبَبِ دُکَر کوی یعنی
محبت دَخِیزو نو دُنْیَا اِنْسَان لَرہ یہ دھوکہ کیں و اچوی (پاتے یہ یل مخ)

إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا

مغفرتش دے رب ستاسو ته او جنت ته چه وسعت د هغه

كَعَرْضِ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أُعِدَّتْ

پشان د وسعت د اسمانون او د زمک دے تیار کرے شویدے

لِلَّذِينَ آمَنُوا بِاللهِ وَرُسُلِهِ ذَٰلِكَ

هغه چالوہ چه ایمان راوری په الله تعالیٰ او په رسولانو د هغه باندے دا

فَضْلُ اللهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَاءُ وَاللهُ

فضل د الله تعالیٰ دے ورکوی ټی هغه چاته چه اوغواړی او الله تعالیٰ

ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ۝ مَّا أَصَابَ مِنْ مُّصِيبَةٍ

خاوند د لوڼے فضل دے . ته رسیدی هیچ مصیبت

نودغه تیرشوی حالت (پنځه) د هغه نه پیدا شی. أَتَجِبَ الْكَفَّارَ غُورِه داده چه مراد د دے نه کافران دی ځکه چه اعجاب تکبر ته ویلے کیږی او د دنیا په خیزونو باندے تکبر کول د کافرانو کار دے .

سُورَةُ تَزْهِيْدٍ فِي الدُّنْيَا ته ترغیب الی الْآخِرَةِ دے یعنی د دُنْیَا د ژوند او د مال په ذریعہ مغفرتہ او جنت او ګټے په اتفاق فی سبیل الله سره .

إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ د ذکر د مسبب مراد د دے نه سبب دے هغه ځان. مچ کول دی د غرور د دنیا نه او توبه کول دی . وَجَنَّةٍ اَوّل مغفرتہ د ګناه دے نو ورپسے دخول د جنت دے ځکه ټی په دے ترتیب سره ذکر کړو . عَرْضُهَا عرض مقابل د طول وی او عادت داده چه عرض کم وی د طول ته چه هر کله د عرض اندازه د اسمانونو او زمکے پشان ده نو د طول خوا اندازه ته معلومیږی یا عرض په معنی د صرف وسعت دے . او دایو جنتی د جنت اندازه ده دا قول قرطبی ذکر کړے دے .

كَعَرْضِ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ د مقدر نه مراد جنس دے یعنی ټول اسمانون ته او زمکے چه د یو بل سره پیوست کړے شی او یو تختہ تریته جوړه کړے شی .

فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي أَنْفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَابٍ مِّنْ

پہ ذمہ کیں او نہ یہ خانو نو ستا سو کیں مگر ہجہ د پہ تقدیر لیکو کیں

قَبْلِ أَنْ تَبْرَأَهُمُ إِنِّ ذَلِكُمْ عَلَى اللَّهِ

مخکین د موجود کو لو د ہجہ نہ یقیناً دا یہ اللہ باندے

أَعْدَاتُ الَّذِينَ آمَنُوا ۝۱۱ یہ دے کیں د اللہ د رحمت لوٹے امید دے اشارہ دہ
چہ د ایمان سرہ یے پل قید نہ دے لگو لے یعنی یہ صرف ایمان سرہ دا جنت
حاصلیری۔ ہاں د عذاب ذکر و سرہ نیستہ ہجہ د اللہ تعالیٰ خوشہ دہ چہ کنہکار
مؤمن لہ سزا و رکوی او کہ نہ و رکوی خو جنت بہ و رکوی۔

ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ ۝۱۲ دا دلیل دے چہ جنت پہ فضل او رحمت د اللہ تعالیٰ سرہ
حاصلیری۔ ہاں ایمان او عمل صالح اللہ تعالیٰ بیکارہ سبب گر خولے دے۔
فایۃ :- دا سے ایت یہ سورۃ العنبران ۳۳ کیں تیر شوے دے لیکن فرق یے
پہ درے طریقو سرہ دے۔

اول دا چہ ہلتہ سارعوا و دوا دلتہ سابقوا دے۔

دویم دا چہ ہلتہ السموات و الارض پہ جمع سرہ بغیر د حرف تشبیہ نہ ذکر
دی او دلتہ مفرد سرہ د کاف تشبیہی نہ ذکر دے۔

دریم دا چہ متقیان و ذکر دے او دلتہ مؤمنان ذکر دی۔ وجہ د فرق دا دہ
چہ سارعوا دلالت کوی چہ یہ مرتبہ کیں برا پردی لیکن د یوبل سرہ و یہ
کارو نو د خیر کیں جلتی او کپی او سابقوا دلالت کوی چہ د دوی پہ مرتبہ
کیں د یوبل سرہ مسابقت او فرق دے او دارنگ مسابقت پنادے پہ
مسارعت باندے چہ جلتی د یوبل نہ کوی نہ ہلہ مخکین کیدے شی۔

نو یہ سورۃ العنبران کیں د متقیان و حال ذکر کو لو او ہغوی کامل مؤمنان دی
نو ہغوی پہ مرتبہ د تقویٰ کیں یوبل سرہ برا پردی نو د ہغوی سرہ لفظ
د مسارعت مناسب دے دارنگ د ہغوی پہ بشارت کیں د تاکید د وجہ
نہ ہوا بلفظ جمع ذکر کرو بغیر د حرف د تشبیہ نہ او پہ دے ایت کیں د
عام و مؤمنان و ذکر دے چہ د ہغوی پہ مراتب و کیں فرق دے نو د دوی
سرہ د مسابقت تعبیر مناسب دے (واللہ اعلم)۔

یَسِيرٌ ۷۲ لِّكَيْلًا تَأْسَوْا عَلَىٰ مَا فَاتَكُمْ

اسان دے۔ (ردا عقیدہ) دے دے دیا رہ دہ چہ غزن نہ شے پہ ہخہ نعمت چہ قوت شی ستاسو نہ

وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَاكُمْ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ

اولوی او مکرے یہ ہخہ نعمت چہ در کربیا ستاسو نہ او اللہ تعالیٰ نہ خوشی

۷۲ پہ دے ایت کنس پنجمہ وجہ د ترغیب الی الہ اتفاق دہ پہ طریقہ د دفع کولو د وہم سرہ یعنی کہ خوک وہم او کپی چہ مالو نہ خرچ کول پکار نہ دی بلکہ مصیبتو نو د دفع کولو د پارہ مالو نہ ساتل پکار دی نو پہ دے ایت کنس جواب کوی چہ مصیبتو نہ د مخکنس نہ پہ تقدیر کنس مقرر دی ہخہ پہ مالو نہ سرہ نشی دفع کیدلے۔

اودارنگ چہ تیرشوی ایت کنس امر او شویہ ساقوا سرہ نو وہم رائے چہ پہ دے مسابقت کنس تکلیفو نہ راسخی نو دے نہ خان ساتل پکار دی ؟ جواب دا دے چہ تقدیر کنس مقرر وی نو ہخہ پہ ضرور واقع کیری۔

فِي الْأَرْضِ قَطْعٌ، وَيَأْ، كِرَاتِي، سِيلًا يُونَهُ، زَلْزَلَةٌ، فَصْلُوته خرابیدل وغیرہ وَلَا فِي أَنْفُسِكُمْ مَرْضُوته، فَقِيرِي، اَوْلَاد مِرَّة کیدل، تَنَكْسِيَا دُثُوْتَا وغیرہ۔ اَلَا فِي كِتَابٍ دَا دِلِيل دے چہ تقدیر صرف علم د اللہ تعالیٰ نہ عبارت نہ دے بلکہ ورسرہ لیکل دی پہ لوح محفوظ کنس۔ او پہ تعبیر د کتابت سرہ پہ دیر ایا تو نو کنس ذکر دے لکہ پہ سورة الحمران سکا سورة نو یہ ساہ سورة مجادلہ ۷۲ سورة حشر ۷۳ سورة مائده ۷۴ سورة انعام ۷۵ او تور دیر ایا تو نہ دی او احادیث ہم پہ دے باب کنس دیر دی نو خوک چہ د تقدیر نہ انکار کوی یا کتابت د تقدیر نہ متی بلکہ صرف علم د اللہ تعالیٰ متی دواہ پہ باطلہ عقیدہ کنس مبتلا دی اگرچہ پہ دواہ کنس فرق شتہ دے۔

مِنْ قَبْلِ أَنْ تَبْرَأَ هَا ضَمِير مَصِيبَتِ تَه رَاجِع دے یازمکے او نفسو تو تہ راجع دے اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرٌ پہ دے سرہ ہخہ وہم دفع کوی چہ اللہ تعالیٰ پہ راتلو کی حال تو باندے خہ رنگ علم لری اودارنگ دا بے شمارہ خیزو نہ ئے خرنکے اولیکل پہ دے جملہ سرہ ئے جواب او کپی چہ د اللہ تعالیٰ علم او قدرت پہ نسبت دا پل اسان دی، دا پہ مخلوق باندے قیاس کول جائز نہ دی

أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا

رالیجی دی موتی رسولان خیل پہ بیکارہ حکمو نو سورہ او نازل کییدی موتی

مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ

دوی د منگرتیا دیارہ کتابونہ او د تللو خیز دیارہ دے چہ اودریدی

النَّاسُ بِالْقِسْطِ وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ

خلق پہ انصاف سورہ او پیدا کییدہ موتی پہ اسانی تدبیرو نو سورہ او سہن چپ ہوکتی

بِأَنسٍ شَدِيدٍ وَمَنْفَعٍ لِلنَّاسِ وَلِيَعْلَمَ

سامان جنگ سخت دے او توری تفع دی خلقو لہر او دے دیارہ چہ بیکارہ کی

اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ وَرُسُلَهُ بِالْغَيْبِ

اللہ تعالیٰ حقہ چا لہر چہ مدد کو دی حقہ او د رسولانو د حقہ سورہ سورہ د تہ لیدلو تہ

إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ ۝ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا

یقینا اللہ تعالیٰ قوت والا تور اور دے . او یقینا لیدلی دی موتی

يَبْخُلُونَ دَاعَامَ دے بخل کول پہ علم او پہ مال او پہ ایمان کن پولو تہ شامل دے بلکہ

ابن کثیر ویلے دی چہ ہر فعل د منکر تہ شامل دے . وَيَا مُرُودُنَ النَّاسُ بِالْبُخْلِ

یعنی پخیلہ ہم گمراہ دے او تو رخلق ہم گمراہی تہ یلی ضال او مضل دے بلکہ

سورۃ منافقون سیک کن راسی . وَمَنْ يَتَوَلَّ دَا اِعْرَاضُ کول دی دایمان تہ او د

اتفاق فی سبیل اللہ تہ او دایمان یا التقدير تہ دے پولو تہ شامل دے .

۵۵ دے ایت تہ تر آخر د سورت پورے دویم باب دے خلاصہ دے دادہ

چہ پدیکن ترغیب دے جہاد تہ پہ طریقہ د دعوت بالکتاب او پہ قتال د استعمال د حدید سورہ او د وارو فائدے ذکر کرے دی بیا دلیل نقلی دے

د نوح او ابراہیم او عیسیٰ علیہم السلام تہ چہ دے پولو د حقہ طریقہ وہ

بیا زجر دے پہ بداعت د رہبانیت سورہ . بیا ترغیب دے کتابیانو تہ پہ

ایمان راو پلو پہ آخری رسول یا ندا دے پہ حصول د دوچند اجراو پہ حصول

د فضل د اللہ تعالیٰ سورہ .

نُوحًا وَابْرَاهِيمَ وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِمَا

نوح علیه السلام او ابراهیم علیہ السلام او ورکرل مونو په اولاد د دوی کښ

په دے (۷۵) کښ د اتفاق نه روستو جهاد ته اشاره کوی او دارنگ په دے کښ مدافعت د هغه کسانو مقصد دے چه هغوی یا مروون الناس یا بخل سره موصوف دی۔ يَا أَيُّهَا النَّاسُ د لفظ بشکاره احکام د عقیدے او دلیلو ته او معجزاتو ته شامل دے وَأَنْزَلْنَا لَهُمُ الْكِتَابَ کتاب راسم جنس دے دیرو کتابو ته اشاره ده او مَعَهُمُ كِتَابٌ اشاره ده چه په هر رسول باندے اگرچه کتاب نه وؤ نازل کړے شوے لیکن مخکنے کتاب به ورسره وؤ لکه تورات نازل کړے شو وؤ په موسی علیه السلام باندے لیکن د هغه نه روستو تر عیسی علیه السلام پورے دغه کتاب نور ورسره وؤ۔ وَالْمِيزَانَ د اعطف د صفت دے په صفت باندے یعنی هغه کتاب میزان وؤ د یاره د فرق د حق او باطل یا مراد د دے نه حکم دے په عدل سره او ابن کثیر ویلے دی چه مراد په دے سره هغه دے چه صحیح عقولونه په هغه باندے شهادت کوی۔ یا مراد د دے نه هغه شرایع دی چه په سنت د انبیاء و سره بشکاره شویدی۔

لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ۔ حاصل دا چه رسولانو اول دعوت کوؤ خلقوته په کتاب او په سنت سره د دے د یاره چه خلق په دین د توحید او د اسلام باندے پاڅه او دریږی۔ وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ مناسبت د مخکښ جملے سره دادے چه اول خو دعوت دے په کتاب او سنت سره او ورپسے قتال کول دی په استعمال د الْحَدِيدِ او سپنه سره۔ د دے وچ نه اوله قائده د دے په په فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ سره ذکر کړه مراد ترینه الْبَاسُ د جنگ جوړول دی په هره زمانه کښ چه څومره اسباب د جنگ دی نو د او سپنه نه جوړیږی او دے ترتیب ته ابن کثیر هم په تفسیر کښ اشاره کړیده۔

قائده: د لفظ د انزال په اصل کښ په معنی د راکوځولو سره دے لیکن دلته مراد پیدا کول دی په اسمانی تدبیرونو سره ځکه چه د بارانونو په ذریع الله تعالی په زمکه او غرونو کښ معدنیات پیدا کوی او او سپنه هم د معدنیاتو نه ده۔ او په کومو روایتونو کښ چه راغلے دی چه او سپنه ادم علیه السلام د خپل ځان سره د اسمان نه را کوزه کړے وه نو قاسمی په (پاتے په بل مخ)

النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ فَمِنْهُمْ مُهْتَدٍ وَكَثِيرٌ

پیغمبری او کتابیونہ نو بعض د دوی تہ ہدایت موندونکی دی او ډیو

مِنْهُمْ فَسِقُونَ ﴿۲۷﴾ ثُمَّ قَفَّيْنَا عَلَىٰ آثَارِهِمُ

د دوی تہ پوره نا فرماں دی بیا پرله پسے اولیول مونږ د دوی تہ روستو

بِرُسُلِنَا وَقَفَّيْنَا بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ

رسولان زمونږ او په دوی پسے اولیرلو مونږو عیسیٰ خوئے د مریم

وَاتَيْنَاهُ الْإِنجِيلَ وَجَعَلْنَا فِي قُلُوبِ

او ورکړو مونږ هغه تہ . انجیل او واچوله مونږ په ذرو تہ

تفسیر کین ذکر کړی دی چه دا دروغ او حدیث موضوعی دے . وَمَنَافِعُ النَّاسِ بِهِ دے کین ډیرو خیزو تہ اشاره ده چه په انسانی ژوند کین پکار یږی تیر ، توخت ، اړه چاره چاقو ، پاله ، نورے مشینرے وغیره . وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ مَن يَنْصُرُهُ وَرُسُلَهُ عطف دے په معنی د قیام پائس وَمَنَافِعُ باندے تقدیر د عبارت داسے دے یَسْتَعْمِلُهُ النَّاسُ فِي الْحَرْبِ وَيَسْتَنْفِعُوا بِهِ وَلِيَعْلَمَ اِه . یعنی چه په اوسپنه سره جهاد او کړی نو الله تعالی به امداد او کړی . یا عطف دے په لِقَوْمَ النَّاسِ باندے یَنْصُرُهُ کین اشاره ده جهاد کولو تہ د پاره د توحید او د سنت د رسولانو .

بِالْغَيْبِ یعنی الله تعالی او رسولان یے لیدلے تہ دی او د هغوی د پاره جهاد کوی یا غیب په معنی د اخلاص د زړه سره دے . اِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ په کین اشاره ده نصرت او مدد د الله تعالی تہ .

لَا د اجمال نه روستو تفصیل دے او دا دواړه یے خاص ذکر کړل حکم چه دعوت په طریقه د رد د مشرکانو سره او جهاد د وخت د نوح علیه السلام نه شورو دے او د دوی په اولاد کین پیغمبران راغلے دی . یعنی نوح علیه السلام دویم ابو البشر دے او ابراهیم علیه السلام خوا ابو الانبیاء والرسول دے د دے وچ نه سورة عنکبوت ۷۷ کین صرف د دے ذکر شوی دے .

فَمِنْهُمْ ضَمِيرٌ ذَلِيلٌ تہ راجع دے او په دے کین اشاره ده چه دوی دعوت جاری او ساتلو لیکن بعضو کسانو د هغوی دعوت او متلو او بعضو انکار او کړو .

الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ رَافِقَةً وَرَحْمَةً وَرَهْبَانِيَّةً

دھقہ چاکیں چہ ددہ تا بعداران وڈ نری پہ یوبل یاتدے اورحم کول او پہ کوڈنو کیں کینا ستل

ابْتَدَعُوَهَا مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ إِلَّا ابْتِغَاءَ

چہ نوے جو پہ کرہ دوی دا طریقہ تہ وہ فرض کر دمو پہ دوی یاتدے مگر استول

رِضْوَانِ اللَّهِ فَمَا رَعَوْهَا حَقَّ رِعَايَتِهَا

د رضا د اللہ تعالیٰ نو دوی لحاظ اونکرو دھقہ پورہ لحاظ د ہقہ

فَاتَيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا مِنْهُمْ أَجْرَهُمْ

تو ورکرو موتی ہقہ کسا تو تہ چہ ایمان پئے راویسے وو ددوی تہ ثواب د ہغوی

وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَيَسْقُونُ ﴿٣٥﴾ يَأْيُهَا الَّذِينَ

او دیر د دوی تہ وڈ پورہ نا فرمان اے ایمان

۳۵ دا ایت ہم د مخکین تفصیل سرہ متعلق دے قَقِينًا دَا دَقَقَانَهُ مَاخُود دے روستو والے پہ یوبل پسے باندے دلالت کوی رَعَالِی الثَّارِہُمْ اشارہ دہ چہ دین دہلو یو دے او ہقہ دین تہ ہولو دعوت کوڈ او اخری پہ ہولو کیں رزموتی د نبی صلی اللہ علیہ وسلم نہ مخکین عیسیٰ علیہ السلام دے ہقہ ہم د ابراہیم علیہ السلام پہ اولاد کیں د طرف د مور تہ وو اوڈ دے تخصیص پئے پہ دے وجہ سرہ کرے دے چہ دہ دعوت او مجاہدہ پہ دیر محنت سرہ کرے وہ۔

وَجَعَلْنَا فِي قُلُوبِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ رَافِقَةً وَرَحْمَةً وَرَهْبَانِيَّةً اہ پہ دے کیں اشارہ دہ درے فریقو د نصاریٰ تہ لکھ چہ حدیث د ابن مسعود رضی اللہ عنہ کیں رافعہ دی حاصل د مضمون پئے دا دے چہ روستو د رفح د عیسیٰ علیہ السلام نہ بنی اسرائیل د وہ او یا دے شول د ہغوی تہ درے فرقو تجات او منڈ او بل روایت کیں دی چہ پہ دوی یاتدے دا سے بادشاہان مقرر شول چہ ہغوی د دوی پہ دین کیں تحریف او کپرو توڈ ہغوی پہ مقابلہ کیں یو قرے قتال شوڈ کپرو تردے پورے چہ ہغوی شہیدان شول (پا تے پہ بل مخ)

دویمے فرقے صرف دعوت اور تبلیغ شروع کرو تو ہفتویٰ پہ آرو باندے
انہ کرل او پہ اور باندے اوسیزل۔ دریمہ فرقہ غرونو او غارونو تہ لہرل
دخیل دین د حفاظت د پاره او د اللہ تعالیٰ بندگی کے کولہ۔

ابن کثیر ویلے دی دا حدیث اگرچہ د داؤد بن المحبر راوی (چہ وضاع دے)
بے اعتبارہ دے لیکن د دے تقویت کپے شوے دے پہ بل سند سرہ
چہ ابو یعلیٰ ناوہ دے۔ نو معلومہ شہہ چہ رافہ کہیں اولہ فرقہ چہ قتال
کوؤنکے وہ مراد دہ او پہ رحمہ کہیں دویمہ فرقہ چہ دعوت کوؤنکی وؤ مراد
دی او دریمہ فرقہ پہ رہبانیت سرہ مراد دہ۔

وَرَهْبَانِيَّةٌ کہیں د مفسرینو دہ قولوتہ دی اول قول دا چہ پہ ما قبل بات د معطوق
دے او د جعلنا د لاندے داخل دے پتا پہ دے باندے رہبانیت د ہفتوی
د پاره جائزو وؤ او دویم قول دادے چہ ورهبانیه منصوب دے پہ طریقہ
د اضماع علی شرط التفسیر سرہ یعنی اخترکوا رَهْبَانِيَّةً اِبْتَدَعُوها نو پتا پہ
دے قول رہبانیت پہ ہفتوی کہیں ہم جائزہ وؤ۔ اِبْتَدَعُوها پہ دے کہیں دہ
توجیہ دی اول دا چہ رہبانیت کہ چرے پہ دوی کہیں جائزو وؤ نو د ابتداء
نہ مراد د ہفہ کیفیت او طریقہ بدلول او مقصد بدلول دی او دیتہ بدست
اضاقیہ ویلے کیڑی دویمہ توجیہ دادہ چہ رہبانیت پہ دوی کہیں د اصل نہ
منع وؤ نو ابتداء نہ ابتداء حقیقی مراد دہ۔ اِلَّا اِبْتِغَاءَ رِضْوَانِ اللّٰهِ
پہ دے استثناء کہیں ہم دہ احتمالہ دی اول احتمال دا دے چہ استثناء
متصلہ دہ او دا پہ اولہ توجیہ باندے پتا دہ یعنی رہبانیت پہ اصل کہیں جائز
وؤ او پہ دوی باندے فرض وؤ مگر صرف د اللہ تعالیٰ د رضا د پاره یعنی
رہبانیت مقیدہ جائزو وؤ۔ فَمَا رَغَوْهَا ضمیر رہبانیت تہ راجع دے یعنی دوی
پہ رہبانیت کہیں د اللہ تعالیٰ د رضا حاصل پرچو د د ہفہ لحاظ کے او نکرو او د
دُنیا د حصول د پاره کے دریمہ او گرچہ اولہ د دے د پاره چہ خلق د دوی مریدان
شی او د ہفتوی تہ ہدایا (تحفہ) نذرانے راجع کوی او حق ورتہ نیانوی
بلکہ ہفتوی د خیلے بند کئے پہ حیثیت سرہ ساقی۔ دویم احتمال دا چہ
استثناء منقطع دہ او دا پہ دویمہ توجیہ باندے پتا دہ یعنی چہ رہبانیت
د اصل نہ نا جائز وؤ معنی دا چہ رہبانیت موثو دوی لہر نو وؤ جائز کپے

لیکن فرض کرے وہ مونہ پہ دوی باندے دے اللہ تعالیٰ رضا حاصلوں پہ طریقہ
د جہاد او د دعوت۔ فَمَا رَعَوْهَا ضَمِيرُ رِضْوَانٍ تہ راجع دے پہ تاویل د خصلت
سرہ۔ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْهُمْ کہ رہبانیت جائز مراد وی یو الذین امنوا کیں دے
واہرہ قرعے داخل دی او کثیر مٹھم فاسقون کیں ہذا داخل دی چہ رہبانیت
یے برباد کرو او د آخری رسول تہ یے انکار او کرو او کہ رہبانیت ناجائز وی
نو الذین امنوا تہ اول دواہہ قریق مراد دی او فاسقون بول مبتدا عین او
منکرین مراد دی۔ دلتہ دواہہ ضروری قائم دے دی۔

اولہ قایدہ پہ تحقیق د رہبانیت کیں۔ رہبانیت پہ لغت کیں ویرہ کولو تہ ویلے
کیڑی لکے پہ دے قول کیں وَأَصْمَرَ إِلَيْكَ بَخًا ک من الرهبان۔ او پہ اصطلاح
د قرآن کیں د اللہ تعالیٰ تہ ویرہ کول او دھے ویرے د وچے د اللہ تعالیٰ د
منہیا تو نہ خان سائل۔ لکے پہ دے قول کیں وَأَيُّ قَادِرِينَ۔ او پہ عرف
کیں د اللہ تعالیٰ د ویرے د وچے تہ د خیل دین د حفاظت د پارہ غارتہ
یا صحرا تہ تلل او د تلل ذات میاحہ تہ خان سائل او د اللہ تعالیٰ بتدائی کول۔
او پہ دے کیں دواہہ حالتو تہ دی یو حالت د ضرورت شرعی د وچے تہ جدائی
اختیارول دی لکے چہ فتنے دیرے شی او جہاد او دعوت بالکل نشی کیدے او
پہ خیل دین باندے ویرہ راشی نو پدا سے وخت کیں د خلقو نہ دہہ کول او
صحرا یا غارتہ تلل او دیتہ قرار لندین او ہجرت ویلے کیدایشی لکے واقعہ د
اصحاب کہفو او دارنگ حدیث د ابو سعید خدری چہ رسول اللہ صلی اللہ
علیہ وسلم فرمائیے دی چہ تزدے دہہ چہ داسے وخت بہ راشی چہ غورہ مال د
مسلمان پہ کپاے بیڑے وی او د باران کھایونو نہ بہ یے یوچی سردونو د
غرونو تچہ تختہ پہ کوی پہ خیل دین سرہ د فتنو تہ (بخاری)۔

دارنگ ہذا حدیث چہ د بولو فرقو تہ دہہ او کپہ اگرچہ چک اولگوے پر وچ
دیو وئے پورے۔ لیکن پہ دے باندے د رہبانیت اطلاق لغہ یا مجاز دے
پہ شرعے کیں دیتہ رہبانیت نہ ویلے کیڑی دارنگ غارتہ تلل د رسول
اللہ صلی اللہ علیہ وسلم مخکین د قرآن شور و کید او د نبوت تہ۔ دویم
حالت بغیر د ضرورت شرعیہ نہ د خلقو تہ جدائی اختیارول او عبادت کول
او پہ خان باندے تکلیفو تہ او ریاضتو تہ تیروں داز مونہ پلے پہ بیل مخ

پہ شریعت کیں قطعاً منع دی لکہ یہ حدیث د مستند احمد کیں راغلے دی چہ
 رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمائیلے دی دھرامت دپارہ رہبانیت دے
 اور رہبانیت دامت زما جہاد فی سبیل اللہ دے دا حدیث ابن کثیر ذکر کریدے
 اوپہ شریعت د عیسیٰ علیہ السلام کیں دے دیے یہ بارہ کیں اختلاف دے
 یو قول دا دے چہ د هغوی پہ شرع کیں دا جائز وؤاود دے یو دلیل هغه
 توجیہ دہ چہ د رہبانیت عطف دے یہ راقۃ ورحمة باندے او دا بداعت
 حقیقیہ تہ دے۔ دویم دلیل هغه حدیث د ابن مسعود رضی اللہ عنہ دے
 چہ مخکیں مونہ ذکر کرے دے اوپہ هتے کیں درے دے د نجات والو ذکر کرے
 دی یو کیں رہبانیت والہ دی او دے قول پہ پنا سرہ ویلے شویدی چہ پہ دے
 ایت کیں د نصاریٰ قباحت پہ سبب د رہبانیت دوج د بداعت اضافیہ تہ دے
 یعنی د رہبانیت کیفیت او طریقے او مقصد بے بدل کرے دے۔ دویم قول
 دا دے چہ رہبانیت د هغوی پہ دین کیں منع وؤایشان د شریعت زمونہ او د
 دوی یو دلیل دا دے چہ رہبانیت پہ مخکیں باندے عطف تہ دے بلکہ اخترعوا
 او ابتدعوا دپارہ مفعول دے او دا بداعت حقیقیہ دے او دویم دلیل قول د
 ابن کثیر دے چہ هغه ویلے دی چہ دا ایت ذم د هغوی دے د دوؤ وجو تہ
 یو پہ دے وجے سرہ چہ پہ دین د اللہ تعالیٰ کیں ابتداء د هغه خیز کریدہ چہ
 پہ هتے باندے امر د اللہ تعالیٰ تیشته او دویم دا چہ کم خیز چہ دوی گمان کوؤ
 چہ دا قربت دے پہ هتے باندے قیام اونکرو او د هتے لحاظ بے اونکرو۔
 دریم دلیل دا دے چہ قاسمی د مسیحین تہ نقل کریدے او د هغوی د کتاب
 ریحانۃ النفوس تہ چہ رہبانیت پہ کتاب مقدس کیں تیشته اونہ پہ دے باندے
 امر شرعی شتہ دا روستو خلقو د خیل و هم تہ جوہر کرے دے ردا حاصل مضمون
 د هغه دے۔

اور رہبانیت پہ روستی عرف کیں دا دے چہ د خلقو تہ کنارہ کشی او کپی
 او نکاح ہم پہ خان حرام کپی او نور حلال طبیات ہم حرام کپی تردے پوے
 چہ مونہ د جماعت تہ کوی غسل ہم تہ کوی بعض ختنہ ہم تہ کوی نشہ
 کوی پہ غزلو سرودونو سرہ د روح غذا حاصلوی رقص کوی وغیرہ
 دارہبانیت پہ ہر دین کیں حرام قطعی دے۔ لیکن راہبانیت نصاریٰ او

دارنگ صوفیاو او پیرانو د دے امت دا طریقہ ایجاد کړه او پدے ذریعے
سره د خلقو نه دنیا حاصلوی او دا هغه دی چه قرآن کریم کښ د دوی حالت
په ذکر کړی دے **إِنَّ كَثِيرًا مِّنَ الرَّحْبَارِ وَالرُّهْبَانِ لَيَبْغُونَ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ
وَيَصْنُدُونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ (سورة توبه ۳۴) او په دوی باندے د دے په سره**
مائده ۸۷ کښ۔

دویمه قایده:۔ په تحقیق د بدعت کښ۔ **اِبْتَدَعُوْهَا** د بدعت نه ماخوذ دے
او دا لفظ عربی دے نو په لغت د عرب کښ بدعت "پیدا کول د هر هغه څیز چه ممکن
په نمونه موجوده نه وی" که د تیوی څیز د ا و که دینی وی، خه وی او که پلوی
ذات وی او که طریقه وی او په دے معنی سره په صفت د الله تعالی کښ راغله
دے۔ **بَدِيعُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ**۔ او بدعت په اصطلاح د شریعت کښ پیدا
کول دی په دین کښ د هر هغه څیز چه په دلیل شرعی سره د دین نه ثابت
نه و او دا تعریف ماخوذ د دے د حدیث ته **مَنْ أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا
مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ** نورعبار تونه د علماؤ د یردی په تعریف د بدعت
کښ لیکن دا غوره دے ځکه چه د حدیث صحیح د الفاظو نه ثابت دے
بیا دغه څیز پیدا کړی شوے په دین کښ (عام دے که عمل وی او که
قول وی او که عقیده وی او که ذات وی او که کیفیت وی او که مقدار وی
او که وخت وی۔ بیا د دے تعمیم په وجه سره بدعت دو قسمه دے یو بدعت
حقیقیه دویم بدعت اضافیه (د دے پوره تحقیق سره د مسئلے د ربانیت
نه الشاطبی په کتاب الاعتصام ص ۲۸۲ کښ ذکر کړی دے۔

بدعت حقیقیه هغه دے چه اصل د یو څیز د دین نه او کتر له شی او
حال دا چه هغه دین نه وی لکه رهبانیت په دین زموږ کښ او بنا په یو
قول سره په دین د عیسی علیه السلام کښ او لکه رقص سرودونه د پوره
پاچه وهل دا د دین نه ته دے بلکه معصیت دے لیکن بعض متصوف ورت
دین او ثواب ویلے دے۔ او میل د کښ خوشحالی مناوول او عرسونه کول۔

او بدعت اضافیه هغه دے چه اصل په دین نه وی لیکن کیفیت او طریقه
او مقدار او وخت د هغه د ځان نه جوړ کړی شی او هغه ته ثواب ویلے شی
لکه رهبانیت مختصره په دین د عیسی علیه السلام کښ (پاتے به بیل مخ)

امُّو اتَّقُوا اللَّهَ وَامُّوْا بِرَسُولِهِ يُؤْتِكُمْ

والو دیرہ کو دے گا اللہ تعالیٰ نہ او ایمان را دہے یہ رسول دھتہ باندے یہ درہ کڑی تاسو تہ

كَفْلَيْنِ مِنْ رَحْمَتِهِ وَيَجْعَلْ لَكُمْ نُورًا

دوہ انہی د رحمت خیل تہ او پیدا یہ کڑی تاسو لہ رنہا

تَمْشُونَ بِهِ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ۷۸

چہ کو دے تہ تاسو یہ دھتہ او . بختہ یہ او کڑی تاسو تہ او اللہ تعالیٰ بختہ کو دے تہ رحم کو دے دے .

یہ دویم قول سرہ - او نور مثالو تہ دے دے یہ دے ملت کیں دیردی لکہ دھتہ کئے
یہ ہیئت اجتماعیہ سرہ یہ فرض او سنت موخے پسے یا یہ جنازہ پسے - ختم د
قرآن دپارہ ہیئت اجتماعیہ جوہرول - صدق تو دپارہ د وخت او ورخو تعین
کول لکہ د جمع شیعہ ، خلویستہ یا کال (کلزہ) وغیرہ -

دیتہ بدعت اضافیہ دے دے وجہ تہ ویلے کیری چہ د اصل دپارہ دلیل
شرعی وی لیکن د ہیئت او کیفیت دپارہ دلیل نیستہ او د اصل یہ اثبات سرہ
د کیفیت اثبات نہ لازمی کیری بلکہ دھتہ دپارہ مستقل دلیل ضروری وی لکہ
دعا او درود لو ستل یہ شرع کیں ثابت دی لیکن یہ ہتہ کیں ہیئت اجتماعیہ
جوہرول د ثواب دپارہ یہ شرع کیں ثابت نہ دی دے دے وجہ تہ دغہ ہیئت
اجتماعیہ تہ بدعت اضافیہ ویلے کیری دے دے وجہ تہ ابن مسعود رضی اللہ عنہ
یہ ہتہ چا باندے رد کپے و د او ہتہ کار تہ کے بدعت ویلے و د چا چہ د ذکر
کو لو خاص ہیئت او حلقہ جوہر کپے وہ لکہ اعتصام ص ۲۲۲ کیں شافعی ص ۲۲۲ مصنف
عبد الباق ص ۲۲۲ کیں لیکل دی -

۷۸ ہر گلہ چہ حال د کتابیا نو مخکتوئے ذکر کپو یہ دے قول سرہ چہ و کثیر
منہم فاسقون تو یہ دے ایت کیں ہتہ دعوت یا رسول و رکوی دپارہ
دے چہ د فسق نہ بیج شی - تو یا ایہا الذین امنوا نہ مراد زاہد مؤمنان دی
چہ یہ موسیٰ او عیسیٰ علیہما السلام باندے ایمان را دے دے او یہ زمانہ
د آخری رسول کیں موجود دی او دا قول د ابن عباس او د اکثر سلف صالحینو
دے یہ قرینہ د سورہ قصص سکہ سورہ او حدیث صحیح سرہ چہ یہ ہتہ
کیں راغلے دی چہ درے کسانو تہ دوہ اجرو تہ ورکیدیشی تو یو یہ ہتہ

لَا يَعْلَمُ أَهْلُ الْكِتَابِ إِلَّا يَقْدِرُونَ

دے دیکر چہ پوہہ شی کتاب دالا چہ دوی قدرت نہ موی

عَلَى شَيْءٍ مِّنْ فَضْلِ اللَّهِ وَأَنَّ الْفَضْلَ

پہ شیخ خیر باندے فضل دے اللہ تعالیٰ نہ او یقیناً فضل خو

بِإِذْنِ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ

پہ اس دے اللہ تعالیٰ کیں دے ورکوی نے ہفہ چاہہ چہ او غواری او اللہ تعالیٰ

کین کتابی دے چہ پہ خپل نبی نے ایمان راو پے دی او پہ آخری نبی صلی اللہ علیہ وسلم باندے ہم راو پے۔ اَتَقُوا اللَّهَ مَرَاد دے نہ دے عقیدے دے شَرک او تشلیت او تشبیہ نہ خان سائل دی کوم چہ یہودیانو او نصاریٰ دُخان تہ جو رکھے دی دَامِنُوا بِرَسُولِهِ دا اضافت دے عہد دے پارہ دے معہود پہ دے سرہ آخری رسول صلی اللہ علیہ وسلم دے۔

يُؤْتِيكُمْ مِّنْهُ مَقَلْ يَهْ اَصْل کیں ہفہ زہے شے تہ ویلے کیوی چہ دے او بن پہ شا باندے غوروی دے دے پارہ چہ ہنہ پے دے سورے نہ او تہ غور کیوی او بیا ویلے کیوی برے او حصے دے ثواب تہ چہ انسان لہ دے پد بختہ تہ بیج ساقی۔ مراد تریہ دو چند ثواب دے۔

(سوال) دا خود دہ کاروتہ دی ایمان پہ مخکین نبی باندے او ایمان پہ آخری نبی باندے او پہ دہ تیک عملو تو خوضر دہ ثوابو تہ ملاویری نو دے دوی خصوصیت پہ خہ وچے سرہ دے؟

(جواب) پہ دے کیں پہ ہر ایمان باندے مستقل دہ ثوابو تہ دی لیکن پہ دے شرط سرہ چہ دویم ایمان ورسرہ پیوست شی نو گو یا کہ پہ دوارہ ایمانو تہ باندے خلور ثوابو تہ شول۔ وَيَجْعَلْ لَّكُمْ نُورًا مَّرَاد دیتہ ہفہ نوں دے چہ پہ قرآن کریم سرہ حاصلی پہ دُنیا کیں پہ علومو قرآنو سرہ او پہ آخرت کیں ہفہ دے چہ پد سورت کیں دہ کرتہ ذکر شو پہ سورت کیں۔ تَمَشُّونَ بِمَشْيِ تہ مراد پہ دتیا کیں ژوند تیرول موافق دے قرآن او سنت سرہ دی او پہ مشی کیں اشارہ دہ بشارت دنیو تہ تہ چہ ستاسو دین بہ غالب دی او شہرت او عزت پہ مو لم دی او دلے پہ سورۃ انعام ۱۲۷ کیں ہم دی۔ او مثال دے نورے پہ سورۃ نور ۲۴ کیں ہم ذکر کریدے۔

ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ

۲۹

خاتمة ذ فضل نوے دے ۔

ذیل

۲۹ یہ دے ایت کیں درے توجیہات دی اولہ دامتعلق دے د مضمون ایت مخکنی سرہ ہخہ دا چہ کہ چرے تاسو ایمان پہ دے رسول باندے راوړو تو ہخہ درے قائدے پہ درکړی رچہ مخکنی ذکر شوے (د دے د پاره چہ پوہہ شی ہخہ کتابیان چہ ایمان یے نہ دے راوړے چہ دوی قادر نہ دی پہ ہیغ فضل د اللہ تعالیٰ یعنی دغہ تیر شوے قائدے۔ پتا پہ دے توجیہ یاندے لکلا کیں حرق د لا زیاقی دے او د فضل اللہ نہ مراد ہخہ تو ابو نہ دی چہ مخکنی ایت کیں ذکر شویدی او د اہل الکتاب نہ مراد ہخہ کسان دی چہ ایمان پہ اخری رسول باندے نہ راوړی والا یقدا رون ضمیر راجح دے دغہ کتابیا نو تہ۔ دویمہ توجیہ دادہ چہ دامتعلق دے پہ مقدّر سرہ چہ اَرْسَلْنَا هَذَا الرَّسُولَ فِي الْقُرْبِ مِنْ غَيْرِ اَهْلِ الْكِتَابِ۔ اولہ زیاقی نہ دے او ضمیر د لا یقدا رون نبی صلی اللہ علیہ وسلم او صحابہ کرامو تہ راجح دے او د فضل نہ مراد رسالت او فضیلت دے او نفی چہ پہ نفی داخلہ شی تو پہ معنی کیں اثبات پیدا کوی۔ تو معنی دا شوہ چہ رد رسول م پہ غیر د اہل کتابو کیں) را اولیو د پاره د دے چہ پوہہ شی کتابیان ہول چہ دانی او امت د دہ وس لری پہ فضل د اللہ تعالیٰ یاندے چہ رسالت او فضیلت دے۔ دریمہ توجیہ دادہ چہ متعلق دے پہ مقدّر پورے چہ دَعَوْا اَهْلَ الْكِتَابِ لِيْلِيْمَانِ يَهْدُ الرَّسُولِ۔ اولہ زیاقی نہ دے او ضمیر د لا یقدا رون کتابیا نو تہ راجح دے خود فضل نہ مراد توفیق د جہاد او قتال فی سبیل اللہ دے اولہ پہ لا یاندے داخل شوید تو ثبوت قائدہ کوی او پدید کیں مقصد رد دے پہ کتابیا نو نصاریٰ یاندے تو ہغوی رہبانیت اختیار کولو د پاره دا بھا نہ کولہ چہ اوس خور رسول نیستہ او ویل پہ یے مشرکین عرب تہ چہ ہرکلا اخری رسول را اولیو لے شی تو مونہ بہ د ہخہ پہ اقتدا کیں ستا سوسرہ جہاد او قتال کو و رکہ چہ پہ تفسیر د یَسْتَفِيحُونَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا کیں تیر شویدی) تو معنی دا شوہ چہ (مونہ تا سولہ دعوت درکړو چہ پتا اخری رسول باندے ایمان راوړے) د پتا د دے چہ خیر شی کتابیان (راہبان) چہ دوی وس او طاقت او مند لو پہ جہاد فی سبیل اللہ کولو باندے او دا توفیق د اللہ تعالیٰ پہ لا س کیں دے، و کوی چہ ختم شو تفسیر د سورۃ الحديد پہ توفیق او فضل د اللہ تعالیٰ سرہ۔

۳۰
۲۲
زُكُوفَاتُهَا

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُورَةُ
۵۸ مَدَنِيَّةٌ ۱۰۵

قَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي

يَقِينًا دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ اللَّهُ تَعَالَى دِينًا دَهْنَةً زَنَانَهُ جَهَنَّمَ يَكُونُ تَأْسُوهَ بِهِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة المجادلة (پہ زیر دال او پہ زور دال دواہو سرہ) اوسورة الظہار
اوسورة قد سمع ہم ورتہ ویلے کیہی۔

ربط دے سورت دما قبل سرہ پہ یو خو طریقو سرہ دے اولہ وجہ دا دہ
چہ مخکن سورت کن ترغیب و انفاق او جہاد کولو تہ دپارہ د اصلاح د عالم
نو پہ دے سورت کن زجر دے پہ فساد کو و نکو باندے۔ دومہ طریقہ دا دہ
چہ پہ ہغہ سورت کن مختصر ذکر و د منافقینو سرہ د تخویف د ہغوی نہ نو پہ
دے سورت کن تفصیلی خباثت د ہغوی ذکر کوی۔ دریمہ طریقہ پہ ہغہ سورت
کن رد و د پہ بدعت د کتابیانو باندے نو پہ دے سورت کن رد دے پہ
بدعت د عوامو د جاہلیت باندے چہ ہغہ تحریم د شیخ دے پہ سبب د
ظہار سرہ۔

دعوی د سورت زجر او متع دہ د طریقو د فساد چہ ہغہ لے شہر ذکر کپے
دی۔ عا تحریم پہ ظہار سرہ، عا محاذہ د اللہ تعالیٰ او د رسول سرہ، عا نجوی
پہ گناہ او عداوان سرہ، عا تحیہ کول پہ غیر شرعی طریقہ سرہ، عا قسم کول
پہ دروغہ سرہ، عا صد عن سبیل اللہ۔ او ماخذ د دعویٰ پہ عا وسط
کن دے۔ او پہ دے سورت کن رد دے پہ شرک فی العلم بآلہ۔ او اسماء
حسنى لے یو ولس ذکر کپے دی۔

خلاصہ د سورت۔ دا سورت تقسیم دے دوہ بایو تہ اول باب ترسکا
پورے دے۔ پدیکن سبب د رد پہ تحریم بالظہار باندے ذکر کوی۔
بیارد پہ تحریم بالظہار او د ہغہ کفارہ ذکر کوی۔ بیارد دے پہ محاذہ کو و نکو
باندے سرہ د تخویف نہ۔ بیارے ذکر کپیدے عموم (پاتے پہ بل مخ)

رُوجَهَا وَتَشْتَكِي إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ يَسْمَعُ

دُ خاوند خپل کښ او گټله ئې کوله الله تعالی ته (د خاوندانه) او الله تعالی اوریدلے

تَحَاوَرَ كَمَا إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ①

خپله اتره ستاسو یقیناً الله تعالی هرڅه ادری هرڅه وپیتی .

د علم د الله تعالی د پاره د تخويف د نجوى کوونکو او رد کوى په نجوى غير شرعى باندې او په تحييه غير شرعى باندې چه ټول اسباب د فساد دى بيا ذکر کوى د قوا تين د پاره د اصلاح د ايمان والو چه هغه متعلق دى د نجوى سره . اول قانون فرق کول په مقصد د نجوى کښ . دويم ادب د مجلس د نجوى په اکرام د ملګرو سره دريم شرط د نجوى په تصدق مالى سره د پاره د اخلاص او په هغه کښ تخفيف .

تفسير . قد سمع . سمع صفت د الله تعالی دى په محلى ظاهري سره او تشبيه او تمثيل او تکيف او تاويل ته هېڅ حاجت نه لري . او دلته سمع مستلزم د قبوليت مراد ده لکه سمع الله لمن حمده کښ . امام بخارى د عائشه رضوان الله عنها قول ذکر کړيدى چه اَلْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي وَسِعَتْ سَمْعُهُ الْاَصْوَاتَ لَقَدْ جَاءَتِ الْمُجَادِلَةُ تَشْكُو إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَتَانِي نَاحِيَةُ الْبَيْتِ مَا أَسْمَعُ مَا تَقُولُ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى قَدْ سَمِعَ الرَّيَّةَ . بل روايت کښ دى چه دے اَوَّلُ اَللَّهُمَّ إِنِّي إِشْكُو إِلَيْكَ .

قَوْلُ الَّذِي تَجَادَلُ فِي رُوجَهَا نَوْمٌ ددے زنا ته خوله بنت ثعلبه دے او خوله بنت مالک بن ثعلبه ورته هم ويله کيږي او د خاوند نوم ئې اَوْس بن صامت رضی الله عنه د و او جدال ئې د نبی صلی الله علیه وسلم سره په سوال وجواب سره وڅچه دے اَوَّلِ خاوند ما سره ظاهر کړے دے نو رسول الله صلی الله علیه وسلم جواب ورکړو چه ماته په دے باره کښ هېڅ شی نه ده راغله بيا هغه اَوَّلِ چه تاته د هرڅيز په باره کښ وسى کيږي نو په دے باره کښ درته ولے وسى ته ده شوے هغه ورته اَوَّلِ چه دغه خبره ده چه ما درته اَوَّلِ .

وَتَشْتَكِي إِلَى اللَّهِ اشْتَكَاهُ ته مراد خپل غم ښکاره کول دى لکه چه

الْكَذِبِينَ يُظْهِرُونَ مِنْكُمْ مَنْ يَسَاءُ بِهِمْ

ہفتہ کسان چہ ظہار کوی ستاسو تہ زنا نو خپلو سہ

مَا هُنَّ أَهْلُهُمْ إِنْ أَهْلُهُمْ إِلَّا إِلَىٰ

نہ دی دوی مائندے د هغوی تہ دی د دوی مائندے مکر هغه دی

وَلَدَنَّهُمْ وَإِنَّهُمْ لَيَقُولُونَ مُنْكَرًا مِّنَ

چہ زیگو لے دی دوی لڑہ او یقیناً دوی ضرور دای بدہ د

الْقَوْلِ وَزُورًا وَإِنَّ اللَّهَ لَعَفُوفٌ غَفُورٌ ۝۲

وینا تہ او دروغ او یقیناً اللہ تعالیٰ غفور معاف کوونکے بخشنہ کوونکے دے۔

يعقوب عليه السلام فرمائیے وؤ انما اشكوا بنی وحزنی الی اللہ سورۃ یوسف ۱۷
دارنگ مخکنس یو روایت کنس ذکر شول چہ دے زنا تہ ہم ویلے وؤ اللہم اشکوا لیک
نو معلومہ شوہ چہ د بخاری پہ روایت کنس تشکو الی رسول اللہ مجازاً ویلے شوییدی
مراد د هغه تہ جدال کول دی د نبی صلی اللہ علیہ وسلم سرہ۔

واللہ یسمع تخا و رکما دا قرینہ دہ چہ مراد د تجادلک تہ محاورہ کول دی جگہ کول
مراد تہ دی۔ لیکن ہر گلہ چہ د زنا تہ د طرق تہ پہ لہجہ کنس سختی دہ د وچ د
خفگان د هغه تہ د دے وچ تہ هغه تہ جدال اویلے شو۔

مک پدیکین رد دے یہ رسم د جاہلیت باندے او هغه سبب د فساد او د تفرق
وؤ هغه دا چہ چاہہ خیلے شیئے تہ اویل چہ تہ پہ ما باندے زما د مورد شاپشان یے
نو هغه بہ دوی پشان د مورد ہمیشہ حرامہ کنرلہ او طلاق ابدا یہ یے کنرلو او
رد یے پہ درے طریقو سرہ کریدے یو دا چہ ان اھلہم اھ دویم منکر امین
القول دریم زوراً۔ یظاہرون دا د ظہار تہ ماخوذ دے او ظہار د ظہر تہ دے
ظہر پہ اصل کنس ملد رشا تہ ویلے شی او دا کنایہ وی د سورلے تہ او د سورلے
تہ مراد جماع کول وو۔ او د دے الفاظ اتفاقیہ دا وی چہ او ای شیئے تہ انت
علی کظہرائی او دارنگ د مورد پہ تخائے چہ نیا ذکر کری۔ او کہ چرے نور یا خور
یا نور محروماتو سرہ تشبیہ ورکری نو یہ هغه کنس د اھل علم اختلاف دے
ابن کثیر ویلے دی چہ صحیح دا دہ چہ پہ هغه سرہ ہم ظہار (پاکے پہ یل مخ)

وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ شُرَكَاءَ

او ہتھ کسان چہ ظہار کوی د زنا نو خپلو سرہ بیا

يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِّنْ

واپس کیری (ماتولو د) هتھ خبرے تہ چہ دوی ویلے وی نو آزادوں د مری دی

قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَّ ذَلِكُمْ تَوْعْظُونَ

مخکن د یو خاکے کیدلو د دوی تہ دا وعظ درکیدی شی تاسو تہ

بِهِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ۝ فَمِنْ لَّمْ

پدے سرہ او الله تعالیٰ ستاسو پہ عملونو پاندے خبردارے دے۔ نو څوک چہ تہ

لازمیری منکم دالفظ دلیل دے چہ ظہار صرف دسری حق دے پشان د طلاق، او هتھ قول صحیح تہ دے چہ څوک وائی چہ د شیخ د جانب تہ هم ظہار، کیدے شی۔ مِنْ نِّسَائِكُمْ مراد تربیتہ زوجات دی نو دا دلیل دے چہ د خپلے وینج سرہ ظہار نشی کیدے۔ منکرا من القول یعنی دا شرعاً ناجائز دے او اهل عقل هم بدگنری و زوراً یعنی د حقیقت رواقع تہ مخالف دے ځکه دا چہ جملہ خبریہ شی نو شیخه خو مور تہ ده اوله جملہ انشائیہ شی نو شیخه مستقبل کین هم د خاوند د پاره مور نشی کیدے۔ وَإِنَّ اللَّهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ، عفو په مقابل د منکر او غفور په مقابل د زور کین دے په دے شرط سرہ چہ کفارہ ورکری او توبه او باسی۔

س پدے ایت کین تفصیل د کفارے د ظہار دے یعنی په ظہار سرہ ابی تحریم تہ راغی بلکه کفارہ فقط لازمیری۔

ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا پدیکین احتمالات مفسرینو لیکل دی اول دا چہ ددے لفظ تکرار اوکری دا عود دے دویم دا چہ جاهلیت کین یے کرے وی او بیا یے په اسلام کین اوکری۔ دریم دا چہ اراده د جماع اوکری د پاره د تحلیل او مراد د لِمَا قَالُوا تہ لِيَنْقُضَ مَا قَالُوا دے یا په عبارت کین تقدیر دے یعنی يَعُودُونَ لِيَتَحْلِيلَ مَا حَرَّمُوا۔ څلورم دا چہ عود دا دے چہ دومره زمانه یے روستو د ظہار تہ اوساتی چہ طلاق پکین ورکیدی شی لیکن طلاق ورکری۔

يَجِدُ قَصِيَامَ شَهْرَيْنِ مُكْتَابَعَيْنِ مِنْ

موی رؤس دسپ ازادولو تو روژے نیول دی دوه میاشته بدله ہے مخکن

قَبْلَ أَنْ يَتَمَاسَّاسَا ط فَمَنْ لَّمْ يَسْتَطِعْ

د یو خائے کیدلو د دواړو نه نو څوک چه وس نه لری (د روژو نیولو)

وَاطْعَامُ بَسِيتَيْنِ مَسْكِيْنًا ط ذَلِكَ لِتَوَمَّنُوْا

نو خوراک ورکول دی شپيته مسکيناو ته دا ددے دپاره چه ایمان راوړئ تاسو

بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ط وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَلِلْكَافِرِينَ

په الله تعالى او په رسول د هغه باند او دا پوله د الله تعالى دی او خاص کاغذ اوله

عَذَابٌ أَلِيمٌ ۝ إِنَّ الَّذِينَ يُحَادِّثُونَ اللَّهَ

عذاب دردناک دے - یقینا هغه کسان چه خلاق کوی دپولو د الله تعالى

مِنْ قَبْلَ أَنْ يَتَمَاسَّاسَا مراد د مس ته جماع ده او قبل اولمس په لاس سره هم پدیکس داخل دی - لیکن که چرے جماع وغیره ئے د کفارے ته وړاندے کړے وی نو صحیح داده چه استغفار و غواری او کفاره په یوه وی -
تَوَمَّنُوْنَ په اه وعظ زجر او منع ته ویلے کیږی یعنی کفاره کس مقصد زجر دے او مغفرت هم دے -

مس کفاره په دے ترتیب سره ضروری ده اول تحریر د رقیه چه په هغه باند قدرت نه وی نو روژے دوه میاشته او چه د هغه وس نه وی نو طعام ورکول شپيته مسکینانو ته - تفصیلی مسائل ددے تفسیر قرطبی کس او دا رنگ په کتابونو د محدثینو او فقها و کس ذکر دی -

فایده :- د تحریر رقیه سره فَمَنْ لَّمْ يَجِدْ او د صیام سره ئے فَمَنْ لَّمْ يَسْتَطِعْ ذکر کړے دے ځکه د جد اکثر د مالی قوت سره ذکر کیږی لکه سورة طلاق سلا او استطاعت اکثر ذکر کیږی په بدنی طاقت کس -

ذَلِكَ لِتَوَمَّنُوْا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ . کفاره ورکول پدے ترتیب سره - او دارنگ د ظاهر د قول نه ځان یج کول - او د وخت د کفارے (پاتے په بیل مخ)

جَمِيعًا فَيَذَرُكُمْ بِنَاكُمْ وَأَخْطَا إِلَهُ

تول نو خبر به ورکړی دوی لره په عملونو څو دوی ، راکیږکړی دی هغه الله تعالی

حکمت سره موافق او فائده منداکړی او امر شرعي ته پداکړی او وایي دا د انساني مصلحت سره موافق نه دے . هان هغه امور سیاسیه انتظامیه د تعزیرات یا د فوجي نظام بآره کښ چا اصحاب الراي یې جوړوي او د شریعت د اصولو سره یې مصادمه (تکراؤ) نه وی یا صرف د فقهی اجتهدای اصولونه مخالف وی نو هغه جایز دی . په دے باب کښ د شیخ الاسلام ابن تیمیه رحمه الله کتاب سیاست الشرعیه کتل پکار دی .

فائده ۱- محاده اکثر په بآره د منافقینو کښ ذکر کړی لکه سورة توبه ۳۳ مخکه چا پدے کښ مخالفت کول دی لیکن په پټه باندے او مشاقه اکثر په بآره د بشکاره کفر کوؤ نکو کښ ذکر کړی لکه سورة حشر ۲۷ کښ او سورة انفال ۱۳۰ کښ . او مبتدعین هم د دے ایت په مصداق کښ داخل دی مخکه چا مبتدع هم وخت یا کیفیت او مقدار د عباداتو د خپل ځان نه دا یې جوړوي چا په شریعت کښ د هغه ثبوت نه وی . کُتِبُوا اَه کبت په معنی د ذلت او د شرمندگۍ او د هلاکت او د لعنت او پرېغ غورځیدلو راځي . او دا جمله خبریه ده په معنی مستقل سره یا جمله دُعائییه ده په طریقه د تعلیم بنده کولو ته . کَمَا کُتِبَ الَّذِیْنَ اَه مراد د دے نه هغه یهودیان دی چا د هغوی د ذلیل کیدلو ذکر سورة بقره او سورة نساء کښ تیر شوی دے او سورة حشر کښ هم راځي .

وَقَدْ اُنْزِلْنَا اِلَیْکَ یٰحِیُّثُیُّ مراد د دے ته احکام او حدود الهیه دی چا حدین د هغه مخالفت کوي .

وَلِلْکَافِرِیْنَ عَذَابٌ مُّهِیْنٌ تیر شوی ایت کښ الکافرین ته مراد منکرین د حکم شرعي د ظهار وؤ او دلتا مراد تربیه منکرین د حدود الله عمومادی او په دے ایت کښ ذلت د نیویه د هغوی یې ذکر کړی دے نو د هغه په مناسبت سره عذاب مهین ذکر کړی شو .

وَنَسُوهُ ط وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ۝٤

او دوی ہیر کریدی او اللہ تعالیٰ یہ ہر شیخ پانڈے حاضر دے ۔

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ

آیات تہ گورے چہ یقیناً اللہ تعالیٰ عالم دے یہ ہنخہ خیزونو چہ یہ آسمانونو کیں دی

وَمَا فِي الْأَرْضِ ط مَا يَكُوْنُ مِنْ دَجُوٰى

او یہ ہنخہ خیزونو چہ یہ زمکہ کیں دی نہ کپری ہنخہ جدرکہ

ثَلَاثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَلَا خُمُسَ إِلَّا هُوَ

ددرے کسانو مگر اللہ تعالیٰ غلورم دے ہنخہ دے او تہ دے پنخہ کسانو مگر ہنخہ دے

سَادِسُهُمْ وَلَا آدُنِي مِنْ ذٰلِكَ وَلَا أَكْثَرُ

شپیرم دے او تہ کم ددے تہ او تہ زیات

إِلَّا هُوَ مَعَهُمْ أَيْنَ مَا كَانُوا ثُمَّ يُنَبِّئُهُم

مگر ہنخہ دے دوی سرہ وی ہر جگہ چہ دوی دی بیا یہ خبر درکری دوی لہ

سے داہم تخويف کیں داخل دے فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا اشارة دہ چہ محادیو اگر چہ یہ دُنیا کیں مخالفت پتا کوؤ لیکن یہ ورخ د قیامت بہ ہے اللہ تعالیٰ بتکارہ کری۔ أَحْصَاهُ اللہ اہ دا دلیل دے ینبشہم دے احصاء یہ معنی د شمارہ کیں راگیرو دے چہ یو تربتہ ہم پاتے نشی۔

وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ دے شاهد دے تہ ماخوذ دے یہ معنی د نظر کوؤ نیکی یا د شہود تہ ماخوذ دے یہ معنی د حضور او د علم یعنی حاضر ناظر او عالم دے۔

بِمَا عَمِلُوا يَوْمَ الْقِيَمَةِ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ

پہ ہر عملو تو چہ دوی کریدی پہ ورخ د قیامت یقینا الله تعالى پہ ہر چیز بات دے

عَلِيمٌ ۝ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نُهُوا عَنِ النَّجْوَى

یوہہ دے۔ آیاتہ تہ گورے ہر کسانو تہ چہ منع کرے شویدی د جرگو کولو تہ

کے داتائید دے د ماقبل (وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ) او تنبیہ دہ چہ نجوی کولو کنس
د الله تعالى تہ ویرہ کوئے یعنی پہ کتابہ سرہ جرگے مکوئے الله تعالى تاسو بانہ دے
عالم دے۔ پہ دے ایت کنس پہ اولہ جملہ کنس عمومی علم د الله تعالى ئے بیان
کرو پہ اعتبار د مکاناتو سرہ یعنی علم د الله تعالى پہ یو مکان پورے خاص تہ د
او پہ دویمہ جملہ کنس عموم د علم د الله تعالى ذکر کوی پہ اعتبار د شمار د خلقو
سرہ پہ وخت د جرگہ کولو کنس۔ او پہ دریمہ جملہ کنس تنبیہ دہ پہ جزا
ور کولو سرہ پہ ورخ د قیامت کنس او پہ خلورمہ جملہ کنس عموم د صفت د
الله تعالى دے ہر چیز تہ کہ مکان وی کہ زمان وی کہ عدد وی کہ قول وی او
کہ عمل وی کہ ماضی وی او کہ حال وی یا مستقبل وی وغیرہ۔

مَا يَكُونُ مِنْ نَجْوَى مَا نَاقِيهِ دے۔ يَكُونُ داکان مآ تہ پہ معنی د وجود دے۔
مِنْ نَجْوَى مِنْ د تعمیم د نفی د پارہ دے نجوی مصدر دے جرگہ کولو تہ ویلے
کیدی۔ او مضاق دے ثلثہ تہ یا مضاق محدود دے یعنی اہل نجوی او ثلثہ
صفت دے او نجوی او سر کنس یو فرق دے چہ سریت راز ساتل د خان
سرہ او نجوی مشورہ کول د بل چا سرہ پہ پتہ یا ندے د نور و خلقو تہ۔
بل فرق دادے چہ سر د دودہ کسانو پہ مینخ کنس او نجوی د دوؤ تہ د دیرو
کسانو پہ مینخ کنس کیدایشی۔

ثَلَاثَةٌ اَوْ ثَمَانِيَةٌ تَخْصِيصُ ئے د دے وچ تہ او کرو چہ اکثر وخت جرگہ کنس
دوہ طرفو تہ وی او یو پکنس فیصلہ کوؤنکی پکار وی نو د ہر ادنی عدد د
شول او ور پسے پنٹھ شول او کلہ کم وی او کلہ زیات وی پہ سبب د ضرورت
سرہ نو ہر ئے پہ ورنہ ادنی مِنْ ذَالِكْ وَلَا أَكْثَرَ سرہ ذکر کرو او بلہ وجہ
دادہ چہ غورہ عدد و تر دے پہ نسبت د زوج سرہ۔

إِنَّ هَؤُلَاءِ عَلَيْهِمْ أَهْلُ ثَلَاثَتِهِمْ ئے تہ دے ویلے اشارہ دہ رپاتے پہ بل مخ

تَمْ يَعُوذُونَ بِمَا لَهُمْ أَعْنَاهُ وَيَتَنَاجَوْنَ

بیا راگری حقہ کارتہ چہ منع شویدی دھتہ نہ او جرگے کوی

بِالْأَشْمِ وَالْعُدَاوَانِ وَمَعْصِيَتِ الرَّسُولِ

یہ کنائہ او ظلم او یہ نافرمانی د رسول سرہ

وَإِذَا جَاءُوكَ حَيَّوْكَ بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ اللَّهُ

او ہر کلا چہ دوی تاتہ راسی نو سلام کوی تاتہ یہ حقہ طریقہ چہ سلام نہ دے خود پر حقہ رسول تعالیٰ

وَيَقُولُونَ فِي أَنْفُسِهِمْ لَوْلَا يُعَذِّبُنَا اللَّهُ

او دوی وائی یہ عیلو ڈرو تو کین ولے سزا نہ را کوی مونوتہ اللہ تعالیٰ

بِمَا تَقُولُ حَسْبُ لَهُمْ جَهَنَّمُ يَصْلَوْنَهَا

دھتہ چہ مونو وائیو پورہ دے دوی لورہ جہنم ورتنوشی بہ دوی حقہ تہ

فَبِئْسَ الْمَصِيرُ ۝ يَأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا

توبہ خانے د ورتنلو دے - ای ایمان والو

چہ اللہ تعالیٰ د مخلوق د جنس تہ نہ دے بلکہ د دوی تہ غیر دے لکہ خلورم چہ د
دلیو تہ غیروی او مراد د دے تہ حد د کین واقع کیدال تہ دی بلکہ معیت مراد
دے لکہ چہ ورپے محکمہ یے ذکر کپے دے او پدے ذکر کولو کین اشارہ دہ
چہ یہ جرگہ د تلثہ کین (مثلاً) دودہ تہ خبرے کوی او دریم یو اے پاتے شی نو
اللہ تعالیٰ حقہ تہ تسلی ورکوی چہ حاکم تاسرہ منکرے یم - او تفصیل د معیت یہ تفسیر
د سورہ حدید کین تیر شویدے او د دے یہ تفسیر کین ابن جریر لیکے دی چہ
ضحاك ویلے دی چہ اللہ تعالیٰ د عرش د پاسہ دے او علم یے د مخلوق سرہ ویلے
یہ ہر حالے کین دوی موجود وی او ابن کثیر ویلے دی اجماع دہ یہ دے خبرہ باندے
چہ مراد پدے ایت سورہ معیت د علم د اللہ تعالیٰ دے او پدیکین شک نیستہ او سمع د اللہ تعالیٰ
سرہ د علم تہ محیط دہ یہ دوی باندے او بصرد دھتہ نافرمانی دے یہ قول مخلوق کین، او امام
احمد ویلے دی چہ دا ایت یے یہ علم سرہ شور و کریم دے او یہ علم سرہ یے ختم کریدے
ش ہر کلا چہ تیر شوی ایت کین تنبیہ ذکر کرہ چہ جرگے کولو کین اللہ تعالیٰ حاکم ناظر

إِذَا تَنَاجَيْتُمْ فَلَا تَتَنَاجُوا بِالْإِشْرِ وَالْعُدْوَانِ

ہر کلمہ چہ جرگے کوئے تاسو نو جرگے مہ کوئے . یہ گناہ . او ظلم سرہ

وَمَعْصِيَتِ الرَّسُولِ وَتَنَاجُوا بِالْبِرِّ

او یہ نافرمانی دے رسول سرہ . او جرگے کوئے . یہ نیکی کوئے

او گنہگارے یعنی ناجائز جرگے مہ کوئے نو اوس پدیکش زجر دے یہ خاور و کارو نو د مفسدو سرہ . اول عود نجوی متھی عنہ تہ . دویم تناجی د پارہ ناجائز کارو نو . دریم سلام کول خلاق د سنت نہ خاورم خان د گناہ او د عذاب تہ پاک گنہگار . او دا کارو تہ منافقانو یہودیانو قاسقانوکا قرانو بولوکش موجودیری نوایت بولوتہ شامل دے تھووا عن النجوى دا تھی یہ سورۃ نساء مٹا کیں ہم دہ او دارنگ ابن کثیر حدیث ذکر کرے دے چہ یہ حق کیں تھی د نجوی تہ موجود دہ او النجوى کیں الف رسم عہدی دی یعنی نجوی د معصیت او د مؤمنانو د حقہ کولو د پارہ .

یٰٰلَیْہِ تَہْمٌ مراد د دے تہ ہر حقہ گناہ فوجہ د حقوق اللہ سرہ تعلق لری لکہ کفر ، شرک ، دروغ ویل او بدکاری وغیرہ .

وَالْعُدْوَانِ ہر حقہ گناہ چہ حقوق د بندگانو سرہ تعلق لری لکہ ظلم کول ، بہتان تپل ، غیبت کول ، مال د غیر غصب کول وغیرہ .

وَمَعْصِيَتِ الرَّسُولِ ہر حقہ گناہ دہ چہ حق د پیغمبر سرہ تعلق لری لکہ ذہقہ د سنت تہ مخالفت کول ، ذہقہ بے ادبی کول ، بدعات اور رسمونہ رواجوتہ کول .

حَيْكُوكَ بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ اللّٰهُ دا شامل دے حقہ الفاظ او طریقہ د سلام تہ چہ د شرع تہ خلاق وی لکہ لفظ السّامُ عَلَیْكَ ، یہ خیر راعی ، یہ خہ چار شے .

أَنْتُمْ صَبَاحًا (صبا د خہ شہ) ، ورخ د خہ شہ یا یہ کوتو او پہ لاس او چتو لو سرہ سلام کافی گنہگار او ابتداء پہ السلام علیکم سرہ تہ کول . او پہ دا سے حالت کیں

حقہ حقدار د جواب د سلام نہ دے . یُحَيِّكَ بِهِ اللّٰهُ اللّٰهُ تعالیٰ تمہیہ پہ لفظ د سلام سرہ ذکر کریدہ لکہ سَلَامٌ عَلَیْ عِبَادِہِ الذِّیْنَ اصْطَقُوا . وَ سَلَامٌ عَلَی

المرسلین . وَ یَقُولُونَ کَوْلَہِ مقصد دا دے چہ دا رہے ادبی د نبی صلی اللہ علیہ وسلم گناہ تہ گنہگری حکمہ چہ تراوسہ پورے پہ دوی بات دے عذاب نہ

تہ دے راعی . بِمَا تَقُولُ مراد د دے تہ ناجائز تناجی ، او تحریف یہ سلام کیں دے

وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي إِلَيْهِ

او تقویٰ سرہ ۔ او ویرہ کوئے ڈاللہ تعالیٰ تہ ہتھ ذات چہ ہتھ تہ یہ

تُحْشَرُونَ ۝ إِنَّمَا التَّجْوِي مِنْ الشَّيْطَانِ

جمع کرے شے تاسو ۔ یقیناً دا قم جرے ڈ شیطان دیہ وسوے سرہ دی

لِيَحْزَنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَلَيْسَ بِضَارِّهِمْ

ڈدے دپارے چہ غزن کری مؤمنانو لہ او تہ دی ضرور کوؤنکی مؤمنانو تہ

سہ روستو ڈ زجر ور کو لو تہ مفسدانو تہ پہ نا جائز تناجی کولو مؤمنانو لہ اول قانون اصلاحی ڈ تناجی پہ بارہ کنس ذکر کوی ۔ حاصل دادے چہ کلہ مؤمنان یو جرکہ اجلاس ، میہنگ کوی یا یو اجلاس تہ را او بلے شی نو ضروری دادہ چہ دنا جائز اجلاس کولو او ڈھے ڈ شرکت تہ و خان بچ او ساتی ۔ اڈا تناجی تہ پہ دے شرط کولو کنس اشارہ دہ چہ تناجی کول مامور بہ نہ دہ لیکن کہ چرے ضرورت پر یو شی نو تناجی کنس ڈ ادب لحاظ او کپی ۔ یا لپیڈ و التقویٰ یڈ اشارہ دہ امتثال دما مورانو تہ او تقویٰ اشارہ دہ اجتناب ڈ منہیا تو تہ یا یڈ احسان کول ڈ مخلوق سرہ او تقویٰ حقوق اللہ تہ اشارہ دہ ۔

قائدہ ۔ پہ سورہ نساء سلا کنس استثناء یڈے کہے دہ پہ نجوی کولو کنس ددے مامورانو نہ او پہ دے ایت کنس امر دے پہ دودہ اعمالو سرہ وجہ دادہ چہ پہ سورہ النساء کنس (يُبَيِّنُ مَا لَا يَرْضَى مِنَ الْقَوْلِ) ذکر کرے دے معنی ڈ منافقانو جرے پہ بارہ ڈ اقوالو کنس او امر کول ہم ڈ قبیلے ڈ اقوالو تہ دے نو ہتھ سورت کنس (اِلَّا مَنْ اَمَرَ) سرہ درے مامورات ذکر کرل او پکا سورت کنس یڈ محادہ ذکر کرے دہ او محادہ کول عمل ڈ او یڈ او تقویٰ ڈ محادے نہ خلاف عمل کول دی نو دل تہ داد واپرہ عملو تہ ڈ تناجی دپارہ خاص کرل ، بیابوجہ ڈ فرق دادہ چہ پہ ہتھ سورت کنس ڈ منافقانو پہ نجوی کولو پاندے رد کول مقصد دے او ڈ منافقانو عادت دادے چہ امر کوی پہ بخل کولو او پہ متکر سرہ او ڈ خلقو پہ مینع کنس فساد پیدا کوی نو ہلتہ یڈے ڈھے مقابل خیزو تہ ذکر کرل یعنی امر پہ صدقہ کولو او محروق او اصلاح کول ۔ او پکا سورت کنس مؤمنانو تہ خطاب دے او ڈ ایمان سرہ مناسب دودہ کارو تہ دی یڈ او تقویٰ ۔

شَيْئًا إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ

ہج ضرر مگو پہ حکم دے اللہ تعالیٰ سے او خاص پہ اللہ تعالیٰ باندے تو کُل کوی

الْمُؤْمِنُونَ ۱۰ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قِيلَ

مؤمنان اے ایمان والو کوم وخت چہ اولے شی

لَكُمْ تَفَسَّحُوا فِي الْمَجَالِسِ فَافْسَحُوا

تاسو تہ خائے پر پردے یوں تہ پہ خایو نو دناستہ کنن نو خائے پر پردے

بِفَنْسِكُمْ اللَّهُ لَكُمْ وَإِذَا قِيلَ انشُرُوا

خائے بہ قراخ کری اللہ تعالیٰ تاسو لورہ او کوم وخت چہ اولے شی پاسے دخیل خائے تہ

فَانشُرُوا وَيَرْفَعِ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ

نو پاسے او چتوی اللہ تعالیٰ مؤمنانو لورہ ستاسو تہ

وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ وَاللَّهُ

او ہفہ کسان چہ علم ورکھے شویدے پہ دیرو درجو سورہ او اللہ تعالیٰ

سب پہ دے کنن رد دے پہ بے ضرورتہ جرگے کولو باندے او ہفہ جرگے کول د

منافقانو دی پہ مخالفت د مؤمنانو کنن۔ اِنَّ الْمَالِ الْجَوِيَ الْفَالَمِ عَهْدِي دى يعنى

نجوى مذ مومہ چہ انصعدوان او معصيت سورہ وى او داخل دہ پہ دے کنن

ہفہ چہ پہ حدیث مسلم کنن د ہفہ تہ نہی کرے شویدہ چہ رسول اللہ صلی

اللہ علیہ وسلم فرمائے دی چہ ہرکلہ تاسو درے کسان یے نو دودہ تہ دے

بغیر د دریم تہ تنای (جرگہ) نہ کوی دے د پارہ چہ ہفہ دریم غمزن تہ شی

او قرطبی ویلے دی چہ تخصیص پہ درے پورے نیستہ دیروتہ ہم شامل دے

لِيُخْرِنَ الَّذِينَ آمَنُوا يَعْنِي مَنَافِقَانِ چہ ہرکلہ جرگہ کوی نو ضرورتہ مؤمنانو

پہ مخالفت کنن یے کوی ہغوی تہ د ضرورتہ سولو د پارہ یے کوی۔

وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ اہ يعنى ہرکلہ چہ مؤمنان د ہغوی د جرگو تہ خہ ویرہ

محسوسہ کری نو د ہغوی د شر تہ پناہی او غواری او پہ اللہ تعالیٰ باندے دے

خان او سپاری او د اللہ تعالیٰ د مدد انتظار دے کوی۔

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا

اليمان والو

اے

سناسو یہ عملو جو باندے خبردار دے۔

اے دادویم ادب کے مؤمنانو دپارہ کے مجلس کے تباہی سرہ متعلق دے چہ پدیکس
امردے پہ اکرام او عزت کے ملگرو دایمان کے دے تہ او د اہل علمو زیات اکرام او
عزت کول۔ او پدیکس اشارہ دہ چہ کے مجلس او جماعت شرکاء پہ مساوی نہ
گنری بلکہ علم والو لہ پہ افضلہ مرتبہ او عہدہ ورکیدیشی۔

اِذَا قِيْلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوْا فِى الْمَجَالِسِ اِنَّ تَفَسُّحًا نَّهَىٰ عَنْهُ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا
باندے داسے کہنی چہ دے بل ملگری خائے بند نہ کپری دامعنی تہ دہ چہ قراخ
او کھلا دکیٹی او دے بل چا دکیٹا ستلو خائے بند کپری۔ المجاليس دے تہ مراد
عام مجالس کے ذکر او خطبے اوریدو دی او مجلس کے مشورے کولو او مجلس کے درس و
و غیرہ دی۔ يَفْسُحُ اللّٰهُ لَكُمْ فِرَاحًا دُنْيَا وَاٰخِرَتٍ تہ شامل دے او ہر کلمہ چہ
جزاء کے عمل کے جس تہ وی نو دے جزا تہ ہے تعبیر او کپرو پہ یفسح سرہ۔ او
حدیث صحیح کہیں ہم رائے دی چہ یو شخص دے بل چالہ کے مجلس تہ پہ دے
مقصد باندے تہ پاسوی چہ دے ہخہ پہ خائے باندے پخپلہ کہنی۔ او بل
حدیث کہیں وارد دی چہ ہر کلمہ یو شخص دے بل چالہ خائے تہ رد کے ضرورت کے پانہ
پاسیری او ارادہ کے واسے لری تو بل شخص دے ہخہ پہ خائے باندے نہ کہنی۔
وَ اِذَا قِيْلَ اَنْشُرُوْا اِنَّ مَرَادَ دَدِّىْ دَدِّىْ چہ امیر مجلس چاہے امر او کپری چہ
دے بل خائے تہ پور تہ شہ دے دے دپارہ چہ مشر سہری لہ خائے ورکپری نو دا
شخص پہ دا امر منی او دارنگ چہ امر او کپری دے مانجہ دپارہ، جہاد دپارہ، بل
خہ کار خیر دپارہ چہ دے بل خائے تہ او دریری نو دا امر پہ ہم منے کیری۔
فَاٰتِيَهُ، راتلونکی شخص دپارہ او دریدلو کہیں اختلاف دے د اہل علمو۔ دے
د احادیث مختلفو تہ بعض اہل علم دے جواز مطلقاً قائل دی او بعض مطلقاً منع
کوی او بعضو پکس تفصیل کپیدے او دا غورہ دے تفصیل دا دے چہ دے
سفر تہ راشی یا حاکم پہ خائے دے ولایت خپل کہیں وی نو ہغوی تہ قیام جائز
دے او نور چاہے تہ دے جائز۔ او دارنگی خوک چہ پہ دے قیام خوشحالیری
یا خوک چہ دے تہ دے بل خائے تہ دپارہ منع کوی او پہ ہخہ خفہ کیری لکہ
رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نو ہغہ دپارہ قیام منع دے۔ دارنگی چہ یو شخص
دے بل خائے منع کپری دے۔

إِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِ مُوَابِقِينَ يَدَىٰ

ہرگز نہ چہ جرگہ کول غواہی دے رسول صلی اللہ علیہ وسلم سرہ نہ اولیوے مخکن دے

ناست وی اول شخص ورتہ بے ضرورتہ ولاری وی او دے پہ ہفتے باندے سے خوشحال
وی بودا ناجائز دے او دارنگ دے عادت جوہرول ہم منع دی او ابن حجر
د ابن رشد تہ نقل کریدی چہ قیام پہ خلور قسمہ دے اول قسم حرام دے ہفتہ
داچہ یو شخص غواہی دے و جے دے تکبر تہ چہ ماتہ و قیام او کرے شی دویم قسم
مکروہ دے ہفتہ داچہ یو شخص قیام پہ دے و جے سرہ بدگنری چہ متکبریو
سرہ تشبیہ راشی او یا زما پہ زہ کین تکبر پیداشی دریم قسم جائز دے ہفتہ
داچہ یو شخص قیام دے خلقوتہ نہ غواہی او دے ہفتہ ذاکرام او دے پڑ دے و جے نہ
ہفتہ تہ قیام او کرے شی خلورم قسم مستحب دے ہفتہ قیام دے ہفتہ چا دے پارہ دے
چہ دے سقرتہ راشی یا ہفتہ خوک چہ ہفتہ تہ پہ خہ نعمت باندے میار کی
ورکیدی شی یا پہ خہ مصیبت کین تعزیرہ ورکیدی شی۔ زیات تفصیل
فتح الباری صفحہ جلد ۱۱ اکثین دے

يَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا دَرَجَاتٍ وَأُولَ الَّذِينَ هُمْ فِي الْأُولَىٰ دَرَجَاتٍ
عمل تہ وی یعنی چہ تاسو پہ امر دے شرع پورتہ شی نو اللہ تعالیٰ بہ تاسو پہ شرط
د ایمان سرہ پورتہ کری او اشارہ دے چہ ایمان سبب دے رفعت دے۔

وَالَّذِينَ آمَنُوا دَرَجَاتٍ يَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا فِي الْكُرَامَةِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ
کین تقدیر دے یَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا فِي الْكُرَامَةِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ
الْآخِرَةِ وَيَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا دَرَجَاتٍ كَثِيرَةً عَلَىٰ عِلْمِهِ الْمُؤْمِنِينَ
یعنی اول رفعت پہ ایمان سرہ دے بیا دیرے درجے او رفعت پہ علم سرہ
دے۔ او اشارہ دے چہ رفعت پہ نیز دے اللہ تعالیٰ پہ ایمان او پہ علم سرہ دے
نہ پہ سببیت دے مجالسو سرہ۔

دویم توجیہ داچہ والذین دوستے عطف دے پہ والذین مخکنی باندے
او یوہ جملہ دے معنی داچہ پورتہ کوی اللہ تعالیٰ ہفتہ کسان چہ ایمان لے
راوے وی او عالمان ہم وی پہ دیر و درجاتو سرہ، لیکن اولہ توجیہ غورہ
دے پہ سبب دے تکرار دے موصول سرہ۔ او دے ایت پہ تفسیر کین ابن کثیر،
قرطبی، شریینی، الوسی دے علم قضیلت پہ تفصیل (پاتے پہ بل مخ)

نَجْوَاكُمْ صَدَقَةٌ ذَٰلِكَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَأَظْهَرُ

جرگے ستاسو نہ خیرات دا غورہ دہ تاسو لے او پا کوؤنک دہ

فَإِنْ لَّمْ تَجِدُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ۝۱۲

نو کہ تاسو نہ موے رصداقہ نو یقیناً اللہ تعالیٰ بخنہ کوؤنک رحم کوؤنک دے۔

ءِ أَشْفَقْتُمْ أَنْ تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيِ نَجْوَاكُمْ

ایا اویریدائے تاسو چہ اولیرے مخکن دے جرگے ستاسو نہ

صَدَقْتُمْ فَإِذَا لَمْ تَفْعَلُوا وَتَابَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ

خیرا تونہ نو کہ چہ او نکرتے و عجز دے تہ او اسانتیا و استلہ اللہ تعالیٰ پہ تاسو باندے

سرہ لیکے دے او محمود کرمانی پہ غرائب التفسیر کن دے ابن مسعود رضواللہ عنہ تہ روایت ذکر کریدے چہ اے خلقو خان پدے ایت پاندے یو ہہ کرے دپارہ دے چہ پہ علم کنس رغبت او کرے۔ او قرطبی لیکے دی چہ مراد داو تو العلم نہ علماء دے قرآن دی۔

سے دادریم قانون او ادب دے نجوی کولو دے او مقصد پہ دے کنس تخفیف و دے یہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم پاندے او بنکارہ کول و دے اخلاص دے مناجات کوؤنکو۔ وجہ داوہ چہ منافقیت و خلقو پہ بے ضرورتہ دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم سرہ جرگے کولے او دے ہخہ وخت بہیئے ضائع کولو او نور و مسلما نانولہ یہیئے دے نجوی کولو وخت تہ ور کوؤنک دا قانون اللہ تعالیٰ مقرر کر و چہ خوک دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم سرہ نجوی کول عواری نو ورناندے یہ صدقہ او کری دپارہ دے چہ اخلاص ہی معلوم شی او دا حکم مختص و دے پہ نجوی دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم پورے۔ فَقَدْ مُوا اہ ظاہر دا دہ چہ دا دپارہ دے وجوب دے ذلک خیر لکم و اظہر دا فائدے دے حکم دی۔ خیر یعنی دیر اجر او ثواب دے او دے مسکینا تو فقراء سرہ ہمدردی دہ او ذریعہ دہ دپارہ دے فائدے لے لستلو دے مشورے دے رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم تہ۔ و اظہر پا کوؤنک دے بخل او دے محبت دے دنیا نہ او دارنگ دے نفاق تہ۔ فَإِنْ لَّمْ تَجِدُوا مراد دے دینہ عدم طاقت مالیہ دے یعنی مسکین او فقیر پاندے دا صدقہ واجب نہ دہ۔

فَاقِمُْوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاطِيعُوا اللَّهَ

نو پابندی د موعظ کوئے او ورکوئے زکوٰۃ او اطاعت کوئے ذلله تعالیٰ

وَرَسُولَهُ وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ

او درسول د هغه او الله تعالیٰ خبردار دے په هغه عملونو یا نده چہ تاسو کوئے .

۳۱. اَشَقَقْتُمْ خُطَابَ عَامِ دے مؤمنانو او منافقانو ته . منافقان او یریدل د صدقے ورکولو ته په سبب د بخل سره . او مؤمنان او یریدل د دوام د دے حکم ته یعنی دوی او پیل که چرے دا حکم همیشه پاتے شی او مونږ خو فقراء یو هر وخت د صدقے طاقت نه لرو نو د نبی صلی الله علیه وسلم سره به د نجوی کولو نه محرومه پاتے شو . قَدْ لَمْ تَفْعَلُوا منافقانو په دے باند عمل اونکړو د وچ د نفاق ته . لیکن مؤمنانو عمل اونکړو د دے وچ نه چه فرصت د صدقے ورکولو ورته ملاؤ نشو ځکه چه حکم کس تیدایی ویره زر راغله او مفسرینو په تفسیر د دے ایت کس دوه روایتونه د علی رضی الله عنه نه نقل کړیدی یو دا چه هغه عمل کړے وؤ په دے ایت باند دے او نور و صحابو ته موقع ملاؤ نشو لیکن هغه روایت د دے لفظ قَدْ لَمْ تَفْعَلُوا ته مخالف دے او قرطبی ویلے دی چه هغه روایت ضعیف دے . او دویم روایت په ۳۲. امام ترمذی او ابن جریر سره نقل دے چه په هغه کس ثابت شوی د ه چه علی رضی الله عنه خو په دے عمل ته دے کړے لیکن نبی صلی الله علیه وسلم ته یے مشوره ورکړه چه د اصحابه کرام خو د دے طاقت نشی لرلے نو الله تعالیٰ د هغه د وچ نه تخفیف راوستلے دے . وَكَانَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ ذَلِيلًا توبه په معنی د تخفیف سره د ه لکه سورة مزمل کس هم توبه په معنی د تخفیف د ه ځکه دلته د گناه صدور نه دے ثابت شوی .

فَاقِمُْوا الصَّلَاةَ اه یعنی که چرے په مستحباتو باند دے عمل ته شته کول نو پرواه نیشته خو قرائتو باند دے همیشه عمل جاری ساتے او په هغه کس نسخ یا تخفیف نه راسخی .

فَالْيَاۤءُ مشهوره دا د ه چه اول ایت په دویم سره منسوخ شویک او ویلے شویک چه د منسوخیت د پاره په اول حکم باند دے عمل (پاتے په بل مخ)

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ تَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللّٰهُ

ایا نہ گورے تہ ہنہ کسانو تہ چہ دوستانہ کوی دے دا ہے قوم سرہ چہ غضب کریں اے اللہ تعالیٰ

عَلَيْهِمْ مَا هُمْ مِنْكُمْ وَلَا مِنْهُمْ وَيَخْلِفُونَ

پہ ہنوی باندے تہ دی ہنوی ستاسو تہ او نہ دے دوی نہ او قسامونہ کوی

عَلَى الْكُذِبِ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿۱۴﴾ اَعَدَّ اللّٰهُ

پہ دیوگو باندے او دوی پوہیری تیار کرے دے اللہ تعالیٰ

کول ہم شرط نہ وی پہ سبب دے دے واقعہ سرہ۔ لیکن تحقیق دادے چہ دے
متقدمینو علماؤ پہ نیز نسخ صرف تبدلے تہ ویلے کیہی، نو دا نسخ دے لیکن
دے متاخرینو پہ اصطلاح کیں دا نسخ نہ دے نو بیا پہ دے کیں دوہ قولونہ
دی اول دا چہ دا تخفیف دے دے وجوب تہ استحباب تہ لکھ چہ سورۃ
انفال ۱۱۱ کیں تیر شوییدی او دویم قول دادے چہ دویم ایت شرح دے اول ایت
دے یعنی معلومہ شوہ پہ دویم ایت سرہ چہ پہ اول ایت کیں ہم امر دے وجوب
دے پارہ تہ وود دے وچے تہ ہیچ چاہے ہن باندے عمل نہ دے کرے صرف
دے دے پارہ حکم وود چہ دے منافقانہ او دے مخلصانو پہ میخ کیں فرق ناشی۔ لیکن
اول قول پہ دے دوارو قولونو کیں غورہ دے چہ دا تخفیف دے۔ نسخ ہم
نہ دے او صرف شرح ہم تہ دے۔

سکے دے ایت نہ تہ آخرہ پورے دویم باب دے پدے کیں زجر ونہ دی
منافقینو مفسدینو تہ او دے ہنوی پنچلس قبائل ذکر کوی او تخویف و رکوی پہ مشاہد
کے کیں او پہ آخر کیں صفت دے مؤمنانو دے پہ ذکر دے براءت دے ہنوی دے محادینو
مفسدینو تہ او بشارت دے مؤمنانو تہ۔ پہ دے (سکے) کیں درے قبائل دے
منافقینو ذکر کرے دی۔

اول قباحہ تَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللّٰهُ عَلَیْہِمْ مراد دے دے تہ یہودیان دی حکمہ
چہ پہ دوی کیں اسباب دے غضب الہی موجود دی دیرا یا تو تہ دے قرآن کریم
پہ دے باندے شاہد دی لکھ سورۃ بقرہ ۱۱۱ او سورۃ ممتحنہ ۱۱۱
دویم قباحہ مَا هُمْ مِنْكُمْ وَلَا مِنْہُمْ لکھ چہ سورۃ نساء ۱۱۱ کیں تیر شوییدی
دریم قباحہ وَيَخْلِفُونَ عَلَى الْكُذِبِ پہ دعویٰ دے ایمان او اسلام کیں

لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ۱۳ اِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا

دوی لڑہ عذاب سبط یقیناً دوی ناکارہ دی ہخہ عملونہ

يَعْمَلُونَ ۱۴ اِنَّا خَدُّوْا اَيْمَانَهُمْ حُتَّةً

چہ دوی کوی - جور کرے دی دوی قسمونو خیل وال

فَصَدُّوْا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ فَلَهُمْ عَذَابٌ

نو بندشول ریابندول کوی د لڑے د اللہ تعالیٰ نہ نو دوی لڑہ عذاب

مُهِينٌ ۱۵ لَنْ نَّغْنِيَ عَنْهُمْ اَمْوَالُهُمْ

رسوا کوئی نہ دے - ہچرے پہ دفع نہ کوی د دوی نہ مالونہ د دوی

او شہادت د رسالت د دے رسول کیں درغزن وی او حال دا چہ قسمونہ ہم کوی۔
پہ صیغہ د مضارع کیں تجدد تہ اشارہ دہ اولفظ د علی کیں جرات او زہورتیا
تہ اشارہ دہ یعنی مُجْتَرِئِينَ عَلَى الْكِتَابِ - زہورتیا کوونکی دی پہ دروغو او
پہ قسم کولو کیں - وَهُمْ يَعْمَلُونَ یعنی سرے د علم او د قصدا نہ دروغ وائی او
قسم کوی نو دا یمین غموس دے۔

۱۵ دے ایت پہ اولہ جملہ کیں تخویف دے او دوہہ جملہ کیں بل قباح
د دوی ذکر کوی چہ ہخہ علت د عذاب دے۔

۱۶ دا جملہ مستأنفہ دہ پہ جواب د سوال کیں دہ چہ کہ ٹوک اوائی چہ دوی
سرے د پوھے ولے پہ دروغہ قسم کوی نو جواب ورکوی۔ او دارنگ دا جملہ
تفصیل د ساء ما کانوا يَعْمَلُونَ دے او پدیکیں د دوی دوہ قباحونہ نور ذکر
کریدی او پہ آخری جملہ کیں تخویف دے - اَيْمَانَهُمْ مراد تربتہ دروغ قسمونہ
د دوی دی۔ چٹا دال تہ ویلے کیدی چہ پہ ہخہ سرہ خان د گذار د تورے،
توپک وغیرہ نہ۔ بچ کوی نو دارنگ دوی پہ دے قسمونو سرہ خان د مؤمنان
د زجر او ہرے شرمندہ کئے نہ۔ بچ کوی - فَصَدُّوْا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ دالامی
دے یعنی بندشول د حق تہ، یا متعدی دے یعنی خلق منع کوی د لڑے د
اللہ تعالیٰ نہ، قاذلہ کوی چہ دا قسمونہ د دوی سبب دے د پارہ د صد
عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ - فَلَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ دا قآ ہم دلالت کوی (پاے پہ بل متع)

وَلَا أَوْلَادُهُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْءٌ أُولَئِكَ

او نہ اولاد دے دوی ذر عذاب دے اللہ تعالیٰ نہ ہیچ خیر - دے گمان

أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١٤﴾

اور والا دی دوی یہ یہ ہے کین ہمیشہ دی -

يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ جَمِيعًا فَيَحْلِقُونَ لَهُ

یہ کومہ ورخ چہ راپورنہ یہ کوی اللہ تعالیٰ دے بتلو لہ نو قسموتہ بہ کوی دوی ہخہ تہ

كَمَا يَحْلِقُونَ لَكُمْ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ

لکھ چہ قسموتہ کوی تاسوتہ او گمان کوی دوی چہ یقینا دوی

عَلَى شَيْءٍ إِلَّا أَنَّهُمْ هُمُ الْكَافِرُونَ ﴿١٥﴾

یہ خیر (فائزہ مند) باندے دی خبر شے یقینا دوی دروغزن دی -

چہ صدّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ عِلّتْ دے دپارہ د عذاب د دوی - او ہر کلا چہ دوی
یہ دروغ قسم کین توہین کوی د نوم د اللہ تعالیٰ او دارنگی د مؤمنانو اہانت
کوی د دے وجہ نہ عذاب مہین یے ذکر کرو -

سکا د اتخویف اخروی دے یہ ذکر د دودہ قباحات د دوی سرہ - اور دے یہ زعم
د ہخہ چا باندے چہ یہ مالونو او یہ اولاد سرہ لوی او تکبر کوی - آموا لہم یہ
قدیہ و رکولو او یہ رشوت و رکولو سرہ فائدہ نہ و رکوی - وَلَا أَوْلَادُهُمْ لَفْظٌ د لہ
یے د تاکید د نفی دپارہ مکرر راورے دے - اولاد یہ مدد کولو او دارنگی یہ
دنیا کین یہ د عاکاتو غمختلو او یہ نیک عملونو سرہ مور او پلار مشرکانو تہ فائدہ
نشی و رکولے مِنَ اللَّهِ د عذاب د اللہ تعالیٰ نہ - شَيْئًا مَفْعُولٌ بہ دے یا مِنَ اللَّهِ
یہ معنی د عند اللہ دے او شَيْئًا مَفْعُولٌ مطلق دے یعنی شَيْئًا مِنَ الْإِنْعَاءِ دا
رنگی ایت یہ سورت العمران سٹ ملا کین اتیر شویدے -

۱۵ یہ دے کین د دوی درے قباحات ذکر کوی - یَوْمَ متعلق دے یہ اصحاب النار
پورے یا یہ اذکروا پت پورے فَيَحْلِقُونَ لہ قسموتہ یہ کوی چہ مونہ یہ ہدایت
باندے و او مونہ ہیچ کفر نہ دے کہے پشان د مشرکانو یہ قسم کوی لکھ

اِسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطٰنُ فَاَنْسٰهُمْ ذِكْرَ اللّٰهِ

غلبہ کر لیا یہ دوی باندے شیطان نو مہینے کرو ددوی نہ ذکر اللہ تعالیٰ

اُولٰٓئِكَ حِزْبُ الشَّيْطٰنِ اَلَا اِنَّ حِزْبَ

دفعہ کسان دہ د شیطان دہ خبر شے یقیناً دہ

الشَّيْطٰنِ هُمُ الْخٰسِرُوْنَ ۝۱۹ اِنَّ الْاٰدِیْنَ

د شیطان دوی تاوان والا دی - یقیناً ہتھ کسان

سورۃ انعام ۳۲ کیں۔ کَمَا یَخْلِفُوْنَ لَكُمْ یعنی دوی پہ دُنیا کیں پہ دروغ قسموں نو باندے عادت وڈ۔

ابن کثیر ویلے دی چہ چاہے کم عمل باندے ژوند تیر کرے وی نو پہ ہتھ باندے مرگیدی او پہ ہتھ باندے بیا ژوندے کیری۔

یَحْسِبُوْنَ اَنْهُمْ عَلٰی شَیْءٍ عَظِیْمٍ دے پہ اول یخلقون یا پہ دویم باندے یعنی پہ دُنیا او اخرت دواړو کیں ددوی گمان دے چہ پہ دروغ قسم کول پہ مونو

دپارہ فائدہ مند وی او دادوی خیل کمال کثری۔ اَلَا اِنَّهُمْ هُمُ الْکٰذِبُوْنَ یعنی دوی پہ دے قسم ددورح اخرت او گمان کولو کیں دروغ ژن دی لکھ چہ پہ دُنیا

کیں دروغ ژن وڈ او هرکله چہ دوی پہ قسم کولو سرہ خیل دروغ پتوی نو اللہ تعالیٰ پہ اثبات دگذاب ددوی کیں تاکید او کرو پہ لفظ دَاٰلَ اَوْ اٰنَ اَوْ هُمْ

ضمیر فصل، اول ہم تاکید سرہ او پہ جملے اسمیہ سرہ۔

۱۹ پہ دے ایت کیں تور درے قبا ئح ددوی ذکر دی۔ اِسْتَحْوَذَ دا دتیر شوے قبا ئحود پارہ علت دے ددے و ج نہ پہ عطف سرہ نہ دے ذکر کرے۔

اِسْتَحْوَذَ دَحُوذ تہ ماخوذ دے پہ معنی د راگیرولو، او پہ تیزے او اساتیا سرہ شپلو تہ ویلے کیری او دا مستلزم دے غلبے او قوت لره یعنی شیطانا تو

پہ دوی باندے داسے قوت او غلبہ پہ وسوسے کولو او کمراه کولو سرہ موندلے دہ لکھ چہ ہتھ ددوی بادشاہ دے او دوی ئے رعیت دی۔

فَاَنْسٰهُمْ قَا دلالت کوی چہ ماقبل سبب دے دپارہ د مَا بَعْدَ۔ اِنْسَاءَ پہ معنی دغافل کولو او د ترک سرہ دے ذکر اللہ او امر او توافی د اللہ تعالیٰ

او قرآن کریم او توحیدا تو لو تہ دال لفظ شامل دے۔ (پاتے پہ بل مخ)

يُكَادُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أَوْلِيَّكَ فِي

چہ خلافی کوی د حدود د اللہ تعالیٰ او د رسول د حقہ تہ دغہ کسان یہ

الْأَذْلَىٰ ۚ كَتَبَ اللَّهُ لَكَ غَلِبَتْنَا أَنَا

دیور د لیلانو کیں دی ۔ لیکلے دی اللہ تعالیٰ رپہ تقدیر کیں چہ ضرور غالب کیوم بہ زک

وَرُسُلِي إِنَّ اللَّهَ قَبِيضٌ عَزِيزٌ ۚ

او رسولان زما یقیناً اللہ تعالیٰ قوت والا نور اور دے ۔

حزب الشیطان حزب حقہ تا بعداری کوونکی تہ ویلے کیپی چہ اتباع د متبوع
کیں کلک او تعصب کوونکی وی بل طرق تہ پہ اسانہ سرہ تہ اوہی اونہ ذیل
چا خبرہ اوری ۔

تہ پہ دے ایت کیں سخت زجر دے محاذہ کوونکو تہ عموماً رکہ پہ
ھرہ زمانہ کیں وی او پہ سہ کیں زجر و محاذہ کوونکو دے امت تہ دے
دے وچ تہ پہ حقہ ایت کیں دھغوی تشبیہ تے د مخکنو سرہ ورکے وہ
دایو فرق دے د دواہہ ایاتو نو دویم فرق دادے چہ ہلتہ کیں دُعَاءِ شَرِّ
رخیرے وے وہ او پہ دے ایت کیں خبر او حکم کول دی ددوی پہ ذلت
سرہ ۔ دریم فرق دادے چہ پہ حقہ ایت کیں د بشارہ کافرانو ذکر مراد وڈ
او پہ دے ایت کیں منافقان مراد دی نو معلومہ شوہ چہ تکرار نیشتنہ دے
أَوْلِيَّكَ فِي الْأَذْلَىٰ پہ دے کیں دیو تاکید دے پہ ذکر د اولیک سرہ او
پہ ذکر د حرق فی سرہ چہ دلالت کوی پہ استغراق او انغماس باندے
او پہ ذکر د جمع د اذلیل سرہ یعنی دوی غرق او دوپ دی پہ جماعت
ذلت والو کیں ۔

۲۷ روستو د تخویف تہ بشارت دے ایمان والو تہ پہ غلبہ او نصرت الہیہ سرہ
کتب مراد دے نہ لیکل دی پہ کتاب د تقدیر کیں او پہ حقہ کیں ہیخ قسم
تبدیلی تہ راجح ۔ او دیتہ سبقت د کلمے ویلے شویدے پہ سورہ صافات
سک کیں ۔ لَعَلَّيْنِ اَکَا دایے د تاکید د پارہ ذکر کویدے غلبہ پہ مخلوق او
پہ دشمنانو باندے خو د اللہ تعالیٰ صفت حقیقیہ دے ۔ وَرُسُلِي یعنی حقہ
رسولان چہ جنگ کوی د دشمنانو سرہ نو غالب بہ وی پہ جنگ کیں پہ

لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ

او یہ نہ مومے نہ داسے قوم چہ ایمان لری یہ اللہ تعالیٰ او یہ ورخ دوستے

يُؤَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا

چہ دوستانہ کوی دھقہ چا سرہ چہ خلافیے کریں دحدود د اللہ تعالیٰ او د رسول مفعہ نہ اگرچہ هغوی وی

أَبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ

د دوی پلاران یا د دوی خامن یا د دوی روضہ یا د دوی قبیلہ

أُولَئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ وَأَيَّدَهُمْ

دغہ کسان لیکل دے (روح) یہ لرو تو د دوی کیں ایمان او کلک کپکے دی دوی

بِرُوحٍ مِنْهُ وَيَدِّخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي

یہ روح سرہ دھقہ د طرف نہ او داخل وی دوی لرو جنتوتو نہ چہ بہلیدی

مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا رَضِيَ اللَّهُ

لراندے د هقہ نہ ولے همیشه بہ وی دوی یہ هقہ کیں رضا دے اللہ تعالیٰ

عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ أُولَئِكَ حِزْبُ اللَّهِ

د دوی نہ او دوی رضادی د هقہ نہ دغہ کسان دلہ د اللہ تعالیٰ دہ

اعتبار د عاقبت سرہ او یہ حجت کیں یہ خوتول غالب وی او داسے یہ سورۃ

صافات ۱۸۲ کیں ذکر شویدی۔

قویٰ یہ نصرت د دوستانو پاندے۔

غزیر دے یہ مقابلہ د دشمنانو کیں غالب او داغلبہ او قوت سبب دے د پانہ

د تدلیل د دشمنانو چہ یہ ایت تیر شوی کیں ذکر شویدی۔

آلَٰرَاقِ حِزْبِ اللّٰهِ هُمُ الْمَفْلِحُونَ ﴿۲۲﴾

خير شئ يقيناً دله ۵ الله تعالى خاص دوی کامیاب دوی -

۲۲ هر کله چه په سورت کنښ د محادي نو مفسدينو او صاف ذکر کړي شول نو په دے ايت کنښ ترغيث ورکوي مؤمنانو ته په براءت کولو سره د هغوی ته په ویر تا کيد سره . لا تَجِدُ قَوْمًا اَکَ يعنى د ايمان والو د دوستانے کولو د دشمنانو د الله تعالى او د رسول په مينځ کنښ جمع نشي کيدلے او د نه موندلو ته مراد نه کول د دے دى په طريقه د مبالغه سره . يُوَادُّونَ مؤدّة په اصل کنښ په باطن کنښ وى او اثر يې په ظاهر کنښ موجود دى يعنى باطنى او ظاهري دواړه دوستانے کول او صرف يې او قسط خو د بعضو کافرانو سره جائز دے چه هغوی اهل ذمه دى لکه په سورة ممتحنه س کنښ په راشي . وَلَوْ كَانُوا اَبَاءَهُمْ اَوْ بَنِيَهُمْ اَوْ قُرَابَتِ لِحَافٍ تَه كوى په بارة د براءت کولو کنښ د محادي نو ته . او په دے کنښ اشاره ده چه په دلسه حالت کنښ د صلح رحى ساتلو حکم نيشته دے او مفسر يې وليکلے دى چه د دے ايت اول مصداق صحابه کرام دى حکه چه ابو عبیده رضی الله عنه خپل پلار لره په ورځ د بدار کنښ قتل کړے وؤ او عبید الله رضی الله عنه خو ئے د عبید الله بن ابی د خپل پلار د قتل کولو اجازت د رسول الله صلى الله عليه وسلم نه طلب کړے وؤ او ابو بکر رضی الله عنه خپل پلار لره په سخته سپيره سره وهله وؤ هر کله هغه نبی صلى الله عليه وسلم ته کښل کړے وؤ او دارنگ ابو بکر رضی الله عنه د خپل خو ئي د قتل اراده کړے وه په ورځ د بدار کنښ او مصعب بن عمير رضی الله عنه خپل دور لره په ورځ د بدار کنښ قتل کړے وؤ او عمر رضی الله عنه او دارنگ حمزه ، علی او عبیده بن الحارث رضی الله عنهم ديرو خپلوانو لره په دغه ورځ قتل کړي وؤ . اُولَٰئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْاِيْمَانَ اشارة يقين کامل ته چه هغه په محبت د غير الله سره نه مخو کيږي لکه چه پوخ خط ليکلے شوے په ابو وغيره سره نه وړانديزې . وَ اَيَّدَاَهُمْ بِرُوحٍ مِّنْهُ مراد د روح نه قرآن کریم او علم د قرآن دے په روايت د ربیع سره . نو اشاره ده چه تقويت د ايمان په قرآن کریم سره راشي . رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ اشاره ده چه دوى د الله تعالى د وچه نه ناراض وؤ د مخلوق نه نو د هغه په عوض کنښ دوى ته رضا ملاؤ شوه . اُولَٰئِكَ حِزْبُ اللّٰهِ دايې په مقابل د

۲۲

حزب الشیطان کین ذکر کرے دے اشارہ دہ چہ دلہ ذلہ ذلہ یا ذلہ انسان سڑکوں ہفتہ ویلے
 کیری چہ د دوست د رضا کو لو د وچے تہ خیل خیلوان او خیل دوستان
 پریگدی او د هغوی سرہ ہیخ محبت او نصرت تہ کوئی۔
 فائده علیہ قرطبی د امام مالک تہ نقل کریدی چہ دایت دلیل دے چہ
 د منکرینو د تقدیر سرہ دوستا تہ لرل او د هغوی پہ مجلس کین شرکت کول
 منع دی۔ او دازنگ دا حکم د تولو ظالماتو او پدا عتیا تو دے او شریبینی ذکر کریدی
 چہ چا میلان او کرو هغه چا تہ چہ د دین تہ متعرف وی یا یے مداخلت او کرو د
 عقیدے د ید عقی سرہ تو الله تعالیٰ پور د توحید لہ د هغه ذریہ تہ او پاسی۔
 او پہ فضیلت د دے سورت کین لیکل دی چہ دا د قرآن د سورتو د شمارے
 پہ لحاظ سرہ دویم نصف دے یعنی اتہ پنچو ستم دے او د دے پہ ہر ایت
 کین د الله تعالیٰ ذکر یو کورت یا دودہ کرتہ موجود دے۔
 فائده علیہ یہ سورۃ مائده لکھ کین فان حزب الله هم الغالبون ذکر دے او
 دلہ یے المفلحون ذکر کریدی وجہ دادہ چہ سورۃ مائده لکھ کین صرف
 ولاء ذکر کریدی او پدا سورت کین براء ذکر کریدی د حزب الشیطان سرہ او براء اکمل ایمان
 دے پہ نسبت د صرف ولاء سرہ تو د صرف ایمان سرہ غلبہ د نیویہ ذکر کرہ
 او د اکمل ایمان سرہ یے چہ براء دہ اکملہ نتیجہ ذکر کرہ چہ هغه فلاح اخروی
 دہ۔ (والله اعلم)

الحمد لله ختم شو تفسیر د سورۃ مجادلہ پہ فضل د الله تعالیٰ

سُورَةُ الْحُشْرِ ۱۰۱	بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ	الْحُشْرِ ۲۲	۳ رُكُوعَاتُهَا
-----------------------------	---------------------------------------	-----------------	--------------------

سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمُوتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۚ

پاک وائی اللہ تعالیٰ! ہر شے جو نہ چہ پہ اسمانوں میں دی او ہر شے جو نہ چہ پہ زمین میں دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة حشر او دے بل نوم سورة بنی نضیر دے ۔

ربط دے دے مخیں سورت سرہ پہ دیرو وجوہ سرہ کا اولہ وجہ دادہ چہ پہ سورة مجادلہ کیں رجروتہ و مفسدینوتہ او پہ دے سورة کیں تخويف دنیوی دے ۔ دویمہ وجہ دادہ چہ پہ ہر سورت کیں ہے محاذہ ذکر کرے وہ نو پہ دے سورت کیں مشاقہ ذکر کوی ۔ دریمہ وجہ دادہ چہ پہ ہر سورت کیں دے منافقاں و قسم قیام و او پہ دے سورت کیں دے غوی بل قسم قیام دی ۔

دعویٰ دے سورت ۔ تخويف دنیوی مشاقہ فیئود اللہ تعالیٰ او دے رسول صلی اللہ علیہ وسلم تہ پہ تمثیل دے بنی نضیر سرہ پہ سکت کیں او ذکر دے توحید دے دیارہ دامن دے عذاب تہ پہ ذکر دے دویشت اسماء حسنی دے اللہ تعالیٰ سرہ پہ اول او پہ آخر دے سورت کیں ۔

خلاصہ دے سورت ۔ دا سورت تقسیم دے دے دے بابوں تہ اول باب ترست پورے دے پدیکش دعویٰ دے توحید پہ ذکر دے تسبیح دیارہ دے دفع کولو دے وہم یعنی کہ شوک اعتراض او کپی چہ بنی نضیر تہ عذاب و رکول پہ اخراج سرہ ظلم دے نو جواب او کپے شو چہ اللہ تعالیٰ دے ظلم کولو تہ پاک دے ہر چہ شکوی نو دے خیل عزت دے حاصلو دیارہ تہ کوی ہر چہ خو عزیز دے او بے فائدے ہم تہ کوی ہر چہ حکیم دے ۔ بیا ذکر دے عذاب دے بنی نضیر دے پہ سکت کیں بیا تخويف اخروی ذکر دے پہ سکت کیں بیا سبب دے عذاب ذکر کوی پہ سکت کیں او دا دعویٰ دے سورت دے بیا جواب دیو سوال دے پہ سکت کیں بیا حکم دے مال فی دعو دے مصارف دے قسمونہ ذکر کوی ترست پورے ۔

وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۝ هُوَ الَّذِي أَخْرَجَ

او خاص ہفتہ دے زور اور حکمتوں والا - خاص ہفتہ دے ذات دے چہ اوستل ہے

الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ

کافران کتا بیانو د

دِيَارِهِمْ لِأَوَّلِ الْحَشْرِ مَا ظَنَنْتُمْ

کورونو د هغوی ته پہ اول راغوتہ اولوسرہ گمان نہ کوو تاسو

أَنْ يَخْرُجُوا وَكَانُوا آلَهُمْ مِمَّا رِغَتْهُمْ

چہ دوی پہ ادھی او دوی گمان کوو چہ یقینا یج کوونکی دی دوی لہ

حُصُونُهُمْ مِنَ اللَّهِ فَأَتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ حَيْثُ

قلعہ ہائے د دوی د اللہ تعالیٰ ته نوراع دوی ته اللہ د دے جائے ته

لَمْ يَحْتَسِبُوكَ وَقَدْ فِي قُلُوبِهِمُ الرَّعْبُ

چہ دوی گمان نہ کوو او داچولہ ہے ددوی پہ زہدنو کنیں دیرہ

يَخْرِبُونَ يُلُوتُهُمْ بِأَيْدِيهِمْ وَأَيْدِي الْمُؤْمِنِينَ

ورائول دوی کوروتہ خپل پہ لاسونو خپلو او پہ لاسونو د مؤمنانو

تفسیر: دادعوی دتوحیدادہ پہ ذکر دتسبیح سرہ مخکنیں دواقعہ دینی
نصیرو تہ دپارہ دجواب داعتراض کوم چہ مونو پہ خلاصہ کنیں ذکر کریدے
العزیز پہ دے کنیں اشارہ دہ عذاب دینی نصیرو تہ چہ هغوی دشمنان
داللہ تعالیٰ و او اللہ تعالیٰ پہ دشمنانو باندے زور اور دے - او العزیز یعنی
ددوی پہ عذاب ورکولو کنیں دیر حکمتونہ وؤ۔

فَلْعَبْرُوْا يٰۤاُولِيَ الْاَبْصَارِ ۝ وَلَوْلَاۤ اَنْ كَتَبَ اللّٰهُ

تو عبرت واخذو اے دیکھنے والے ۔ اور کہہ چرے تو نے لکھے اللہ تعالیٰ یہ تقدیر کن

۱۔ تفسیر سراج المتیر او ابن کثیر کہیں دُ بَیٰ تَضِیْرُوْ تَفْصِیْلُوْ واقعہ ذکر کرے دہ۔
حاصل ہے دادے چہ دوی دُ نَبِیِّ صلی اللہ علیہ وسلم سرہ اول عہد کرے وو
چہ موتو یہ یو یل سرہ جنگ تہ کو و او تہ یہ دیوبل دُ شَمْن سرہ ملکر تیا کو و
لیکن دُ اَحَد دُ غَزْوہ تہ روستو دوی دُ مَشْرِکِیْن مکہ سرہ دُ مَلْکَرِتِیَا وعدہ
او کرہ او دُ نَبِیِّ صلی اللہ علیہ وسلم دُ وِزْلُو ارادہ ہے او کرہ تو نبی صلی اللہ
علیہ وسلم اول کعب بن اشرف دُ مُحَمَّد بن مسلمہ رضی اللہ عنہ یہ ذریعہ
قتل کرو او بیائے سرہ دُ صَحَابِہ کرامو تہ دُ بَیٰ تَضِیْرُوْ دُ قِلْعِہ تہ یو وِیْشَت
یا شِیْر ورے محاصرہ او کرہ نو دوی دُ صِلَاح کو لو مطالبہ او کرہ تو نبی صلی اللہ
علیہ وسلم دُ صِلَاح کو لو تہ انکار او کرو او امرے او کرو دُ دوی پہ جلا وطن
کو لو سرہ او اجازت ہے و رکرو چہ یہ او بن باتدے ۱۔ خومرہ سامان خُوْک
اور لے شی یو ہتہ تہ اجازت دے دُ اور لو تو ہغوی خیلے کو ہے پہ خیل لاسو تو
سرہ او کرو لے او مؤمنانو تہ ہے پدا یکنس مدد طلب کرو اولو کی وغیرہ ہے یہ
او بنانو باتدے یار کرل او اکثر کسان دُ دوی پہ شام کنس اذرعات او اریحا
مقام تہ لاپل او دودہ کورنی دُ دوی رال دُ بَیٰ حَقِیْق او ال دُ سِی بن اخطب
خیبر تہ لاپل او خوک حیرہ مقام تہ لاپل او دُ ہغوی باقی منقول او غیر
منقول جائیداد نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ پہ مال فی کنس پاتے شو او منافقاو
دُ مَدِیْنِہ دُ ہغوی سرہ دُ مَدَد کو لو لو ط کرے وو لیکن ہر کلا چہ ہغوی دُ
مدینے تہ او شر لے شول نو منافقاو ورسرہ ہیخ امداد او نکرو او مؤمنانو تہ
دُ ہغوی منافقت ہم بشکارہ شو۔

۲۔ مِنْ دِیَارِہُمْ دُ وَطَنِ اصْلِ تہ شہل دیر لوئے عقوبت دے او دُ اخراج
نسبت اللہ تعالیٰ تہ شویداے حکم چہ دا امر دُ اللہ تعالیٰ وو خیل رسول تہ
یٰۤاُولِ الْاَحْشَرِ دُ دوی خاور حشروتہ وو یو حشر دُ مَدِیْنِہ تہ خیبر تہ۔
دویم حشر یہ زمانہ دُ عَمْرِ رضی اللہ عنہ کنس دُ خیبر تہ شام تہ دریم حشر
پہ نزدے دُ قِیَامَتِ کنس پہ واسطہ دُ اُور سرہ ریا بہ حقیقہ اوروی یا
مراد تربیتہ قتہ دہ چہ ہغہ پہ علامانو دُ قِیَامَتِ کنس ذکر شوے دہ

عَلَيْهِمُ الْجَلَاءُ لَعَنَّا بِهِمْ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ

یہ دوی باندے د وطن تہ شہر نوبل عذاب یہ ہے دوی تہ ورکے دے یہ دُنیا کین او دوی لہ

خلورم حشر یہ ورخ د قیامت کین دے نو معلومہ شوہ چہ یہ دے واقعہ کین
اول حشر دے۔ یا مراد د اول تہ ہقہ اول دے چہ ثانی ورلہ تہ وی یعنی یہ
اولہ فوج کشی سرہ دوی کمزوری شول۔

مَا ظَنَنْتُمْ اِنَّ اِشَارَةَ دِه چہ دوی کمزوری تہ و و خود دوی اخراج د اللہ تعالیٰ
د قدرت او عظمت تینہ دہ۔

حُصُونُهُمْ جَمِيعٌ د حصن دہ او د دوی خلور قلعہ کالے مشہورے وے،
وطيح، تطاة، سُلَاحٌ، کُتَيْبَةٌ۔ او یہ دے جملہ کین مانعتہم اسم فاعل د
مضاق دے مفعول دے او حصونہم د دے فاعل دے۔

فَاَتَاهُمُ اللّٰهُ اِه اِتْيَانٌ د صفا تو د اللہ تعالیٰ تہ دے یہ غیر د تاویل او تشبیہ تہ
لکہ یہ سورہ بقرہ سٹا کین دے۔

مِنْ حَيْثُ كُنْتُمْ يَخْتَسِبُوْنَ د دوی کمان و و چہ منافقان یہ زمونہ امداد کوی او
او مؤمنان مونہ سرہ مقابلہ تشی کولے او قولہ کالے زمونہ مضبوطے دی نو د
دے کما تو تہ خلاق کار او شو۔

وَقَدْ اَفَىٰ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبُ تعبیر یہ قذاف سرہ دیر تشدید تہ اشارہ دہ یعنی
رعب ہے د دوی یہ زیونو کین داسے اویشتلو لکہ چہ کہتے ویشٹے کیڑی۔ او
دا فعل او قدرت د اللہ تعالیٰ دے او معجزہ د نبی صلی اللہ علیہ وسلم دہ لکہ
چہ صحیح حدیث کین چہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرما ئیلے دی۔

”ماسرہ امداد کرے شویدے یہ رعب زما سرہ یہ دشمن باندے دیوے
میا شتے یہ مزل سرہ۔“ يُخْرِبُونَ اہ دا تخریب د دے دپارہ و و چہ کوم لری او
دروازے چہ د دوی خویشے وے نو خان سرہ ہے او پلے یہ اجازت د نبی
صلی اللہ علیہ وسلم سرہ او دارنگ د دے دپارہ ہے ہم تخریب کو و چہ یہ
دے کین بیا مؤمنان او تہ اوسیری۔ وَاَيُّهَا الْمُؤْمِنِينَ یعنی د دوی تہ چہ
کوم دیوالونہ چتو تہ وغیرہ پاکے و و ہقہ یہ د دوی یہ و پاندے مؤمنانو
نہول دے دپارہ چہ دوی بئہ غصہ او ذلیل شی۔

فَاَعْبَدُوا يَا اُولِيَ الْاَبْصَارِ اَعْتَبَارٌ دے نہ دکر پاتے یہ پل مخ

فِي الْآخِرَةِ عَذَابُ النَّارِ ۝ ذَلِكُمْ بِأَنَّهُمْ

پہ آخرت کتب عذاب د اور دے ۔ داپدے وجہ سرہ چہ دوی

دلالت کوی پہ انتقال باندے لکہ عبور (تیریدال پہ اویو کتب اوچہ تہ) عَذَابُ
(اوپنکے چہ د سترگو تہ مخ تہ او بھیدی) نو دارنگ اعتبار او عبرت اغستل انتقال
دے دیو معلوم تہ رچہ پہ اوریدلو یا پہ لیدلو سرہ معلوم شی) غیر معلوم تہ پہ
طریقہ د فکر کولو سرہ او دیتہ قیاس ہم ویلے کیری لیکن لفظ شرعی (چہ قرآن
او سنت سرہ ثابت وی) پر بخود او غیر منقول استعمالول نامناسبہ کار دے ۔
الْبَصَارِ دال لفظ عام دے نظر پہ بصر او پہ بصیرت سرہ دوارو تہ شامل دے
حککہ چہ پہ عبرت اغستلو کتب اکثر سترگے ہم استعمالیری سرہ د بصیرت د ذرہ
تہ اوبصائر خاص دے پہ بصیرت د ذرہ پورے ۔ او پہ دیکبش اشارہ دہ چہ د
قرآن کریم قصے او واقعات صرف دافسانہ پہ طور سرہ اوریدال مقصد تہ دے بلکہ
دھتہ نہ عبرت اغستل مقصد دے او حقہ پہ غور او فکر کولو سرہ حاصلیری ۔
دلالتہ یو عبرت دادے چہ کہ یو انسان یا قوم علم والہ وی او مالدار ہم وی او بیکلے
او قلعه کائے یے ہم وی لیکن چہ د اللہ تعالیٰ او ذرسلو اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
د دین خلاف کوی نو د عذاب د دنیا تہ او ذلت تہ نشی ۔ بچ کیدلے ۔ دویم عبرت
دادے چہ د منافقاتو او کافرانو پہ ملگرتیا او پہ وعدو باندے اعتماد پکار تہ
دے دریم عبرت دادے چہ پہ خپل دنیوی قوت او مالدار تے باندے ہم
غرورجائز تہ دے ۔

س پدے ایت کتب تاکید دے پہ تخویف دنیوی سرہ او تخویف اخروی ہم
دے ۔ لَوْلَا أَن كَتَبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ يَعْنِي د عذاب دنیوی پہ اجلاء پورے خاص تہ
دے تورے دیرے نمونے د دنیوی عذابونو پہ مخکنو قومونو کتب تیرشوییدی
لیکن پدے قوم یا تاندے خو د اجلاء تقدیر کرے شویو د او تقدیر خو بدلییری تہ
دا جملہ ہم صراحۃً دلیل دے پہ تقدیراتو لیکلو باندے ۔ الْجَلَاءُ فِرَق د
اخراج او جلاء دادے چہ جلاء خاص دہ پہ جماعت د دیرو کسانو) پورے او
اخراج عام دے کہ دیو شخص وی او کہ دیر وی او دارنگ جلاء حقہ دہ چہ
سرہ د اهل و عیال تہ وی او اخراج عام دے لَعَذَابُهُمْ پہ بل عذاب سرہ لکہ
قتل او قید کول پشان د مشرکین بداریا طوقاتو تہ ، سیلے ، قحطو تہ وغیرہ ۔

شَاقُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَمَنْ يُشَاقِ اللَّهَ

خلاف کرے دے اللہ تعالیٰ او رسول ذہقہ او چاہے خلاف اوکرو اللہ تعالیٰ

فَإِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ۝ مَا قَطَعْتُمْ

نو یقیناً اللہ تعالیٰ سخت عذاب ورکوؤنکے دے۔ ہنہ چہ تاسو پرے کرے دی

مِنْ لِّينَةٍ أَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَائِمَةً عَلَى

خہ اوئے ذکرورو یا پرغودے دی تاسو ہقہ اولاپے یہ

أَصُولِهَا فَبِإِذْنِ اللَّهِ وَلِيُخْرِجَ الْفَاسِقِينَ ۝

وینو نو خپلو باندے نو دا یہ حکم اللہ تعالیٰ سے دی او دے دیا چہ شرمندہ کری پھرے تا فرما نو لورے۔

سے دا سبب ذکر عذاب دے او دعویٰ ذکر سورۃ دہ۔ او مشاققہ ذکر شقی نہ ماخوذ ذکر چودل او دودہ نکرے کیدلوتہ وائی او دا یہ ہنکارہ مخالفت کو لو کتب استعمال پیری۔ او داسے یہ سورۃ انفال سے کتب ہم تیر شویدی۔

فائدہ ۱۔ سورۃ انفال کتب ہے وَمَنْ يُشَاقِقْ بِغَيْرِ إِذْعَامٍ نَهْ او یہ دے سورۃ کتب یہ ادغام سرہ ذکر کرے دے وجہ دادہ چہ مخالفت کول ذکر بیان نو پیر سخت دی یہ نسبت ذکر عوامو کا فراتو نو یہ سورۃ انفال کتب ذکر عوامو کا فراتو ذکر دے او یہ دے سورۃ کتب ذکر بیان نو ذکر دے ادغام دلالت کو یہ شدت باندے او فکت ادغام یہ تخفیف باندے۔

سے دا جواب ذکر سوال دے ہقہ دا چہ تاسو ذکر فساد نہ منع کوئے او حال دادے چہ تاسو (اے صحابو) ذکر بنی نصیرو ذکر جورو اوئے لوسیزلے او پرے مو کرے نو دا ہم فساد دے ؟

حاصل ذکر جواب دادے چہ دا یہ حکم اللہ تعالیٰ سرہ شویدی او تو ذکر فائدے پکن ہم دی نو دا شرعاً جائز دی ۔ مَا قَطَعْتُمْ مِنْ لِّينَةٍ قَرْطَبِي پدی کتب لس اقوال ذکر کریدی۔ حاصل دا چہ تولو قسمو نو ذکر جورو تہ ویلے کیری یا یہ ہغوی کتب خاص قسم دے او دا یہ یویرہ مقام کتب وے او ذکر دے یہ بارہ کتب یہودیانو او مشرکین مکہ شعروتہ ویلے وؤ او حسان بن ثابت رضی اللہ عنہ ذکر ہقہ یہ جواب کتب دا شعروتہ جو کرے وؤ۔ (پاکتہ یہ بل مخ)

وَمَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْهُمْ فَمَا أَوْجَفْتُمْ

او ہفتہ مالونہ چہ واپس کریدی اللہ تعالیٰ پہ رسول خپل یا تہ دے دوی تہ تو تہ دی زعلو لے تاسو

عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ وَلَارِكَابٍ وَلَكِنَّ اللَّهَ

پہ ہفتہ یا تہ دے ہیخ اسونہ او تہ او تہان او لیکن اللہ تعالیٰ

يُسَلِّطُ رُسُلَهُ عَلَى مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَى

زور اور کوی رسولان خپل پہ ہفتہ چا یا تہ دے چہ او غواہی او اللہ تعالیٰ پہ

كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝ مَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ

ہر تجیز یا تہ دے قدرت والا دے . ہفتہ چہ واپس کرے وی اللہ تعالیٰ خپل رسول تہ

تَعَاقدَ مَعْشَرٍ تَصَرُّوا قُرَيْشًا - وَلَيْسَ لَهُمْ بَدَلًا يَتْلُمُ نَصِيرًا - هُمَا أَوْ تَوَاكَلَتَا
فَضِيحُوهُ . وَهُمْ عَنِ التَّوْرَةِ يُوقَرُونَ . كَفَرْتُمْ بِالْغُرَّتَيْنِ وَقَدْ آتَاكُمْ بِتَصَدِيقٍ
الَّذِي قَالَ النَّبِيُّ . وَهَانَ عَلَى سَرَاةٍ بَنِي لُؤَيٍّ . حَرِيقٌ بِالْبُؤْيُوكِ مُسْتَعِطِرٌ .

وَلِيُخْرِجَ الْفَاسِقِينَ دایو حکمت ددغہ عمل دے لیکن امتثال د امر شرعی
د حکمت د ہفتہ تہ مخکس وی . یعنی پہ شرعی حکم پہ عمل ضرور کیدیشی اگرچہ
حکمت ہے معلوم تہ وی .

سہ ہر کلا چہ مالونہ پاتے شوے د بنی نضیر و تہ مال فی وو تو پہ دے ایت
کین د ہفتہ او د مال غنیمت پہ مینخ کین فرق ذکر کوی .

وَمَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ فِيْ يَهْ اَصْل کین واپس کیدل دی خپل زور مکان تہ
لکہ فی د زوال . نو اشارہ دہ چہ ددے مالونو اصل مستحق نبی صلی اللہ علیہ وسلم
او مؤمنان دی لیکن کا قرانو پہ زور او ظلم سرہ قبضہ کریدی یا دا چہ اللہ تعالیٰ
دوی تہ لگ وخت د امتحان د پارہ ور کریدی او بیائے تربیتہ واپس اخلی .

فَمَا أَوْجَفْتُمْ د اعلت قائم دے پہ خالے د جزاء محذوف یعنی فَلَا اِسْتَحْقَاقَ
فِيْهِ لِلْجَاهِلِيْنَ رپہ دے کین حق د عامو مجاہدینو نیستہ (حککہ چہ تاسو پہ
زور د جنگ سرہ د کا قرانو تہ نہ دی اغسلے . نو کوم مال چہ د کا قرانو تہ بغیر
د جنگ نہ حاصل شی نو ہفتہ مال فی وی لکہ مالونہ د بنی نضیر . دارنگ چہ
د کا قرانو تہ جزیہ او اخراج حاصل شی یا د ہفتوی تہ خہ مال بے وارثہ پاتے شی

أَخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ يَبْتَغُونَ

ویستے شوئے دی دے کرونو خیلو او مالونو خیلو تہ لہوی دوی

خیبر وغیرہ۔ قیلہ مراد دے تہ اختیار او تصرف دے اللہ تعالیٰ دے اولام
 دے تصرف مستقل دپارہ دے۔ وَلِلرَّسُولِ دالام دے استحقاق او اختیار تقسیم
 دپارہ دے۔ یعنی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم خیل خرچ او اہل خرچہ
 بہ دے مال تہ کولہ او باقی بہ بے تقسیمولو۔ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ دالام صرف
 دے استحقاق پہ طور دے مصرف سرہ دے او مراد دوی تہ مؤمنان دے بی ہاشم
 او بنی مطلب دی اگرچہ اغنیاء دے الیکافی تہ مراد نابالغ مذکور او مؤنث
 چہ پلاریے مروی اگرچہ مورے ژوندے وی۔ وَالْمَسَاكِينِ داللفظ فقراء
 تہ ہم شامل دے لفظ لغو تہ پہ یوحناے کتب ذکر کرے شی نبیائے فرق
 کیدایشی لکہ پہ سورہ توبہ ست کتب۔ وَابْنِ السَّبِيلِ مراد دے دینہ مسافر دے
 اگرچہ پہ وطن کتب مالدار وی لیکن پہ سفر کتب محتاج گر خیدلے وی۔
 دامصارف بے پہ سورہ انفال کتب ہم ذکر کرے دی لیکن ہلتہ دوی حق
 صرف پہ خمس دے خمس دے غنیمت کتب ووی یعنی پہ تول غنیمت کتب حق
 تہ لری او پہ مال فی کتب دوی حق مطلق دے روستو دے خمس تہ یعنی
 خمس دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم او باقی خلور حصے دے خلور و قسمونو
 دپارہ دی۔ او دا قول غورہ دے اگرچہ بل قول دادے چہ دلتہ دوی
 حق پشان دے خمس دے غنیمت دے یعنی خمس الخمس خوہنہ قول
 مرجوح دے۔ کئی نہ یکون دے بے غنیمت دے غنیمت پدے جملہ کتب
 رد دے پہ رسم دے جاہلیت یا تہ پہ بارہ دے مال فی کتب حکم چہ پہ جاہلیت
 کتب مال فی اومال غنیمت کتب پہ پورہ خلور حصہ دے رئیس دے ہغوی وہ دے
 وچ تہ ہنہ تہ بہ مرباع یا ربیع القوم ویلے کیدلو او باقی درے حصو کتب بہ
 ہم دے ہنہ اختیار وڈکہ چالہ بہ بے ورکولے اوکہ تہ ورکولے او اکثر بہ بے
 مالدار و کتب تقسیمولے او دا دلالت کوی چہ پہ اسلام کتب سرمایہ دارانہ نظام
 نیشتم لکہ چہ پدیکتب سوشلسٹ نظام ہم نیشتم بلکہ ہرچا تہ بہ کہ مالدار
 وی اوکہ غریب وی دے ہنہ حق شرعی ورکیدلے شی۔ دے پہ پیش دال
 سرہ ہنہ مالوتہ چہ ادبی ناوری پہ منج خلق و کتب او دا اسم دے۔ او پہ

فَضْلٌ مِّنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا وَيَنْصُرُونَ اللَّهَ

فضل دے اللہ تعالیٰ اور رضا دے اللہ تعالیٰ اور مدد دے اللہ تعالیٰ

زور دال سرہ پہ جنگ کیں غالب کیدل او تسلط او بادشاہی تہ ویل
 کیری او دامصدر دے۔ وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ الْآيَةُ دال لفظ عام
 دے تلو او امرود قرآن او سنت تہ او مال فی پکین داخل دے۔
 او ما امرکم یے تہ دی ویل دپارہ دے چہ شامل شی ہرغہ قول او فعل
 او حال تہ چہ دے صحیح حدیث تہ ثابت وی تو کوم عمل چہ نبی صلی اللہ علیہ
 وسلم ہمیشہ دپارہ ترک کرے وی تو مونہ یہ ہغہ ترک کوڈ دغہ حال ہم
 پہ ما اتاکم کیں داخل دے لکہ چہ ملا علی قاری پہ مرقات شرح مشکوٰۃ
 ص ۱۱۱ کیں لیکل دے لکہ ہر قسم بدعات چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم کرے
 تہ وی او ہغہ تہ یے خصوصی ترغیب ہم تہ دے ور کرے تو دہغہ پر بخودل
 سنت دی او دے تعمیم دپارہ دلیل و تہ دادی، اول دلیل حدیث دے صحیحین
 دابو ہریرہ رضی اللہ عنہ دے چہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرماتیلے دی
 ”ہر کلمہ چہ تہ تاسو تہ غہ امر او کرم تو پہ ہغہ بات دے دخیل استطاعت موافق
 عمل کوئے او دکوم خیز تہ چہ ما تھی کرے دہ تو دہغہ تہ خان۔ مچ اوسا تے“
 (بخاری کتاب الاعتصام او مسلم کتاب الفضائل باب توقیر رسول اللہ صلی اللہ
 علیہ وسلم)۔ دویم حدیث دابن مسعود رضی اللہ عنہ دے چہ صحیح مسلم
 کیں راوی دے دے چہ ہغہ پہ خالو نو لگو و نکو زنا تو او د مخ نہ و بختہ و یستونکو
 او غابنوتہ قراخو و نکو زنا تو باندے لعنت د اللہ تعالیٰ ذکر کرو نو یوزنا نہ
 د بنی اسد قبیلے چہ نوم یے ام یعقوب وہ ور پسے راغلہ ورتے یے او ویل
 چہ تاو لے لعنت کرے دے پہ فلا نکے فلا نکے زنا نہ باندے ہغہ او فرماتیل
 ”ایاکہ یہ لعنت تہ کوم پہ ہغہ چاچہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم پہ ہغوی
 باندے لعنت کرے وی او د اللہ تعالیٰ پہ کتاب کیں وی نو ہغہ او ویل چہ ماخو
 تول قرآن لو ستلے دے او دامستلہم پکین تہ دہ موتد لے ہغہ ورتہ او ویل کہ تا
 (صحیح) لو ستلے وے نو تا پہ پکین دامستلہ موتد لے وہ ایاد الیت تاتہ د
 لو ستلے وما اتاکم الرسول فخذوہ الْآيَةُ۔ دریم دلیل ہم دابن مسعود
 رضی اللہ عنہ روایت دے پہ بارہ د حکم د محرم کیں رپا تے پہ بل مخ)

وَرَسُولُهُ أَوْلَىٰ بِكُمُ اللَّاحِقِينَ ۖ

اد د رسول د هغه د غه کان دوی رشتنی دی -

چه گنہارے جائے ویستل په هغه باندے لازم دی او دا ایت یے په دلیل کیں ذکر کړیدے دا قرطبی ذکر کړیدے خلو رم قول د امام شافعی رحمۃ اللہ علیہ په باره د جواز د قتل کولو د محرم کیں مچ لره دایے د دے ایت او د یو حدیث نه ثابت کړیدے چه په هغه کیں اتباع د قول د عمر رضی اللہ عنہ سره یے اثبات کړیدے او د دے ایت دلاندے داخل کړیدے دا قرطبی ذکر کړیدے

پنځم دلیل نسائی کیں حدیث د ابن عمر او ابن عباس رضی اللہ عنہما راوړے دے او ابن کثیر نقل کړیدے. شپږم دلیل د ما اتاکم په مقابلہ کیں مانہاکم راوړے دے دلیل دے چه تمام او امر د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم مراد دی. دا یول دلیلونه دلالت کوی چه څوک ما اتاکم لره په مال فی پورے خاص کوی او د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم د اتباع د حدیث نه انکار کوی لکه منکرین حدیث نو دوی کمراه دی او د دوی دا استدلال باطل دے چه دوی وائی چه ایتاء صرف په مالونو او محسوساتو کیں استعمالیږی وجه داده چه استعمال د ایتاء په غیر د مالونو کیں هم شویږ لکه په سورة اعراف ۱۳۱ او سورة انبیاء ۸۷ غافرتہ انعام ۱۶۰ او نور هم ډیر دی، او په دے ایت کیں رد دے په بدعاتیا تو باندے چه هغوی د بدعاتو د جواز د پاره وائی چه سنت د نبی صلی اللہ علیہ وسلم امر دے او نهی ده او په بدعاتو کیں (چه دوی یے کوی) نهی نیشته حاصل د رد دا دے چه سنت د نبی صلی اللہ علیہ وسلم د امر و نهی ته علاوه ترک ته هم شامل دے نو ترک د نبی صلی اللہ علیہ وسلم یو عمل لره دلیل دے د هغه په نهی باندے او دا د ما اتاکم دلاندے داخل دے لکه چه مخکس ذکر کړے شول -

۷ پدیکس اصل مستحقین د مال فی ذکر کوی چه هغه درے قسمه دی او علت د استحقاق ته اشاره کوی او صفات د مهاجرینو پنځه ذکر کوی -

للفُقَرَاءِ یدل دے د لیدی القربی نه یا مبتدا محذوق ده یعنی اَمْوَالُ الْفُقَرَاءِ لِّلْفُقَرَاءِ او دا صفات د مهاجرینو په اول وخت کیں وؤ روستو اکثر مال داسا شول - اَلَّذِیْنَ اُخْرِجُوا ه ی دے وصف کیں اشاره ده چه حقیقی مهاجرین

وَالَّذِينَ تَبَوَّءُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ

او ہفہ کسان چہ آباد شویدی یہ کورو تو کین (او حامل کریں) ایمان مخکین د راتلو د مهاجرینو تہ

يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ

میدنہ کوی د ہفہ چاسرہ چہ ہجرت کوی دوی تہ او دوی تہ موی

فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِمَّا أُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ

یہ خپلو سینو کین خفگان دھقہ خیز تہ چہ ورکے تی (مهاجرینو تہ) او غورہ کوی

عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ

یہ خپلو خانو نو باندے (مهاجرینو تہ) اگر چہ وی یہ دوی باندے لورہ

وَمَنْ يُوقِ نَفْسَهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

او خوک چہ یج او ساتے شو د حرص د نفس تہ نو دغہ کسان دوی کامیاب دی -

مراد دی حکمہ چہ مهاجر خو ہفہ چاتہ ہم ویلے شی چہ دگتا ہونو تہ خان ساقی۔
مِنْ دِیَارِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ اشارة دہ چہ کورو تہ او مالونہ د دوی وڈ لیکن د
ہفہ تہ یہ ہجرت کولو سرہ دوی فقیران شول حکمہ چہ د دوی د قبضے او د
تصرف نہ بھر شول ، او ملکیت د دوی د ہفہ نہ زائل شویدے یا تہ د
زائل شوے دا د دے تہ تہ معلومیری۔ او اہل اولاد خو اکثر د مهاجرینو
سرہ یو خاکے وڈ یہ ہجرت کین د دے وچے تہ د ہغوی ذکرے او نکرو۔
يَتَّبِعُونَ قَضَاآءَہ مراد د دے تہ اجرا و ثواب دے او رضوان د اللہ تعالیٰ
مستقل نعمت دے۔ وَيَنْصُرُونَ اہ یعنی روستو د ہجرت تہ دعوت او
جہاد کولے تہ دی پر خود لی بلکہ ہفہ جاری ساقی۔

أُولَٰئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ معلومہ شوہ چہ ہجرت او نصرت د دین د اللہ تعالیٰ
دلیل د صدق د ایمان دے۔

سے دا عطف دے یہ المهاجرین باندے او پدیکین پنچہ صفات د انصارو
ذکر کوی او دوی لہرہ ہم حصہ دہ یہ مال فی کین۔ تَبَوَّءُوا الدَّارَ الْفُلَام
عہدی دی یعنی دار د ہجرت او د نصرت۔ (پاتے یہ بل مخ)

وَالَّذِينَ جَاءُوا مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ

اور عہدہ کسان چہ راسخ دوستو ددوی تہ دوی دای

وَالَّذِينَ جَاءُوا مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ جَاءُوا بِالْإِيمَانِ هَكَذَا جَاءَ تَبَوُّهُ دَ إِيْمَانِ سِرۡ تَعْلُقَ تہ لری نو معلومہ شوہ چہ دلۡتہ فعل پت دے یعنی حصلوا الایمان یا تبوۡ یہ معنی دَلزوم سِرۡ دے نو ایمان سِرۡ مناسبت لری - مِنْ قَبْلِهِمْ مراد دے تہ قَبْلَ هَجْرَتِهِمْ دے یعنی دَمہاجرینو مدینے تہ دَرَاتِلُو تہ وپاندے انصارو مدینہ کیں سکونت کوۡ او اکثر ایمان راوپے وُجَّحَ ددوی دودہ وفودنو مکے کیں دَنبِ صلی اللہ علیہ وسلم سِرۡ بیعت دَعَقِبَ کپے وُ او بیا دَهغوی پہ دعوت سِرۡ اکثر و مدینے والو ایمان راوپے وُ - يُجِیۡوْنَ مَنْ هَاجَرَ اِلَيْهِمْ داجملہ ہے پہ طریقہ دَحَال سِرۡ ذکر کپلہ اشارہ دہ چہ دَ ایمان سِرۡ محبت دَمہاجرینو ملگرے وُ او مراد دَمحبت تہ محبت دَزِدُو دوا و امداد کول دَهغوی سِرۡ پہ نفسونو او مالو تہ سِرۡ دے -

وَلَا يَجِدُونَ فِيْ صُدُوْرِهِمْ حَاجَةً لِّمَالٍ اَوْ حَسَدًا اَوْ غِلًا اَوْ خِفَافًا دے - مِمَّا اُوتُوا ضمیر راجع دے مہاجرینو تہ یعنی مہاجرینو تہ چہ مال فی زکوٰۃ وغیرہ دیر ورکپیشی او عزت او مرتبہ ورکپے شویہ نو انصار پہ ہفے یا ندے ہیخ خفکان او حسد تہ کوی یا دا ضمیر راجع دے انصارو تہ یعنی چہ دوی لرہ ہر خومرہ مال فی وغیرہ ورکپیشی اگر چہ لگ وی لیکن دوی پہ ہفے سِرۡ خفکان تہ کوی -

وَيُؤَيِّرُوْنَ عَلَىٰ اَنْفُسِهِمْ وَلَوْ اَنَّ اِيَّاهُمْ خَصَّاصَةً دَ دلیل دَ محبت او عدم حسد او دَ اخلاص دَ انصارو دے - یعنی حاجتو تہ دَ مہاجرینو پہ خیلو حاجتو نو پاندے مخکیں کوی - اِثَارَ مخکیں کول دَ بل شخص دی پہ کُان پاندے پہ دینیوی برخو کیں دَ پآرہ دَ حاصلولو دَ اخروی برخو او دا دلیل دے دَ کمال یقین او دَ پورہ محبت - عَلَىٰ اَنْفُسِهِمْ کیں اشارہ دہ چہ دَدوی نفسانی خواہشات پہ دے اِثَارَ کیں بالکل مغلوب شویدی ، خَصَّاصَةً نفس احتیاج او ضرورت اولو کے تہ ویلے کپری یعنی دَدوی

رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا

اے ربہ زموں، بخشنے اوکھے مونہ تہ او روئو زموں تو تہ ہفتہ چہ مخکن زموں نہ تہ حاصل کپے دے

ایثار دے وجہ دے استغناء تہ نہ دے بلکہ سرہ دے احتیاج نہ دے محبت دے وجہ نہ دے
او دے انصار دے ایثار دے روایات پہ احادیث و کتب راغلے دی او مفسرین و دیرے
قصے لیکے دی او دیوثرون مقبول تے حقائق کپے دے دے تعمیم دے پارہ یعنی
یوثرون یا موالہم و انفسہم۔ او ایثار دے نفس دے ویرا وچت دے دے پہ ایثار دے
مال باندے لکے چہ ابو طلحہ رضی اللہ عنہ پہ خپل رس سرہ پہ احداث
نبی صلی اللہ علیہ وسلم لہ بیج کوؤ او غشی دے دشمنان تو بہ دے ہفتہ پہ رس باندے
لکھیاں نو رس تے نکل شو یوؤ۔

او قرطبی دے ابویزید البسطامی تہ نقل کپیدے چہ دے بلخ یو نو جوان پہ ما
باندے غالب شو یوؤ ہفتہ حج لہ راغلے وؤ نو مانہ تے تپوس اوکھو چہ
ستاسو پہ نیز زہد خہ تہ ویلے کپری نو ما ورتہ اویل چہ خوراک مونہ تہ
ملاؤ شی نو خورد اوکھ تہ ملا ویدی نو صبر کوؤ نو ہفتہ راتہ اویل چہ دے
خو پہ بلخ کنیں سی ہی ہم دی نو ما ورتہ اویل چہ ستاسو پہ نیز زہد خہ تہ
ویلے شی نو ہفتہ راتہ اویل چہ مونہ تہ تہ ملا ویدی نو ہم شکر کوؤ او چہ
ملاؤ شی نو ایثار کوؤ یعنی بل محتاج تہ تے وکھوؤ۔

وَمَنْ يُؤْكَلْ شَحَّ نَفْسِهِ يَهُ دے کنیں اشارہ دے چہ دا تیر شوی او صاق دلیل
دے چہ انصار و کنیں شح او بخل توؤ او دوی مستحق دے قلاح دی۔
شح او بخل کنیں فرق دا دے چہ بخل عام دے کہ طبیعت گر خیدے
وی یا نہ وی او شح دا چہ حرص دے انسان طبیعت اوکھجی۔ دے دے وجہ تہ
سورۃ النساء ۲۸ کنیں و احضرت النفس الشح فرما ئیلے دی۔ او ابن جریر
ویلے دی شح دا دے چہ پردی مالونہ پہ ظلم سرہ خوری او بخل دا دے
چہ خپل مال یل چا لہ نہ ورکوی۔ شریبی دے ابن عمر رضی اللہ عنہما تہ
نقل کپیدی چہ شح دا دے چہ پردی مالونہ تہ گوری چہ پہ خہ طریق
سرہ تے حاصل کپری۔ طاؤس ویلے دی چہ شح دا دے چہ خپل مال تہ
ورکوی او دے پردی مالونہ حاصلو کو شش کوی۔ ابن کثیر حدیث دے امام احمد
تہ نقل کپیدے چہ شح او ایمان پہ زہر دے بتناہ کنیں چرے تہ جمع کپری۔

بِإِلَيمَانٍ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًا

ایمان لره ادا مه اچوے به زبونو زبونو کین خفکان

لِّلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ ۝۱۰

د هغه چانه چه ایمان ئے رادله دله به زبونو یقینا ته شفقت کوونکے رحم کوونکے ئے :-

بہ دے دے کین دریم قسم خلق ذکر کوی چه د هغوی په مال فی کین حق دے چه هغه تا بعداری کوونکی او د عا کوونکی دی صحابه کرامو رمهاجرینو او انصارو) ته ترقیا متہ پورے اودا درے واره قسمونه په سورة نو به ستکین هم ذکر کوی. وَالَّذِينَ جَاءُوا رَاتِلًا وجود ته یا راتل ایمان ته مراد دی :-

وَالَّذِينَ آمَنُوا سَبَقُوا بِالْإِيمَانِ مراد داخوت ته ایمانی اخوت دے په دلیل دالذین سبقونا بالایمان سره اودا لفظ شامل دے پولو مؤمنانو ته عموما چه دهرتبی په امت کین وی او خصوصاً صحابه کرامو زبونو د نبی صلی الله علیه وسلم ته. غل طبعی خفکان ته ویله کپړی اودا ادنی خیزک په نسبت دحسد او بغض سره توازله د ادنی مستلزم ده ازاله د اعلی لره. لِّلَّذِينَ آمَنُوا په دے کین قید د سبقونا نه دے ذکر کړے اشاره ده زیات عموم ته که تیر شوی مؤمنان وی او که موجوده وی. قرطبی ویله دی چه دا ایت دلیل دے چه محبت د صحابه کرامو سره واجب دے حکمچه شرط دحق د فی دپاره د هغوی استغفار او عدام غل ئے گرځولے دے نوڅوک چه پولو صحابو یا یو د هغوی ته بده وینا کوی یا ورسره بغض کوی نو هغه لره په مال فی کین حق نیشته او امام مالک رحمه الله علیه د دے ایت نه خائسته استدلال کړے دے ویله دی چه څوک د یو صحابی سره بغض کوی یا په زړه کین غل لری نو په فی د مسلمانانو کین د هغه هیڅ حق نیشته.

او ابن کثیر او قرطبی د عائشه رضی الله عنها نه روایت نقل کړے دے "چه تاسو ته امر کړے شویدے چه صحابو دپاره استغفار غواړئ نو تاسو ورته کنخل او بدارد وئیل شورو کړل" اودا ایت ئے اولوستلو.

او امام شعبی نه نقل دے چه یهود او نصاری د شیعگانو نه په یو خصلت سره غوره دی هغه دا دے چه یهود یا نو نه تپوس او کړے شو

بسم الله الرحمن الرحیم

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ تَافَقُوا يَقُولُونَ

ایسا نہ گوئے ہفہ کسانو تہ چہ منافقت جئے کریدے دای

لَا خَوَافَ لَهُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ

رونہو خیلو تہ ہفہ کسان چہ کفرئے کریدے کتابیانو نہ

الْكِتَابِ لَئِنْ أُخْرِجْتُمْ لَنَخْرُجَنَّ مَعَكُمْ

کہ چرے اویستلے شوئے تاسو ضرور مونہ بہ اوخو تاسو سرہ

وَلَا نَطِيعُ فِيكُمْ أَحَدًا أَبَدًا وَإِنْ قُوتِلْتُمْ

اودخیر نہ متو مونہ ستاسو پہ یارے کیں دھپا ہنچ چرے اود کہ تاسو سرہ جنگ کیدے تی

لَنَنْصُرَنَّكُمْ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ۝

ضرور بہ مونہ ستاسو مدد کوئے واللہ تعالیٰ گو اچی کوی چہ یقیناً دوی دروغزن دی ۔

چہ ستاسو پہ ملت کیں خوک غورہ دی هغوی اویل اصحاب د موسیٰ علیہ السلام اود نصاریٰ نہ تیوس اوکرے شو چہ ستاسو پہ ملت کیں خوک غورہ دی نو هغوی اویل اصحاب د عیسیٰ علیہ السلام اود روافضو نہ تیوس اوکرے شو چہ ستاسو پہ ملت کیں شریان خوک دی نو دوی وائی اصحاب د محمد صلی اللہ علیہ وسلم اود مصعب بن سعد نہ روایت دے چہ خلق پہ درے قسمہ دی رمہاجرین، انصار) دا دوارہ خوتیر شوییدی اودریم قسم (تابعون یا احسان) دا اوس ہم باقی دی نو خان پہ دے قسم کیں داخل کرے یعنی د صحابہ کرامو سرہ بغض مہ کوئے اود هغوی تابعون کو اوداسے قول د ابن ابی لیلیٰ تہ ہم نقل دے ۔

۱۔ دے ایت نہ دویم باب دے د آخر د سورت پورے پہ دے باب کیں دیارلس قبائے د منافقینو ذکر کوی دا هفہ قبائے دی چہ د اجلاء د بنی نضیرو پہ دخت کیں منافقانو کیں یشکارہ شول اوز جرونہ د منافقانو تہ اود دوی د قباحت یشکارہ کولو د پارہ دوه مثالونہ ذکر کوی ۔ بیا امر د مؤمنانو تہ پہ تقویٰ سرہ اوتخذیر دے د مشابہت (پاتے پہ بل مخ)

لَیِّنْ اُخْرِجُوا لَا یَخْرُجُونَ مَعَهُمْ وَلَیِّنْ

کہ چرے اویستلشی ہغوی نو دوی تہ او شی د هغوی سرہ او کہ چرے

قَوِّتِلُوا لَا یَنْصُرُوهُمْ وَهُمْ وَلَیِّنْ نَّصْرُهُمْ

جنگ کیدیشی دوی سرہ نو دوی مدد نہ کوی د هغوی سرہ او کہ چرے دوی ورسرہ مدد او کوی

لَیُّوْلَیِّنْ اَلَّذِیْنَ کَفَرْتُمْ لَا یَنْصُرُونَ ﴿۱۷﴾

خاتما او بہ کرخوی شاکانے بیا بہ ددوی سرہ امداد نشی کیدے ۔

د منافقانو او کافرانو سرہ او بیان د فرق ددوی دے بیا ترغیب دے قرآن تہ د پانہ د حصول د خشیت او اختتام دے پہ ذکر د مسئلہ د توحید سرہ پہ اسماء او صفاتو د اللہ تعالیٰ، اودا مقصد د خشیت دے۔ ہر کلام چہ مؤمنانو احوال یے ذکر کپل نو اوس پہر (سلا) کیں زجر دے منافقانو تہ پہ ذکر د درے قبائحو د هغوی اول نفاق۔ دویم وعدہ د موافقت او نصرت د یہودیانو سرہ دریم کذب ددوی۔

کافقوا یہ دے کیں اشارہ دہ چہ داروستو اوصاف ہول د نفاق دوجہ تہ دی لاخوانیہم هغوی سرہ اخوت د اعتقاد او دوستانے دوجہ تہ دے۔ الَّذِیْنَ کَفَرُوا مِنْ اَهْلِ الْکِتَابِ مراد د دیتہ بنو نصیر دی۔ اَحَدًا مراد ددے تہ محمد صلی اللہ علیہ وسلم دے یعنی کہ چرے دے مونو تہ ستاسو د قتال یا اخراج یا تذلیل پہ بارہ کیں امر کوی نو مونو ددہ امر تہ مونو لگا د بون کذب پہ دے وجہ سرہ دے چہ دوی دا وعدہ پہ خُلع سرہ کوی او پہ ذرہ کیں ارادہ د وفا نیشہ یا د دے وجہ تہ چہ دوی دا کارنشی کولے ہسے وائی۔

۱۷۔ پہ دے کیں اثبات د کذب ددوی دے او د منافقانو خلور حالان ذکر کوی۔ د اُخْرِجُوا او قَوِّتِلُوا او مَعَهُمْ او هُمْ ضمیر ونہ یہودیانو تہ راجح دی او ضمیر ونہ د کہ یَخْرُجُونَ او لَا یَنْصُرُونَ او نَصْرُهُمْ لَیُّوْلَیِّنْ او لَا یَنْصُرُونَ راجح دی منافقانو تہ۔

او لَا یَنْصُرُونَ وَلَیِّنْ نَّصْرُهُمْ کیں فرق دا دے چہ پہ خوشحال سرہ ددوی مدد نہ کوی او کہ مجبورہ کرے شی د هغوی مدد کو لو تہ

لَا أَنْتُمْ أَشَدُّ رَهْبَةً فِي صُدُورِهِمْ

عامتہ تاسو دیر سخت رعب والا آئے یہ سینو دے دوی کیں

مِنْ اللَّهِ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ ۝۱۳

دے اللہ تعالیٰ دے طرف نہ دا یہ دے وجہ چہ دوی داسے قوم دے چہ سمجھ پو وہ تہ لری ۔

لَا يِقَاتِلُونَكُمْ جَمِيعًا إِلَّا فِي قَرَى مُحَصَّنَةٍ

جنگ نشی کو لے دوی تاسو سرتہ پہ یو خانے مگر چہ کلہ قلعه بتاو کیں وی

أَوْ مِنْ وَرَاءِ جُدُرٍ بَأْسُهُمْ بَيْنَهُمْ شَدِيدًا

یا شاہ دے دیوالونوہ جنگ دے دوی (دوڑے) پہ کورٹے دے دوی کیں دیر سخت دے

تَحْسَبُهُمْ جَمِيعًا وَقُلُوبُهُمْ شَتَّىٰ ذَلِكَ

کمان کو تے تاسو پہ دوی بانڈے یو خلق او حال دا چہ زبونہ دے دوی دیوبلا تخلق دی دا دے

تو شاہکانے بہ اوگر خوی یا دا چہ ضمیر قاعل دے لپن نَصْرُهُمْ رَاجِعٌ دے
یہودیانو تہ او ضمیر دے رَاجِعٌ دے منافقانو تہ یعنی کہ چرے یہودیان
دے منافقانہ امداد اوکری نو دا یہودیان بہ پہ شا اوگر خوی۔ تَمَّ لَا يُنْصَرُونَ
مراد دے نہ نفی دے دوی دے ہر جانب نہ۔

۱۳۔ دَا عِلَّتْ دِيَارُهُ دَا قَبْلَ دے او پدیا کیں دے منافقانو دے صفتو تہ ذکر کوی
فِي صُدُورِهِمْ ضَمِيرٌ مُنَافِقَانُو او یہودیانو دواہو تہ رَاجِعٌ دے ۔
مِنْ اللَّهِ لکہ چہ سورۃ نساء کے کیں دی ۔ حُكْمُ چہ عذاب دے اللہ تعالیٰ
روستو وی دارنگ پہ اللہ تعالیٰ یا تے یقین تہ لری نو دے دے وجہ دے
تہ دومرہ تہ ویریری لکہ حُكْمُ چہ ستا تہ ویریری ۔

رَهْبَةً ہتہ سختہ ویرہ دے چہ سورۃ دے اضطراب او دَعَمٌ تہ وی ۔
لَا يَفْقَهُونَ دارنگ سورۃ نساء کے او سورۃ نو پہ کے کیں دی ۔
فقہ دے کلام پہ ظاہری مفہوم او دے ہتہ پہ اشاراتو او حکمتو نو یا تے پوہیدال
دی او دا دے علم او معرفت او فہم تہ اوچتہ درجہ دے ۔

مِنْ قَبْلِهِمْ قَرِيبًا ذَاقُوا وَبَالَ أَمْرِهِمْ

چہ ددوی تہ مخکن و د یہ نزدی زمانہ کن او خکله هغوی سزا د کار خیل

وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ۱۵ کَمَثَلِ الشَّيْطَانِ

او دوی لره عذاب درد ناک دے۔ (حال ددوی) پشان د حال د شیطان دے

إِذْ قَالَ لِلْإِنْسَانِ اكْفُرْ فَلَمَّا كَفَرَ قَالَ

کله چہ اوایی انسان تہ کفر کوہ نو هرکله چہ هغه کفرا وکری دے و تہ اوایی

إِنِّي بَرِيءٌ مِّنكَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ ۱۶

یقیناً زہ جدا یم ستا تہ یقیناً زہ ویرہ کو دم د الله تعالی تہ چہ رب العالمین دے۔

۱۵ دامثال دپاره د تخويف د نیوی دے منافقانو تہ۔ او مثلهم لفظ پت دے
او الذین من قبلهم نه مراد کفار قریش دی په بدارکن او بنو قینقاع د یهودو
چہ د بنو نضیر نه مخکن په دوی باندے د الله تعالی عذاب راغے۔ و بآل امرهم
امرته مراد ددوی کفرا و د حق سره دشمنی او د نبی صلی الله علیه وسلم
سره لوظ ماتول دی۔ و بآل تہ مراد قتل د کفار قریش دے په بدارکن او
اویستل دوی د کورونو نه بنی قینقاع لره۔

۱۶ دا دویم مثال دے لیکن تہ دے عطف کرے په ما قبل باند حکم
اول مثال د عذاب د نیوی دے او دامثال د دھوکے د منافقانو دے د
یهودو د بنی نضیر) سره۔ یا داچه اول مثال د یهودیانو دے او دویم مثال
د منافقانو دے نو دا دواړه مستقل مثالو تہ دی۔ شبه پدے مثال کن دادہ
چہ منافقانو یهودیانو تہ اویل چہ د دے نبی مخالفت کوئے او قتال و سره
کوئے مو تپه ستاسو مدد کوؤ او تاسو سره به د وطن نه اوحو لکه چہ په
ساکین ذکر شول او یهودیان پدے قول د هغوی باندے دھوکہ شول
او په کفر باندے کلک شول او چہ هرکله اویستل شول نو منافقانو تربیه
براعت او کرو۔ او مشبه به په دے په قول د مجاهد سره هر انسان دے
چہ کفرا و شرک او نفاق کوی په وسوسه د شیطان انسی یا جتی سره او
هرکله چہ انسان کفر کن کلک شی نو شیطان تربیه (پاتے په بل مخ)

فَكَانَ عَاقِبَتُهُمَا أَنَّهُمَا فِي النَّارِ خَالِدِينَ

نو شو عاقبت د دواړو چه يقيناً دوی به په اور کېن وی همیشه به وی

فِيهَا وَذَلِكَ جَزَاءُ الظَّالِمِينَ ١٤

په عجب کېن او دا سزا د ظالمينو د

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَلْتَنْظُرْ

اے ايمان والو ويره کوئ د الله تعالى ته او فکر و کوی

نَفْسٌ مَّا قَلَّ مَتَّ لِيْغِيًّا وَاتَّقُوا اللَّهَ ط

هر نفس د هغه عمل چه ليدوی ته د صبا د پاره او ويره کوئ د الله تعالى ته

إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ١٥

يقيناً الله تعالى خبردار دے په هغه عملونو چه تاسو ئې کوئ - او مه

براءت او کړی په دے ویرم چه مالره د دے په عذاب کېن شریک ته کړی
لیکن دا براءت شیطان ته هیڅ فایده نه ورکوی بلکه د دواړو عاقبت به اور
د جهنم وی. او دویم قول دادے چه مراد د الْإِنْسَانِ نه کفار قریش دی او
شیطان لمسولے دی په قتال د ورځ دیدر باندے لکه چه سورة انفال ش
کېن تیر شویدی او پدے دواړه توجیها تو باندے الانسان نه مراد جس د
هر واحد او دیرو ته شامل دے. او دریم قول دادے چه مراد د انسان
ته برصیصا راهب دے او د هغه واقعہ ابن جریر او ابن کثیر قرطبی وغیرہ
مفسرینو لیکل دے اسرائیلی روایت دے تصدیق یا تکذیب ئے نه کوو لیکن
اول قول غوره دے. اِنِّیْ اَخَافُ اللّٰهَ رَبَّ الْعَالَمِیْنَ دے قول د شیطان کېن
خوف ایمانی مراد نه دے بلکه خوف طبعی یا خوف په دروغ دعوی سره دے
ش روستو د بحث د منافقانو نه خطاب کوی مؤمنانو ته دے د پاره چه خان
پچ کړی د صفاتو د تفاق نه او پدیکېن دے او امر او یونتهی ذکر کوی.

اول اتَّقُوا اللَّهَ مراد د دے ته تقوی د ایمانیا توده یعنی د هر قسم شرک
او کفر نه خان ساتل. دویم وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ مَّا قَلَّ مَتَّ لِيْغِيًّا یعنی د خان سره

تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ

کیونکہ وہ وہ کسانو پشیمان چھوڑ کر دے اللہ تعالیٰ تو ہیر کول اللہ تعالیٰ ددوی نہ

أَنْفُسَهُمْ أُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿١٩﴾

نفسوتہ ددوی دغہ کسان ہم دوی پورہ نا فرمان دی

لَا يَسْتَوِي أَصْحَابُ النَّارِ وَأَصْحَابُ الْجَنَّةِ

نہ دی برابر اور والا او جنت والا

حساب کول او تیز کول پہ مینج دحق او باطل کین یغیا مراد ترینہ ورخ د حساب دہ۔ غدا پہ محاورہ د عرب کین راتلونکی ورخ تہ ویلے کیوری او اشارہ دہ چہ دا بول عمر د دنیا پشان دیوے ورخے دے او صبا لہ قیامت دے۔ دریم واثقوا اللہ مراد دے تہ تقویٰ د اعمالو دہ یعنی دا وامرو یا بئدی کول او د نواہی نہ ٹخان بیج کول او پہ دے دواہہ اقسامو د تقویٰ کین د صفاتو د یہودیانو او منافقانو تہ ٹخان بیج کول داخل دی۔ خبیثہ د اصفیٰ علم د باطن او ظاہر دواہہ تہ شامل دے۔

۱۹ داخلورم خطاب دے۔ مراد ددے تہ مشابہت د کافرانو منافقانو مشرکانو نہ پہ ہرہ طریقہ سرہ ٹخان سائل دی کہ مشابہت پہ عقیدہ کین وی او کہ پہ عمل او پہ اخلاقو کین او کہ پہ صورت کین او کہ پہ سیرت کین وی او پہ غم او بنیادے کین او پہ لباس وغیرہ کین۔ لکہ چہ د تشبیہ ددوی تہ منع کریدہ یہ سورۃ العمران ۱۵۱ او پہ سورۃ احزاب ۷۱ کین۔ نساوا اللہ مضاف حذق دے یعنی ذکر اللہ یا عذاب اللہ او نسیان پہ معنی د ترک عمدًا سرہ دے لیکن ہر کلا چہ دا اللہ تعالیٰ ذکر پر بخودے شی او غفلت ترینہ او کرے شی تو بیا ہیر شی ددے وچے تہ تعبیر ترینہ پہ نسیان سرہ شویدے۔ فَانْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ جَزَا د جنس د عمل تہ وی ددے وچے تہ دا تعبیر او کرے شو مراد ددے تہ دا چہ اللہ تعالیٰ دوی لہ توقیق د تیک عمل نہ ورکوی او کہ تیک عمل وی نو ورسرہ شرک بدعت اوریا و غیرہ کلا وی نو ددوی نفسوتہ تہ یہ پہ قیامت کین ہیج نفع ورنہ کری۔ الْفَاسِقُونَ پورہ فاسق ہغہ د چہ پہ عقیدہ او عمل دواہہ کین ددین دا اللہ تعالیٰ تہ وتلے وی او اشارہ دہ چہ نسیان د ذکر اللہ سبب د فاسق دے۔

هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عِلْمُ الْغَيْبِ

خاص ہفہ اللہ تعالیٰ دے داسے ذات چہ نیستہ حقدار دیتا ہے سیوا دہفہ نہ عالم دے یہ ہر پت

وجہ نہ تکرے شو یوے اگر چہ دہیرو سختو کہتو نہ چک دے لیکن انسان اعراض کو دیکھے دومرہ سخت زہے دے چہ یہ قرآن سرہ پدا کین اثر نہ پیدا کیڑی او مضمون دے پشان دایت دسورت بقرے سکے دے۔ دویم توجیہ دادہ چہ پدا یکن ثقل دقرآن او احسان پہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم بانداے ذکر کوی یعنی دقرآن کریم بوج اودرونندوالے خودومرہ دے چہ غرو تہ دہے برداشت نہ شی کو لے لیکن اللہ تعالیٰ خپل نبی صلی اللہ علیہ وسلم لہ دومرہ قوت ورکھے دے چہ ہفہ دقرآن کریم دثقل د نزول اود بوج دتبلیغ برداشت کوی لکہ یہ سورہ مزمل سے کین ثقل ذکر دے اوپہ سورہ مریم سے او سورہ دخان سے کین یسر (اسانتیا) یے ذکر کرے گے۔

دریمہ توجیہ دادہ چہ یہ دے کین ثقل دقرآن کریم او جواب سوال ذکر کوی سوال دشرکینو اود یہودیانو داوچہ دا قرآن پہ یوخل پداے نبی باندا ولے تہ نازلیری؟ حاصل دجواب دا دے چہ یہ یوخل (یہ جمع) دا قرآن پہ غربانداے نازل شی نوہم یے برداشت نہ شی کو لے حکم چہ دغر قوت دجسم دیرزیات دے نو نبی صلی اللہ علیہ وسلم دہے برداشت خہ رنگ کو لے شی؟ ددے وجہ نہ اللہ تعالیٰ لک لک نازل کرو سرہ ددے تہ چہ بیا یہ ہم پہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم بانداے یہ سختہ یختہ کین خو لے راتلے۔ اوپہ دے تولو توجیہا تو سرہ ربط دایت دما قبل سرہ دادے چہ کافران یہود اومنافقان وغیرہ داصحاب النار دہلے نہ پداے قرآن سرہ وتلے شی پداے شرط چہ پداے کین فکر اوکری او ایمان پرے راؤری اود قرآن پہ سبب اللہ تعالیٰ تہ خشوع اوکری اود خشیت اوکری۔ اوپنا یہ دریمہ توجیہ بانداے دالقرآن تہ تول قرآن پہ جمع سرہ مراد دے۔ خَاشِعًا مُتَصَدِّعًا مِّنْ خَشْيَةِ اللَّهِ یعنی یہ قرآن سرہ اول خشیت داللہ تعالیٰ تہ پیدا کیڑی بیا دخشیت دوجہ تہ خشوع پیدا کیڑی بیا خشوع چہ ترقی اوکری نو تصدع پیدا کیڑی۔ خشوع تہ مراد تذلل کول دی پہ طاعت سرہ اوتصدع تہ مراد (یا تے یہ پل مخ)

وَالشَّهَادَةُ ۚ هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ ﴿٢٢﴾

او بیکارہ یا تنہا خاص حقہ پودہ مہربانی کو ڈینے خاص رحمت والا دے ۔

چو دل دَ ویرے دَ گناہ او دَ عذاب تہ۔

فائدہ :- پہ مؤمنان و کین دے مصداق پہ ترتیب سرہ دادے چہ پہ قیام
د موع کین قران لولی پمچلہ او د امام تہیے اوری پہ خشیت سرہ نو دھے
تہ روستو خشوع او کری پہ رکوع کولو سرہ لکچہ حدیث کین د خشوع
اطلاق پہ رکوع باندے شویدے او بیا د خشوع تہ روستو تصدع پیدا شی
پہ سجدہ کولو او پہ ژپا کولو سرہ ۔

وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ لِمَنْ يُدْرِكُنِ أَشْرَافَ دَعَا جِهَ ذَكَرَ دَ حَالِ دَ غَرِيْبِهِ وَحَتَّ دَ انْزَالِ
 كُنِ دَ تَمْثِيلِ دَ پَارِهِ دَ اُو دَ مَثَالِ دَ پَارِهِ اِمْكَانِ دَ هُجْهَ شَيْخِ كَافِي دِي اَكْر
 جِهَ وَقُوْعِ اُو وُجُوْدِ كُنِ تَهَ وِي رَاغِلِ - لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُوْنَ تَفَكَّرِ يَهَ مَثَالِ
 كُنِ دَادِ لَ جِهَ يَهَ هُجْهَ كُنِ مُمَثِّلِ لَهْ اُو مُمَثِّلِ يَهْ اُو وَجِهَ دَ تَمْثِيلِ مَعْلُوْمَهَ كَرِي
 اُو بِيَا دَ هُجْهَ نَهَ عِبْرَتِ اُو وَعِظِ حَاصِلِ كَرِي -

۳ شریعتی پہ بارہ ذریعہ کیں ویلے دی چہ عظمت د قرآن کریم ذکر شو
او قرآن صفت د الله تعالی دے نو اوس عظمت د موصوف رچہ الله تعالی
دے ذکر کوی حکمہ چہ عظمت د صفت د وچ د عظمت د موصوف نہ دے
دویم ربط دا دے چہ خشیت او خشوع پہ قرآن سرہ ہلہ حاصلیری چہ
د الله تعالی اسماء حسنی او صفات علیا او پیژنی او پہ دے درے آیاتو نو
کیں د الله تعالی اسماء او صفات ئے پہ حذق د تکرار سر شل ذکر کرے دی۔
ہو ضمیر راجع تاز لونکی د قرآن تہ یا مرجع د دے ہخہ ذات دے چہ موجود
دے پہ بولو دھوتو او فکرو نو کیں او غائب دے پہ اعتبار د عظمت شان خیل۔
الله دا خبر د ہو دے اودا اسم ذات د الله تعالی دے چہ موصوف دے پہ
راتلونکو صفتو نو سرہ۔ اَلَّذِیْ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ دا اول صفت دے او مقصود پہ
دے کیں اثبات د الوہیت پہ طریقہ د اختصاص سرہ دے د بارہ د الله تعالی
پہ دلیل د علم د الله تعالی سرہ پہ ہر خیز بات دے چہ د ہخہ د علم نہ ہیخ
خیز بھر نیستہ د دے وچ نہ ور پسے صفت د علم ئے ذکر کرے دے۔
عَالِمُ الْغَیْبِ وَالشَّهَادَةِ دا دویم صفت دے الغیب او الشہادۃ مصدر ونہ دی

هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ

خاص ہخہ اللہ دے دے اسے ذات دے چہ نیستہ حقدار دے بتلا کے سیوا دہخہ نہ پورہ یاد شاہ دے

الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ الْعَزِيزُ

دیر پاک دے بچ دے دھر نقصان نہ امن در کوؤنکے ساتھ کوؤنکے دے عزت والہ دے

الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ سُبْحَنَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿۲۳﴾

زور کوؤنکے دے خاوند دلوئے دے پاک دے اللہ تعالیٰ لے دے چہ دوی ورسرہ شریکی جو روی

پہ معنی دے اسم فاعل دی یعنی ہخہ خیزو نہ چہ غائب دی دے مخلوق نہ او حاضر دی مخلوق نہ ہُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ دا دودہ صفتو نہ یعنی تقسیم دے عامو نعمتو نو پہ دنیا کیں او دے خاص نعمتو پہ دنیا او اخرت کیں پہ علم دہخہ سرہ دی دے دے مناسبت پہ وجہ سرہ دا صفتو نہ ہے پہ یوحائے ذکر کرل۔

۲۳ پہ دے کیں مقصد اثبات دے الوہیت سرہ دے اختصاص نہ دے اللہ تعالیٰ دے پارہ دے پہ دلیل دے قدرت او تصرف دہخہ سرہ پہ ہر خیز کیں پہ ہر جہت سرہ دے دے وجہ نہ روسو صفتو نہ دے تصرف ہے ذکر کریدی نو معلومہ شوہ چہ دے الوہیت دے اثبات دے پارہ دودہ قسمہ صفتو نہ ضروری دی صفت دے علم بکل شیء او صفت دے قدرت علی کل شیء او دا دوارہ خلاصہ دے دے صفتو نہ دے اللہ تعالیٰ الْمَلِكُ تصرف او تدبیر کوؤنکے دے پہ تمام مخلوق کیں پہ امر و نہی سرہ او پہ خائستہ نظام او ترتیب سرہ۔ الْقُدُّوسُ دیر پاک دے دے دھر نقصان او عیب نہ پہ ذات او تمام صفاتو کیں او خصوصاً پہ خپلہ یاد شاہی چلو لو کیں السَّلَامُ سلام او بچ دے دے عارض کیدلو دھر نقصان او عیب نہ پہ ذات او صفاتو کیں نو فرق دے قدوس او سلام دادے چہ ذاتی او اصلی نقصان پکین نیستہ نو قدوس دے او عارضی نقصان او عیب ہم پکین نشی را تلے نو سلام دے ،

یا سلامتی و رکوؤنکے بتدکانو نہ ہر گلہ چہ او غواہی ، یا سلامتی و رکوؤنکے دے ظلم کو لو نہ یعنی ظلم پہ ہیچا نہ کوی۔ الْمُؤْمِنُ امن و رکوؤنکے دوستا نو خپلو نہ دے عذاب نہ او پو لو خلقو نہ دے خوف دے ظلم کو لو نہ۔ نو فرق دے اسلام پہ روستے معنی سرہ او المؤمن دادے چہ السلام کیں اشارہ دے چہ معاملہ دے ظلم دے ہیچا سرہ نہ کوی او المؤمن کیں اشارہ دے چہ دے خوف دے ظلم رپا تے پہ بل مخ (

هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ السَّمَاءُ

خاص ہفہ اللہ تعالیٰ دے پیا اکو ویک دے جدا جدا اکو ویک شکلو تہ ورکو ویک دے خاص ہفہ اللہ تعالیٰ دے

تہ یے امن ور کر پیا ہے۔ یا الْمُؤْمِنُ بشارہ کو ویک دے توحید خیل دے پہ خیل شہادت سرہ چہر شہد اللہ انہ لا الہ الا هو (اوپہ دلیلونو سرہ، دامتی دے مجاہد تہ نقل دے۔ یا تصدیق کو ویک دے رسول نو خیلو پہ معجزاتو سرہ او دے مؤمنانو پہ ثواب ور کو لو سرہ۔ الْمُتَّقِينَ ساتھ کو ویک دے تہول مخلوق او دے غوی دے عملونو دے لکے "أَقَمْنِ هُوَ قَائِمٌ عَلَى كُلِّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ" (رعد ۳۳)۔

یعنی سلامتیا او امن دے دے وچ تہ ور کو لے شی چہ حافظ او ساتھ کو ویک دے مخلوق دے۔ الْغَزِيرُ، ساتھ ٹکے کو لے شی چہ غالب دے پہ ہفہ کار چہ او غواہی او ہیٹوک ہفہ لہ دے خیل ارادے تہ نشی منع کو لے عزت والے دے بے مثالہ بے نظیرہ دے۔ الْجَبَّارُ ابن قیم پہ قصیدہ نو تہ کس دے درے معانی ذکر کریدی او ہفہ تہ قرطبی ہم اشارہ کریدیہ۔ اولہ معنی جبر پہ معنی دے اصلاح سرہ یعنی دے خیل مخلوق دے کمزورے او دے بیمار و اصلاح کو۔ دویہ معنی زور اور دے پہ تہول مخلوق باندے چہ پہ زور سرہ خیلہ ارادہ پہ مخلوق کس نافذ کو لے نشی۔ دریمہ معنی اوچت دے دے تہول مخلوق تہ ر پہ صفت دے علو سرہ) دے چالاس (اوطاقت) ورتہ نشی رسیدے او بلہ خلو رمہ معنی دادہ چہ جبار ہفہ ذات دے چہ دے ہفہ دے پارہ دے ہیچا قانون او حکم او زور نشی چلیدے او دے معنی مراد دے پہ سورۃ مریم سکا کس او جبار دے اللہ تعالیٰ پہ بارہ کس صفت دے مداح دے او دے مخلوق پہ صفت کس صفت دے دے۔ الْمُتَكِبِّرُ بشارہ کو ویک دے خیل کبریا لہ پہ دلیلونو عقلیو او وحییو سرہ۔ دیر لوئے دے پہ تہول مخلوق باندے پہ ذات او صفتونو سرہ۔ فرق پہ منیع دے مستکبر او متکبر کس دا دے چہ استکبار ہمیشہ پہ ناحق لوئے کس استعمال پری دے وچ تہ دا پہ صفت دے اللہ تعالیٰ کس تہ راجی او تکبر کلہ پہ حق سرہ وی لکے پہ صفت دے اللہ تعالیٰ کس او کلہ پہ تاحقہ سرہ وی لکے پہ صفت دے مخلوق کس۔ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ دا جملہ ہم پہ طریقہ دے صفت دے اللہ تعالیٰ سرہ دے یعنی پہ دے صفتونو ذکر کرے شو و کس او نور و صفتونو دے

الْحُسْنَىٰ يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ

خاستہ پاک وائی ہفتہ لڑھکے غیونہ چہ پہ اسمانو نو کین دی او زمکہ کین دی

وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۴

او خاص ہفتہ زور اور حکمت و والا دے

۴

د الوہیت کین د الله تعالیٰ سرہ ہیٹوک شریک نشی کیدے۔
 ۲۲ دا صفات ہم پہ تصرف او قدرت یا ندے دلالت کوی۔ الْخَالِقُ د خلق
 نہ دے او پہ معنی د تقدیر دے لکہ "خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيٰۃَ" یا پہ معنی د
 قدار دے یا پہ معنی د نطفہ نہ جوړول د بدن۔ الْبَارِئُ ہر یو لہرہ د بیل
 نہ پہ فرق او تفاوت سرہ جوړوونکے۔ الْمُصَوِّرُ شکل او صورت د مخ او د
 اندامونو جوړوونکے۔ لَهُ السَّمٰوٰتِ الْحُسْنٰی دا ہم صفت د الله تعالیٰ دے پہ
 اجمالی ذکر سرہ او اسماء تہ اسماء صفتیہ مراد دی پہ صیغہ د اسم فاعل
 او صفت مشبہ او اسم تفضیل سرہ۔ او دا اسماء پہ قرآن کریم کین غیر اضافی
 ۹۷ دی او اضافی ۲۷ دی او د دے نہ علاوہ پہ احادیث صحیحہ جو کین دی او
 دا اسماء پہ دوه قسمہ دی ثبوتیہ لکہ چہ مخکین ذکر شول او سلبیہ ہفتہ
 پہ قرآن کریم کین دوه قسمہ دی ع سلب کلی سرہ ہفتہ عک دی ع او سلب
 خاصہ سرہ ہفتہ ع دی او د اہل السنۃ والجماعہ پہ نیز باندے دا
 قول توقیفی دی یعنی پہ قرآن او حدیث صحیح کین چہ کوم د الله تعالیٰ
 د پارہ ثابت دی یا پہ ہفتہ کین سلب شویوی نو د ہفتہ پہ ثبوت باندے یا
 پہ سلب باندے عقیدہ سائل ضروری دی او د اسماء حسنیٰ حصر
 پہ خاص عدد کین نیستہ دے او کوم چہ پہ حدیث صحیح کین ذکر دی
 چہ الله تعالیٰ لہرہ یو کم سئل نومونہ دی نو د ہفتہ مطلب د محدثینو پہ
 نیز باندے دادے چہ ثواب خاصہ (چہ مَنْ أَحْصَاهَا دَخَلَ الْجَنَّةَ)
 پہ دے یو کم سلو پورے دے۔

فائدہ:۔ حُسْنِ پہ اسماء د الله تعالیٰ کین پہ ویرو وجوہو سرہ دے۔
 اولہ وجہ دادہ چہ دا خاص دی پہ الله تعالیٰ پورے د ہفتہ پہ حقیقت
 کین ہیٹوک شریک نیستہ دویمہ وجہ ہر اسم (پاتے پہ بیل مخ)

پہ خیلہ معنی حقیقی کہیں پہ طریقہ و کمال سرہ ماخوذ دے ۔
دریمہ وجہ دا چہ اللہ تعالیٰ پہ دے صفاتو کہیں ہیچ چاہتہ حاجت نہ
لری ۔

خلورمہ وجہ دادہ چہ دا اسماء موقوف دی پہ نقل باندے عقل لری
پہ دے کہیں دخل نیستہ دے ۔

پنجمہ وجہ دادہ چہ دا بول قدیم دی ہیچ حدوث پکین نیستہ ۔
[او نور تفصیلی بحث دے اسماء و ما پہ یو رسالہ کہیں لیکلے دے امید
دے چہ ہغہ رسالہ پہ پہ کتاب الایمان کہیں چاپ شی انشاء اللہ تعالیٰ]
یَسِّحُ لَهُ دَاهِمُ صِفَتُكَ اللَّهُ تَعَالَى دے ۔

اوحدیث صحیح کہیں راغلے دی چہ چا صبا او بیگاہ درے خُله "اعوذ
باللہ السميع العليم من الشیطان الرجیم" اُوٹیلو پیا دادرے ایاتو نہ یو
خُل اولوی نو اللہ تعالیٰ پہ دہ باندے او یا زہ ملائک مقرر کری
دُعا ورلہ غواہی او کہ مرشی پہ دغہ شپہ یا ورش کہیں نو مرگ بہیے
دشہادت وی (اَللّٰهُمَّ ارْزُقْنَا مَوْتَ الشَّهَادَةِ فِي سَبِيلِكَ)

الحمد لله ختم شو تفسیر دسورۃ حشر پہ فضل اللہ تبارک

سُورَةُ الْمُتَحَنِّةِ
۴۰ مَدَنِيَّةٌ ۹۱

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا
۱۳ كُتُبُهُمَا ۲

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي

اے ایمان والو! تمہیں

وَعَدُوِّكُمْ وَأَوْلِيَاءَ فَتُلْقُونَ إِلَيْهِم بِالْمُؤَدَّةِ

او دشمن ستاسو دوستان چہ غورخوئے تاسو هغوی ته خبرے د دوستائے

وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَاءَكُمْ مِنَ الْحَقِّ

او حال دا چہ هغوی کفر کرے دے پہ هغه چہ راعے دے تاسو ته حق ته

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة الممتحنة ذ ح زور او زیر دواہہ ثابت دی او نور نوموتہ ہے سورة المؤدة او سورة المردة او سورة الامتحان دی۔

رابط دے دے مخکین سورت سرہ پہ درے وجوہو سرہ داولہ وجہ دادہ چہ
 پہ هغه سورت کین تخويف دنیوی و د پاره د مشا قینو او پہ دے سورت
 کین امر دے مؤمنانو ته هغوی پہ براءت باندے دویمہ وجہ دادہ چہ د
 تیر شوی سورت پہ اخر کین تفصیلی توحید ذکر کرے شو نو پہ دے سورت
 کین منکرینو د توحید سرہ اظهار د دشمنی دے۔ دریمہ وجہ دادہ چہ پہ
 هغه سورت کین د مؤمنانو اقسام ذکر کرل نو پہ دے سورت کین د کافرانو
 اقسام ذکر کوی۔

دعوی د سورت۔ نھی دہ د دوستائے د کافرانو ته پہ سکت کین۔ او یو ولس
 اسماء حسنی ذکر دی د پاره د معرفۃ الہیہ۔

خلاصہ د سورت۔ داسورت دوه بابونو ته تقسیم دے اول باب ترسک پورے
 دے پدیکین منع دہ مؤمنانو لہر د دوستائے د کافرانو ته پہ ذکر کولو د او د
 علونو سرہ پہ سکت کین او جواب د عذر د پہ سکت کین او ترغیب د پہ براءت کولو کین او
 اقتداء د ابراہیم علیہ السلام او د تابعدارو د هغه ته پہ براءت کولو او پہ دعا کولو غوختو کین۔

يُخْرِجُونَ الرُّسُولَ وَإِيَّاكُمْ أَنْ تَبْلُغُوا

او بیاسی دوی رسول صلی اللہ علیہ وسلم را و تاسو لڑو ددے و بچے نہ چہ تاسو ایمان را و پے دے

بِاللَّهِ رَبِّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ خَرَجْتُمْ جِهَادًا

بہ اللہ تعالیٰ چہ رہا تاسو دے کہ چرے تاسو و تلے ہے (دو وطن نہ) دپارہ د جہاد

فِي سَبِيلِي وَابْتِغَاءَ مَرْضَاتِي تُسِرُّونَ

پہ لار زمانہ کن او دپارہ د لہو د رضا دما پتے لیدے تاسو

إِلَيْهِمْ بِالْمُودَّةِ وَأَنَا أَعْلَمُ بِمَا أَخْفَيْتُمْ

ہغوی تہ دوستانے او دہ بنہ بدوہیم یہ ہغہ خہ چہ تاسو پتو تے

وَمَا أَعْلَنْتُمْ وَمَنْ يَفْعَلْهُ مِنْكُمْ فَقَدْ

او ہغہ خہ چہ تاسو بنکارہ کوئے او چا چہ او کرو دا کار بہ ایتدہ و مت کین ستاسو نہ نو یقینا

ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ ۝۱۰ إِنْ يَشْقَوْكُمْ

کمرہ شو د برابر لارے نہ کہ چرے ددوی وں برشی بہ تاسو یا تاسے

تفسیر سے پہلے یکنس مؤمنان لڑو منع کوی د دوستانے د کا قرآن نہ او د ہغوی سرہ پہ دشمنی کو لو یا تاسے را پور تہ کوی او د ہغے دپارہ خلو و بچے د ہغوی د دشمنی د مؤمنان سرہ ذکر کوی او درے صفات ہے د مؤمنان ذکر کریدی۔ ایمان او جہاد او طلب د رضا د اللہ تعالیٰ او دا صفتونہ منع کو و نیکی دی د دوستانے د کا قرآن نہ۔ او داسے یہ سورۃ مائدہ ۱۰۷ او سورۃ نساء ۷۷ او سورۃ العمران ۷۸ کنس ہم تیر شویدی۔ اولیاء د ولایت درے مرتبہ دی۔ اولہ مرتبہ د کا قرآن سرہ ملگرتیا کول یہ عقیدہ او یہ کار د کفر او شرک کنس دا خو کفر دے۔ دویمہ مرتبہ د ہغوی سرہ یہ کارونو د کفر کنس مالی یا بدنی امداد کول اگرچہ یہ کفر او شرک کنس ورسرہ شرکت تہ کوی دا ہم گناہ کبیرہ دے دریمہ مرتبہ د ہغوی تو قیر او عزت کول د ہغوی تہ مشر جوہول او د ہغوی د اکرام دپارہ او دریدال وغیرہ (پاکے پہ بل مخ)

يَكُونُوا لَكُمْ أَعْدَاءً وَيَبْسُطُوا إِلَيْكُمْ

نو کبھی دوی ستاسو دشمنان او اوکدی دوی دوی تاسو ته

أَيْدِيَهُمْ وَأَلْيَسْتَهُمْ بِالسُّوءِ وَوَدُّوا

لاسو ته خپل او ډې ځپل په بدې سره او دوی غواړي

لَوْ تَكْفُرُونَ ۚ لَنْ تَنْفَعَكُمْ أَرْحَامُكُمْ

چه تاسو کفر اوکړئ - ښورې نفع نه درکوي تاسو ته خپلوان ستاسو

دا هم گناه دے اودا یو له مرتبه په دے نهی کیں داخل دی۔

تَلْقَوْنَ إِلَيْهِمْ بِالْمُؤَدَّةِ بِأَنَّ تَأْكِدَ دِيَارِهِ زِيَادَتُهُ أَوْ مَفْعُولَ دَ تَلْقَوْنَ دے یا بآسببیه ده مفعول حذف دے یعنی یلقون الیهم السرار (لیکے هغوی ته پت رازونه) په سبب د مؤدت سره۔ قرطبی ویلے دی چه مراد د مؤدت ته تعلق ظاهری دے ځکه چه زهره د حاطب بن ابی بلتعه رچه دا ایت د هغه په باره کیں نازل شویدے) د هغوی د دوستانے نه پاک وؤ په دلیل د قول د رسول الله صلی الله علیه وسلم سره اقاما صا حکم فقد صدق۔

يُخْرِجُونَ الرُّسُولَ دَا اسْتِنَافَ دے علت دے دِيَارِهِ دَ وَقَدْ كَفَرُوا نو تفسیر دے د کفر د هغوی۔ اَنْ تَوُفِّقُوْا بِاللّٰهِ رَبِّكُمْ یعنی بل جرم ستاسو ته وؤ ماسیوا د دے نه چه تاسو مؤحدین یے اودا دلیل دے چه څوک یو مؤمن لره د هغه د ایمان او د توحید او حق پرستے د وچه ته د ملک نه شری یا ورته څه تکلیف رسوی نو هغه کافر دے اودا یے په سورة بروج س او سورة حج س کیں هم شته۔ کسرون الیهم بالمؤدة داجمله مستانقه ده په تقدیر د اَنْتُمْ رَمَبْتُمْ) سره یا بدل دے د تَلْقَوْنَ ته په بدل اشتمال سره او بالمؤدة مراد النصيحة (خیر خواهي) ده۔ وَمَنْ يَفْعَلْ مِنْكُمْ صِغَةً د فعل مستقبل یے د دے دِيَارِهِ را ورله چه دا کار چا وړاندے زما نه کیں کړے دے رکه چه حاطب بن بلتعه کړے وؤ) نو هغه گمراه او کنه کار ته دے۔

قرطبی ویلے دی چه دا ټول عتاب دے لکه چه یو دوست بل دوست ته کوی نو دلالت کوی په فضیلت او شرافت د حاطب رضی الله عنه باندے۔
س د پدے ایت کیں درے علتونه (یعنی اوصاف د کافرانو) (پاتے په بل مخ)

وَلَا أَوْلَادُكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَفْصِلُ

او نه اولاد ستاسو په دیرج د قیامت جدائی په اوکړی

بَيْنَكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ۝

په مینځ ستاسو کښ او الله تعالی ستاسو عملونو لره لیدونکي دے .

ذکر کوی د پاره د براءت کولو د هغوی نه .

إِنْ يَنْفَقُوا كُمْ دال لفظ استعمالیږي په موندلو کښ سره د غلبه نه یکوونو ای معنی
سره د دے ته چه تاسو ورته خطونه لیکه لیکن د هغه لحاظ نه کوی .

وَأَلَيْسَتْ لَهُمْ په کنځلو او طعنونو ویلو سره ، او ایدایکم ئی مخکښ ذکر کړو
اشاره ده دیرے د تمنی کولو ته .

وَوَدَّوْا دای ئی په فعل ماضی سره ذکر کړو یعنی د اتمنا د دوی د زړه ده لکه
سوره بقره ۱۷۷ کښ .

ست په دے کښ جواب د صدر دے چه حاطب رضی الله عنه ذکر کړے وو
ر"ویلے وو چه مادوی ته خط د دے وچه ته لیږلے وو چه په دوی باندے
زما احسان راشی نو په مکه کښ زما د اهل او قرابت والا او مالونو حفاظت
اوکړی" حاصل جواب دا دے چه د قرابت او اولاد په سبب د عذاب الہی
نه لچ کیدل نشی کیدلے .

د بخاری په روایت کښ په معذرت د ده کښ قرابت ذکر دے او شور و
روایتونو کښ مال او اهل او اولاد هم ذکر کړے دے . او هر کله چه امید
د نفع وړ کولو په سختۍ کښ د خپلوانو سره اول کیدلے شی نو د هغوی ذکر ئی
مخکښ راوړو . او کیا هر اسی نه نقل دی چه د دے ایت نه معلومه شوه .
چه د خوف د مال او اولاد د وچه نه فتنه د دین قبول نشی جائز کیدلے .
يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَفْصِلُ بَيْنَكُمْ هر کله چه امید د نفع د وصل د وچه ته دے
نو الله تعالی د هغه په مقابله کښ فصل ذکر کړو .

يَوْمَ الْقِيَامَةِ متعلق دے په لکن نفعکم پورے او یفصل مستقل کلام دے
بایوم القیامه طرق د پاره د یفصل دے او د دے نه جمله مستقلة شورو
شویده .

قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ

یقیناً شتہ دے ستاسو دہاڑ منو تہ تا بعدارے خائستہ پہ ابراہیم علیہ السلام

وَالَّذِينَ مَعَهُ إِذْ قَالُوا الْقَوْمِ مِمْهُمْ إِنَّا بَرَاءُؤُا

او پہ ہخہ کسانو کیں چہ دھخہ سرہ وڈ کلا چہ دوی اول قوم عیل تہ یقیناً مونہ ویزارہ یو

مِنْكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ

ستاسو تہ او دھخہ چاتہ چہ تاسو پتہ بتادی کوئے سچوا د اللہ تعالیٰ تہ

كُفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ

انکار کوؤ ستاسو د طریقہ تہ او بیکارہ دکا پہ میخ زمونہ او ستاسو کیں دشمنی

وَالْبَغْضَاءُ أَبَدًا حَتَّى تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ

او کینہ ہمیشہ تردے پورے چہ ایمان راوپتہ تاسو پہ اللہ تعالیٰ

سگ پہ دے کیں جواب سوال دے یعنی کہ او یلے شی چہ دخیلوانو رشتہ دارانو سرہ براءت کول داخو بے دینی دہ نو جواب او شو چہ داخو دین د ابراہیم علیہ السلام دے چہ ہخہ او ملگرو دھخہ د مشرکانو نہ براءت کرے وڈ اگر چہ دھغوی پلاران او اولاد وغیرہ وڈ نو دھغوی اقتداء کول لازم دی۔

اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ تفسیر دے پہ سورۃ احزاب کیں تیر شوے دے۔ وَالَّذِينَ مَعَهُ مراد دے تہ دھخہ تا بعداران وڈ او دارنگ ہول رسولان او اولیاء مراد دی حکہ چہ ہول رسولان دھخہ ملگری دی پہ دین کیں او پہ براءت کولو کیں د دین د دشمنانو تہ۔ إِنَّا بَرَاءُؤُا مِنْكُمْ یعنی تاسو سرہ زمونہ ہیخ تعلق نیشتہ تہ خیلولی کول تہ دوستانہ کول تہ غم بتادی کول۔

وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ یعنی ہغوی تہ مونہ ہیخ حق د معبودیت تہ ورکوؤ عبادت بدائیہ مالیہ ہغوی لہہ تہ کوؤ۔

كُفَرْنَا بِكُمْ داعت دما قبل دے یا تفسیر د براءت دے۔ کُفَرْنَا بمعنی لغوی سرہ دیقہ انکار کول۔ یعنی انکار کوؤ مونہ ستاسو د معبودانو او ستاسو د دین د حقانیت تہ یا ستاسو سرہ د تعلق ساتلو تہ۔ (پاتے پہ بل مخ)

وَحَدَّثَكَ إِلَّا قَوْلَ إِبْرَاهِيمَ رَبِّهِ لَا أَسْتَغْفِرُكَ

چہ یہ دے (یہ محبوبیت کیں) مگر وینا کہ ابراہیم علیہ السلام بلا رحیل تہ ضرور بہ زہ بخندہ غوارم

لَكَ وَمَا أَمْلِكُ لَكَ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ ط

تالہ او دس تہ لوم ستا دیک کولو د عذاب د اللہ تعالیٰ تہ هیچ قسم -

رَبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَإِلَيْكَ أَنَبْنَا وَإِلَيْكَ

اے یہ زمو تہ یہ تاباندے مونو کمان سپارے دے او خاص تاتہ مو تو را کر خو یہ بندے سورہ او خاص تاتہ

النَّصِيرُ ﴿١٠﴾ رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلَّذِينَ

گو خیدیں دی د پانہ د جزاء اے یہ زمو تہ یہ کر خوے مو تو از مائش د پانہ

وَبَدَأَ يُثَبِّتُ أَهْلَهُمْ دَاخِلَ دے یہ تفسیر د براءت کیں۔ او لفظ د پنا دلیل دے
چہ دے د شمتی اظہار کول رزم دی دے دے دے العداوۃ کے مخیر، رادرو
عداوت پہ معنی د عملی د شمتی کولو او الیخصاء پہ زہ کہیں کینہ سائل دی۔
اودیتہ بغض فی اللہ ویلے کیڑی چہ د اکمال ایمان دے۔

حَتَّىٰ تَوَدُّمُوهُ يَا لَلَّذِي حَدَّثَكَ اِشَارَہ دہ چہ سبب د براءت او د شمتی کولو د تہ میدتہ
انکار کول دی نو معلومہ شوہ چہ د مؤحد سورہ براءت کول حرام دی۔ اہاں
ہجران کول دیو معصیت دے نہ جائز دی لیکن د براءت او د ہجران کولو پہ
مینہ کیں فرق دے۔ براءت کول پہ مشرک پورے خاص دی لکہ سورہ تویہ
س۔ ۱۰۱ او سورہ انعام س۔ ۱۰۱ سورہ ہود س۔ ۱۰۱۔

اِنْ قَوْلَ إِبْرَاهِيمَ دَا استثناء متصلہ دہ د لفظ د اُسوۃ تہ یا د لفظ ابراہیم تہ
یعنی د ابراہیم علیہ السلام اقتداء پہ یولو اقوالو او افعالو د حقہ کیں ضروری دہ
مگر یہ دے قول کیں تابعداری مہ کوئے یعنی د مشرک د پارہ د استغفار وعدہ
مہ کوئے او استغفار ورلہ مہ غوارے او حقہ چہ استغفار غوختلو د حقہ تفصیل
پہ سورہ تویہ س۔ ۱۰۱ کیں تیر شوے دے او دا قول د ابراہیم علیہ السلام پہ
سورہ مریم س۔ ۱۰۱ کیں ذکر شویدے۔ او قرطبی ویلے دی چہ دا ایت دلیل دے
پہ فضیلت د نبی صلی اللہ علیہ وسلم پہ یولو انبیاء علیہم السلام باندے
حککہ چہ پہ اتباع د ابراہیم علیہ السلام کیں استثناء ثمتہ او اتباع د نبی

كُفِّرُوا وَاعْفُوْا رَبَّنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ

د کافرانو او بخشنه او کرمے مونو ته اے ربہ زمونو یقیناً ته خاص ته زور اور

الْحَكِيمُ ۵ لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيهِمْ أُسْوَةٌ

حکمتوہ والائی - یقیناً شتہ ستاسو دیارہ پہ دوی کتب نمونہ د تابعدارے

صلی اللہ علیہ وسلم کتب استثناء نیستہ دے . وَمَا أَمَّلْتُ لَكَ أَهْدَاهُمْ بِهِ
قول ابراہیم کتب داخل دے حاصل داچہ د استغفار نہ علاوہ نور مدد ستا
نشم کو لے چہ د عذاب د اللہ تعالیٰ نہ د خلاص کرم . رَبَّنَا عَلَيْكَ بِه تَقْدِيرُ
د یقولون سرہ دے او پہ قول د ابراہیم علیہ السلام او د حقہ د ملکرو کتب
داخل دے . یا قولو مقدر دے یعنی د مشرک قوم نہ براءت کول او د
هغوی سرہ د شمتی کول خو مشکل عمل دے لیکن پہ اللہ تعالیٰ باندے پہ
توکل کولو سرہ ہر مشکل آسانیری . اَنْبِئْنَا بِه دے کتب اشارہ دہ چہ براءت
د دوی سرہ د اللہ تعالیٰ دوجے دے د ذاتی بغض دوجے نہ نہ دے .
انابه طلب د حق دے بغیر د ضد او تعصب نہ .

۵ داہم دُعَا د ابراہیم علیہ السلام دہ یا امر دے پہ دے سرہ مؤمنانو
د دے امتا تہ . فَنَنْتَہُ مراد د دے نہ عذاب دے او پہ معنی د مفعول
سرہ دے یعنی مُحَدَّثًا بِأَيِّدِي الْكَافِرِينَ د کافرانو پہ لاس باندے
مونو لہ عذاب مہ را کوئے) یا فتنہ پہ معنی د امتحان او پہ شرک باندے
پوخ پاتے کیدلو تہ ویلے کیڑی او ذکر د مسبب او مراد ترینہ سبب دے
چہ هغہ عذاب یا تسلط د کافرانو دے پہ مؤمنانو باندے یعنی اے ربہ
پہ مونو باندے عذاب د خپل طرف یا د کافرانو د طرف تہ مہ راو لے چہ
هغہ بہ سبب او گرجی دیارہ د پئے دلو د کافرانو پہ شرک باندے یعنی هغوی
بہ گمان او کپی چہ مونو پہ حقہ باندے یونو دے دجے تہ پہ مؤمنانو باندے
عذاب راغے یا زمونو غلبہ او تسلط و رباندے راغے . یا سبب پہ دے
حائے کتب دوستا تہ ساتل دی د کافرانو سرہ ریکہ چہ پہ واقعہ د
حاطب رضی اللہ عنہ کتب او شوہ) یعنی زمونو نہ د کافرانو سرہ د
دوستا نے ساتلو کار مہ بشکارہ کوئے چہ دا پہ سبب شی رپاتے پہ بل مخ

حَسَنَةً لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ

خاتمتہ دُپارہ دھخہ چاچہ امید لوی د ملاقات د الله تعالی او د ورخ د

الْآخِرَةِ وَمَن يَتَوَلَّ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ

روستہ او چاچہ مخ او گر خود نو یقینا الله تعالی هغه بے حاجتہ

الْحَبِيدُ ۝ عَسَى اللَّهُ أَن يَجْعَلَ بَيْنَكُمْ

ستائیل شویدے امید دے چہ الله تعالی بہ جورہ کری پہ میخ ستاسو

وَبَيْنَ الَّذِينَ عَادَى يَتَمُّ مِنْهُمْ مَقُودٌ ۝ ط

اوپہ میخ د هغه کسانو کین چہ تاسو دسره دشمنی کوئے ددوی تہ دوستانہ

د دوی د فتنہ دپارہ یعنی دوی بہ اوای چہ مونو پہ حقہ یاندے یو د دے
وَجَّ تَه مَوْنَان ز مونو سرہ دوستانہ ساقی۔

وَاعْفِرْ لَنَا یعنی ز مونو نہ کہ داسے عملو تہ سرزد شویو چہ سبب د عذاب
وی نو د هغه راتہ مغفرت او کرے بغیر د عذاب تہ۔

سے دایے دوبارہ ذکر کرو۔ یو وجہ د تکرار دادہ چہ پہ دے کین قید
یے اولگو د لَمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ اہ چہ اقتداء پہ صحیح عقیدہ اونیت

سرہ پکار دہ هغه وخت بہ فایدا ورکوی۔
دویمہ وجہ دادہ چہ مخکین حکم د اقتداء وؤ پہ براءت عن

المشرکین کین فقط او پہ دے کین ترغیب دے پہ اقتداء سرہ پہ پول
ملت ابراہیمہ کین چہ پورہ توحید دے او د دے وچ تہ دلالت یے د تاکید

دپارہ لہم د قد سرہ یو خائے ذکر کرو اولمن کان یرجو الله تفسیر پہ
سورۃ احزاب کین تیر شویدے۔

وَمَن يَتَوَلَّ یعنی چاچہ اعراض او کرو د اقتداء د ابراہیم علیہ السلام
تہ یعنی براءت د مشرکانو تہ تہ کوی او د هغوی سرہ عداوت تہ

بنکارہ کوی نو دہ خائن تہ ضرر او رسو د حکم چہ الله تعالی خو غنی
ذات دے۔

الذین

وَاللَّهُ قَدِيرٌ ۝ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ۝

او اللہ تعالیٰ قدرت والا دے او اللہ تعالیٰ بخشنے کوڑیکے رحم کوڑیکے دے ۔

لَا يَنْهٰكُمُ اللّٰهُ عَنِ الدِّیْنِ لَمْ

نہ منع کوی تاسو لہو اللہ تعالیٰ نہ منع کسانو نہ چہ نہ بچہ دے کوی

یَقَاتِلُوْكُمْ فِی الدِّیْنِ وَلَمْ یُخْرِجُوْكُمْ

جنگ تاسو سرہ پہ دین اسلام کیں او نہ بچہ دینے تاسو

مِّنْ دِیَارِکُمْ اَنْ تَبْرُوْهُمْ وَنَقِیْطُوْا

د کورونو ستاسو نہ چہ نیکی کوئے تاسو دعویٰ سرہ او ورکوئے حق پہ انصاف سرہ

سک دے دے ایت نہ دویم باب دے سورت دے تر آخر پورے ۔ پہ دے کیں اول تسلی دہ پہ لے کوی دے دشمنی بیا تقسیم دے کافرانو دے دو قسمونو نہ اول قسم سرہ تعلق دتیوی جائز دے او دے دویم قسم سرہ مطلق تعلق ساتل منع دی ۔ بیا دوه قانونہ دی دپارہ دے دخول دے زانو پہ اسلام کیں اول قانون پہ وخت دے مصالحت پورے خاص دے او دویم عام دے او پہ آخری ایت کیں بیا دعویٰ دے سورت ذکر کوی ۔

پہ دے (سک) کیں تسلی دہ مؤمنانو نہ روستو دے امر کو لو دے براءت نہ کفرانو سرہ (چہ دشمنان دے دین دی) اشارہ دہ چہ براءت کول چہ پہ حکم دے اللہ تعالیٰ سرہ او دے اللہ تعالیٰ دپارہ وی تو بے نتیجہ ورکوی ۔ غسلی دا لفظ اگر چہ امید دپارہ وی لیکن اللہ تعالیٰ خوا امید و تو لرو نہ پاک دے دے دے وچہ دایہ معنی دے تحقیق سرہ دے خود تعبیر دے دے وچہ نہ ذکر کرو چہ مخاطبین دے دے امید اولری او دا وعدہ اللہ تعالیٰ پہ فتح مکہ کیں پورہ کرہ دیر سخت کافران مسلمانان شول او دے دے وعدے پورہ کیدل دے اللہ تعالیٰ دے طریق نہ پہ سورۃ العنبران سطا او سورۃ انفال سطا کیں ذکر دی ۔ وَاللَّهُ قَدِيرٌ قادر دے پہ انقلاب دے زبونو دے کفر نہ ایمان نہ ۔

وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ یعنی دغہ کافرانو نہ پہ سبب دے توبے دے دوی بخشنہ کوی حکمہ حدیث کیں راغلے دی چہ پہ اسلام سرہ بول گنا ہونہ معاف شی ۔

إِلَيْهِمْ طَائِفَاتٌ إِلَى اللَّهِ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ ⑧ إِنَّمَا

ہجوی تہ یقیناً اللہ تعالیٰ عینہ کوی ذانصاف کو وکو سرہ رہ حق و رکولو کتب۔ یقیناً

يَنْهٰكُمْ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ قَتَلُواكُمْ

منع کوی تاسو لڑکہ اللہ تعالیٰ ذہغہ کسانو تہ چہ بچک کوی تاسو سرہ

فِي الدِّينِ وَأَخْرَجُكُمْ مِّنْ دِيَارِكُمْ

پہ دین کتب او دیستے تے تاسو ذ کورونو ستاسو تہ

وَضَهَرُوا عَلَىٰ إخراجكم أَن تَوَلَّوْهُمْ

اد امداد تے کرے دے یہ دیستو ستاسو باندے چہ دوستانہ کوئے تاسو دہجوی سرہ

۱۔ پہ دے ایت کتب ذکا فرانو او مشرکینو ہغہ قسم ذکر کوی چہ ہجوی پہ مؤمنانو باندے ہیچ ظلم نہ دے کرے نو ددوی سرہ دنیوی تعلقات پہ پڑا و قسط و رکولو سرہ جائز دی اگرچہ موالد و سرہ منع دے او دا حکم اوس ہم جاری د لکہ چہ ابن جریر پہ تفصیل سرہ ذکر کرے دی اور دے کرے دے پہ ہغہ چا باندے چہ دے حکم تہ منسوخ وائی او دارنگ قرطبی ہم ذاکثر مفسرینو قول ذکر کرے دے چہ دا ایت محکم دے۔

أَن تَكْبُرُوا لَهُمْ دَابِلٌ دے الدین تہ۔ ذپر تہ مراد دنیوی او انسانی حسن سلوک کول او چہ ہجوی سرہ قرابت ذشب وی نو صلہ رحمی سائل مراد دی لکہ حدیث ذاسماء بنت ابی بکر رضی اللہ عنہا کتب راغلے دی چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم ہغہ تہ اجازت و رکھے وؤ چہ ذمور سرہ صلہ رحمی او کرہ کلہ چہ مورے مشرکہ وہ۔

وَتُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ ذاقسط تہ مراد ذمال خہ حصہ و رکول پہ طور ذاحسان یا ذصلہ رحمی سرہ دی عدل کول مراد تہ دے حکم عدل پہ مؤمن باندے د ہر کافر سرہ واجب دے او پہ پڑا و اقساط کتب ہجوی تہ دعوت ذتوحید او سنت ہم داخل دے پہ نرمہ لہجے سرہ۔ او دے ایت پہ حکم کتب اہل ذمہ کافران دی او دارنگ ہغہ زناتہ او بوہاگان او۔ پی ذکا فرانو چہ قتال نہ شی کولے ہغہ ہم داخل دی۔

وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ فَاُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ۝

او چاچہ دوستانہ اوکریہ دھغوی سرہ تو دغہ کسان دوی ظالمان دی ۔

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءَكُمْ الْمُؤْمِنَاتُ

اے ایمان والو ہرکله چہ راشی تاسوتہ موئے زناتہ

مُهَاجِرَاتٍ فَأَمْتَحِنُوهُنَّ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ

مہجرت کوؤنک نو امتحان ولخل دھغوی (د ایمان) اللہ تعالیٰ بنہ پوہہ دے

بِإِيمَانِهِنَّ فَإِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَاتٍ

پہ ایمان دھغوی نوکہ ستاسو علم رانے چہ دوی مؤمن دی

فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ إِلَى الْكُفَّارِ ۚ لَا هُنَّ حِلٌّ

نومہ واپس کوئے دوی لہہ کافرانو تہ تہ ہغوی حلالے دی

لِلْمُفْسِدِينَ ۚ هَذِهِ كَسَانُ چہ پہ بڑ او احسان کولو سرہ ارادہ لری چہ ظلم ختم شی او عدل قائم شی۔

۹۔ پہ دے ایت کین دویم قسم د کافرانو ذکر کوی چہ دھغوی سرہ ہر قسم احسان او موارات کول حرام دی او ہغہ مقاتلین ظالمان دی۔ او د دوی دشمنی پہ درے طریقو سرہ بیکارہ دہ قتال کول د مؤمنانو سرہ د وطن تہ ویستل، او نورو دشمنانو سرہ مدد کول پہ دے درے وارو کین اگرچہ یو عمل موجود وی نو ہم پہ دے قسم کین داخل دے۔

أَنَّ تَوَلَّوْهُمُ دَا بَدَل دے د الذین تہ۔ مراد د ولایت تہ ہغوی سرہ مطلق تعلق سائل دی کہ دنیوی وی او کہ دینی وی دا ہول حرام دی۔ او داسے پہ سورۃ العمران ۲۸ او سورۃ مائدہ ۵۷ کین تیر شویدی۔ الظَّالِمُونَ پہ مقابل د الْمُفْسِدِينَ کین دے یعنی دوی ظلم کوی او ظلم سرہ مدد کوی۔

لَهُمْ وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ ط وَالنَّوْهُمُ مَا

دوی لڑا او نہ دوی حلال دی ہغوی لڑا او ورکوئے دوی تہ ہغہ

أَنْفَقُوا ط وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ أَنْ تَنْكِحُوا هُنَّ

خبرہ جکرے وی ہغوی (پہ نفا تو بانٹ) او گناہ نیستہ پہ تاسو باندے چہ نکاح او کرے تاسو د ہغوی سرے

إِذَا اتَّيْتُمُوهُنَّ أَجُوزَ هُنَّ ط وَلَا تُنْسِكُوا

کلہ چہ ورکوئے تاسو مہرو نہ د ہغوی او مہ راہینگوئے

بَعْضِ الْكَوَاثِرِ وَسْئَلُوا مَا أَنْفَقْتُمْ

نکا حو نہ د کافرو ہغوی او غواہے تاسو ہغہ چہ خرچ کرے وی تاسو

وَلَيْسَ لَكُمْ أَنْ تَنْفَقُوا ط ذِكْرُكُمْ وَاللَّهُ

او ہغوی د ہم غواہی ہغہ چہ ہغوی خرچ کرے وی دا فیصلہ د اللہ تعالیٰ دہ

يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ ط وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ۱۰

فیصلہ کرے پہ میں متاسو کیں او اللہ تعالیٰ عالم دے پہ ہر خہ حکمت و دانہ دے

نہ ہر کلہ چہ حکم او کریشو پہ براءت د کافرا تو سرہ پہ اول د سورت کیں
نو تقاضا د براءت دادہ چہ د کافرا تو او مؤمنانو پہ میں کیں تعلق د نکاح
ہم ختم کرے شی نو پہ دے ایت کیں دا حکم ذکر کوی۔

او حاصل د دے ایت دادے اول امتحان د مہاجراتو، دویم کافرا تو تہ واپس
کول، دریم حرمت د نکاح د مؤمن زنا تہ پہ کافرا تہ باندے او برعکس،
خلورم د مشرکا تو مہر او مال واپس کول، پنجم مشرکے زنا تہ د نکاح نہ
ویستل، شپہرم د مشرکا تو خیل مالی حق طلب کول، او سبب د دے
احکامودا و چہ پہ صلح حدیبیہ کیں یو شرط دا مقرر کرے شو چہ
د مشرکا تو نہ خوک مؤمنانو تہ راشی (ہجرت او کری) نو ہغہ پہ کافرا تو تہ
واپس ورکیداشی۔

وَإِنْ فَاتَكُمْ شَيْءٌ مِنْ آتِ وَاجِبِكُمْ إِلَى الْكُفَّارِ

او کہ چوے پاتے شیء ستاسو ڄھ مال دے بیبیانو ستاسو ڄھ کافرانو ته

نو هر ڪله چه په دغه وخت کين د ځکه نه بعض زنانو هجرت او کړو مدينه متوره ته نو کافرانو د هغوی د واپسې مطالبه او کړه نو الله تعالیٰ دا ایت نازل کړو او په دے کين تشریح او شوه چه شرط د واپسې په نارینو پورے خاص دے زنانو ته شامل نه دے د دوه وجوه اول دا چه د هغوی نکاح د مشرک سره ختم شو نو واپس کولو کين نقصان دے دویم دا چه هغوی کمزور دے دی هس ته چه کافران یے مرتد دے کړی۔

فَأَمْتَحِنُوهُنَّ هر ڪله چه د هجرت د پاره دیر اسباب دی او خصوصاً د زنانو د هجرت د پاره ڪله سبب وی د خاوند سره اختلاف او ڪله محبت د دل سپری سره۔ او ڪله خاوند ته ضرر ورکول د دے وجه نه امتحان کول ضروری دی چه معلوم شی چه د دوی هجرت فقط د پاره د ایمان دے۔ او د امتحان قرطبی درے طریقے ویلے دی یو غه چه روستو ذکر کړی په ایت د بیعت کين او دویمه غه زنانو له قم وړکول چه دے دا هجرت د هېڅ دنیوی او نفسانی غرض د پاره نه دے کړی۔ دویم دا چه د کلمے د شهادت ورته امر او کړی چه دا اوایه او په زړه سره په دے یقین او کړه۔ أَللّٰهُ أَكْبَرُ بِأَيْمَانِهِنَّ اشاره ده چه دے امتحان اغستلو کين فائده داده چه ستاسو علم حاصل شی الله تعالیٰ خو عالم دے۔ قَالَنَ عَلِمْتُنَّوهُنَّ مؤمنات، د دے نه مخکين عبارت کين تقدیر دے یعنی که معلومه شوه چه د دوی هجرت د پاره د ایمان نه دے نو واپس کړتے دوی لره۔ او که علم درته حاصل شو چه دوی مؤمنات دے دی په ذریعہ د قسم او د شهادت د ژبے سره۔ او په نورو علاماتو سره هم ظن غالب حاصل کړی لیکن په شرع کين په دے باندے هم اطلاق د علم کیدے شی لکه په سورة يوسف لک کين۔ فَلَا تَزِرُ وَرَءَهُنَّ اه دا دلیل دے چه علت د فراق ایمان دے صرف هجرت نه دے۔ لَهُنَّ جُلُوسٌ لَّهُنَّ اه په ابتدا د اسلام کين نکاح د مشرکانو د مؤمناتو سره جائز و د دے وجه نه د نبی صلی الله علیه وسلم بعض لوڼه مشرکانو ته واده شوه و دے نو په دے ایت سره د دے حرمت راغے۔ وَأَتَوْهُنَّ أَنْفَقُوا دا حکم خاص دے په حالت د صلح په مینځ د مؤمنانو او کافرانو کين لکه په وخت د صلح (پاتے په بل مخ)

فَعَاقَبْتُمْ قَالُوا الَّذِينَ ذَهَبَتْ أَرْوَاجُهُمْ

یوستاسہ نمبر چہ راشی نو ورکریٹے ہفتہ کسانو تہ چہ نکے وی بیسیانے ڈھغوی

مِثْلَ مَا أَنْفَقُوا ۖ وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي أَنْتُمْ

پشان ڈھغے چہ دوی خرچ کرے دی او ویرہ کوٹے ڈ اللہ تعالیٰ تہ ہفتہ ذات دے چہ تاسو

بِهِ مُؤْمِنُونَ ۝ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ

یہ ہفتہ باتوں ے ایمان لوے ۔ اے نبی (صلی اللہ علیہ وسلم) کوم دخت چہ راشی تاتہ

دَحْدِیْبِیْہ کبش دا قول دَقْتَادَہ دے او دا صحیح دے او مراد دَاَنْفَقُوْہ تہ ہفتہ
مہر دے چہ خاوند ورکریٹے وی او پیشگی نفقہ دہ ۔

وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ أَنْ تَنْكِحُوا هُنَّ يَعْنِي اِگرچہ مشرک خاوند دے شیخے تہ طلاق
نہ وی ورکریٹے لیکن نکاح د دوی مات شوے تو روستو د استبراء یاد دہا
تیریدلو تہ د مسلمان سرہ نکاح کول جائز دی ۔

وَلَمْ تَنْكِحُوا بِعِصْمِ الْكُوفَرِ يَعْنِي لکھ چہ نکاح د مؤمنے د کافر سرہ مات شو نو
دارنگ نکاح د کافرے شیخے د مؤمن سرہ ہم ختم شو ۔ عِصْم جمع د عصمت دہ
ساتنے تہ ویلے کیری او مراد د دے تہ نکاح دے یعنی کہ دیو مؤمن بنجھ

کافرہ پہ دارحرب کبش پاتے شی او سرے ہجرت او کری یا د دہ پہ نکاح کبش
روستو د ہجرت کولو تہ یو مشرکہ بنجھ وی چہ ایمان نہ راوری نو نکاح د دوی
ختم شو ۔ او اتفاق د مفسرینو دے چہ مراد د دے تہ مشرکہ غیر کتابیہ دہ

او د کتابیہ حکم د دے تہ خاص کرے شویدے پہ سورۃ مائدہ ہ کبش ۔
وَأَسْأَلُوا مَا أَنْفَقْتُمْ ۖ اِذَا خَاصَ دے پہ زمانہ د عہد او د صلح پورے بالاتفاق
او اشارہ دہ چہ دا حق د جانیبتو دے د وچے د عہد تہ ۔

ذِكْرُكُمْ حُكْمُ اللَّهِ دَا دَا تَاکید د پاره دے چہ د دے تایعداری پہ مؤمنانو او
کافرانو دواہد باندے لازم دہ ۔
ک دا متعلق دے د مخکنی حکم سرہ یعنی مہر د مرتدے زنانہ د کافرانو تہ

او غواہے نو کہ چرے ہغوی انکار او کپرو د مہر د واپس کولو تو ہر کلاہ چہ تاسو
خہ مال فی یا غنیمت د دہ کافرانو تہ حاصل کرے نو د تقسیم نہ مخکنی دہ
سری تہ رچہ زنانہ یے مرتدہ شویدہ او کافرانو د ہفتے مہر نہ دے واپس

الْمُؤْمِنَاتِ يَبَايَعُكَ عَلَى أَنْ لَا يُشْرِكْنَ

زنانہ مؤمنین بیعت کوی تا سرہ یہ دے خبرو باتدے چہ شریک بہ نہ کنہی

بِاللَّهِ شَيْئًا وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِينَ

د اللہ تعالیٰ سرہ ہج شیئ او نہ بہ غلا کوی او نہ بہ زنا کوی

وَلَا يَقْتُلْنَ أَوْلَادَهُنَّ وَلَا يَأْتِينَ بِبُهْتَانٍ

او نہ بہ وڈنی بچی خپل او نہ بہ راتل کوی یہ بد نامے لگو سرہ

يَفْتَرِيَنَّهُ بَيْنَ أَيْدِيَهُنَّ وَأَرْجُلِهِنَّ

چہ جو روی ہے د خپلو لاسو تو او خپو تر سینہ

وَلَا يَعْصِيَنَّ فِي مَعْرُوفٍ قَبَائِعَهُنَّ

او نہ فرمانی بہ نہ کوی ستا یہ ہج کار د دین کنن تو بیعت او کہہ ددوی سرہ

کرمے) مہر مثل د شیعہ د ہغہ ور کرمے د مجاہد او قتادہ نہ روایت دے چہ د احکم عام دے کہ د غہ کافرانو سرہ عہد وی او کہ نہ وی۔ او بعضو مفسرینو خاص کرمے دے یہ وخت د عہد پورے۔

فَقَاتِلْهُمْ دَا د عَقَابِ يَا عَقُوبِتْ نہ مآخوذ دے سزا ور کولو تہ ویلے کیری مراد د دے نہ د ہغوی سرہ جنگ او قتال کول دی کلہ چہ عہد و سرہ نہ وی کرمے یا عہد مات کرمی لکہ سورہ حج سنہ کنن عاقب یہ معنی د قتال سرہ دے یا د عقبہ نہ مآخوذ دے نویت او نہیر راتلو تہ ویلے کیری معنی دا چہ ستاسو نہیر او نویت راشی یہ کافرانو باتدے نو مراد دا دے چہ د غہ کافرانو زنا تہ تاسو تہ راشی او مہر د خان سرہ راوری نو د غہ مہر ہغہ کافرانو تہ واپس مہ ور کرمے (اگر چہ عہد وی) بلکہ ہغہ مؤمن لہ ہے ور کرمے چہ د ہغہ د شیعہ مہر ہغوی تہ پاتے شوے وڈ نو بنادہ یہ اول تفسیر باندے ایت د ہغہ کافرانو یہ بارہ کنن دے چہ عہد و سرہ نہ وی شوے یا عہد ہے مات کرمے وی او پنا یہ یہ دویم تفسیر یہ عہد والو پورے خاص دے۔ اَنْتُمْ يٰۤمُؤْمِنُوْنَ یعنی د ایمان مقتضی تقویٰ دہ او مراد د تقویٰ طاعت د او امر و انہیود دے۔

وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿۱۲﴾

او، غفرتہ خواہہ دوی لبرہ دے اللہ تعالیٰ نہ یقیناً اللہ تعالیٰ، غفرتہ کوڑنک رحیم کوڑنک دے۔

۱۲۔ ادا قانون تفسیر دفا متعنو هن دے یعنی مراد د امتحان نہ دایبعت دے حکم چہ یہ حدیث د بخاری کیں راغلے دی چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم یہ د مہاجر اتو امتحان کوڑ یہ دے ایت سرہ نوچا بہ چہ اقرار اوکرو یہ دے شرطو باندہ نورسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم بہ ورتہ اویل چہ ما تا سرہ بیعت اوکرو یہ خبر و سرہ اولہ س بہ لے دے ہفتے پہ لہ س کیں لہ ورکوڑ۔ بیا د احکم پمہاجرو پورے خاص نہ دے بلکہ زناتہ بہ چہ ایمان راورو نو دے ہفتے دایمان د پارہ د شرطو تہ وڈ، او یہ حدیث د بخاری کیں دی چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم د عید الفطر د خطبہ نہ روستو زناتہ راغلے نو یہ دے ایت سرہ لے ورتہ خطاب اوکرو نو پورے زناتہ چپ شوے صرف یوے ورتہ جواب ورکرو۔ او یہ بل حدیث صحیح سرہ ثابت دی چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم دایبعت د ناریتو نہ ہم اغسلے وڈ۔ او دایبعت مشتمل دے پہ شپو خبرو باندے۔

۱۳۔ لایسرنن یا لایسرنن دا خو منافی دایمان دے پہ دے سرہ ایمان قطعاً زائل کیڑی دے دے وچے نہ دا لے دے یولو نہ مخکین ذکرکرو او ہرکلا چہ خوک پدے نہ پوہیری نو لازم دہ چہ د شرک د معنی او اقسامو پورہ تفصیل ہفتہ تہ اوکری شی۔ (تنبیہ) نن زمانہ کیں دایسے دیر پیران پیدا شویدی چہ پخپلہ یہ شرک کیں اختہ وی او نور خلق ہم پہ شرک کیں اچوی او دیر جاہلان لے گمراہ کرے دی دہغوی تہ اجتناب کول فرض دی۔ دویمہ خبرہ دا دہ چہ۔۔۔۔

۱۴۔ وَلَا یَسْرِقْنَ پردی مالو تہ او د خاوند مال نہ یہ ہم غلا نہ کوی ہاں کہ چرے یو خاوند خپلے زناتہ یا اولاد تہ نفقہ نہ ورکوی نو زناتہ لہ جائز دی چہ د خپل حق موافق دہغہ د مال نہ خٹہ خیر پت کرپی دایہ حدیث د ہندہ رہتہ دے ابوسفیان) کیں راغلے دی۔ دریمہ خبرہ وَلَا یَزْنِیْنَ غلا کول متعدی گناہ دے او زنا کول ذاتی گناہ دے دے وچے نہ غلا لے مخکین ذکر کرے دہ۔

۱۵۔ خلو رمہ خبرہ وَلَا یَقْتُلْنَ اُولَادَهُنَّ قتل تاحق خو مطلقاً حرام دے لیکن زناتہ اکثر یہ نور قتل باندے قدرت تہ لری ما سیوا دے۔ چو د قتل کولو نہ دے وچے نہ دے تخصیص لے اوکرو او مراد دے نہ قتل د عام اولاد دے دے وچے دے

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ

اے ایمان والو دوستانہ مہ کوئے دھوقہ قوم سرہ چہ غضب کریدکے اللہ تعالیٰ

فقرا و لوگے نہ لکھ چہ پہ سورۃ انعام ۱۶۱ او سورۃ اسراء ۱۷۱ کیں ذکر دی او قتل دلو نوہو
 پکنں ہم داخل دے۔ او مفسر الوسی ویلے دی چہ کیدایشی چہ دا قتل شامل وی
 اسقاط محل تہ بروستو دساہ اغستلو تہ او پہ جاہلیت کیں علا او زنا دیروڈ پہ
 نسبت د قتل د اول د توہغہ ئے مخکین ذکر کرل۔ پنجمہ خبرہ وَلَا يَأْتِيَنَّ يَهُودِيٌّ
 يَفْتَرِيَنَّ بَيْنَ أَيدِيْهِمْ وَارْجُلَيْهِمْ پدیکیں د مفسریتو دیر اقوال دی اول دا
 چہ مراد د بہتان نہ موندلے شوئے خوئے دے چہ خاوند تہ ئے نسبت کیدی
 او ولد پہ وخت د پیدائش کیں د مورد د لا سوا او خپو پہ مینخ کیں پروت وی۔
 دویم دا چہ مراد د دے تہ ولد د زنا دے چہ اول خوبہ ئے قتل کوڈ او کہ د قتل
 نہ یج شو تو بیا بہ ئے خاوند تہ نسبت کوڈ۔ او حمل پہ خیتہ کیں وی او خیتہ پہ
 مینخ د لا سوا او خپو کیں د دے وچے تہ زنا او قتل د ولدا او بہتان ئے پ ترتیب
 سرہ ذکر کرل۔ دریم دا چہ مراد د بہتان تہ پہ چا باندے دیوگناہ بدنامہ لگول
 دی او د خان ئے جو روی دلیل ورسرہ تہ وی نو د دے تہ تعبیر کیدی پہ
 بین اید یہن او ارجلہن سرہ۔ او پہ دے کیں دروغ غیبت چغلی کول کتل
 د زنا دا قول داخل دی۔ شپہمہ خبرہ وَلَا يَعْصِيَنَّكَ فِيْ مَعْرُوفٍ دوه معنی دی
 یو معنی خاص دھوقہ مقابل د متکررہ یعنی ہوقہ شئی چہ پہ شرع سرہ دھوقہ
 حسن ثابت وی نو ماقبل کیں منکرات او منہیات پنکھ ذکر شول او پہ معروف
 کیں مامورات مراد دی او ہوقہ دیر دی د دے وچے تہ ئے اجمالا ذکر کرل
 دویمہ معنی عامہ دہ ہوقہ دا چہ ہر ہوقہ خیز چہ دھوقہ حکم پہ شرع سرہ
 معلوم وی چہ جائز یا ناجائز دے پہ معنی سرہ مامورات او منہیات تہ شامل د
 دلہ دویمہ معنی غورہ دہ او د دے د عموم د لاندے مفسریتو امور د جاہلیت
 لیکلے دی۔ ہوقہ ویر کول پہ مری باندے، د خان تہ یج شو کول، یج پکول، د خان
 تہ چاے شلول، و یختہ لگول خالونہ لگول، د پردی سری سرہ د زنا نہ خبرہ
 کول بغیر د ضرورت نہ نو دے ہولو تہ د لفظ شامل دے۔

فایکدہ علی ہا الوسی او قاسمی لیکلے دی چہ معروف لفظ کیں اشارہ دہ چہ دھوقہ
 مخلوق طاعت بغیر د معروف نہ جائز تہ دے (پاتے پہ بل مخ)

عَلَيْهِمْ قَدْ يَسُوا مِنَ الْآخِرَةِ كَمَا يَبْسُ

په هغوی پانده یقیناً نا امیده دی دوی د آخرت نه لکه چه نا امیده دی

الْكَفَّارُ مِنَ أَصْحَابِ الْقُبُورِ ۱۳

کافران د دوباره ژوند د قبرونو والو نه

۲۸
۸۰۰

فایده ۱. قرطبی لیکه دی چه دلتا د منهایا تو ذکرے په تفصیل سره اوکړو او د معروف تفصیل ۲. ده دے کرے څکه چه انسانان او خصوصاً په زنا تو کښ ارتکاب د دے منهایا تو دیر دے په نسبت د ترک د مامورا تو.

۳. دا ایت متعلق دے د ابتداء د سورت سره چه دعوی د سورت ده. په ابتداء د سورت کښ دعوا مو مشرکانو نه براءت وړ او په دے ایت کښ د کتابیانو کافرانو نه براءت دے.

غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مراد د دوی نه کتابیان کافران دی.

قَدْ يَسُوا مِنَ الْآخِرَةِ مضاف محذوف دے یعنی د خیر او د ثواب د آخرت نه نا امیده دی د وچه د عناد د دوی نه د حق سره یعنی سره د علم انکار کوی د عناد د وچه نه نوځه پوهیږی چه زموږ په آخرت کښ اجرا و ثواب نیشته.

کَمَا يَبْسُ الْكَفَّارُ مِنَ أَصْحَابِ الْقُبُورِ. من بیانیه دے یعنی هغه کافران چه مړه شویږی نو هغوی یقیناً د ثواب د آخرت نه نا امیده شویدی یا هغوی د ژوندو نه نا امیده دی چه دوی په ورته څه خیر اورسوی.

يَا مَنْ د بارة د ابتداء دے او مضاف محذوف دے یعنی من بَعَثْنَاهُمْ معنی داده لکه چه نا امیده دی ټول کافران د دوباره ژوند د اصحاب قبور نه.

او بعض مشرکینو عناد یا نو د دے ایت ته دلیل نیولے چه د مړو د خیر رسولو ته نا امیدی کول د کافرانو عقیده ده یعنی قبرونو والا خیر او شر رسولے شی جواب داد دے چه دا تحریف د قران د دے د درې وجو نه اوله وجه داده چه د سلف صالحینو او تمام مفسرینو ته دا معنی نقل نیشته او علماء اتفاق کړے دے چه د قران د لاسه تفسیر کول چه د سلف صالحینو ته نقل نه وی دا تحریف دے.

دویمه وجه داده چه دا د نفس الامر (واقع) نه خلاف دے څکه چه

کافران خومرو معبودانو ته امید د تفح د خوف او د ضرر لری لکه مشرکین
مکه چه د هیل اولات و منات گرچه مړه یزکان و د) امیدونه ساتل
او هغوی ته به یی حاجاتو کین چف و هلی.

دریمه وجه الزامی ده چه اصحاب القبور نیکانو او بدانو ټولو ته شامل د
نوا یا د بدانو بدکارو خلقو ته چه مړه شوی دی هم امید د تفح ضرر
کیدای شی.

الحمد لله. ختم شو تفسیر د سورة المتحنة په توفیق د الله تعالی سره.

سُورَةُ الصَّفِّ
۱۰۹ مَائِنَةُ ثَمَانِيَةٍ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْأَثْقَالُ
۱۴ رُكُوعَاتُهَا

سَبِّحْ لِلَّهِ مَا فِي السَّمُوتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ

ہاکی دانی اللہ تعالیٰ ترہ ہفتہ غیلونہ چہ پہ اسمائون کین او ہفتہ غیلونہ چہ پہ زمکہ کین دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة الصف دیتہ سورة حواریین او سورة عیسیٰ ہم ویلے شی۔

ربط دے دے ماقبل سرہ دادے چہ تیرشوی سورت کین زجر وڈ مؤمنانو
تہ پہ غیر مناسب کارونو باندے نو پہ دے سورت کین زجر دے پہ اقوالو غیر
مناسبو باندے بلہ وجہ دا دہ چہ پہ ہفتہ سورت کین منع وہ د دوستانے د
مشرکانو تہ نو پہ دے سورت کین ترقی دہ چہ د دوی سرہ جنگ او قتال
او کرے۔ دریمہ وجہ دا چہ پہ ہفتہ سورت کین دیہودیانو سرہ د براوت حکم
وڈ نو پہ دے سورت کین دیہودیانو قباحت ذکر کوی۔

دعویٰ د سورت۔ زجر دے پہ مخالفت د عمل د قول سکتہ نہ لکہ سرہ
د دعویٰ د ایمان تہ د جہاد او قتال تہ مخ کرخول او مسئلہ د توحید ہم پہ
اول کین ذکر دہ۔ او ترغیب دے جہاد تہ پہ سکتہ کین۔

خلاصہ د سورت۔ مختصرہ خلاصہ دا دہ چہ پہ دے سورت کین درے
خطابات دی پہ یا ایہا الدین امنوا سرہ پہ اول خطاب کین زجر دے پہ ترک
د قتال فی سبیل اللہ او ترغیب دے قتال تہ او پہ دویم کین بشارت اخرویہ
او دنیویہ دے او پہ دریم کین ترغیب دے چہ پہ طریقہ د حواریینو سرہ
جہاد او کرے۔ او تفصیل دا دے چہ اول دعویٰ د توحید دہ بیا زجر دے
پہ مخالفت د قول او د عمل بیا ترغیب دے قتال تہ بیا دہ دلیلونہ نقلیہ دی
اول د موسیٰ علیہ السلام او دویم د عیسیٰ علیہ السلام او تخویف دے پہ ذکر
د حال دیہودیانو چہ ہغوی قتال فی سبیل اللہ پر بخود لے وڈ راو دا اذیت
ورکول وڈ موسیٰ علیہ السلام تہ اوزیخ وڈ حکم د اللہ تعالیٰ تہ چہ د
ہغوی پہ زہونو کین ازاحت رلے۔ بیا ترغیب دے تابعدارے د آخری

وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۝ يَأْتِيهَا الَّذِينَ

اے

حکمتوں والا دے۔

او خاص اللہ تعالیٰ زور اور

أَمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ ۝

ایمان والو دے اپنے یہ کہہ رہے ہیں کہ وہ تو کہتے ہیں کہ وہ عمل نہیں کرتے

رسول تہ خصوصاً یہ قتال فی سبیل اللہ کہیں او تا کینا دے ترغیب ہے ذکر کریدے
یہ بشارت دے عیسیٰ علیہ السلام سرہ یہ بارہ دے رسول کہیں او زجر دے
یہ تکذیب باندے او زجر دے یہ افتراء باندے او زجر یہ اطلاق نور اللہ تعالیٰ
باندے۔ بیا ذکر کوئی صداقت دے رسول چہ دے رالینے شویدے دے پائے
دے قتال فی سبیل اللہ۔ بیا بشارت اخرویہ او دنیویہ دے یہ بارہ دے جہاد
کہیں او یہ آخر کہیں ترغیب دے نصرت او قتال فی سبیل اللہ تعالیٰ تہ یہ
شان دے حواریین۔

تفسیر یہ کہ کہیں ذکر دے توحید دے یہ تعبیر دے تسبیح سرہ۔ او پدایکین
اشارہ دے دفع کو لو دے اعتراض تہ چہ قائمہ دے قتال راجع دے تاسو تہ اللہ تعالیٰ
دیتہ محتاج نہ دے حکم چہ ہر قسم عیب او احتیاج نہ دے سے پاک دے
چہ آسمانوں او زمکو والہ دے ہفتے یہ پاک والی باندے کو حق کوئی۔

او ما فی السلوٰت اہ شامل دے مکان او مکین او ظرف او مظروف دوارو
تہ یعنی آسمانوں تہ او زمکے سرہ دے خیزدو نہ چہ یہ دوی کہیں دی تسبیح دے
سلا دا اول خطاب دے مؤمنانوں تہ دے خطباتوں تہ او مقصد پدایکین

تیزی ورکول دی یہ قتال فی سبیل اللہ باندے او زجر دے یہ مخالفت
دے قول او دے عمل باندے او دے مختلف طریقے دی اولہ طریقہ دا چہ
یہ تیرہ زمانہ کہیں یہ شخص یو کار نہ وی کرے او دے وائی چہ مقلدے

کار کرے دے نو دیتہ دروغ ویلے کیڑی۔ او دویہ طریقہ یہ زمانہ مستقبل
پورے متعلق دے یعنی کہ یو شخص اوائی چہ کہ یہ فلانے کار کو دم او بیائے
او دا شامل دے وعدہ کو لو دے بندگانوں دیو بل سرہ۔ او نذر کوں یہ نوم دے
اللہ تعالیٰ معلق وی او کہ مطلق وی او عہد کوں دے اللہ تعالیٰ سرہ کہ چہ
اوائی چہ قتال فرض شی نو زہ یہ قتال کوں او ہر کلاہ (پاتے یہ بل مخ)

كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا

غٹھ وجہ د غصہ دہ یہ تیر د الله تعالیٰ دا چہ واٹے پہ ژبہ ہخہ چہ

تَفْعَلُونَ ۝ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ

عمل پورے نہ کوئے - یقیناً الله تعالیٰ مینہ کوی د ہخہ کسانو سورہ

يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا كَالَّذِينَ

چہ جنگ کوی یہ ر د الله تعالیٰ کیں صفونہ صفونہ گویا چہ دوی دیوال دے

چہ فرض شی نو بیائے نہ کوی۔ او دروغ او خلاف د وعدا او عہد نہ دا ہول
گناہوتہ دی ہاں یہ وفا د وعدہ کیں اختلاف دے د اہل علموچہ واجب
دہ او کہ مستحب دہ قرطبی دہقے تفصیل کرے دے۔ او دا خصلتوتہ و منافقاتو
دی نو معلومہ شوہ چہ مقصد یہ دے خطاب کیں منافقان دی او د قتال
یہ بارہ کیں د مخالفت د عہد ذکر یہ سورۃ نساء ۱۰۷ او سورہ محمد ۱۷
کیں تیر شویداے۔ لِمَ تَقُولُونَ بِنَا یہ اول باندے زجر یہ قول باندے
دے یعنی دروغ ویل او دویسے طریقے سرہ دا زجر یہ عدم فعل باندے
دے یہ قول باندے نہ دے لکہ یہ دے قول د الله تعالیٰ کیں اَتَا
مُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ۔ او دریمہ طریقہ دادہ چہ مراد
دادے چہ کوم فعل د انسان د قدرت نہ بھروی او دے وائی چہ زہ یہ
دا قل نے کار کوؤم نو یہ دے معنی سرہ زجر یہ قول باندے دے یہ
شان د اولے طریقے۔

س پدا کیں تاکید دے د زجر پہ پنچہ وجوہو سرہ یو لفظ د کبر چہ دا
تعجب دے مِنْ غَيْرِ لَفْظٍ دویم لفظ مَقْتًا مقت سخت بغض او غضب تہ
ویلے کیڑی او دا مغضوب دے یہ تمیز سورہ روستو د ابہام د کبر نہ
دریم عند الله او د الله تعالیٰ پہ نیز چہ سبب د بغض وی نو ہخہ دیر لوئے
جرم وی حاروم اَنْ تَقُولُوا فاعل د کبر دے یعنی نفس قول بے عملہ
خالص مقت دے او پنجم دا چہ دا لفظ مکرر دادرے دے۔ او پہ دواہ
ایا تو نو کیں سخت زجر ہخہ عالما نو خطیبانو تہ دے چہ یہ علم باندے
عمل تہ کوی او تورو خلقو تہ وعظ کوی۔

مَرْصُوصٌ ۵ وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ

یہ یوہیل کہیں منتو تیلے - او کوم دخت چہ اوہیل موسیٰ علیہ السلام قوم خپل تہ

يَقَوْمِ لِمَ تَوَدُّونَنِي وَقَدْ تَعْلَمُونَ

اے زما قومہ ولے حقہ کوئے ما او حال دا چہ یقیناً یوہیلے تاسو

أَنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ فَلَمَّا زَاغُوا

چہ زہ رسول ذ اللہ تعالیٰ رالیوے شوے یم تاسو تہ نو ہر کلہ چہ دوی کا کہ شول

س پہ دے ایت کہیں ترغیب دے قتال فی سبیل اللہ تہ عملہ۔ او دے ایت ذ اتصال تہ معلومہ شوہ چہ اول دوارہ ایتونہ پہ طریقہ ذ تسہید عمومی سرہ وڈ او پہ دے کہیں مقصد یے ذکر کرو یعنی چہ قول ذ اَمَّا تاسو کرے دے نو ذ ہغے دپارہ عمل ذ قتال ضرور او کرے او دا ذ خطاب طریقہ دہ چہ اول عمومی کلام ذکر کرے شی نو بیا خصوصی مقصد ذ ہغے پہ مناسبت کہیں ذکر کرے شی۔

صَفًّا پہ معنی ذ مصطفین سرہ دے یا فعل ذ یصفون حذف دے او دا حال دے او دے تہ بعض علما و دلیل نیولے دے چہ جہاد پیادہ غور دے دجہاد ذ سور لے تہ او دے تہ معلومہ شوہ چہ ہمع مجاہد لہ جائز تہ دی چہ بغیر ذ اذن ذ امیر او بغیر ذ ضرورتہ ذ صف تہ او شی۔

كَاتَهُمُ بُنْيَانٌ لِّمَرْصُوصٍ ہغہ دیوال چہ کہتے او خختے ذ ہغے پہ یوہیل کہیں او منہلے شی تردے پورے چہ چودو تہ بند شی او ہواروی او مضبوط وی نو داسے صف ذ قتال او صف ذ موع ذ جماعت ضروری دے چہ ذ یوہیل سرہ داسے جخت وی چہ پہ مینع کہیں قُرَجَات تہ وی او ذ نعمان بن بشیر روایت امام بخاری نقل کریدے چہ موثر پہ یہ صف کہیں او کے او کہیتی ذ خپو ذ یوہیل سرہ پیوست کوئے۔ او دا حالت ذ صف دلالت کوی پہ اتحاد ذ مؤمنانو باتدے او دارنگی پہ مضبوطوالی ذ قد مو تو دھوی پہ خپل ٹایو نو پاندے او د دوستلے ذ مؤمنانو ذ یوہیل سرہ۔

أَزَاغَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي

کا کہ کرہ اللہ تعالیٰ ڈرو نہ ددوی او اللہ تعالیٰ ہدایت نہ ورکوی

الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ۝ وَإِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ

قوم دیر نافرمان تہ او کوم وعت چہ ادیل عیسیٰ شوی

ہے دادلیل نقلی دے دے موسیٰ علیہ السلام تہ چہ موسیٰ علیہ السلام دعوت
توحید اوجہاد تہ ورکے وڈ او دارنگ پدیکش تسلی دہ نبی صلی اللہ علیہ
وسلم تہ پہ داسے طریقہ چہ دامنفاقان چہ مخالفت کوی دے امر دے قتال نہ نو
صبر کوی حکم چہ داسے یہودیانو ہم دے موسیٰ علیہ السلام دے امر نہ خلاف
کرے وڈ او ہفہ صبر کریدے۔ او دے دے وجہ حدیث دے بخاری کتب
راغے دی چہ ہرکلمہ یو منافق پہ تقسیم دے خیمتو نو دے خنیں کتب پہ نبی
صلی اللہ علیہ وسلم پاندے اعتراض او کرو نو ہفہ او فرمائیل رحمت دے
اللہ تعالیٰ دوی پہ موسیٰ علیہ السلام پاندے ہفہ تہ دے خیل قوم دے طرف تہ
دیر اذیتو نہ رسیدے وڈ لیکن ہفہ صبر کرے وڈ۔ او مضمون دے دے ایت
پشان دے سورۃ احزاب ۶۹ دے۔ اِمْرٌ تُوْذُوْکُمْ بِئِیْ اسرائیلو موسیٰ
علیہ السلام تہ دیر ایدانگے ورکے وے لکہ سورۃ نساء ۶۳ او
اعراق ۶۳ او نورے واقع ہم پہ احادیثو او کتابوتو دے تفسیر کتب لیکل
دی لویہ ایداء ہفہ دہ چہ پہ سورۃ مائدہ ۶۴ کتب ذکر شویدہ یعنی انکار
دے قتال فی سبیل اللہ تہ او دلتہ دامراد واضح دے۔

وَقَدْ تَعْلَمُونَ اِنَّ قَدْ دِیَارَہ دے تحقیق او دے تاکید دے یعنی پہ دیر وایا تو نو او
معجزاتو سرہ تاسو تہ یقیناً زما رسالت ثابت شویدے۔

فَلَمَّا رَاَ اَحْوَا سرہ دے علم دے حق تہ انکار کول یا او پریدال دیتہ زیغ ویلے
کیرے دے ہفہ یو نفع پہ سورۃ العمران ۶۴ کتب تیرہ شویدہ۔

أَزَاغَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ جزاء دے جنس دے عمل نہ وی ہرکلمہ چہ دوی دے طاعت
او دے ایمان او دے احترام دے رسول او دے قتال فی سبیل اللہ تہ کا بڑہ شول نو
اللہ تعالیٰ دے دوی پہ زہر نو کتب شکوک، شبہات، حیرانتیا، او گمراہی
پیدا کرہ لکہ پہ سورۃ نساء ۶۴ او سورۃ انعام ۶۴ کتب۔

مَرْيَمَ يَبْنَىٰ إِسْرَءِيلَ إِلَىٰ رَسُولِ اللَّهِ

دے مریم کے بنی اسرائیل رسول اللہ تعالیٰ (صلی اللہ علیہ وسلم) کے

إِلَيْكُمْ مُّصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرَةِ

تاکو تمہیں تصدیق کو دے کہ جو کتاب پہلے تمہاری دینے والی تھی

وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِيهِ مِنْ بَعْدِي اسْمُهُ

اور تمہیں بتانے والا ہے کہ میرے بعد آئے گا ایک رسول جس کا نام ہے

أَحْمَدُ فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا هَذَا

احمد ہے تو ان کے پاس آئے تو انہوں نے کہا یہ تو رسول ہے جو آئے ہیں

بِسِحْرٍ مُّبِينٍ ۝ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ

جادو یا جھوٹے دلائل سے۔ اور کونسا زیادہ گمراہ ہے جو کہ

الْفُتُورِ ۚ دَافِئِ دَعْقِيدِ دے پہ قرینہ ذریعہ سرہ محکمہ چہ زیغ دَعْقِيدِ
سرہ تعلق لری۔

سہ دہم دلیل ثقلی دے چہ عیسیٰ علیہ السلام تصدیق دے تورات ہم کہیں
لیکن بنی اسرائیل دہقہ تہ زیغ اوکرو او دارنگ بشارت یے پہ الخری نبی
سرہ ہم ورکے دے او دا بنی اسرائیل دہقہ تہ ہم انکار کوی لکہ چہ
پہ سورۃ اعراف کھا او سورۃ العمران سہ کہیں ہم دیتہ اشارہ دہ - او پہ
حدیث دے مستند احمد کہیں راغلے دی چہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
فرمائیے دی چہ زہ دُعا دے پلاریم چہ ابراہیم علیہ السلام دے او بشارت
دے عیسیٰ علیہ السلام ہم یم۔ مِنْ یَعْدِی، لفظ دے بعد دلالت کوی پہ مطلق
روستو والی، او لفظ دے مِنْ چہ داخل شی پہ بعد پاندے تو اشارہ دہ قلب
بعدیت او عدم واسطے تہ پہ مینع دے ممکن اور روستی کہیں یعنی پہ مینع
دے عیسیٰ علیہ السلام او محمد صلی اللہ علیہ وسلم کہیں پہ واسطہ یعنی
بل رسول او نبی) تہ دے راغلے او دے دوارو پہ مینع کہیں تقریباً پتہ
سورہ او تہ او یا کالہ فاصلہ دہ۔ اَحْمَد، امام رازی پہ پاتے پہ بل مخ

عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُوَ يُدْعَى إِلَى الْإِسْلَامِ

یہ اللہ تعالیٰ باندے دروغ او حال داچہ ہغہ رابلے کیدے شی اسلام تہ

یہ تفسیر کبیر او قاسمی پہ خپل تفسیر کیں او الشیخ رحمت اللہ الکیرانوی
یہ کتاب اظہار الحق کیں د انجیل د یوحنا د خوارسم باب تہ بشارت پہ لفظ
د قارقلیط سرہ نقل کرے دے او دایونانی لفظ دے او اصل یے بیکروط
دے او معنی دہغ احمد دے او پہ انجیل د پرتا یا کیں صریح عبارتو تہ
دیردی ہاں روستو راہبانو د دیرضد د وچے تہ پہ دغہ الفاظو کیں تحریقات
کریدی ۔ او حدیث د بخاری کیں چہ خہ محمدیم او احمدیم او ماسی او
حاشر او عاقب یم او پہ حدیث د مسلم کیں ورسرہ المقلی او نبی الرحمة
او نبی التوبہ او نبی الملحمہ ہم راعی دی ۔ او خطیب پہ سراج المنیر کیں
د بعض اہل علم تہ نقل کریدی چہ دہغہ د اسماء دی راگرچہ د دے
دعوے ہیخ دلیل نیستہ) او دارنگ بعضو د نبی صلی اللہ علیہ وسلم
یو کم ^{۹۹} اسماء لیکلے دی پہ موافق د اسماء الحسنی د اللہ تعالیٰ او د دوی سرہ
پہ دے باندے ہم خہ دلیل شرعی نیستہ ۔

فائدہ :- فرق پہ مینخ د احمد او محمد کیں پہ دودہ طریقو سرہ دے
اول داچہ احمد اسم تفضیل دے یعنی احمد الحامدین اللہ ۔ یول انبیاء
علیہم السلام حمدا ویونکی دی لیکن اخری نبی د یولونہ زیات احمد کوونکے
د اللہ تعالیٰ دے او محمد پہ معنی د محمود سرہ دے لیکن محمود صرف
حمد کرے شوے تہ ویلے کیبری او محمد ہغہ تہ ویلے شی چہ بار بار یے
حمد ویلے کیبری تو پہ لفظ احمد کیں زیادت د کیفیت دے او پہ لفظ
محمد کیں زیادت د کمیت (مقدار) دے ۔ دویم فرق دادے چہ احمد
ہم مینی للمفعول دے لکہ د اشغل پشان نو د محمد معنی دہ بار بار
حمد ویلے شوے او د احمد معنی دہ دیرغت حمد ویلے شوے بیا د
اول فرق پہ بنا حکمت دادے چہ اول خویرو انسان دیر حمد ونہ او صفتو تہ
وائی روستو دہغہ تہ بیا د دغہ انسان حمدا او ستائیتہ کیدے شی پہ
دے وجہ پہ مخکنی کتاب (انجیل) کیں اول صفت ذکر شو او پہ قران
کیں دویم نوم ذکر کرے شو ۔ او د دے تہ چہ مرزائی د خپل نبوت د

وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ۝ يَرْزُقُ

او اللہ تعالیٰ ہدایت نہ دے گا وہی قوم ظالمین کو - دے گا غوری

لِيُظْفِرَ نُورَ اللّٰهِ بِأَفْوَهِهِمْ وَاللّٰهُ مُبْتَدِئُ

چہ مبدیہ کرے۔ رزق دے گا اللہ تعالیٰ پہ خیلو خلو سرہ او اللہ تعالیٰ پورے کو دے گا

اثبات دیا کہ دلیل ذکر کرے دے تو ہفتہ خالص دروغ او تحریف دے ٹکے
چہ دے مرزائی قوم غلام احمد دے او پہ دے ایت کیں احمد ذکر شوے
دے او مضاق خو غیری دے مضاق الیہ نہ -

فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ ضَمِيرٌ قَاعِلٌ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ يَا اخْرٰى نَبٰى تہ
راجع دے دویم قول غورہ دے او پہ دے کیں سخت زجر دے
یہود او نصاریٰ تہ چہ ہغوی سرہ دے بشارت دے عیسیٰ علیہ السلام او
سرہ دے بینات تہ دے اخری نبی تہ انکار او کرو۔ او بینات تہ مراد
قرآن کریم دے۔ ہذا سحر ہذا اشارہ دے بینات تہ او سحر بخیلہ معنی سرہ
دے یا ہذا اشارہ دے رسول تہ او مصدر سحر پہ معنی دے اسم قاعل دے
او حمل ہے مبالغہ دے -

سے دا زجر دے ہفتہ کسانو تہ چہ بینات تہ سحر وائی کہ یہود وی چہ
تکذیب دے عیسیٰ علیہ السلام ہے کرے دے او کہ یہود او نصاریٰ دواہ
دی چہ تکذیب ہے دے اخری نبی صلی اللہ علیہ وسلم کرے دے -
الکذب ہر سحر کذاب او افتراء دے او دارنگ شرک کول ہم افتراء دے -
السلام مراد دے نہ دین دے توحید دے چہ دے تولو انبیاء علیہم السلام
دین دے یا مراد دے نہ اتباع دے محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ
وسلم دے -

الظَّالِمِينَ یعنی انکار دے حق تہ پہ طریقہ دے ضد او عناد سرہ کوی ایت پنجم
کیں الفاسقین ذکر و ٹکے چہ زیغ دے زہونو فسق دے عقیدے دے
او دلتہ ہے الظالمین او یل ٹکے چہ پہ اول دے ایت کیں ہے و من اظلم
وی دے -

نُورٌ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿۵﴾ هُوَ الَّذِي

رُشِدًا خَلَقَهُ لَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ كَافِرٌ . خَاصُّ اللَّهِ تَعَالَى هُوَ ذَاتُ دَعَا

سہ دا ہم زجر دے پہ انکار دے رسول او دے قرآن سرہ : دایے ذکر کرے دے بغیر
دے حرف عطف تہ پہ طریقہ دے جواب سوال سرہ : سوال دا دے چہ دوی ظلم
کوی او دے اسلام مقابلہ پہ افتراء سرہ کوی دا دے مقصد دے پارہ کوی ؟
جواب او شو چہ مقصد دے دوی اطفاء دے نور اللہ دے : نو پہ یُریدُ وَنْ کیں ضمیر
راج دے کسا نو تہ چہ حق تہ سہروائی او ظلم کوی : اطفاء او اخفاء کیں فرق دا دے چہ اطفاء پہ
لگہ او دیرہ رنہ او وار کیں استعمالیوی او اخفاء فقط پہ دیرہ رنہ کیں استعمالیوی او بل فرق تہ دا دے
چہ اخفاء اکثر پہ اور کیں استعمالیوی او اطفاء پہ نور کیں مستعملیوی .

قائداہ : پہ سورہ تو یہ سہ کیں اَنْ ذکر شو دلتہ لام ذکر دے وجہ دے فرق
دادہ چہ اَنْ پہ تاویل دے مصدر سرہ مفعول دے یریدون دے یعنی اطفاء
دے دوی اصل مراد دے اولام دے پانہ دے علت دے او مفعول دے یریدون پتہ دے
یعنی یریدون الافتراء والتکذیب لاجل الہ اطفاء نو معلومہ شوہ چہ پہ اول
تعبیر کیں مبالغہ دہ پہ نسبت دے دوم تعبیر سرہ او پہ سورہ تو پہ کیں تفصیل
دے قبائح او علل دے قتال دے یہود و او نصاریٰ بیانیہ مقصود و و نو دے
سرہ تعبیر پہ مبالغہ (یہ اَنْ) سرہ ذکر کرے شو : نور اللہ یا فواہہم
مراد دے نور تہ نور دے او کلام پہ طریقہ دے استعارہ تمثیلیہ سرہ دے
یعنی دامکرین چہ دے حق دے ابطال کوشش کوی دے دوی مثال دے شخص
دے چہ تہ پہ پوکو باندے مہر کول غواری : یا مراد دے نور تہ قرآن او توحید
او رسالت دے آخری نبی صلی اللہ علیہ وسلم او اسلام دے او فواہہم تہ
مراد دے دلیلہ خبرے او شبہات و اھیہ دی : وَاللّٰهُ مُتِمُّ نُورِہِ اِتْمَامُ دے نور
پہ نازلولو دے قرآن او پہ جواب دے شبہات دے دوی سرہ دے او پہ دے کیں
اشارہ دہ چہ دے اِتْمَامُ دے نور تہ و پاتہ دے یعنی دے قرآن پورہ نازلولو او دین
اسلام دے پورہ کولو تہ ممکن : دے ہما قدرت تہ و و چہ دایے ختم کرے
یا نیم کرے کرے دے : وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ پہ لفظ دے کفر کیں اشارہ دہ
ظلمت تہ چہ مقابل دے نور دے یعنی تیارہ رظلمات : خو خول خلق رنہ
تہ غواری .

أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ

چه را اولیوره بی رسول خیل په هدایت سره او په حق دین سره

لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ

د دے د پام چه غالب کړی هغه لږ په دینونو ټولو باندې اگر چه بد بی کړی

الْمُشْرِكُونَ ۝ يَٰ أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَهْلَ

مشرکان اے ایمان والو ایا او غایم تاسو ته

س دا بیان د دے د پام د مژمې نورم یعنی اتمام د نور خیل کوی په رالیدلو د دے رسول او قرآن سره سره د صفت د غالب کولو ته په ټولو دینونو باندې تفسیر د دے په سورة فتح ۲۸ او سورة توبه ۳۳ کښ تیر شو د دے بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ قرآن او توحید. یا قرآن او حدیث یا عقیده او احکام مراد دی.

لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ د ظهور ته ماخوږ د دے په معنی د غلبه سره اوضمیر د مفعول راجع د دے رسول ته یا دین ته او غلبه عامه ده که په حجت سره وی او که دا س وی چه نور دینونه وی لیکن کمزوری وی لکه په زمانه د خلفاء راشدینو کښ چه او شوه او که دا س وی چه بل دین سیوا د اسلام نه په مخ د زمکه باقی نه وی لکه چه په زمانه د نزول د عیسیٰ علیه السلام کښ په قرب د قیامت کښ به وی. یا اظهار په معنی دا اعلام او د اطلاع سره د دے یعنی نزول د قرآن په نبی صلی الله علیه وسلم باندې سبب د د پام د حصول د علم په ټولو ادیان سماویه او غیر سماویه باندې.

وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ هرکله چه هدی او دین حق توحید د دے او انکار د توحید ته شرک ویل کیدی نو د دے ایت اختتام بی په المشرکون سره اوکړو.

قائده: په سورة فتح ۲۸ کښ وکفی یا الله شهیدا او په سورة توبه ۳۳ کښ او په دے سورت کښ ولوکره المشرکون بی ذکر کړو. وجه دا ده چه په سورة فتح کښ رد وؤ په مشرکیتو عوامو باندې چه هغوی د رسول الله صلی الله علیه وسلم په رسالت باندې شهادت نه کوو (په بل مخ)

عَلَىٰ تِجَارَةٍ تُنْجِيكُمْ مِّنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ①

یہ داسے تجارت چہ بچے کوی تاسو لوہ د عذاب درد ناک نہ۔

تَوْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ

ایمان یہ راہے یہ اللہ تعالیٰ باندے او یہ رسول دھقہ باندے او جہاد یہ کوئے تاسو

فِي سَبِيلِ اللّٰهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ

یہ لارے د اللہ تعالیٰ کیں یہ مالو تو خپلو سرہ او نفسو تو خپلو سرہ

بلکہ د صلح حدیبیہ یہ عہد نامہ کیں دلفظ د رسول اللہ لیکلو تہ بے انکار
کوڈ نو دے وچ تہ اللہ تعالیٰ د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یہ رسالت
باندے خپل شہادت ذکر کرو۔ او یہ سورۃ توبہ او یہ دے سورت کیں
رد دے یہ کتابیانو باندے چہ ہغوی د توحید یہ خائے د شرک نہ دین
جوہر کرو او د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم بے مخالفت لوئے سبب ہغہ
بیان د توحید او رد د شرک و۔

سے سے داد ویم خطاب دے مؤمناتو تہ او ترغیب دے جہاد تہ
یہ ذکر د بشارت اخرویہ سرہ او متعلق دے د خلورم ایت د دے سور
سرہ۔ هَلْ أَذِلُّكُمْ مقصود د استفہام تہ امر دے لیکن د پورہ متوجہ
کیدلو د پارہ بے تعبیر یہ استفہام سرہ کرے دے۔ عَلَىٰ تِجَارَةٍ دلفظ
بے دے وچ تہ راہ وچہ تپوس کوونکی (عثمان بن مظعون رضی اللہ
عنه) ویلے وڈ چہ کوم تجارت دیر محبوب دے اللہ تعالیٰ تہ تو جواب بے
موافق د سوال سرہ راہرو یا دا د پارہ د ترغیب دے حکہ چہ طبائع
انسانیہ یہ تجارت باندے دیر خوشحالیبری حکہ چہ یہ تجارت کیں لزوم
د عوض وی او دا بے یہ سورۃ توبہ سے کیں یہ تعبیر د اشتراء سرہ
ذکر کرے دے۔ تُنْجِيكُمْ اہ دا اشارہ دہ فرق د تجارت دنیویہ او اخرویہ
تہ یعنی یہ دے تجارت کیں کہہ ضرور شتہ او ابدی کہہ دہ او د خسران
ہیچ احتمال پکین نیشتہ او دنیوی تجارت خودا سے تہ وی۔

تَوْمِنُونَ بِاللّٰهِ اہ دا تفسیر د تجارت دے یعنی د خرخوونکو (چاہے مؤمنان
دی) د طرق تہ ایمان او جہاد بالمال والتفس دے۔ ایمان بے جہاد

ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿۱۱﴾

دا کار غور دے تاسو لږه که چرے تاسو پوهه لرے۔

يَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَيُدْخِلْكُمْ جَنَّاتٍ

بخشنه به اوکړي تاسوته د گناهونو ستاسو او داخل به کړي تاسو جنتونو ته

تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَمَسْكِنٌ طَيِّبٌ

چه بهیږي لاندې ټه ټه دے او کورونه د اوسیدلو مزیدار

فِي جَنَّاتٍ عَدْنٍ ذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿۱۲﴾

په باغونو د هیلوالی کښ د کامیابی لویه ده۔

د قبولیت د پاره ذکر کړې دے ځکه چه جهاد بغیر ایمان نه فائده نه کوی نو مراد د دے نه دوام د ایمان دے ځکه چه دوی ته ئې 'اٰمَنُوْا' په خطاب کښ ویلے دی۔ وَتَجَاهِدُوْنَ مراد د دے نه قتال فی سبیل الله دے په قرینه د خلورم ایت سره یا مَوَالِکُمْ د مال خرچ کولو ته اول او هر وخت ضرورت دے په تیسیت د نفس سره د دے وچه نه اموال ئې مقدم ذکر کړو۔ اِنْ کُنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ سوال ۱۔ خیریت د جهاد په علم د مخاطبونو باندے موقوف نه دے نو دلته ئې د څه وچه نه دا شرط اولگوؤ۔

جواب ۱۔ دا شرط حقیقه نه دے بلکه مقصود په دے کښ تیزی ورکول دی په منلو د دے حکم باندے۔ یا اِنْ په معنی د اِذْ سره دے۔ یَغْفِرْ لَّكُمْ اِه دا ذکر د عوض دے د جانب د اشتراء کوونکی نچه الله تعالی دے۔ یَغْفِرْ مجزوم دے په سبب د شرط پټ سره یعنی اِنْ تَوَّابُوْا وَتَجَاهِدُوْا۔ او قرطبی د میرد او زجاج نه نقل کړیدی چه تَوَّابُونَ په سر د ایت کښ) په معنی د اٰمَنُوْا، امر سره دے د دے وچه یغفر مجزوم د د وچه د جواب امر ته او قراء ویلے دی چه دا جواب د استفهام دے چه په (هل تَوَّابُونَ وَتَجَاهِدُونَ) کښ معنی مراد دے۔ ذُنُوبُكُمْ هرکله چه ایمان او جهاد دواړه یو ځای ذکر کړیدی نو ذُنُوبُكُمْ ئې بغیر د مِّنْ ته ذکر کړې دے د پاره د عموم یعنی ټول گناهونه (پاتے په بل مخ)

وَأُخْرَى تُحِبُّونَهَا نَصَرٌ مِنَ اللَّهِ وَفَتْحٌ

او پہل نصرت چہ خوبونے تاسو وہ (چہ فتح) مدد دے کی طرف کی اللہ تعالیٰ نہ او گتہ

قَرِيبٌ وَبَشِيرٌ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٣﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ

نزد دے او زبرد ورکھہ مؤمنانو لہے اے ایمان

آمَنُوا كُونُوا أَنْصَارَ اللَّهِ كَمَا قَالَ عِيسَى ابْنُ

والو سچے مدد کوونکی دین کی اللہ تعالیٰ لکھ چہ وکیل دی عیسیٰ خوی

مَرْيَمَ لِحَوَارِيِّنَ مَنْ أَنْصَارِي إِلَى اللَّهِ

کی مریم حواریینو خلو تہ خوک دی ماسرہ مدد کوونکی (پارہ کی تہ یکید لو) اللہ تعالیٰ تہ

یہ دے بخلے کیہری۔ او مغفرت دگناہونو یہ اصل کیں مقدم دے یہ دخول دے
دجنت باندے حکم چہ سرہ دوصف دگناہ تہ جنت نہ حاصلیری دے
وہ نہ یغفریے مقدم کریدے یہ ید خلکم جنات باندے۔ طیبہ یعنی
داسے مساکن چہ دژوند خوشحالی بول اسباب بہ پکین وی۔

فِي جَنَّاتِ عَدْنٍ ذَاوِلْ جَنَاطٍ نَهْ مَرَادِ دَارِ الثَّوَابِ دے چہ اللہ تعالیٰ دے
عامو مؤمنانو دپارہ تیار کریدے او مختلفو نعمتونو باندے مشتمل دے
او ددویم جنات نہ مراد باغات دے او نو یو تودی یعنی دامساکن بہ یہ باغونو
کیں دنتہ وی گیر چا پیر بہ ددوی تہ اولے وی۔

عَدْنٍ اِقَامَتِ تہ ویلے کیہری یعنی دمر و حاصلولو دپارہ بہ دجنت تہ بھر
وتلو تہ ضرورت نہ یریوش۔

سَدَا بَشَارَتِ دنیویہ دے۔ وَأُخْرَى عَطْفِ دے یہ تجارت باندے یا یہ
تقدیر د لکم تجارة یا نعمہ اُخری۔

نَصَرٌ مِنَ اللَّهِ دابدال دے د اُخری تہ یا پکین لکم مقدر دے او تفسیر دے
د اُخری دپارہ۔ تُحِبُّونَهَا دلیل دے چہ دصحابہ کرامو محبت دجہاد او
دنصرت الہیہ او دفتح دحق سرہ وود دنیا د نور متاع سرہ دہغوی
محبت نہ وود۔ وَبَشِيرٌ الْمُؤْمِنِينَ اشارہ دہ چہ بشارت دنیویہ اُخریہ
بول دایمان یہ وجہ دی۔

قَالَ الْخَوَارِیُّونَ نَحْنُ أَنْصَارُ اللَّهِ قَامَتْ

اولی حواریینو مونہو مدد کو دینے والے تھے تو ایمان داوید

طَائِفَةٌ مِّنْ بَنِي إِسْرَءِیْلَ وَكَفَرَتْ طَائِفَةٌ

یہ دے دے بنی اسرائیل کو اور کفر اور کفر کے دے

فَإِیَّدُنَا الَّذِیْنَ آمَنُوا عَلٰی عَدُوِّهِمْ

تو کلک کر دے ان کو جو ایمان لے کر آئے ہیں دشمنانہ دے دے

فَأَصْبَحُوا ظَهِرِیْنَ ۝

تو شول ہو گئے غالب

۱۔ دا دریم خطاب دے دے بازہ دے تاکید دے حکم دے جہاد او پدائیں ترتیب دے
چہ اول اعلان دے دے نصرت کو لو بیا دعوت کو دی بیا مقابلہ کو دی دے
دشمنانہ دے دین سرہ بیا حصول دے تائید دے اللہ تعالیٰ دے
اَنْصَارُ اللَّهِ مضاف محدودی دے یعنی اَنْصَارُ دین اللہ یا رام مقدار دے یعنی
اَنْصَارُ اللہ او یہ دے تعبیر کہیں تاکید دے چہ یہ نصرت دے دین سرہ انسان پہ
دلہ او جماعت دے اللہ تعالیٰ کہیں داخلیری کہا قال اہ
سوال ۱۔ دے کو تو اَنْصَارُ اللہ تشبیہ دے قال عیسیٰ سرہ صحیح نہ دے حکم چہ دے فعل
دے قول سرہ تشبیہ صحیح نہ وی ؟

جواب ۱۔ یہ کلام کہیں تقدیر دے یعنی قُلْ يَا مُحَمَّدُ يَلْمُؤُومِنِينَ كُتُوبًا اہ یا کو تو
اَنْصَارُ اللہ بسبب قول النبی صلی اللہ علیہ وسلم یثل قول عیسیٰ -
لِلْخَوَارِیِّیْنَ اہ دے حور نہ مآخوذ دے سپین والی تہ ویلے کیبری لکہ خَوَارِیِّیْنَ
نوحواری سپین زبے مخلص رازدار دوست تہ ویلے کیبری او کلام خاص وی
لکہ "یُکَلِّمُ نَبِیِّیَّ خَوَارِیِّیَّ وَخَوَارِیِّیَّ زَبِیْرَ" (حدیث) او کلام عام وی لکہ یل حدیث
کہیں راسخ چہ "دھرنی پہ امت دے کہیں حواریین او اصحاب وی چہ
یَهْتَدُونَ بِسُلَّتَانِهِمْ وَيَقْتَدُونَ بِأَمْرِهِ"

قائدہ سورۃ العنبران کہیں قوما لے دی قال من اَنْصَارِیِّیَّ اِلٰی اللہ قال الْخَوَارِیُّونَ او یہ
دے ایت کہیں قال عیسیٰ بن مریم للحواریین قوما لے دی (پاتے پہ یل مخ)

نو معلومہ شوہ چہ پہ دے کیں ترتیب دے ہخہ دادے چہ اول خو عیسیٰ علیہ
السلام عام اعلان اوکرو چہ زما سرہ پہ دین د الله تعالیٰ کیں خوک ملگرتیا کوی
یعنی ایمان راوری نو حواریینو اجابت اوکرو رداء العبران د ایت مقصد دے
بیائے حواریینو تہ اویل چہ من انصاری یعنی خوک دعوت کوئے حق تہ سرہ
د مصیبتو نو تہ حواریینو اویل چہ موثر دے تہ تیار یو رداء دے ایت مقصد
دے نو معلومہ شوہ چہ حواریین د وہ قسمہ دی عام چہ صرف د ایمان اعلان
کوی بل خاص چہ دعوت کوؤنکی وی پہ اخلاص سرہ۔

قَالَ مَتَّى ظَايِفَةً شَرِيبَتِي وَيْلَ دِي چہ دلہہ تقدیر دے یعنی حواریینو دعوت
شورو کرو پہ بنی اسرائیلو کیں نو هغوی خو اول د وہ دے شوے چا ایمان
راورو نو هغوی تہ نصاریٰ ویلے کیدل او چا کفر اوکرو نو هغوی تہ یہود ویلے
کیدل بیاروستو درقع د عیسیٰ علیہ السلام تہ اسمان تہ، نصاریٰ مختلف
شول چا ادیل چہ عیسیٰ علیہ السلام الله دے هغه یعقوبیہ دی چا اویل چہ خو
د الله دے دانستوریہ دی او خوک پہ تثلیث باندے قائل شول او هغه
ملکانیہ دی او خوک پہ توحید باندے پاخہ وؤ او پہ هغوی کیں ہم درے
دے پیدا شوے، مجاہدین، دعوت کوؤنکی او دے د وارو لہرہ یہودیانو
قتل کرل او راہبان لکہ چہ سورہ حدید کیں ذکر شویدا۔

قَالُوا يَا كَذِبُ الْكَذِبِينَ آمَنُوا تَأْتِيهِمْ دَعْوَى دَعْوَى دے او بیا د دوی
غلبہ راغلہ پہ سبب د بعثت د آخری نبی صلی الله علیہ وسلم سرہ یعنی
هغه د دوی د عقیدے تائید اوکرو چہ عیسیٰ علیہ السلام الله او ابن الله
نہ دے بلکہ عید او رسول د الله تعالیٰ دے۔

الحمد لله تفسیر د سورہ صف پہ فضائل الله تعالیٰ سرہ ختم شو

سُورَةُ الْجُمُعَةِ
۴۲ مَدَنِيَّةٌ ۱۱۰

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

آيَاتُهَا
۱۱

ذِكْرُهَا
۲

يَسْبَحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ

پاکي وائی اللہ تعالیٰ ہم حقہ خیزونہ چہ پہ آسمانو نو کین دی او حقہ خیزونہ چہ پہ زمکہ کین دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة الجمعة

رہط دے سورت دے سورت سورہ پہ دیرو وجوہو سورہ دے۔ اولہ وجہ دادہ چہ پہ حقہ سورت کین زیغ دے رو تو دیہودیانو ذکر و نو پہ دے سورت کین ذکر دے اتلو ذکر زیغ دے غوی دے۔ دویمہ وجہ داچہ پہ مخکین سورت کین ترغیب و وجہاد تہ نو پہ دے سورت کین زجر دے مانعینو دے جہاد تہ۔ دریمہ وجہ داچہ پہ حقہ سورت کین ترغیب و وجہاد تہ نو پہ سورت کین ترغیب دے اوریدلو دے خطبہ جمعے تہ دپارہ دے تذکیر دے مسائلو دے جہاد۔ خاورمہ وجہ پہ حقہ سورت کین ذکر دے صفتو دے قتال و نو پہ دے سورت کین ذکر دے صلوٰۃ جمعہ دے چہ پہ حقہ کین دے صفتو جوہو لو طریقہ ایزدہ کول دی۔ پنجمہ وجہ پہ سورہ صف کین بشارت و نو پہ بعثت دے آخری نبی صلی اللہ علیہ وسلم سورہ نو پہ دے سورت کین خبر و رکوی پہ راتلو دے حقہ سورہ۔ شپیمہ وجہ دادہ سورہ صف کین زجر و نو پہ ترک دے عمل سورہ نو پہ دے سورت کین مثال دے حقہ کسانو ذکر کوی دے حمار (خر) سورہ۔ دعویٰ دے سورت۔ رد دے پہ درے دعویٰ دے یهودیانو سورہ دے دے شرک فی العلم والتصرف تہ او دے حقہ دپارہ ہے نہہ اسماء حسنی ذکر کریدی۔

خلاصہ دے سورت۔ اول ذکر دے توحید دے پہ تسبیح سورہ بیا صداقت دے رسول دے پہ درے آیاتو نو کین بیا رد دے پہ اولہ دعویٰ دے یهودیانو باندے چہ پہ حقہ سورہ ہے ویل چہ مونہ علماء یو او تاسوا میان یئی دے حقہ جواب پہ ہے کین دے چہ بے عملہ عالم خو پشان دے خرو ی۔ دویم رد دے پہ دویمہ دعویٰ باندے دوی حقہ کو دے چہ مونہ اولیاء اللہ یو (پاکے پہ یل مخ)

الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ①

ہا دشاہ دے دیر پاک دے دور اور دے حکمتوں والا دے ۔

هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمَمِينَ رَسُولًا

خاص اللہ تعالیٰ وہ ذات دے چہ اولیٰ لو گئے یہ ان پر دکن رسول

مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ

دعویٰ دجس تہ بیانوی یہ دعویٰ باندے آیات تہ ذالہ تعالیٰ او خانی دعویٰ تہ پاک اخلاق

جواب او شو پہ درے آیات تو کنیں یہ دعوت د مباہلے سرہ ۔ دریم فخر کول وو
د دعویٰ پہ یوم السبت سرہ دھے جواب او شو پہ ذکر د عظمت د ورخ د جمع
سرہ پہ خطبہ او صلوة سرہ بیا ترغیب دے حلال کسب تہ روستو د فارغ
کیدلو د موح د جمع تہ او ترغیب دے اوریدلو د خطبہ تہ او پریخودل
د مال و تجارت وغیرہ د دنیا ۔

تفسیر پہ س کنیں دعویٰ د توحید دہ پہ ذکر د تسبیح سرہ او پہ تسبیح
کنیں پہ دے خاص تعبیر سرہ اشارہ دہ چہ اللہ تعالیٰ مَلِكِ دے نو د
رعیت رچہ دا امت دے) د اصلاح د پارہ گئے آخری رسول را اولیہ و
او قُدُّوس دے یعنی پہ وہہ باندے اعتراض نیشہ پہ تشبیہ و رکولو د
بے علمہ ملیانود حمار سرہ او عَزِيز دے ویرہ تہ کوی د چا د دعوت د ولایت
تہ پہ دروغہ سرہ او حَکِيم دے پہ مقرر کولو د ورخ د جمع کنیں د پارہ
د خاص عبادت ۔

يُسَبِّحُ بِهٖ صَبَاحَ د فَعْل مضارع سرہ ذکر کرو او تیر سورتو تو رحیدین
حشر، صف) کنیں پہ فعل ماضی سرہ وَاشارہ دہ دوام او احاطہ دھرے
زمانے تہ پہ تسبیح ویلو سرہ د سَبِّح عموم د زمانو دے او ما فی السموات
وما فی الارض عموم د مکان دے سرہ د عموم د زمانیا تو او مکانیا تو تہ ۔
الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ او پہ دے صفا تو کنیں روستو د موصوف تہ اشارہ دہ چہ
استحقاق د تسبیح ذالہ تعالیٰ د ذات او د صفا تو دواہو د وجہ تہ دے ۔

وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا

او تعلیم دے گا وہی دے گا قرآن او دے سنت اگر چہ دوی دے

مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٢﴾ وَالْآخِرِينَ

میں سے پہلے وہ تھوڑا سا گمراہی میں تھے اور آخریوں

سے روستو دے تو حیدر تہ صداقت دے رسول صلی اللہ علیہ وسلم ذکر کوی او اشارہ دے چہ تسبیح دے انسانا تو اللہ تعالیٰ لہرہ پہ طریقہ دے رسول سرہ ضروری دے او دے دے استقلال دے دے مسئلہ تہ پہ ماقبل باندے عطف تہ دے دے کہے بحث پہ معنی دے اسل سرہ دے یا پہ معنی دے پیدا کو لو دے۔

فِي الْآخِرِينَ اُتٰی پہ اصل کیں ہفتہ چاہے ویلے کیڑی چہ تہ یے لوستل کہے وی او تہ لیکل ورثی او دلتہ مراد مقابل دے کتابیانو دے لکہ چہ پہ سورۃ العمران سئل کیں دی یعنی ہفتہ ٹوک چہ اسمانی کتاب ہفتوی لہ تہ وڈ ور کہے شوے نو ہفتہ دا بول عرب دی۔

اَو اُتٰی صفت دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم پہ سورۃ اعراف سکھا کیں ذکر دے نو دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم اُتٰی صفت سرہ دے نبوت اور رسالت تہ دا دے صفت دے حکمہ چہ دامعجزہ دے او دلیل دے صداقت دے ہفتہ دے لکہ سورۃ عنکبوت سکھا کیں دے تہ اشارہ دے او پہ امیین (عرب) کیں رالیدرل پدک طریقہ سرہ دی چہ دے عربو پہ ہرہ قبیلہ کیں دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم قرابت دے پلار یا دے مور دے طرق تہ وڈ ماسیوا دے بقی تغلب تہ حکمہ چہ پہ ہفتوی کیں نصرانیت وڈ۔ او پہ عرب رالیمین) کیں دے بعثت حکمت دا دے چہ دے ہفتوی نسب دے عجبو دے تو لو تسبیو تہ اوچت دے او بیا قریش او پہ ہفتوی کیں بنی ہاشم خو دے بول عالم دے خاندانو نو او قبیلو تہ اوچت دی نو اللہ تعالیٰ چل آخری نبی پہ دا سے قوم او نسب کیں را اولیدرلو چہ دے نسب پہ لحاظ سرہ ہفتہ تہ ٹوک سپک او تہ گوری لکہ چہ پہ حدیث دے ہرقل کیں ہم را طے دی چہ اللہ تعالیٰ انبیاء پہ اوچت نسب کیں رالیدی۔

تَوَلَّوْا قِيَامًا صِرَاحًا دے پہ دے خیرہ باندے چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم عربی دے نو ٹوک چہ دے ہفتہ (پاکے پہ بل مخ)

مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۝۳

د دوی ته چہ نہ دی رسول لے حقوی ته پہ مرتبہ کیں او خاص الله تعالیٰ نور اور حکمتوں والا دے۔

پہ عربیت کیں شک یا انکار کوی نودا کافر دے۔ رَسُوْلٌ مِّنْهُمْ د جس د دوی نہ دے
یعنی بشر دے اودا ہم صریح نص دے پہ رسالت او پہ بشریت د نبی صلی اللہ
علیہ وسلم باندے نو د دے نہ انکار یا پہ دے کیں شک کول ہم کفر دے لکہ
چہ الوسی پہ تفسیر روح المعانی د سورة العنبرن پہ تفسیر کیں داسے تفصیل لیک دے۔
داد دے صفات دی د نبی صلی اللہ علیہ وسلم عربیت، رسالت، بشریت بیا دے کارونہ
ہفہ ذکر کوی اول یَسْتَوُوا عَلَيْهِمْ ایا یہ مراد د تلاوت نہ بیان د قرآن او دعوت و رکول دی
قرآن ته نودا مرتبہ د دعوت او د تبلیغ دہ او نصاب د دے ایا تو نہ د قرآن کریم
دی۔ دویم کار و یَزِیْرُ کُنْیَمُ مراد د دے ته طریقہ خود د اعمال او اخلاق دہ د ہفہ
اوقات، مقامات، کیفیات او حیثیات خود او د مرتبہ د عمل کولو او د عمل خود لو
دہ چہ ہفہ مقصد د دعوت او د تعلیم دے او د دے وجہ ته ترکیہ لے پہ مینخ
د دعوت او د تعلیم کیں ذکر کریدہ چہ دا اصل مقصود دے اودیتہ علم التزکیہ او علم
المخلاق دے لے کیری۔ لیکن دیتہ تصوف او د صوفیت نوم کیغودل صحیح ته دی حکہ چہ منقول
شرعی نوم پر یغودل او غیر منقول نوم استعمال اول د شرع ته خلاف کول دی لکہ چہ پہ حدیث
سورہ ثابت دہ چہ عَمَّه نوم د عشاء دپارہ مہ استعمالوے۔ اودریم کار و یُعَلِّمُهُمُ الْکِتَابَ وَالْحِکْمَۃَ
اودا مرتبہ د تعلیم او تدریس دہ او نصاب د ہفہ قرآن او حدیث دے د قتادہ روایت دے او
امام شافعی رحمہ اللہ پہ الو سألہ کیں ہم ذکر کریدہ چہ مراد د حکمت ته سنت دے د اصفا
او کارونہ د نبی صلی اللہ علیہ وسلم پہ سورة بقرہ ۱۲۹ لہا اوسورة العنبرن ۲۳ کیں ہم ذکر کرے
شوییدی وَاِنْ کَانَ مِنْ قَبْلُ یَقُولُ ضَلَّالٌ مُّبِیْنٌ داصریح دلیل دے چہ بغیر ایمان او د تابعہ
د رسول ته بولے رے دے گمراہی دی اودا رکی دھرے گمراہی ته د نبیات قریہ صرف تابعہ
د قرآن او سنت د نبی صلی اللہ علیہ وسلم ته۔

س د اعطف دے پہ ضمیر د یعلیہم باندے حکہ چہ معلوم د دوستو ہم پہ اصل کیں رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وسلم دے اگر چہ پہ واسطہ سورہ دے یا معطوف دے پہ الامیین باندے۔
پنا پہ اولہ توجیہ باندے مراد د آخرین ته تمام ہفہ مؤمنان دی کہ عرب وی او کہ عجم وی
چہ د صحابہ کرامو ته دوستو دی تابعین او تبع تابعین او نور مؤمنان ترقیاً متہ پورے او پنا
پہ دویمہ توجیہ باندے مراد عجیبان دی چہ ایمان لے راوے دے پہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم

ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ

دا فضل دے اللہ تعالیٰ دے ورکوی ہے ہر جہاں چاہے اور خواہی اور اللہ تعالیٰ خاوند دے فضل

الْعَظِيمِ ۝ مَثَلُ الَّذِينَ حُمِلُوا الثَّوَابَ عَنْ شَرِّ

لوٹے دے۔ مثال دے ہر کسانو چہ ورکے شویہ (ذمہ داری) دے ثواب بیا

لَمْ يَحْمِلُوا هَكَامَثَلِ الْجِبَارِ يَحْمِلُ اسْفَارًا طِبْس

ذمہ داری ہے تہ وہ ادا کرے پشان دے حال دے خردے چہ پورے کوی کتاوتہ ۱۰ بیا دے

باندے ترقیامتہ پورے۔ لکھا یہ حقوایہم دے ہم دہ توجیہ دی اولہ دا چہ تہ وویہ نمانہ
 دھوی کیں او یہ ہوی پسے راسی، دو یہ توجیہ دادہ چہ تہ دی یو کئے شوی دے صحابہ کرام و
 یہ فضیلت اور تہ کیں، دا توجیہ الوسی یہ روح المعانی کیں ذکر کریدہ اگر چہ لفظ دے لکھا
 یہ معنی اصلی سرہ چہ تراوسہ یو کار تہ وی او امید ہے دے کیہ لووی) دے مناسب تہ دے چہ
 دا امید نیشہ چہ تابعین اور سنی خلق دے صحابہ کرام و فضیلت تہ اور سیدی، او پدے توجیہ
 کیں اشارہ دے چہ یو تابعی اگر چہ لوٹے علم او تقویٰ والا وی دے یو ادنیٰ صحابی مرتبے تہ نشی رسیدے
 لکھ چہ الوسی ذکر کریدے چہ دے عبد اللہ بن مبارک تہ تپوس او کرے شو چہ عمر بن عبد العزیز
 قورہ کے او کہ معاویہ رضی اللہ عنہ تہ ہر جہاں جواب کیں او ویل چہ ہر جہاں دورے او غبار چہ دے معاویہ
 رضی اللہ عنہ دے اس یہ پورے کیں داخل شوی دی (راختے دی) ہر جہاں دے اللہ تعالیٰ یہ نیز دے سل
 عمر بن عبد العزیز تہ افضل دی (رفایہ) لفظ دے فی الامیین یہ بارے کیں سوال دے چہ دالفظ
 دلالت کوی چہ زمونہ دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم رسالت خاص دے یہ امیین (عرب) پورے او دے
 وجہ تہ دے ابن حنیاد یہ روایت کیں راغلے دی چہ ہر جہاں نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ ویلے وچہ تہ رسول
 ہے لیکن ہر فی رسول دے میمانو ہے۔ جواب اول دادے چہ لفظ دے اخیرین یہ ہر دوا و توجیہاتو
 سرہ دلالت کوی صراحتاً چہ رسالت دے ہر جہاں دے لو عربو او عجمو تہ عام دے۔ دویم جواب دادے
 چہ یومبعوث فیہم او ویل مبعوث الیہم دی پدایت کیں دے مبعوث فیہم ذکر دے چہ عرب دی
 ادنیٰ خاص قوم دے عرب تہ و دے مبعوث الیہم پدایت کیں ذکر تہ دی دے ہر جہاں تہ اور ایاتو تہ
 شہ لکھ قل ۱۰ یٰۤاَیُّهَا النَّاسُ اِنِّیْ رَسُوْلُ اللّٰهِ اَلِیْکُمْ جَمِیْعًا سورۃ اعراف ۱۰ اور اِنِّیْ رَسُوْلُ اللّٰهِ وَ مِّنْ
 بَلَّغَ سورۃ النعام ۱۰۔

پدایت کیں دے یہ یہودی یا نو باندے چہ ہر جہاں رسالت پخیل قوم پورے خاص کنرلو۔

ذَلِكَ اشارہ دے بعثت دے رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم تہ یہ امیین کیں۔ (پاتے یہ یل مخ)

مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ

مثال ذہقہ قوم چہ دروغون گنوی آیاتونہ ذ اللہ تعالیٰ

وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ۝ قُلْ

او اللہ تعالیٰ ہدایت نہ کوی قوم ظالمانو نہ تہ اوایہ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ هَادُوا آتَاكُمْ أَنْزِلُكُمْ

اے یہودیانو کہ چرے تاسو دعویٰ کوئے چہ یقیناً تاسو

یا مطلق وسی او نبوت تہ یونینہ من یشاء لیکن دنورو نصوصو قطعیونہ ثابت دہ چہ دخاتم النبیین محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نہ روستو ہیچا لہ نوے نبوت نہ ورکوی ۔
 سہ روستو د اثبات د صداقت رسول تہ زجر دے متکربونو د دفعہ رسول تہ سرکہ د علم تہ او پد یکین رد دے د اولے دعویٰ د یہودیانو ہتہ دا چہ دوی ویل چہ تاسوا میں نے اومونی علماء و اہل کتاب یونو مونو ستاسو نہ غورہ یونو مونو باندے لایم تہ دہ چہ رسول ائی باندے ایمان راو رو حاصل دیر دا دے چہ عالم بے علمہ خود خدہ پشان دے دہقہ ہیچ غورہ والے نیشتنہ ۔
 حَبْلُوا التَّوْرَةِ تَحْمِلُ تہ مراد مکلف کول دی پہ ہتہ باندے پہ عمل کو لوسرہ او دہقہ پہ بیان کو لوسرہ یعنی دوی باندے ذمہ واری کیخود لے شویدہ چہ د تورات علم بہ حاصلوی او پہ ہتہ باندے پہ عمل کوی او دہقہ بیان بہ کوی ۔ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوْهَا یعنی دوی سرکہ د علم دہقہ نہ عمل او نکرو او کتمان او تللیس ، تحریف لے اوکرو ۔ کَمَثَلِ الْيَوْمَانِ يَحْمِلُ اَسْفَاكًا د مثال تفصیل دادے لکھو باندے دعتو کتا یونو بوجہ کیخود لے شی نو پہ ملا باندے بوجہ وی او دے ور لہ زحمت کوی اوقائیدہ تربتہ ہیچ نشی اغستلے اوکلہ د جہل دوجہ تہ دلارے پہ مینع کین لپ نشی نو لایم بندہ کری نودار کی ہتہ عالم د کتاب ذ اللہ تعالیٰ چہ دہقہ حفظ کوی او پہ لوستلو کین لے تکلیفونہ تیروی لیکن عمل وری باندے تہ کوی نو بوجہ او تکلیف وری باندے دیر دے اوقائیدہ لے ہیچ نیشتنہ نہ پہ دنیا کین اونہ پہ العزت کین او دا بے عالم کلہ د خدا او د خدا دوجہ تہ حوق والو سرہ مقابلے کوی او پہ حق لدر کین رو کو بپیدا کوی ۔ اَسْفَاكًا جمع د سفر د غب کتاب تہ ویلے کیبری اشارہ دہ دالوئے ملا دے لیکن بے علمہ دے دالیت د عموم د الفاظو پہ وجہ سرہ د دے امت بے علمہ عالمانو تہ ہم شامل دے بلکہ ابن قیم رحمہ اللہ پہ اعلام الموقعین کین ویلے دی چہ ہتہ چا تہ ہم شامل دے چہ حفظ د قرآن کوی ختمو تہ لے کوی لیکن ہیچ نہ بر او فکر یکین تہ کوی اتباع لے تہ کوی اذ فیصلے وری باندے تہ کوی او تہ لے پہ مطلب کان پوھوی او پہ حدیث د مستند

أُولِيَاءِ اللَّهِ مِنْ دُونِ النَّاسِ فَتَمْكُمُ الْمَوْتُ إِنْ كُنْتُمْ

دوستان دے اللہ تعالیٰ کے سوا دے دوزخ خلقوتہ نو او غواہے مرگ کہ چرے تاسو کے

صِدِّقِينَ ۵ وَلَا يَتَمَنَّوْنَكَ أَبَدًا بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ

رشتہ منی ۔ او نہ غواہی دوی مرگ چھوڑے پہ وجہ دھقہ علمو نو چہ نکس لیتو دی لاسو دوی

وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ۶ قُلْ إِنْ الْمَوْتُ الْإِذَى

او اللہ تعالیٰ عالم دے پہ ظالماتو باندے ۔ کہ ادا یہ یقیناً ہفہ مرگ

احمد کیں راغی دی چہ چاد جمع د خطبہ پہ وخت کیں خیر کو لے نو ددہ مثال پشان د خور کچہ کتابو نہ
پورنہ کوی۔ پیش مثل او یعنی د امثال پہ اصل کیں د مکتبہ بیو د کتاب اللہ د پانچ د کچہ پہ تور کت ذکر د
خاتم النبیین شتہ او دوی انکار کوی او پہ قرآن کیں تو حید شتہ او دوی انکار کوی لیکن انکار او تکذیب
د یہودیانو او دھغوی پشان د علماء سوء پہ طریقہ د تحریف او تکلیس او کتان سرہ دے پہ صریح
انکار سرہ نہ دے۔ وَاللَّهُ زَوَّيْقِي الْعَوْمُ الظَّالِمِينَ پدے کیں اشارہ دہ چہ داسے عالمان
خو ظالمان دی او د توفیق د ہدایت نہ محرومہ دی۔

سے پہ دے کیں رد دے پہ دویمہ دغوی د یہودیانو باندے ہفہ دا
دہ چہ دوی ویل تاسو زمو تریگا و لے ذکر کوٹے پہ مثال ورکولو د حمار سرہ موٹر
د اللہ تعالیٰ اولیاء (دوستان) یو لکہ پہ سورۃ مائدہ سلا کیں او تاسو (اے
مؤمنان) پہ گمراہی کیں کے نو ددے دعوے تردید کوی پہ دعوت مباحثہ
سرہ۔ کھاڈو پہ معنی د تھو دوا سرہ دے یعنی دین د یہودیت کے اختیار
کریدے۔ أُولِيَاءِ اللَّهِ پہ سورۃ بقرہ نک کیں اِنْ كَانَتْ لَكُمْ الدَّارُ الْآخِرَةُ
عِنْدَ اللَّهِ دُتُوْهُ دواہو کیں یو قسم ملازمہ دہ محکمہ چہ جنت والہ د اللہ تعالیٰ
دوستان دی او دارنگی برعکس ہم۔ لیکن پہ سورۃ بقرہ کیں بحث وڈ پہ دعویٰ
د جنت باندے لکہ پہ سہ سلا کیں ددے وچہ نہ ہلتہ کے د مباحثہ پہ پانچ
کیں ددوی دعویٰ د جنت ذکر کریدہ او دلتہ صرف ددوی مقصد خیل فضیلت
بنکارہ کولو او ہفہ متعلق دے پہ دعویٰ د ولایت پورے۔

فَتَمْكُمُ الْمَوْتُ ابْنِ کثیر ویلے دی چہ دعا د مرگ او غواہے پہ گمراہ
باندے د دواہو قریقوتہ او پہ سورۃ بقرہ کیں ہم ابن کثیر د تفسیر کہے
دے۔ او ابن قیم ہم پہ بدائع التفسیر (د سورۃ بقرہ) کیں رپاٹے پہ بل منہ

تَقْرَءُونَ مِنْهَا قَائِلَةً مَلِيْقِيكُمْ ثُمَّ تَرْدُّوْنَ

چہ تاسو تیغہ کوئے دے نہ یقیناً سب سے سامنے لے راتوں کے دے بیا یہ اوگر خولے شے تاسو

إِلَىٰ عِلْمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ ۖ فَيُنَبِّئُكُمْ

وہ ذات کہ چہ عالم دے پہ ہر پست او شکارہ باندے نوخبر پہ درکری تاسو لہرہ

بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ

یہ حقہ عملوں یا نئے چاہ ناسوئی کوئے . اے . ایمان

دا توجیہ ذکر کریدہ او دامباہلہ دیہودیا نو سُرڈ او پہ سورۃ العمران سہ کتب
 مباہلہ د نصاری سرہ دہ او پہ سورۃ مریم سہ کتب مباہلہ د مشرکیت و عوامو
 سرہ دہ۔ او ہر چہ مشہور تفسیر دے ایہ دے نو پہ ہخہ باندا اعتراض
 دادے چہ پہ میخ د ولایت او د دُعا د مرگ کتب ملازمہ نیشہ دے وچ
 تہ انبیاء علیہم السلام یقیناً دوستان د اللہ تعالی دی لیکن ہغوی د مرگ
 تمنا تہ دہ کرے او دارنگ پہ حدیث صحیح کتب وارد دی چہ ہیشوک د
 مرگ تمنا تہ کوی او تہ دے د مرگ دُعا خان د پارہ غواہی۔
 وَ لَا يَتَمَنَّوْنَ تَهْ اَيْدَا دَانْفِ د مباہلہ کولو دیہودیا نو دہ۔

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰهٰ يٰعٰقِبُ يٰهٰؤُلِيَّاۤنِ پوهيڙي ڇه مون توڻو ڇو ڪا فر او ڪمراه يو او داني په
حقه باند ٿي ڊي ته مون توڻو ڊڏه سره ميا هله او ڪرو توڻيا به په شو. په سورة
بقره ۲۸ ڪيئن دانق ٿي مون ڪا ڪريده په حرفي ڪن سره ڇڪه ڇه هلهه دعويٰ ڪ
جنت ڪ دعويٰ په تاڪيد ڪن سره ده په دواړه ايا تو تو ڪيئن ته سڌا تو جواب
ڪ تاڪيد هم په تاڪيد سره مناسب وي.

۱۰
۱۱
۱۲
۱۳
۱۴
۱۵
۱۶
۱۷
۱۸
۱۹
۲۰
۲۱
۲۲
۲۳
۲۴
۲۵
۲۶
۲۷
۲۸
۲۹
۳۰
۳۱
۳۲
۳۳
۳۴
۳۵
۳۶
۳۷
۳۸
۳۹
۴۰
۴۱
۴۲
۴۳
۴۴
۴۵
۴۶
۴۷
۴۸
۴۹
۵۰
۵۱
۵۲
۵۳
۵۴
۵۵
۵۶
۵۷
۵۸
۵۹
۶۰
۶۱
۶۲
۶۳
۶۴
۶۵
۶۶
۶۷
۶۸
۶۹
۷۰
۷۱
۷۲
۷۳
۷۴
۷۵
۷۶
۷۷
۷۸
۷۹
۸۰
۸۱
۸۲
۸۳
۸۴
۸۵
۸۶
۸۷
۸۸
۸۹
۹۰
۹۱
۹۲
۹۳
۹۴
۹۵
۹۶
۹۷
۹۸
۹۹
۱۰۰

اَقْمُوا اِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ

والو کوم وخت چہ اواز اوکرے شی دپارہ د موعہ د ورخ د جمعہ نہ

فَاَسْعَوْا اِلَى ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ط ذَلِكُمْ

نہ زر شان اور سوئے ذکر د اللہ تعالیٰ نہ او پر یگانہ خرخول دا کار

خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ①

غورہ دے تاسو نہ کہ چرے تاسو پوہیدے

او مرگ خود نہ راجی نو دے نہ قرار کول ہیخ فائده نہ ورکوی ۔

سوال ۱۔ قَا پَعَقَاتُہ کین د جزاء دہ او شرط خونیشته ؟

اول جواب دا دے چہ موصول (الذی) کلہ کلہ متضمن وی معنی د شرط لہ یعنی اِنْ فَرَرْتُمْ مِنْہُ قَاتُہ مُلَاقِيَتُہ ۔

دویم جواب دادے چہ خیر د رات پت دے اوقا د پارہ د تعلیل دہ یعنی ہخہ مرگ چہ تاسو ترینہ تیختہ غوارے نشئی۔ یح کید لے د ہخ نہ حکمہ

چہ ستاسو مخ لہ رازی۔ ثُمَّ تَرْكُؤُنَاہ پدیا کین بعث بعد الموت مراد دے او ثم دلالت کوی چہ یہ ہیخ د مرگ او د قیامت کین پیرہ مودہ

شتہ چہ حقہ حالت برزخیہ دے یا مراد دے رد نہ سوال او عذاب د قبر دے او ثم د پارہ د ترتیب دہ بغیر د تاخیر نہ۔ عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ

دا صفت خاصہ د اللہ تعالیٰ دے دے وچ نہ بیے موصوف حقائق کریدے۔ سو ربط دے ایت د ماقبل سرہ یہ پیر و جو ہو سرہ دے اولہ دا چہ

دارد دے د یہود یا نو یہ دریمہ دعویٰ باندے چہ دوی فخر کہ وچہ زمونہ دپارہ ورخ د خالی د تعظیم شتہ او تاسو د ہخ تعظیم نہ کوئے !

حاصل جواب دادے چہ زمونہ د پارہ ہم ورخ د تعظیم شتہ چہ ورخ د جمعہ دہ او دا د اللہ تعالیٰ د طرق نہ انتخاب دے او ستاسو ورخ د خالی

خو ستاسو خیل انتخاب دے او بیا دریا ندے اللہ تعالیٰ د ہخ تعظیم فرض کرو لکہ چہ سورۃ نمل ۱۳۳ کین ذکر دی۔ دویمہ وجہ د ربط دا دہ چہ

یہودیان د دنیا د محبت د وچ د مرگ د خایو نو نہ تیختہ کوی لیکن مؤمنان د اللہ تعالیٰ د ذکر خایو نو تہ سچی کوی۔ دریمہ وجہ دا دہ چہ د

فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ

نو حرکتہ چہ پورہ کرے موٹخ نو خوارہ شے ہ ملک کنیں

حماریت (خرتوب) د بہیمیت نہ د۔ بچ کیدلو د ایمان پہ مقتضی باندے عل
او کرے چہ ہغہ د خیر د پآرہ جمع کیدال دی۔
اذا انشأ للصلاة مراد د نداء نہ نداء شری دہ چہ ہغہ اذان شرعی د حکمہ
ابن حجر رحمہ اللہ فرمائیے دی چہ کلمات شرعیہ بہ حمل کیدیشی پہ
معانی شرعیہ باندے خو پورے چہ خہ قرینہ اہو دیکے د ہغہ نہ نہ وی
رقع الباری) او مراد د دے نہ ہغہ اذان دے چہ کلمہ خطیب پہ منبر باندے کیتی
نو د ہغہ منے تہ ویلے کیری او امام بخاری او توروحد ثینو ذکر کریدی چہ د
نبی صلی اللہ علیہ وسلم او ابو بکر او عمر رضی اللہ عنہما پہ زمانہ کنیں
اول اذان د جمع ہغہ وخت و ٹیلے کید و چہ خطیب پہ منبر یا تاندے
کینا ستلو او حدیث د ابو داؤد کنیں دی چہ دا اذان پہ پہ دروازہ د مسجد
کنیں د امام محتاج و ٹیلے کیدلو۔ ہر کلمہ چہ د عثمان رضی اللہ عنہ پہ زمانہ
کنیں خلق دیر شول نو یل اذان بے زیات کرو د مسجد نہ بھر د یو کور د پاسہ
چہ ہغہ تہ زوراء ویلے کیدلو او مؤرخینو لیکلے دی چہ هشام بن عبد الملك
دا اذان عثمانی بیا پہ مسجد کنیں داخل کرو۔ نو پہ دے ایت کنیں پہ اتفاق سرہ
مراد د اذان تہ اذان د خطبے دے اگر چہ اذان عثمانی ہم سنت د خلیفہ دے
ہغہ تہ شرعاً بدعت نہ ویلے کیری۔

فائدہ :- سورۃ مائدہ سہ کنیں اذان د عامو مونٹو نو د پآرہ دے او پہ دے
ایت کنیں اذان د جمع دے پہ دلیل د من یوم الجمعة سرہ۔ او پہ ایت
د سورۃ مائدہ کنیں الی الصلوة ذکر دے او پدے ایت کنیں للصلوة ذکر دے
وجہ د فرق روانہ اعلام دادہ چہ د ہر اذان او اقامت پہ مستح کنیں فاصلہ
وی کم از کم د دوہ رکعتو پہ مقدرا و اذان د خطبہ د خطبے او موٹخ سرہ
متصل دے او خطبہ ہم پہ حکم د موٹخ کنیں دہ نو لفظ د رانی چہ پہ لڑے
والی دلالت کوی د اول سرہ بے ذکر کرو او حرف د لام چہ پہ نزدیک
دلالت کوی نو ہغہ بے پہ دے ایت کنیں راہو۔
من یوم الجمعة من پہ معنی دے سرہ دے لیکن پہ حرف د من راہو

وَابْتَغُوا مِنْ قَضِي اللَّهِ وَادْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا

او اولہوئے د فضل د اللہ تعالیٰ تہ او یادوئے اللہ تعالیٰ لڑا دیر

کین اشارہ دہ چہ د ورخ د جمع پہ بعض حصہ کین دا اذان دے چہ ہفتہ وخت ظہر دے دے ورخ د جمع اذان تہ مراد تہ دی۔

فَاسْأَلُوا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ (سوال) سعی منہا وھلوتہ ویلے کیری او پہ حدیث صحیح کین خو منع شویدہ چہ خوک دے موخ کولو د پاره منہا تہ وہی پمچل عادت سرہ د رفتار کوی ؟

جواب : سعی تہ مراد دل تہ کوشش کول او اہتمام کول او تیاری کول دی او حسن بصری تہ روایت دے چہ دے تہ سعی بالقلب والنیۃ ویلے کیری لکہ چہ پہ سورۃ اسراء ۱۹ او سورۃ تجم ۳۹ او سورۃ اللیل ۳۷ کین راغلے دی ۔ نو پہ فَاَسْأَلُوا کین ہفتہ اعمالو تہ اشارہ دہ کوم چہ د صلوٰۃ جمع د تیاری د پاره پہ سنت سرہ ثابت دی لکہ غسل کول ، خوشبو لکول ، مسواک کول ، ہلکے جامے اغوستل ، د وختہ مسجد تہ تلل ، امام تہ نزد دے اودریال وغیرہ ۔

ذِکْرُ اللَّهِ مراد دے تہ اول خطبہ دہ او بیجا صلوٰۃ دے ددوی پہ میخ کین بل عمل نیشہ دے ۔ او ذِکْرُ اللَّهِ تعالیٰ عام دے قرآن لوستل ، حدیث ذکر کول ، خلقو تہ د دین د اللہ تعالیٰ احکام بیانول موخ کول دا بتول ذکر اللہ تہ شامل دی او پہ بتول کین سنت طریقہ شرط دہ ۔

وَذُرُّوا كِبَاحَ مراد دے ہر ہفتہ شغل دے چہ منع کوونکے دے خطبہ تہ درسیدلو او اوریڈلو تہ لکہ غفلت ، ملازمت ، زمینداری ، تجارت بتول پکین داخل دی او تخصیص د بیع ئے دے وچے تہ اوکرہ چہ د جمع پہ ورخ اکثر خلق د پانتہاوتہ راغلے وی ہفتہ پہ سودا اخستلو کین مشغولیبری نو خرخو و نکو تہ او یلے بشول چہ تاسو خرخول پرید دے نو چہ بیع تہ وی نو شراہم نشی کیدلے ۔ اودا دلیل دے چہ دا اشغال کول روستو د دویم اذان تہ حرام دی ۔ او اشارہ دہ چہ د مؤمن د پاره دین اہم دے د دنیا د کارونو تہ ۔

ذُرُّوا دہفتہ خائے استعمالیری چہ دیو کار باعث موجود وی یا شور و وی لیکن پر بخود دے شی یعنی کہ بیع شور و وی لیکن د اذان ثانی (پاتے پہ بل غ)

لَعَلَّكُمْ تَفْلَحُونَ ۱۰ وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً

دے دیکھ چہ کامیاب شے . او ہر گاہ چہ دوی اویسی تجارت

أَوْ لَهَا أَنْتَفِصُوا إِلَيْهَا وَتَرَكُوكَ قَائِمًا

یا لو بے دروان شے دوی ہفتہ او پرینکدی تالہ اولاد

اوریدلو سرہ پہ پرینخودے کیری۔

ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ دَالِ الشَّارِعِ دہ مجبوعہ ماقبل تہ سعی کول اوبیج او نورمشاغل
پرینخودل او خطبہ اوریدل او مونخ کول خیر اسم تفضیل دے یاصفت
مشبہ دہ۔

سہ پہ دے کنیں اشارہ دہ فرق تہ پہ مینخ داحترام دورخ دجمع پہ دین
زموئہ کنیں اواحترام دسبت پہ نیز دیہودیا نوچہ پہ هغوی باندے
دسبت بولہ ورخ کنیں کار ددنیا حرام وڈ او زموئہ پہ دین کنیں روستو
دقراغ دمونخ دجمع تہ امر دے پہ تجارت او طلب دروزے سرہ۔
فَإِذَا قُضِيَتْ مَرَاد دقضا تہ ادا کول او پورہ کول دمونخ دجمع دے او پہ
دے کنیں سنت بعدیہ داخل دی او قاسمی ویلے دی چہ روستو دمونخ د
جمع تہ کلور رکعتہ دماسپخین رچہ هفتہ تہ احتیاطی مونخ ویلے کیری)
دامناہی تعصب او بے دلیلہ عمل دے۔

فَانتَشَرُوا فِي الْأَرْضِ مَرَاد پہ امر سرہ وجوب دانتشار تہ دے بلکہ
مخالفت کول دی داهل کتابو تہ پہ تعطیل دورخ دخالی او اتوار کنیں۔
وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ عَام دے تجارت کول عیادت دیمار ملاقات د
رور مسلمان او طلب دعلم بولو تہ شامل دے۔

وَإِذْ كَرَّمَا اللَّهُ كَثِيرًا مَرَاد داچہ هیت وخت داللہ تعالیٰ دیا داشت تہ غفلت
مہ کوئے پہ ژبہ او پہ زبہ او پہ طاعت سرہ۔ او مونخ دمازیکر تہ ہم
اشارہ دہ۔

او کثرة ذکر پہ توحید او اخلاص او موافق دسنت سرہ راجی۔

قُلْ مَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ مِّنْ اللَّهْوِ وَمِنَ

تہ ادایہ ہفتہ ثواب چہ دے اللہ تعالیٰ سرہ دے غورہ دے دے لوبو او دے

التَّجَارَةِ وَاللَّهُ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ۝

تجارت نہ او اللہ تعالیٰ غورہ دے دے روزے ورکوؤ نکو نہ

۱۔ پہ دے کیں زور تہ دہ پہ یو عمل سرہ چہ دے صحابہ کرامو نہ صادر شوے و
چہ دے خطبہ دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم پہ وخت کیں ہفتوی تجارتی سامان تہ
خوارہ شول صرف دولس کسان پائے شول۔ داخو پہ ہفتہ وخت کیں گناہ
نہ و وختکہ چہ دے دغہ وخت نہ محکبیں اللہ تعالیٰ دا سے حکم نہ و ورا لیرے
لیکن تنبیہ شوہ دے ائینہ وخت دے پارہ۔ تو پہ دے کیں اشارہ دہ چہ اوریدل
دے خطبہ دے جمعہ واجب دی۔ لہو عام دے ہر عمل دنیوی تہ شامل
دے کہ مباح وی او کہ ناجائز وی۔

قَالَ مَا بِهِ دے کیں اشارہ دہ چہ خطبہ پہ اول لیرے ہا انداے ویل سنت دے
نبی صلی اللہ علیہ وسلم دی۔

قُلْ مَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ مِّنْ اللَّهْوِ یعنی ہفتہ اجرا و ثواب چہ اوریدلو دے خطبہ او
پہ طاعت سرہ موخ ادا کو کیں دیا ہفتہ رزق چہ پہ شرعی طریقہ سرہ حاصل کریتی
و اللہ خَيْرُ الرَّازِقِينَ اشارہ دہ چہ روزی پہ اختیار دے اللہ تعالیٰ کیں دہ تو
دے ہفتہ پہ طاعت سرہ پہ غورہ روزی حاصلیری۔ خیریتہ نہ مراد حلالہ،
او دے برکت روزی دہ پہ دنیا او آخرت کیں۔

الحمد لله چہ ختم شو تفسیر دے سورۃ جمعہ پہ توفیق ہفتہ سرہ۔

سُورَةُ الْمُنْفِقُونَ
۳۶ مَدَنِيَّةٌ ۱۴۳

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

آيَاتُهَا
۱۱

رُكُوعَاتُهَا
۲

إِذَا جَاءَكَ الْمُنْفِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ

هر کله چه راشی تاته منافقان دوی وای گواهی کوؤ مونو چه یقیقاً ته

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة المنافقون

رابط د دے سورت د ماقبل سره په ډیر وچو هو دے اوله وجه دا چه په
سورة جمعه کیں رد وؤ په دروغو د یهودیانو باندے تو په دے سورت
کیں رد دے په دروغو د منافقانو باندے - دویمه وجه دا چه په هغه
سورت کیں زجر دے په یهودیانو باندے او په دے سورت کیں زجر
دے په منافقانو باندے - دریمه وجه په هغه سورت کیں ئے او فرمائیل
چه د لاهو په وچ سره خطبه اوریدل مه پرې د ئے تو په دے سورت
کیں فرمائیل دی چه مالوته او اولاد تاسولره د ذکر د الله تعالی نه مشغول
نه کری - څلورمه وجه دا چه په هغه سورت کیں صداقت د رسول الله صلی
الله علیه وسلم ذکر شو نو په دے سورت کیں رد دے په هغه چا باندے
چه اقرار په رسالت د هغه باندے په دروغه سره کوی -

دعوی د سورت - زجر دے په منافقانو باندے په منع کولو سره د
انفاق نه خصوصاً او په یورو قبا ئحو سره عمومًا -

خلاصه د سورت - رد دے اوله په شهادت د رسالت باندے په دروغه
سره اوبیا اتلش قبا ئح د هغوی ذکر کوی - ادبیا منع کوی مؤمنانولره
د تشبیه د منافقانو نه په اشتغال د مال او اولاد سره او ترغیب دے
انفاق کولو ته مخکین د را تلو د مرگ نه -

وقف اور

كَرْسُولِ اللَّهِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُ

خامخا رسول د الله تعالى ہے او الله تعالى پوهہ دے چہ یقیناً تہ خامخا رسول د ہنہ ہے

وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ ①

او الله تعالى گواہی کوی چہ یقیناً منافقان خامخا دروغزن دی ۔

تفسیر سے پہلے دے ایت کہیں تعریف د منافق تہ اشارہ دہ چہ خامخا شہادت د حق کوی او پہ باطن کہیں منکروی او دھغوی یو وصف ذکر کوی یعنی دوی دروغ وائی ۔

قَالُوا نَشْهَدُ اَہ شہادت شرعیہ موافقت د زہ او د ژبے دے لیکن دوی چہ داکلمہ ویلہ نو صرف مشابہت ہے کوؤ د مؤمنانوسرہ چہ ہغوی اَشْهَدُ او نَشْهَدُ وائی یا مراد د دوی د شہادت نہ قسم کول دی ۔

وَاللَّهُ يَعْلَمُ اَہ د ا جملہ معترضہ دہ د پانہ د دفع د وہم ، ہنہ دادے چہ روستو جملہ کہیں الله تعالى د دوی تکذیب کرے دے نوایا د پیغمبر د الله تعالى رسول نہ دے ؟ نو جواب او شوچہ یقیناً دے ! د الله تعالى رسول دے ۔

وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ ، (سوال) قول د منافقانوچہ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ داخو حق اورشتیا وڈ نوخہ رنگ اویلے شوچہ دوی دروغزن دی ؟ جواب پہ پیر و جو ہو سرہ دے ! اولہ وجہ دادہ چہ شہادت موافقت د ژبے او د زہ تہ ویلے کیڑی او د منافقانو زہ د ژبے سرہ موافق نہ دے نو دا شہادت نہ دے او حال دا چہ دوی ہنہ تہ نوم د شہادت وائی نو دا دروغ دی ۔

دویمہ وجہ دادہ چہ دوی پہ خپل رنم کہیں دروغزن دی یعنی د دوی پہ نیز إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ د واقع تہ خلاف دے او خلاف د واقع نہ دروغ وی ۔ دریمہ وجہ دادہ چہ دلتہ د کاذبون تہ مراد کذاب پہ دے جملہ کہیں مراد تہ دے ر إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ) بلکہ د دے ایت پہ تفسیر کش مفسرینو واقعہ لیکل دہ چہ دوی ویلے وڈ چہ لِيُخْرِجَنَّ الرَّعْزُ مِنْهَا الَّذِي لَكُمْ چہ روستو بہ راشی) لیکن ہر کلمہ چہ دوی د رسول الله صلی الله علیہ وسلم نے لہ راعل نو دوی قسمو تہ کول چہ مو تو دا وینا نہ دہ کرے نو انکار ہے د خپل قول نہ اوکرو نو دا ہے کذاب دے ۔

اِتَّخَذُوا اٰیْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَنِ

گروہوں نے دی دوی قسموںہ خپل دال نو منع مٹول رمنع کوی د

سَبِيلِ اللّٰهِ اِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۲﴾

لارے د اللہ تعالیٰ تہ یقیناً دوی بددی مٹوہ عملونہ چہ دوی کوی ۔

ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ اٰمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا فَطُبِعَ عَلٰی

دا پہ دے وچہ سرہ چہ دوی ایمان راوپہ دے بیائے کفر کرے دے نو مہروٹھے ٹھویدے پہ

قُلُوْبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُوْنَ ﴿۳﴾ وَاِذَا رَاٰیْتَهُمْ

ڈھوٹو ددوی یاندے نو دوی تہ پوہیوی ۔ اوہر کلاہ چہ تہ اویفہ دوی لہ

سط پدیکنن ددوی درے خصلتونہ ذکر کوی دانے پہ سورۃ مجادلہ بلا کینن ہم ذکر دی ۔ اٰیْمَانَهُمْ ہر کلاہ چہ نشہدائے وثیل پہ نیت د قسم سرہ او داقسم دے لکھ چہ د اکثر اہل علم مذاہب دے دے وچہ تہ پہ دے الیت کینن دھفتہ تعبیر او کرے شو پہ اٰیْمَان سرہ اوصیغہ د جمع دے وچہ تہ ذکر کرہ چہ د دوی دانے قسمونہ کول دیر وڈ ۔ جُنَّة لکھ چہ پہ دال سرہ انسان خان د گذار د تورے اونیزے وغیرہ ۔ مچ کوی نو دارنگ دوی پہ دے قسمونہ سرہ خان د سزادینوی او د قتال او د مؤمنانہ د زورے تہ ۔ مچ کوی ۔

فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ ، صد لازمی او متعدی دواپہ صحیح دے پہ لازمی معنی سرہ مقصد دادے چہ پہ دروغ قسمونہ سرہ دوی د حق تہ محروم شول ٹکھہ چہ اصرار کول پہ گناہ یاندے قصدا سبب دے د محروم کیداو د حق لارے تہ ۔ او پہ متعدی معنی سرہ مطلب دادے چہ پہ دروغ قسمونہ سرہ خلقو لہ دھوکہ ور کوی نو لار د توحید او سنت تہ لے اہوی ٹکھہ چہ ہغوی وریا ندے د رشتینی گمان کوی ۔

سط پہ دے الیت کینن ددوی درے اوصاف ذکر کوی ۔ ذٰلِكَ اشارہ دہ حکم د نفاق تہ پہ دوی یاندے پہ اول الیت کینن یا اشارہ دہ یوں ماقبل تہ یعنی نفاق ، دروغ ویل ، قسم کول پہ دروغہ ، ددین تہ خلق اہول ، بد عملونہ کول ۔ یَا نَّهْمُ اٰمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا مراد ددے تہ یوٹل ایمان او

تُعْجِبُكَ أَجْسَامُهُمْ وَإِنْ يَقُولُوا تَسْمَعُ

تو یہ تعجب کیں بہ واپسی تالہ تے ددوی او کہ چوے دوی وینا کوی نو غور بہ کیا تہ

يَقُولِهِمْ كَأَنَّهُمْ خَشَبٌ مُّسْتَدَآءٌ يُّحْسِبُونَ

وینا ددوی تہ گویا چہ دوی لری دی ارم کہے شوی دیوال تہ گمان کوی دوی

كُلَّ صَيْحَةٍ عَلَيْهِمْ هُمُ الْعُدُوّ ۖ فَاحْذَرُهُمْ

دے چہ ہر خان باندے ہم دوی پورہ دشمنان دی نو خان اوسانے ددوی تہ

قَاتِلْهُمْ اِنَّهُمْ يُوَفُّكُوْنَ ۝۷ وَاِذَا قِيلَ

تباہ و کری دوی تہ الله تعالى نو غور ہنگ اہولے شی دوی (د حق تہ) . او کم وخت چہ اویلے شی

کفر تہ دے بلکہ کثرت او تکرار مراد دے یعنی ہر وخت ایمان بے گارہ کوی نو
بیا ذکر کار کوی نو بیا بیا داسے کوی لکہ یہ سورۃ نساء مکتا کیں۔ او داسبب دے
دیارہ دطبع او مہر یہ زہر نو باندے ددے وچے تہ قاذر کرہ یہ قَطِيع کیں او
مہر سبب دے دیارہ دجہل ددے وچے تہ قاذرے زورہ یہ کُفُّوْنَ لَا يَفْقَهُوْنَ
کیں، ہنہ علم چہ یہ ہنہ سرہ دحق او باطل تمیز کیری ہنہ فقاہت دے
او ددے تہ منافق محروم دے۔

سک پہ دے ایت کیں پنچہ اوصاف دمنافقان ذکر دی۔ تُعْجِبُكَ أَجْسَامُهُمْ
یعنی ددوی بد تو تہ غت دی او صحت والہ دی مقصد دا چہ دوی ہر وخت
دبدان یہ اصلاح کیں او یہ قسم قسم خور اکو نو کیں مشغول دی غذا اروحانی
تہ توجہ تہ کوی۔ تَسْمَعُ يَقُولِهِمْ یعنی دوی د دنیا پہ خیر و کیں دیر
قصیح بلیغ دی اوریدا و نکو کیں کشش پیدا کوی لکہ چہ سورۃ بقرہ
سکتا کیں ذکر دی او مراد دقوله تہ د دنیا دخیرو نو پہ بارہ کیں خبرے
کول دی حکم چہ يَحْكُمُونَ ظَاهِرًا مِنَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا (سورۃ روم سک)۔

كَأَنَّهُمْ خَشَبٌ مُّسْتَدَآءٌ داسے لری کہ چہ دیوال تہ او دروے شوے وی نو ہنہ
بے قایدے وی، دنتہ ددوی (یعنی مینجے لے تش وی) کمزورے وی او
یو طرف لے ہوتا او بل طرف لے اوچ وی۔ دابادے او دقائدا دخیرو نو
جوہر نو دیارہ صلاحیت تہ لری او ظاہر کیں غت (پاتے پہ بل متح)

لَهُمْ تَعَالَوْا يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُولُ اللَّهِ

دوی تہ رائے چہ بخندہ او غواہی تاسو لہرہ رسول اللہ (صلی اللہ علیہ وسلم)

لَوْ اُرْعَوْ سَهُمْ وَاَيَّتُهُمْ يَصْداوُن

دایردی دوی سرونہ خیل او او پنے بہ تہ دوی لہ چہ مخ اردی

وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ ۝ سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ

او دوی لوئی کوؤنکی دی - برابرہ خبرہ دہ بہ دوی باندے

خاستہ بنکاری نو د غمے حال د متافق دے یعنی د دہ بدن ہم غت وی بول
اہتمام د بدن پہ خبر بول باندے کوی لکہ چہ حدیث ر خیر القرون (کنیں رائے
دی یُجْبُونَ السَّمَاءَ ر خوبوی بہ خورب ولے)۔

يَحْسَبُونَ كُلَّ صَيْحَةٍ عَلَيْهِمْ یہ دے کنیں اشارہ دہ چہ سرہ د غت والی بدن نو
او د چال کے دے تہ دیر بزدل دی۔ صیحة، اعلان عذاب، ایا تونہ د
تخویف دنیوی او اخروی، زواج، دے بولوتہ صیحة شامل دہ نو دوی
گمان کوی چہ دا ایا تونہ زمونہ پہ بارہ کنیں دی او ویریری چہ زمونہ
رازونہ چرتہ بنکارہ نشی سورہ تو بہ ۴۴ کنیں۔ هُمْ الْعَادُو الْفُلَامِ دلات
کوی پہ کمال باندے یعنی پہ دوی کنیں د دوستا لے ہیغ جہت باقی تہ دے
پورہ دشمنان د توحید او د سنت دی۔ قَاتِلَهُمُ اللَّهُ داجملہ خبر یہ پخبلہ
معنی سرہ دہ یا پہ معنی د دعا دہ او مراد د دے تہ لعنت او ہلاکت دے
حککہ چہ قتال د اللہ تعالیٰ سرہ مستلزم دے د ہقہ تباہی او لعنت لہرہ۔
آلِي يَوْمَ يُكُونُ یعنی سرہ د وضاحت د دلیلونہ د حق تہ دوی پہ کوم دلیل
سرہ د حق تہ بل طرف تہ او پید لے کیدایشی۔

یہ دے ایت کنیں دے اوصاف د ہغوی ذکر کوی او دلالت کوی پہ
اصرار کولو د دوی پہ گناہ باندے۔ وَاِذَا قِيلَ صِغَةً د مجھول د پارہ د تعیم
د قاتل او د وخت د پارہ دہ۔ تَعَالَوْا داما خود دے د علوتہ پہ ہقہ خائے
کنیں استعمالیری چہ ترقی او اوچت والی طرف تہ دعوت وی نو د رسول
اللہ صلی اللہ علیہ وسلم مجلس تہ راتل او د ہقہ دعا او استغفار غوبتل
دالویہ مرتبہ حاصلول دی۔

اَسْتَغْفِرْتُ لَهُمْ اَمْ لَمْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ ط

کہ تہ بخندہ غوارے دوی لره یا بخندہ تہ غوارے دوی لره

لَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ ط إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي

میرے بخندہ تہ کوی اللہ تعالیٰ دوی تہ یقیناً اللہ تعالیٰ ہدایت نہ کوی

الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ۶ هُمُ الَّذِينَ يَقُولُونَ

قوم دیر تا فرمانو تہ دوی داسے خلق دی چہ دوی والی

لَا تَنْفِقُوا عَلَىٰ مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ

خرج مہ کوئے پہ ہغہ چاہے رسول اللہ (صلی اللہ علیہ وسلم) سورہ دی

حَتَّىٰ يَنْقَضُوا ۖ وَيْلٌ لِّلَّذِينَ السَّمُوتُ

تودے پورے چہ خوارہ وارہ شی او خاص اللہ تعالیٰ لره خزانے دی اسمانونو

لَوْ اَرَادُوْا سَهْمًا يَّوْلَوْ دَخًا اَوْ دَسْرِيْهُ فَقَدْ ثَغَرْتُمْ وَاَنْتُمْ اَعْرَاضٌ ۚ
دے کیں معنی دے اعراض دے سرے دے روانیدلو تہ بل جانب تہ یہ طریقہ
دے انکار سورہ او داصفت دے منافقا تو وخت پہ وخت توے توے پیدا کیری
دے دے وچ تہ یہ صیغہ دے مستقبل سرے دے ذکر کرو۔

وَهُمْ مُّسْتَكْبِرُونَ ۚ دَا صِفَت عَلَت دے دپارہ دے ماقبل او استکیار کیں
معنی دے تحقیر او دے سپک گنرلودہ یعنی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
تہ راتل او دے ہغہ دے غوہستل سپک گنری او داصریح کفر دے ۔
پہ دے کیں دے دوی یو وصف ذکر کوی یعنی ہرکلا چہ ذکر شوہ
چہ دوی ہیکارہ کفر کوی او استخفار ہم تہ غواری نو دے داسے انسان
دپارہ دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم ہم فائداہ تہ ورکوی لکہ چہ سورہ
توبہ سہ کیں تیر شویدی ۔

الْفَاسِقِينَ ۚ ہغہ کسان دی چہ دے فسق کولو تہ توبہ تہ کوی او دوی
اصرار او ضد کوی پہ دے وجہ دے ہدایت او توفیق او مغفرت نہ محروم
دی ۔

وَالْأَرْضِ وَلَكِنَّ الْمُنَاقِقِينَ لَا يَفْقَهُونَ ۝

او د زمکه او لیکن منافقان ته پوهیږی -

که په دے ایت کتب ددوی دوه وصفونه ذکر کوی او په مینځ کتب رد کوی ددوی په قول باندے -

هُمُ الَّذِينَ بَغِيزَ عَطْفِ نَهْ لَی ذکر کریدے حکمہ دا علت د فسق د دوی دے یعنی پخپله هم بخل کوی او نور ته په بخل سره امر کوی لکه په سورة نساء کتب دی او پخپله د نبی صلی الله علیه وسلم نه مخ اړوی او نور ترینه هم په یوحیله سره شری -

مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ د اقول د منافقان دے حکمہ چه دوی په ظاهر اهنه ته رسول وئیل یا دا تعبیر د الله تعالی دے ددوی د دیر تقبیح دپاره یعنی د رسول الله د خوا ته خلق شریل خودیره لویه بداخلاتی ده -

حَقٌّ يَنْقُضُوا یعنی د لوگ د وچ نه په لاری او خوازه به شی او داد دنیا پرستو او د جاهلانو طریقہ ده چه هر څیز صرف په ظاهری اسبابو پورې تړی او د الله تعالی د ربوبیت او الوهیت نه غافل وی او دارنگ ددے وستو جاهلانو هم دا عقیده ده چه دے اهل حق خلقو د خوراک او د خپل د تیوی مقادراتو دپاره حق قبول کرے دے اوس هم په مشرکانو او مبتدعینو او جاهلانو کتب دا عقیده موجود دی -

وَلِلَّهِ خَزَائِنُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ددے ددوی په قول او په دغه عقیده یا طله باندے - مراد دادے چه د روزے او د هغه د اسبابو (چه باناتو ته او اوله یو ټی وغیره دی) ټول په اختیار د الله تعالی کتب دی او هغه به انتها خزانے دی چه ته کمیری او الله تعالی د هغه د خرچ کولو ته هم ویره ته کوی لکه سورة السراء ست او سورة حجر کتب ذکر شویدی -

وَلَكِنَّ الْمُنَاقِقِينَ لَا يَفْقَهُونَ فَقَاهت دادے چه د ظاهری الفاظو او معانی نه باطنی احکام او اسرار او حکمتونه معلومولے شی نو چه د رزق دپاره صرف ظاهری اسبابو ته کوی او د مسبب حقیقی نه غافل وی نو په داسے شخص کتب فقاهت نیشته -

يَقُولُونَ لَيْسَ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ

دوی واپس کہ چرے واپس شو مونو مدینے تہ

لِيُخْرِجَنَا الْأَعْرَابَ مِنَ الْأَرْضِ وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ

ظہور اویہ یاسی عزتمند دھت تہ ذیل لہرہ او خاص اللہ تعالیٰ لڑکت عزت د

وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ

اور رسول لہرہ (صفت د عزت کی) او مؤمنان لہرہ (صفت د عزت دے) او لیکن منافقان

لَا يَعْلَمُونَ ۝ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا

تہ پوہیری اے ایمان والو غافل و نکری تاسولہ

مٹ پہ دے ایت کہیں دودہ اوصاف د منافقانہ دی۔ تیر شوی ایت کہیں معلومہ
شوہ چہ پہ مال سرہ بخل کوی نو پہ دے ایت کہیں ذکر کوی چہ مال سبب
د عزت گزری۔ يَقُولُونَ دلتا ہے لفظ دھم تہ دے ویل اشارہ دہ چہ تیر
شوے قول دوی ہر وخت کوؤ او دا قول ہے یو بخل کرے دے۔

لَيْسَ رَجَعْنَا دا واقعہ د غزوہ بنی مصطلق تہ پہ واپسے کہیں دہ اوہتے تہ
ماریسح ہم ویلے کیہی۔ لِيُخْرِجَنَا الْأَعْرَابَ اہ داعر تہ مراد عبد اللہ بن
ابی منافق وؤ مالدار وؤ او مال ہے سبب د عزت گزرو او دا دل تہ دوی
رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم مراد کرے وؤ او دا صریح کفر دے۔

وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ اہ دا تردید دے د عقیدے د دوی او عزت خو پہ اختیار
د اللہ تعالیٰ کہیں دے او عزت حاصلیری پہ ایمان او تقویٰ سرہ او دا
صفتو تہ د رسول او د مؤمنانہ دی۔

سوال ۱۔ پہ سورۃ تسماء ۳۱ اوقاطر سٹ کہیں تخصیص د عزت پہ اللہ تعالیٰ
پورے کرے شوے دے اویہ دے ایت کہیں ورسرہ رسول او مؤمنان
ہم ذکر شو؟

جواب ۱۔ پہ ہتھ دواہ ایا تو نو کہیں مراد د اختیار د عزت دے او ہتھ
خاص دے پہ اللہ تعالیٰ پورے اویہ دے ایت کہیں مراد توصیف دے
پہ عزت سرہ یعنی موصوف پہ عزت سرہ اللہ تعالیٰ (پاتے پہ بل مخ)

أَمْوَالِكُمْ وَلَا أَوْلَادَكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَمَنْ

مالونه ستاسو او نه اولاد ستاسو د ذکر د الله تعالی ته او چاچہ

يَفْعَلْ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْخَيْرُونَ ①

اوکړو دا کار نو دغه کسان دوی پوره تادات والا دی .

اور رسول او مؤمنان دی منافقانو او کافرانو لره په نيزد الله تعالی هېڅ عزت نېشته دے . بيا ددرے وارو سره حرق دلام ئے جدا جدا ذکر کړيدے اشاره ده چه ددوی په عزت کيں ديوپل سره ډير فرق دے .

وَالَّذِينَ الْمُتَنَفِّقِينَ لَا يَفْعَلُونَ فِقَاهَتِ خَاص دے د علم نه نو دا ترقی ده په قباحت ددوی کيں يعنی فقاہت خوځه چه علم هم په دوی کيں نېشته او علم استعماليدی په امور ظاهري او باطني دواړو کيں او فقه صرف امور باطنه کيں استعماليدی نو نظر کول خزانو د الله تعالی ته دا فقاہت دے او عزت او ذلت خو ظاهري څيزونه دی نو په دے کيں علم استعمال کړيدے . س هرکله چه د منافقانو قبا ئے ذکر کړے شول نو اوس مؤمنانو لره تحذير ورکوي داوصافو د منافقانو نه . او هرکله چه سبب د دغه قبا حتونو اشتغال او فخر کول دی په مال او په اولاد سره نو خصوصاً د هغه د اشتغال ته ټټی کوي .

عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ مراد د ذکر نه طاعت دے توحید ، اتباع سنت ، پابندی د موعظ او قراءه د قران ټول په دے کيں داخل دی .

وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ دا اشاره ده ترک د ذکر الله ته په سبب د مال او اولاد سره .

او د دينه معلومه شوه چه قباحت د مالونو د دنیا فی نفسها نېشته بلکه په دے سبب ئے قباحت دے چه د دين د الله تعالی نه مانع او کرځی . الْخَيْرُونَ وجه د خسران داده چه دوی باقی لره تباہ کړو په فاني څيز سره او عمر (رأس المال) ئے تباہ شو .

وَأَنْفِقُوا مِنْ مَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ

او خرچ کوئے دے ہفتہ نہ چہ مونہ در کپے دی تاسو تہ مخکین

أَنْ يَأْتِي أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ

دے تہ پیرا بشی یوتن ستاسو تہ مرگ دواقی بہ اے ربہ دما

لَوْ لَا أَخَّرْتَنِي إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ لَّفَاصَّدَقَ

ولے تہ روستو کوئے تہ مالوہ تو یو نیچے نزدے پورے نو زہ بہ صدقہ او کرم

وَأَكُنْ مِنَ الصَّالِحِينَ ۝ وَلَنْ يُؤَخِّرَ اللَّهُ

اد شم بہ زہ دے نیکانو تہ او پھیرے تہ روستو کوئی اللہ تعالیٰ

سند دا ترغیب دے اتفاق تہ پہ وخت د قبولیت د ہفت کین رچہ قبل الموت دے
او اتفاق د ذکر اللہ یو خاص فرد دے پہ مقابل د منافقینو کین چہ ہفتی د اتفاق
تہ منع کولہ۔ او مراد د انفقوا تہ عام دے زکوٰۃ، صدقات واجبہ، اتفاق فی سبیل
اللہ ہولو تہ شامل دے۔

مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ د مرگ د راتلو وخت تہ دے معلوم نو مراد دے
دے تہ تعجیل کول دی پہ اتفاق کین چہ کلہ ٹے وس برشی نو روستو والے ک
تہ کوی۔ فَيَقُولُ رَبِّ د اقول وی پہ وخت د ٹنکدن کین پہ طریقہ د تمنا سرہ۔
فَأَهْلَكَ د امنتوب دے پہ جواب د تمنا کین آن پتہ دے او د اسیغہ دلالت
کوی پہ مبالغہ د تصدی باندے۔

وَأَكُنْ مِنَ الصَّالِحِينَ مراد د صالحین تہ نور د اصلاح کارو تہ دی ماسیوا د تصدق
تہ۔ ایمان راوہل، اتباع د سنت کول توبہ کول د گناہونو تہ او داسے مضمون پہ
سورۃ ابراہیم سکا او سورۃ مؤمنون سکا کین ہم تیر شویداے۔ وَأَكُنْ پہ جزم
سرہ دے نو د اعطف دے پہ محل د قاصدق باندے حکم چہ تقدیر د عبارت
داسے اِنْ أَخَّرْتَنِي أَصْدَقُ وَأَكُنْ۔ یا پہ توہم د شرط باندے یعنی اِنْ أَصْدَقُ
فَأَكُنْ مِنَ الصَّالِحِينَ۔ او الوسی ویلے دی چہ محل او متوہم یو خیزدے لیکن توہم
اطلاق پہ قرآن کین تعبیر قییم دے۔

نَفْسًا إِذَا جَاءَ أَجْلُهَا وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا

ہیج نفس کوم وخت چہ راشی نیتہ دہقہ او اللہ تعالیٰ خبردار دے یہ ہقہ

تَعْمَلُونَ ۱۱

عملو تو چہ تاسو کوئے ۔

ملا دامعطوق دے یہ مقدار باندے۔ دتیرشوی ایت یہ اخر کیں کن یوخرہ
دو یعنی دغہ تمنا کوڈنکے نہ روستو کوی اودلتہ تعیم کوی یہ نفسا نکرہ ذکر کولو
سرہ یہ مقام دتقی کیں۔ وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ خبیر عالم دے یہ باطن او
ظاہر دواہو باندے نَوْمًا تَعْمَلُونَ شامل دے پت او نیکارہ عملو تہ اونیتونو
ذریہ تہ ہم۔ او مفسر الوسی ویلے دی چہ عمر رضی اللہ عنہ دتبی صلی اللہ علیہ
وسلم عمرہ دے شپیتہ کلوتو دے ایت تہ استنباط کریدے پدا سے طریقہ
چہ دا ایت انتہاء دے شپیتہ سورہ دہ او یہ دے کیں نفسا نبی صلی اللہ
علیہ وسلم تہ ہم شامل دے چہ دہقہ نیتہ چہ راغلہ تو ہم روستوالے شوکیدے
او ورپے تغابن ذکر شو او غبن امت تہ یہ سبب دوفات دتبی صلی اللہ علیہ
وسلم سرہ اور سیدالو۔ لویا اللہ تعالیٰ دنیا کیں موتو دتبی صلی اللہ علیہ وسلم
ذیارت تہ محروم یو لیکن دہقہ سرہ زیارت چہ قیامت کیں یہ حوٹن کوثر
باندے او یہ جنت کیں نصیب کرے۔ اللَّهُمَّ آمِينَ ثُمَّ آمِينَ۔

الحمد لله ختم شو تفسیر د سورۃ المنافقون ۔

سُورَةُ
التَّغَابُنِ
۱۰۸

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْأَنْثَا
۱۰۱
رُكُوعَاتُهَا
۲

يَسْبَحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمُوتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ

پاک وائی اللہ تعالیٰ لہر ہفتہ خیزد وہ چہ پہ اسمان تو کہیں دی اوہفتہ خیزد وہ چہ پہ زمکہ کہیں دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة التغابن

رابطہ دے سورۃ کے مخکین سورۃ سرہ پہ دیرو جو ہو سورہ دے اولہ وجہ دادہ چہ پہ تیر شوی سور تو تو کہیں رد و وہ پہ یہودیانو او متافقینو باندے تو پہ دے سورۃ کہیں رد دے پہ مشرکینو او متکرینو دے بعث بعد الموت باندے دویمہ وجہ دادہ چہ پہ مخکین سورۃ کہیں شہادت دے منافقانو پہ رسالت باندے ذکر کرو چہ داد روغ دے تو پہ دے سورۃ کہیں اشارہ کوی چہ دوی پہ شان دے نیکارہ کافرانو دی چہ انکار دے رسول نہ پہ سبب دے بشریت سرہ کوی۔

دریمہ وجہ دادہ چہ پہ مخکین سورۃ کہیں انکار دے رسول نہ ذکر شو پہ طریقہ دے منافقت سرہ تو پہ دے سورۃ کہیں ترغیب دے ایمان بالرسول نہ۔

خلورمہ وجہ دادہ چہ پہ ہفتہ سورۃ کہیں او قرمائیل لَاتُتْلٰهُمُکُمْ اَمْوَالُکُمْ وَلَا اَوْلَادُکُمْ اَہ تو پہ دے سورۃ کہیں دے ہفتے علت ذکر کوی چہ اِنَّ مِنْ اَزْوَاجٍم وَاَوْلَادٍم عَدُوًّا لِّکُمْ۔ اَوَّلٰمًا اَمْوَالُکُمْ وَاَوْلَادُکُمْ فِتْنَةٌ۔

دعویٰ دے سورۃ اثبات دے دے خلور و مقاصد و علیو ر توحید، رسالت، قرآن، بعث بعد الموت، سورۃ دے تڑھیدا فی الدنیا او ترغیب الی الرزق اتق نہ او دے دے وجہ نہ پہ دے کہیں نہہ او امر ذکر دی او اسماء حسنیٰ لے خوارس ذکر کریدی دے پارہ دے اثبات دے توحید۔

خلاصہ دے سورۃ دادہ۔ پہ یکین اول دعویٰ دے توحید دادہ پہ تسبیح سرہ او پہ ہفتے باندے خلور عقلی دلیلو تہ ذکر کرے دی بیا تخویف دنیوی او بیا سببوتہ دے عذاب ذکر دی اول انکار دے رسول نہ او دویم انکار دے بعث بعد الموت نہ او دے ہفتے اثبات کوی پہ حلف سرہ۔ بیا امر دے (پاکے پہ بل مخ)

لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ

خاص معقه لره يادشافي ده او خاص معقه لره ستائنه ده او هغه به مر

شَيْءٌ قَدِيرٌ ۝ هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ فِيكُمْ

محبوبانِ دے قدرتِ لہو کے دے۔ خاص اللہ تعالیٰ صفہ ذاتِ کچھ پیدا ئے کیے تاسو تو بعض سنا سونہ

كَافِرٌ وَمِنْكُمْ مُؤْمِنٌ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ

کافر دی او بعض ستاسو ره مؤمن دی او الله تعالی ستاسو عملونو لره

يَصِيرُ^٢ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ بِأَلْحَقِ

لہو کے دے۔ یہاں کرے دی اساتونہ او زمکہ و حق بیکارہ کو لوڈ پائے

یہ ایمان سرہ پہ دے مقاصد و باندے سرہ دے بشارت او تحویف نہ بیا ترغیب
دے یہ ایمان بالقدر کیارہ دے تخفیف دے مصیبتونو او امر دے یہ طاعت اللہ او
دے رسول۔ او ذکر دے توحید دے بیا تحذیر دے دے محبت دے دنیا نہ او ترغیب
دے توحید او قرآن او اتفاق تہ سرہ دے بشارت نہ او دے امر دے انفاق سرہ پختہ
اسماء حسنی ذکر دی کیارہ دے ترغیب۔

تفسیر میں یہ ایک نیا توحید ذکر دے پہ طریقہ دستیاب سرہ اوڈ حق دیا ہے
درے صفات ذالہ تعالیٰ ذکر کرے دی ۔

اولاً لَكَ الْمُلْكُ يَوْمَهِ اَوْتُوْلَهُ بِاَدْسَافٍ دُنْيَا اَوْ اٰخِرَتِ خَاصِ اللّٰهُ تَعَالٰی لِزَادَهُ نُوْدًا دَلِيْلٌ دَمْعُهُ بِاللّٰهِ تَعَالٰی كَبُرَ هِمٌّ صِفَتْ وَتَقْصَانِ نَيْسَتَهٗ۔

دویم وَلَہُ الْحَمْدُ نسبت دے تو لو نعمتوں کو یو او و ہو بشارتہ او پست خاص اللہ تعالیٰ
تہ دے ہفتہ دے پیداکوڑنے کو اور کوڑنے دے او استحقاق دے حمد کامل
مستلزم دے یا کوالی لہ دے ہر عیب تہ۔

اودریم و هو علی کس شئی قدا ید نو هیچ عجز او مجبوری پکتیں نیستا نو تسبیح
دھتہ حق دے۔

[illegible]

وَصُورَكُمْ فَأَحْسَنَ صُورَكُمْ وَإِلَيْهِ

او شگونہ ہے در کئے دی تاسو ته نو خاشته کرے دی شکونہ ستاسو او خاص هغه ته

الْبَصِيرُ ۵ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

در گرخیل دی . عالم دے په هغه څه چه په اسمانونو کین دی او زمکه کین دی

وَيَعْلَمُ مَا تُبْسِرُونَ وَمَا تَعْلِنُونَ ط وَاللَّهُ

او عالم دے په هغه څه چه پښوئ تاسو او په هغه څه چه ښکاره کوئ تاسو او الله تعالی

عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ۶ أَلَمْ يَأْتِكُمْ

عالم دے په هغه خبرو چه په سینو څ خلقو کین دی . آیا ته دے راطه تاسو ته

او څوک مؤمن: نو خالق او تقدیر کوونکے الله تعالی دے او دکفر او ایمان کسب کوونکے بنده دے. دویم قول دا چه په دے کین کفر او ایمان کسب کوونکے بنده دے. دریم قول دا چه په دے کین کفر او ایمان کسبی مراد دے نو په دے کین معنی ذکر ده یعنی الله تعالی تاسو پیدا کړی ئے نو پکار دا وه چه یو لوی ایمان راوړے وے لیکن تاسو تقسیم شوئے دوه ډلو ته او هر کله چه سبب ذکر کفر دے ددے وجه ته کا قریئے مخکین ذکر کړیدے.

وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ یعنی ذکر او ایمان اعمال ستاسو ته چه صادریدي (روستو څ خلق ځ الله تعالی ته) نو الله تعالی هغه لره وینی.

س دابل دلیل عقلی دے آفاق او انفسی نه مرکب دے. بِالْحَقِّ په معنی ذکر حکمت سره یا په معنی د یقین سره دے یا بآ په معنی ذکر سره ده یعنی د پاره د اظهار د حق او هغه توحید ځ الله تعالی دے. فَأَحْسَنَ صُورَكُمْ حَسَن په اعتبار د باطن او د ظاهر د وارو سره دی او جمال صرف په اعتبار د ظاهر سره وی نو په انسان کین اوصاف باطنیه معنویه او تناسب د اندامونو او سیدها قدا و قامت داسے دے چه په نور مخلوق کین نیشته او داسے په سوره مؤمن ۴۱ کین هم تیر شویدی. وَإِلَيْهِ الْبَصِيرُ کین اشاره ده چه په خپل حَسَن دے هڅوک غرور او تکبر بلکه اخراج د رایا د کړی.

س دابل دلیل دے روستو څ صفاتو د تصرف ته صفت (پاتے په بل مخ)

نَبِئُوا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ قَدْ أَفْوَا

خبر دہئے کہانوں چہ کفریئے کرے وہ مخبریں ستائو تہ تو ادخل ہادی

وَبَالَ أَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ۝

سزا د کار خیل او دوی لڑے عذاب دردناک دے ۔

ذَلِكَ بِأَنَّهُ كَانَتْ تَأْتِيهِمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ

دایہ دے وجہ چہ یقیناً راتل دوی تہ رسولان د دوی پہ بیکار احکاموس

فَقَالُوا أَبَشَرٌ يَهْدُونَنَا فَكُفِّرُوا وَتَوَلَّوْا

تو دوی اوئل آیا یو بشر موثرتہ لار خانی تو انکار اوکرو دوی او مخ یے وارو

وَاسْتَغْنَى اللَّهُ وَاللَّهُ غَنِيٌّ حَمِيدٌ ۝

او بیکارہ کرکہ اللہ تعالیٰ خیل بے پروا ای او اللہ تعالیٰ بے حاجتہ ستائے شولے ذات دے ۔

د علم ذکر کوی او د علم درے کلیات یے ذکر کرل چہ ہر یو کلی پہ بے شمارہ جزئیات تو
باندے مشتمل دے اول مافی السموات اہ دویم مآ تسرون اہ دریم ذات الصلوات
ہ دا تخویف دیوی او اخروی دے تہا لوئے خبر او غتہ واقعہ تہ ویلے کیری۔

وَبَالَ بوج او سمجھتہ تہ ویلے کیری أَمْرِهِمْ مراد د دے تہ کفر او تکذیب د دوی
دے دایے مبہم ذکر کرو دپارہ دہیت شان د ہتہ۔ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ
دا تخویف اخروی دے۔

سک د اسبب د عذاب ذکر کوی چہ انکار دے د رسالت د رسولان تہ پہ
یہانہ د بشریت سرہ۔ او د امراض د تولو متکرینو دے لکہ پہ سورۃ اسراء سک
کین ذکر دے۔ يَهْدُونَا و نُنَا بشر اسم جنس مفرد او جمع د وارہ استعمال ہی دلتہ
یے ہم ضمیر د جمع ورتہ راجع کریدے۔ فَكُفِّرُوا دا تکذیب د رسول د بشریت
دوجے تہ کفر دے یا کُفِّرُوا معنی دا چہ انکار یے اوکرو د توحید او رسالت تہ
وَتَوَلَّوْا اعراض یے اوکرو د تدبیر کو تہ پہ بینا تو کین۔ وَاسْتَغْنَى اللَّهُ...

سوال د دا عطف دے پہ تَوَلَّوْا یا بندے یعنی تولی د کارواو استغناء د اللہ تعالیٰ
پہ یو وخت کین دہ او حال دا چہ غنا خود اللہ تعالیٰ صفت قدیمہ دے ؟

زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ كُنَّا يُبْعَثُونَ

کمان کوی کافران چہ دوی بہ ہیمیرے دوبارہ پیدا نشی

قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتُبْعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ

تہ اوایہ مان قسم دے بہ رب زما ضرور بہ دوبارہ پیدا کرے تہ بیا بہ ضرور خبر در کپیشی تاسو تہ

بِمَا عَمِلْتُمْ وَذَلِكُمْ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ۝

دہقہ عملونو چہ تاسو کپیدی او دا کار پہ اللہ تعالیٰ باندے اسان دے ۔

فَاٰمِنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهِ وَاللّٰهُ الَّذِیْۤ اَنْزَلَ نٰۤا

نوایمان راؤرے پہ اللہ تعالیٰ او پہ رسول دہقہ باندے او پہ ہقہ نوایمانے چہ نازل کریدہ مونو

وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرٌ ۝۸ یَوْمَ یَجْمَعُکُمْ

او اللہ تعالیٰ ستاسو عملونو باندے خبردار دے ۔ پہ ہقہ درخ چہ جمع بہ کپی تاسو

جواب :- دا پہ معنی کاظہار دے استغناء دے پہ ہلا کو لو دے دوی سرہ یا دا جملہ
حالیہ دہ یعنی حال دا چہ اللہ تعالیٰ خود مخبر تہ غنی ذات دے دہقہ د مخلوق
ایمان تہ ہیم حاجت نیستہ ۔

ک پدیکین زجر دے پہ انکار دے بعد الموت سرہ او دا ہم سبب د عذاب
دے او داخل دے فکروا و توکوا کین او دا خلورم ایت دے د قران کریم تہ
چہ پہ ہنغ کین اللہ تعالیٰ پہ خیل ربوبیت باندے قسم کوی دپارہ د اثبات دے
اول پہ سورۃ یونس ۱۰، دویم سورۃ مریم ۱۹، دریم سورۃ سیا ۳۷ او خلورم دا
ایت شو ۔ زعم اکثر استعمالی ہی پہ باطل او دروغو کین او ہرکلا چہ دے
فاعل یقیناً دغہ قول کرے وی لکہ پدے ایت کین نو دا استعمال صحیح دے
اگرچہ موعوم باطل دے او ہرکلا چہ دے فاعل باندے یقین تہ وی او بے دلیلہ
نسبت کوی بل چا تہ نو پہ ہقہ وخت دا کلہ استعمالول متع دی لکہ چہ حدیث
د ابوداؤد کین راغلے دی یثن مطیۃ الرجل زعموا او د شریح تہ نقل شویدی چہ
دہر غیر کنیت وی او کنیت د دروغو زعموا لفظ دے ۔

۳۷ ہرکلا چہ مخبرن ایا تو نو کین توحید اورسالت (پاتے پہ بیل مح)

لِيَوْمِ الْجَمْعِ ذَلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ وَمَنْ

یہ ورخ ڈ جمع کولو کیں دغه ورخ ڈ غبن بنگار کید لودہ او چاچہ

يَوْمَ مَنْ بِاللّٰهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُكَفِّرْ عَنْهُ

ایمان راویو یہ اللہ تعالیٰ باندے او عمل لے نیک او کرد لے بہ کری اللہ تعالیٰ ددہ نہ

سَيَأْتِيَهُمْ وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ

بندے ددہ او داخل بہ کری ددہ لورہ جنتونو تہ چہ بھیڑی لاندے د

تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَلِكَ

هغه تہ ولے ہمیشہ بہ وی دوی بہ هغه کیں ہمیشہ دا

الْقَوْرُ الْعَظِيمُ ۝ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا

کامیابی لویہ دہ او هغه کسان چہ کفر لے کریں او دروغون کتری

او بعد الموت ذ قرآن کریم پہ اخباراتو سرہ ثابت شو نو اوس پہ هغه باندے

تفریح کوی پہ دعوت او ایجاب ذ ایمان سرہ پہ دے بولو باندے ۔

فَآمَنُوا بِاللّٰهِ یعنی ایمان راویو لے پہ الوهیت ذ اللہ تعالیٰ باندے وَرَسُولِهِ مراد ذ

تہ جنس رسول دے نو بولو رسول نو باندے عموماً او خصوصاً ذ اخری رسول

پہ رسالت باندے ایمان راویل مراد دی . وَالْغُورِ مراد ذ دے تہ بولہ وی او

خصوصاً قرآن دے ٹککہ چہ دے پہ ذریعہ ذ تیارو دکمراھی ذ جہل تہ خلاصہ

حاصلیری ۔

سوال :- چہ رسول لے اوئیل نو توری بہ لے ہم وئیلے وؤ ؟

جواب :- کہ توری وئیلے وے نو ذ اللہ تعالیٰ صفت ترینہ مراد وؤ لکہ چہ سورۃ نور

کیں تیر شو دے او مقصود خود لہ پہ قرآن باندے ایمان راویل دی ۔

۳ پہ دے کیں تذکرہ ذ ورخ ذ قیامت دہ راو ذ دے وچے تہ پہ مخکین ایبت

کیں لے ذکر او نکرو) او بیابشارت اخرویہ ذکر کوی ۔ یَوْمَ منصوب دے پہ ذکر

پہ سرہ ۔ لِيَوْمِ الْجَمْعِ دا نوم دے ذ نومو ذ قیامت تہ ٹککہ پہ هغه کیں بہ

اولین او آخرین او تمام انسانان پدیان او اسمانونو او زمکوالا او استنبیاء

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْصَبُوا وَثْقَانِ الْبَايِعَاتِ فِيهَا

ایاتو ته زموږ دغه کسان اور والدی هیشه به وی دوی په هغه کښ

او امتوته د هغوی او ظالمان او مظلومان او ټول اعمال جمع کیدای شي لکه چه داسه
صفت په سورة هود کښ او سورة الواقعة کښ ذکر دے۔
ذَلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ ماخوذ دے د غبن ته په لغت کښ نقصان د قیمت ته ویل
کیدی کله چه یو انسان یو څیز لږه په کم قیمت سره خرڅ کړی نو ویل کیدی چه
فراق غبن او کړو او دارنگ چه څوک په امانت کښ خیانت او کړی نو هغه ته
هم غبن ویل شي۔

سوال:- ولته خوڅه معامله نېشته چه په هغه باندے اطلاق د غبن او کړے شي؟
اول جواب دادے چه دا په طریقه د استعارے (مجاز) سره ده ځکه چه جنت والو
دنيا خرڅه کړه او جنت پے حاصل کړو دا خور بچه ده او اور والو خپل مالوته او
خپل عمر خرڅ کړو او په هغه پے اور واخستو او دا غبن او لوښه نقصان د
نورو ایا تو نو کښ دے ته خسران هم ویل کیدی نو دا معامله د اور والو پے مشابه
کړه یو داسه مباد کسره چه په هغه کښ تاوان او غبن حاصل شي۔

دویم جواب دادے چه هر مکلف سره د هغه عمر او بدن او مال امانت د
الله تعالی دے او دے مامور دے چه دا پداسه طریقه خرڅ کړی چه په هغه
سره جنت حاصل شي او د اور نه بالکل نجات او موی لیکن اکثر مکلفینو په دے
امانت کښ غبن کړے دے په دنیا کښ دے په هغه غبن باندے پوه نه
لری لیکن په اخرت کښ به دده غبن ښکاره شي۔

سوال:- التَّغَابُنِ بآي تقابل دے نو په دے معنی سره د صدور د جانبینو نه
څه رنگ جوړیدی؟

جواب:- چه دنیا کښ هر شخص خپل غبن د پل ته پټ ساتي "كُلٌّ جِرْطٍ بِمَا لَدَيْهِمْ
فَرِحُونَ" او په اخرت کښ به یو بل ته نقصانات خپل او پردی هم ښکاره شي۔
نور یو مالتغابن نوم دے د نومونو د قیامت نه په اعتبار د بعض اشخاصو سره رچه
هغوی کسهاران دی) لکه چه یومر الحسرة نوم هم په اعتبار د بعضو سره دے
وَمَنْ يُؤْمِنْهُ اِنَّهٗ د دلیل دے چه په ایمان او عمل صالح سره انسان د غبن
نه بلج کیدی د دے وجه نه دے ته فوز عظیم او پل شو۔

وَيَسِّرُ الْبَصِيرَ ۝ مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ

او بددے غایت ذکر کر خیدلو۔ نہ رسی شیخ مصیبت

إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ يَهْدِ

مگر یہ حکم (تقدیر) اللہ تعالیٰ سرہ او چاہے ایمان ناوردہ (تقدیر) اللہ تعالیٰ کلک کری اللہ تعالیٰ

قَلْبَهُ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ۝

زہرہ دھتہ او اللہ تعالیٰ پہ ہر غیز باندے پورہ علم لرویکے دے۔

نہ پہ دے کہیں ذکر دغبن والود نے او دھتہ سبب ہے ذکر کرے دے او تخويف
اخروی دے (سوال) عہ حکمت دے چہ وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ يَهْدِ
سرہ ذکر کرو او کفر وائے پہ صیغہ ماضی سرہ ذکر کرو (جواب) وجہ دا دہ
چہ اول ہے یوم التغابن ذکر کرو تو دھتہ نہ دنیات دپارہ ایمان او عمل صالح
دے تو اهل التغابن خو پہ اصل کہیں کافران دی نو تقدیر کعبارت دا دے
وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ يَهْدِ اللَّهُ أَمْرَهُ وَمَنْ يُوْمِنْ بِهٖ يَهْدِ اللَّهُ أَمْرَهُ
سہ دا متعلق دے دَقَاوِمُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ سرہ پہ طریقہ د جواب سوال
سرہ سوال دا دے چہ پہ توحید او اتباع د قرآن او سنت کہیں دیر مصیبتو نہ
راحتی نو دھتہ علاج خہ دے ؟ حاصل جواب دا دے چہ ہر مصیبت مقدر
وی د طرف د اللہ تعالیٰ نہ نو ہر کلہ چہ پہ چا باندے مصیبت راشی نو عقیدہ
د اولری چہ دا د اللہ تعالیٰ پہ تقدیر سرہ دے نو پہ دے سرہ بہ دھتہ
زہرہ مضبوط شی او پہ ہدایت باندے بہ کلک شی مَا أَصَابَ اہ دا سے پہ
سورۃ حدید ۲۷ او سورۃ توبہ ۱۲۵ کہیں تیر شویدی إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ مراد
دے نہ تقدیر او ارادہ د اللہ تعالیٰ دہ۔ وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ مراد د ایمان باللہ
تہ ایمان دے پہ قدیر دھتہ باندے یَقْبِ قَلْبُكَ قُرْطُبِي د ابو عثمان الحیری
نہ نقل کریدی چہ دا ایمان صحیح شو نو اللہ تعالیٰ ورلہ د اتباع سکت
توفیق ورکوی یا مراد د دے نہ کلک والے د زہرہ دھتہ دے پہ ایمان
باندے پہ وخت د مصیبتو نو کہیں۔

او خطیب شریعتی ویلی دی چہ ہر کلہ زہرہ پہ ہدایت باندے پوخ شی تو
رائل شی دھتہ نہ ہر اعتقاد باطل، کفر او بدعت او صفات خبیثہ دھتہ۔

وَاطِيعُوا اللَّهَ وَاطِيعُوا الرَّسُولَ ۚ فَإِنْ

او تابعنداری کوئے دے اللہ تعالیٰ او تابعنداری کوئے دے رسول

تَوَلَّيْتُمْ فَإِنَّمَا عَلَىٰ رَسُولِنَا الْبَلَاءُ

مخ وار و دے تاسو نو یقیناً تمونو پہ رسول باندے دے رسول

الْمُبِينُ ۝۱۲ إِلَهَ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ۚ وَعَلَىٰ اللَّهِ

بیکارہ دی - اللہ تعالیٰ تیشہ حقدار دے بتانے سیوا دے ہفتہ او خاص پہ اللہ تعالیٰ پاک دے

فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ۝۱۳ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ

مؤمنان - اے ایمان

آمَنُوا آتَيْنَا مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ

والو یقیناً بعض دے بیبیان و ستاسو او اولاد ستاسو تہ

عَدُوَّكُمْ فَأَحْذَرُوا هُمَ ۚ وَإِنْ تَحْفَظُوا

دشمنان ستاسو دی نو مخان اوسا دے دعویٰ تہ او کہ چرے معاف کوئے تاسو خطائے دعویٰ

۱۲۔ دا معطوف دے پہ معنی دے ماقبل باندے یعنی اسان کرئے پہ مخان باندے مصیبتو تہ دے وجہ دے ایمان تہ پہ تقدیر باندے او اطاعت دے اللہ تعالیٰ او دے رسول دے ہفتہ کوئے دے مصائب و وجہ تہ یے مہ پر یگدے۔ ابن کثیر دے امام زہری تہ نقل کریدی چہ دے اللہ تعالیٰ دے طرف تہ رسالت دے او دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم دے طرف تہ بلاغ دے او زمونہ دے طرف تہ تسلیم دے۔

۱۳۔ دا دعویٰ دے توحید دے اودا دے اطاعت اللہ والرسول اولہ مسئلہ دے اودا رنگ دے مصائب و دفع کو لو دے پارہ نو کل پہ اللہ تعالیٰ باندے ضروری دے۔ ابن کثیر ویلے دی چہ پہ اولہ جملہ کنس معنی دے طلب پر تہ دے یعنی اخلاص او کپئے اللہ تعالیٰ تہ پہ ہر قسم شرک پر بخود لو سرہ۔

وَتَصْفَحُوا وَتَغْفِرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ

او منع اہوئے (د ملامتہ کولو تہ) او. بخشنہ ورتہ کوئے نو یقیناً اللہ تعالیٰ بخشنہ کوؤتکے دے

رَحِيمٌ ۱۱۱ إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ

رحم کوؤتکے دے. یقیناً مالونہ ستاسو او اولاد ستاسو امتحان دے

مسئلہ اطاعت اللہ والرسول دیو مانع رچہ مصیبتونہ دی (علاج یئے ذکر کرو نو اوس نور موانع ذکر کوی چہ ازواج او اولاد دی۔

إِنَّ مِنْ أَرْوَاحِكُمْ مَنْ دَلِيلٌ دے چہ دا دشمنی د بعضوہ طرف تہ وی۔
عَدُوٌّ الْكُفْرُ مراد دے تہ عداوت دینہ اخرویہ دے یا پہ طریقہ د تشبیہ باندا دے دے یعنی پشان د دشمنانو وی اودشمنی دادہ چہ منع کول کوی د ہجرت د جہاد او ذلت باع د سنت تہ پہ غم او بہاد دے کیں او ترغیب ورکوی پیدائو اورسمو نو رواجو نو تہ۔

فَأَحْذَرُوا هُمْ یعنی پہ بارہ د دین کیں د هغوی دوسو سے او ذ اطاعت کولو تہ ٹھان اوساتے۔ وَإِنْ تَغْفِرُوا وَتَصْفَحُوا دا تعلیم د حسن اخلاق د پاره دے د دفعہ د قساد د کورنی د یعنی خپل دین ہم مہ خرابوئے پہ اطاعت کولو د هغوی او خیلہ دنیا ہم مہ قاسد وئے پہ هغوی باندا پہ غصہ کیدا لو او جنگ کولو سرہ۔

او هرکله چہ پہ وخت د غصہ کیدا لو کیں اول انسان سزا ورکول غواہی پہ وھلو سرہ نو د هغ د دفعہ د پاره یئے او فرمائیل وان تعفوا، دویم کہ عملی سزا تہ ورکوی نو بیا پہ خولہ سرہ سب و شتم او ملامتہ کول کوی نو د هغ دفعہ پہ تَصْفَحُوا سرہ ذکر شوہ بیا کہ ملامتہ کول تہ کوی لیکن د هغہ

گناہ نور و خلقو تہ بشکارہ کوی د دے د پاره چہ د خلقو پہ نظر کیں ذلیل شی نو د هغہ ملا قعہ یئے او کرو پہ تغفر و اسرہ۔ او مراد د دے جرم تہ هغہ دے چہ قابل د عفو و صفح وی یعنی د هغوی د ناکارہ اخلاقو چہ امور دنیویہ سرہ تعلق لری او جرم د معاف کولو تہ وی لکہ چہ موع نہ کوی د شرک او کفر کارو تہ کوی زنا او بدکاری و ربانداے ثابتہ شی نو بیا د هغ د سزا

ورکولو انتظام شرعی ضروری دے۔

وَاللَّهُ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ ۝ فَاتَّقُوا اللَّهَ

او الله تعالى خاص دھقہ سے ڈاؤ لوٹے دے ۔ نو ویرہ کوٹے دے الله تعالى ته

مَا اسْتَطَعْتُمْ وَاَسْمِعُوا وَأَطِيعُوا

خو مرہ چہ ستاسو دس دسیڑی او غورہ کیدائے او خبرہ من

وَأَتَّقُوا خَيْرًا إِلَّا نَفْسُكُمْ وَمَنْ يُوَقِّ

او خرچ کوٹے نو غورہ بہ وی ستاسو دپارہ ۔ او ہقہ خوگ چہ اوسانے شو

نَفْسَهُ نَفْسُهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ۝

دے حوص دے نفس خیل ته نو دھہ کسان دوی کامیاب دی ۔

ہا دا د اطاعت الله والرسول ته دبل مانع ذکرکوی چہ ہقہ مالونہ او اولاد دی ۔
پہ تیرشوی ایت کنس منے ذکرکریے ووٹکک چہ عداوت دینیہ دے ہرے
شیخے او اولاد ته ته وی او ہرچہ مالونہ او اولاد فتنہ کیدال دی داخو پوول
اولاد مالونو ته شامل دے ۔ او اموال نے مخکس ذکرکرو پہ اولاد بانداے ٹکک
چہ د مالونو فتنہ دیرہ دہ پہ نسبت داولاد سرہ ۔

فِتْنَةٌ فتن پہ اصل کنس اہولو ته ویلے کپڑی او پہ عرفی کنس او پہ قران کنس
دے مختلف معانی دی دلته مراد امتحان دے یعنی محبت دمال او اولاد
کلہ انسان لہہ منع کوی دطاعت دالله تعالی او درسول ته اوکلہ دا سبب
اوکرتی دپارہ دتقرب الی الله تعالی ۔

وَاللَّهُ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ یعنی ہرکلہ چہ دطاعت دالله تعالی او دمحبت د
مال او اولاد مقابلہ راشی نو طاعت دالله تعالی مہ پریگدے ٹکک چہ لوٹے
اجریہ ضائع شی دپارہ دلک او فانی خیر او دارنگ پہ سورۃ انفال سے کنس
ذکرشوی دی او پہ ہقہ سورت کنس اول منع اوکروہ دخیانت ته او ہقہ دیر
لوٹے جرم دے نو دخیانت ته دبیج کیدلو دپارہ پہ تاکید سرہ او قرمائیل
وَاغْلِبُوا الْاَئِمَّةَ او دلته دیر تاکید ته ضرورت ته وو ۔

سلا روستو د ذکرکولو داسبا یو دعداوت او دفتنے ته چہ ہقہ اسباب د
گمراہی دی ذکرکوی امور دہدایت او ددین چہ ہقہ رپائے پہ بل مخ

إِنْ تَقْرَضُوا مِنَ اللَّهِ قَرْضًا حَسَنًا يَضْعِفْهُ

کہ چرے قرض و رکڑے تاسو اللہ تعالیٰ قرض خائستہ (پہ اخلص سرہ) زیات بہیے کری

لَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ شَكُورٌ حَلِيمٌ ﴿۱۷﴾

تاسو لرہ او بخشنہ بہ کوی تاسو تہ او اللہ تعالیٰ قبولونکے د عملونو دے صبر ناک دے ۔

خلور او امری - اول امر پہ تقویٰ سرہ، پہ دے کیں قید لگولے دے دما استطعم
او سورۃ العمران بتا کیں حق تقاتہ ذکر کرے دے نو اکثر مفسرینو ویلے دی
چہ ایت د سورۃ العمران منسوخ دے پہ دے ایت سرہ حکہ چہ حق تقاتہ
نہ مراد دا اخستلے شویدے چہ ہیج قسم معصیت بہ نہ کوی او دا خود استظلم
نہ بھر خبرہ دہ لیکن تحقیق دادے چہ د حق تقاتہ معنی دادہ چہ تقویٰ کوئے
موافق د حدود شرعیہ سرہ او دما استطعم مقصدا دادے چہ ہر انسان د
خپل پورہ استطاعت صرف کوی پہ اقامت د حدود شرعیہ د تقویٰ کیں نو
پنا پہ دے معنی سرہ د دوارو آیاتو منافات نیستہ نو شیخ ہم نیستہ بلکہ
دالیت سورۃ العمران ایت تفسیر دے او چا چہ قول د شیخ کرے دے نو ہخہ پہ
معنی د تقید سرہ دے او دا پہ تیز د متاخرینو نسخ نہ دے ۔

دویم امر وَاَسْمَعُوا ، دریم امر وَاَطِيعُوا یو علم حاصلو تہ اشارہ دہ او
بل پہ ہخہ باندے عمل کو لو تہ - خلورم امر وَاَتَّقُوا داعیادت مالیہ دے
او مخکن درے عبادات بدنیہ (عقیدہ او اعمال) دی - خیرا داد خلورم
او امر وَاَتَّقُوا سرہ تعلق لری او دلتہ فعل محذوف دے یکن خیرا لہ نفسکم
وَمَنْ يُؤْتِ شَيْئًا د تیر شوے اعمالو نہ منع کوونکے شیخ دانسان دے دے
وچہ نہ د ہخہ نہ د بچ کیدلو ترغیب ہے ذکر کرو ۔

۱۷ پہ دے کیں ترغیب دے اتفاق فی سبیل اللہ تہ روستو د امر د
اتفاق تہ او اتفاق تہ ہے قرض حسنہ نوم کینود لے دے د پارہ د ترغیب
یا مراد د قرض تہ مطلق اعمال حسنہ دی چہ پہ ہخہ کیں محسن وی پہ
توحید او اتباع سنت سرہ نو دا تعمیم بعد التخصیص دے او دا سے سورۃ
بقرہ ۲۷۷ کیں ہم تیر شویدے - وَيَغْفِرْ لَكُمْ ہر عمل صالح باندے ہم
ثواب حاصلیدی او ہم پہ ہخہ سرہ گناہ معاف کیدی ۔

عِلْمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۱۸

عالم دے پہ عریضہ او بتکانہ پائے زور اور حکمتوں والا دے ۔

وَاللَّهُ شَكُورٌ حَلِيمٌ - شکر و طرق دے اللہ تعالیٰ تہ بشکارہ کول دے نعمت دی پہ ذریعہ دے دیدے جزا ور کولو سرہ او دامتعلق دے دے یضاعف سرہ - حَلِيمٌ تلوار تہ کوی پہ سزا ور کولو کیں مجرمانو تہ یلکہ مہلت ور کوی دے پآرہ دے دے چہ توبہ او بآسی او بخشش ور تہ او کرے شی نو دامتعلق دے دے یَغْفِرُ سرہ -
عَالِمُ الْغَيْبِ اہ دا صفتو تہ دے پآرہ دے تحدید دی دے گناہو نو کولو تہ چہ دے اللہ تعالیٰ تہ هیچ خیز پت نیستہ او زور اور پوخ تدبیر کو وٹکے دے نو انسان و لے گناہ او جرم کوی -

”اللَّهُمَّ نَسْأَلُكَ بِهَذِهِ السَّمَاءِ الْحُسْنَى أَنْ تَغْفِرَ لَنَا خَطَايَانَا وَتُدْخِلَنَا الْجَنَّةَ وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ“

الحمد لله ختم شو تفسیر دے سورۃ تغابن پہ فضل دے اللہ تعالیٰ سو۔

سورۃ الطلاق
۴۵ مکرر نیکی ۹۹

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

الْبَاقِیَاتُ
۱۶رُکُوعَاتُهَا
۲

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ

لے نبی ہرگز چہ طلاق درکول غواہے بیسیا نو تہ نو طلاق درکولے دوی تہ

لِعَدَّتِهِنَّ وَأَحْصُوا الْعِدَّةَ وَاتَّقُوا اللَّهَ رَبَّكُمْ

مکین دزمانے عدت تہ او پورہ شماروے مدہ د عدت او دیرہ کوئے اللہ تعالیٰ تہ چہ ستا سورہ دے

لَا تَخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ

مہ او بائے دوی لڑکے د کورو د دوی تہ او تہ دے اوقی دوی بچہ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

سورۃ الطلاق او دے بل نوم سورۃ النساء القصری دے

ربط دے سورت د مقابل سرہ پہ ویر و جوہو سرہ دے اولہ وجہ دادہ چہ پہ
ہغہ سورت کیں د بعض ازواجو د عداوت ذکر او کرے شو نو پہ دے سورت کیں
دھغوی د سفارقت طریقہ شرعی ذکر کوئی پہ وخت د ضرورت کیں۔دویمہ وجہ دادہ چہ پہ ہغہ سورت کیں امر وڈ پہ تقویٰ سرہ او پہ دے
سورت کیں پنٹھہ فائدے د تقویٰ ذکر کوئی۔دریمہ وجہ دادہ چہ دھغہ سورت پہ سہ کیں نزول د عذاب ذکر وڈ اجالہ
نو دے سورت پہ سہ کیں دھغہ تفصیل او اسباب ذکر کری دی۔دعویٰ دے سورت امر دے پہ رعایت د حدود شرعیہ سرہ عموماً او پہ
معاملہ د طلاق او د عدت د زمانو کیں خصوصاً او دامعنی د تقویٰ دہ چہ د
ہغہ پنٹھہ فوایدے ذکر کرے دی او حدود شرعیہ پہ دیارلس او امر و سرہ او
پہ درے نواہی سرہ ذکر شوے دی او دعویٰ د توحید پہ سلا کیں دہ او دے
اسماء حسنی د اللہ تعالیٰ نے ذکر کریدی۔خلاصہ د سورت دادہ۔ چہ پہ اول الہت کیں ذکر د طریقہ شرعی د طلاق
او د عدت او حکم د سکتی (اوسیدل د پنٹھ) پہ حالت د عدت کیں ذکر

إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ ۚ وَتِلْكَ

مگر کہ چرے ذاتک اوکری پہ بدئے نیکارہ سرہ او دا

حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَقَدْ

پولے دے اللہ تعالیٰ دی او چاہے تیریدل اوکری دے پولے دے اللہ تعالیٰ تہ نو یقینا

ظَلَمَ نَفْسَهُ ۚ لَا تَدْرِي لَعَلَّ اللَّهَ يُحْدِثُ

ظلم ئے اوکریو پہ خان خیل ہاتھ لے نہ پوہیوی میخ نفس چہ امید دے چہ اللہ تعالیٰ بہ پیدا کری

بَعْدَ ذَلِكَ أَمْرًا ۱ ۚ فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ

روستو دے دے یلہ خہ خبرہ - تو ہر گلہ چہ دوی نزدے شی نیتہ خیل تہ

کری دے او دے تہ ئے حدود ویلے دی او پہ سکن حکم د رجوع او د عدم

رجوع ذکر دے او پہ سکن دوه فائدے د تقویٰ مذکور دی او پہ سکن

بعض قسمو تہ عدات او دریمہ فائدہ د تقویٰ ذکر شویدہ او پہ سکن دا

احکام ئے مسلی کریدی پہ امر اللہ سرہ او د تقویٰ دوه فائدے ئے ذکر کریدی

او پہ سکن حکم د سکنی او د انفاق او د رضاع د ولدا ذکر شویدے او پہ

سکن ذکر دی چہ انفاق بہ د زوج د طاقت مناسب وی۔ بیا تخویف د تیوی

او اخروی پہ سبب د تعذای عن حدود اللہ سرہ پہ درے ایاتونو کیں ذکر کری

او صداقت د قرآن او د رسول سرہ د بشارت اخرویہ تہ پہ دوه ایاتونو کیں او

اختتام د سورت دے پہ ذکر د توخید سرہ او پہ ہخ کیں خلاصہ د اسماء و

اوصاف تو د الوہیت ذکر کریدہ پہ ضمن د دوه صفتونو کیں چہ علم او قدرت د

تفسیر س یٰٰٓأَيُّهَا النَّبِيُّ پہ دے آیت کیں اتہ جیلے دی او پہ ہر جملہ کیں

دیر احکام او حکمتو تہ شرعیہ دی او درے او امر دی او دوه پکیں تہی دی۔

پہ بداء د یا ایہا النبی کیں اشارہ دہ چہ احکام شرعیہ پہ صادریدی د اللہ تعالیٰ

د طرق تہ د نبی صلی اللہ علیہ وسلم پہ واسطے سرہ بغیر د ہغو تہ شرعی حکم

نشی کیدلے۔ نو تقدیر د عبارت دادے چہ اے نبی رقل للمؤمنین او او پہ

مؤمنانو تہ۔ او قرطبی ویلے دی چہ اصح دادہ چہ دا شرع مبتدا مستقلہ دہ

خاص سبب نزول د دے د پانہ پہ روایات صحیحہ سرہ پاتے پہ بل میخ

فَامْسِكُوْهُنَّ بِمَعْرُوْفٍ اَوْ فَارِقُوْهُنَّ

نو حصار کرے دوی لڑے یہ غہ طریقہ سرہ (رجوع کول) یا جدا کرے دوی لڑے

ثابت نہ دے۔ قَطِّقُوْهُنَّ یَعْدَا تِهِنَّ مراد دَعَات نہ زمانہ د طہر دہ پہ اتفاق سرہ اولام د پآرہ د توقیت دے پہ نیز د غہ علما و چہ عدات پہ طہر سرہ وائی او خوک چہ عدات پہ حیض سرہ وائی تو پہ دے کیں لفظ د استقیال یا مستقبلات پت دے او د مسلم پہ یو قراءت کیں فی قبل عداتہن راغلے دے غہ د دے تقدیر د پآرہ دلیل دے۔ او ابن جریر ویلے دی معنی داد کا طلاق ور کرے دوی لڑے یہ غہ طہر کیں (چہ دوی ٹے شمارہ کوی دَعَات تہ) پہ غیر د جماع تہ پہ د غہ طہر کیں۔ او د معنی د اول قول سرہ موافق دہ او پتا پہ دویم قول معنی داد دہ "چہ طلاق ور کرے دوی لڑے یہ طہر کیں چہ غہ لہ ٹے راشی زمانہ دَعَات تیر و لو چہ غہ حیض دے۔ او ابن کثیر ویلے دی چہ د دے ایت تہ فقہا و اقسام د طلاق راغستلے دی چہ طلاق سنت دادے چہ طلاق ور کری پہ داسے حال کیں چہ د حیض تہ پاکہ وی او جماع ٹے ورسرہ تہ وی کرے چہ حاملہ وی او حمل ٹے بشکارہ وی او طلاق بداعت دادے چہ طلاق ور کری پہ حالت حیض کیں یا پہ طہر کیں چہ جماع ٹے ورسرہ کرے وی او تہ پوہیدی چہ حاملہ دہ او کہ تہ دہ۔ او دریم قسم طلاق دے تہ سنت دے او تہ بداعت دے غہ طلاق د ورے تا بالغ یا د یو دے دے او غیر مداخلول بیہا دے او د پہ فقہ حنفی کیں احسن او حسن او بداعی دے د غہ تفصیل د فقہ پہ کتابو نو کیں دے۔

وَ اَحْصُوا النِّجَاةَ دَعَات ورے یا حیضو تہ او طہرو تہ پورہ شمار لزم دی او د احکم د پآرہ د مداخلول بیہا دے او د شمار د دے وچے تہ ضروری دی چہ پہ دے باندے احکام د رجوع او د دویم نکاح او نفقہ وغیرہ تفریح کیڑی۔ او خطاب پد یکیں خاوندانو تہ دے۔

وَ اَتَّقُوا اللّٰهَ د اتمہید دے د پآرہ د روستی احکامو او تاکید دے د پآرہ د تیر شو و لہ تَخْرُجُوْهُنَّ اہ دادلیل د او سید لو دے د زناتہ روستو د طلاق تہ پہ وخت د عدات کیں پہ کور د خاوند کیں خاوند باندے د غہ ویستل حرام دی او نمٹے لڑے ہم پر۔ بخود دل د سکتی حرام دی۔

وَيَرْزُقُهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ ط وَمَنْ

او روزی بہ ورکوی دہے کہ داسے کائے نہ چہ دے بہ گمان نہ کوی او چاہے

يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ ط إِنَّ اللَّهَ

کائن او سپارو بہ الله تعالیٰ باندے تومقہ (الله تہ) پورہ دے دہلہ یقینا الله تعالیٰ

يَعَزُّوْهُ دے تہ مراد زورنے او پدنا وینا او دکنخلو تہ خان۔ مچ کول اور رجوع
نہ کول تردے پورے چہ عدات یے تیرشی۔ وَأَشْهَدُ دَا دَوَّی عَدَلٍ وَمُنْكَرُ
شہادت پیش کول پہ وخت د رجوع کولویا پہ وخت د طلاق ورکولو کیں د اکثر
اہل علمو پہ نیز باندے دا امر د وجوب د پآرہ تہ دے لیکن بغیر د اشہاد تہ
رجوع کول او طلاق ورکول خلافی سنت دی لکہ چہ ابو داؤد د عمران بن
حصین رضی اللہ عنہ تہ روایت نقل کریدے۔ او قاسی د یے دی چہ ظاہر
دادہ چہ دا امر ہم د وجوب د پآرہ دے حکم ہول او امر دے سورت د وجوب
د پآرہ دی او دایو قول د امام شافعی دے۔ وَاقِمُوا الشَّهَادَةَ لِلَّهِ دَا امر دے
گواہانو تہ پہ وخت د ضرورت د گواہی ادا کولو کیں چہ گواہی تہ حاضرشی او
دروع د پکین نہ وائی او اجرت د پہ ہفے باندے تہ اخلی د لکم یو عظمیٰ
دا د تاکید د مخکین احکامو د پآرہ دے یعنی پہ دے او امر و باندے عمل کول
د ایمان بالہ تقاضا دہ او پہ دے باندے د ثواب امید سائل یا د عذاب نہ
ویرہ کول د ایمان بالہ خرقہ دلیل دے۔ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا پدیکین
د تقویٰ یوہ فائدہ ذکر کرہ او مراد د تقویٰ نہ د شرک او کفر تہ خان سائل
او د یولو گناہونو کبیرو تہ۔ مچ کیدل او پہ صغیرہ اصرار نہ کول او د مامورات
شرعیو امتثال کول دی۔ او پہ سنت طریقہ طلاق ورکول او د بدعی طلاقو تہ
خان سائل پہ دے تقویٰ کیں داخل دی لکہ حدیث د ابو داؤد کیں رافطے دی
چہ یو شخص خیلے بنے تہ درے طلاق ورکریے وڈ نو ابن عباس تہ رافطہ نو
ہشہ ورتہ دایت اولوستلو او ورتہ یے او فرمائیل تا د الله تعالیٰ تہ ویرہ تہ دہ کرے
تو ستا د پآرہ مخرج نیستہ۔ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا هرغم د دنیا او آخرت تہ تجات
او دارلگ د شبہاتو او د شکونو تہ۔ مچ کیدل مراد دی او دفع د ضرر خو مخکین وی
د حصول د منقعت نہ د دے وچہ تہ دا فائدہ یے وہاندے د ذکر کرہ لفظ د

بِإِخْرَاقِ أَمْرِهِ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِكُلِّ شَيْءٍ

یونہ کو وٹنے دے خول کار لہ یقیناً جو رکوع دے اللہ تعالیٰ دے پانہ دے خیز

قَدْ رَا ۳ وَاللَّيْ يَسْنُ مِنَ الْمَحِيضِ

خاص انداز - او ہونہ زناتہ چہ نامیدہ وی د حیض

مخرجاً کیں اشارہ دہ چہ تکلیفونہ مصیبتونہ بہ ورباندے راسخی لیکن دے نہ راوتل او دے ہفتہ دناکارہ اثاروتہ بہ نجات موی ٹککہ چہ خروج مخکبیں دخول غواری۔ او دسہل بن عبد اللہ نہ نقل دے چہ چا تابعداری دسنت اوکرہ اللہ تعالیٰ یہ ہے۔ مچ کوی دے عقوبت دے بدعتیانو نہ۔
 یہ دے کیں دویمہ فائدہ دے تقویٰ ذکر کوی۔ او مراد دے نہ برکات اچول دی یہ رزق دے کیں۔ او بغیر دظاہری اسبابو نہ روزی راتل دی۔ معلومہ شوہ چہ دروزے اصل سبب تجارت اوکسب نہ دے بلکہ تقویٰ دہ تجارت اوکسب وغیرہ چہ سرہ دے تقویٰ نہ وی نو روزی بہ سرہ دے برکاتو نہ ملا ویری او یا مراد دے نہ روزی دہ یہ جدت کیں او دا فائدہ دے مخکبیں نہ جدا او مستقلہ دہ دے دے وجہ نہ دے ہفتہ نہ ہے جدا ذکر کرو۔

وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ ہرکله چہ توکل لہ ہم دخل وڈ یہ برکت دے رزق کیں دے دے وجہ نہ دے ورسرہ متصل ذکر کرو۔ توکل اعتماد دے یہ اللہ تعالیٰ پاندے او تول کارونہ ہفتہ تہ سپارل دی سرہ دے استعمال داسبابو نہ دلتہ ترتیب دا معلوم شو چہ اول تقویٰ دہ چہ او امر دے اللہ تعالیٰ پہ خائے راوری او دمنہیا تو تہ خان ساقی او ورپے توکل علی اللہ دے تو اشارہ دہ چہ توکل بغیر دے تقویٰ نہ راتلے نہ شی او نہ فائدہ ورکوی دارنگ دے دے سیاق سرہ متاسبت دا دے چہ احکام دطلاق او دعدت او درجوع پہ شرعی طریقہ سرہ ادا کوی او دے دے نتیجے اعتماد پہ اللہ تعالیٰ پاندے اوکری فَهُوَ حَسْبُهُ ہفتہ بہ ورلہ توفیق دے خیر ورکوی ضرر نہ بہ ہے لہ کوی فائدے بہ ورکوی بل چاتہ بہ ہے نہ محتاج کوی۔ إِنَّ اللَّهَ بِأَعْيُنِ أَمْرِهِ دا جواب دے سوال داچہ دیر توکل کو وٹنے متقیان خلق دی او یہ ہفتہ پاندے مصیبتونہ موضوعہ وغیرہ راسخی حاصل جواب دا دے چہ دا فیصلے دے اللہ تعالیٰ دی (پاتے پہ پل مخ)

مِنْ نِّسَائِكُمْ إِنْ ارْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلَاثَةٌ

۱ زنانہ استاسو تہ کہ چرے شک کوئے (پہ عدت ڈھقوی کیں) تو عدت ڈھقوی دے

أَشْهُرٌ وَإِلَىٰ لَمْ يَحْضُنَّ وَأُولَاتُ الْأَحْمَالِ

میا شتے دے او ہفتہ زناتہ چہ تہ وی حائضہ شوے ہمراہ حمل والا زناتہ

أَجَلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ وَمَنْ يَتَّقِ

عدت ڈھقوی زیگول ڈ حمل ڈدوی دی او چاہہ ذیرہ کولہ

اللَّهُ يَجْعَلْ لَّهِ مِنْ أَمْرِهِ يُسْرًا ۝ ذَٰلِكَ

۱ اللہ تعالیٰ تہ جوہہ وی دہ لہہ ڈ کار ڈ دہ تہ اسانتیا ۱۱

چہ یہ مخلوق کیں چلوی او ہرہ فیصلہ خپلے انتہا تہ نسوی ۔

قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا مَرَادٌ دے تہ تقدیر دے او علت دے ڈ بالغ امرہ
ڈ پارہ یعنی دے وچہ تہ پورہ کوی چہ ڈھقہ تقدیر ٹے کرے دے یا مراد
دے مقدار او انتہاء وہ لکہ چہ ڈ طلاق او عدت ڈ پارہ ٹے تعداد او مدت
مقرر کرے دے دارنگ دہر مصیبت او مرض ڈ پارہ مقدار او مدت اللہ تعالیٰ
مقرر کرے دے ۔

۱ کہ پہ دے ایت کیں ددرے قسمونو زنانو عدت ذکر کوی او پہ اخر د ایت کیں
ڈ تقویٰ یوہ قائدہ ذکر کوی۔ یو قسم زناتہ ایسہ دہ چہ ڈ حیض ڈ راتلو تہ
نا امیدہ شی تو حاملہ کیدے ہم نشی او دے پہ مدت کیں اختلاف دے
شبیثہ، اویا، پنٹھ پنٹھوس کلوتہ۔ صحیح دادہ چہ دا پہ عادت ڈ وطنو نو او
ڈ زنانو باندے بنا دے۔ دویم قسم صغیرہ نایالغہ چہ ڈھقہ حیض تراوسہ
پورے تہ وی شوروشوے لیکن ڈھقہ نکاح کرے شوے وی او خاوند
ورسره دخول کرے وی اویا طلاقہ کرے شی دے دے دوارہ قسمونو عدت
درے میا شتے دے ٹککہ چہ اصل پہ عدت کیں حیض دے او عادتہ حیض
پہ میا شت کیں یوکل راسخی او ددوی حیض نیشیتہ نو دے حیضونو پہ
خائے کیں درے میا شتے مقرر کرے شوے۔ دریم قسم حاملہ زناتہ دی
براہرہ مخبرہ دہ چہ طلاقہ کرے شوے وی یا خاوند تربتہ وفات شوکوی

أَمْرُ اللَّهِ أَنْزَلَهُ إِلَيْكُمْ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَكْفُرْ

حکم ذہ اللہ تعالیٰ دے نازل کہے دے تاسو ته او چاچه ویرہ اذکرہ ذہ اللہ تعالیٰ ته لرے کوی به

عَنْهُ سَيَّئَاتِهِ وَيُعْظِمُ لَهُ أَجْرًا ۝ أَسْكِنُوهُنَّ

دَدہ ته بدے دَدہ او لویہ دی به دوی لرہ ثواب - او سوئے دوی لرہ

د دے عدات وضع د حمل ده که لگ وخت روستو وی او که دیر وخت پس وی۔
دلته هم په وجه د حمل سره حیض بتدا شویدے نو په عدات کیں حمل د حیض
په خائے باندے قائم کرے شو۔ إِنْ ارْتَبْتُمْ که تاسو څوک شک کوئے په حکم د
عدات د دوی کیں "دا شرطی ځکه ذکر کرو چه مخاطبینو ته د عدات د حیض والو
حکم د جاهلیت د وخت ته معلوم وؤ لیکن د غیر جائز په باره کیں علم نه وؤ۔
یا معنی داده چه د ایسه او صغیره وینه راځی خوستا سوشک وی چه دا دځه وینه
ده لیکن هغه وینه د حیض ته ده نو عدات به په میاشتو سره وی نو که شک هم
نه وی ځکه چه وینه نه وی نو بیا خو په طریقہ اولے سره دا حکم دے۔ بله معنی
داده چه ایسه او صغیره مستحاضه وی او ستا سوشک وی په باره د عدات کیں
نو حکم دغه دے۔ دامعانی په هغه وخت کیں دی چه ارْتَبْتُمْ په معنی د شک سره
شی او بل احتمال دادے چه دا په معنی د یقین سره هم راځی دا د اضدادو نه
دے۔ وَالَّذِي كُنَّ يَحْنَنُ دا دلیل دے چه د نابالغ نکاح چه ولی او کړی د چا سره
نو دا شرعاً جائز دے لکه نکاح د عائشه رضی الله عنها نو څوک د دے ته انکار
کوی او په باره د حدیث عائشه رضی الله عنها کیں په امام بخاری یا په امام زهري
باندے طعنونه کوی نو دا خلق بخيله مطعون دی۔

وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَكْفُرْ اللَّهُ لَهُ دَلَّتْهُمُ تَقْوَىٰ عَامَةً دَاخِلُ دے په دے کیں طلاق
ورکول په سنت طریق سره دارنگ دا تقوی د زناو ته اشاره ده چه په عدات
تیرولو کیں د حکم شرعی لحاظ کوی نو الله تعالیٰ په دے زنا ته لره اسانتیا ورکوی۔
او یسراً عام دے د مخرجانه د دنیا او د اخرت اسانتیا ته شامل دے۔ نو دا
لویه قایده ده په نسبت د مخکین دواړه قایده و۔

سه دا تاکید دے د پاره د امثال د تیر شوے احکامو او د تقوی دوه قایده
نورے ذکر کوی۔ ذلک اشاره ده یولو احکامو ذکر کرے شوو ته رپاک په بل مخ،

مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ وَجْدِكُمْ وَلَا

یہ مقام نماز کیں چہ تاسو پکین اوسیرے ۵ طاقت ستاسو تہ اومہ

تُضَارُّوهُنَّ لِتُضَيِّقُوا عَلَيْهِنَّ وَإِنْ كُنَّ

ضار۔ و رکوتے دوی تہ د بارہ دے چہ تنگیا ناولہ یہ دوی بانڈے او کہ چرے وی

أُولَاتٍ حَمْلٍ فَأَنْفِقُوا عَلَيْهِنَّ حَتَّىٰ

دا لسانہ حمل والا نو خرچ کوئے یہ دوی بانڈے تو دے پورے چہ

يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ فَإِنْ أَرْضَعْنَ لَكُمْ

او زیکوی حمل خیل نو کہ چرے پئی و رکوی دوی ستاسو رجوع لہ

فَإِلَّا تَوْهَنَ أَجُورَهُنَّ وَأَنْتُمْ أَبْيَنُكُمْ

نو و رکوتے دوی تہ مزدوری د دوی او جرکہ کوئے یہ میخ خیل رہ بارہ د پیکین کیں

یعنی طلاق، عدت، رجوع، شہادات۔ اَمْرُ اللَّهِ مراد دے تہ حکم او قانون دے
اللہ تعالیٰ دے برابرہ خیرہ دہ کہ یہ صیغہ د امر سرہ وی او کہ د لہی سرہ
وی۔ وَ يُعْظِمُ لَهُ أَجْرًا یہ صیغہ د مضارع سرہ ہے ذکر کرو اشارہ دہ چہ خومرہ
تقویٰ زیاتیری نو دومرہ بہ اجر او ثواب عظیم و رکیدے شی۔

فائدہ ۱۔ ہر کہ چہ د تقویٰ درے درجے دی لکہ چہ یہ سورۃ مائدہ ۹۲ کیں
تیرے شویدی دے دے وجہ تہ یہ دے سورت کیں ہم درے کرتہ تقویٰ ذکر
شوہ اولہ درجہ کیں پورہ عقیدہ د توحید سائل او د ہر قسم شرک تہ خان
یچ کول ہر کہ چہ صرف توحید ذکر و نو د ہخے فائدہ ہے صرف مخرج ذکر کرہ
او ہر کہ چہ و سرہ توکل ذکر کرو چہ اشارہ دہ د ہر قسم شرک تہ خان یچ کولو
تہ نو و سرہ برکت او وسعت د رزق د دنیا او د جنت ذکر کرے شو۔ دومہ درجہ د
تقویٰ دہ د احکام و د اللہ تعالیٰ پورہ پابندی کول پہ امثال د او امر و سرہ او اجتناب
دنواقی سرہ نو و سرہ ہے یسر ذکر کرو چہ پدے سرہ مشکلات اساتیری۔
دریمہ درجہ استقامت او د شبہاتو تہ خان سائل دی نو د ہخے دودہ فائدے ذکر
کرے د سیئاتو معافی او د اجر و ثواب و پروا لے (واللہ اعلم)۔

بِعَرُوفٍ وَإِنْ تَعَاَسَرْتُم فُسْرَتُمْ فَسْرَضِعْ لَهَا

پہ چہ طریقہ سرہ او کہ چرے تاسو سہقی کوئے دیوہل سرہ ریوہل و تازین و رکو لوکین (نوش بہ و رکوہ دقت)

أُخْرَى ۛ لِيَنْفِقَ ذُو سَعَةٍ مِّن سَعَتِهِ

بلہ و تانہ - خرچ و کوی خاوند و قراخہ د قراخہ عیلتہ تہ د مال پہ لحاظ سرہ

۱۔ پہ دے ایت کتب شہرہ جملے او شہرہ احکام ذکر کرے دی۔ اول حکم اُسَکُوْهُنَّ وجوب د سکتی د مطلقہ کہ پہ طلاق رجعی سرہ وی او کہ بائن سرہ وی یہ سل کین سکتی د مطلقہ رجعی د پارہ خاص و د او دلہ عام دے۔ مِّنْ حَيْثُ مِّنْ دَتَبِعِی دے یعنی مکان د او سیدلو یا مین زائیدہ دے یا مین د ابتداء د پارہ دے یعنی دھقہ طریقہ تہ چہ تاسو خہ رنگ او سیدہ۔

مِّنْ وَجْدِکُمْ مراد تربتہ قدرت مالیہ د خاوند دے کہ پہ طریقہ د ملکیت سرہ وی او کہ اجرة سرہ وی لوئے کور وی یا وروکے خو موافق د طاقت د خاوند سرہ دویم حکم وَلَا تُضَارُّوْهُنَّ اہ اضرار عام دے پہ مسکن کین یا بے ضرورتہ رجوع کول طلاقے شوئے تہ یا نفقہ نہ و رکول پہ نیز د امام ابوحنیفہ رحمہ اللہ او مقصدیئے داوی چہ دا سکتی پریردی یا خپل حق اونہ غواہی۔

دریم حکم وَإِنْ کُنَّ اُولَاتٍ حَمِلٌ اہ حاملے تہ پہ عدات کتب نفقہ و رکول۔ او پہ غیر د حاملے تہ د نورو مطلقو پہ بارہ کین اختلاف دے چہ دھقوی نفقہ واجب دہ او کہ تہ دہ واجب۔

خلویم حکم فَاِنْ اَرْضَعْنَ فَأَيُّ د دے و جے تہ راورہ چہ اول خو دا چہ د دے بچے پیو والہ نہ وی او کہ وی نو دار زانہ خو خپل بچی تہ پئے و رکوی او اجرت تہ غواہی او کہ غواہی نو خاوند باندے اجرت د رضاعت واجب دے۔

پنجم حکم وَالْاُمُّرُوْا بَيْنَكُمْ بِعَرُوفٍ مخاطب پہ دے سرہ مور او پلار د بچی دی دوی یہ دھقہ د رضاعت پہ بارہ کین مشورہ او اتفاق کوی د پارہ د دے چہ د دوی پہ اختلاف سرہ تربیت د بچی بریاد نشی۔

شپرم حکم وَإِنْ تَعَاَسَرْتُم اہ ماہم خطاب دے مور او پلار د بچی تہ چہ د اجرت د رضاعت پہ بارہ کین اختلاف راشی او یویل سرہ تنگسیا کوی یعنی مسامحہ او اتفاق تہ کوی نو پلار د بچی لرہ لازم دی چہ بلہ مرضعہ پہ اجرت سرہ اونسی۔

وَمَنْ قَدَّرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ فَلْيَنْفِقْ مِنْهُ

ا دھنہ غلوک چہ تنگہ دہ پہ ہفتہ باندے روزی دھنہ نو خرچ د اوکری دھنہ مان چہ و ذکرے د دہ نہ

اللَّهُ لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَا آتَاهَا

اللہ تعالیٰ تکلیف نہ و ذکرے اللہ تعالیٰ هیچ نفس نہ مگر بیا پر دھنہ طاقت چہ و ذکرے دہ نہ

سَيَجْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا

زر دہ چہ پیدا بہ کری اللہ تعالیٰ دوستو د تنگیا نہ اسانتیا ۔

وَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ عَتَتْ عَنْ أَمْرِ رَبِّهَا

ا د ویر کلو والو چہ نافرمان اوکری د حکم د رب خیل نہ

ک پہ دے ایت کیں غلو ر جملے وی د مسئلے د اتفاق سرہ متعلق دی ۔
لِيَنْفِقَ ذُو سَعَةٍ مِّنْ سَعَتِهِ د امر د اتفاق عام دے اتفاق د خاوند پہ تنگہ باتن
او اتفاق د پلار پہ اولاد باندے او اتفاق پہ مرضعہ باندے او د دے نہ علوہ
اتفاق فی سبیل اللہ او نور نفقاتو واجبہ تہ ہم شامل دے دارنگ خرچ کول
د انسان پہ خیل خان باندے ہم پہ دے کیں داخل دے پہ دے یولو کیں چہ
حال د اتفاق کوونکی تہ اعتبار دے نو معلومہ شوہ چہ پہ باب د نکاح کیں ہم د
بیمے حالت د مالدارے غریبے تہ اعتبار نیستہ بلکہ د خاوند حالت تہ یہ نظر
کیدیشی حکمت پہ دے کیں پہ دریمہ جملہ کیں ذکر دے چہ لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ اہ
یعنی خوک چہ پہ یو عمل باندے مکلف وی نو دھنہ طاقت تہ اعتبار دے ۔
إِلَّا مَا آتَاهَا هَرَكْلَهْ چہ پہ دے ایت کیں صرف د اتفاق د مال مسئلہ دہ د دے
وچہ تہ اتفاقے ذکر کرو او ہرکلہ چہ عام عبادات او تکالیف مراد وی توہلتہ
الوسعہا (عام لفظ) ذکر کیری ۔

سَيَجْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا د تسلی دہ چہ ہرکلہ انسان پہ ہر حالت کیں د
اللہ تعالیٰ د حکم تابعداری کوی پہ مالدارے کیں او غریبے کیں نو اللہ تعالیٰ پہ
پہ ہفتہ باندے اسانتیا پہ دنیا او آخرت کیں راوی لکہ پہ سورۃ اشترح ہ
سکین ۔

ع
۱۲

وَرُسُلِهِمْ فَحَاسِبُنْهَا حِسَابًا شَدِيدًا ۱۰

او د رسولانو د هغه نه نو حساب او کړو مونږو د هغوی سره حساب سخت

وَعَذَابُنْهَا عَذَابًا يُكْرَهُ ۱۱ قَدْ أَقْبَتْ وَبَالَ

او عذاب ورکړو مونږو هغوی ته عذاب دیر بیا - نو او ځکه - هغوی سزا

أَمْرِهَا وَكَانَ عَاقِبَتُ أَمْرِهَا خُسْرًا ۱۲

د کار خپل او شو عاقبت د کار د هغوی تاوان -

س ۹ - روستو د بیان د احکامو او حدود شرعیه نه تخويف دنیوی او اخروی ذکر کوی د پاره د تحذیر د مخالفت کولو د دے حکمونو نه او تخويف په پنځه طریقو سره ذکر شویدے - مِنْ قَرْيَةٍ مراد تربته اهل قریه دی په تقدیر د اضافت سره قریه د قری نه دے جمع ته ویلے شی نو قریه هغوی راو کله چه دیر خلق پکښ جمع وی -

عَنْتَ عَنْ أَمْرِ رَبِّهَا لَفْظ د امر کښ اشاره ده ته او مراد د دے نه وحی د الله تعالی ده د رُسُلِهِمْ یعنی د توحید او رسالت د وارو نه ئے نافرمانی او بغاوت کړے وو - فَحَاسِبُنْهَا هه د سخت حساب نه مراد دادے چه هیڅ جرم ئے ورته معاف کړے نه دے د ټولو گناهونو په سزا سره ئے را و نیول -

وَعَذَابُنْهَا عَذَابًا يُكْرَهُ دا په دنیا کښ وو اشاره ده هغه عذابونو ته چه په قوم نوح او عاد او ثمود و اصحاب مداین او مؤتفکات وغیره باندے رالیرلے شو وو قَدْ أَقْبَتْ وَبَالَ أَمْرِهَا مراد د امر نه نافرمانی کول په کفر او شرک او انکمار رسالت سره دی -

وَبَالَ سخت عاقبت ته ویلے شی او حرق قا اشاره ده چه روستو د عذاب نه دوی ته احساس او شو چه داز مونږ د اعمالو عاقبت دے محکمه چه لفظ د اوقت هم په احساس باندے دلالت کوی ذوق د احساسات ظاهریو ته دے -

وَكَانَ عَاقِبَتُ أَمْرِهَا خُسْرًا لفظ د امر ئے مکرر ذکر کړو د پاره د مزید قباحت د هغه - ظاهر د الفاظو نه داده چه داخلور واره جملے د عذاب د نیوی سره متعلق دی -

أَعْلَى اللَّهِ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا اِقْرَأُوا اللَّهَ

تیار کرے دے اللہ تعالیٰ دوی لورہ عذاب سخت رہے آخرت کیں تو ویرہ کوئے دے اللہ تعالیٰ نہ

يَأُولَى الْأَلْبَابِ الَّذِينَ آمَنُوا قَدْ أَنزَلَ

اے صفا عقل والو - ہخہ کسان چہ ایمان ہے راویہ دے یقیناً نازل کرے دے

اللَّهُ إِلَيْكُمْ ذِكْرًا ۝ رَسُولًا يَتْلُوا عَلَيْكُمْ

اللہ تعالیٰ تاسو تہ یادداشت رسول چہ لوی یہ تاسو باندے

آيَاتِ اللَّهِ مُبَيِّنَاتٍ لِّيُخْرِجَ الَّذِينَ آمَنُوا

آیات تہ دے اللہ تعالیٰ بیکانہ کوئی دھکو تو دے دیا چہ او پاسی ہخہ کسان چہ ایمان ہے راویہ دے

وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ

اد عملو تہ کریدی یہ براہر دست سرہ دے تیارو تہ دستا تہ

منہ پہ دے کیں تخویف آخروی ذکر کوئی یہ اولہ جملہ کیں او ایمان بالآخرۃ او صداقت
ذکران ہم پہ دے آیت کیں ذکر کوئی . قَالُوا اللَّهُ رُوسَتْو د ذکر عذاب دستیر
شوے خلقو تہ تنبیہ دہ او امر پہ تقویٰ دے دے امت تہ حکمہ چہ تقویٰ دعوی
دے سورۃ دہ او مراد دے امر د تقویٰ تہ ادا مہ رہیش والے او استقامت
دے پہ تقویٰ باندے پہ درے واہرہ مرتبہ د تقویٰ کیں کوم چہ مخکین ذکر
شویدی پہ دلیل دے چہ دا خطاب دے ایمان والو تہ -

یَا أُولَى الْأَلْبَابِ ہخہ خلق دی چہ دھغوی عقلو تہ د مقابلہ د وہم تہ او د
شکو نو شبہا تو تہ محفوظ دی دھغوی صفات پہ سورۃ العمران سقا سورۃ زمر
سط کیں ذکر دی -

الَّذِينَ آمَنُوا داصقت دے یا عطف بیان دے یا بدل دے د اولی الالباب تہ
اوپہ دے کیں اشارہ دہ چہ ایمان او تقویٰ والہ صحیح عقل والہ خلق دی -
قَدْ أَنزَلَ اللَّهُ إِلَيْكُمْ ذِكْرًا مراد دے تہ قرآن دے او پہ دے کیں تاکید
چہ اے مؤمنانو غفلت او نکرے حکمہ چہ تاسو سرہ د تن کیر کتاب موجود دے

یَا أُولَى الْأَلْبَابِ

وَمَنْ يُوْمِنْ بِاللّٰهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُدْخِلْهُ

او چاہے ایمان لادرو یہ اللہ تعالیٰ او عمل کے کوڈ برابر سنت سے داخل بہ کرامت

جَنَّتْ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا اَنْهَارٌ خَالِدِيْنَ

جنتوں تہ چہ پوری لائے دھتہ ولے ہمیشہ بہ وی

فِيْهَا اَبَدًا قَدْ اَحْسَنَ اللّٰهُ لَهُ رِزْقًا ۝۱۱

یہ ہفت کیں ہمیشہ یقیناً خائستہ کریدہ اللہ تعالیٰ دہ لہ روزی (پہ جنت کیں)۔

لَا رِسُوْلَۃَ پہ دے کیں صداقت د رسول ذکر کوئی۔ پہ نصب (رؤس) د رسول کیں
دیر اقوال دی یو داچہ د اہل دے (او کو فیان ورتہ ترجمہ وائی) د ذکرانہ تو
رسول تہ یے ذکر مبالغہ اویل یعنی صاحب د ذکر دے۔ دویم قول دادے چہ
پہ دے کیں اُرسل پت مراد دے۔ دریم داچہ ذکر مصدر دے او رسول د
ہف مفعول دے یعنی نازل کریدے اللہ تعالیٰ ذکر د رسول پہ قرآن کیں۔

خلووم داچہ فعل امر (اُتبعوا) پت دے۔ یَتَّبِعُوا عَلَیْكُمْ اہ صداقت د قرآن تہ
اشارہ دہ او د دلیل دے چہ مراد د رسول تہ محمد صلی اللہ علیہ وسلم دے
مُتَّبِعَات، بینات اکثر پہ عقید و کیں استعمال پوری او مبینات پہ احکام و افعال
کیں لکہ سورۃ نور ۳۳ کیں ہلتہ ہم احکام و و او پہ دے سورت کیں ہم
احکام دی۔ لِيُخْرِجَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا اھ ضمیر د یخرج رسول تہ راجع دے یا آیات
اللہ تہ راجع دے پہ تاویل د قرآن یا ذکر سورۃ یا اللہ تعالیٰ تہ راجع دے۔
تائید د اول احتمال پہ سورۃ ابراہیم ۱۲ کیں دے او تائید د دویم پہ سورۃ
مائیدہ ۱۲ کیں دے او تائید د دریم پہ سورۃ احزاب ۳۳ او سورۃ بقرہ ۲۵۵
کیں دے۔

سوال :- ایمان او عمل صالح والا خود ظلماً ثو نہ وتے دی نویاد دھغوی د اخراج
خہ معنی دہ ؟

جواب اول :- مراد دھغہ کسان دی چہ دھغوی ایمان پہ تقدیر د اللہ کیں مقرر دے
جواب دوم :- مؤمنان کتابیان مراد دی۔

جواب دریم :- مؤمنان مراد دی او د اخراج تہ مراد بچ کول دی د ظلماً تو د
گمراہ تہ۔ (پاتے پہ بل مخ)

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَمِنَ الْأَرْضِ

الله تعالیٰ هفتہ ذات دے چہ پیدا کریدی اوڈ اسمائو تہ او د زمکو تہ

مِثْلَهُنَّ يَتَنَزَّلُ الْأَمْرُ بَيْنَهُنَّ لِتَعْلَمُوا

بشان د اسمائو نو را کو خپری حکم د الله تعالیٰ پہ میخ د دوی کیں د دے دیا چہ یقین او کرے تاسو

أَنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَأَنَّ اللَّهَ

چہ یقیناً الله تعالیٰ پہ هر خیز یا تداے قدرت والادے او یقیناً الله تعالیٰ

قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا ۝

را گیر کپے دے هر خیز په علم خپل کیں .

جواب خلورم :- دا چہ ظلمات نه مراد بعض شکونه او شبهاات او سونے شیطان او نفسانی دی نو الله تعالیٰ مؤمنانو لره د قران او رسول په ذریعه د دے نه او یاسی .
وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَإِنَّهُ لَفِي رَحْمَةٍ مِّنْ رَّبِّهِ وَكَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكَ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَكُونَ
مراد احسان نه وسعت او درزق نه مراد رزق د جنت دے یا دا بشارت د نبوی دے روستو د بشارت اخرویہ نه او په دنیا کیں احسان د رزق په ست کیں ذکر شو .

نکله په دے ایت کیں پنځه جملے دی او ټولے دلالت کوی په توحید یا ندای په رد د شرک فی التصرف او فی العلم سره . او دا متعلق دے د تخويف سره
چہ الله تعالیٰ قادر او عالم دے نو د هغه د عذاب نه په هیڅ طریقه یچ کیدا نه شے بغیر د ایمان نه . وَمِنَ الْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ مِثْلَهُنَّ مِثْلَهُنَّ په بعض صفاتو کیں وی نو دلته مماثلت په عداد کیں دے چہ اوډه دی او دارنگ احادیث صحیحہ کیں تصریح را غلے ده چہ زمکه دی لکه حدیث د بخاری چہ چایه ظلم سره د بل چا د زمکه نه دیو لیشت په مقدار سره واغستله نو د قیامت په ورځ په دده غاړه ته د اوډو زمکو نه اچولے شی . او دا حدیث اشارت کوی چہ دا زمکه دیو بل د پاسه طبقه طبقه دی نو چا چہ وئیلے وو چہ اوډو اقلیمو ته مراد دی هغه قول په دلیل دے . لیکن هغه حدیث چہ امام بیهقی په کتاب الاسماء والصفات کیں ذکر کړیدای چہ په هره زمکه کیں

ادم دے ستاسو د ادم پشان او نوح علیہ السلام (الے اخره) دا حدیث صحیح
 نہ دے بیہقی ویلے دی چہ دا حدیث شاذ دے او دے متایح ہم نیشته۔
 ابن کثیر او امام ذہبی ہم داسے ویلے دی او ابو حیان پہ بحر المحيط کنس ویلے دی
 چہ دا بیشکہ موضوعی روایت دے او دے واقدا کذاب نہ نقل دے او دے
 پہ مقابلہ کنس د حاکم صاحب مستدرک تصحیح تہ اعتبار نیشته او پہ نیراس
 کنس ویلے دی چہ د امام نووی نہ نقل دہ چہ دا حدیث ثابت تہ دے۔

يَنْزِلُ الْأَمْرُ بَيْنَهُنَّ امر تہ مراد وحی دہ یا ہنہ امور چہ اللہ تعالیٰ مقدر کرے دی
 بَيْنَهُنَّ پنا اول احتمال ضمیر راجح دے تولو اسمائو تہ او د اسمائو او زمکے مینہ
 تہ چہ پہ دے کنس وحی د اللہ تعالیٰ نازلیدالہ او پہ دویم احتمال ضمیر تولو اسمائو نو
 او زمکو تہ راجح دے پہ تولو کنس د اللہ تعالیٰ مقدرات او تدبیرات چلیری۔
 لَتَعْلَمُنَّ مَا مَتَعَلَق دے د خلق سرہ یا متعلق دے دیت نزل سرہ بنا پہ اول باند
 مطلب دادے چہ خلق د دے عالم برہ او خکتہ دلیل دے د دودہ صفتو نو د
 اللہ تعالیٰ باندے چہ قدرت یے دے ہر خیز باندے او علم لری د ہر خیز۔
 او پنا پہ دویم احتمال باندے مقصد دادے چہ دوحی منزل خلاصہ علم د دودہ
 مسئلو دے اولہ مسئلہ عموم د قدرت د اللہ تعالیٰ دے او دومہ علم د اللہ تعالیٰ
 پہ ہر خیز باندے لَتَعْلَمُنَّ مَا مَتَعَلَق پہ دے لفظ کنس اشارہ دہ چہ علم د دے دودہ
 صفتو نو فرض دے پہ ہر مکلف باندے۔

سوال :- اسماء و صفات د اللہ خود پیر دی نو د دے دودہ تخصیص یے ولے کریندے
 جواب :- دا دودہ صفتو تہ خلاصہ دہ د تولو صفتو نو الہیو او دے وچ تہ عقلی
 دلیلو تہ د توحید پہ قرآن کریم کنس پہ دے دودہ صفتو نو باندے مشتمل دی
 لکہ پہ سورۃ بقرہ ۲۸ س ۲۹ او سورۃ انعام ۳ س ۳۱ او سورۃ نحل ۳ س ۱۹ او
 نور دیرو سورۃ نو کنس ہم شتہ۔

الحمد لله تقسیر د سورۃ الطلاق ختم شو۔

سُورَةُ
التَّحْرِيمِ
۴۶ مَدَنِيَّةٌ ۱۰۰

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱۲ آیات

۶

وَلَوْ عَاثَمًا

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تَحْرِمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ ۚ

اے نبی وے بند وے پہ خان باندے ہفہ عینچہ حلال کریدے اللہ تعالیٰ تالوہ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة التحريم او نور نومونه ہے سورة النبی او سورة لم تحرم او سورة التعمد دی
 ربط دے سورت کے مخکین سورت سرہ پہ دیرو وجوہو سرہ دے اول وجہ دا
 دہ چہ مخکین امور متعلقہ د طلاق ذکر کرل اوس پہ دے سورت کیں ہفہ اخلاق
 ذکر کوی چہ منع کوؤنکی د طلاق دی۔ دویمہ وجہ دادہ ہر کلاہ چہ ذکر کرل
 پہ ہکین سورت کیں احکام د جدائی د شیخے او خاوند نو پہ دے سورت کیں ذکر
 کوی احکام چہ پہ ہفہ سرہ جو پخ راسق د شیخے خاوند۔ دریمہ وجہ دادہ چہ ہر
 کلاہ مخکین سورت کیں عظمت شان د رسول صلی اللہ علیہ وسلم ذکر شو نو
 پہ دے سورت کیں عتاب دے ہفہ چاہہ چہ د ہفہ د حقائق کار کوی۔
 دعوی د سورت۔ ذکر د حقوق د زوجیت۔ او عدم افادہ د زواج د پارہ د
 نجات د عذاب نہ۔ او تہہ اسماء حسنی ذکر کوی د پارہ د توحید۔
 خلاصہ د سورت دادہ۔ دودہ خطایات د نبی صلی اللہ علیہ وسلم او دودہ د
 مؤمنانو پہ اول خطاب د نبی صلی اللہ علیہ وسلم کیں مقصد حرج لرے کول
 دی د ہفہ تہ پہ پارہ د رضا کولو د بیبیا نو کیں پہ ہفہ عینچہ کیں چہ د ہفوی
 حق نہ دے۔ بیا ترغیب دے بیبیا نو تہ پہ ساتلو د بازو نو د نبی صلی اللہ علیہ
 وسلم کیں او د ہفہ د خلایق د تظاہر نہ منع کول دی او دارنگ ترغیب دے
 دوی تہ پہ پنکھ اخلاق حسنہ سرہ دا ترغیب پورے دی۔ بیا ذکر د حق د خاوند
 دے پہ پنکھ باندے۔ بیا اول خطاب دے مؤمنانو تہ چہ پہ ہفہ کیں ذکر کوی
 حق د شیخے پہ خاوند باندے پہ ہفہ امور وچہ د عذاب نہ۔ بچ کول کوی او بیا
 دویم خطاب د مؤمنانو دے او پہ ہفہ کیں ترغیب دے تو بے تہ د پارہ د

تَبْتَغِي مَرْضَاتِ زَوْجِكَ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ①

لہوے پہ دے سرہ خوشحالی دے بیسیا نو ستا او اللہ تعالیٰ بخشنہ کوڈنکے رحم کوڈنکے دے۔

بچ کیدلوڈ اور نہ او بشارت اخرویه دے۔ او بیادویم خطاب دنی صلی اللہ علیہ وسلم دے پہ جہاد سرہ دپارہ دے چہ تعاملہ دے بیسیا نو سرہ مشغول نشی دے اہم مقصد نہ بیا دے دوا و ہونو جوایو نہ دی اول وہم دادے چہ ہرکلاہ دے نیٹے عقیدہ دے خاوند دے عقیدے نہ مخالفہ وی پہ سبب دے شرک کولودے نیٹے نو ای صریح نیٹے کیدال دے مؤحد سہری دے لہ قایدہ ورکوی؟ حاصل جواب دادے چہ نہ ورکوی او مثال ہے ذکر کرو دے نیٹے دے نوح علیہ السلام او دے نیٹے دے لوط علیہ السلام۔ دویم وہم دادے چہ ہرکلاہ نیٹے مؤحدہ وی او خاوند مشرک کافر وی نو دانتکاح دے نیٹے تہ ضرر او نقصان ورکوی؟ حاصل جواب دادے چہ نیٹے ضرر نہ ورکوی ماسیوا دے ابتلاوتہ او مثال ہے ذکر کرے دے پہ امرءہ فرعون سرہ او پہ دے مثال کیں سرہ دے ذکر دے حال دے مریم تہ تشجیح ہم دہ مؤمنانو تہ پہ استقامت دے دین دے اللہ تعالیٰ سرہ۔

تفسیر مفسر قرطبی او اکثر مفسرینو دے سبب نزول کیں دے اراقوال لیکلے دی لیکن ہخہ روایت چہ پہ سند صحیح سرہ امام بخاری نقل کریدے ہخہ دادے چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم دے بی بی زینب رضی اللہ عنہا کور کیں دے کبین شریعت او ٹھیلو نو بی بی عائشہ رضی اللہ عنہا او بی بی حفصہ رضی اللہ عنہا دے بنتوب دے غیرت دے وجہ نہ اتفاق او کروجہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم چہ ہریو کرہ راشی نو ورتہ پہ اوایو چہ ستانہ دے مغافیر بوئی زی ایاتامغافیر خوہلے دی رمغافیر جمع دے مغفور دہ او دے تہ عرفطہم ویلے شی دا دے یو قسم بوئی کل دے چہ دے عربو رنخل) چو بہ ہخہ خوہلو او دے ہخہ نہ یہ شہد پیدا کیدال نو پہ ہخہ شہد کیں یہ ہخہ بوئی بوؤوؤو دے دوی قول چہ ستانہ دے مغافیر بوئی شی دا خیرہ رشتیا وہ او دویہ خیرہ خو پہ طوس دے تپوس سرہ دہ چہ ایاتامغافیر خوہلے دی دے تپوس پہ جملہ کیں صدق او کذب تہ راشی (او نبی صلی اللہ علیہ وسلم پہ دے بد بوئی خیرہ استعمال تہ خان۔ بچ ساتلو) نو ہخہ او فرمائیل چہ ما مغافیر نہ دی خوہلی لیکن دے شہد شریعت م ٹھیلے دے ایئندہ یہ نہ ٹھینم او پہ (پاتے پہ بل مخ)

قَدْ فَرَضَ اللَّهُ لَكُمْ تَحِلَّةَ أَيْمَانِكُمْ وَاللَّهُ

یقیناً مقرر کر دی اللہ تعالیٰ تاسولرہ پراستل دے کمونو ستاسو او اللہ تعالیٰ

ما و حرام وی، او بل صحیح سند وال روایت ہم شتہ لیکن صحیحینونہ دے
راوپے دے ہفتہ اختصار دادے چہ رسول صلی اللہ علیہ وسلم حقہ رضی اللہ
عنہا تہ ویلے و و چہ ماریہ رضی اللہ عنہا مورڈ ابراہیم دے پہ ما باندے
حرامہ وی اوپہ دواہ روایتونہ کیں داہم شتہ چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم حقہ
رضی اللہ عنہا تہ او فرمائیل چہ دارازیہ تہ یشکارہ کوئے او تو لو خبرو کیں
مقصدا دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم دا و و چہ نورے بیبیائے رضا وی او زینب
او ماریہ ہم حقہ نشی نو اللہ تعالیٰ دے سورۃ ابتدائی آیاتونہ نازل کرل چہ
يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ قُلْ طِبْتُ وَيْلَ دِي چہ دا عتاب دے (یعنی
دودہ دوستانو پہ منع کیں دے زور نے خبرے) دا گناہ صغیرہ یا کبیرہ تہ دے
او قاسمی ویلے دی چہ دا خطاب پہ طریقہ دے شفقت سرہ دے چہ ولے خان
پہ تکلیف کیں دے بیبیانو دے وچ تہ اچوئے او شربیتی ویلے دی چہ دا پہ طریقہ
دے عتاب سرہ تہ دے بلکہ تنبیہ دہ چہ دا کارستا دے شان سرہ مناسب
تہ دے۔

سوال ۱۔ کوم خیز چہ اللہ تعالیٰ حرام کرے وی نو نبی صلی اللہ علیہ وسلم
خو حقہ نشی حرام کوئے لکہ حدیث دے بخاری رپہ بارہ دے نکاح دے علی رضی اللہ
عنہ دے لور دے ابو جہل سرہ) کیں وارد دی چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم
فرمائیلے دی چہ زہ خو حلال دے اللہ تعالیٰ نشم حراموئے نو دے ایت
خہ مطلب دے ؟

جواب ۱۔ دلہہ تحریم پہ معنی لغوی سرہ دے چہ منع دہ او قایدہ اخستل
دے یو خیز تہ تہ دہ مراد بیہ سو عقیدہ دے تحریم دے ما احل اللہ حکمہ چہ دا سے عقیدہ
لرل خو کفر دے او نبی دے ہر معصیت تہ پاک وی دا سے خطیب شربیتی
دے کرے دی۔

تکلفی مَرْضَاتِ اَرْوَاجِکِ او دا خواہ امر مباح دے لیکن دے دے وچ تہ پہ
خان باندے مشقت خلاق عادت مہ اچوہ۔

مَوْلَاكُمْ وَهُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ۝ وَإِذْ أَسْرَى

مولا ستا سودے او خاص ہخہ پہ ہرخہ پہ ہیری حکمتو وال دے ۔ اوکوم وخت چہ پہہ اوکپہ

النَّبِيِّ إِلَى بَعْضِ أَرْوَاحِهِ خَدِيشًا فَلَمَّا

نبی صلی اللہ علیہ وسلم بعض دے بیساتو خیلو تہ یوہ خبرہ نو ہرکلہ

نَبَاتٍ بِهِ وَأَظْهَرَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ عَرَفَ

چہ دے خیر کپہ ہخہ سورہ بلہ او خیر ورکرو اللہ تعالیٰ پہ ہخہ یاندے نبی صلی اللہ علیہ وسلم ربہ نو یخودل

بَعْضَهُ وَأَعْرَضَ عَنْ بَعْضٍ فَلَمَّا نَبَاَهَا

یوہ خبرہ او مخ ٹے وارو دے بلے خبرے تہ نو ہرکلہ چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم خبر کپہ ہخہ

بِهِ قَالَتْ مَنْ أَنْبَاكَ هَذَا قَالَ نَبَاَنِي

پہ ہخہ خبرے سورہ ہخہ اوئل چا تالہ داخیر درکپے دے ہنہ اوئل خبر را کپے دے ماتہ

سَلَّ قَدْ فَرَضَ اللَّهُ بِهِ دَعَى كَيْسَ تَرْغِيبَ دَعَى دَعَا قَسَمَ مَا تَوَلَّوْا تَه بِهِ كَفَّارَه
 ادا کولو سورہ ۔ قَرَضَ پہ معنی دے تقدیر سورہ دے او تقدیر دے کفارے پہ سورہ
 مائداہ سورہ کیں ذکر کپے شوے دے ۔ تَجَلَّهَ اَيَّمَا نَكَمُ ، تَحَلَّهَ دَحَلْ نہ ماخوذ
 دے پہ معنی دے پرانستلو دے غوطے دے یعنی پہ قسم سورہ چہ کومہ غوطہ راغلاہ
 نود ہخہ غوطے پرانستل پہ کفارے سورہ دی ۔ اَيَّمَا نَكَمُ جمع دے یمین دہ
 قسم تہ ویلے کیری دا اشارہ دہ چہ تحریم دے ما اخل اللہ پہ معنی دے قسم کیں دے
 کہ خوراک خبیناک وغیرہ وی یا شمعہ وی او دا قول امام بخاری دے ابن عباس
 رضی اللہ عنہما تہ روایت کپے دے او پہ دے کیں قرطبی اتلس اقوال
 ذکر کپے دی لیکن غورہ دادہ چہ چا دے خوراک ، خبیناک ، لباس او شے وغیرہ
 پہ بارہ کیں اوئل چہ دادہ پہ ما یاتدے حرام وی لیکن عقیدہ دے حرمت شرعیہ
 حقیقیہ ٹے تہ وی نودا قسم دے او پہ ہخہ کیں کفارہ دے قسم واجب دہ ۔
 وَاللَّهُ مَوْلَاكُمْ لَفْظُ اللَّهِ فِي دَوْبَارِهِ ذَكَرَ كَرُودَ بَارِهِ دَ زِيَا تَه تَسْلَى دَ زِيَا ۔
 مَوْلَاكُمْ مالک ، متولی ، اختیار مند کارونو او دوست ستا سودے ۔

الْعَلِيمُ الْخَبِيرُ ۝۳۱۱ تَتَوَبَّأُ إِلَى اللَّهِ فَقَدْ

اللہ تعالیٰ چہ پہ ہر جگہ پوچھہ و خبر داندے۔ کہ چرے توبہ او یا نہ اللہ تعالیٰ تہ نو یقیناً

صَغَتْ قُلُوبُكُمَا وَإِنْ تَظَاهَرَا عَلَيْهِ

جو ر دی ستاؤ نہوتہ (دیکھارہ دے توبہ) او کہ چرے تاسو دے جوہوتے۔ پہ مخالفت دے مٹا کہیں

۱۔ داہم متعلق دے دے مخکین واقعہ سرہ بعض اڑ و اجاہ مراد دے دے نہ حصہ
رضی اللہ عنہا دہ پہ غورہ قول باندے۔ خبرینا مراد دے دے نہ تحریم دے شہد
دے او منع قول دے ہجے دی دے بنکارہ کولو دے دے راز نہ او بل قول کہیں تحریم
دے ماریہ رضی اللہ عنہا مراد دے دے دلیل دے چہ خاوند لہ جائز دی چہ پہ
بعض رازو نہ سرہ بعضہ بیبیا نے خاص کری۔ فَلَمَّا تَبَيَّنَ یہ یعنی عائشہ رضی
اللہ عنہا نے پہ ہجے سرہ خبر کرہ گمان نے داؤ چہ پہ دے کہیں پہ تہ حرج نہوی
تہ کہ چہ عائشہ رضی اللہ عنہا دیرہ محبوبہ وہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
تہ او مفعول دے نکات نے ذکر تہ کہو اشارہ دہ چہ نفس داخبر و رکول نامناسبہ کار
وہ تخصیص دے یو شخص پکین مقصد نہ و۔ وَ أَظْهَرَهُ اللہ علیہ پہ دے کہیں
دلیل دے چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم خو پہ غیب باندے تہ پوہید لو بلکہ
پہ علم کہیں دے اللہ تعالیٰ اخبار تہ محتاج و۔ عَرَفَ بِحُكْمِهِ تعریف پہ معنی الزام
او ملا متیا و رکولو دے یعنی نبی صلی اللہ علیہ وسلم حصہ رضی اللہ عنہا
تہ او ٹیل چہ تاو لے زما راز خور کریدے او عائشہ رضی اللہ عنہا تہ و حال و ٹیل
دے لیکن پہ پو لو خبر و باندے زور تہ ورنکرہ دے بعضو خبر و ٹیل ورتہ شکوہ
او کرہ دے دے وچہ تہ نے او فرما ٹیل و أَعْرَضَ عَنْ بَعْضِ یا مراد دے دے تہ دا
چہ زور تہ نے ورنکرہ لیکن طلاق نے ورنکرہ او فراق نے ورسرہ او نکرو۔ او
پہ دے کہیں خائستہ اخلاق تہ اشارہ دہ ہجہ دادہ چہ دوست یا بی بی تہ تہ
قلبی او نقصان اوشی تو پورہ پہ ہرہ یو خیرہ باندے زور تہ و رکول پکار
تہ دی بلکہ صریق پہ بعض خیرہ باندے زور تہ دے او کری۔ او د دلیل دے
چہ بَنَحْ لہ یا دوست لہ جائز تہ دی چہ د خاوند او دوست رازو نہ دے خورہ
وی۔ كَأَنَّ مَنْ أَنْبَاكَ هَذَا دے چہ د صحابہ کرام او د بیبیا نو د نبی
صلی اللہ علیہ وسلم دا عقیدہ وہ چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم حاضر او ناظر

فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ مَوْلَاهُ وَجِبْرِيلُ وَصَالِيهِ

نور یقیناً اللہ تعالیٰ مولا دے دے او جبریل علیہ السلام او نیکان

الْمُؤْمِنِينَ وَالْمَلَائِكَةُ بَعْدَ ذَلِكَ ظَهِيرٌ ۝۷

مؤمنان او نور قبول ملائکہ روستو دے دے نہ دے دے نہ کوؤنکی دی۔

او غیب : ان نہ دے۔ قَالَ نَبَأَنِي الْعَلِيمُ الْحَبِيرُ اشارہ دہ چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم وحی اللہ تعالیٰ محتاج وؤ الْعَلِيمُ الْحَبِيرُ کہیں اشارہ دہ چہ اللہ تعالیٰ دے نہ خلاف پتہ یا بتکارہ ہیچ خبرہ کول جائز نہ دی۔ علیم پہ اعتبار دظاہری خبرو او خبر پہ اعتبار یا طاقی خبر و سرہ دے۔

سے پہ دے ایت کہیں ترغیب دے توبہ کولو تہ۔ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا صَغَتْ د صوغ نہ دے مائل کیدلو او جو رید لو تہ وٹیلے کیدری کہ پہ بنہ طریقہ سرہ وی یا بدے طریقہ سرہ وی او زیغ ہمیشہ استعمالیری پہ بدہ طریقہ کہیں نو مراد دا دے چہ ستاسو زہونہ توبے طرف تہ مائل دی او دے توبے دپارہ جو ر شویدی نو جزا پہ اصل کہیں محتذوق دہ یعنی کہ چرے تاسو توبہ کوئے نو ستاسو توبہ مقبولہ دہ او بل قول دادے چہ معنی دا دہ چہ ستاسو زہونہ او ریک او کا کہ شویدی د واجب طریقہ تہ پہ اطاعت د رسول کہیں او دل تہ ہم جزا پہ اصل کہیں محتذوق دہ یعنی کہ تاسو توبہ کوئے نو موجود دے سبب دے توبے کولو ستاسو۔ لیکن پہ اولہ توجیہ کہیں ترغیب توبے تہ دیر دے او دارنگ پیدے کہیں صفت د عائشہ او حفصہ رضی اللہ تعالیٰ عنہما دے او ہذا امہات المؤمنین دی چہ دھغوی اکرام پہ مونو باندے واجب دے۔ قُلُوبُكُمَا قَانُونَ د عربیت دا دے چہ تشبیہ بلے تشبیہ تہ مضائق کولو کہیں ثقل کنری نو داول تشبیہ تہ جمع جو رہ کری نو دا اقصیح کلام دے او افراد ہم جائز دے سرہ د فصاحت تہ او تشبیہ راوہل صرف جواز لری۔ او خطاب پہ ضمیر د کہا کہیں عائشہ او حفصہ رضی اللہ عنہما تہ دے لکہ چہ حدیث د ابن عباس رضی اللہ عنہ کہیں امام بخاری نقل کرے دے۔ وَإِنْ تَظَاهَرَا عَلَيْهِ تَظَاهَرَا دِیُوْبِل مَلَا تَیْنُکُول او مدد کول دی او علی د طرف د ضرر دے یعنی کہ چرے تاسو دِیُوْبِل سرہ دالہ کوئے دپارہ دایدا ورکولو رسول صلی اللہ علیہ وسلم تہ "رپاتے پہ بل مع"

عَسَىٰ رَبُّهُ إِنْ طَلَّقَكُنْ أَنْ يُبْدِلَهُ أَزْوَاجًا

امید دے چہ رب ذنبی صلی اللہ علیہ وسلم کہ چرے (دانی) طلاق و تکرری دیبیا نو تہ نو بدله کن بہ و اگر نو یبیا

خَيْرًا مِّمَّنْ كُنْ مُسْلِمًا مِّمَّنْ قَدِ نَتَّ

چہ غور بہ وی ستا سونہ مسلمانے بکارہ ایمان لرونکی پہ زرو نو تابعداری کوڈنکی د حکم

ثَبَّتْ عَيْدًا بِسِيْحَةٍ ثَبَّتْ وَأَبْكَارًا ⑤

توبے کوڈنکی بندگی کوڈنکی رہے توحید سرے روڈے نیوڈنکی کونہے او جیسے

هركله چہ تظا هر په ایداء کن مقصد دیبیا نو تہ وڈ دے وچ نہ دایے روستو
 ذکر کرو صرف په طریقہ د احوال سره - فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ مَوْلَاهُ جَزَاءُ يَهْ أَصْلَ كُنْ يَتَه
 ده یعنی ضرر نہ شی ورکولے تظا هر ستا سوځکه چہ الله تعالیٰ مدد کار د دے
 وَجِبْرَتِ اِهْ غوره داده چہ دامبتدا ده او مایعدا په دے یا تدے عطف دے او ظهیر
 یے خیر دے او هغه جنس په معنی د جمع سره دے او مقرد یے د دے وچ
 نه ذکر کرو چہ د دوی په مینے کن پوره اتحاد او اتفاق دے کو یا کہ یو دی -
 وَصَالِحِ الْمُؤْمِنِينَ صَالِحِ اسْمِ جنس دے قول مؤمنان سابقین او روستی قول
 پکن داخل دی چہ هغوی اکرام د رسول الله صلی الله علیه وسلم کوی او په
 هغه یاندے درود وائی او د هغه د سنت تابعداری کوی - جبرئیل یے اول ذکر
 کروځکه چہ هغه هروخت دے تی ته و سی را وپله په اذن د الله تعالیٰ سره
 او ورپسے مؤمنین ذکر کړل چہ هغوی دغه و سی لوی او اتباع د رسول سره مکلف
 دی او نور ملائک یے روستو ذکر کړل ځکه چہ د هغوی د نبی صلی الله علیه وسلم
 سره د جبرئیل او د صالح المؤمنین نه تعلق کم دے - بَعْدَ ذَلِكَ دَا اشارة ده
 تظا هر ته یا اشارة ده ولایت د الله تعالیٰ ته پنا په اول یاندے علنیت ته اشارة
 وه او پنا په دویم یاندے اشارة ده چہ مدد د الله تعالیٰ د هر چا مدد ده ځکن دے
 په دے کن تنبیه او تحذیر دے یبیا نو د نبی صلی الله علیه وسلم ته په
 تطبیق او تبدیل سره کله چہ دوی توبه او تکرری او تظا هر کوی - لیکن دوی توبه کړی
 او تظا هر یے پر بخود لو نو نبی صلی الله علیه وسلم دوی لره طلاق نه دے ورکړے
 او روایت د طلاق د حفصه رضی الله عنها ثابت نه دے - عَسَىٰ رَبُّهُ عَسَىٰ د
 طرف د الله تعالیٰ نه د وجوب د پاره دی لیکن په هغه وخت چہ څه تعلیق نه وی

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ

اے ایمان والو! اپنے کو بچاؤ اور اپنی خول بچاؤ

اودلتہ ہے خو پہ شرط پورے معلق کرے دے، شرط دادے، إِنْ طَلَّقْتُمْ لَيْسَ
 نبی صلی اللہ علیہ وسلم طلاق نہ دی و رکری، أَنْ يَبْدَأَ الزَّوْجَا یہ زنا نہ باندے
 تطبیق لوئے مصیبت دی اور وسوہ طلاق نہ پہلے شکہ پہ بدل کیں نکاح کول خو
 دیر زیات مصیبت او غم وی دے وچے داد وازہ کاروتہ (تطبیق او ایصال)
 یے ذکر کول، خَيْرٌ أَمَّكُنْ، (سوال) داد دلالت کوی چہ دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم دے
 ازواجو نہ نورے زنا نہ ہم غورہ شتہ؟

جواب: داد دلالت نیستہ شکہ چہ ایصال دے غورہ بچے پہ طریقہ دے قرض (تقدیر)
 سرہ دہ نہ پہ طریقہ دے وقوع سرہ یعنی کہ بالقرض ازواج دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم
 تظاہر کوی او عصیان کوی نوضرور راتلونکی صفتو نو وال زنا نہ یہ دے وی نہ غورہ
 وی لیکن تو بے یے او یستے او تظاہر دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم یے پر یخود لو او
 راتلونکی صفتو نہ پکین بول موجود و تو معلومہ شوہ چہ دے غوی نہ نورے
 زنا نہ غورہ نیستہ او بل دلیل دادے چہ کہ ازواج مطہرات دے نبی صلی اللہ
 علیہ وسلم نہ نورے زنا نہ غورہ وے نو بیا لازمیری چہ اللہ تعالیٰ نبی خپل
 لرہ تر مرگہ پورے دے ناقصو رچہ غورہ نہ وی) زنا نو سرہ او ساتلو او اولے
 او اعلیٰ صفت نہ یے محروم نہ او داخو یا طلع خبرہ دہ نو یقیناً معلومہ شوہ
 چہ ازواج دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم دے بول زنا نو نہ غورہ دی او تفاضل
 دے السیہ رضی اللہ عنہا شکہ دے قرعون او مریمؑ لور دے عمران او حنیہؑ رضی
 اللہ عنہا او عائشہ رضی اللہ عنہا او فاطمہ رضی اللہ عنہا پہ تفصیل سرہ پہ
 کتابو نو دے عقیدے کین ذکر دے پہ ہنہ کین او گورے - مُسْلِمَاتٍ اہ شہید
 صفتو نہ دے کمال دے عبادیت دی پہ انسان کین کہ نارینہ وی او کہ زنا نہ وی اور ستے
 صفت دے عبادیت سرہ تعلق نہ لری اشارہ دہ چہ ہنہ صفت خان لہ سبب دے کمال
 او دے افضلیت نہ دے شکہ چہ بعض ثیبہ زنا نہ دے نیک عمل او عقیدے پہ سبب
 دے جاہلے پکرے (خوانے) نہ ینہ وی - مُسْلِمَاتٍ اسلام چہ دے ایمان نہ وراثتے
 ذکرشی پہ دے کین اخلاص دے پورہ انقیاد سرہ مراد وی او اخلاص دے تصدیق
 دے پارہ شرط دے دے وچہ نہ وصف دے اسلام یے (پاتے پہ بیل مخ)

كَارًا وَقُوْدُهَا النَّاسُ وَالْجِبَارَةُ عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ

د اور تہ چہ عشاق د ہفت خلق دی او گتے دی پہ عفت اور بانی مقدر دی ملائک

غَلَاظٍ شَدِيدٍ لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ

سخت (طبیعت والا) طاقتور۔ نافرمانی نہ کوی د اللہ تعالیٰ نہ د ہفت چہ امرے کئے دی دوی

وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ﴿٥﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ

او کوی دوی ہفتہ خہ چہ دوی تہ حکم و رکبیشی - (اوپر ویلے شی) اے کفر

پہ ایمان باندے مقدم ذکر کرو۔ قَائِلَاتٍ مراد دے نے طاعة د اللہ تعالیٰ او د رسول د ہفتہ دے پہ پورہ اطاعت سرہ تو بول اعمال صالحہ کول او د منہیاتو نہ۔ بیچ کیدل پتے کیں داخل دی قَائِلَاتٍ مخفی صفات ثبوتیہ دی او د اصفت سلبیہ دے یعنی گناہوتہ نہ کول او کہ چرے گناہ اوشی نو د ہفتہ نہ توبہ کول او اشارہ دہ چہ د خاوند پہ بارے کیں خہ نامناسب خیرے کپے وی نو د ہفتہ نہ توبہ کوی۔ قَائِلَاتٍ پہ دے وصف کیں اشارہ دہ چہ مخفی صفتو نہ د خیل طبیعت پہ وجہ سرہ یا د ریا پہ وجہ یا د تفاق پہ طریقہ سرہ نہ کوی بلکہ د اللہ تعالیٰ د عبدیت پہ سبب سرہ ئے کوی۔

سَائِحَاتٍ سیاحت پہ اصل کیں گر خیدل پہ زمکہ کیں دی او مفسرینو د دے دے معانی ذکر کپے دی روڑے تیوڈے، ہجرت کوڈے، گر خید و نیکے د طاعت د پارے او قاسمی و نیلے دی چہ ہفتہ ایاتو نہ چہ پہ ہفتے کیں د سیر فی الارض ذکر راغلے دے لکہ سورۃ حج ۱۲۵ او سورۃ غافر ۱۶ او سورۃ روم ۲۸ دغہ صفت لکہ چہ نارینو د پارہ ضروری دے نو زانو د پارہ ہم ضروری دے۔ قَائِلَاتٍ وَاَبْكَارًا اشارہ دہ چہ د نبی صلی اللہ علیہ وسلم ازاداج ہم دواہرہ قسموتہ وے بعض پکرے او اکثر تلبے وے۔

۱۔ ہر کلا چہ مخکین حاصل داوڈ چہ پہ شتخہ باندے د خاوند حق واجب دے د ہفتہ رازو نہ یہ نہ خوروی د ہفتہ مقابلہ کیں یہ تظاہر تہ کوی بلکہ خان کیں بہ د صالحوز ناو صفتو نہ پیدا کوی نو اوس د بنحو حق پہ خاوند باندے ذکر کوی۔ قُواْ اَنْفُسَكُمْ وَاَهْلِيْكُمْ كَارًا معطوف او معطوف علیہ دواہرہ پہ وقایت کیں شریک دی لیکن پہ طریقہ د وقایت کیں فرق دے ہفتہ داچہ خان بہ بیچ کوی د اور تہ پہ اتباع د قرآن او سنت سرہ او پہ طاعتو کولو او پر بخودلو

كَفَرُوا لَا تَعْتَدُوا الْيَوْمَ إِنَّمَا نَجْزِيهِمْ

والو بھانے مہ کوئے . نہ ورخ . یقیناً بدلہ دے گا جس کو تاسوتہ

د معاصی سرہ او اہل یہ۔ یح کو یہ امر بالمعروف اونہی عن المتکر سرہ او یہ
ادابو خودلو سرہ یہ عامو حال تو کہیں او مونع خودلو او امر کو لو سرہ مخکین د بلوغ
نہ۔ وَقُوذُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ (سوال) چہ یہ انسانو سرہ بلیدی او دوی ئے خَشَاک
دے تو ہر کلمہ چہ دوی ورتہ نہ دی داخل شوی تو خَشَاک خہ خیز و و خکہ چہ اور
خود مخکین نہ بل دے، او دارنگ ہر کلمہ چہ دوی خَشَاک دے تو مقصد د بلوغ
خہ دے؟ (جواب) یہ خو وجو ہو سرہ دے اول دا چہ کلام یہ طریقہ د تشبیہ بلیغ
سرہ دے یعنی الناس والحجارة مثل الوقود دوی بہ د خَشَاک یہ شان سو خیری
دویمہ وجہ دادہ چہ مخکین د دخول د انسانو نہ دوی ئے خَشَاک دے او عبارت
کین تقدیم تلخیر دے۔ دریمہ توجیہ دادہ چہ سبب د بلیدلو د اور عابدانو او
معبودان باطلہ دی چہ اکثر د گتو نہ جو رکھے شویدی۔ النَّاسُ مراد د دوی نہ
کافران مشرکان دی یہ دلیل د آیت د سورة العنکبوت او سورة بقرہ ۱۷ سرہ۔
او مؤمنان گنہگارن چہ اللہ تعالیٰ هغوی تہ معاف او نکری هغوی بہ ہم اور تہ
داخلیری لیکن د خَشَاک پشان یہ یکین تول تہ سو خیری اندامو تہ د سجده بہ
یح وی لکہ چہ حدیث صحیح کین راقے دی۔ وَالْحِجَارَةُ دال لفظ عام دے جس
کے تہ چہ د هغه اور دیر کرم وی او کہے د کو کرو (کبریت) چہ د هغه اور تیز او
پدا یوئیہ وی او هغه کہے چہ د هغه عبادت کرے شوے دے بتان ئے د هغه
نہ جو رکھے دی یا ئے یہ قبرو نو باندے لگوئے دی او مشرکانو هغه لہ
سبب د نفع او ضرر کنہ لے وی۔

سوال۔ یہ سورة بقرہ ۱۷ کین النار ئے معرقہ یہ الف لام سرہ اوصفت د هغه
ئے معرقہ یہ الی سرہ ذکر کریداے او یہ دے سورت کین نکرہ دہ وجہ د
فرق خہ دہ؟

جواب۔ الف لام دلالت کوی بہ کمال او مبالغہ باندے او نکرہ دلالت کوی بہ قلت
او تخفیف باندے تو سورة بقرہ کین خطاب دے مؤمنانو تہ چہ هغه مبالغہ او
سختی تہ غواری۔ کَلِمًا مَلَكًا عَدَدًا هغه ملائکو یہ سورة مدثر کین
ذکر کرے دے۔ او نوم د هغوی زبانیہ یہ سورة علی کین (پائے یہ بل مخ)

مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ۚ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا

د مہ عملو جو چہ تاسو کوئے ۔ ۔ ایمان والو

تَوْبُوْا اِلٰى اللّٰهِ تَوْبَةً نَّصُوْحًا ۚ عَسٰى رَبُّكُمْ

توبے اوبائے اللہ تعالیٰ تہ توبہ اخلاص والا امید دے چہ رب متاسو بہ

کس ذکر دے غلط زہو نہ ہے سخت دی پہ جہنم والو باندے نہ ترسیری اگرچہ ہغوی
تریتہ دعا غواری خوراک او خبثات غباری ۔ شدائد مضبوطید نو نو اواند امو نو والدی
او یورایت قرطبی ذکر کرے دے چہ دے ملا نکو دواہ او کو تر مینغ دومرہ فاصلہ
پہوی لکہ د مشرق نہ تر مغربہ پورے ۔ لَا یَعْمَلُوْنَ اِلَّا مَا اَمَرُوْهُمْ وَ یَفْعَلُوْنَ مَا یُؤْمَرُوْنَ
فرق ددواہ جملو دادے چہ مراد اول نہ دادے چہ انکار دوا مرو د اللہ تعالیٰ نہ
نہ کوی او مراد ددویم دادے چہ عمل کوی پہ مامورا تو باندے ۔ دویم فرق دا چہ
اولہ جملہ پہ بارہ د زمانہ ماضی کس دہ او دویمہ پہ بارہ د زمانہ مستقبلہ کس دہ ۔
دریم فرق دادے چہ د اولے جملے معنی داوہ چہ خلاق نہ کوی د اللہ تعالیٰ نہ د ہغہ
کارو تو چہ امرے پہ بارہ د اجتناب د ہغے کس کرے دے چہ منہیات دی او عمل
کوی پہ مامورا تو باندے نو پہ اولہ جملہ کس اجتناب د منہیات نہ مراد دے او
پہ دویمہ کس امثال د او مرو مقصد دے ۔ او دا قول صفتو نہ دلالت کوی چہ د
دغہ ملا نکو نہ پہ ہیچ طریقہ سرہ ۔ یح کیدل نشی کیدلے نہ پہ رحم درخواست سرہ
او تہ پہ مقابلے کولو د ہغوی سرہ اونہ پہ رشوت اختلو او مخالفت د حکم د اللہ تعالیٰ سرہ
اونہ پہ رعایت سرہ پہ کنوالی د عذاب کس ۔

ک دالیت ہم د تخویف اخروی سرہ تعلق لری او دفع د وہم دہ کہ خوک اوای
چہ د ملا نکو نہ خو نشی ۔ یح کیدلے لیکن کیدلے شی چہ اللہ تعالیٰ تہ عذرو تہ
پیش کری او ہغہ ورلہ عذرو تہ قبول کری نو پہ دے ایت کس جواب دے ۔
یٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ کَفَرُوْا ۚ دلتہ عبارت داسے دے د یُقَالُ لَهُمْ یَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۙ اَوَّلُ
شی دوی تہ پہ ورخ د قیامت چہ اے کافرانو نن ورخ بھانے مہ کوئے ۔ نن د
جذا دخیل علونو تہ نشے ۔ یح کیدلے ۔

أَنْ يَكْفُرَ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيُدْخِلَكُمْ جَنَّاتٍ

لرے کری ستاسو نه بدائے ستاسو او داخل یہ کری تاسو جنتوں کو

تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يَوْمَ لَا يُخْزِي اللَّهُ

چہ بھاری لاندے دھتے نه دے ہقہ و خچہ نه یہ شرمندہ کوی اللہ تعالیٰ

النَّبِيَّ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ تَوْرَهُمْ يَسْئَلُ بَيْنَ

نبی نور او ہقہ کساتو نور چہ ایمان ہے راوی دے دھتہ یہ ملگوتیا کیں۔ رہا ادوی یہ منہ دے وہی

أَيْدِيهِمْ وَيَأْمُرُهُمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا أَنْتُمْ لَنَا

مخے ددوی ته او یہ غی طر قو ددوی دوی یہ وائی اے ربہ زو تو پوڑا اوساے مو تو نور

تَوْرَنَا وَاعْفُ رْلَنَا إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝

رہا زو تو نور او بختہ او کہے مو تو ته یقیناً ته یہ هر غیز ہاتھ دے قدرت والا ہے۔

۱۔ ہر کلمہ چہ مخکین ایت کین معلومہ شوہ چہ د عذاب د اللہ تعالیٰ نہ یہ بھانوسرہ نجات نہ حاصلیری بلکہ صرف یہ توبہ سرہ تو اوس ترغیب ورکوی توبہ کولو ته او توبہ کول فرض عین دی یہ ہر حالت کیں او خصوصاً یہ حالت د گناہ کولو کیں۔ تَوْبَةُ نَفْسٍ حَادَا د نصیح ته ماخوذ دے د خیری نہ پاکول یا یہ معنی د جائے کنڈلو سرہ دے تو یہ اولہ معنی سرہ اخلاص یہ توبہ کیں مراد دے او یہ دویمہ معنی سرہ دامنا سبت دے چہ یہ گناہ کولو سرہ تعلق د اللہ تعالیٰ سرہ او شلیدلو نو داسے توبہ پکاروہ چہ ہقہ بیا او گنڈلے شی او د توبہ نصوح یہ تعریف شرعی کیں قرطبی درویشیت ا قوال ذکر کرے دی۔

او ابن کثیر دا قول غورہ کرے دے چہ توبہ نصوح دادہ چہ گناہ کول فی الحال پروردی او یہ تیر شوی پاندے پنبیا ته شی او عزم او کری چہ گناہ یہ نہ کوی یہ مستقبل کیں او کہ حق د بندہ وی تو ہقہ دے ادا کری او یہ توبہ نصوح کیں دا اختلاف دے چہ ایہا دا شرط دے چہ ترمز کہ پورے بہ دفعہ گناہ نہ کوی او یا داچہ عزم او کری چہ بیا یہ ہے ته کوی ا ظاہر نور روایا تو نہ دویم قول دے او یہ دے مقام کیں (پا تے پہ پل مخ)

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ

اے نبی جہاد کوہ ذکفرانو سرہ او ذ منافقانو سرہ او سختی او کڑھ

عَلَيْهِمْ وَمَا لَهُمْ جَهَنَّمَ وَيْسُ الْبَصِيرِ ①

پہ دوی بانہے او ٹھانے ددوی جہنم دے او بد بختی ددور کرمیدلو دے ۔

واقعہ د نصوحا شخص موضوع واقعہ دے ذالبت سرہ دے تعلق نیشہ۔

عسی ریکم عسی د اللہ تعالیٰ د طرف تہ د یقین د پارہ دے او پہ دے کیں د توبہ
نصوح د وہ فائدے ذکر کوی اول دفع د ضرر چہ سیئات معاف کیدال دی او دوم
جلب د منفعت چہ جنتوتہ او ر تر احاصل دی۔ لہ یحزی اللہ النبی د دے
ذکر دے سورت پہ تیر شوے ایاتو تو سرہ مناسب لری یعنی اللہ تعالیٰ خپل نبی
دنیا کیں تہ رسوا کوی بلکہ دھتکہ مدد کوی لکہ چہ فان اللہ ہو مولہ کیں
ذکر شول نو دارنگ پہ اخرت کیں یے ہم تہ شرمندہ کوی وَالَّذِينَ آمَنُوا هَعَهُ
مؤمنان چہ پہ دنیا کیں یے د نبی صلی اللہ علیہ وسلم ملکر تیا کریدہ لکہ چہ صالح
المؤمنین مخکین تیر شول۔ نو رهم یسعی اہ داسے پہ سورۃ حدید س کیں ذکر
شویدی او شماثلہم ذکر یے تہ دے کپے ددے وچے تہ چہ ہخہ طرف تہ
منافقان او کافران او جہنم دے یا د ہخے ذکر یے مقایستہ پر بخود دے دے۔
اَتَمُّ لَنَا نُوْرًا پہ دے ایت کیں نور ذ اتباع د رسول او د توبہ نصوح دے ہر کلمہ
چہ د منافقانو نور ناقص دے ددے وچے تہ مؤمنان د اتمام نور د عا غواہی۔
وَاعْقِرْ لَنَا دُعَا د مغفرت ہر وخت د تعید د پارہ دہ اگر چہ کنا ہوتہ د دوی معاف کپے
شویدی یا مراد د مغفرت تہ بخشش د صغائر و دے پہ دے خوف سرہ چہ چرتہ
د اتمام د نور تہ مانع او تہ گرتی۔

مہ د ادویم خطاب دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ ربط یے اول خطاب سرہ دا
دے چہ اے نبی د مخلوق او د بیبیانو د رضا کولو کو شش مکوہ بلکہ ہغوی تہ
دعوت ورکپہ او د کافرانو او منافقانو سرہ جہاد او کپہ دا دیر اہم دے دارنگ
ذکر شوہ نری د نبی صلی اللہ علیہ وسلم د کمزورے مخلوق سرہ چہ زانہ دی
نو اوس ہخہ تہ حکم ورکوی پہ سختی کولو د ناکارہ خلقو سرہ۔

جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ دارنگ پہ سورۃ توبہ س کیں ذکر شوے دے ۔

ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ كَفَرُوا امْرَأَتَ نُوحٍ

بیان کر دیا ہے اللہ تعالیٰ مثال کا فرانو کو دے بیٹھے د نوح علیہ السلام

وَأَمْرَأَتَ لُوطٍ كَانَتَا تَحْتَ عَبْدٍ مِنْ

او دے بیٹھے د لوط علیہ السلام وے دا دواہ پہ نکاح د دواہ پندکانو کیں د

عِبَادِنَا صَالِحِينَ فَخَانَتْهُمَا فَلَمْ يُغْنِيا عَنْهُمَا

پندکانو زموئو تہ چہ نیکان وڈ نو نقصان اوکرو دوی د هغوی سرہ نو دقہر تہ کرد هغوی د دوی تہ

مِنَ اللَّهِ شَيْئًا وَقِيلَ ادْخُلَا النَّارَ مَعَ الدَّاسِيَيْنِ ۝

د عذاب اللہ تعالیٰ تہ هیچ چیز او اوپے شو داخلے شو اور تہ سرہ د داخلیدو نکو تہ -

جہاد عام دے د قتال تہ۔ ہر قسم کوشش او محنت صرف کول د پارہ د اشاعت او د علیہ
د دین حق تہ جہاد ویلے شی وَاغْلَظْ عَلَيْهِمْ دا متعلق دے د المتماقین سرہ او مراد
د دے تہ د دوی اوصاف قبیحہ ذکر کول دی دوی تہ زور تہ ور کول او پہ دوی یا تنہ
حدود شرعیہ قائم کول دی او دا امور د شکارہ کا فرانو سرہ نیستہ یا وَاغْلَظْ عَلَيْهِمْ
متعلق دے د دواہو سرہ نو مراد د دے تہ تشدد او کلک والے دے پہ دین
کیں مقابلہ د دواہو دلو کیں پہ اقامہ د حجة سرہ پہ دواہو باندا دے او پہ تحویفات
د تیویہ او اخرویہ ذکر کولو سرہ۔

سہ پہ دے کیں تنبیہ دہ زانو تہ پشان د ابتدا د سورت پہ ایمان او توحید او
پہ اتباع د رسول صلی اللہ علیہ وسلم سرہ یعنی کہ اے زانو ستا سو پخپلہ ایمان
او عمل صالح تہ وی نو د خاوند او عمل تاسو تہ قائمہ تہ درکوی او دارنگ دا ہم
یو تفسیر د جائیداد او د وَاغْلَظْ دے او جواب د وہم دے چہ ایام شرکانو
زانو او سرہ تہ د مؤحدینو خیلولی خہ قائمہ ورکوی ؟

حاصل د جواب دا دے چہ خیلولی د نیکانو هیچ قائمہ تہ ورکوی کلہ چہ د
نیکانو تہ پہ عقیدہ او عمل کیں مخالفت وی لکہ چہ بیٹھے د نوح علیہ السلام
او بیٹھے د لوط علیہ السلام تہ زوجیت د پیغمبرانو هیچ قائمہ ورکوی۔

امْرَأَةُ نُوحٍ وَالْمَرْءَةُ لُوطٍ لَفْظٌ دُرُوجَةٌ تہ دے و نیلے محکمہ چہ د دوی د
خاوندانو سرہ موافقت د عقیدہ نو و صرفی نکاح وڈ رپائے پہ بل منح

وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِّلَّذِينَ آمَنُوا امْرَأَتَ فِرْعَوْنَ

او بیان کریدے اللہ تعالیٰ مثال مؤمنانہ لڑہ دے بیچے د فرعون

إِذْ قَالَتْ رَبِّ ابْنِ لِي عِنْدَكَ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ

کوم وخت چہ اوہل حق اے ربہ زما جو کرے مالہ ستا پہ خواہیں کوتاہ پہ جنت کیں

وَنَجِّنِي مِنَ الْقَوْمِ

لو بچ اوساتے مالہ د فرعون . او دخل دھفتہ او بچ اوساتے مالہ د قوم

او زوجہ ہفہ مقام کیں ذکر کیری چہ د بیچے او خاوند موافقت وی۔

كَانَتْ تَحْتَ عِبْدِيْنَ اِنَّ يَه دے تعبیر کیں اشارہ دہ چہ د دوی د هغوی سرہ شپہ او ورخ محبت وڈ او ژوند تریو پل سرہ تیرو ل وڈ خدمت او د نکاح قائم دے اخستل وڈ۔

او عبدین او صالحین دلالت کوی چہ د انبیاء علیہم السلام کمال ہم دادے چہ یہ هغوی کیں عبدیت د اللہ تعالیٰ دیورہ اطاعت سرہ موجود دے۔

وَعَاثَنَا هُمَا ابْن کثیر ویلے دی چہ مراد د خیانت نہ قاحشہ او بدکاری کول تہ دی شکہ د انبیاء و بیبیائے د زنا تہ پاکے دی اگر چہ کفر او شرک یا نفاق پکیں وڈ او قرطبی ویلے دی چہ داد مفسرینو اجماع دہ۔ ”چہ د دے دوار و خیانت دا وڈ چہ د خاوندانو تہ پے پے کفر او شرک کوڈ۔ او د هغوی رازو تہ یہ پے د هغوی دشمنانو تہ رسول۔“

قُلْ يُغْنِيَانَهُمَا اِنَّ قُرْطُبِي ویلے دی چہ دا تنبیہ دہ چہ عذاب د اللہ تعالیٰ پہ طاعت سرہ دفع کیری پہ وسیلو سرہ نہ دفع کیری او رد دے پہ مشرکانو یا ندے چہ هغوی وائی چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم بہ زمونہ د پاره شفاعت کوی۔ وَقِيلَ د اقول د اللہ تعالیٰ او د ملائکو د طرق تہ دے د دے و بے نہ فاعل ذکر کولو تہ حاجت نیستہ۔

مَعَ الدَّٰخِلِيْنَ اشارہ دہ چہ د دوی نسبت هفہ انبیاء و تہ پہ شان د نور و مشرکانو پردو خلقو شو چہ هغوی اور تہ داخلیری او د انبیاء و شفاعت ورتہ ہیچ قائم تہ و رکوی نو د غصہ شان د دے بیبیانو ہم او گر خیدلو۔

الظَّالِمِينَ ۝ وَمَرْيَمَ ابْنَتَ عِمْرَانَ الَّتِي

ظالماتہ (اوپر بیان کردہ مثال) دے مریم اور دے عمران ہجہ زناہ

۱۔ ادا جواب دے دویم وہم دے چہ ایانیکانو نارینو اور زناہ تہ دے مشرکانو خپلوںی ضرر ورکولے شی؟ حاصل دے جواب دا دے چہ ہرکلاہ دانسان عمل صالح وی نو دے مشرک سرہ خپلوںی اور نکاح وغیرہ مؤمن تہ ہیج ضرر نہ ورکوی اور دا دے پوچھے دے مؤمنانو دے پانہیو مثال دے دے وجہ تہ پہ دے کہیں یلکدائن امتوا اوٹیلے شو اور دارنگ پکا مثال کہیں تشجیح ورکول دی مؤمنانو تہ چہ زناہ دے فرعون دے دین حق اور اتباع دے موسیٰ علیہ السلام دے پانہ خپل خومرہ شجاعت بیکارہ کرو اور اخرکار شہیدہ کریشو نو اے مؤمنانو پہ تاسو وہم واجب دی چہ دے توحید دے پانہ دے اسے شجاعت بیکارہ کہے۔ امرؤة فرعون دلہہ ہم دے نیجے خاوند پہ کورنی کہیں مخالفت دے عقیدے دے دے دے وجہ تہ زوجہ یے تہ دہ ذکر کہے۔ او پہ دے دے دوارو مثالو کہیں تعریض دے عائشہ اور حفصہ رضی اللہ عنہما تہ پہ اول کہیں تحذیر و وجہ دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم دے مخالفت نہ خان۔ یح او ساق او پہ دویم کہیں ترغیب دے طاعت تہ پشان دے امرأة فرعون اور دے ہیج نوم اسیہ لور دے مزاحم وہ او پہ موسیٰ علیہ السلام یے ایمان راپے وڈ۔ اور فرعون دے لہرہ قسما قسم سزا گالے ورکولے اور اخرکار یے دے ہیج لاس او خپے او تپے او پہ سخت تمرکب دے ہیج پہ بدن باندے کرے کہے کہ خود لے او پہ رسو نو او خپو یے ورلہ میخو تہ تک و ہل پہ دے سخت حالت کہیں ہیج دا دے او غو بستانہ رب الہی یے عندک یکتا اہ دلیل دے چہ پہ دے اسے حالت کہیں اللہ تعالیٰ تہ تصریح کول دیرہ قائدہ ورکوی اور لفظ دے عندک کہیں اشارہ دہ ہجہ قول مشہور تہ چہ اظلم الظالم قبل الدار (دے کور تہ و پاندے دے ہمسایہ معلومات او کرہ)۔ وَنَجَّيْنَا مِنْ فِرْعَوْنَ "دے دے دے مجلس اور دے نکاح تہ"۔

وَعَمَلِهِمْ مَرَادُ دے تہ عمل دے کفر اور دے شرک دے ہجہ دے یاد ہجہ دے طرق تہ عقوبت اور ظلم کول دی۔

۲۔ مِنَ الظَّالِمِينَ مراد دے دے تہ قوم دے فرعون دے چہ ہجہ بول ظالمان وڈ پہ سبب دے کفر اور شرک، اور ظلم کو وڈنکی وڈ پہ مؤحدینو بنی اسرائیلو باندے یا مراد دے دے تہ صرف ہجہ کسان دی چہ دے فرعون پہ امر یے سزا ورکولہ دے بی بی تہ۔

سوال ۱۔ یہ ہخہ سورت کیں ضمیر مؤنث (فیہا) ذکر دے او دلہ ضمیر مذکر دے؟
 جواب ۱۔ لفظ ذکر مجازاً اور مؤنث دوارہ استعمالی ہو ذکر لفظ د دوارہ جہت تو
 حق ادا کرے شو لکہ لفظ نفس شو۔ بیا ہر کلمہ چہ یہ سورۃ الرنباء کیں لفظ
 مریم او بنت یوسف ذکر کرے نو ضمیر ذکر مؤنث ہے ذکر کرو د پارہ د دفع کو لو د احتمال
 د تذکیر او یہ دے ایت کیں مریم او بنت صراحہ موجود دی نو ضمیر ذکر مؤنث تہ
 ضرورت تہ راسی فَنَقَضْنَا د دے تہ مخکس اَرْسَلْنَا اِلَيْهَا جِبْرَائِلَ فَمَثَّلَ لَهَا مَقْدَرًا
 یہ قرینہ د سورۃ مریم سکہ سرہ۔ وَصَدَّقَتْ بِكَلِمَاتِ رَبِّهَا امام قراء و ثیلے دی
 چہ مراد د دینہ احکام شرعیہ د الله تعالیٰ دی چہ یہ ذریعہ د کلمات تو سرہ یہ تورات
 او انجیل کیں نازل کرے شو یوؤ۔ او کلمات د جبریل چہ یہ سورۃ مریم سکہ سکہ
 سکہ کیں ذکر دی ہخہ ہم پکیں داخل دی او د دے صفت د وچہ تہ مریم تہ صدیقہ
 ویلے کرے دی او د مقام د کمال د ایمان دے۔ وَكَانَتْ مِنَ الْقَانِتِينَ د مرتبہ د
 کمال د عمل تہ اشارہ دہ یعنی قوۃ علمیہ ایمانیہ او عملیہ پکیں درے وارہ کامل
 وؤ۔ وَكَانَتْ بِهَا مَخْپِلَه معنی سرہ دے او مراد دادے چہ د عمل پہ لحاظ سرہ دا د
 قانتینو تہ وہ اوین پہ دے معنی سرہ تبعیضیہ دے یا کانت پہ اعتبار د ولادت او
 د نسب سرہ دے او من پہ معنی د ابتدائہ د او القانتین تہ مراد خاندان د دے
 دے چہ اولاد د ہارون علیہ السلام پہ بنی اسرائیل کیں پہ دیرے تقویٰ او قنوت
 سرہ مشہور وؤ۔

سوال ۲۔ القانتین مذکر ذکر شو د دے وجہ تہ دہ؟

جواب ۱۔ لفظ د قوم پہ دے یعنی قوم قانتین یا اشارہ دہ چہ د دے اطاعت او
 اخلاص خالص نشان د تارینو وؤ یہ شجاعت او حسن بیان کیں۔
 الحمد للہ، ختم شو تفسیر د سورۃ تحریم، ثم الحمد للہ چہ اتم جلد اختتام
 تہ اور سیدو۔

یا الله د دے تفسیر یہ لیکو تو رحم او کرے آمین۔

کاتب، ارقم جان

کلے خد و خیل بخشی پل

پیشو۔

نمبر شمار	عنوان	صفحہ نمبر شمار	عنوان	صفحہ
	سورہ الاحقاف	۱۶:	دوہ فائدے متعلق	
۸:	ربطہ دعویٰ او خلاصہ	۱۷:	د ۲۴، ۲۳ آیت سرہ	۴۲
	دسورت احقاف		سوال جواب متعلق	
۲:	مودہ در ضاعت	۱۸:	د ۳۰ آیت سرہ	۴۶
۳:	فائدے متعلق د ۲۰ آیت		لعب ولہو مفہوم	۴۹
	سرہ	۱۹:	سورہ فتح	
۴:	تفسیرہ الاحقاف	۲۰:	ربطہ دعویٰ او خلاصہ	۵۲
۵:	اتخذ ومن دون اللہ		فائدے متعلق د ۳۰	
	تفسیر	۲۱:	آیت سرہ	۵۳
۶:	طریقہ د دعوت	۲۱:	انزال د سکینے پہ	
۷:	مسئلہ د جناتو د خول	۲۲:	مؤمنانو باندے	۵۵
	جنت تہ		مسئلہ د زیادت	
	سورہ محمد	۲۳:	د ایمان	۵۵
۸:	ربطہ دعویٰ او خلاصہ		خلور فائدے متعلق	
۹:	درے حالات د شہیدانو	۲۴:	د ۹ آیت سرہ	۵۹
۱۰:	دوہ حالات د کافرانو	۲۵:	ید اللہ معنی	۶۰
۱۱:	تقابل د فریقینو پہ جزا	۲۶:	واقعہ د بیعت رضوان	۶۸
	کنہی		لس صفات د صحابہ	
۱۲:	واپہ علامات د قیامت	۳۵:	گرامو	۷۸
۱۳:	مقصد د مثال	۳۸:	سورہ الحجرات	
۱۴:	خلور حالات د منافقینو	۳۹:	ربطہ دعویٰ او خلاصہ	۸۳
۱۵:	نتائج د اعراض کتاب	۴۰:	مراد د فاسق نہ	۸۹
	اللہ نہ	۴۱:	د ظن معانی	۹۸